

**MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÜRK EDEBİYATINDA
TERKÎB-İ BEND VE TERCÎ-İ BENDLER
(XVII-XIX. YY.)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İBRAHİM YAVUZ

DANIŞMAN: Prof. Dr. PERVİN ÇAPAN

**HAZİRAN 2006
MUĞLA**

**MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÜRK EDEBİYATINDA
TERKÎB-İ BEND VE TERCÎ-İ BENDLER
(XVII-XIX. YY.)**

İBRAHİM YAVUZ

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 07.07.2006

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 15.06.2006

Tezin Danışmanı: Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Adnan ÇEVİK

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ömer GÜRKAN

**HAZİRAN 2006
MUĞLA**

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün/...../..... tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Oğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi İbrahim Yavuz'un “**Türk Edebiyatında Terkîb-i Bend ve Tercî-i Bendler (XVII-XIX.YY.)**” adlı tezini incelemiş ve aday 15 / 06 /2006 tarihinde saat 14.00’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

Üye
Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ

Üye
Yrd. Doç. Dr. Adnan ÇEVİK

YEMİN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Türk Edebiyatında Terkıb-i Bend ve Tercî-i Bendler (XVII.-XIX.YY.) ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gűsterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

HAZİRAN 2006
İbrahim YAVUZ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR

Soyadı; YAVUZ

Kayıt No:

Adı : İbrahim

TEZİN ADI

Türkçe : Türk Edebiyatında Terkîb-i Bend ve Tercî-i Bendler (XVII-XIX.YY.)

Y. Dil : İn Turkish Literature Terkîb-i Bend and Tercî-i Bends

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

O

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite: Muğla Üniversitesi

Fakülte : Fen-Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 15.06.2006

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı: Pervin ÇAPAN

Unvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 526

TEZİN KONUSU (KONULARI)

1. Terkîb-i bendlerin ve tercî-i bendlerin tanımı
2. Terkîb-i bendlerin ve tercî-i bendlerin şekil özellikleri
3. Terkîb-i bendlerin ve tercî-i bendlerin muhteva özellikleri

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER

1. Vasıta Beyti
2. Şekil Özelliği
3. Muhteva özelliği
4. Terminoloji

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'ları kullanınız.

1. Relation lines
2. Double Poetry Style
3. Content
4. Terminology

1. Tezinden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
2. Tezinden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
3. Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası

Tarih :15/ 06/2006

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ
FORMU

Tez No: Konu: Üniv. Kodu

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı: **YAVUZ**

Adı: **İbrahim**

Tezin Türkçe Adı: **Türk Edebiyatında Terkîb-i Bend ve Tercî-i Bendler (XVII-XIX Centry)"**

Tezin İngilizce Adı: **İn Turkish Literature Terkîb-i Bend and Tercî-i Bends**

Tezin Yapıldığı

Üniversite: **Muğla Üniversitesi**

Enstitü: **Sosyal Bilimler**

Yılı: **2006**

Diğer Kuruluşlar

Tezin Türü: Yüksek Lisans Doktora Tıpta Uzmanlık Sanatta Yeterlilik

Dili: **Türkçe**

Sayfa Sayısı: 526

Tez Danışmanının

Ünvanı: **Prof. Dr.**

Adı: **Pervin** Soyadı: **ÇAPAN**

Türkçe Anahtar Kelimeler:

İngilizce Anahtar Kelimeler

1- Vasıta Beyti

1- Vasıta beyti(Relation lines)

2- Bend Sayısı

2- Stanzas

3- Mısra Sayısı

3-Line

4- Kafiye ve Redifler

4-Rhym

5- Vezin

5- Vezin (meter)

6- Başlık

6-Title

7- Mahlas

7- Pseudonyms

8- Tevhid

8-Tevhîd

9- Münacat

9-Münacat

10- Na't

10-Na't

11- Medhiye

11- Eulogy

12. Tenkit

12-Criticism

Tarih: 15.06.2006

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : İbrahim YAVUZ

Doğum Yeri : Manavgat

Doğum Yılı : 1978

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1992-1995 Manavgat Lisesi

Lisans 1996-2000 : Muğla Üniv. Fen-Edebiyat Fak.Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKÎ BİLGİLER

Muğla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2000 yılında mezun oldum. 2001'de Yabancı Diller Hazırlık Okulu'nu başarı ile tamamladım. 2001 yılında Muğla-Merkez Bayır Lisesinde, Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak göreve başladım. 2005 yılında vatanî görevimi İzmir'de Yedek Subay olarak tamamladım. Şu anda hala aynı okulda öğretmenlik yapmaktayım.

ÖZET

Türk Edebiyatında ilk örneklerinin görüldüğü XIV.yüzyıldan itibaren, terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri Türk şairleri tarafından sevilerek kullanılmış ve şairlerin her türlü duygu ve düşüncesini anlatmasına vesile olmuştur. XVII. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri ile söylenilmiş 92 terkîb-i bende ulaştık. Terkîb-i bendlerle şiir söyleyen şair sayısı ise 54'tür. Tercî-i bend nazım şekli ile söylenilmiş şiir sayısı 53, bu nazım şeklini kullanan şairlerin sayısı ise 29'dur.

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri ile mersiye, medhiye, tevhid, münacat, na't gibi nazım türlerinin yanında, sosyal tenkid, sevgilinin vefasızlığı, dünyanın geçiciliği, tasavvuf gibi konuların işlendiği de görülür. Üç bölüm hâlinde düzenlenen çalışmanın "Birinci Bölüm"ünde, terkîb-i bend nazım şekli ile söylenilmiş şiirlerin şekil ve muhteva özellikleri incelendi. İncelenen terkîb-i bendlerde en az bir bendli 1 terkîb-i bend (Fasih Ahmed Dede), bend sayısının çokluğu bakımından ise 23 bendli bir terkîb-i bend tespit ettik. Terkîb-i bendlerde 5-7 bendli şiirler daha çok tercih edilmiştir. Mısra sayısı tercihlerinde ise 16 mısralı manzumeler öne çıkar. Kafiye tercihlerinde tam kafiyelerin, redif tercihlerinde ise ek ve ek grubu halindeki rediflerin tercih edildiği görülür. Kullanılan vezinler ağırlıklı olarak "Remel" ve "Hezec" bahirleri içinden seçilmiştir. En çok kullanılan vezin " Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün" veznidir. Muhteva özelliklerinin değerlendirilmesi neticesinde âşıkâne konulu ve mersiye konulu terkîb-i bendlerin daha çok ele alınmış olduğu görüldü.

Çalışmanın "İkinci Bölüm"ü de, söz konusu zaman aralığı içinde söylenilmiş tercî-i bendlere ayrılarak, terkîb-i bendlerin değerlendirilmesinde takip edilen yoldan gidildi. Tercî-i bendlerde en az bendli olarak 2 bendli 1 tercî-i bend, bend sayısının çokluğu bakımından 22 bendli 1 tercî-i bend tespit edildi. Tercî-i bendlerde en çok 5 bendli manzumeler tercih edilmiştir. Mısra sayısı tercihlerinde 8-12 mısralı manzumeler daha çok kullanılmıştır. Kafiye

tercihlerinde tam kafîye, rediflerde ise ek ve ek grubu halindeki redifler öne çıkar. Tercî-i bendler vezinleri açısından değerlendirildiğinde, en sık kullanılan veznin, Remel bahri vezinleri arasında yer alan, “Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün” vezni olduğu görülür. Mahlaslar umumiyetle son bendlerde, bazen de son bendden önce söylenilmiştir. Tercî-i bendlerin muhteva özelliklerinin değerlendirilmesi sonucunda, âşıkâne konulu tercî-i bendlerin ve tasavvufî konulu tercî-i bendlerin daha çok işlendikleri görüldü.

Çalışmanın sonuna, terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin genel özelliklerini aksettiren ve tespit edilmiş olan metinlerin tamamı, üçüncü bir bölüm hâlinde, “metin” başlığı altında eklenmiştir.

ABSTRACT

I have totally 145 terkîb-i bend and tercî-i bend to 58 poets I could have reached. The Poets of these poems are seen in our literature from XVII th century to the end of XIX th century I have tried to determine the rules of this double poetry style and to explain these rules through statistical charts and graphics carefully.

Besides these poetry tyles and other poetry styles such as mersiye (elegy), medhiye(eulogy), tevhîd (poe relating to the oneness of the God), münacat (poem praising the God) and na't (poem praising the Prophet Muhammad) , poems on various subjects are also written.

In part of the thesis , characteristics relating to the form and content of terkib-bend are examined. By this examination I have identified that these kinds of poems consist of maximum 5-7 stanzas and 16 lines. We see that the most used vezin (meter) pattern is “ Fe'ilâtün Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün” and the most used bahir (class of meters) is Bahr-i Remel. In these poems, generally the full rhyme is used. addition and addition groups are used as redif (word repeated at the end of every couplet a poem) Pseudonyms are mostiy take place at the last stanzas. Regarding to the content, the styles of mersiye (elegy), about love and lover generally used, other subjects and titles of poems are also examined and explained.

In part II, characteristics relating to the form and content of terci-bend are examined. These kinds of poem consist of maximum 5 stanzas and 8-12 lines. As vezin pattern “Fe'ilâtün Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün” is used. Remel is the most used bahir. In these poems mostly the full rhyme is used. addition and addition groups are the most used redif forms. Pseudonyms are generally is used at the last stanzas. Regarding to the content, particularly and mystical, love and lover subjects are used, other subjects and titles of poems are also explained.

At the end of the thesis all available examples carrying the general characteristics of this double poetry style are given in the “Text” part.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VII
GİRİŞ.....	1
TÜRK EDEBİYATINDA TERKÎB-İ BEND VE TERCÎ-İ BENDLERİN TANIMI VE TARİHİ GELİŞİMİ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I-TERKÎB-İ BENDLERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	10
1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	10
1.1. Bend sayısı.....	10
1.2. Mısra sayısı.....	13
1.3. Kafiye ve redif.....	17
1.3.1. Kelime ve kelime grubu hâlindeki redifler.....	21
1.3.1.1. Kelime hâlindeki redifler.....	21
1.3.1.2. Kelime grubu hâlindeki redifler.....	22
1.3.2. Ek ve ek grubu hâlindeki redifler.....	22
1.3.3. Ek ve kelime hâlindeki redifler.....	24
1.4. Vezin.....	25
1.5. Başlık.....	28
1.6. Mahlas.....	31
1.6.1. Mahlaslı Terkîb-i Bendler.....	33
1.6.1.1. Mahlası Son Bendde Olan Terkîb-i Bendler.....	33
1.6.1.2. Mahlası Son Bendde Olmayan Terkîb-i Bendler.....	33
1.6.2. Mahlassız Terkîb-i Bendler.....	34

2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	35
2.1.Mersiye Konulu Terkîb-i Bendler.....	35
2.2.Medhiye Konulu Terkîb-i Bendler.....	58
2.3.Münacat Konulu Terkîb-i Bendler.....	70
2.4.Na't Konulu Terkîb-i Bendler.....	74
2.5.Diğer Konulardaki Terkîb-i Bendler.....	81
2.5.1. Sosyal Tenkit Konulu Terkîb-i Bendler.....	81
2.5.2. Âşıkâne Konulu Terkîb-i Bendler.....	93
2.5.3. Dînî ve Tasavvufî Konulu Terkîb-i Bendler.....	104
2.5.4. Şairin Sosyal Çevresi ile İlgili Konular.....	111

İKİNCİ BÖLÜM

II-TERCÎ-İ BENDLERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	112
---	------------

1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	112
1.1. Bend sayısı.....	112
1.2. Mısra sayısı.....	114
1.3. Kafiye ve redif.....	117
1.3.1. Kelime ve kelime grubu hâlindeki redifler.....	119
1.3.1.1. Tek kelimeli redifler.....	119
1.3.1.2. Kelime grubu hâlindeki redifler.....	120
1.3.2. Ek ve ek grubu hâlindeki redifler.....	120
1.3.3. Ek ve kelime hâlindeki redifler.....	122
1.4.Vezin.....	122
1.5.Başlık.....	125
1.6.Mahlas.....	127
1.6.1. Mahlaslı Tercî-i Bendler.....	128
1.6.1.1. Mahlası Son Bendde Olan Tercî-i Bendler.....	128
1.6.1.2. Mahlası Son Bendde Olmayan Tercî-i Bendler.....	128
1.6.2. Mahlassız Tercî-i Bendler.....	129

2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	130
2.1. Mersiye Konulu Tercî-i Bendler.....	130
2.2. Medhiye Konulu Tercî-i Bendler.....	134
2.3. Tevhid Konulu Tercî-i Bendler.....	140
2.4. Münacat Konulu Tercî-i Bendler.....	143
2.5. Na't Konulu Tercî-i Bendler.....	148
2.6. Diğer Konulardaki Tercî-i Bendler.....	149
2.5.1. Sosyal Tenkit Konulu Tercî-i Bendler.....	149
2.5.2. Âşıkâne Konulu Tercî-i Bendler.....	158
2.5.3. Dînî ve Tasavvufî Konulu Tercî-i Bendler.....	160
SONUÇ	168
KAYNAKÇA	172

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III-METİN	178
1-TERKÎB-İ BENDLER	178
1.1. XVII.YY. TERKÎB-İ BENDLER.....	178
Abdulahad Nûrî.....	178
Behçetî.....	179
Cem'î.....	181
Cevrî.....	184
Fasîh Ahmed Dede.....	198
Fehîm-î Kadîm.....	205
Feyzî.....	214
Fütûhî.....	217
Hâletî.....	220
Kâşif.....	223
Ganîzâde Nâdirî.....	226
Kelîm.....	227

Nâbî.....	233
Nâ'îlî.....	234
Neşâtî.....	241
Riyâzî.....	245
Rûznâmeçi-Zâde Şinâsî.....	247
Sâlik Efendi.....	249
Şehrî.....	251
Tıflî.....	253
Tıybî.....	255
Vecîhî.....	258
1.2. XVIII. YY.TERKÎB-İ BENDLER.....	262
Ahmet Sâdık Zîver.....	262
Arpaemînî-Zâde Mustafa Sâmf.....	267
Birrî.....	276
Dâniş Mehmed Dede.....	279
Edirneli Kâmi.....	283
Es'âd-I Bağdâdî.....	288
Esrâr Dede.....	290
Fasîhî.....	299
Haşmet.....	301
İbrahim Hanîf.....	313
Nesîb Dede.....	315
Nevres-İ Kadîm.....	318
Neylî.....	321
Neyyîr Abdülhalîm Dede.....	325
Sabîh.....	326
Sâlîm.....	331
Senâyî.....	334
Seyyid Vehbî.....	337
Sezâyî.....	342
Şeyh Gâlib.....	346

Tokatlı Kânî.....	351
Yahyâ Nazîm.....	357
1.3 XIX.YY. TERKÎB-İ BENDLER.....	359
Âdile Sultân.....	359
Enderunlu Vâsîf.....	367
Halîmî.....	372
Keçeci-Zâde İzzet Molla.....	373
Leylâ Hanım.....	375
Refî-İ Amîdî.....	379
Selâmî.....	382
Şeref Hanım.....	392
Yenişehirli Avnî.....	396
Zekâyî.....	402
Ziya Paşa.....	405
2-TERCÎ-İ BENDLER.....	412
2.1. XVII.YY. TERCÎ-İ BENDLER.....	412
Abdülahad Nûrî.....	412
Cem'î.....	415
Cevrî.....	417
Fasîh Ahmed Dede.....	423
Fehîm-İ Kadî.....	425
İbrahim Hanîf.....	432
Kelîm.....	433
Nâ'ilî.....	435
Sabûhî.....	438
Şehrî.....	441

2.2. XVIII. YY. TERCÎ-İ BENDLER.....	444
Ahmed Sâdik Zîver.....	444
Ayıntablı Aynî.....	446
Birrî.....	453
Dâniş Mehmet Efendi.....	456
Edirneli Kâmî.....	458
İzzet Ali Paşa.....	462
Nesîb Dede.....	465
Nevres-İ Kadîm.....	470
Neyyîr Abdülhalîm Dede.....	472
Sabîh.....	474
Sâlik Efendi.....	476
Sâlim.....	482
Senâyî.....	484
Seyyid Vehbî.....	487
Şeyh Gâlib.....	492
Yahyâ Nazîm.....	508
2.3. XIX.YY. TERCÎ-İ BENDLER.....	510
Halîmî.....	510
Selâmî.....	514
Ziya Paşa.....	517

ÖN SÖZ

Klâsik Türk edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar, genellikle metin okuma(metin tenkîdi), metin şerhi ve metin tahlîli olmak üzere, üç koldan yürütülmektedir. Türk edebiyatının tarihi seyir itibariyle, en uzun devresini teşkil eden Klâsik edebiyat alanında, son yıllarda tenkîde dayalı çalışmalar artmıştır. Gelecekte yazılması muhtemel Türk edebiyatı tarihinin verilerini oluşturacak metin ve monoğrafi çalışmalarının, elde edilen bilgi ve belgelerle olgunlaştırılarak, bir senteze ulaştırılması şarttır. Bu yolda sürdürülen akademik faaliyet ve bu gayretlerin artması son derece sevindiricidir, ancak bu faaliyetlerin, Klâsik Türk şiirinin bütün özel alanlarına taşınması ve yapılacak münferit çalışmalarla desteklenmesi gerekir.

Bu amaca hizmet etmek üzere, yapılan araştırmalar neticesinde, Türk edebiyatında ilk örneklerinin XIV. yüzyılda görülmeye başlandığı terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin, XVI. yüzyıla kadar olan macerasının, Gazi Üniversitesi'nde, 1996 yılında, Prof. Dr. Cemâl Kurnaz'ın danışmanlığında, Recai Yıldız tarafından tamamlanan bir yüksek lisans tezinde değerlendirildiği, fakat XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar olan macerası üzerinde durulmadığı tespit edildi. Bu sebeble Türk edebiyatında terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin yeri ve işlenişinin belirlenmesine engel teşkil eden bu boşluğu telâfi edebilmek amacıyla, çalışmanın konusu, “ Türk Edebiyatında Terkîb-i Bend ve Tercî-i Bendler (XVII.-XIX.YY.) ” olarak belirlendi.

Çalışmanın metod ve programı belirlendikten sonra, öncelikle söz konusu yüzyıllarda terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleriyle şiir söyleyen şairlerin tespitine gidildi. Başlangıç olarak İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvanlar Katoloğu ile Basılı Dîvânlar Katoloğu taranarak, isim tespiti yapıldı. Bu çalışmanın ardından, söz konusu isim listesi ile YÖK Kütüphanesi'nde bulunan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri taranarak, söz konusu metinlerin elde edilmesi gerçekleştirildi. Çalışmanın daha sonraki safhasında, elde bulunan ve incelenerek matbû hâle getirilmiş akademik çalışmalar da, metin tesbiti için tarandı. Çalışmada, Türk edebiyatında XVII. yy.'dan XIX. yy. sonuna kadar yazılan bu

ikiz nazım şekillerinin tamamına ulaşılmaya çalışıldı. Bütün iyi niyet ve ilmî prensiplere rağmen, arada görülemeyen, ulaşılamayan veya gözden kaçmış metinler de olabilir. Araştırma sahasının genişliği ve malzemenin çokluğu göz önüne alınırsa, bunun tabîî karşılanacağını ve diğer olabilecek hatalarımızla birlikte hoş görüleceğini ümit ediyoruz. Yoğun tarama faaliyeti sonucunda, incelenen şiirlerin çokluğuna dayanarak dışarıda kalmış metinlerin çok fazla olamayacağını ve bunların incelemelerimizin sonuçlarını doğrudan etkilemeyeceği söylenebilir.

Metin tespiti aşamasından sonra araştırma projemizde yer alan plân doğrultusunda metinler üzerinde tasnif, tahlil ve değerlendirmelere geçilmiştir.

Çalışmanın, “İÇİNDEKİLER”, “ÖN SÖZ” VE “KISALTMALAR”ı takiben gelen “GİRİŞ” kısmında, terkîb-i bend ve tercî-i bendlerin tanımı ve tarihî gelişimi üzerinde duruldu. Üç bölüm hâlinde düzenlenen çalışmanın “BİRİNCİ BÖLÜM”ünde öncelik, terkîb-i bend nazım şekli ile söylenilmiş şiirlere verilerek, bölümde şekil özellikleri başlığı altında, bu tarz şiirlerin, bend sayısı, mısra sayısı, kafiye ve redif, vezin, başlıklar ve mahlas gibi hususları değerlendirildi. Elde edilen rakamlarla ilgili veriler, tablo ve grafiklerle gösterildi. Çalışmanın ikinci alt başlığı, söz konusu metinlerin muhteva özelliklerine tahsis edilerek, öncelikle, genel olarak muhteva değerlendirildi. Muhtevayı meydana getiren farklı nazım şekilleri ve türler de, mersiye, medhiye, tevhid, münacat, na’t, diğer konular gibi, alt başlıklar şeklinde ele alındı.

Çalışmanın “İKİNCİ BÖLÜM”ü, söz konusu zaman aralığı içinde söylenilmiş tercî-i bendlere ayrılarak, terkîb-i bendlerin değerlendirilmesinde takip edilen yoldan gidildi. Elde edilen rakamlarla ilgili veriler, yine tablo ve grafiklerle gösterildi.

Çalışmanın “ÜÇÜNCÜ BÖLÜM”ü “Metin” başlığı altında düzenlenerek, çalışmada esas alınan terkîb-i bend ve tercî-i bendler, yüzyıllara göre ayrı ayrı ve şairlerin isim ve mahlasları dikkate alınarak, alfabetik olarak sıralandı.

Çalışma, terkîb-i bend ve tercî-i bendlerle ilgili olarak elde edilen bilgilerin topluca değerlendirildiği bir “SONUÇ” ve çalışmada yararlanılan ve dipnotlarda yer alan eserlerin listelendiği bir “KAYNAKÇA” ile tamamlanmıştır.

Çalışmadan çıkarılan sonucun, başlangıçta hedeflenen amaca ulaşmada katkı sağlayacağını ve bu vesile ile, Klâsik Türk edebiyatında, bendlerden oluşan nazım şekilleri arasında, önemli bir yere sahip olan terkîb ve tercî-i bendlerin, tarihî seyrindeki bilgi eksikliklerinin giderilerek, tamamlanacağını umuyoruz.

Bu çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışma süresince, yapıcı katkı ve yardımlarıyla şahsımı destekleyen, hocam, Prof. Dr. Pervin ÇAPAN’a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim

MUĞLA 2006
İbrahim YAVUZ

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.t.	: adı geçen tez
ay.	: aynı yer
bk.	: bakımız.
C.	: Cilt
doğ.	: doğumu
H.	: Hicrî
H.z.	: Hazret
h.zl.	: hazırlayan
M.	:Milâdi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
öl.	: Ölümü
s.	: sayfa
S.	: Sayı
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Tc.B.	: Tercî-i Bend
Tk.B.	: Terkıb-i Bend
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Üniv.	: Üniversitesi
Yay.	: Yayınları
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YY.; yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

TERKÎB-İ BEND VE TERCÎ-İ BENDLERİN TANIMI VE TARİHİ GELİŞİMİ

Türk edebiyatı uzun ve köklü bir maziye dayanmaktadır. Türk edebiyatına dair ilk yazılı kaynağın VIII. yüzyılda Bilge Kağan tarafından diktirilmiş olan Göktürk kitâbelerine kadar uzandığı görülür. Türkler İslâm medeniyeti dâiresine girmelerine kadar geçen zaman içinde, büyük ölçüde kendilerine has, millî bir edebiyata sahiptiler. VIII. yüzyıldan itibaren müslüman olmaya başlayan Türkler, yeni din ile beraber, yeni bir medeniyetle de karşılaştılar. İslamiyeti samimiyetle benimseyen Türk milleti, İslam medeniyeti dâiresinin etkisi altına girdi. Böylece, dil ve edebiyatta, sosyal yaşantıda, fikir yapısında önemli değişimler meydana geldi. Türk şairleri, yeni medeniyetin tesiri ile duygu ve düşüncelerini, yeni nazım şekilleri ve türleri ile de, ifade etmeye başlamışlardır, fakat bu geçiş, zaman içinde, tadrîcî şekilde olmuştur. Yeni medeniyetin etkisi ile oluşan edebiyat, sonraki devirlerde farklı isimler altında anılacaktır.

Türk edebiyatında, sosyal tenkit, mersiye, zamandan şikayet Allah'ın kudreti, evrenin sonsuzluğu gibi konularla, dînî muhtevalı konuları (tevhid, münacat, na't, dört halife medhiyesi gibi) ele alan, terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri de, İran edebiyatının tesiri ile XIV. yüzyıl Türk edebiyatında kullanılmaya başlamıştır. Zaman içinde bu nazım şekli olgunlaşarak gelişimini sürdürmüş ve Türk şairleri tarafından sevilerek kullanılmıştır. Türk edebiyatında zirve kabul edilen şairlerden Fuzûlî, Bâkî, Rûhî, Nâbî, Şeyh Gâlib gibi edebî şahsiyetler de, bu nazım şekillerini başarıyla kullanmışlardır. Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekli, Klâsik Türk edebiyatında musammatlar başlığı altında incelenmektedir. Bu isimlerdeki manzumelerin şekilleri şöyledir; *“Gazel şeklinde ve gazel büyüklüğünde söylenmiş beş on manzume arka arkaya sıralanır. Ancak her manzumenin sonunda, öteki manzumeye geçmeden önce, gerek söz bütünlüğü, gerek kaftiyeleniş bakımından, tek ve müstakil bir beyit söylenir. Bu beyit kendisinden önceki parçayı kendisinden sonraki parçaya bağlamakla vazifelidir, bunun için ismi*

“bağ” manasında benddir. Bu beyte **vâsita** denildiği de olur. Bend beyti her kıtanın sonunda aynen tekrarlanıyorsa, o şekle **tercî-i bend** denir. Bend beyti, her parçanın sonunda başka başka beyitler hâlinde söylenirse, manzumenin bütününe **terkîb-i bend** denir. **Terkîb-i bendin** birbirine bend beyitleriyle bağlanan kıt'alarına **terkîb-hâne** denir. Aynı kıt'aların tercî-i benddeki isimleri **tercî-hâne**'dir. Bununla beraber **terkîb** ve **tercî-hânelerin** mutlaka gazel şeklinde ve büyüklüğünde olmaları şart değildir. Bunlar bazen bütün mısraları birbiriyle kafiyeli kıt'alar hâlinde de söylenebilir. Bu takdirde kıt'alardaki mısra sayısı dört ve dörtten fazla olmak gerekir. Ayrıca her iki manzumenin, bend beyti ile birlikte, her kıt'asına “**bend umûmî**” adı verilebilir ¹

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinde şair mahlasını son terkib-hânede ve son tercî-hânede söyler, ancak “...mahlas, vasita beyitlerinde söylenmez.”² Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri ile hemen her türlü konu ele alınabilmekle birlikte, terkîb-i bendlerde, “...özellikle münacat, na't, medhiye, hicviye gibi nazım türleri, sosyal konular, din, tasavvuf ve felsefe konuları rahatlıkla anlatılmıştır, ancak terkîb-i bendin başlıca konusu mersiye'dir. Tercî-i bendin konuları arasında ise felek, Allah'ın kudreti, evrenin sonsuzluğu, hayatın zorlukları dünyadan şikayet gibi, mücerret konular ile mersiye, medhiye tevhid gibi, nazım türleri ilk sırayı alır.”³

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri ile ele alınan konular, birbirinden çok fazla bir farklılık arz etmez, fakat şunu belirtmek gerekir ki, “...terkîb-i bendler, zihniyet tahliline elverişli türlerdendir. Önce vazgeçilmez şarap ve sâkiden başlayıp, arkadan söz çoğu zaman, şikayet yollu, insan davranışına, cemiyet hayatının aksaklıklarına, çağın türlü dertlerine, getirilip noktalanır. Bend bend ve kısım kısım kuruluşuna göre, başka nazım şekilleri arasında, zihniyet kaynağı olmaya en yatkın olan şekil, terkîb-i bendlerdir.”⁴ Nitekim Türk

¹ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s. 211-212.

² E.J.Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi. I-II*, çev. Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara 1999, s. 74.

³ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 532-533.

⁴ Mehmet Kalpaklı, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine İncelemeler* “ Bir Deneme ve İki Terkîb-i Bend, Sabri Ülgener”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 82.

edebiyatının XVI.yüzyıl şairlerinden olan Rûhî'nin, terkîb-i bendi buna örnek olarak gösterilebilir.

Terkîb-i bendler ve tercî-i bendlerin kafiye örgüsü de birbirinden farklılık göstermektedir. Terkîb-i bendlerde her bendin sonunda yer alan vasıta beytinin kafiyesi değişirken, tercîlerde vasıta beyitlerinin kafiyesinin aynı kaldığı görülür. Her iki nazım şekli de, genel olarak gazel şeklinde kafiyelenmekle birlikte, mesnevi tarzındaki kafiyenin kullanıldığı örnekler de mevcuttur.

Tercî-i bendlere nazaran, terkîb-i bendlerin kafiyelenmesi daha kolaydır. Tercî-i bendin her bendinde aynı konunun işlenmesi zarûretinden ve nakarat olan vasıta beyitlerinin âhengi sağlaması mecburiyetinden dolayı, terkîb-i bendlerden daha zor bir nazım şekli olduğu, bilinir. Terkîb-i bendlerde her bendin sonundaki vasıtalar değiştiği için, bendlerden tercî-i bendlere nispeten yazılması daha kolay ve rahattır⁵. Bir çok edebiyat muharriri tarafından da, terkîb-i bend nazım şekli ile şiir söylemenin daha kolay olduğu düşünülmüştür. Nitekim, Haluk İpekten⁶, Arslan Tekin⁷, Cem Dilçin⁸, Muallim Naci⁹ eserlerinde bu konuya değinmişlerdir.

Terkîb-i bendlerin kafiye şeması şöyledir:

1. aa xa xa xa bb
cc xc xc xc dd
2. aa aa aa aa bb
cc cc cc cc dd
3. aa xa xa xa aa
bb xb xb xb xx

⁵ E.J.Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi. I-II*, çev. Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara 1999, s. 74.

⁶ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 1994, s. 120.

⁷ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Ötüken Yay., İstanbul 1995, s. 602.

⁸ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1997, s. 250

⁹ Muallim Naci, *Edebiyat Terimleri*, *Istilahât-ı Edebiyye*, hzl. M.D. Yekta Saraç, Bilimevi Yay., İstanbul 2004, s. 157.

Divan edebiyatında en çok kullanılan birinci şemadır. Tercî-i bendlerin kafiye şeması ise şöyledir:

1. aa xa xa xa bb
cc xc xc xc bb
2. aa aa aa aa bb
cc cc cc cc bb¹⁰.

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri, Arapça “**rükûb**” ve “**rücû**” köklerinden gelmektedir. Terkîb kelime manâsı olarak “*mürekkep kılmak, bir şeyin birleştirilmesinden vücuda gelmiş devâ, tercî ise “geri çevirme, döndürme, tekrar etme”* mânâlarına gelmektedir. Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri, Arap edebiyatında ortaya çıkmış olmasına rağmen, Arap şairler bu nazım şekline çok rağbet etmemişlerdir. Bu nazım şekillerinin Harûnu’r-Reşîd (öl. 809) zamanında halk dilinde şiirler söyleyen bir câriyenin manzumelerinden mülhem olduğu, fakat Arap şairlerinin bu nazım şekillerini pek tercih etmediği ifade edilir. Birkaç örnek dışında Arap edebiyatında bu nazım şekillerinin kullanılmadığı görülmektedir, çünkü bu edebiyatta bendlerden veya kıt’alardan kurulu şiir söyleme geleneği yoktur. Terkîb-i bend ve tercî-i bendler başlangıç ve olgunluk dönemlerini, İran edebiyatında yaşamışlar ve oradan Türk edebiyatına geçmişlerdir¹¹.

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri, Türk edebiyatında sevilerek kullanılmıştır, lakin bu nazım şekillerinin tarihi gelişimine bakıldığında, terminolojisinde bir karmaşa olduğu görülür. Bu ikiz nazım şeklini meydana getiren kısımların adlarının, zamanla birinin diğerinin yerine kullanılması ve aradaki mânâ kaymaları dolayısıyla, diğer nazım şekillerinde görülmeyen bir terminoloji karışıklığı yaratmıştır. Başlangıçta terkîb-i bend ve tercî-i bend diye ayırım yapılmaksızın, her ikisi için de ortaklaşa tercî adı kullanılmış, ileride *vâsita* adını alacak olan bağlayıcı ara beyte de, tercî-i bend denilmiştir. VIII. asır nazariyecisi Ali b. Muhammed Tâc el-Halâvî’nin

¹⁰ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, s. 602-603.

¹¹ Recâi Yıldız, *Türk Edebiyatında Terkîb-i Bendler ve Tercî-i Bendler (XIII.- XVI.yy.)*, Gazi Üniv., Sos. Bil. Ens., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara1996, s. VI-X.

eserinde bu beyte, tercî-i bend adının yanı sıra, tercihen, bend denildiği de görülür. Halâvî, Reşidüddin Vatvat'ın yaptığı gibi, tercî-i bend ismini alan bu beyitleri kafiye durumlarına göre, üç çeşide ayırarak her hânede onun değiştiği şekli, henüz “**terkîb**” diye bir ad koymaksızın işaret eder. Eserini 1480’li yıllarda yazan Hüseyin Vâiz-i Kâşifi tercî’in bir nev’i olduğu kaydıyla, bu şeklin adını artık **terkîb** diye, gösterir. Burada aynı zamanda, ara beyit için, **tercî-i bend** tâbiri yanında, **vâsıta** adının da ortaya çıktığı görülür. Vâsıta beyiti için kullanılan “**bend**” sözü de, zaman içinde mânâ kaymasıyla kendisi ve “**tercî-hâne**” ve “**terkîb-hâne**” nin birarada teşkil ettiği bütüne ait bir ad olur. Şems-i Kays ve Ali el-Halâvî gibi eski edebiyat nazariyecileri tercî’i kasidenin, aynı kafiye ve vezinle parçalara bölünmüş, araları farklı birer beyitle bağlanmış bir şekli olarak görüp, tarif etmişlerdir¹².

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin diğer edebi nev’î ve şekillerde olduğu gibi, Türk edebiyatına İran edebiyatından geçtiğini zikretmiştik. Bu nazım şekilleri edebiyatımızdaki gelişimini de, yine İran tesiri ile sürdürür. Bu konuda Tâhirü’l-Mevlevî; “*Türk edebiyatında da bu nazım şekilleri kullanılırken İran edebiyatında tatbik edilen usûl esas alınmıştır.*”¹³ der.

Anadolu sahasında terkîb-i bend şeklinin ilk örnekleri, Germiyan Beyliği sahasında yetişen Ahmedî Dîvânı’nda (1334-1413) görülür. Germiyan Beylerinden Süleymân Şâh (öl.1387) için yazdığı terkîb-i bendler, bu şeklin elimizde bulunan belgelere göre ilk örneğini teşkil eder. Tercî-i bend şeklinin Anadolu’daki ilk örnekleri ise Sultân I.Murâd (1362-1389) devrinde yetişen Nesimî’de görülür. Bu bilgilerin ışığında, bu nazım şeklinin Anadolu’ya girişi XIV.yüzyıldır¹⁴.

¹² Ömer Faruk Akün, Divan Edebiyatı maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 411.

¹³ Tâhirü’l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1973, s. 166.

¹⁴ Recâi Yıldız, *Türk Edebiyatında Terkîb-i Bendler ve Tercî-i Bendler (XIII- XVI.yy.)*, Gazi Üniv., Sos. Bil. Ens., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1996, s. X-XI.

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin en güzel örnekleri, Türk edebiyatındaki gelişmeye paralel olarak, XVI. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. Özellikle Rûhî-i Bağdâdî'nin terkîb-i bendi çok sevilmiş ve nazîreler yazılmıştır. Türk edebiyatının nazım şekilleri bakımından zenginleşmesini sağlayan bu tarz şiirler, nazire geleneğinin gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır.

Günümüzde önemini tümüyle yitirmiş bulunmasına karşılık nazîrecilik, eski şiirimizde çok canlı olarak yaşayan yaygın bir gelenektir. Sevilen bir şairin şiirine, aynı vezin ve kafiyede olmak üzere yazılmış benzer şiir anlamına gelen nazîre, bu edebiyatta o kadar çok kullanılmıştır ki, meydana getirilen nazîreler için belli dönemlerde husûsî mecmu'âlar bile tertip edilmiştir. Bu gelenek bazen daha önceki şiirin aynen tekrarlanmasına, ya da birinciden daha kötü nazîreler yazılmasına yol açmışsa da, genellikle nazîreler, bir iddiâ sonucu yazıldıklarından, birincilerden daha güzel olurlar. Fakat şurası unutulmamalıdır ki, nazîre asla bir taklit, ya da çalma değildir. Nazîre de olsa büyük şairler, şiirlerine mizaçları doğrultusunda kendi damgalarını vurmuşlardır¹⁵. Nazîre geleneği içinde, terkîb-i bendiyle ün kazanan Rûhî'nin, terkîb-i bendine nazire yazan, Cevrî, Sâmî, Şeyh Gâlib ve Ziya Paşa'nın terkîb-i bendleri, örnek olarak gösterilebilir. Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri, XIV. yüzyıldan itibaren, Türk edebiyatı içinde gelişerek, XIX. yüzyıla kadar edebî gelenek içindeki yerini ve önemini korumuştur. Tanınmış tercî-i bendlerin sonuncusu, Ziya Paşa'nın Tercî-i Bendi'dir. Klâsik edebiyat şairlerinden, XIV. yüzyılda Ahmedî, XV. yüzyılda Şeyhî ve Ahmed Paşa, XVI. yüzyılda Rûhî ve Bâki, XVII. yüzyılda Cevrî ve Nâbî, XVIII. yüzyılda Arpaemînî-zâde Mustafa Sâmî ve Şeyh Gâlib, XIX. yüzyılda Ziya Paşa terci-i bend ve terkîb-i bend nazım şeklini kullanmış ve devrinde rağbet görmüş, başlıca edebî şahsiyetler olarak değerlendirilebilir.

Başlangıçtan günümüze terkîb-i bendlerin ve tercî-i bendlerin sayılarının farklılık arz ettiği görülür. Terkîb-i bend nazım şekli ile yazılan manzumelerin sayısının yüzyıllara göre dağılımı şöyledir: “XIV. yüzyılda 7, XV.yüzyılda 10,

¹⁵ Mustafa İsen, *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 326-327.

XVI.yüzyılda 66¹⁶, XVII. yüzyılda 36, XVIII. yüzyılda 35, XIX.yüzyılda 21 terkîb-i bend yazılmıştır. Tercî-i bend ve terkîb-i bend nazım şekillerilerinin yüzyıllara göre tercih edilmelerinde, bend ve beyit sayılarında da farklılıklar olduğu görülmektedir. Tercî-i bend nazım şekli ile yazılan manzumelerin sayısı ise şöyledir: “ XIV. yüzyılda 5, XV.yüzyılda 16, XVI.yüzyılda 72¹⁷, XVII. yüzyılda 16, XVIII. yüzyılda 31, XIX.yüzyılda 6 tercî-i bend yazılmıştır.

XVII. yüzyılda yazılmış olan terkîb-i bendler ve şairleri: Abdülahad Nuri 1, Azmi-zâde Hâletî 1; Behçetî 1; Cem’i 1; Cevrî 5; Fasîh Ahmed Dede 5; Fehîm-i Kadîm 3; Feyzî 1; Fütûhî 1; Ganî-zâde Nâdirî 1; Kâşif 1; Kelîm 2; Nâ’ilî 2; Nâbî 1; Neşâtî 2 Riyâzî 1; Rûznâmecî-zâde Şinâsî 1; Sâlik Efendi 1; Şehrî 1; Tıflî 1; Tıybî 1; Vecîhî 2 olmak üzere, XVII.yüzyılda terkîb-i bend şeklinin kullanıldığı manzumelerin sayısı 36’tür.

XVII. yüzyıl Klâsik Türk edebiyatında tercî-i bend nazım şeklini kullanan şairler ve onların söylediği tercî-i bendlerin sayıları ise: Abdülahad Nuri 2; Cem’î 1; Cevrî 2; Fasîh Ahmed Dede 2; Fehîm-i Kadîm 1; Kelîm 1; Nâ’ilî 1; Sabûhî 1; Sâlik 4; Şehrî 1 olmak üzere, toplam 16’tir.

XVIII. yüzyılda yazılmış olan terkîb-i bendler ve şairleri: Ahmed Sâdık Zîver 1; Arpaeminî-zâde Mustafa Sami 2; Birrî Mehmed Dede 1; Dâniş Mehmed 1; Edirneli Kâmî 2 ; Es’ad-ı Bağdâdî 1; Esrâr Dede 3; Fasîhî 1; Haşmet 3; İbrahim Hanîf 1; Nesip Dede 1; Nevres-i Kadîm 1; Neylî 2; Neyyir Abdülhalîm Dede 1; Sabîh 2; Sâlim 1; Senâyî 1; Seyyîd Vehbî 2; Sezâyî 2; Şeyh Gâlib 4; Tokatlı Kânî 1; Yahya Nazîm 1 olmak üzere, toplam terkîb sayısı 35’tir.

XVIII. yüzyılda edebiyatımız, kendine has klâsik bir edebiyat olma hüviyeti kazanmıştır. Hatta bu yüzyılda asırlar boyunca Türk edebiyatının modeli olagelmiş İran edebiyatı bile geride kalır. Edebiyattaki bu gelişmeye bağlı olarak tercî-i bendlerin sayısında, önceki yüzyıla nazaran bir artış olduğun aşağıda

¹⁶ Recâi Yıldız, *Türk Edebiyatında Terkîb-i Bendler ve Tercî-i Bendler (XIII- XVI.yy.)*, Gazi Üniv., Sos. Bil. Ens., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1996, s. X-XII.

¹⁷ Recâi Yıldız, *a.g.t.*, ay.

verilen rakamlar da, doğrulamaktadır. Bu yüzyıldaki tercî-i bendlerin şairleri ve yazdıkları şiir sayısı, Ahmet Sâdık Zîver 1; Ayıntablı Aynî 1; Birrî Mehmed Dede 1; Dâniş Mehmed Bey 1; Edirneli Kâmî 2; İbrahim Hanîf 1; İzzet Ali Paşa 1; Nesîp Dede 4; Nevres-i Kadîm 1; Neyyir Abdülhalîm Dede 1; Sabîh 1; Sâlim 1; Senâyî 1; Seyyîd Vehbî 2; Şeyh Gâlib 11; Yahya Nazîm 1 tercî-i bend olmak üzere, toplam 31'dir. XIX. yüzyılda yazılmış terkîb-i bend şeklindeki manzumelerin sayısı incelendiğinde, Âdile Sultan 2; Enderunlu Vâsîf 3; Halîmî 1; Keçeci-zâde İzzet Molla 1, Leylâ Hanım 3; Refî-i Âmidî 2; Selâmî 3; Şeref Hanım 2 Yenişehirli Avnî 1; Zekâyî 2; Ziya Paşa 1 terkîb-i bend olmak üzere, 21 terkîb-i bendin söylenildiği görülmektedir. Türk Edebiyatında tercî-i bend nazım şeklinin XIX.yüzyıldaki en önemli temsilcisi Ziya Paşa'dır. Kendisini takiben, tercî-i bend nazım şeklini kullanan şairler arasında, O'nun söyleyiş güzelliğine sahip bir şahsiyet yetişmemiştir. Bu asırda yazılmış olan tercî-i bendler ve şairleri ise Halîmî 3; Selâmî 1; Ziya Paşa 2 olmak üzere, elimizde 6 tercî-i bend bulunmaktadır.

XVII., XVIII. ve XIX. yüzyıllarda, terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şeklini kullanan şairlerin yaşadıkları yüzyıllar ve şairlerin yazmış olduğu manzumelerin sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sıra Nu.	Yüzyıl	Şairin Mahlası/ İsmi	Terkîb-i Bend Sayısı	Tercî-i Bend Sayısı
1	XVII	Abdulahad Nûrî	1	2
2	XVII	Azmi-zâde Hâletî	1	
3	XVII	Behçetî	1	
4	XVII	Cem'î	1	1
5	XVII	Cevrî	5	2
6	XVII	Fasîh Ahmed Dede	5	2
7	XVII	Fehîm-i Kadîm	3	1
8	XVII	Feyzî	1	
9	XVII	Fütûhî	1	
10	XVII	Gâni-zâde Nâdirî	1	
11	XVII	Kâşîf	1	
12	XVII	Kelîm	2	1
13	XVII	Naîlî	2	1
14	XVII	Nâbî	1	
15	XVII	Neşâtî	2	
16	XVII	Riyâzî	1	

17	XVII	Ruznâmeeci-zâde Şinâsi	1	
18	XVII	Sabûhî		1
19	XVII	Sâlik Efendi	1	4
20	XVII	Şehrî	1	1
21	XVII	Tıflî	1	
22	XVII	Tıybî	1	
23	XVII	Vecîhî	2	
24	XVIII	Ahmed Sâdik Zîver	1	1
25	XVIII	Arpaeminî-zâde Mustafa Sâmi	2	
26	XVIII	Ayıntablî Aynî		1
27	XVIII	Birî Mehmed Dede	1	1
28	XVIII	Dâniş Mehmed	1	1
29	XVIII	Edirneli Kâmî	2	2
30	XVIII	Es'ad-i Bağdâdî	1	
31	XVIII	Esrâr Dede	3	
32	XVIII	Fasîhî	1	
33	XVIII	Haşmet	3	
34	XVIII	İbrahim Hanîf	1	1
35	XVIII	İzzet Ali Paşa		1
36	XVIII	Nesip Dede	1	4
37	XVIII	Nevres-i Kadîm	1	1
38	XVIII	Neylî	2	
39	XVIII	Neyyir Abdülhalîm Dede	1	1
40	XVIII	Sabîh	2	1
41	XVIII	Sâlim	1	1
42	XVIII	Senâyî	1	1
43	XVIII	Seyyid Vehbî	2	2
44	XVIII	Sezâyî	2	
45	XVIII	Şeyh Gâlib	4	11
46	XVIII	Tokatlı Kâni	1	
47	XVIII	Yahya Nazîm	1	1
48	XIX	Âdile Sultan	2	
49	XIX	Enderunlu Vâsîf	3	
50	XIX	Halîmî	1	3
51	XIX	Keçeci-zâde İzzet Molla	1	
52	XIX	Leylâ Hanım	3	
53	XIX	Refî'i Amîdi	2	
54	XIX	Selâmî	3	1
55	XIX	Şeref Hanım	2	
56	XIX	Yenişehirli Avnî	1	
57	XIX	Zekâyî	2	
58	XIX	Ziya Paşa	1	2

BİRİNCİ BÖLÜM

I-TERKİB-İ BENDLERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1- ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Bend Sayısı

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleri bendlerle kurulan nazım şekillerinden olup, Türk edebiyatında şairler tarafından tercih edilen bir şekil olması münasebetiyle, edebiyatımızda bendlerle şiir söyleme geleneğinin gelişmesine müsbet yönde tesir etmiştir. Öyle ki, Türk edebiyatında bendlerle şiir söyleme geleneği hızla tekamül eder ve Arap edebiyatından kaynaklanmayan, Klâsik Türk edebiyatı nazım şekilleri içinde, tamamen Türklere has bir nazım şekli olarak doğan ve gelişen *şarkı* da bu şekilde ortaya çıkar. Bendlerle şiir söyleme geleneğinin Arap edebiyatına nazaran, Türk edebiyatında oldukça gelişmiş olmasının sebebi, terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin, Arap edebiyatında ortaya çıkmış olmasına rağmen, başlangıç ve olgunluk dönemini İran edebiyatı sahasında geçirerek, oradan da Anadolu'da gelişen İslâmî edebiyatın etki alanına girmiş olmasında aranmalıdır.

Türk edebiyatında bendlerle kurulan ikiz nazım şekillerinden biri olan terkîb-i bend nazım şekli üzerine yapılan tanımlamalarda ve tasniflerde, bu nazım şeklinin bend sayısı üzerine verilmiş olan rakamlar farklılık arz etmektedir. Bazı kaynaklarda “...*bend sayısı ile ilgili sınırlayıcı bir durumun olmadığı ve üçten başlayarak şairin gücünün yettiği ölçüde bend sayısının artırılabilceği*”¹⁸ gibi bilgilerin yanı sıra, terkîb-i bendlerin bend sayısının, 3-17 bend¹⁹, 5-7 bend²⁰, 5-10 bend²¹, 5-12 bend²², 5-15 bend²³, 5-17 bend²⁴ arasında olabileceği yolunda bilgiler de vardır. Terkîb-i bendler

¹⁸ Ömer Faruk Akün, Divan Edebiyatı maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 413.

¹⁹ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda isimler ve Terimler*, Ötüken Yay., İstanbul 1995, s. 603

²⁰ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 1999, s. 114.

²¹ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1997, s. 223.

²² İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 532.

²³ Seyit Kemal Karaalioglu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul 1978, s. 737.

²⁴ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C.1, İstanbul 1983, s. 614.

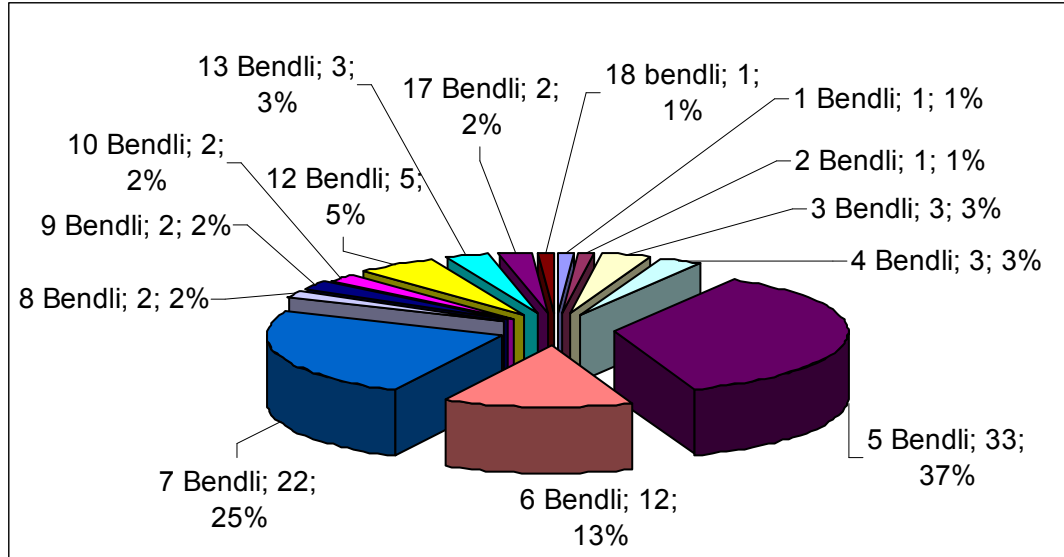
bend sayıları ile ilgili olarak, Halil Erdoğan Cengiz, Türk Dili dergisinin Dîvan Şiiri Özel Sayısı'nda kaleme aldığı, “*Divan Şiirinde Musammatlar*” başlıklı çalışmasında, bend sayıları ile ilgili bir sınırlama yapılamayacağını, terkîb-i bendlerin en çok kaç bende kadar çıkabileceğini, bir kuralın değil, ancak konu ve şairin işleyebilme gücünün belirleyeceğini, gücü yetenin, bıktırmadan, okutabileceğine inandığı bend sayısını, dilediği kadar uzatmasını engelleyecek bir kuralın ve bir geleneğin olmadığını, farklı yüzyıllarda yaşamış şairlerin, terkîb-i bendlerini örnek göstererek ifade etmiştir²⁵.

Türk edebiyatında terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin şiirlerde görülmeye başladığı XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıl sonuna kadar, en az 2 bendli 1 terkîb-i bend yazıldığı tespit edildi. XVII. yüzyıldan itibaren XIX. yüzyıl sonuna kadar söylenmiş terkîb-i bendler üzerinde yapılan bu çalışmada terkîblerde bend sayısının 2 bendden başlayarak 18 bende kadar uzanan farklı sayıda ve uzunlukta yazılmış olduğu tespit edildi. Tespit edilen bend sayısı çeşidi 14'dür. Bend sayıları incelendiğinde 5-7 bendli terkîblerin yoğunlukta olduğu gözlenir. bend 92 terkîb-i bendden 33'ü (% 34.52) 5 bendli, 22'si 7 bendlidir. (25) 5-7 bendli terkîblerin oranı ise % 59.52'dir. Terkîb-i bendlerde bend sayısının azlığı bakımından 2 bendli 1 manzume (XVII.yy. Fasîh Ahmed Dede), bend sayısının çokluğu bakımından 18 bendli 1 manzume tespit edildi. (XVIII.yy. Haşmet)

Sıra Nu.	Bend Sayısı	XVII.yy.	XVIII.yy.	XIX.yy.	Toplam	Oran %
1	1 Bendli	1			1	1.08
2	2 Bendli	1			1	1.08
3	3 Bendli	2		1	3	3.26
4	4 Bendli	1	1	1	3	3.26
5	5 Bendli	13	11	9	33	35.86
6	6 Bendli	4	7	1	12	13.04

²⁵ Halil Erdoğan Cengiz, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvan Şiiri)*, “ Divan Şiirinde Musammatlar ”, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1986, s. 291-429.

7	7 Bendli	13	7	2	22	23.91
8	8 Bendli		1	1	2	2.17
9	9 Bendli		2		2	2.17
10	10 Bendli		2		2	2.17
11	12 Bendli		1	4	5	5.43
12	13 Bendli	1	2		3	3.26
13	17 Bendli		1	1	2	2.17
14	18 bendli		1		1	1.08
	Toplam	36	35	21	92	

Grafik-1 XVII., XVIII. ve XIX. yy. Terkîb-i Bendlerde Bend Sayıları

Netice itibariyle terkîblerde bend sayısında bir sınırlama olmadığı şairin gücünün yettiği ölçüde bend sayısını kullanabileceğini görürüz.

1.2. Mısra sayısı

Mısra, kelime manası olarak *kapı kanadı* anlamına gelir. Edebiyatta ise manzum yazıların her bir satırı, dize. Bir vezne uygun olarak söylenmiş beytin yarısı, anlamlarına gelmektedir²⁶. Terkîb-i bend ve tercî-i bendlerde musammatlardaki kafiye tertibi seçildiğinde, *her bend bütün mısraları ile kafiyeli bir hâle gelip, manzumeye beyit yerine, mısrayı esas asan bir kompozisyon yapısı hakim olur*²⁷. Biz de bu sebeble, terkîb-i bendler ve tercî-i bendlerde söylenen mısra sayıları üzerinde durmaya ve bu hususu ayrı bir başlık altında değerlendirmeye karar verdik.

Terkîb ve tercî-i bendler üzerine yapılan bu çalışmada, bend sayılarının farklılık gösterdiği daha önce de belirtilmişti, fakat çalışmanın ilerleyen safhalarında, bu farklılığın sadece bend sayıları ile sınırlı kalmadığını, mısra sayılarında da farklılık gösterdiği görüldü.

Terkîb-i bend nazım şekli ile söylenen şiirlerde, mısra sayısı ile ilgili olarak verilen rakamlar, çeşitli kaynaklarda 8-20 mısra arasında²⁸ veya 5-10 beyit arasında²⁹, bazen de beyit sayısının 7-10 beyit arasında değişebileceği³⁰ belirtilmekle beraber, terkîb-i bend nazım şeklinin beyit sayısı bakımından şairin kendisini sınırlamadığı ve yine, beyit sayısını sınırlayıcı bir kaidenin olmadığı da ifade edilir. Ayrıca terkîb-i bend nazım şekli ile söylenen şiirlerde, bendlerdeki beyit sayısı bakımından bir simetri olması zarureti de bulunmamaktadır. Terkîblerin bend sayısı ile ilgili bir başka nokta ise kafiye tertibinde gazel tarzı yerine, musammatlardaki gibi, her mısraı kafiyeli bendlerle kurulan terkiblerde, bendler 6-10 mısra (3-5 beyit) olduğu zaman müseddes, müsemmen ve mu'aşşer benzediklerinden, birer müzdeviç veya mükerrer müseddes, müsemmen, mu'aşşer

²⁶ İskender Pala, , *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* , Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 379.

²⁷ Ömer Faruk Akün, “ Divan Edebiyatı maddesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.,İstanbul 1994, s.411.

²⁸ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz* , Dergah Yay. , İstanbul 1999, s.114.

²⁹ daha geniş bilgi için bk.Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 320; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1997, s. 233.

³⁰ Osman Nuri Ekiz, *Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*, İstanbul 1984, s. 320.

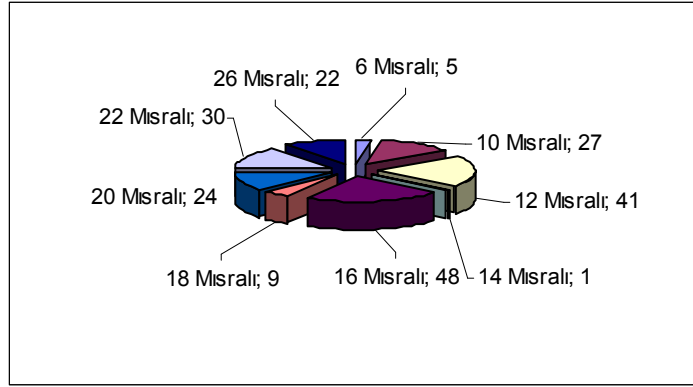
sayılmaları gerektiği yolunda, ihtilafli görüşlere yol açar³¹. Şunu ifade etmek gerekir ki; terkîblerde beyit sayısını, diğer musammat şekillerde olduğu gibi bir tasnife sokma çabası, tasnifin yapılma aşamasında incelenen, ünlü birkaç terkîbin bendlerindeki beyit sayıları esas alınarak yapılmış, bu da kanaatimizce, kaynaklarda verilen farklı rakamların ortaya çıkmasında etken olmuştur. Bu çalışmada ise farklı yüzyıllarda söylenmiş olan terkîb-i bendler üzerine yapılan incelemelerde, beyit sayısı ile ilgili kaide hâline gelebilecek nitelikte, kesin rakamlara ulaşılamadı. Yine bu konu ile ilgili olarak, araştırmasından istifade ettiğimiz, Halil Erdoğan Cengiz de, terkîblerde beyit sayısının sınırlandıramayacağını, bu konuda, bugüne kadar söylenmiş bir çok kuralın genele teşmil edilemeyeceğini örneklerle göstermiştir³².

XVII. yüzyılda söylenmiş olan 36 terkîb-i bendin, bendlerinin toplamı 207'tür. Bunun 48 bendi, 16 mısralı; 41 bendi, 12 mısralı; 30 bendi 22, 27 bendi 10 mısralı; 24 bendi 20 mısralı; 22 bendi 26 mısralı; 9 bendi 18 mısralı; 5 bendi 6 mısralı; 1 bendli 14 mısralı olarak yazılmıştır. XVII.yy.'a ait terkîblerdeki bendlerin mısra sayıları ve oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sıra nu.	Bend sayısı	Mısra sayısı	Oranı %
1	5	6	2.41
2	27	10	13.04
3	41	12	19.80
4	1	14	6.76
5	48	16	7.72
6	9	18	8.69
7	24	20	9.66
8	30	22	10.62
9	22	26	12.56

³¹ Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı maddesi", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 411.

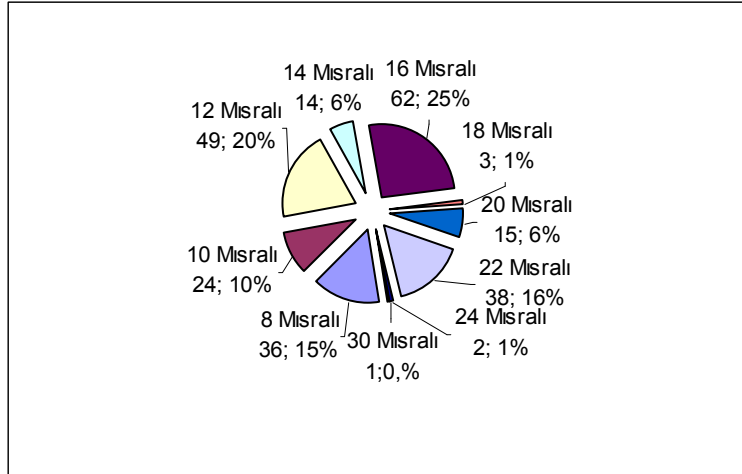
³² Halil Erdoğan Cengiz, "*Divan Şiirinde Musammatlar*", *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1986, s. 291-429.

Grafik-2 XVII.yy. Terki̇b-i Bendlerde Mısra Sayıları ve Oranları

XVIII. yy.'da söylenmiş 36 terki̇b-i bendde, toplam bend sayısının 244 olduğu ve bu bendlerde en çok 16 mısralı bendlerin tercih edildiği görölr. Bu yy.'da tercih edilmiş mısra sayıları şu şekildedir. 62 bend, 16 mısralı; 49 bend, 12 mısralı; 38 bend, 22 mısralı; 31 bend, 8 mısralı; 24 bend 10 mısralı; 15 bend, 20 mısralı ve 3 bendde 18 mısralıdır. XVIII. yy.'da söylenmiş terki̇b-i bendlerdeki mısra sayıları ve oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

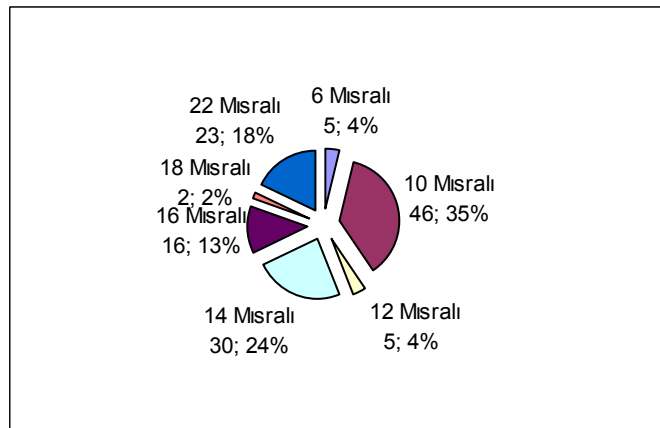
Sıra nu.	Bend sayısı	Mısra sayısı	Oranı %
1	36	8	14.75
2	24	10	9.83
3	49	12	20.08
4	14	14	5.73
5	62	16	25.40
6	3	18	1.22
7	15	20	6.14
8	38	22	15.57
9	2	24	0.81
10	1	30	0.40

Grafik-3 XVIII. yy. Terkîb-i Bendlerdeki Mısra Sayıları ve Oranları

XIX. yüzyılda söylenmiş olan 20 terkîb-i bendde geçen bend sayısı 127'dir. Bu bendlerin 46'sı 10 bendli; 30'u 14 bendli; 23'ü 22 bendli; 16'sı 16 bendli; 5'i 12 bendli; 5'i 6 bendli; 2'si 18 bendlidir. XIX.yüzyılda bendlerdeki mısra tercihleri ile ilgili tablo aşağıda verilmiştir.

Sıra nu.	Bend sayısı	Mısra sayısı	Oranı %
1	5	6	3.93
2	46	10	36.22
3	5	12	3.93
4	30	14	23.62
5	16	16	12.59
6	2	18	1.57
7	23	22	18.11

Grafik-4 XIX.yy. Terkîb-i Bendlerdeki Mısra Sayıları ve Oranları

1.3. Kafiye ve redif

*Klasik şiirde hakim olan kafiye anlayışının söz konusu dönemde kullanılan Arap alfabesinden kaynaklanması, kafiye ile ilgili kaidelerin de buna göre belirlenmesi zorunluluğunu beraberinde getirir. Klâsik şiirin kafiye anlayışı her ne kadar farklı da olsa bugün, eski harfli metinlerin yeni harflere aktarılması ile birlikte Klâsik döneme ait şiirlerin kafiye yapısı, Yeni Edebiyat Dönemi kafiye anlayışına göre değerlendirilmektedir*³³.

Kafiye, edebiyatta mısra sonlarındaki ses benzerliği olarak tarif edilir. Kafiyenin karşılığı olarak halk şiirinde kullanılan terim ise “*ayak*” tır. Kafiyenin tanımı ile ilgili olarak, Muallim Naci, Klâsik edebiyatta kafiyenin kullanımı ile ilgili olarak, teferruatlı bir tanım yapar. Buna göre kafiye; “... hem lafız, hem mânâ, yahut yalnız mânâ hesabıyla muhtelif oldukları hâlde, mısraların yahut beyitlerin evâhirinde veya bunların evâhir-i menzilesinde bulunan yerlerde, telâffuzda istiklali meşrû olmak ve aşağıda ta’dâd olunacak hurûf ve harekâtan ibaret olmak üzere, tekrar eden şeyin mecmû’udur”³⁴.

Türk edebiyatının ilk devirlerinden itibaren, sözlü edebiyat ürünlerinden başlayarak, şiirlerde kafiyeli söyleyiş, Türk şairleri tarafından önemsenmiştir. Halk şiirinde esas olan kafiye, kulak için kafiyedir. “*Klâsik Türk edebiyatında esas olan kafiye ise göz kafiyesidir. Göz kafiyesi, mısra sonlarındaki kelimelerin harf ve harekelerinin birbirine uygun olması demektir.*”³⁵

Terkîb-i bendlerde tercih edilen kafiyelenişler, bu nazım şeklinin kafiye tertibinde, şairin tercihinine göre farklılıklar gösterebilir. Terkîbler, gazel tarzı kafiyelenişle söylenebileceği gibi, musammat tarzı kafiyelenişle de söylenebilir. Eğer musammat tarzı kafiyelenişle söylenirse, bendin bütün mısraları birbiri ile kafiyeli olur ve manzumeye beyit yerine, mısraı esas alan bir düzen hakim olur,

³³ Songül Aydın, *Gazellerde Kafiye*, Muğla Üniv., Sosyal bilimler Ens.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2004, s. 9-10.

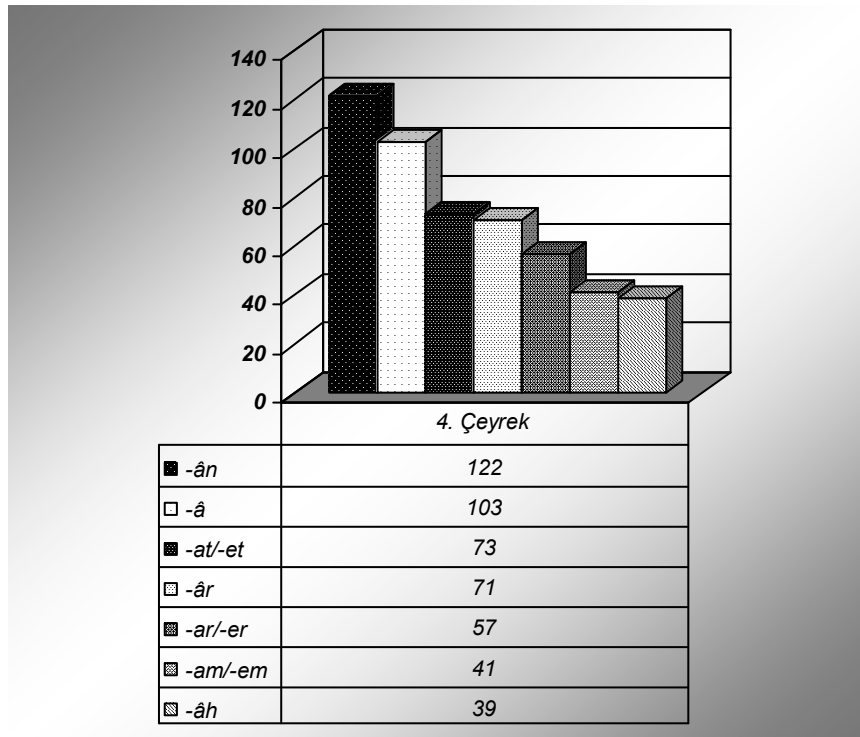
³⁴ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Ötüken Yay., İstanbul 1995, s. 317.

³⁵ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 21.

fakat bu tarz kafiyelenen bendlerde kafiyeleniş güçlüğü bakımından, bendlerdeki beyit sayısı, gazel tarzı kafiyelenişin kullanıldığı tertiblerden daha azdır.

Redif ise asıl kafiye olan revî harfinden sonra gelen ses, kelime veya cümle olarak tarif edilir. Redifin, Türk edebiyatına girişi İran edebiyatı münasebetiyledir. Redifin en önemli görevi, kafiye bulmakta güçlük çekilen kelimeleri, mısra sonuna getirebilmekte sağladığı kolaylıktır.

XVII.-XVIII. ve XIX. yüzyıllarda kaleme alınmış terkîb-i bendler üzerinde yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre, toplam 1129 defa değişik tür ve çeşitte kafiye kullanılmıştır. Araştırmaya göre, terkîb-i bendlerde en çok tam kafiyenin tercih edildiği görülmektedir.

Grafik-5 Terkîb-i Bendlerde En Çok Tercih Edilen Kafiyeler.

XVII.-XVIII. ve XIX.yüzyıllara ait terkîb-i bendlerde kullanılan kafiyelerin, çoktan aza doğru dökümünü yapacak olursak, karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

Kafiye	Örnek Sayısı	Oran %
-ân	130	11,51
-â	110	9,74
-at/-et	79	6,99
-âr	77	6,82
-ar/-er	60	5,31
-am/-em	43	3,80
-âh	42	3,72
-âb	31	2,74
-an/-en	30	2,65
-âl	29	2,56
-âd	29	2,56
-ûn	23	2,03
-âm	22	1,94
-âz	22	1,94
-ât	21	1,86
-în	13	1,15
-n	12	1,06
-est	11	0,97
-îr	11	0,97
-r	11	9,74
-âk	10	0,88
-ûr	10	0,88
-il/il	9	0,80
-îm	9	0,80
-îd	8	0,71

-ul /-ül	8	0,71
-ad/ed	7	0,62
-âne	7	0,62
-ır/-ir	6	0,53
-m	6	0,53
-ol	6	0,53
-ûm	6	0,53
-âra/âre	6	0,53
-ûş	6	0,53
-ak/ek	5	0,44
-al/el	5	0,44
-âyet	5	0,44
-z	5	0,44

Bunların yanında -âf, - elek, -l, -lâk, , -ûd, -ül, -kafiyeleri dörder kez (%2,12); -a/-e, -âc, -âde, -âni, -âs, -as/-es, -cûd, -d, --m/-in, -id, --îk, -it, -ûb kafiyeleri üçer kez (% 3,45); -ab, -af/-ef, -ağ, -ah, -âmet, -ârif, -b, -bet, -dâd, -ef, -ey, -eyn, -gâh, -if, -ış/iş, -î, -îb, -îl, -im, in, -lâ, -med, -ret, -t, -û, -ûy, -ûz, -vî, -yle kafiyeleri ikişer kez (% 5,13); âbid, -âfa, -aht, - â'im, -âki, -âle, -alı/-eli, -arı/-eri, -âri, -âş, -avl, -ây, -ayb/-eyb, -bâd, -bib, -ca/ce, -cellâ, -da/-de, -dan/-den, -dı/-di, -ed, - eh, -eh , -ek, -ele, -end, -ende, - eng, -erd, -es, -evâ, -eyk, -f, -fâ, -h, -hem, -hı/-hi, -hî, -i, -ık/-ik, -ım/-im, -ırkâ, -iç, -if, ig, -ih, -îh, -irâk, -is, -îz, -k, -kâm, -kâr, -ked, -lâh, -le, -lef, -lem,, -let, -ni, -ok, -râb, -râk, -ran, -râr, -rem, -saf, -sâr, -ste, -sûl, -ş, -şîd, -tân, -ücûd, -ûh, un/-ün, - zer -yet kafiyeleri birer kez kullanılmıştır. (% 6,90).

Terkîb-i bendler içerisinde incelediğimiz 578 bendde, vâsita beyitleriyle birlikte toplam 573 redif kullanılmıştır. Bunların 208'i kelime ve kelime grubu hâlinde, 78'i ek ve kelime grubu hâlinde, 287'si ek ve ek grubu grubu hâlinindedir. Kelime ve kelime grubu hâlindeki rediflerin 170 tanesi tek kelimeli rediftir. Bununda genel rediflere oranı % 29,66'dır. Kelime grubu hâlindeki rediflerin sayısı 38, bunun genel rediflere oranı ise % 6,63'dür. Tek kelimeli redifler

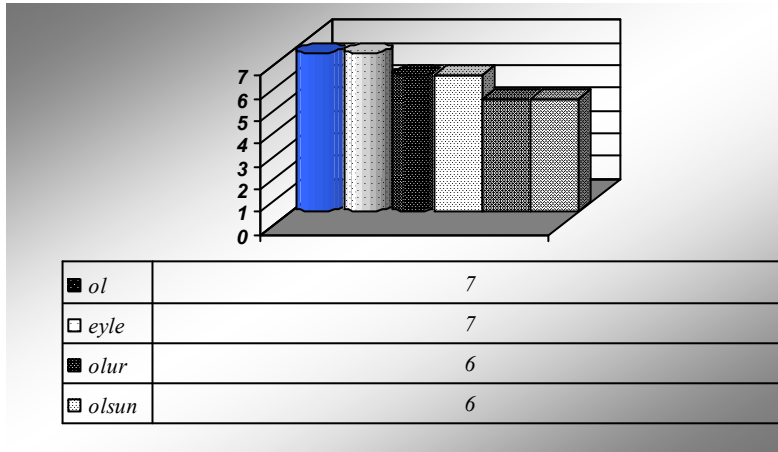
içerisinde en çok tercih edilen redifin **idi, ol ve eyle** redifleri (7'şer kez) olduğu görülür. İkinci sırada ise **olur ve olsun** redifleri (6 'şar kez), üçüncü sırada, **it** redifi (5 kez) kullanılmıştır.

1.3.1. Kelime ve kelime grubu halindeki redifler

1.3.1.1. Kelime halindeki redifler

Tek kelimeli rediflerin sayısı 170'dir. (% 29,66) Bunlar içerisinde **idi, ol ve eyle** redifleri 7'şer kez, **olur ve olsun** redifleri 6'şar kez, ve **it** redifi 5'er kez, **kıl**, redifi 4 kez **idersin, itdi, ile, itdün, itme, ola, olası, oldum** redifleri 3'er kez; **ağlasın ,evvel, yeter ,senden, hep, ide, idim, idüm, eyledi,eylesün, olayım, oldu, saña, yok mı** redifleri ikişer kez ; **ağlasun, âh, diriğ, edeyim, etdün, etdün, felek, gerektir, idüp**, kullanılmıştır.

Terkîb-i bendlerde en çok tercih edilmiş olan tek kelimeli redifler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik-6 Terkîb-i Bendlerde Tek Kelimeli Rediflerin Kullanılma Durumu

Terkîb-i bendlerde birer kez kullanılmış olan tek kelimeli redifler ise şöyledir; **gönül, ,bana, baña, beni, besdür, bitür, bizi, bulamam, bulmaz, dahi, dilersem, diyerek, edersin, etdiñ, eylediğın, eyledün, eylegil, eylemese, eyler, eyleyemem, eyleyerek, gidelim, gitti, görmemiş, günüdür, Hân, Hasen,**

içün, idelim, ider, idesin, idüp, iken, ilâhi, itdiler, itdiñ, itdüm, itdün, itmek, itmem, itsün, kıldı, kodı, nedir, nedür, olanlar,olarak, oldılar, olmak, olmakda, olmaya, olmaz, olmuş, olsa, sanma, sensiz, senüñ, taklîdi, tegafül, ver, vir, yaft, yok, yokdur, zamanıdır, gibi.

1.3.1.2. Kelime grubu hâlindeki redifler

Terkîb-i bendlerde kullanılan kelime gurubu hâlindeki rediflerin sayısı 38'dir. (% 6,63) Kelime gurubu hâlinde kullanılan redifler şöyledir; **değil misin yohsa** redifi 2 kez; **bu mıdır, alur mı, bu nağme, efgân efgân, etme içün, ey aşk, eyle aşkuñ, eyle ilâhi, el-vedâ, etdi firâk, iderüz biz, eyledin tamam, eyleme yâ Rab, eyleme zâhid, Hazret-i Abdülkadir, ideyüm n'olsa gerek, ile ülfet idemem ,itmez idün, itmez idüñ, itse nola, itdim ise, niçün itdüñ, n'oldu sana, nolsun bu, olduğuñ görsek, oldı kelâmum, nâz u işve, oldum ben, olduñ bugün, olmaz mı, olsa kaşki, olup durur, olur baña, olur gönül, olur mı, yok mu,** redifleri birer kez kullanılmışlardır.

1.3.2. Ek ve ek grubu hâlindeki redifler

Terkîb-i bendlerde kullanılan ek ve ek grubu hâlindeki rediflerin sayısı 287'dir. (% 50,08) Ek ve ek grubu hâlindeki rediflerin içerisinde en çok tercih edilmiş olan redifin, 28 kez kullanılan “-a/-e” redifi, 20 kez kullanılan “-ı/-i” redifi, sonra 19 kez kullanımıyla “-dur/-dür” redifleri gelmektedir.

Ek ve ek grubu hâlindeki rediflerin, terkîb-i bendlerde tercih edilme sıklıklarına göre, çoktan aza doğru sıralanışı ise şöyledir: **-dan/-den , -uñ /-üñ** 9 kez; **-ım/-im** 8 kez, **-dır/-dir, -um/-üm, -uz/-üz,** 7 kez; **-am/-em, -da/-de** 6 kez; **-sın/-sin, -um/-üm, -uñ** 5 kez, **da/-de, , -sın/-sin, -tır, -umı, uz/-üz** 4 kez; **-et, dan/-den, -dım, dır/-dir, -ına, -ız/iz, un** 3 kez; **-dık, -dı/-di, -dûr , -et, -ımı, -ımı, -mez ,uñdur, -ya, -ım/-im, -iñ/-iñ , -î , -maz/-mez, un/-ün, -yı,-yız, -ya, -yuz** redifleri ikişer kez; **-â, -âb, -ân,-at/-et, -dağından, -dan, -dandur, -de, deleri, -di, -du-, -duk, -ecek, -ersin, -evk, -fık, -ımdan, -ımun, -ımuñ, -ısın,**

-ız, -î, -im, -imiş, -in, -iñ , -inde, -inden, -ine, -ini, -inür mi, -le, -ler, -leri, -lığından, -lıyı, -ma/-me, -memiş, -mısın, -mi, -nde, -sem, -sun, -um,-ûm, -ûn, -una, -uña, -uñdan, -üz, -yâ, -yam, -yı/-yi redifleri ise birer kez kullanılmışlardır.

Ek ve ek grubu hâlindeki rediflerin, terkîb-i bendlerde tercih edilme sıklıklarına göre, çoktan aza doğru sıralanışı, sayıları ve oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Redif	Örnek Sayısı	Oranı %
-a/-e	28	4,88
-ı/-i	20	3,49
-dur/-dür	19	3,31
-dan/-den , -uñ /-üñ	9	1,57
-ım/-im	8	1,39
-dır/-dir, -um/-üm, -uz/-üz,	7	1,22
-am/-em, -da/-de	6	1,04
-sın/-sin, -um/-üm, -uñ	5	0,87
da/-de, -sın/-sin, -tır, -ımı, uz/-üz	4	6,69
-et, dan/-den, -dım, dır/-dir, -ına, -ız/iz, -un, -ya	3	0,52
-dık, -dı/-di, -dûr, -et,-ımı, -ını, mez, uñdur, -ım/-im, -iñ/-iñ -maz/-mez, un/-ün, -yı,-yız, -yuz	2	0,34
-â, -âb, -ân,-at/-et, -dağından, -dan, -dandur, -de, deleri, -di, -du-, -duk, -ecek, -ersin, -evk, -fik, ımdan, -ımun, -ımuñ, -ısın, -ız, -im, -imiş, -in, -iñ , -inde, -inden, -ine, -ini, -inür mi, -le, -ler, -leri, -lığından, -lıyı, -ma/-me, -memiş,- mısın, -mi, -nde, -sem, -sun, -um,-ûm, -ûn, -una, -uña, -uñdan, , -üñdür -üz, -yâ, -yam, -yı/-yi	1	0,17

1.3.3. Ek ve kelime hâlindeki redifler

Ek ve kelime halindeki rediflerin sayısı 78'dir. Oranı ise %13,61'dir. Ek ve kelime hâlindeki redifleri incelediğimizde, -ı 'aşkam, -ı işve, -ı vefâ , -ümüz sensin, -üne kurbân olayım, redifleri ikişer kez; -dan halas, -a bu, -a çıkdı hep, -a dal hançer, -bî-neşe, -da iken, -dan ayrılmak, -de saña, -dum güzelim,-dur bu, -dur felek, -dur ol, -e dirig, -e düşmensün, -ı 'ışkam, -ı 'ışretdür, -ı Hakdur, -ı izzet, -ı Muhammed, -ı 'aşkuñ, -ı âfet, -ı Azîze hayf, -ı bağ, -ı bilmezler, -ı cevrdür dil, -ı çarh, -ı hakîkât, -ı istiğnâ, -ı kandedür, -ı latîfdir, -ı mahabbet, -ı manevî, -ı Muhammedî, -ı Rum, -ı sıdk, -ı sitem, -ım vardır, -ın dirig, -ıñ vardır, -ına lânet, -ımı yâ Rab, -ıyam ben, -i aklam, -i âlem, -i Azîz, -i dilber, -i feyz, -i Haleb, -i seyr, -idüğün bilmez idim, -im benim, -im sensin efendim, -imişsin sen, -iñdir ancak, -ler nedir âyâ bilelim, -ler tutuşur, -lü Begim, -lü Efendümden, -mı disem, -mı sanursun, -miş gönlüm, -mi sanırsın, -miş gönlüm, -sa gerek, -um yokdur, -ül-fâzıl, -üm âh âh âh, -ümüz yok, -yı 'aşkdur bu, -yı fehm itmez, -yı mahabbet, -yı nazmam, -yı neyledüñ, -yuz bugün redifleri birer kez kullanılmışlardır.

1.4. Vezin

Vezin, “...*tartı, ölçü, nazım âhenginin ölçüsü*”³⁶ anlamlarına gelir. Vezin şiirde ahengin sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Türklerin İslam medeniyetine geçmesinden sonra, hece ölçüsünün yanında, aruz ölçüsü de kullanılmaya başlanmıştır. İlk Türk-İslâm eserlerinde aruzun, hece ölçüsüne denk düşecek ses sayısına sahip ve kısa kalıplarla söylendiği görülür.

Türk şiirinde benimsenerek kullanılan aruz bahirleri ve bunların kalıpları İran aruzundan alınmıştır. Türk edebiyatında, Arap ve İran edebiyatında olduğu gibi aruz, bilginlerin çalışmaları ve düzenlemeleriyle değil, şairlerin beğenileri ve benimsedikleri kalıpları kullanmalarıyla, serbesçe ve kendiliğinden gelişmiştir³⁷. Bazı aruz kalıpları Türk şairleri tarafından çok sevilmiş ve sıkça kullanılmıştır, ayrıca nazîre geleneği içinde yazılan şiirler de, aynı ölçüde yazıldığı için, bu “*cemile*”ler de bazı kalıpların kullanımını artırmıştır. Türklerin İslam medeniyetine girmesiyle birlikte aruzun mükemmel bir şekilde kullanılabilmesi mümkün olmamıştır. Bunun başlıca sebebi olarak, Türkçe’nin yapısı itibariyle uzun ünlülerinin bulunmamasını gösterebiliriz. Uzun ünlülerin olmaması, aruzun kusursuz şekilde kullanılmasını neredeyse imkansız kılmıştır. Bu sebeple Türk şairleri, aruz kalıpları arasında tercih yaparken, kendi estetik zevklerinin yanı sıra, Türk dilinin âhenk, ritm ve ses armonisine en uygun olanlarını seçmeye dikkat etmişlerdir.

XVII, XVII ve XIX. yüzyıllara ait terkîb-i bendler üzerine yapılan çalışmanın sonunda 12 farklı aruz kalıbının kullanıldığı tespit edildi. En çok kullanılmış olan aruz kalıbı: “Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün” kalıbı, ikinci olarak “Mef’ûlü Mefâ’ilün Fe’ûlün” kalıbıdır. Bahirler bazında ise ilk sırayı “Remel” bahri alır. En çok tercih edilen iki bahir ise “Hezec” bahridir.

³⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 561.

³⁷ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 1999, s. 156.

Türk edebiyatında Terkîb-i bendlerde kullanılan aruz kalıplarını, örnek sayılarını ve oranlarını gösteren tablo aşağıdaki tabloda verilmiştir.

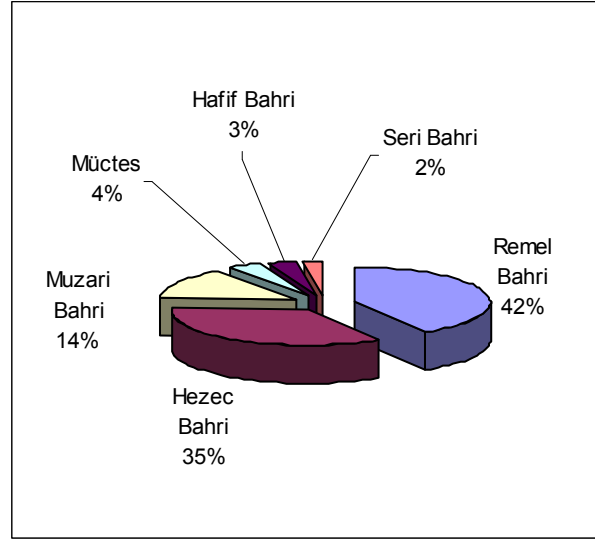
Sıra nu.	Vezin	Örnek Sayısı	Oranı %
1	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	26	28.26
2	Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün	13	14.13
3	Mef''ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün	13	14.13
4	Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün	11	11.95
5	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	9	9.75
6	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	7	8.33
7	Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	4	7.60
8	Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	3	3.26
9	Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün	2	2.17
10	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	2	2.17
11	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	1	1.08
12	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün	1	1.08

Türk edebiyâtının genel seyrine baktığımızda Remel ve Hezec bahrinin Türk şairlerince benimsendiği ve Divân şiirinin ilk yüzyıllarından itibaren nazım şekillerinde kalıpları en çok kullanılan bahirleri³⁸ oldukları görülür.

Terkib-i bendlerde kullanılan bahirlerin sayıları ve diğer bahirlerle göre oranları şöyledir. Terkîb-i bendlerde Remel bahri 38 kez (% 41.30), Hezec bahri 32 kez (% 34.78), Muzari bahri 13 kez (% 14.13), Müctes bahri 4 kez (4.34), Hafif bahri 3 kez (% 3.26), Seri bahri 2 kez (% 2.17) kullanılmıştır.

³⁸ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay. , İstanbul 1999, s. 165-212.

Sıra nu.	Bahir	Örnek Sayısı	Oranı %
1	Remel Bahri	38	41.30
2	Hezec Bahri	32	34.78
3	Muzari Bahri	13	14.13
4	Müctes	4	4.34
5	Hafif Bahri	3	3.26
6	Seri Bahri	2	2.17

Grafik-7 Terkib-i Bendlerde Bahir Tercihleri

1.5. Başlık

Başlıklar terkîb-i bendlerin şekil özellikleri içersinde yer almaktadır. Terkîb-i bend ve tercî-i bendlerde kullanılan başlıklar, genel olarak işlenen konuyu bildirmektedir. Başlıkların uzun veya kısa olması yanında, başlığın konuluş tertibi hakkında da, yerleşmiş bir kâide yoktur. Başlığın nasıl kullanılacağı veya başlık kullanılıp kullanılmayacağı, tamamen şairin üslubu ile alâkalıdır.

Başlıklar konusunda dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi de, metinlerin yer aldığı farklı kaynaklarda, edebî terminolojideki karışıklıktan dolayı, terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin, aynı başlık altında verilebiliyor olmasıdır. Bu nazım şekilleri, birbirinden, başlık dışında, vasıta beyitlerine bakılarak ayırt edilebilir.

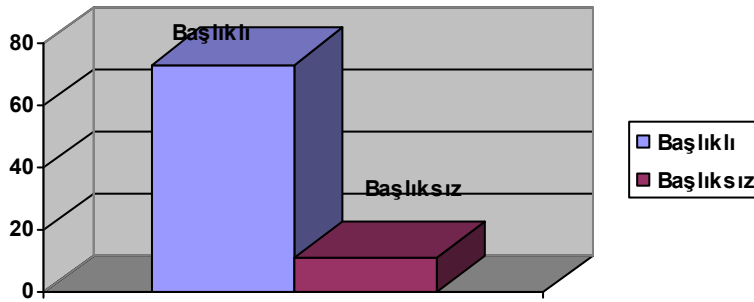
Terkîb-i bend nazım şekli ile söylenmiş olan 11 şiirde hiç bir başlık kullanılmazken, 16 terkîbde ise sadece “**Terkîb-i Bend**” başlığının kullanıldığı tespit edildi. Terkîb-i bendin türevleri şeklinde kullanılan başlık sayısının 24, terkîb-i bend nazım şeklinde söylendiği hâlde, başlıklarının “**Tercî-i Bend**” ve türevleri olduğu görülür. Genel olarak terkîb-i bendleri değerlendirdiğimizde başlığın muhtevasını belirttiği terkîblerin tercih edildiği görülür. Bu başlıklar aşağıda gösterilmiştir. Bunlar: “Mersiye Li-Hazret-i İmam Hüseyin; Mersiye Berây-ı Etmekçi-zâde Mehmed; Terkîb-i Bend-i Nâdir-i Der- Na’t-ı Mefhar-ı Mevcûdât Salla’llâhu Aleyhi Ve Sellem; Reisü’l-Küttâb Medhî Çelebi’nün Seferden Vefâtı Haberi Geldikte Denilmiştir; Terkib-î Bend Der-Beyân-ı Mücâdele-i Nefs ü Rûh ve Muhâsebe-i Akl u Işk; Terkîb-i Bend Der- Beyân-ı Hevâ-yı Mecâz; Bu Tekîb-i Bend-i Tahkîk-peyvend Hablü’l-Metînî Tahkîka Dest-Res Bir Merd ü Kâmilün Himmetine Müyesser Olduğuna; Bu Terkib-i Bend Yeniçeri Ağası Olan Hasan Halîfeydür; Bu Terkib-i Bend Bir Dostumuz Mısır’a Dîvân Kâtibi iken Gönderilmiştir; Der-Na’t-i Resûl-i Hak Teâlâ Der-Hîn-i Seyâhatüm Şâd İnşâ; Terkib-i Bend-i Bellig Der-Na’t-i Sâhibüt-teblîg Sallallâhü Aleyhi Ve Sellem; Der-Na’t-i Peygamber-i Dü

Âlem; Mersiyye Der-Hakk-ı İshak-zâde Zuhûrî; Medh-i Bâ-İşk; Na't-ı Rûh-ı Âlem Mefhar-i Benî Âdem Netîce-i Âl-i Osmân Sultân Bâyezîd ibn-i Süleymân Hân Tâle Bekâuhû; Mersiyye-i Der-Hakk-ı Bahâyî Efendi; Terkîb-i Bend Der-niyâz bâ- Hazret-i Bî- Niyâz Terkîb-i Bend Der-Hitâb-ı Mahbûb; Terkîb-i Bend der-vasf-ı kâfile-i Hüccâc ve Der-Arzumendî-i ziyâret-i ân emkine-i pür- ihtihâc; Terkîb-i bend-i müştemil-i be-esâmi-i şuarâ Der-medih-i Behçet Efendi; Terkîb-i Bend sâkî-nâme; Nâ't-ı şerif; "Terkîb-i bend-i âşıkâne ve lehu Tercî-i Bend Der-Etvâr-ı Âlem; Nâbi Efendi Hakkında Terkîb-i Bend; Tercî-i Bend-i Âşıkâne; Terkîb-i Bend Berây-ı Nişimengâh-ı Sâd-âbâd-ı Ferâh-Bünyâd; Der-Menkabet-i Evlâd-ı Hurrem-nihâd-ı Maktûl Şeyhü'l-islâm Sellemehu's-selâm ; Merhûm u Mağfûr Vâlidî Mâcid-i Kesîrû'l-Mehâmidleri Müşârun ileyh Efendimiz Hazretleri Âzim-i Dârü'l-Cinân Olduklarında Peder-i Ma'nevî-i Mekârim-perverleri Merhûm-ı Cennet-Mekân Râgıp Efendimiz Hazretlerine Terkib-i Bend Vâdisinde Tarh İtdikleri Arz-ı Hâl-i Sûziş-Me'âldir ki Merhûm-ı Müşârun ileyh Hazretlerine Arz u İsâli Mukadder Olmamışdır; Terkîb-i Bend Berây-ı Nazîre-i Rûh-ı Bağdâdî Aleyhir-Rahmetü'l-Hâdive Der-Zımn-ı Terkîb-i-Râ Na't-ı Şerîf-i Hazret-i Rûsul Aleyhi Efdâlu't-Tahiyyât-Râ İnşâ-Kerde vü Nazm-âverde-est Tarih-i Diğêr Berây-ı Nüvîd-i Fütûh Lâkin Mısrâ-ı Tarihin Kafîyesi Müsâ'id ü Mülâyim Olmağla Terkib-i Bend Vâdisinde Nazm u İnşâ ve Arz-ı Hâkipây-ı pâdişah-ı cihân-ârâ itdiklerinde azîm Pesendîde vü Tahsîn ü Avâtîf-ı Mûtarâdî Fetû's-sürûr-ı şehensâhâne ile Kâm-bîn Buyurılıp Me'mûlden Ziyâde Havsala-i Hayâlden Birûn Eser-i Ferâh-perver-i İnâyet-i Hüsrevâneleriyle Mümtâz ve Ne-be-Nev Pa'vat-ı Hayriyyeleriyle Dem-sâz olmalarıdır; Terkîb-i Bend-i Bulegâ-Pesend; Terkîb-i Bend-i Âşıkâne; Terkîb-i Bend Der-Medh-i Vezîr-i Âzam Dâmâd İbrahim Pâşâ; Terkîb-i Bend-i Âşıkâne; Terkîb-i Bend Bâ-Târîh-i Kasîde-i Muharremiyye-i Berây-ı Sadr-ı Âzam Mustafa Der Def'â-i Evvelî; Terkîb-i Bend Der-Hakk-ı Defter-dâr Halîmî Mustafa Efendi; Tercî-i Bend-i Efvâr-ı Seb'â; Terkîb-i Bend Der-Evsâf-ı Dil-efrûz-ı Nev-Rûz Berây-ı Ahmet Hân; Mersiyye Berây-ı Seyyîd Feyzullah Efendi-i Şehîd; Na't-ı Şerîf; Mersiye Der-Hakk-ı Re'isü'l-Küttâb Muhammed Hayri Efendi; Tercî-i Bend Der-sitâyiş-i Reisü'l-Küttâb-ı Esbak

Râşid Efendi Rahmetu'llâhi aleyh; Sâkî-nâme; Der-şân-ı E'imme-i İsnâ aşer Rıdvânü'llâhi aleyhim Ecma'ın; Der-Vasf-ı Pîrân-ı İsnâ aşer kuddise Esrâruhüm; Terkîb-i Bend-i Ber-Ceste Ez- Gülistân-ı Muhassenât-ı Şi'riyye Yek Deste vü Ezhâr-ı Haşviyyât-Resse; Terkîb-i Bend Der-Medh-i Hulefâ-i Râşidîn Rıdvânü'llâhi Te'âlâ aleyhim Ecma'ın; Terkîb-i Bend Der-Medh-i Hulefâ-i Râşidîn Rıdvânü'llâhi Te'âlâ aleyhim Ecma'ın; Terkîb-i Bend Der-Medh-i Çâr-Yâr-ı Güzîn Rıdvânü'llâhi Te'âlâ aleyhim Ecma'ın; Terkîb-i Bend-i Nazîre-i Dervîş Sâmî; Tercî-i Bend-i Mersiye-gûne; Mersiye Der-Hakk-ı Birâder; Mersiye Der-Vefât-ı Peder; Mersiye-i Abdülazîz Hân; Mersiye Berây-ı Vefât-ı Sultân Mahmûd Hân-ı Gâzî.

	XVII. yy.	XVIII. yy.	XIX. yy.	Toplam	Oran %
Başlıklı	32	27	18	77	83,69
Başlıksız	4	8	3	15	16,30
Toplam	36	35	21	92	

Yukarıdaki tablodanda anlaşılacağı üzere 92 terkîb-i bendin 77'inde başlık kullanıldığı, 15 terkîb-i bendde ise, başlık kullanılmadığı tespit edildi. Başlık kullanılmamış olan terkib-i bendlerin yüzyıllara göre dağılımı ve manzumelerin şairleri şöyledir. XVII.yüzyılda, Abdülahad Nûrî (1), Cem'î (1), Vecîhî (2); XVIII. Yüzyılda, Arpaemîn-zâde Mustafa Sâmi (2), Esrâr Dede (2), Fasîhî (1), Sezâyî (1), Şeyh Gâlib (2), Enderunlu Vâsıf (3).

Grafik-8 Başlıklı ve Başlıksız Oluşlarına Göre Terkîb-i Bendler

1.6. Mahlas

Mahlas şairlerin şiirlerinde kullandıkları ikinci isim anlamına gelmektedir. Genellikle şiirlerin sonunda kullanılan mahlaslar, bir mühür, aidiyet belirtisi olmuştur. mahlas kullanma geleneği Klâsik edebiyatta çok yaygın bir itiyâd olagelmıştır. “Mahlas kullanmaya “tahallüs” mahlasın geçtiği beyite de mahlas beyti denilir. Mahlas beytinde...mahlası salt ad olarak değil anlamından da yararlanarak kullanma ise bir sanat sayılırdı. Mahlas günümüzdeki kullanımıyla tam da adın karşılığı sayılmaz; çünkü takma ad gibi belirli amaçlarla zaman zaman kullanılan bir ad değildir. Bilakis çoğu zaman şairin asıl adı yerine geçmiş, çoğu sanatçının ilk adı unutulmuş, sanatçılar mahlaslarıyla anılmışlardır.³⁹

Türk Halk Edebiyatı ve Dîvân şairlerinin, şiirlerinin kendilerine ait olduklarını belirtmek üzere, umumiyetle son kıt'a ve beyitlerde kullandıkları; şairlerin psiko-sosyal açıdan iyi ve güzel mânâlı, Arabça ve Farsça güzel mânâlı bir kelimeye nisbet ya'sını ekleyerek teşkil ettikleri mahlaslar, kullanıldıkları beyite özellik katarlar ve onların “mahlas beyit” veya “tac beyit” adıyla anılmasını sağlarlardı. Ayrıca nispet ya'sı olmayan mahlaslar da vardır.⁴⁰

Mahlaslar şairin mizâcını ve psikolojik konumunu ele veren son derece önemli ipuçlarıdır. Edebiyatımızda Şeyhî ile başlayan bu gelenek, Dîvân edebiyatı gündemde kaldığı müddetçe hayatiyetini sürdürmüş ve onunla birlikte tarihe mal olmuştur. Şairler mahlas seçerken başkalarının itibar etmeyecekleri mahlasları seçmeye özen göstermişlerdir. Günümüzde Dîvân şiiri ne ölçüde devâm ederse mahlasda o ölçüde varlığını sürdürmektedir.⁴¹

Terkîb-i bendlerde de diğer musammat şekillerinde olduğu gibi genel temayül mahlasın son bendden söylenmesidir. Ancak temâyül bu yönde olmakla beraber mahlasın son bendlerde söylenilmediği hatta geleneğe mugayir olacak

³⁹ Mehmet SEMİH, *Türk Edebiyatında Mahlaslar, Takma Adlar, Tapşurmalar ve Lakaplar*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1993, s. 14.

⁴⁰ Namık Açıkgöz, *Dîvân Şairlerinde Mahlas Meselesi*, Milli Eğitim Dergisi, Ağustos 1989, Sayı.88, s. 59.

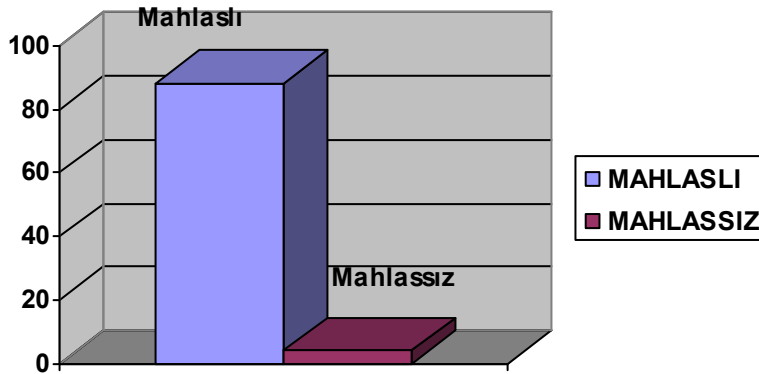
⁴¹ Mustafa İsen, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 195-196.

şekilde hiç kullanılmadığı terkiblerle de karşılaşabilmekteyiz. Terkîbleri mahlas kullanımı açısından mahlaslı terkîbler ve mahlassız terkîbler olarak iki kısımda tasnif edebiliriz.

Araştırmalarımız sonucunda terkîblerde mahlas kullanımı konusunda aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

	XVII. YY.	XVIII. YY.	XIX. YY.	Toplam	Oran %
Mahlaslı	34	31	20	85	92,30
Mahlassız	2	4	1	7	7,60
Toplam	36	35	21	92	

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, XIX. yüzyıl sonuna kadar söylenmiş olan terkîb-i bendlerin büyük bir kısmında şairler mahlaslarını söylemişlerdir. Tespit etmiş olduğumuz 92 terkîb-i bendin 85'i mahlaslı, 7'si mahlassız olarak söylenmişlerdir. Buna göre çalışma sahamız olan XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıl sonuna kadar söylenmiş olan terkîblerin % 92,30'ünde mahlas kullanılmış, % 7,60'inde ise mahlas söylenmemiştir. Mahlasların kullanımı ile ilgili olarak aşağıdaki grafikte bu oran daha net olarak görülebilir.

Grafik -9 Mahlaslı ve Mahlassız Oluşlarına Göre Terkîb-i Bendler

1.6.1. Mahlaslı Terkîb-i Bendler

Terkîb-i bendlerde şairlerin umumiyetle mahlas kullanılmayı tercih ettiğini yukarıda zikretmiştik. Terkîblerde kullanılan mahlasların son bendde tercih edilmesi ise genel bir temayüldür. Ancak mahlasın son bendde kullanılmadığı terkîbler de bulunmaktadır. Bu bakımdan mahlaslı terkîb-i bendleri; Mahlası Son Bendde Olan ve Mahlası Son Bendde Olmayan Terkîb-i Bendler olarak tasnif edebiliriz:

Mahlas Yeri	XVII. YY	XVIII. YY	XIX. YY	Toplam	Oran %
Son Bendde	29	26	20	75	88,23
Diğerlerinde	5	5	-	10	11,76
Toplam	34	31	19	85	

1.6.1.1. Mahlası Son Bendde Olan Terkîb-i Bendler

Yukarıda vermiş olduğumuz tablodan da anlaşılacağı üzere terkîb-i bendlerin büyük çoğunluğunda mahlasların son bendde söylenmiş olduğu görülür.

Terkîblerdeki bu mahlas kullanma oranının rakamlara göre şu şekilde olduğu görülür. 85 mahlaslı terkîbin 75 'indeki bu rakam mahlaslı terkîblerin % 88,23'ünü oluşturmaktadır.

1.6.1.2. Mahlası Son Bendde Olmayan Terkîb-i Bendler

Araştırmanın sonunda, 10 terkîb-i bendde mahlasın son bendde söylenmeyip, daha önceki bendlerde söylenmiştir. Bu 10 terkîb-i bend, mahlaslı terkîb-i bendlerin % 11,76'sını oluşturmaktadır. Mahlası son bendde söylenmemiş olan terkîb-i bendlerin şairleri şunlardır. XVII.yüzyılda, Cevrî (2), Fasîh Ahmed Dede(1), Nâ'ilî (1), Tıflî (1), XVIII.yüzyılda, Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi (1),Haşmet (1), Neylî (1), Sabih (2).

1.6.2. Mahlassız Terkîb-i Bendler

Mahlassız terkîb-i benlerin sayıları, mahlaslı terkîb-i bendlere oranla son derece azdır. Mahlassız terkîb-i bendlerin sayısı 4'tür. XVII. yüzyılda Fasîh Ahmed Dede (2), XVIII. yüzyılda Seyyid Vehbî(1), Yahya Nazîm (1) ve Şeyh Gâlib (2), XIX. yy.'da ise Keçeci-zâde İzzet Molla (1) manzumelerinde mahlas kullanmamıştır.

2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Terkîb-i bendler her mevzûda yazılır, daha doğrusu her mevzû bunlarla nazm edilebilir⁴². Eski şairler, bilhassa kasidelerinde, terennüm ettikleri her mevzûu bu şekil ile de işlemişlerdir. Münacat, na't, medhiye ve mersiye arasında, terkîb-i bend nazım şekliyle yazılanları görmek mümkündür. Çeşitli kaynaklarda terkîb-i bendin konuları sıralanmıştır. Tevhid, münacat, na't gibi dinî konularla; medhiye, hiciv; hayattan ve felekten şikâyet; felsefî ve tasavvufî fikirler; aşk, zamânedeki aksaklık ve yolsuzluklar, değerlerin bozuluşu; sosyal mahiyette şikâyetler ve mersiye, terkîb-i bendin konuları arasında yer alır. Üzerinde çalışılan XVII.yy.'dan başlayarak, XIX.yy. sonuna kadar söylenilmiş terkîb-i bendler içerisinde, konu bakımından ilk sırayı felsefî ve tasavvufî konular alır. Daha sonra sırasıyla medhiye, münacat, tevhid ve na't nazım türleri gelir. Bunların dışında, felekten ve hayattan yakınma, ayrılık, aşk zamânedeki sosyal aksaklıklar, alaycı ve hiciv yoluyla anlatılırken ve hatta sâki-nâmelerde de terkîb-i bend nazım şekli kullanılmıştır.

2.1. Mersiye Konulu Terkîb-i Bendler

Ölüm, insanoğlu için acı, fakat bir o kadar da gerçek bir olgudur. İnsanoğlu doğar, büyür ve ölür. İnsanoğlunun diğer canlılardan bir farkı vardır. O öldükten sonra da yaşamaya devam eder. Bu yaşayış geride bıraktıklarının gönüllerinde ve icraatlarında can bulur. İzleri silinmedikçe, hatırası kaybolmadıkça, onun ölmesi düşünülemez. Yunus'un söyleyişiyle:

*Ten fânidir, cân ölmez, çün gitti geri gelmez
Ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil*

Öyle ki, bazen acılar yüzyıllar ötesinden günümüze taşınır ve günümüzde yaşanır. Zikrettiğimiz bu hususu, gözlerimizin önünde canlandırarak olursak,

⁴² Tahirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lüğati*, hzl. Kemal Edip Kürkçüoğlu, Gökkuşbu Yay. İstanbul 1973, s. 165.

“Kerbelâ vak’âsı’nın, Türk-İslâm dünyasının hafızasında, hâla tazeliğini ve sıcaklığını koruması, buna örnek olarak gösterilebilir. Ölüm insanoğlunun er ya da geç kaşılaşmak zorunda olduğu bir gerçektir. Halk söyleyişiyle; “her evden gelin çıkmaz, ama mutlaka cenâze çıkar.” Kur’ândaki ifadesi ile, “...her nefis ölümü tadacaktır.”⁴³ Hayatın bu olgusunun edebiyata yansımamış olması, şüphesiz düşünülemez. Ölüm konusu en iptidâî toplumlardan, en modern toplumlara kadar edebiyatta ve düşünce hayatında kendine yer bulmuştur. Türk edebiyatının ilk şairlerinin, aynı zamanda, İslâmiyet öncesi Türk edebiyatında ölüm törenlerinin gerçekleştirilmesini sağlayan “kam, ozan, şaman, baksı” gibi isimlerle anılması tesadüfî değildir. Bu kişilerin şaman din adamları olmaları da, konunun toplum hayatındaki önemini göstermektedir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatı içinde “*yuğ*” törenlerinde, ölen kişinin arkasından söylenen, onun iyiliklerinin, mertliğinin söz konusu edildiği ve ölümüyle geride bıraktığı tesirin anlatıldığı şiirlere, “*sagu*” denilmekteydi. Bunun halk edebiyatındaki karşılığının “*ağıt*”, Klâsik Türk edebiyatındaki karşılığının ise “*mersiye*”dir. Mersiye ile ilgili olarak; “*Bir kişinin ölümü üzerine söylenen/yazılan ve o kimsenin meziyetlerini, kıymetini, şairin o ölümden duyduğu üzüntüyü dile getiren manzumelere verilen isim.*”⁴⁴; “...ölmüş bir adamın evsaf-ı cemîlesini tâdâdla vefâtından dolayı teessüfî muntazamın olarak tanzîm olunan nazım veya bâbda irâd olunan nutuk, sagu; ölen birine övgü dolu mâtem şarkısı söyleme, ağıt, özellikle Hz.Ali’nin oğulları Hasan ve Hüseyin’in ölüm yıldönümlerinde yapılan törenlerde okunan şiirler; vefât eden birinin mehâsinini tadâd ederek acıyıp ağlamak. Bu surette yazılan şi’r-i hüzn- engiz”⁴⁵ gibi tanımlar yapılmaktadır.

Mersiyeler, samimi duygularla örölmüş içli şiirlerdir. Şairlerce, mersiye türünün, genellikle terkîb-i bend biçiminde söylenilmesi benimsenmiştir. Gazel, kaside, muhammes, müseddes, tercî-i bend ve kıt’a nazım şekilleriyle yazılan mersiye örnekleri de vardır⁴⁶. XVII.yy.’dan başlayarak, XIX.yüzyıl sonuna kadar

⁴³ Kur’ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân, 3/185; Ankebut, 29/57.

⁴⁴ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay. , Ankara 2004, s. 317.

⁴⁵ Mustafa İsen , *Acıyı Bal Eylemek , Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay. , Ankara 1994, s. 3.

⁴⁶ Turan Karataş, *a.g.e.*, s. 317.

incelediğimiz terkîb-i bendlerin içinde, muhtevası mersiye olan terkîblerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Mersiyelerin ilk bendlerinde dünyanın ve feleğin acımasızlığına sitem, ölenin arkasından duyulan üzüntü gibi, yas motiflerinin işlendiği görülür. Mersiyelerin ilk bendlerinde, ölümü takiben tabiatın görünümünü ifade eden tasvirlerle, dünyanın geçiciliği ve acımasızlığına karşılık, ölümün gerçek olduğunu dile getiren, yas motiflerine rastlanır. Daha sonra gelen bendlerde ise ölen kişi medhedilir. Bu övme esnasında ölenin iyi huyu, bilgisi, adaleti, ihsanı, himmeti, saltanatı ve yiğitliği gibi çeşitli hususlar zikredilir. Bu bendlerde genellikle feleğe sitem edilir. Özellikle adına mersiye söylenen kişi genç yaşta ölmüşse, “genç ölümü” kabilinden olan bu motiflere, daha çok, ilk ve onu takibeden bendlerde yer verilir. XVII. yy.’dan başlayarak, XIX. yy. sonuna kadar söylenilmiş olan mersiye konulu terkîb-i bendlerin, son bendlerinde ise dua ve temennilere yer verilir. Bu bölüm kimi mersiyelerde bendin tamamıdır, kimisin de ise birkaç mısradan ibarettir. Duada, geride kalanların, ölenin arkasından fâtiha okumaları ve hayır duası etmeleri yanında, ölen kişinin günahlarının affedilmesi ve makamının cennet olması gibi temennilerde de bulunulur.

İncelemeye konu olan dönemde söylenilmiş, toplam 92 terkîb-i bendin 19’i mersiye konuludur. Bunlar; Azmi-zâde Hâletî (1), Cem’î (1), Fasîh Ahmed Dede (1), Feyzî (1), Fütûhî (1), Kelîm (1), Neşâti (2), XVIII.yy.’da Haşmet (1), Seyyid Vehbî (1), Şeyh Gâlib (1), Tokatlı Kâni (1); XIX.yy.’da Leylâ Hanım (3), Şeref Hanım (2), Yenişehirli Avnî (1), Zekâyî (1),

Çalışmada esas alınan dönem içinde söylenilmiş, mersiye konulu terkîb-i bendleri, işledikleri muhteva özellikleri bakımından değerlendirelim:

Bu çerçevede ele alabileceğimiz ilk isim, **Azmî-zâde Hâletî**’dir.(öl.1631) Hâletî’nin asıl adı Mustafa’dır. Babası, şair ve âlim Azmî Efendi’dır. Kuvvetli bir medrese tahsili görerek yetişmiş, Hoca Sadeddin Efendi’den mülâzım olmuş, henüz 21 yaşında iken, 1591 yılında müderrisliğe başlamış, 30 yaşında Süleymaniye müderrisi olacak derecede bir terakkî göstermiştir. Daha sonra, Şam,

Kahire, Bursa, Edirne ve İstanbul kadılıklarında bulunmuş, Anadolu ve Rumeli Kazaskeri olmuştur. Türk edebiyatında kazandığı haklı şöhreti, rübaîlerine borçludur⁴⁷. Oldukça hacimli olan divanında münacat, na't, mi'râciyye gibi dînî şiirlerden sonra, Sultan III. Mehmed, Sultan I. Ahmed ve devrin büyükleri için yazdığı kasideler, gazeller, müseddesler, terkîbler, kıt'alar ve rubaîler yer almaktadır. Divanı, 1603 tarihinden önce, Sultan III.Mehmed adına tertib edilmiştir. Divandaki rubâ'iler ayrıca, *Rubâ'ıyyât-ı Hâletî* adıyla bir araya getirilmiştir. O rubaîlerinin sayısı ve değeri bakımından aşılammış bir şair olup, bin tane rubaîsi mevcuttur. Ayrıca Sâkî-nâme ve eksik bir Mihr ü Mâh mesnevîsi yanında, bir Münşeât'ı ile, pek çok esere yazdığı şerh, hâşiye ve talikatı da vardır.⁴⁸ Hâletî 'nin kendisi için mersiye yazmış olduğu Medhî Habîbî, seferde iken hayatını kaybetmiştir. Medhî'nin 1600 yılında atandığı "reis-i küttab"lığı dışında, hayatı hakkında bilgi sahibi değiliz. Hâletî'nin, Medhî'nin ölümü üzerine söylemiş olduğu 7 bendlik bu mersiye'nin, klâsik mersiye'ye has bütün özellikleri taşıdığını ifade edebiliriz⁴⁹. Şair mersiye'nin (Tk.B. 9) I. bendinde, dünyanın, baştan başa gaflet içinde iken, bu uykudan can yakıcı bir âh ile uyandığını, dünyanın şüphesiz herkese zulmettiğini, ölüme çare bulunamayacağını, gönül ehli birinin tabuta girdiğini, bu gamın pervâneyi inlettiği, bülbülü ise susturduğunu, ölümün haşre kadar onmayacak bir yara olduğunu ve ona merhem bulunamayacağını, ifade eder. II. bendde şair, zamandan ve felekten yakınıdır. Feleğin, insanı yeryüzünün padişahı dahi olsa, yerle bir edebileceği, insanın başına türlü sıkıntılar getireceği, beyan edilir. III. bendde felekten yakınmaya devam eden şair, Medhî'yi, *merd-i suhandân, mîr-i meclîs-i erbâb-ı irfân, dîde-i erbâb-ı tab'a merdüm-i bînâ* gibi sıfatlarla anar. Bütün bunlardan Medhî'nin devrinde özellikle gönül ehli kişiler tarafından sevilen, muhtemelen şiirle de meşgul bir devlet adamı olduğu anlaşılmaktadır⁵⁰.

⁴⁷ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1997, C.2, s. 668-669.

⁴⁸ Ahmet Atillâ Şentürk-Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin, Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2004, s. 370-371.

⁴⁹ Mustafa İsen , *Acıyı Bal Eylemek , Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay. , Ankara 1994, s. 105-106.

⁵⁰ Mustafa İsen , *ay.*

*Zemîn içre bulunmaz öyle bir zât-ı melek- haslet
Revâdur çıksa halkın nâlesi gerdûn-ı gerdâne
Meğer dem-beste ola kudreti kalmaya efgâne
Dökerler eşk-i hasret yâd idüp güftâr-ı şîrînin
Cihân tûtîleri hep âl olurlar boyanup kana
Fenâ gülzârını seyr itdi bir tâvûs-ı kudsîdür*

IV. bendde merhûmun vefât şekli anlatılmaktadır. Medhî'nin seferdeyken vefat etmesi, “ yokluk ülkesine sefere çıkmak” şeklinde ifade edilmiştir.

*Seferdeyken adem mülkine âheng-i sefer kıldı
Cisr-i köhnedden gâyet şitâb ile güzer kıldı*

Şair, bendde, Medhî'nin vefatının tasvirinden sonra, bu ayrılığın sebep olduğu teessürün ifadesine yer verir. Mersiye'nin V. ve VI. bendlerinde yoğun bir şekilde, felekten yakınma temasının işlendiği görülür. Felekten yakınma ile ilgili olarak kullanılan ifadeler şöyledir:

*Koyar bir an içinde nice şekle bir insânı
Hakikat özge suret-bâz imiş bu âlem-i fânî
Çeker nâdânı eflâke salar ehl-i dili hâke
Bozuldu nâkıdı dehrin amelden kaldı mîzâmı
Felekdür andelübin vârını ber-bâd idüp dâ'im
Viren bâd-ı sabâya her seher gül-berg-i handânî
Felekdür nâr-ı izzetle yakup pervâne tek cânın
Hemîşe meclis-i ağıyâra ilten şem'i sûzânı*

VI. bendde kullanılan “sensin”redifi ile kastedilen felektir. Felekten şikâyetin işlendiği bu bendde, felekle ilgili yoğun bir anlatımın oluşması sağlanmıştır. VII. bendde ne kadar ağlayıp feryad edilse de, ölümün telâfisi olmayan bir olgu olduğu, feleğin dahi bu matemden etkilenerek, yaptığına pişman olacağı belirtilir. Bendin sonunda ise şair, artık duâ etmek gerektiğini ifade ederek, Allah'ın merhumu cennetinde nura garketmesini ve mekanını cennet eylemesini diler.

Mersiye konulu terkîb-i bendlerle ilgili olarak ele alabileceğimiz diğer bir şair, İstanbul doğumlu ve asıl adı Ahmed olan **Fasîh**'tir. (öl.1699-1700) Dukakin-zâde lakabıyla tanınmıştır. Öğrenimini tamamladıktan sonra kâtip olarak hayatını kazanır. Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'ya bağlanıp, onun iltifat ve himayesini kazanır. Tasavvufa meyl ederek, Mevlevî olur. Fasîh tarafından

ölümüne mersiye yazılan İshak-zâde Zuhûrî (öl.1672) ise İstanbul doğumlu olup, asıl adı Salih'tir. Öğrenimini tamamladıktan sonra, Galata ve Bursa'da kadılık yapmış, Mısır kadısı iken ölmüştür. Şiirle uğraşmış ve bunları bir divanda toplamıştır. Kaynaklardan hareketle Fasîh ile Zuhûrî arasında nasıl bir bağ olduğu tespit edilememiştir. Fakat mersiyede bu ilişkiye dair bazı ipuçları bulunmaktadır. Şair tarafından kendisine, *faziletli efendim, veliyy-i ni'metüm, izzetli, devletli efendim* şeklinde seslenildiği görülür. Fasîh yakın ilgisini gördüğü Zuhûrî'nin Mısır'dan ölüm haberi gelince mersiyesini kaleme almıştır. Mersiyede asıl dikkati çeken yön, Zuhûrî'nin vefat yeri olan Mısır ile ilgili kelimelerin şiirde yoğun şekilde kullanılmış olmasıdır. Ölümün gerçekleştiği bu ülke, doğrudan doğruya söylenilmeden, kullanılan bazı kelimeler aracılığıyla sezdirilmiştir. Bunlar: *Pîr-i Ken'ân; Nil; firâvân; mısır-ı dil ü cân; kûşe-i zindân-ı derd ü gam; Yûsuf; bezm-i ihvân; çâk çâk itmek; dest-i te'essüfle ceyb ü dâmânı bir itmek* gibi⁵¹.

Mersiyenin(Tk.B. 5/3) I. bendinde, vefat haberinin gelmesi üzerine duyulan acı anlatılmaktadır. Şair Hz. Yakub gibi gece gündüz ağladığını, Nil nehri kadar gözyaşı akıtmak istediğini, Mısır'ın gamla dolduğunu belirtir. Bendin sonunda felekten şikayet vardır. Şair, aşağılık feleğin veliyy-i nimeti olan, izzetli ve faziletli efendisinden kendisini ayırdığını ifade eder. II. bendde yine Hz. Yakub'un hatırlatılması, ayrılık acısını vurgulamanın yanında, vefatın Mısır'da gerçekleşmesine vurgu yapılmak istendiğini düşündürmektedir. Bendde bütün sıkıntılarının rüzgar tarafından göklere savrulması, yeryüzünde yaşamın canlanması, sohbetin yayılması, gamın perîşan olması dilenmektedir. IV. bendde, feleğin tekrar konu edildiği görülür. Feleğe, paha biçilmez bir inciye benzeyen ilim ve fazîlet hazinesini toprak etmesinden, cânâ bir yara koymasından ve merhametsiz olması gibi sebeplerden dolayı, sitem edilmektedir. V. bendde, İshak-zâde Zuhûrî Efendi'nin medhi yapılmıştır. Onun gösterdiği fazîletli davranışlardan örnekler verilir. VI. bendde, şair merhumu övmeye devam eder. Zuhûrî için; *âlim, fâzıl, edip-i nükte- perver, zât-ı pâki şehver, nizâmî, h'âce-i Sâni, hüner-senc, maârif-perver üstâd-ı suhan-ver, Müslüman, muhterem, mükerrem, pâk-i*

⁵¹ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 106.

gevher gibi bir çok sıfatın uygun görülmesi dikkati çekmektedir. Vâsıta beytinde ise

*Ne çâre eyledi felek hâk-i fenâ şimdi
Bize subh-ı mesâ lâzım olan hayr-duâ şimdi*

ifadesiyle mersiyelerde alışlageldiği üzere, artık onun için yapılacak bir şeyin kalmadığı, ihtiyaç duyulan tek şeyin dua etmek olduğu belirtilir. VII. ve son bend, klâsik mersiye tertibinde olduğu üzere, merhum için duâ ile tamamlanır.

*Fasîhâ câygâh-ı dârü'n-na'îm olsun
Hemîşe çeşmi envâr-ı cemâlu'llah ile tolsun*

Bu çerçevede ele alınacak mersiyelerden biri de Simkeş-zâde Feyzî Hasan (öl.1690) tarafından, Şeyhi Abdülehad Nûrî'ye (öl. 1651) yazılmıştır. Sözü edilen bu şeyh, Abdülmecid Sivasî'nin (öl. 1639) yeğenidir. Onun yanında yetişmiş ve dayısıyla birlikte İstanbul'a gelp halvetiyye'nin şemsiye kolunu burada başarıyla yayması üzerine büyük bir şöhret kazanmıştır. İstanbul'da vaizlik yapmış, Emir Buhârî Tekkesine şeyh olmuştur. Feyzî genç yaşta bu şeyhe bağlanmış ve daha sonra onun halîfesi olmuştur. Şeyhi için bu mersiyeden başka dört kasîde ve bir terkîb-i bend kaleme almış, ayrıca bir gazelini de tahmis etmiştir.

Mersiye(Tk.B. 7), terkîb-i bend nazım şeklinde kaleme alınmış olup toplam altı benddir. Feyzî, I. ve II. bendde şeyhinin ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Özellikle II. benddenki “ n'olsa gerek” redifi de şaire hem konu bütünlüğünü sağlamada, hem de duygularını ifadede büyük kolaylık sağlamaktadır. III. bend, Şeyhi Abdülehad Nûri'nin övgüsüne ayrılmıştır. Burada vurgulanan husus, onun çağının çok meşhur bir şeyhi olduğudur. IV. bend, yine geride kalanların üzüntülerini dile getirir. V. bendde, sûfîce bakış açılarına rastlıyoruz. Son bend, şeyhin övgüsünü ve dua bölümünü ihtivâ eder.

Mersiye konulu terkîb-i bendlerle ilgili olarak ele alacağımız diğer bir şair de, asıl adı Ebubekir olan, **Kâni**'dir. (doğ.1712-öl.1792) Tokat'ta doğmuş ve tahsilini orada tamamlamıştır. Nazım ve nesirdeki ifdeleriyle daha gençlik

dönemlerinde şöhret kazanır. Mevlevî tarikatına intisab eden Kânî, 40 yaşına kadar, Tokat Mevlevîhanesi'nde kalır. O yıllarda, bir kasidesi sebebiyle, Tokat valisi iken sadrazamlığa atanan Hekimoğlu Ali Paşa'nın takdirini kazanır ve beraberinde İstanbul'a götürülür ve orada Dîvân-ı Hümâyûn kalemine yerleştirilir. Hâmisinin görevden ayrılmasını takiben, serazat kişiliği sebebiyle, kurallara bağlı bu hayatı bırakarak, divan kâtibi olarak Silistre'ye gider. Yeğen Mehmed Paşa'nın sadrazamlığı sırasında tekrar İstanbul'a döner, görevi sırasında adap ve teşrifata uymadığı ve paşaya ait gizli bilgileri açıkladığı için idama mahkum edilir, ancak Reisü'l-küttâb Hayri Efendi'nin aracılığıyla kurtularak, kalebend olarak Limni'ye sürgün edilir. Ömrünün sonlarına doğru affedilerek İstanbul'a döner. İstanbul'da ölür ve Eyüp'te defnedilir. Kaynaklarda mağrur, makam ve mevkiye önem vermeyen, mey ve mahbuba düşkün, serazat, laubalî, hazır cevap, keskin zekâlî ve nüktedan, kalender meşrep ve rint bir kişi olarak nitelendirilen Kânî, müşahede yeteneği kuvvetli, hayata mizâhî bir gözle bakarak, onu ironik bir dille ifade edebilen bir şairdir⁵². Şair; asrında, mizâhî mektupları, mizâhî ve satirik manzumeleriyle tanınmıştır⁵³. Ölümüne mersiye yazılan Reisü'l-küttâb Hayri Efendi Kastamonu mütesellimi Seyyid Yahya Efendi'nin oğludur. İstanbul'da memuriyete başladı ve yükselerek reisü'l-küttâb tayin edildi. Bu görevde iken Buza bozgunu sırasında, Fokşan kasabası yakınlarında nehre düşerek boğuldu. Şair ve bilim adamı olarak devrinde ün yapmış biridir. Kâni ile Hayri arasındaki alaka, kendisini idam edilmekten kurtarması sebebiyledir. Mersiyeden edinilen bilgiler de, Hayri Efendi'nin, şairin koruyucularından olduğunu doğrular⁵⁴.

Terkîb-i bend tarzında kaleme alınmış olan bu mersiyenin (Tk.B. 43), ilk 6 bendinde, felekten yakınma konu edilmiştir. Kâni'nin felekten bahsederken, sert bir üslub kullandığı dikkat çeker. Neşeli bir mizâca sahip olan, çevresinde bu yönüyle şöhret olan, hatta ölüm döşeginde iken bile başında toplanan ahabîbini

⁵² Ahmet Atillâ Şentürk-Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin, Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2004, s. 418-419.

⁵³ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1997, C.2, s. 751.

⁵⁴ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 108-109.

neşelendirmeye çalışan bir kişilik sergileyen şairin, feleğe karşı bu kadar garaz beslemesi dikkate değer bir noktadır. Bunu şiirinden örneklerle de gösterebiliriz.

*Felekâ sifle-nüvâzâ bî-dâd kirâ
Bre zâlim bre gaddar behey perde-dirâ
Behey insafsız ayâ ne bu gayz-ı kübrâ
Behey âğişte be-hûn pençeli mazlum-şiken (Tk.B.I)*

*Ey felek sen bu kadar gaddâr mısın
Ehl-i irfâna bu fânide dil-âzâr mısın
Hiç utanmak da mı gelmez sana peygâberden
Korkmak yok mu Hudâ'dan katı bî-âr mısın (Tk.B.II)*

*Sen ne fağfûrları eylediñ işkeste vü câm
Cân fedâ Rüstemi yoluñda komıştur sersâm (Tk.B.III)
Aldun ey çarh-ı sitemkâr elümden yârum
Büsbütün iken a zâlim beni koydun yarum (Tk.B.IV)*

IV. bendin sonunda, şairin üslûbunu yumuşattığı ve feleğe daha mutedil yaklaştığı müşahade edilir.

*Ben de hırlı değılem ey felek-i bî-insâf
Pek de aldanma ki hâlümce değıl ağyârim
Sen de pek uçurdun bu havalarda işi
Hep kuş uykusu ile etyârum
Gel seninle yeniden kavl-i bilâ-gavl idelüm
İşi vâreste-i ta 'vize-i lâ-havl idelüm*

VII. ve IX. bendlerde, şairin övgüsü yapılmaktadır. IX. bendde merhumun medhinin daha kesif olduğu, merhumla alâkalı olarak pek çok sıfatın kullanıldığı görülür.

*Âh devletlü inâyetlü atüfetlü begüm
Âh safvetlü mürüvvetlü hakikatlü begüm*

*Âh n'oldu o dem ü âlem ü zevk u şevkuñ
 Ya nic'oldu o letâfetlü nezâfetlü begüm
 Nereye gitdi o tertîb-i dem-i germ-â-germ
 Neye mesh oldu safâ âh asâetlü begüm
 Cinne mi çarpdı su'âli mi takıldı bilemem
 Bezm içindeydi nic'oldu o şetâretlü begüm
 O şeh-i memleket-i şevk u şetâret n'oldu
 Ne için kaldı bu ahhâb kasâvetlü begüm
 Sana mahsûs iken âlemde bedîhe-gûluk
 Söz olurken nem-i feyzünle selâsetlü begüm
 Beni bî-çâre vü bî-râhat u ârâm kodun
 Eyledün nahsa bedel sa'dı sa'âdetlü begüm
 Sende müzmâ idi teblîg ü belâg u bülegâ
 Sen gibi var mı idi biç sa'âdetlü begüm
 Berk-i sebzünle sepîd idi vücûh-ı küberâ
 Ser-i sebzünle idi baht nezâretlü begüm
 Şen idi gülşen-i cûduñda kulûb-ı fukarâ
 Şen idüñ tesliyet-i halka inâyetlü begüm*

*Bu lekedler bu nekedler nedür âyâ bilelüm
 Bize bu evked-i kedler nedür âyâ bilelüm*

X. bend, mersiye'nin son bendidir. Bu bendde klâsik mersiye tertibinde adet olduğu üzere, mersiye'nin sonunda ölen kişi için duâ edilmesi ve onun için iyi dilek ve temennilerde bulunulması düşünülmemiş, Hayri Efendi'nin ölümünün tasviri tercih edilmiştir.

Oda yakdı sen idersin niçe bin bî-hûde kan

Ahmer-i Kânî'ye döndürdü reh-i Fokşân'ı (Tk.B. 43)

Beytiyle, Hayri Efendi'nin, Buza bozgunu sırasında, Fokşan kasabası civarında nehre düşerek boğulması hatırlatılmak istenmiştir.

Mersiye konulu terkîb-i bendlerle ilgili olarak diğer bir şairde **Potburun-zâde Kelîm Eyub Çelebi** (öl. 1686)'dir. Dergâh-ı Alî solakları zümresine katılmış ve buradan emekli olmuştur. *Dîvân*'ı vardır. Kelîm'in Divan'ında yer

alan üç mersiyeden ilki XVII. yüzyılın önde gelen, bilgin, devlet adamı ve şairlerinden olan Şeyhül-İslâm Bahâyî (öl. 1654) hakkındadır. Asıl adı Mehmed olan Bahâyî'nin soyu, baba tarafından Yavuz Sultan Selim'in musahibi Hasan Can'a, anne tarafından Ebussu'ûd Efendiye kadar çıkar. Öğrenimini tamamladıktan sonra müderris, kadı, Anadolu ve Rumeli kazaskeri, sonra da iki kez şeyhülislâm olmuştur. Bu yüzyılın büyük şairi, Şeyhülislâm Yahyâ ile birlikte, kendi dönemlerinin sanat koruyucuları olarak, pek çok şairin sevgisini kazanmışlardır. Kelîm de Bahâyî tarafından Himâye edilen şairlerdendir. Mersiyede yer alan öncelikli değerlendirmeler, Bahâyî'nin bilginliği ile ilgilidir. Buna ek olarak Bahâyî'nin cömertliği de sık sık vurgulanarak, değerli bir bilgin ve büyük bir şair oluşu da dile getirilir. Tabiatıyla, bütün bunlardan sonra, böyle önemli bir insanın kaybından doğan üzüntü ifade edilir⁵⁵.

7 bendlik mersiye'nin (Tk.B. 12/2) I. bendinde, Bahâyî Efendi gibi değerli bir insanın, vefasız felek tarafından alındığı, böyle bir şahsiyetin, bin yıl geçse dahi âleme gelmeyeceği belirtilerek, onun ölümünden duyulan üzüntü ifade dile getirilmiştir. II. bendde, merhumun gönül erbâbı bir müftü olduğu, Peygamber kokusu taşıdığı gibi övücü ifâdeler kullanılır. Ayrıca medhedilirken, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Hasan gibi İslâm büyüklerine teşbih edilmiştir. (Fenn-i izhâr-ı hünerde gıpta-i Hassan idi./ Güfte-i mizâh-ı insâf içre hem kadr-i Ömer / Rütbe-i ilm-i hayâda Sâni-i Osmân idi.) III. ve IV. bendde, feleğe sitem sözkonusu edilir. Feleğin yine gönlün isteğinin aksine devrettiği ve dünyayı acı ile doldurduğu gibi ifadelerle felekten yakınılmaktadır. IV. bendde, felekten bahsederken şairin istifham yoluyla feleğe duyduğu kırgınlığı ifade ettiği görülür. V. bendde, Bahâyî Efendi'nin üstün vasıfları zikredilerek, böylesine değerli bir şahsın eksikliğinin sebebi felekten sual edilmektedir. VI. bendde, şair, merhumun *terk-i diyar* etmesinden dolayı hayıflanmaktadır. Şair hayıflanmanın sonunda, feleğin gözünden düştüğünü ve merhumun olmadığı bir dünyanın, cennet dahi olsa, kendi nazarında bir kıymetinin olmadığını, ifade eder.

Gitti şimden sonra çeşm-i i'tibârumdan felek

Cennet olmuş neyleyem dünyâyı sensiz ey melek

⁵⁵ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 107.

ifade son bendde, geleneğe bağlı kalınarak dua ve temennilerin yer aldığını görüyoruz. Şair, merhumun mekanının cennet olmasını diler. Manzumenin sonunda ise mahşer günü, Tanrı'nın onu bağışlamasını ve Hz. Peygamber'in ona şefaatçi olmasını diler.

İsterüz rûz-ı cezâda mağfiret kulsın Hudâ

Hâline her dem mu'în olsun cenâb-ı Mustafa (Tk.B. 12/2)

Mersiye konulu terkîb-i bendler için bir diğer isim de, **Haşmet**'tir. (öl.1768) İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mehmed'dir. Yenişehirli kazasker Abbas Efendi'nin oğlu olduğu için, Abbâs Efendi-zâde sanıyla tanındı. Haşmet, iyi bir öğrenim gördü. Mülâzım olduktan sonra, çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Müderrislikte Sahn'a kadar yükseldi. Bir ara kendisi de şair olan, Koca Ragıp Paşa'nın himayesine girer. Haşmet, Koca Ragıp Paşa ve Fıtnat Hanım arasındaki lâtifeler de ünlüdür. Hicivlerinde zaman zaman müstehcenliğe de düşen Haşmet, devrinde daha çok nükte ve hicivleriyle tanınmıştır. Haşmet, derbeder, hoş-sohbet ve hazır-cevap kişiliği yanında, kılıç ve ok atmada da usta olan bir şahsiyettir. Şiirlerinde önceleri Nâbî, daha sonra da Nedîm tesiri görülür⁵⁶.

İncelenen mersiye (Tk.B. 31/1), Haşmet'in, hâmisi olan Koca Râgıp Paşa'nın vefatı üzerine söylediği bir şiidir. I. bendde dinî öğeler kullanılır. Bendde Hz. Peygamberden derin bir saygı ile söz edilir. II. bendde Koca Râgıp Paşa'nın ölümünden duyulan üzüntü anlatılır. Haşmet bendden, kanlı gözyaşı dökdüğünden, bu yüzden gözlerinin kan şişesine döndüğünden, âhının göklere çıktığından bahseder. III. bendde feleğe sitem eden şairin, Koca Râgıp Paşa'dan, *pederim* diye sözetmesi, ona karşı duyduğu yakınlığı gösterir. Pederi saydığı Paşa'nın vefatından dolayı çektiği âhın, felekleri tutuşturduğu, bu âhın yerde beşeri, gökte ise melekleri tutuşturabileceğini ifade eder. IV. bendde ölüm karşısında duyduğu üzüntüyü söz konusu eden şair, onun için Tanrı'dan iltimas diler.

⁵⁶ *Büyük Türk Klâsikleri, C.6, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1987, s. 387.*

*Geldi bu dâr-ı mücâzât-ı cihâna çün dil
İttiği var ise devletlü efendüm buldu
Melce-i çâre-resim sensin efendim sensin
Tanrı'dan mültemesim sensin efendim sensin (Tk.B. 31/1)*

V. bendde merhumun medhedildiği ve şairin feleğe çattığı beyitler yer alır. Şair bendin sonunda; Koca Râgıp Paşa'nın başına gelenlerin, halkın nazarının değmesi sonucu olduğunu, ifade eder. VI. bendden ise efendisinin geri dönmesi dileği yer alır ve yegâne isteğinin, efendisinin ayak toprağına yüz sürmek olduğunu, bundan başka bir isteğinin de bulunmadığını söyler. VII. bendde dua kısmı yer alır. IX. ve XI. bendlerde ise devrin padişahının övüldüğü beyitler söylenmiştir. Son bendde devrin padişahı için dua edilerek, başarı dileklerinde bulunulmuştur.

XVIII. yy.'in ve Klâsik Türk şiirinin en büyük şairi olarak kabul edilen **Şeyh Gâlib**'in asıl ismi, Mehmed Es'ad'dır. (doğ.1757-öl.1799) Aslen İstanbullu'dur. Babası mevlevî çevrelerine ve melâmiliğe bağlılığı olan, Mustafa Reşid Efendi'dir. Babası ve dedesi sebebiyle, Şeyh Gâlib de, mevlevîlik ve şiir çevresi içinde doğmuş ve yetişmiştir. Gâlib sonunda bu tarîkata girerek, mevlevî dervişi olur ve 10 Temmuz 1784'te girdiği çilesini, 11 Temmuz 1787'de tamamlayarak dede olur. 1791'de ise Galata Mevlevîhanesi şeyhliğine atanır. Bir yandan Mesnevî dersleri verir, bir yandan da genç yaşta başladığı şiir çalışmalarını sürdürür. Mezarı Galata Mevlevîhanesi bahçesinde dir. Gâlib'in edebî şahsiyetini ören hususlar; mutasavvıf oluşu, Sebk-i Hindî denilen edebî mektebin tesirini şiirlerine taşıması, soyut kavramlara dayanan zengin bir hayal dünyasına sahip oluşu, coşkun bir ruh şairi olarak şiirlerinde ıztırabı işleme, yeni mazmunlarla Klâsik Türk şiirini âdeta yenilemesi, şeklinde sıralanabilir. Dil ve üslûp özellikleri itibarıyla bakılacak olursa, Şeyh Gâlib'in şiir dili, Sebk-i Hindî edebî mektebinin benimsediği özellikleri taşır. Bunlar sözde anlam ve hayal zenginliği, zarafet ve incelik, "münakkahiyyat" diye nitelenen, az sözle çok şey ifade etme yeteneğidir. Divanından başka, Hüsn ü Aşk, Şerh-i Cezîre-i Mesnevî ve es-Sohbetü's-Sâfiyye adlı eserleri de vardır⁵⁷.

⁵⁷ Halûk İpekten, *Şeyh Gâlib, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara 1996, s. 7-31.

Edebiyatımızda yakın dost ve arkadaşlara söylenen mersiyelelerin en duygularından biri, hiç şüphesiz Şeyh Gâlib'in, 1796 yılında, altı yıl birlikte bulunduğu arkadaşı ve sevgili dostu Esrar Dede'nin vefatı üzerine söylediği, terkîb-i bend şeklindeki mersiyesidir. Mevlevî çevrelerinde çok sevilen Esrar Dede, aynı zamanda Mevlevî şairler arasında da yer alır. Esrar Dede vefatından sonra Galata Mevlevîhanesi bahçesine, Fasîh Ahmed Dede'nin yanına gömülür. Esrar Dede'nin, çok genç denebilecek bir yaşta, daha 49 yaşındayken, zamansız vefatı Gâlib'i derinden sarsar⁵⁸. Şair iki yıl önce de annesini kaybetmiştir. Arkadaşının vefatından bir yıl sonra da kendisi hastalanarak yatağa düşer⁵⁹.

Gâlib'in terkîb-i bend şeklinde söylemiş olduğu 5 bendlik mersiye (Tk. B. 42/4), baştan sona, yakın bir dostun kaybedilişine duyulan samimi üzüntünün ifadesidir. Bu yüzden de Gâlib, şiir boyunca, dostluğu çağrıştıran kelimeleri sıkça kullanmıştır. Şair *ağlasun* redifinin kendisine sağladığı ifade kâinatının imkânlarını sonuna kadar kullanarak, şiirin I. bendinde, dostunun ölümünü işiten herkesi, ister yâr, isterse ağyâr olsun, ağlamaya davet eder.

*Ağyârum ağlasun bana hem yârüm ağlasun
Gûş eyleyen hikâyet-i Esrarum ağlasun*

II. bend Esrar Dede'nin meziyetlerine ve şaire ne kadar yakın olduğunun anlatılmasına, III. bend ise şairin dostunu kaybetmekten doğan çaresizliğine ayrılmıştır.

*Zât-ı şerîfi âleme bir yâdigâr idi
Fakr u fenâ vü aşkı hüner ber-karâr idi
Her şeb misâl-i şem' benümle yanar idi
Sâye gibi yanumda enîs-i nehâr idi
Hakkâ tamâm âşık idi yâr-ı gâr idi
Birkaç zaman mu'ammer olaydı ne var idi*

⁵⁸ *Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1987. C.7, s. 24.

⁵⁹ Halûk İpekten, *Şeyh Gâlib, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara 1996, s. 12-13.

*Allâh viridi aldı yine kurb u hazrete
Biz kalduk intizâr ile rûz-ı kıyâmete*

IV. bendde şair, yakın dostu için dua ederek, herkes gibi onun da zamanını doldurduğunu, zamanın felek tarafından belirlendiğini ve feleğin âdetinin bu olduğunu, belirtir. V. ve son bendde ise Esrar Dede'nin Mevlevîliği vurgulanarak, onun artık *pîrler* arasına dâhil olarak, bahtiyar olması temennisine yer verilmiştir. Ayrıca bendde Esrar Dede'nin Mevlevî şairi Fasîh Ahmed Dede'nin yanına defnedildiği de belirtilir.

*Olsun visâli hazret-i pîrânla kâmyâb
Kıldı kârîn-i kabri Fasîh-i felek-cenâb (Tk.B. 42/4)*

Mustafa İsen'e göre şiirin en dikkate değer özelliği; "... hem şairi, hem de ölümüne mersiye yazılan kişisi mutasavvıf olan bu mersiyede, tasavvufî bakış açılarında hemen hiç yer verilmemiş olmasıdır."⁶⁰ Sonuç itibarıyla bu mersiyenin çok samimi bir üslubla kaleme alındığı ve tasavvufî ifadelerden ziyade, kaybedilen bir yakın için duyulan ve kalpten gelen samimî bir üzüntünün söz konusu edildiği, söylenebilir.

XIX. yy. şairlerinin en çok rağbet ettiği nazım şekillerinden olan terkîb-i bendlerle ilgili olarak incelediğimiz, bir diğer mersiyenin şairi de, **Yenişehirli Avnî**'dir. (doğ.1828-öl.1884) Kaynaklarda hakkında fazla bilgi bulunmayan Avnî'nin adı, Hüseyin'dir ve Sıdkî Ebubekir Paşa'nın oğludur. İyi bir aileden geldiği bilinen Avnî, İstanbul'a gelmiş ve orada çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş ve bir ara divan kâtibi olarak Bağdat'a gitmiştir. Kaynaklar Avnî'nin İstanbul'a döndükten sonra eşini ve ardından da oğlunu kaybetmesi üzerine, ömrünün geri kalan kısmını derbeder geçirdiğinden bahsetmektedir. Yine verilen bilgiler arasında, onun derviş meşrep olduğu ve Mevlevîliği benimsediği, hatta bu yüzden şöhretten kaçınarak, şiirlerini yaşarken düzenlemediği de yer alır. *Dîvânı*'ndan başka, bazıları müsvedde hâlinde veya yarım kalmış, *Mesnevî*

⁶⁰ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 131.

Tercümesi, Âb-nâme, Mir'ât-ı Cünûn, Âteşgede ve Nihân-ı Kaza gibi eserleri de vardır⁶¹. Tanzimat sonrası Divan edebiyatını temsil edenler arasında üstün bir şahsiyete ve ruh enerjisine sahip görünmektedir. Üslûbu, devrindeki bütün şairlerden daha kuvvetli ve tamamen şahsîdir. Duyuş, düşünüş ve tahayyül itibarıyla meslektaşlarından daha geniş ve daha zengindir. Şair, Nef'î tarzı şiire ve mücerret tasavvufî duygulara meyillidir⁶².

Yenişehirli Avnî'nin Sultan Abdülaziz için söylediği mersiye (Tk.B. 53), mersiye geleneği içinde, bir padişah için söylenen son mersiye olma özelliğini taşır. II. Mahmud'un oğlu olan Abdülaziz (doğ.1830-öl.1876), 1861 yılında tahta geçer ve ölümüne kadar bu görevde kalır. 15 yıl kadar süren padişahlık dönemi, Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı devrelerindedir. 1876 yılında yeni sadrazam olan Mütercim Rüştü Paşa ve devletin ileri gelen isimleri Mithat Paşa, Hüseyin Avni Paşa, Şeyhülislam Hayrullah Efendi, iç ve dış durumu göz önünde tutarak, Abdülaziz'in hal'ini uygun bulurlar. Şeyhülislamca kaleme alınan hal fetvasında, padişahın siyasetten anlamadığı, devlet malını israf ettiği ve dengesiz olduğu ileri sürülmüştür. Tahttan indirilen padişah, önce Topkapı sarayına, oradan da kendi isteği ile Feriye sarayına nakledilir. Orada sakalını düzeltmek bahanesiyle aldığı bir makasla, bilek damarlarını keserek intihar ettiği ileri sürülmüştür. (4 Haziran 1876). Buna karşılık padişahın intihar etmeyip öldürüldüğü de iddialar arasındadır. Bu tarz siyasi cinayetlerde görevden alınan önemli kişiler, sonradan iktidarı ele geçirir de, bizden intikam alır, diye çoğu kez olayın ardından katledilir, fakat kamu oyunun baskısından çekinildiği için de, bu hadiseler genellikle intihar olarak takdim edilirler. Mersiyeden çıkan bilgilere göre şiir, başta Mithat Paşa olmak üzere, suçlanan kişilerin mahkum edilmelerini takiben yazılmıştır. Yenişehirli Avnî'nin yanı sıra, başka şairler de kaleme aldıkları mersiyelerde bu görüşleri dile getirmişlerdir. Bu şairler Kâzım Paşa ve Maarif Nazırlığı da yapmış olan Kemâl Paşa'dır. Yenişehirli Avnî'nin, Abdülaziz Han ile özel bir alakası olup olmadığı bilinmiyor, ancak padişaha reva görülen muamele karşısında, kamu

⁶¹ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Tarihi-Metinler*, Akçağ Yay., Ankara 2004, s. 236.

⁶² Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964, s. 607.

vicdanını temsilen söylediği mersiye de, bu dramatik hadiseyi, söz konusu etmiştir⁶³.

Türk edebiyatının mersiye geleneği içinde yer alan ve en uzun şiirlerden biri olan bu terkîb-i bend, her biri 21 mısradan oluşan, 12 bendden meydana gelmiştir. Şair mersiyesinin I. bendinde felekten şikâyet ederek, dünyanın kötülüğünden; bu dünyada kimsenin kalmayacağından, değişen ve yeni oluşumlar gösteren bu devrin kendisini şaşırttığından; bu dünyada akıllı ve mert olan kişilerin, aslında dünyaya değer vermeyenler olduğundan; kimsenin vefa ehli olmadığından bahsederek, dünya ve içinde yaşadığı devri eleştirir. II. bendde, padişah Abdülaziz Han'ın ölümünden duyulan üzüntüyü ifade eden şair, onun Hz. Osman gibi şehîd edildiğini söyleyerek, Hz. Peygamber'in ashabına seslenir ve onları, padişah için ağlamaya davet eder. Yine bir başka mısradan, onun büyük bir padişah olduğu söylenilerek, Büyük İskender söz konusu edilir ve hatta o da, padişah için gözyaşı dökmeye davet edilir. *Kaşki* redifli III. bendde şair, padişahın vefat ettiği günü kasederek, o gün feleğin ömrünü tamamladığından, kıyamet gününün geldiğinden bahisle, güneşin doğmaması, çarhın yolunun kapanması, o gün feleğin elinin bağlanması şeklinde temennilerde bulunur. Şairin bu temennilerden kasdı, o günün hiç gelmemiş olması, tabiatıyla, hünkârın ölümünün de, gerçekleşmemiş olmasıdır. IV. bend, padişahın nasıl öldürüldüğünün anlatılmasına tahsis edilmiştir.

*Gûyâ cihâna vermek için hâl-i intizâm
Birkaç harâmiyân-ı pelîd etdi izdihâm
İndirdiler serîr-i sa'âdet-masîrden
Bir pâdişâhı kim ameli hayr idi tamâm
Mahrûm-ı efses etmek ile zât-ı pâkini
Âzâra kâni olmadı ol zümre-i li'âm
Encâm-ı kâr kanına da girdiler dirîg
El vermemişdi sanki o tahkîr o gadr-i tâm
Cân-ı azîz-i âleme kıydı yezîdler
Mel'unlara okunsa revâ la'n-i ber-devâm
Bir pâdişâh-ı muhteremi etdiler telef*

⁶³ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara 1994, s. 68-73.

*Kim kudsiyân ederdi ana arz-ı ihtirâm
Rabbü'l-azîz-i müntakîmi yâda almayıp
Bühtân-ı intihâra nasıl kaldılar aceb
Mel'unların netâyic-i şer ü fesâdıdır
Eczâ-yı memleketdeki âsâr-ı inkisâm
Hayfâ kitâb-ı hâl-i cihân oldu muzmahil
İhlâl olundu rişte-i şirâze-i nizâm
Ammâ ki iktizâ-yı mükâfât-ı fi'l-i leh
Kalmaz niyâm-ı nisyede şemşîr-i intikâm*

*Geldi zuhûra gayret-i kahhar-i Zü'l-celâl
Dünyâya saldı velvele âsâr-ı infi'âl*

Kan ağlasın hitabıyla başlayıp, *azîz* redifi ile devam eden V. bend, Sultan Abdülaziz'in ölümünün daha yoğun bir şekilde vurgulanması amacına hizmet eder. VI. bendde, mersiyelerde âdet olduğu üzere, merhûmun medhedildiği görülür. Onun, yüksek yaradılışı, kibar, şehrin sevgilisi, lutuf sahibi olduğundan bahisle, devamında öldürülmüş olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir. Şair padişah katillerini de “köpek” diyerek tahkir eder.

*Elbetde sag komazlar idi anı ba'de hâl
Mel'unların murâdları âşikâr idi
Yâ Rab zuhûra gelmez idi bunca hâdisât
Nâbûd olaydılar o köpekler ne var idi (Tk.B. 53)*

Mersiye'nin VII. ve VIII. bendlerinde şair, ölüm hadisesini anlatarak, hâinlerin, padişahın yokedilmesi için birleştiğini ifade eder. Bendde padişahın ölümüne sebep olanlar ismen teşhir ve ilan edilir. Şairin onlara layık gördüğü sıfatlar arasında; *Nûrî-i bî-hayâ*, *Mahmud-ı bî-hicâb*, *Rüşdî-i dîn*, *Mithad-ı mel'ûn*, gibi ifade kalıpları da vardır. VIII. bendin ortalarında uygun bir geçiş yapan şair, yeni padişah Abdülhamîd'in meseleye bakışına değinerek, över. IX. bend, yeni padişahın ve genel olarak da geçmiş Osmanlı padişahlarının övülmesine ayrılmıştır. X. bendden, cinayetle ilgili olarak bir mahkeme kurulduğunu, olayın faillerinin, suçlarını itiraf ettiklerini ve cezalandırıldıklarını öğreniyoruz. Şaire göre, aslında apaçık olan fiilleri sebebiyle, o kişilerin yargılanmasına bile lüzum

yoktur. XI. bendde de, X. bendde görüldüğü üzere, yeni padişahın medhi yer alır. Manzumenin XII. bendi olan son bendde ise geleneğin bir tezahürü olarak Yenişehirli Avnî, yeni padişahın ömrünün uzun, düşmanlarına karşı daima muzaffer ve ülkesinin de huzurlu olması için dua eder, iyi dilek ve temennilerde bulunur.

XIX yy. kadın şairlerinden olan **Şeref Hanım** da, mersiye konulu iki terkîb-i bend söylemiştir. Şeref Hanım, İstanbul'da doğdu.(doğ.1809-öl.1861) Babası müderris ve şair Nebil Bey'dir. Kaynaklarda hakkında fazla bir bilgi yoktur. Kültürlü bir aileden gelen Şeref Hanım'ın aile çevresinde yetiştiğini tahmin etmek güç değildir. Evlenip evlenmediği de bilinmiyor. *Dîvân*'ında dünyada çocuk sahibi olmadığını, adının, gönlünün çocuğu olan gazelleriyle yaşayacağını söyler. Ölüm tarihi, kız kardeşinin oğlu Mehmed Nebil Bey'in yazdığı tarih şiiiriyle tesbit edilmiştir. Mezarının Yenikapı Mevlevîhanesi bahçesinde olduğu rivayet edilir. *Dîvân*'ında padişah II. Mahmud ve Valide Sultan'a yazdığı medhiyelerden, hayatının maddî sıkıntılarla geçtiği anlaşılmaktadır. Yine *Dîvân*'ındaki iki kıt'adan, kendisine 200 kuruş maaş bağlandığını öğreniyoruz. Şeref Hanım kendisine maaş bağlanmasını sağlayan kişinin adını anmadan, ondan; "*reîs oldu efendim*", diyerek söz etmiştir. Şeref Hanım'ın matbu *Dîvân*'ı, manzume sayısının çokluğu ve nazım türlerindeki çeşitlilik yönünden olduğu kadar, muhteva, dil ve üslup özellikleri yönünden de, diğer kadın şairlerimize nisbetle üstünlük arzeder. Şiirlerinde fazla bir yenilik bulunmamakla birlikte, eskinin başarıyla tekrar edildiği görülür. Şiirlerinde, aruza hakimiyeti, kusursuz söyleyişi, duygu ve hayal inceliğiyle, döneminin şairlerinden ve özellikle, bu yüzyılın kadın şairlerinden olan Leylâ Hanım'dan daha üstün bir başarı göstermiştir⁶⁴.

Şeref Hanım'ın padişah II. Mahmud için söylediği ve incelediğimiz mersiye (Tk.B. 52/1), Nisâyî adlı şairenin, Şehzâde Mustafa hakkında söylediği iki mersiyeden sonra, bir kadın şair tarafından söylenilmiş şiirler arasındaki yerini almıştır. Genel olarak Türk kültüründe, yas geleneğinin önemli unsurlarından olan ağıtların, kadınlar tarafından söylenilmesi yaygındır. Bu açıdan bakıldığında,

⁶⁴ *Büyük Türk Klâsikleri*, C. 8, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1988, s. 148.

Şeref Hanım'ın mersiyesi, Klâsik Türk şiiri geleneği içinde, bir ayrıcalık ve kıymet kazanmaktadır⁶⁵. Şeref Hanım'ın 5 bendden meydana gelen mersiyesi, alışlageldiği üzere, feleğe sitemle başlar. Feleğe sitemden sonra padişahın eşsiz biri olduğu, adalet ve iyilikte üstün olduğu belirtilir. Bendin sonunda ise feleğin böyle yüce bir şahsı bize çok görmesi sebebiyle, onun aramızdan ayrıldığını ve kendine cenneti mekan edindiğini, ifade eder. II. bendde şaire, padişahın ölümünün verdiği te'essürün büyük olduğunu, gönlünün perişan olduğunu, yüreğinin ateşini söndürmek için, gözyaşlarının durmadığını, kaybedilen kişinin çok büyük bir şahsiyet olduğunu söyleyerek, bu sebeble, yalnız kendisinin değil, bütün varlıkların ağlaması gerektiğini, ifade eder. Şaire, II. Mahmud'un, kendisi için ne ifade ettiğini belirtmek için onu, her şeyini borçlu olduğu kişi olarak, tanımlar ve bu acı ile kıyamete kadar ağlayabileceğini, ifade eder. Padişahın ölümü, Şeref Hanım için hâmisinin yok oluşu demektir. Bu itibarla II. bend, padişahın kaybindan doğan üzüntüye tahsis edilmiştir, denilebilir.

*Etsek aceb mi haşre kadar nâle vü bükâ
Olduk veliyy-i nimetimizden felek cüdâ*

III. bendde de feleğe sitem sürdürülür. Şeref Hanım, bu bendde, feleğin kendisine zulmetmesinin, onun eski bir itiyadı olduğunu söyleyerek, feleği tahkir eder. Son mısralarda ise ölüme feleğin bir dahlinin olmadığı, çünkü ölümün Tanrı'nın takdiri olduğu ifade edilmiştir.

*Kimsin felek ki medhalün olsun bu vak'ada
Kâdir mi âfitâba vere zerre pîç ü tâb
Tedbîr olaydı tîr-i kazâya eger siper
Ol pehlevânun olmaz idi menzili türâb*

*Hem verdi Hâk hem aldı yine kurb-ı hazrete
Celb eylesün Resûlü de zîr-i şefâ'ate (Tk.B. 52/1)*

IV. bendin ilk üç beytinde, merhum için dua ve temennilerde bulunulmuş, sonraki beyitlerde ise merhumun hayırlı bir vâris bıraktığı belirtilerek, yeni

⁶⁵ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara 1994, s. 67-68.

padişah medhedilmiştir. Mustafa İsen'e göre; bu medhiye kısmı, bir mersiye sonundan çok, bir culusiyeyi çağrıştırmaktadır ⁶⁶.

XIX. yy.'ın diğer bir kadın şairi olan **Leylâ Hanım** (öl.1847), Keçeci-zâde İzzet Molla'nın yeğenidir ve şiir vadisinde, dayısı olan şairden çok etkilenmiştir. Şiirlerinde Mevlevî çevrelere olan yakınlığı ve Mevlânâ sevgisi kendisini hissettirir. Şeyh Gâlib de onun şiiri üzerinde etkilidir. *Dîvân*'ı iki defa basılmıştır⁶⁷. Şiirlerinde sanattan ziyade samimiyet, hatta bir parçacık şahsiyet vardır. Bunlarda bazen XV. yüzyıla yakışacak bir saflık gösteren garip bir lezzete, arkaik mısralara tesadüf olunur. Şaire şiirlerinde, Dîvan şiirinin malum çemberinden çıkamamış, erkek şairlerin duygu ve mazmunlarını kullanmıştır. Bununla beraber kadınlığını da belli eder ⁶⁸.

Leylâ Hanım'ın mersiye konulu terkîb-i bendlerinin sayısı üçtür. Bunlardan birincisi, babası Moralı-zâde Hâmid Efendi'nin ölümü üzerine söylenilmiştir ve beş bendlik bir mersiyedir (Tk.B. 49/2). Genç yaşta evlenen Leylâ Hanım'ın evliliği çok kısa sürmüş ve hayatının geri kalanını babasının yanında geçirmiştir. Moralı-zâde Hâmid Efendi, çok yakın iki arkadaşının vefatlarını takiben, kendisi de vefat eder ve Leylâ Hanım, bu sebeple, eşinin vefatından sonra hayatındaki ikinci büyük acıyı yaşar. Klâsik terkîb-i bend tertibindeki bu mersiye, daha çok şairenin üzüntülerine tercüman olur.

Leylâ Hanım'ın terkîb-i bend şeklindeki ikinci mersiyesi (Tk.B. 49/1), eşinin ve babasının ölümünden sonra yaşadığı üçüncü ölüm hadisesidir. Hayatın bütün ağırlığını hisseden şaire, hayatındaki üç önemli erkeği, peşpeşe kaybeder. Kardeşi için yazdığı bu mersiye dört bendliktir. Şiirden, Leylâ Hanım'ın kardeşinin adının Hâlid olduğunu, bir süre Bursa'da oturduğunu, Mevlevî olduğunu ve babasının ölümünden kısa bir süre sonra Hakk'a yürüdüğünü, bu sırada annesinin hayatta olduğunu, öğreniyoruz. Bu bilgilerin dışında, şiirde,

⁶⁶ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara 1994, s. 68.

⁶⁷ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Tarihi-Metinler*, Akçağ Yay., Ankara 2004, s. 239.

⁶⁸ Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964, s. 598.

babanın ölümünü takiben aile için önem taşıyan erkek kardeşin beklenmeyen ölümünden doğan üzüntü yoğun bir şekilde işlenmiştir.⁶⁹ Mersiye'nin I. bendinde, babasının ölümünden sonra, erkek kardeşini de kaybettiğini, insanların ve cinlerin onun âhını işitip hüznülendiğini, feleğin sâkisinin kendisine şarap yerine zehir içirdiğini, ifade ederek üzüntüsünü anlatmaya çalışır. II. bendde, vefât eden kardeşinin isminin Hâlid olduğunu, ağlamamasının mümkün olmadığını, ciğerinin kebab olduğunu, hâllerine bu âlemde acımayan kimsenin kalmadığını, annesinin bu acıya dayanamayacağını, bu acının sabrı zorladığını, söyler. III. bendden, şairenin kardeşinin bir zamanlar Bursa'da ikâmet ettiğini, fakat asıl yaşadığı yerin İstanbul olduğunu, İstanbul'a olan sevgisi sebebiyle oraya taşındığını, öğreniyoruz. IV. bendde, kardeşi Hâlid'in Mevlânâ'ya sadakatla bağlanmış bir Mevlevî olduğunu anlatır. Bendde, Mevlânâ'nın mürşidi, Şems-i Tebrizî'nin de, hatırlatıldığı, görülür. Şaire bendde, kardeşinin Moravî-zâde olarak anıldığını da belirtir. Bendin sonunda, feleğin bir kere olsun kendi istediği şekilde dönmediğini, bu yalancı dünyaya minnet etmek istemediğini, feleğin kendisini sıkıntı ve eziyet içinde bıraktığını, bu hâlde mahşere kadar âh edip, inlemesinin normal olacağını, ifade eder.

Leylâ Hanım'ın terkîb-i bend tertibindeki üçüncü mersiyesi (Tk.B. 49/3), dayısı Keçeci-zâde İzzet Molla'nın ölümü üzerine söylediği beş bendlik mersiye'dir. Keçeci-zâde İzzet Molla (öl.1829), İstanbul'da doğmuş, öğrenimini tamamladıktan sonra oldukça önemli görevlere yükselmiştir. Hayatının büyük bir bölümünü sürgünlerde geçiren şair, Sivas'ta ölür. Leylâ Hanım ile aralarındaki alaka sadece dayı-yeğen ilişkisine bağlanamaz. Şair, Leylâ Hanım'a şiir konusunda da, hocalık ve öncülük etmiştir. Bu mersiye, sayılan ve sevilen bir büyüğün ardından duyulan üzüntünün terennümüdür. İzzet Molla'nın gurbette gerçekleşen ölümü, Leylâ Hanım'ın yaralı yüreğini, telâfisi mümkün olmayan acılarla sarsar. Mersiye boyunca, İzzet Molla; *velini'metim; sebab-i izz ü rif'atüm; ilim ve hünerle dünyaya fer veren kişi; nâdîde-i zaman* gibi sıfatlarla anılmaktadır⁷⁰.

⁶⁹ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara 1994, s. 123.

⁷⁰ Mustafa İsen, *a.g.e.*, s. 124.

XIX.yy. şairlerinden olan **Zekâyi** İstanbullu'dur. (öl.1812) Asıl adı Mustafa olan şair, Üsküdar muhafızı İbrahim Paşa'nın oğludur. Öğrenimini tamamladıktan sonra, bir süre divan kaleminde çalışır. Şabâniyye şeyhlerinden Simavlı Hasan Efendi'ye bağlanır. 1805'te Şehremîni'deki Ümmî Sinan Tekkesi şeyhliğine getirilir. Tasavvuf düşüncesini işleyen şiirlerden oluşan *Dîvân*'ı İstanbul'da basılmıştır⁷¹.

Terkîb-i bend şeklinde söylediği mersiyesinin (Tk.B. 53/1) I. bendinde şair, sevgiliden ayrılmanın üzüntüsünü anlatmaktadır. Onun kendisi için önemini vurgularken, onun varlığının ocağının düzenini sağladığından, yokluğunun ise evinin düzeninin bozulmasına yol açtığından bahseder. Şair sevgilisinin haber vermeden çekip gittiğini, bunun âhir zaman fitnesinin başlangıcı olduğunu ifade ederek, üzüntüsünü anlatır ve feleğe çatar. II. bendde de ölüm hadisesinden duyulan teessürün ifadesi ve feleğe sitem, söz konusudur. Ölüm hadisesini ve sevgilisinin ebedî istirahatgâhını anlatmak için; "*bilinmeyen yer, bâd-ı sabânın uğramadığı yer, seyr ü sefer olmayan yer*" gibi, ifadeler kullanır. Bu ifade gruplarının hepsi ölümü düşündürmektedir. III. bendde talihsizliğinden yakınan şair, sevgilisine olan özlemini dile getirir. IV. bendde, cihanın en şuh varlığının kendisini terk etmesinin içini yaktığını ve feryadının bu yüzden arttığını, bunun devasız bir dert olduğunu, sabaha kadar ağlayıp inlese de, eline bir şey geçmeyeceğini söyleyerek, üzüntü ve özlemini anlatır. Son bendde geleneğin bir tezahürü olarak, dua ve temenniler yer alır. Zekâyî bu bendde, Tanrı'nın hidâyetini, lutfunu ve çaresizlere inâyetini nasip eylesin diye diler.

⁷¹ *Ana Britannica*, Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünleri Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş., İstanbul 1994, s. 361.

2.2. Medhiye Konulu Terkîb-i Bendler

Birinin güzel hasletlerini saymak, onu övmek amacıyla yazılmış şiirlere, Klâsik Türk edebiyatında, genel olarak, medhiye adı verilmektedir. Medhiye konusu umumiyetle kaside nazım şekliyle işlenmiştir. Ancak, kasideden başka nazım şekillerinin de medhiye yazmada kullanılabileceği, dolayısıyla nazım şekilleri ile nazım türlerinin birbirleriyle kayıtlı olmadıkları⁷² da bilinmelidir. Medhiyelerde, Tanrı ve Hz. Peygamber'den başlayarak dört halife, din ve tarikat büyükleri, hükümdarlar, devlet büyükleri ve diğer yüksek makam sahiplerinin övgüleri yapılmıştır. Tanrı ve Hz. Peygamber için söylenen medhiyeler, tevhid ve na't adıyla zikredilirler. Çalışmada bu konuları işleyen terkîb-i bendler, ayrıca değerlendirilmiştir.

Övülen kişinin şehre veya mekâna gelişine duyulan sevinç; dünyanın geçiciliği; kozmik unsurlar; baharın gelişine duyulan sevinç; bahariyye veya nevrûziyye; sonbaharın gelişi ile hissedilen hüzn; sabah vakti tasvirleri (seheriyye); kâinatın ve insanın yaratılışı, medhedilenin doğumu ve sünneti ile ilgili yapılan hazırlıklar, medhiyelerin ilk iki bendinin konularını oluştururlar. Bu medhiyelerin diğer bendlerinde, övülen kişinin yiğitliği, cengâverliği, adaleti, himmeti, fazileti, akli, zekâsı gibi çeşitli vasıflar ve sıfatları medhedilir. Bütün medhiyelerin son bendlerinde yer alan birkaç mısradaki ise memdûha kılıcının daima keskin olması, bahtının açık olması, ömrünün uzun olması, lutfunun bol olması gibi, dualarda bulunulur.

XIX. yy. sonuna kadar söylenen medhiye konulu terkîb-i bendlerin sayısı 16'dır. Medhiyelerin yüzyıllara göre dağılımına baktığımızda; XVII. yy.'da 3; Cevrî (2), Fasîh Ahmed Dede (1). XVIII. yy.'da 9; Arpaemini-zâde Mustafa Sâmi (1), Birî Mehmed Dede (1), Edirneli Kâmî (2), Neylî (1), Sabih (1), Seyyid Vehbi (1), Şeyh Gâlib (1). XIX. yy.'da ise 4; Âdile Sultan (2), Selâmi (2), medhiye yazılmıştır.

⁷² Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s.183-184.

Medhiye konulu terkîb-i bendlerle ilgili olarak ele alınan ilk isim, XVII. yy. şairlerinden olan **Cevrî** (doğ.1595-öl.1654)'dir. Cevrî İstanbullu'dur. Asıl adı İbrahim'dir. Kaynaklarda iyi bir tahsil gördüğü belirtilir. Mevlevî tarikatına girmiş ve Ankaralı İsmail Rusûhî Dede'nin sohbetlerine ve Mevlevî tekkelerinde semalara devam etmiştir. Kendisine sanat ve meslek olarak hattatlığı seçmiştir. Safâyî Tezkiresi'nde düşürülen kayıt doğru ise "...günde bin beyit yazup bin akçeye satabilen" bir hattatın hayatını bu yoldan kazanmayı deneyeceği kabul edilebilir. Cevrî hattıyla kaleme alınmış pek çok el yazması, gerek resmî ve gerekse husûsî kütüphânelerde kayıtlıdır. Şairliği ile ilgili olarak da kaynaklarda ondan; "...asrun fesâhat ve belâgatle meşhur olan şâ'ir-i şîrîn-makâlî" diye bahsedildiği görülür. Ölümü ile ilgili olarak, Müstakim-zâde'nin Melâmiyye-i Şettâriyye'sinde belirtildiğine göre; cenazesine, komşularıyla görüşmediğinden, mahallesinden kimse katılmamış, ölümünden bir iki gün önce haberdar ettiği dostlarından Abdullah Efendi ve yirmi otuz arkadaşı gelerek, defin işlemini tamamlamışlardır. Cevrî, *Dîvân*'ından başka, *Selîm-nâme*, *Hilye-i Çihâr-Yâr-ı Güzîn*, *Hall-i Tahkikât*, *Aynü'l-Füyûz*, *Melhame*, *Nazm-ı Niyâz*, *Mu'ammâ Risâlesi*, *Müfredât-ı Tıb Manzumesi* ve *Beyân-ı A'dâd-ı Sıfathâ-yı Nefs-i İnsânî*, gibi pek çok eser kaleme almış, velûd bir şairdir. Bunlardan başka kendisine isnad edilen dört eser daha vardır⁷³.

Cevrî Dîvân'nda, beş terkîb-i bend vardır. Bunlardan, I. terkîb-i bend Rûhî'nin terkîb-i bendine nazîre olarak yazılan "Terkîb-i bend Der-Beyân-ı Mücâdele-i Nefs ü Rûh ve Muhasebe-i Akl u Işk" başlıklıdır. II. terkîb-i bendi "Terkîb-i Bend Der- Beyân-ı Hevâ-tı Mecâzî" başlıklı tasavvufî konuları işleyen şiiridir. *Dîvân*'da III. olarak kaydedilen terkîb-i bend, "bir merd-i kâmilün himmetine müyesser olunduğuna" teşekkür için yazılmıştır. IV. terkîb-i bend, Yeniçeri Ağası Hasan Halîfeyi över. V. terkîb-i bend, "bir dostu Mısır'da *Dîvân Kâtibi* iken gönderilmiştir.⁷⁴ Terkîb-i bend ve tercî- bend nazım şekli etrafında gelişen gelenek silsilesi değerlendirilirken, genellikle akla hemen Bağdatlı Rûhî gelir. Oradan da Ziya Paşa'nın ona yazdığı nazireye geçilir. Arada Cevrî'nin de

⁷³ Hüseyin Ayan, *Cevrî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, ve Divanının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1981, s. 1-47.

⁷⁴ Hüseyin Ayan, a.g.e., s. 11.

bulduğunu görenler pek olmamıştır. Hüseyin Ayan'a göre; “ ...Bağdatlı Rûhî ile Ziya Paşa arasında köprüyü kuran Cevrî'dir.”⁷⁵

Cevrî'nin medhiye konulu olarak söylediği(Tk.B. 4/4), “Bu Terkîb-i Bend Yeniçeri Ağâsı Olan Hasan Halîfeyedür” başlıklıdır ve “mevâcib” talebiyle kaleme alınmıştır. Beş bendlik bu terkîb-i bendin (Dîvân, s.172-174/IV) I. bendinde Cevrî; yüce göklerin güneşine selam vererek, onun gölgesinin gönül sahiplerinin sığınacağı bir yer olduğunu; onun doğudan çıkıp, ışık saldığını, nâçiz zerresinden dolayı güneş ve ayın parlaklığını kaybettiğini; bilgi ve fazilet sahiplerinin başına gün doğduğunu; kara bahtlarının gölgesinde yatanların gözünü açtığını; zamanın, memdûhunun temiz zâtı sayesinde tazelik ve parlaklık bulduğunu; memdûhunun Tanrı'nın yarattığı hazinenin cevherini taşıdığını; O'nun madde ve mânâ âleminde, her yönüyle, cevheri ve yaratılışı itibarıyla, Tanrı'nın feyzine ve padişahın takdirine şayan olduğunu; O'nun yeteneklerinin, her şeyi ihata eden “akl-ı küll” tarafından bile kıskanılmaya lâyık olduğunu ve bu sebeple onun adına kabiliyet cevheri denilse uygun düşeceğini, oldukça mübalâgalı bir tarzda ifade eder. II. bendde, ilim ve irfan ile sesini duyurduğunu, âlemin onun âşığı olduğu ve Ka'be gibi herkesin bin canla ona yöneldiğini; yaratılışının güzelliği ile dünyayı kendisine âşık ve hayran bıraktığını; halkı gösterdiği lutf ve ihsanla kendisine köle eylediğini; kendisinin ise her zaman Tanrı'ya yalvardığını; mihnet köşesinde inleyen gönlüyle otururken, dualarını kabul eden Tanrı'nın memdûhun yüzünü ona gösterdiğini ve ayağının toprağına yüz sürme fırsatı verdiğini; Tanrı'ya arzularına ulaştırdığı için minnet duygusu içinde olduğunu; memdûhunu devlet ve unvan sahibi olarak gördüğü için mutlu olduğunu; şimdi artık heyecan içinde, ele kalem alıp, memdûhun vasıflarını yazmanın vaktinin geldiğini, söyler. III. bendde, değerinin yüceliği ile memdûhunun zâtının en yüksek mevkilere yükselmeye lâyık olduğunu; ihsan hususunda isminin daima cömert ve olgunluk sahibi diye anıldığını; yaratılışının lutfunun, çoşku vadisinde saf bir nehir olduğunu; lutfunun çeşmesi için, onun neşeli yaratılışının âdeta, berrak bir su gibi olduğunu; güzel ve nükteli sözlerinin, mânâ itibarıyla sihirli bir söyleyişi andırdığını; can bağışlayan şiirlerinin tesir bakımından, Hz. İsa'nın

⁷⁵ Hüseyin Ayan, *Cevrî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, ve Divanının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1981, s. 43.

nefesi kadar mucizevî olduğunu; onun görev yaptığı dönemin, ümid gül bahçesi için bir bahar mevsimi olduğunu; ılık esen bir bahar rüzgârına benzeyen yardımlarının, arzuların gül bahçesi için bir kuzey rüzgarı olduğunu; onun yüce ve mübarek bahtı ile âlemi şerefliendirdiğini; onun bahtının parlaklığı ile cihanın uğuru olduğunu; onun değer vermesi sebebiyle, bilginin ve bilgi sahiplerinin gereken itibara yükseldiğini ve hüner sahiplerinin de, onun lütfu ile her zaman isteklerine ulaştığını, ifade etmiştir. IV. bendde, memdûhunun himayesiyle, dünyada, yaratılışında seçkinlik olanların baş tacı olduğunu; şairlere gösterdiği rağbetin, padişahın da takdirini kazandığını, bu sebeple şairlerin onu söz ipine inciler dizerek vasf etmelerinin uygun düşeceğini; hakkını teslim etmek gerekirse, şairlerin hayatlarını düzene sokmalarını sağladığını, bu sebeple şairlerin katındaki kıymetinin, can cevheri gibi olduğunu; anlayış ve akıl sahiplerinin, memdûhunun zekâ ve anlayış gücüne hayran olarak, temiz zihninin hakkını teslim ettiklerini; onun varlığının sanki yaratılış meclisinin mumu veya yaratılışının kaynağının hikmetlerin nûru olduğunu; güneşin onun cevherinden feyz alması hâlinde, toprağın bile, onun iksirli karışımı sayesinde kalıbının ruh bulacağından bahseder. V. ve son bendde ise memdûha “serverâ” diye seslenen Cevrî, onun özelliklerini tam olarak anlatmanın mümkün olmadığını, ancak elinden geleni yaptığı iddiasında olduğunu; dergâhına yüz sürmedeki gecikmenin, daha önce oraya eğilen güneş ve aydan, kendisine sıra gelmemesinden kaynaklandığını; onun eşiğinden kimsenin yüzünü kaldıramadığını, yoksa kendisinin çoktan varlığını onun ayağı tozu yapmaya hazır olduğunu; onu medhederken, çok kusur ettiğini, ancak bu kusurunu, onun devletinin sürekli olması için dua ederek gidereceğini; söz sahiplerinden birinin daha gönül sahibi memdûhunun ismini övgüleriyle yüceltmesini arzu ettiğini; Tanrı'nın onun bahtını açmasını, gönlüne neşe vermesini ve ömrünü artırmasını, dileyerek şiirini tamamlar.

Mehhiye konulu terkîb-i bend yazan şairlerden biri de, **Birrî Mehmed Dede**'dir.(doğ.1669-öl.1715) Şair, Manisalı olup asıl adı Mehmet'tir. Genç yaşta Mevlevî tarikatına girer. Geçimini temin için bir attar dükkânı çalıştırdığından,

Attar lakabı ile anılır. *Birrî*, yaşadığı dönemde, kendi çevresinde çok tanınmış bir şairdir. *Divan*'ı ve pek çok şair tarafından takriz yazılan *Bülbüliyye*'si vardır.⁷⁶

Birrî, çalışmada incelenen medhiye konulu terkîb-i bendini (Tk.B. 25), şair dostu, Nâbî hakkında ve onun Haleb'deki görevi sırasında kaleme almıştır. “ Sade-i cihânın dürr-i nâbî ve kân-ı zamânın gevher-i nâ-yâbî Hazret-i Nâbî Efendi hakkında keşîde-i silk-i nazm-ı ehâlî-pesend olan terkîb-i benddir” başlıklı bu şiir, toplam dokuz bendlidir. *Birrî*, terkîb-i bendinin I. bendinde, kendisinin Haleb şehrini aşkla övmesine şaşılmaması gerektiğini, çünkü Haleb'i yönetenlerden birinin, onu kendisine bağladığını; şimdi kendisinin gönülsüz bir âşık olduğunu, gönlünü Haleb şahının her yönüyle cezb ettiğini; onun varlığının Haleb şehrine şan ve şeref kattığını, Haleb'in süsü olan şerefli zâtının bir cevher olduğunu; yazdığı çeşitli eserlerin etrafa yayıldığını ve onların Haleb'den gelen çok zarif hediyeler gibi olduğunu; o kadar ki, herkesi, nazmındaki tertibin güzelliğine hayran bıraktığını; seher vakti esen sâbâ yelinin ayağına çabuk bir haberci olduğu düşünüldüğünde, Haleb'den gelen haberleri can kulağıyla dinlemesine şaşmamak gerektiğini; konuşabilme yetenekleri olsa Haleb'in kırmızı güllerinin de tıpkı bülbüller gibi memdûhu Nâbî Efendi'yi övmeye başlayacaklarını; onların asıl maksadının Haleb'i anmak olmadığını daha çok Nâbî Efendi Hazretleri'ni övmeye güzel bir giriş yapmak istediklerini, ifade eder. II. bendde, o söz üstadı şahsı övmenin mümkün olmadığını, onun vasfının, vasfedicilerin gönlünün tasavvurundan çok yüksek olduğunu; kendisinin amacının, memdûhunun ismiyle şiirine şan ve şeref vermek olduğunu; onun söz söyleme tahtının padişahı olduğunu, bu yüzden de, temiz yürekli benddenlerinin nazmın erbâbı olduğunu; onun herkesi etkilemesine şaşılmayacağını, eserlerinin, dünyanın her yerinde tanındığını; herkesin onun temiz şiirine benzer şiirler yazmaya özendiğini, hatta kalemlerine Hoten miskin güzel kokusuna benzeyen mürekkepler koymak istediklerini; şu anda her an, onun inciye benzeyen temiz sözlerinin, feleğin gelinlerinin kulağını süslediğini; onun şöhretli adının bir benzerinin olmadığını, iki olumsuzluk edatıyla bunu ispat edebileceğini; nazım ve nesirde onun şöhretinin çok arttığını, karada ve denizde hep onun

⁷⁶ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ yayınları, Ankara 1993, s. 107-108.

büyükliğünden bahsedildiğini”, ifade eder. III. bendde, onun karşısında söz askerleri olan şairlerin el pençe divan durmasına şaşmamak gerektiğini, çünkü onun söz ülkesinin padişahı olduğunu; nazım ve nesirde onun hükmünün devam ettiğini, karada ve denizde söz padişahı olarak tanındığını; Hz. Ali’nin elindeki Zülfikâr adlı kılıca benzeyen kalemini çok iyi kullandığını, bu söz savaş meydanında, şimdi onun bu yüzden sözün Haydar-ı Kerrâr’ı olduğunu; onun hassas kalbinin, ilim ve marifet incisinin çıkarıldığı bir okyonus olduğunu; onun güzel yaratılışının, söz cevherinin hazinesi olduğunu; her an hakikatlerin güneşinin onun güzel yaratılışından doğduğunu; o parlak sözler söyleyen güzel ötüşlü bülbülün yuvasını, ilmin gül bahçesinde yaptığını; kısaca söylemek gerekirse, onun, sözün nazik yaratılışlı güzelini kendine bağlayabileceğini; onun şimdi söz ülkesinin padişahı olduğunu, hatta bu yerin ona Tanrı tarafından bağışlandığını, ifade eder. IV. bendde, O’nun; “ nazm ülkesinin manevî sultanı olduğunu ve nazmını yüce divanın gerektirdiği şekilde tertip ettiğini; evlatları ve diğer tanıdıklarının onun için tıpkı bir istiridye gibi açılarak, inci tanelerine benzeyen göz yaşlarını göğüslerine doğru yuvarladıklarını; mihnet çeken bülbülün gönlündeki gam yangının ateşini, nasıl olup da saklayabildiğine şaşırdığını;(kaldı ki) bu mihnet yükünü taşımağa dağların bile gücünün yetmeyeceğini, kendisinin, bu yükü zayıf vücuduna rağmen insan oğlunun nasıl taşıyabildiğine şaşırdığını; arif olanların ve gönül sahiplerinin, onun ilahî aşkın terennümü olan sözlerinin değerini bilerek can kulağına küpe edinmesi gerektiğini; devlet nakışının mendilde olduğu gibi hep aynı yerde kalamayacağını, bu sebeple devlete sahip olanların, müfti vak’asını kendilerine örnek alarak buldukları mevki ile gururlanmamaları gerektiğini”, ifade eder. V. bendde, dünyanın geçiciliğinden ve zamaneden şikâyet eden şair, *böyledir* redifi aracılığıyla Nâbî ile âdeta söyleşir. Nâbî’ye “ey hâce”, diye seslenek, dünya ümidinin böyle olduğunu, temenna nakdinin her zaman farklı bir rayicinin bulunduğunu; bu mine renkli gökkubbenin baş aşağı durarak, vefasızlığı bile takdirin uygun gördüğü nisbette boşaltabileceğini; kimsenin bu insanoğluna bir süre için durak olan dünyayı selamet yeri sanmamasını, çünkü dünyanın her tarafının baştan başa gam ve elem köşeleriyle dolu olduğunu söyleyerek, âşıklara seslenir. Şaire göre; “ bu dünya, derdi derde ekleyen, şaşırtıcı bir hastahanedir.

Bundan haberdar olmayanlar zamanın müftisinin başına gelenleri görerek, bunun yüce Tanrı'nın hikmetinin nişanesi olduğunu anlamalıdır. Takdirin sırrına mazhar olan ârifler, (bu sebeple) bu durumu hiç sorgulamadan, susmaktadırlar. Vasıta beytinden önceki beyitte ise söylediklerinin sırrına eremeyenlere, '*ey hâsil ey gâfil*' diye seslenen şair; " gönül levhasından hemen, kendilerini şüpheyeye götüren hânın noktasını kaldırıp, Hak etmelerini çünkü dünyanın mânâsının böyle olduğunu", söyler. Bendin sonunda vasıta beyti yerinde, IV. bendin vasıta beyti, tekrarlanmıştır. VI. bendde, Nâbî'nin Hayriyye adlı ve oğlu Ebu'l-hayr'a nasihatlarında bulunarak başarılı bir insan olmanın yollarını öğrettiği ve nasıl bir meslek seçmesi gerektiğini tavsiye ettiği, didaktik mesnevisini söz konusu eden şair; " zamanın verdiği devletle pek çok adamı mutlu ettiğini, ancak bunun yanında da, nicelerinin baht evinin temelini esintisiyle sarsarak yele verdiğini; Hayriyyesi'nde öğütler veren Nâbî'nin, halkı nasihat ve öğütleriyle uyardığını; her söz başında, babayâne bir tavırla hitab ederek, oğlunu uyardığını; her ne kadar, bu eserde, sadece oğlunu hedef alıyor gibi görünse de, o hitaptan sadece oğlunun değil, bütün dünya insanların faydalandıklarını söyleyerek, Nâbî'nin temiz yaratılışlı oğluna, Tanrı'dan uzun ve hayırlı bir ömür ile baht açıklığı diler. Hayriyyenin üslubunu değerlendiren şair; "bu eserin okuyanların kalplerini, tıpkı, bir kitabın şiraze ipinin kitabın cilcini bağlaması gibi, kendisine bağladığını; her görenin onu bir kere okuyup, bin kere takdir ettiğini, çünkü nazımının düzeninin de mükemmellik açısından gönüllerin takdirini kazandığını; bu eserdeki söyleyişin, akıllardaki karışıklıkları giderdiğini ve (âdeta) bu esere, Nâbî'nin papağana benzeyen kaleminin, parça parça şeker dökmüş olduğunu; zira o kitabın her görenin ufkunu açtığını ve hatta hiç şüphe yok ki, onların her sözünü de bir kitab hâline getirdiğini söyleyerek, bendi tamamlar. VII. bendde, Birrî, Nâbî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysî adlı eserini değerlendirerek; " bu eserin zeyl vadisine yeni bir çehre kazandırdığını ve Hz. Peygamber'in temiz siyerini şeref ve şanla yenilediğini; üslubu beğenilen bu esere zeyl yazarak, eserden istifade edecek olanların tekemmülüne, bu vesile ile katkı sağladığını; bu üslubuyla gönül açan eser, Nâbî'nin zeylinden okundukça, Veysî'nin ruhunun da mutlu olduğunu; Veysî toprakda yattıkça, Nâbî'nin dünyada geçireceği ömrün uzun olmasını, Tanrı'nın onun yaşına yaş eklemesini niyaz ederek, onun eserlerinin çok olduğunu

ve bunların hepsinin anlatılmasına lisanın kâdir olamayacağını; o parlak aya benzeyen şairin eserlerinin sayı bakımından, ancak yıldızlarla mukayese edilebileceğini; o söz hükümdarının güle benzeyen sözlerinden oluşan eserlerinin, binlerce gizli hazineyi ortaya çıkardığını; ilim ve fazilet bakımından onun devrinde tek olduğunu, hüner konusunda da temayüz ederek yegâne sayılmasına şaşmamak gerektiğini söyleyerek, bendi tamamlar. VIII. bendde şair, Haleb’de görevde bulunan Nâbî’nin dostluğundan uzak kalmaktan yakınarak; “ ona düşkün gönlünün bu ayrılığa ve onsuz geçen ay ve yıllara dayanmakta zorlandığını; güçsüz vücudunun ona kavuşma ümidini yitirdiğini, ancak ne yazık ki, Haleb’e gitmesinin de mümkün olmadığını; kavuşma mümkün olmadığına göre, şimdilik kendisinin Nâbî için dua ile meşgul olduğunu; üstelik onun yokluğundan ve uzaklığından şikâyet edenlerin çok olduğunu, çünkü onun pek çok kimse tarafından sevildiğini; bu düşkünlükleri de çok görmemek gerektiğini, çünkü pek çok kişinin onun şerefli şahsiyetinden feyz alarak olgunlaştığını; bunları sayıp dile getirebilmenin imkânsız olduğunu; onda görülen bu yüce ahlâkın, ezel bezminde, asla zâil olmayan Tanrı tarafından kendisine verildiğini; güzel yaratılışının yaratan ve her şeye kâdir olan Tanrı tarafından, daha yaratılış anında, onun hamuruna katıldığını” söyler. IX. bend ise geleneğin bir tezahürü olarak, şairin kendisi ve memduhu için yaptığı hayır dualarına tahsis edilmiştir. Burada dikkati çeken husus, Birrî’nin Tanrı’dan bağışlanmasını dilerken ‘Hz. Mevlânâ’nın aşkına’ dualarının kabulünü niyaz etmesidir.

XVIII. yy. şairi **Neylî**’nin ismi Ahmed’tir ve İstanbullu’dur. Babası IV. Mehmed döneminin âlimlerinden, İstanbul kadılığı da yapmış Mirzâ Mehmed Efendi’dir. İlmîye sınıfına mensup bir âilenin çocuğu olarak, dînî ilimlerde yetişmiş, özellikle Arapça ilimlerde ileri gitmiş, nazım ve nesirde de devrinin önde gelen kişilerinden biri olmuştur. Neylî 1747-1748 tarihinde, ikinci defa getirildiği Rumeli sadareti sırasında hastalanmış ve görevinden istifa etmiştir. Ömrünün geri kalan kısmını, Ahmed Bîcân hazretlerinin yaşayışını kendisine örnek alarak, ibadetle geçirir. Yetmiş beş yaşında iken H. 1161/ M: 1748’de vefat eder. Divân’ı basılmamıştır.⁷⁷ **Neylî**’nin“ *Terkîb-i Bend Der-Medh-i Vezir-i*

⁷⁷ Sadık Erdem, *Neylî ve Dîvân’ı*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2005, s. 1-32.

Azâm Dâmâd İbrahim Paşa” başlıklı medhiyesi (Tk.B. 35/1), 5 bendden oluşur. Her bendde yer alan beyit sayısı 6’dır. Manzumenin I. ve II. bendinde şair, güneşin yeryüzüne ilham ışığı verdiğini söyleyerek, medhiyelerde alışlageldiği üzere, baharın gelişi karşısında duyulan coşkun sevinci anlatmaktadır. III. bendde, memduhun lutfu, kerem sahibi oluşu, yöneticiliği ve yöneticilik konusunda gösterdiği hassasiyet anlatılır.

Rahat- halkı bilüp kendüye aksâ-yı murâd

Dâ’imâ olmağ ile niyet-i hayra makrun

beytiyle de belirtildiği üzere, halkın rahat ve selamette olmasını, kendi rahatı gibi düşündüğünü, dâimâ hayra ulaşmak niyetinde olduğunu ifade eder. IV. bendde, onun yöneticilikte gösterdiği başarı, şahların şahının dâmâdı olduğu, ahlâkının güzelliği ve cömertliği övülerek, onun büyüklüğü için ise vasıta beytinde, daha önce, bu makama böyle kalem ve kılıç sahibi bir büyük vezirin gelmediği, vurgulanmıştır.

Hakk bu kim gelmedi bu mesnede bundan akdem

Sahib-i seyf ü kalem böyle vezîr-i a’zam

V. ve son bendde, memduh, padişah ve şehzadeler için dua ve temennilerde bulunan şair, Tanrı’ya el açıp, onun için hayır dua etmekten başka elinden bir şey gelmediğini; Tanrı’nın lutfu bol olan padişahı isteklerine ulaştırmasını ve onun bir gününü mutlulukla geçen bin güne çevirmesini; onun her gününü şerefle yeni bir güne çevirirken, Tanrı’nın, onun şehzadelerinin geleceğini de parlak kılmasını; onların her birinin lutuf gülbahçesinde neşe bulmasını, Tanrı’nın, memduhun gönlündeki isteklerine kavuşturmasını ve mahşere kadar hükmünü sürdürmesini, diler.

XIX. yy.’ın kadın şairlerinden olan **Âdile Sultan**, Sultan II. Mahmud’un kızı’dır. Âdile Sultan (1826-1899) Zernigâr Kadın Efendi’den doğmuştur. Annesini de babasını da küçük yaşta kaybettiği için, onu, ağabeyi, Sultan Abdülmecîd yetiştirmiştir. Bu yetiştirme esnasında Sultan’ın, kuvvetli bir dil ve edebiyat kültürü elde ettiği, şiirlerinden bellidir. Şiirlerini *Dîvân*’ında toplamıştır. Onun duygu ve düşünce âleminde Nakşibendî tarikatine mensup olmaktan doğan bir tasavvuf terbiyesi de vardır. Âdile Sultan 20 yaşlarında iken Tophane Müşîri Mehmed Ali Paşa ile evlendirilmiştir. Fındıklı’daki sarayında âlimler, şeyhler,

hâfızlar bulundurarak, dînî ve ilmî meclisler tertipleyen, fukaraya büyük yardımlarda bulunan Âdile Sultan, Osmanlı-Türk terbiyesinin icâbı olan her güzel hareketiyle geniş bir sevgi toplamıştır. Böylelikle, yalnız saray çevresinde değil, halk arasında da saygı uyandırmış bir şairdir.⁷⁸

Âdile Sultan'ın incelediğimiz medhiye konulu terkîb-i bendi (Tk.B. 45/2), “Der Vâsıf-ı Pîrân-ı İsnâ Aşer Kuddise Esrâruhüm” başlıklıdır ve toplam 12 benddir. Medhiyenin I. bendi, Kâdirî Şeyhi Abdülkâdir Geylânî'ye tahsis edilmiş, O'nun “tarikatının pîri, velilik mertebesinde bir şeyh, soyu itibarıyla Hz. Peygamber'e bağlı bir seyyid, vefa ve lutfun kaynağı, Hz. Peygamber'in sırlarına ve ilm-i ledünne vakıf, Tanrı'nın tecellisine mazhar olmuş, güçsüz ve fakirlerin yardımcısı, zengin ve fakirlerin sığındığı” yüce bir kişi olduğu vurgulanarak, bendin sonunda da, H. 561'de(öl.1160) vefat ettiği söylenmiştir. II. bend, Rifâî şeyhlerinden olan Ahmed Rifâî'nin övgüsüne ayrılmıştır. Âdile Sultan O'nun, “kerem burcunun ayı, şanlı tarikatının pîri, vefâ tahtının şâhı, safâ gül bahçesinin bülbülü, aşıklara lutuf ve gönül sahiplerine feyz gösteren, velilerin en faziletlisi, sır ve kerameti herkesçe bilinen, Hz. Ali'nin feyzine sahip ve her türlü kemâlâtın kendisinden dağıldığı” bir yüce kişi olduğunu söyleyerek, H.464'te doğarak âlemi nurlandırdığını ve H. 578'de ise Tanrı'nın cemâlinin tezahürü olan cennet gül bahçesinin taze bir gülü olduğunu, ifade eder. III. bendde, Bedeviye tarikatının kurucusu, Ahmed Bedevî hazretlerinin medhi yapılmaktadır. Âdile Sultan O'nun; “aşk, irşâd ve sağlam delillerinin âleme yayıldığını; sîretinin Hz. Ebû Bekir'e, düşüncesinin Hz. Ömer'e, yaratılışının Hz. Osman'a benzediğini, ilmi ve olgunluğunun yüce olduğunu; zamanında keramet gösterenlerin güneşi, hilâle benzeyen kaşının ise âşıklarının göğüne doğmuş bir yeni ay olduğunu; Medine'nin toprağını gözüne sürme ettiğini, kendisinin aslında Tantalı bir bedevî olduğu hâlde, ayağı toprağının bu sebeple medenîleştiğini; o irfan hazinesinin H.675'te Hakk'ın rahmetine mazhar olduğunu, ifade eder. IV. bendde, Sâdiye tarikatının kurucusu, Sa'deddin b. Musa Cebbâvî'nin övgüsüne yer verilmiştir. Şaire O'nu methederken; “İslâm yolunun tecellisine mazhar olanların rehberi olduğunu; onun temiz ismine, mutlulukla kavuşmuş, rahmete yakın, ayağı uğurlu,

⁷⁸ Nihat Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s. 841.

mübarek bir kişi olduğunu; Tanrı'nın onun güzelliğini kendi nurundan yarattığını, bu yüzden de onun, gonca yüzlü, gümüş bedenli, güneşe benzeyen ay gibi parlak bir yüze sahip olduğunu; yaratılışı aşka yatkın olan dostlarının onun yüzüne âşık olduğunu, sâdık âşıklarının da, bu yüzden onun şevkine tutulduklarını” ifade ederek, onun her zaman kendilerine himmet etmesini, aşkının bereketi ile gönüllerinde muhabbetinin zâhir olmasını, temenni eder. V. bendde, Desûkiyye tarikatı kurucusu, Şeyh İbrahim'den bahsederek O'nun; “rütbesinin faziletli, hâllerinin gayet mükemmel, değerinin yüce, şerefının yüksek, makamının azametli olduğunu; gerçekten dünya yaratıldığından beri, onun bir benzerinin gelmediğini, onun temiz şöretinin Tanrı katında ezelden beri var olduğunu, ulaştığı mertebenin de eskiye dayandığını” söyleyerek, âlemin safhalarını kalemi ile anlatmak istese, onun övgüye değer güzel vasıflarını, yine de hakkıyla ifade edemeyeceğini, kulların yüceltmesinin aczin eseri olacağını, bu şiirinin onun temiz ruhuna bir selam ve kudsiyyet hediyesi olmasını dilediğini, söyleyerek bendi tamamlar. VI. bendde, Suhreverdiyye tarikatının kurucusu, Şeyh Ömer Şahâbettin Sühreverdi hazretleri medhedilmiştir. Âdile Sultan bendde O'nun; “tarikat erkanının pîri ve o mutluluk makamının şâhı olduğunu; gizli sırlara vakıf ve yüce remizlerden haberdar bir ârif ve aynı zamanda da, saadetlilerin şeyhi ve aslının seyyid olduğunu; parlak güneş gibi kereminin nurunun görüldüğünü, parlak ay gibi lutuf ve yardımını esirgemediğini; manevî gücü ile kâfirleri müslüman ettiğini, yüceliğinin himmeti ile münkirleri susturduğunu; 628'de Tanrı'nın yüce katına gitmek için, aşk ateşi ile vücûdunu imhâ ettiğini, ifade eder. VII. bend, Şâzeliyye tarikatının şeyhi, Ebu'l-Hasan Şâzelî'nin medhidir. O'nun da; “yüce bir pîr ve irfan ehlinin yardımcısı, gönül ehlinin sevgilisi olduğunu; aşkın kuvvetinin onu cihânın en büyük âşığı yaptığını, kalbinin her şeye kadir olan Tanrı'nın cemalinin aynası olduğunu; onun ilminin çokluğu karşısında, her şeyi ihata eden “Bahr-i Muhit”in bir damla gibi kalacağını, parlak güneşin onun şânına nisbetle bir zerre gibi kalacağını; âlemin baştan başa onun görünmesi ve vücud bulmasına bağlandığını, şah, dilenci, zengin, fakir ne olursa olsun, herkesin onun dergâhının bendesi olduğunu; 654 yılında, ruh bülbülünün bekâ gül bahçesine kanat açarak uçtuğunu” ifade eder. VIII. bendde, Hacı Bektâş-ı Velî Hazretleri'nin medhine tahsis edilmiştir. O'nun; “maddî ve manevî varlığıyla Tanrı'nın aşkına

garkolduğunu; onun feyz ve kerâmetinin delilinin, duvarın bile ondan hareket emri alınca, hareket etmesi şeklinde tezahür ettiğini; onun şevkinin yoluna aşk ile devam edenlerin, dünyevî işlerden uzak durup, onlarla alakasını kestiğini; onun nefsini tezkiye etme konusunda gösterdiği hâli, kendisinin idrak edememiş konusundaki saflığını, evliyanın bile ifade etme konusunda aciz kalacağını; o kendisine bağlı olanların iki gözü gibi olan şeyhin, 669 tarihinde Hakk'a yürüdüğünü, ifade edilmiştir. IX. bendde, Mevlânâ Celâleddin Rûmî medhedilmiştir. Mevlânâ'nın, "sırlara vakıf bir yüce şeyh ve olgunluk yolunun rehberi olduğunu; onun Kur'ân'ın sırlarını anlattığını, Mesnevî adlı eseri nazmettiğini ve bu vesile ile onun peygamberlere tercümanlık ederek, irfan ve vefânın kaynağı olduğunu; güneş ve ayın onun bendesi, feleğin ise hayranı olduğunu, yerin ve göğün onun aşkı ile döndüğünü; çilesinin cilve, yolunun adabının ise irşâd etmek olduğunu, ocağı aşk mutfağı, kapısının ise Tanrı'dan başka bir şeye ihtiyacı olmayanların sığınağı olduğunu; altı yüz yetmiş ikide cennete göçtüğünü, ifade eder. X. bendde, Nakşibendi şeyhlerinden Bahau'ddîn Nakşibend medhedilmektedir. Bendde, O'nun; " kerem sahibi bir pîr ve evliyaların kendisine bende olduğunu; âşıkların meclisine neşe, olgunluklar mevkisine şeref verdiğini, ikbal incisine sadef, gönlün nûruna hazine olduğunu; himmetinin, talebedenleri hedefledikleri menzile ulaştıran nurlu bir meş'ale olmasına şaşmamak gerektiğini, gönlünün ise maksada ulaşmayı isteyenler için gerçek bir ayna olduğunu söyleyerek, şeyhe "pîrim" diye seslenir ve isyanda olan kulunu affedip, mutlu kılmasını, çünkü onun aşkının yolunda, sînesinin yandığını, 718 yılında dünyaya gelen şeyhin, 792'de Hakk'a rücû ettiğini, ifade eder. XI. bend, Bayramiyye tarikatı şeyhi, Hacı Bayram-ı Veli'nin medhine ayrılmıştır. O'nun; " kavuşma bayramının ilk gecesini, olgunluk göğünün güneşi olduğunu ve bilginin nurunun kendisinde ortaya çıktığını; her şeyden el etek çekip perhizkâr olunan oruç ayında, nefsinin zorlayarak, oruç tutan aç gönüllerin, ancak onun celâlinin iftar sofrasında doyduğunu; o şifâ bağışlayan sofradaki kadehin lezzetine ulaşan âşıkların gönüllerinin oradan aldıkları lezzetin tadının, kıyâmet gününe kadar, dimağlarından gitmeyeceğini; ayağının toprağının safanın ve neşenin varlığını sağladığını, aşkın onun cisminin nûru ile kendisini tamamlayacağını; 833'te vefât ettiğini, Tanrı'nın onun kudsiyetini ebedî kılmasını ve cemâline

kavuşturmasını niyaz ederek, bendi tamamlar. XII. bend Halvetiyye tarikatında Pîr-i Sâni olarak kabul edilen Seyyid Yahyâ Şirvânî'nin medhine tahsis edilmiştir. Âdile Sultan bendde O'nun; “ Halvetî tarîkatını ihdas eden kişi olduğunu; o kerem sahibi şanlı şeyhin kapısında, kimsenin mahçup olmadığını, onun bendelerini utandırmadığını; onun herkese karşı çok cömert olduğunu ve himmetini esirgemediğini, feyz ve kereminin âleme sebil gibi aktığını; kendisinin *Ehlu'llâh*'ın bendesi olduğunu, her birinin aşk dergâhına dâhil olduğunu; memduhunun H.868'de, Tanrı'nın cennetine vasıl olarak ebedî saadete kavuştuğunu”, ifade eder.

Adile sultan'ın Medhiye konulu II. terkîb-i bendi (Tk.B. 45/1), “Der-Şân-ı Eimme-i İsnâ Aşer Rıdvânullahi Aleyhim Ecmain” başlıklıdır. Manzume 15 bendden müteşekkil olup, her benddenki beyit sayısı 7'dir. Sadece son. benddeki beyit sayısı farklılık arz eder. Bu benddenki beyit sayısı 6'dir. Şiirde sırasıyla 12 İmam'ın ve Dört Halife'nin medhi yapılmaktadır.

2.3. Münacat Konulu Terkîb-i Bendler

Münacatın kelime anlamı, “*kulağa fısıldamak, Allah'a yalvarmak, dua etmektir.*” Edebiyat terimi olarak; “*Allah'a yalvarmak, yakarmak, niyaz ve dua etmek gayesiyle, hemen hemen bütün nazım şekilleriyle yazılan, konusu Allah'a yakarış*” olan şiir türüdür. Münacatta şairler, genellikle günahlarının büyüklüğünü ve hadsizliğini dile getirerek, nefse ve şeytana, uyduklarını itiraf eder, ancak Allah'ın sonsuz lutuf ve kereminin yanında bu günahların çok şey ifade etmediğini belirterek, yakarıшта bulunurlar. Şair yakarışında kendi varlığını olduğu gibi sergiler; kibir, gurur, benlik gibi bütün kötü huylardan sıyrılıp, Allah'ın azizliği, yüceliği karşısında zayıflığını, çaresizliğini ortaya koyar. Bu tür Arab edebiyatından Türk edebiyatına, Fars edebiyatı aracılığıyla geçmiştir.⁷⁹

⁷⁹ Mustafa İsen, Muhsin Macit, Osman Horata, Filiz Kılıç , Hakkı Aksoyak; *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay. , Ankara 2003, s. 251-252.

Münacatlarda yer alan esaslar, tevhidlerde olduğu gibi, âyet ve hadislerden bizzat iktibas edilerek veya bu iki kaynaktan faydalanılarak kaleme alınmıştır. Tevhidlerde olduğu gibi, münacatlarda da, Allah'ın sıfatlarından bahsedilir. İlminin ve kudretinin olmadığı, kıdem ve beka sıfatlarıyla muttasıf bulunduğu, anlatılır. Kâinâtın yegâne hâkimi, ezel ve ebedin pâdişâhı odur. Cihanda ne mevcutsa, onun kudretinin eseridir. Her varlık onun kudretini haber vermektedir. Şahlığa lâyık olan odur. Bütün pâdişahlar, onun kuludur.⁸⁰ Bu Çalışmada münacat konulu olarak tespit edilen şiir sayısı 2'dir. Bunlar; Nâ'ilî (1), İbrahim Hanîf (1) olmak üzeredir.

Münacat konulu terkîb-i bendler içinde, bir manzumesi değerlendirilen XVIII.yy. şairlerinden **İbrahim Hanîf**, Fatin Tezkiresi'nin nakline göre, Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyün'dan, Şeyhü'l-islâm Arif Hikmet'in verdiği bilgilere göre Baltacı zümresindedir. Kendisi, ilim ve kalem sahibi bir zat olarak, Resmi memuriyetlerinden ferâgat etmiş ve uzleti seçmiştir. Bir aralık kendisine cezbe gelmiş, kısa zamanda iyileşerek, hacca gitmiştir. H.1217-M.1802/1803 tarihinde vefat eder. Genellikle tefsir ve hadis ilimleriyle ilgili şerhler olmak üzere, 21 parça eser yazmıştır⁸¹.

İbrahim Hanîf'in (Tk.B. 32), "Terkîb-i Bend-i Bülegâ-Pesend" başlıklı 5 bendlik manzumesinin I. bendinde, Allah'ın yüce ve emsalsiz zâtından lutuf ümid ettiğini ve ümitsizliğe düşürmemesini; ne kadar günahkar olsa da her şeyin birliğine vâkıf olan Tanrı'nın birliğine şehâdet ettiğini belirterek, iktibaslar yoluyla düşüncesini destekler. Şair, bendin devam eden kısmında, amellerinin iyi olmadığını, ancak Tanrı'nın lutuf ve rahmetine bel bağladığını; nefsinin heveslerine yenik düştüğünü, hata ve suçlarının çok olduğunu ifade ederek, Tanrı'nın kendisini ıslah etmesini, feyzini ve rahmetini esirgememesini, ister. II. bendde, gördüğü her güzele hayran olarak yakışıksız işler yaptığını, isyankâr olduğunu, hayalinde kendisini bazen kul, bazen de âlemin sultânı sandığını; elde

⁸⁰ Necla Pekolcay, Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı, Mustafa Uzun, M. Husrev Subaşı, *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Kitabevi Yay., İstanbul 1996, s. 146.

⁸¹ Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyoğrafileri*, C.I, Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yıldönümüne Armağan, s. 230.

ettiği kazançların kendisini hüsrana uğrattığını, bu alemde bir iki günlük misafir olduğunu; işlediği günahlardan dolayı bağışlanmayı dilediğini ve yaptığı kötü sonuçlu işlerden dolayı pişman olduğunu; batıl şeylerden meded ummayı bırakıp, Tanrı'ya sığındığını belirterek, onun kendisini ayrılık gamına esir etmemesini, suçlarının bağışlanmasını ve yerinin cehennem olmamasını, arzu eder. III. bendde, işlediği büyük günahlardan ötürü üzüntü içinde olduğunu ve Allah'a sığındığını; esen rüzgarın ona daima sevgilinin yüzünü hatırlattığını; insanların kimisinin cennetlik, kimisinin cehennemlik olduğunu; kimsenin elinde affolunduğuna dâir bir senedinin olmadığını, bu sebeble nefse uyup gaflet içinde bulunulmamasını; hep Tanrı'nın affının anıldığını, ama onun gazabının da hatırlanması gerektiğini, mahşer günü kendini suçlayanlardan olmamasını, temiz bir kalple itibar ve şerefının bağışlanmasını umduğunu; Tanrı'nın kendisine iki cihanda da yardım etmesini ve onun kendisi gibi günahkâr kulunu akranları arasında utandırmamasını, diler. IV. bendde, canına seslenen şair, gaflet içinde olmaktan dolayı kendisini ayıplar. Kendisine gâfil diye hitâb ederek, nazlı ömrünün geçtiğini, bu dünyaya bir daha gelinemeyeceğini; gönlüne seslenerek onun aklını başına toplamasını söyleyerek, insanlığa yakışan davranış sergilemediğini; Allah için bir şey yapmadan ömrünün geçip gittiğini; bunca zaman günlerinin gaflet içinde geçtiğini ve Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanamadığını; heves ve arzularına artık bir son vermesi gerektiğini, aklının düşman hilesine kanmamasını; lutuf sahibi, tek, ezeli ve ebedî olan Tanrı'nın, kendisi gibi bir günahkârı inâyet kapısından döndürmemesini, diler. V. bendi, dua ve temennilere ayıran şair, son beyitte, mutsuz Hanîf'in iki cihanda mutlu olmasını dileyerek, sözlerini Tanrı'nın yüce tevhîdini zikrederek tamamlamak istediğini belirtir.

Nâ'îlî, (Tk.B. 14/1) I. bendde şair, Tanrı'dan bedeninin sıhhat içinde olmasını, gönlünün ve canının ait olduğu meskenden ayrılmamasını; âlemin hikmet ve feyz şifahanesi olduğunu, âlemde her şeyin hikmetinin sadece Tanrı tarafından bilindiğini; hasta olduğunu ve yaradanın lutuf ve kerem dergahinden kendisini mahrum etmemesini; gönlünün hasta olduğunu, onun nefesi ile şifâ bulmak, susamış gönlünün ateşini söndürmek istediğini; kendisinin ciğeri gibi yanmış bir sinesinin olduğunu, kimsenin onun ateşini alamayacağını; bu ateşe bir

avuç toprağın bile dayanamadığı, sertleşip, katı bir hale geliğini; Yaradan'ın aşkıyla içindeki ateşin tenden çıkıp, dünyayı dahi yakabilecek güçte olduğunu; hepimizin bir ateş parçası olduğunu, ama bundan haberdar olmadığımızı, can pınarına nasıl ulaşılacağını bilemediğini, Tanrı'nın lütfu gibi güneşini de üzerlerinden esirgememesini; can pazarına ulaşmak için telaş içinde araştırdığını, ama hastalığını, hayat pınarının dahi iyi etmeyeceği ifade edilmektedir. II. bendde, Hakk'ın dergehinde hasta, değersiz ve susamış gönlünün hasret ateşi ile yandığını; sinesindeki ateşin kendisini başka bir renge koyduğunu, cehennem korkusu yüzünden bülbül gibi figan ettiğini; içinde can yakıcı bir ateşin olduğunu, bu sebeble aslının ya cehennem ateşi, ya da hamurunda ateş bulunduğunu; cehennem ateşinin ağız suyuna hasret olduğunu, kendisinin ateşlere yanmış bir avuç toprak olduğunu; Tanrı'nın halkalarını ateşten oluşturduğunu, her an bin âh silsilesine esir olduğunu; hasta teninin derdi ile eğilmiş bir ok olduğunu, gam ateşinin kendisini tükettiğini; Hakk'ın gülbahçesinde perişan biri olduğunu, cevherinin bela cevheri olduğunu; güneşin feyzi ile renk bulduğunu, gam ateşinin vücudunu saf bir hale koyduğunu, bu cevher ile parlak güneşin gönül yarası olduğunu; geceler boyunca inlemelerinin izlerini taşıdığını, dertlerinin bir ateş parçası olduğunu ifade eder. III. bendde, yarasının çok yakıcı olmasını, gönül yarasının derdiyle bir bütün olmak istediğini; Tanrı'nın hasretinin ateşiyle yandığını, onun ışığının seher güneşinin aynası olmasını; ateşli sinesinin, onun dünyayı yakan bakışına köle olmasını; gönül aynasının fazla ah etmemesini, kederin pasının devamlı bir şekilde üstüne bulaşmasını; Tanrı'dan ayrılmanın derdi ile can vermez ise, duygusuz gönlünün kanını heder etmesini; ateşli sinesini gülbahçesine çevirdiğini, o dert bahçesinde çektiği her ahın gülbahçesine taze bir sümbül olmasını; gönlünün Tanrı'ya yönelinen mekanlara yöneldikçe, keder divânının perdesini öpmesini; kaza ve kaderin gizli sırlarını anlamasını; başının , gönlünün ve canının Tanrı'nın rızasına kavuşmak, ona yaklaşmak düşüncesinde olmasını; vücudu ölüm döşeğinde olsa dahi, ümit bağladığı Tanrı'sının rızasını kazanmak için uğraşmasını diler. IV. bendde, amellerinde kibirden uzak olmasını, ölümden korkmamasını; Allah'a tevekkül edip, kurtuluşa ulaşmak için çabalamasını; hastalığının sebebinin ebedi sıhate kavuşmak olduğunu; bu kadar suç ve isyan ile kimsenin Allah için bir şey söylemeyeceği, bu yüzden hep hayır ve hasenat

yapmak istemesi gerektiğini; işlerinde önceliğin günahını düşünmek olması gerektiğini, çok çalışması gerektiğini; bazen gonca gibi yüreğinin sıkıldığını ve sustuğunu, bazen de aşık bir bülbül gibi gamsız olduğunu; bir nefesin dahi çok önemli olduğunu ve her an şükretmek gerektiğini, şan ve şeref peşinde koşmayı bırakıp, hayattan zevk almak gerektiğini; vücudun heveslere düştükçe, bunların dünyanın hevesleri gibi hükümsüz olduğunu anlamasını; başından karmaşık, telaş veren fikirleri uzaklaştırmasını, gönlünü azad etmesini, zararlı, hileli işlerden uzaklaşmasını; bedeninin kir ve pas izlerinden âri olmasını, güneş gibi insanlara faydalı bir zat olmasını; âciz varlığını âh ederek ateşlere vermesini arzu eder. V. bendde, Tanrı'nın kendisine lütfetmesini, hasta kulunu belalardan uzak tutmasını; ikiyüzlü, dinden uzak kişilerin sohbetinden uzak olmasını; gönlünün Allah'ı ta'zim etmesini, can gözünün nura hasret olduğunu, Tanrı'nın yüzünü göstermesini; mart ayındaki sıtma nöbeti ile titremelerini, celâlinin ateşi ile dindirmesini; ne zaman ki, ölüm anını, mahşerde neler olacağını hatırlasa, unutmak istediğini; Tanrı'nın mahşerde isyankar kullarına şefaet etmesini; şefaet ederek, ne yapacağını şaşırılmış kulunun boynundaki zincirlerden kurtulmasını; hatalı ve günahkar biri olduğunu, dünyadaki hayatından dolayı bağışlanmayı umduğunu; o gün derdinin ateşi ile taatsiz olan, inleyen Nâ'ilî'yi utandırmamasını; Tanrı'nın tecellisinin güçsüz gönlünü mahvetmesini arzu eder ve Hz. Musâ'ya telmihte bulunur.

2.4. Na't Konulu Terkîb-i Bendler

Na'tın lûgat mânâsı, “*bir kimsede bulunan özellikleri anlatmak, onu vasıflandırmak, medhederek tarif etmek*”, demektir. Edebî terim olarak da; “*Hz. Peygamber'in özellikleri üzerine söylenen, onu övmek maksadıyla kaleme alınan şiirlere verilen isimdir.*” Diğer peygamberler, Dört Halîfe, Mevlâna, Abdülkadir Geylânî gibi, din büyükleri için yazılan şiirlere de na't denilmekle birlikte, kelimenin en meşhur ve yaygın manası Hz. Peygamber'i öven şiirlerdir. Na'tların muhteva özellikleri içinde; âyetlere, hadîslere, Hz. Peygamber'in isim ve sıfatlarına, hayatına, bedenî özelliklerine, ahlâkî özelliklerine, mucizelerine,

kıyâmetteki üstünlüğü ve şefâatine, Hz. Peygamber'e atfedilen edebî ve tasavvufî motiflere yer verilebilir⁸².

Dîvânlardaki na't türündeki şiirlere ait yaygın kanaat; klâsik tertîbe göre mukaddime, tevhid ve münacattan sonra na't bölümünün yer aldığına dâirdir. Ancak dîvânlar tarandığı zaman bu görüşlerin kısmî olduğunu; na'tların mukaddimeden başlayarak müfredlere kadar dîvanların hemen bütün bölümlerinde yer aldığını görmekteyiz. Dîvan şairlerinin ustalık ve kabiliyetlerini en yoğun biçimde aksettiren kısım, na'tin giriş kısmındadır. Dîvânlarda na't, kasîde, gazel, şekli dışında; tercî-i bend, terkîb-i bend, kıt'a, mesnevî, müstezad ve musammatların bütün türleri ile rübâî, tuyug, müfred şeklinde ele alınmış; dîvânın başında veya ait olduğu bölümlerde, bu nazım şekli ile yazılan na'tlara yer verilmiştir⁸³. XVII. yy.'ın başından XIX. yy. sonuna kadar olan süreyi kapsayan bu çalışmada tespit edilen na't sayısı 6'dır. Bunlar; XVII.yy.'da Fasîh Ahmed Dede (3), Nâdirî (1), XVIII.yy.'da Seyyid Vehbi (1), Tokatlı Kânî (1) olmak üzeredir.

XVII. yy. şairi olan **Ganî-zâde Mehmed Nâdirî** (doğ.1572-öl.1626), *Miraciye* ve *Şeh-nâme*'siyle tanınmıştır. Şairin ayrıca *Mahzen-i Bahr* adlı bir mesnevisi de vardır. *Şeh-nâme*'sini Firdevsî'nin eserini kendisine örnek alarak yazmıştır. Eserde II. Osman'ın tahta çıkışından başlayarak İran savaşları, padişahın da katıldığı Hotin Seferi ve İstanbul'a dönüşünde oğlunun dünyaya gelmesi dolayısıyla yapılan şenlikler anlatılır⁸⁴. Dîvânı'nda Bâkî, Nef'î ve Şeyhülislâm Yahyâ'ya nazireleri bulunan Nâdirî, şiirlerinde önemli ölçüde bu şairlerin etkisinde kalmıştır. Özellikle *Miraciye*'si çok beğenilmiş ve şaire asıl şöhretini bu eseri kazandırmıştır. Bu esere daha sonra Nâbî, Nev'î-zâde Atâyî ve Halîmî gibi şairler nazireler yazmışlar, ancak onu aşamamışlardır⁸⁵.

⁸² Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyânet Vakfı Yay., Ankara 1993, s. XIII-XXXI.

⁸³ Emine Yeniterzi, *Dîvan Şiirinde Na'tlar*, Türkiye Diyânet Vakfı Yay., Ankara 1993, s. 46-51.

⁸⁴ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 198.

⁸⁵ Ahmet Atillâ Şentürk-Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin, Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2004, s. 372.

Ganî-zâde Nâdirî'nin, na't konulu terkîb-i bendi (Tk.B. 11), *Terkîb-i Bend-i Nâdirî Der-Na't-i Meḫhar-i Mevcûdât Salla'llâhu Aleyhi ve Sellem* başlıklıdır ve üç bendden müteşekkildir. Şair na'tinin I. bendine, Hz. Peygamber'e 'ey yüzü, Tanrı'ya yakınlık meclisinin mumu gibi olan' diye seslenerek, Cebrâil (AS.)'in onun yanağının nuru etrafında tıpkı bir pervane gibi kanat çırpıtıdığından bahsederek başlamıştır. Takibeden beyitlerde ise Hz. Peygamber'in; "Tanrı'nın yüce makamını dileyerek, '*hatta daha yakın*' olmak arzusuyla ve *ev ednâ* âyetini kendine yer edinerek, ok gibi *kâbe kavseyn* makamına yönelmesine veya 'iki yayın birbirine yakınlığı kadar' olan bir yakınlığı talep etmesine şaşmamak gerektiğini; Tanrı'nın şefaath makamının sahibi kıldığı Hz. Peygamber'in gölgesini fena âleminde, mahşerde aciz kullara şefaathini sağlamak için sakladığını; iç içe geçmiş felek fanusunun onun zatının mumu için döndüğünü, aksi hâlde dünyada bu kadar şekil ve görüntünün ortaya çıkamayacağını; gökyüzünde zührenin onun azametli görünüşüyle yarıldığını, bunu gören dünya halkının da parlak ayın ikiye ayrıldığını sandığını; Hz. İsa'nın bile, onun ümmetinden olmak arzusuyla, gökyüzünü onun eşiği zannederek beklediğini" ifade eder ve bendi yine Hz. Peygamber'e seslenerek, "senin ednâ bir kölen olan Nâdirî'nin, gerçi günahı çok , ama senin lutfuna sınır yoktur, diyerek tamamlar. II. bendde, yine "ey" diye Hz. Peygamber'e seslenen şair; "akan suların onun yaratılışının hayat suyundan damlalar akıttığını ve Cebrâil (AS.)'in onun yüzüne duyduğu aşk ateşine atıldığı hâlde yanmayan bir semender olduğunu; onun nurlu yüzünün meş'alesinin, Tanrı dostlarının yolunu aydınlattığını ve temiz zatının kainatın yaratılışının delili olduğunu; himmetinin okunun iki yay kadar hatta daha yakın olmayı kendine menzil seçtiğini ve gökkubbenin bu makamın çatısını bulabilse, orayı kendisine dönüş eksenini olarak seçeceğini; bedr şeklindeki ayın sofrasını dağıtıp, heves meclisinin tadını kaçırmak Zühre yıldızını aşağıladığını; Tanrının nimetini, onun ümmeti için hazır kıldığını ve Halîlu'llâh'ın da dünya meclisinde onun faziletiyle sofrayı açabildiğini; onun getirdiği dinin kılıcının Mısır'a gelen din karşısında, Nil nehri ile çeliklendiğini ve onun din kılıcının kabzasının, imanın değeri için ölçü kabul edildiğini" söyleyerek, Hz. Peygamber'e seslenir ve "Nâdirî'nin gönlü yaralıdır, yolunun toprağını ve Tanrı yoluna gidenin atının terkinin keten ipini(tiftiğini) ona merhem eyle, diyerek niyazlarda bulunur. III. bendden ise,

na'tlarda sıkça tekrarlandığı üzere şair, Hz. Peygamber'e; " ey varlığı dinin gezinti yerinin eşsiz fidanı olan! diye seslenerek, Cebrâil senin yanağının gülü karşısında çılgın bir bülbüldür" der. Hz. Peygamber'in gölgesinin olmadığı, Tanrı'nın dinini ve peygamberlik mührünü ona verdiği ve peygamberlik yüzüğünü onun parmağına taktığı; peygamberin eli ile işâret ederek ayı ikiye ayırması mucizesi; bunların o nurlu varlığa layık olduğu ve peygamberin sırtında bulunan nübüvvet mührü de, konu edilir. Şair bendin sonunda yine Hz. Peygamber'e seslenerek Nâdirî'nin onun yüce dergâhında, ancak bir toz kadar kıymeti olabileceğini, bu yüzden de lutfunun damlasını ona yardımcı kılıp, heves rüzgârına kapılıp gitmesini engellemesini dileyerek, bendi tamamlar.

XVII. yy. şairi, **Fasîh Ahmed Dede**'nin, (Tk.B. 5/1) " Der-Na't-ı Resûl-i Hak-Te'âlâ Der-Hîn-i Seyâhatüm Şod İnşâ" başlıklı na't konulu terkîb-i bendinin I. bendine, Hz.Peygamber'e "Ey! Levlâk'ın tahtında oturan padişah ve göklerin tacında, Tanrı'nın yarattığı nakış" diye seslenerek başlar. Gökyüzü onun mirâcı ile nazlanmakta, dünya ise onun ayağının izi ile övünmektedir.

Mi'râcun ile sipîhr ider nâz

Nakş-ı kademünle fahr ider hâk

İdrâk atı ne kadar süratli olursa olsun, onun Mirâc'da yaşadıklarını anlayamaz ve ayağı hayret çamuruna batar ve uçamaz. Hz. Peygamberin, alemi küfürden arındırdığı ve alemlerin onun yüzü suyu hürmetine yaratıldığı, gökyüzündeki samanyolunun görünme sebebi de bendde konu edilir. Bendin son beytinde;

Bürhân-ı 'uluvv-i şâmuñ oldı

Levlâke lemâ halekte'l-eflâk

diyen şair, "Levlâke lemâ halekte'l-eflâk: "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım", me'âlindeki Hadîs-i Kudsi'yi söz konusu ederek, Tanrı'nın Hz. Peygamber'e hitabına telmihte bulunur. Onun mukaddes zatı bu hadis ile ta'zim edilerek, kâinâtın yaratılışındaki yegâne maksadın onun yüce varlığı olduğu

söylenmiştir. Hz. Peygamber'in şanında böyle ulvî bir mânâyı ihtiva eden bu cümle, na'tlarda en çok iktibas edilen hadîs durumundadır⁸⁶.

II. bendin, ilk dört beytinde şair, I. bendin sonunda söylenen Hadîs-i Kudî'yi açıklayan bir anlatım sergiler.

Sen olmasan olmaz idi alem
Bulmazdı vücûd keyf ile kem
Sen olmasan iy meh-i hidâyet
Ruşen mi olurdu heft-târem
Sen olmasan iy şeh-i risâlet
Bulmazdı nizâm hâl-i âdem
Sen olmasan idi hâkimü'l-'adl
Olmazdı esâs-ı dehr muhkem

Bendin ikinci kısmında ise şair, Hz. Peygamber'e daha önce yaratılan keramet sahiplerinin önderi ve peygamberlerin en yücesi diye seslenerek, onun himayesinin gölgesi altında olan ümmetinin selamete kavuştuğunu, hatta o kadar ki, feleklerin peygamberi olmasından dolayı, Hz. Meryem'in oğlu Hz. İsa'nın bile onun ümmetinden olduğu, onun bütün kainatın hakimi ve efendisi olduğunu ifade eder. III. bendin başında ve sonunda Hz. Peygamber'e seslenen şair, onun nurlu bir güneş olduğunu, semâ ve arzın onun peygamberliğine şehâdet ettiğini, Resul'ün miracda Tanrı ile kavuştuğunu, onun isteklerinin Rabb'inden kabul gördüğünü, onun mirâcda iken daima yaradanından ümmetinin kurtuluşunu istediğini, dünya üzerinde küçük büyük herkesin, onun getirdiği kutsal kitabı okuduğunu, belirtir. IV. bendde, onun dünyevî hırslarının olmadığını, gizli sırlara vakıf olduğunu anlatan şair, kendisinin hakîkati bilmediğini, ancak sırları öğrenmeye tâlip olduğunu söyler. V. ve son bendde, şairin mahlasını, dikkat çekici bir şekilde redif olarak kullandığını görüyoruz. Şair Hz. Peygamber'e bende olmak istediğini, onun lutfuna mazhar düşmek ve bu arzularının makbul olmasını ümid ettiğini söyleyerek, bendi tamamlar.

Fasîh Ahmed Dede'nin *Dîvânı*'nda yer alan ikinci na't de(Tk.B. 5/2), “*Terkîb-i Bend-i Belîğ Der-Na't-i Sâhibü't-Teblîğ Salla'llâhü Aleyhi Ve Sellem*” başlıklıdır ve bu na't muhteva ve söyleyiş olarak yukarıda incelenen na'tle benzer

⁸⁶ Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Türkiye Diyânet Vakfı Yay., Ankara 1996, s. 165.

özellikler göstermektedir. I. bendden şair, Hz. Peygamber'in, yaratılmışların güneşi olduğunu, iki cihanın yaratılmasının sebebi olduğunu, idraki zayıf kimselerin dahi, onun yüceliğini anladığını ve onun mahşerde ümmetine şefaateceğini, ifade eder. II. bendden, Hz. Peygamber'in birleştiriciliğine dikkat çekilerek, onun Arapla Acem'i bir araya getirdiği, lutfunun genişliği ve mirâcı konu edilir. III. bendde Hz. Peygamber'in, Tanrı katında ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Bendde âlemin, onun için yaratıldığı belirtilerek, Hz. İsa'nın, onun geleceğini haber verdiği de hatırlatılır. Onun peygamberlerin en yücesi olduğu ve güzel ahlaklı, nurdan yaratılmış olduğu ve gölgesinin olmadığı da ifade edilmiştir. IV. bendde, her şeyin varlığının Hz. Peygamber'e bağlı olduğu vurgulanır. V. bendde yine peygamberin gölgesinin bulunmaması mucizesine dikkat çekilir. Ayrıca onun yetimlerin incisi olduğu ve mertebesinin çok yüksek olduğu da bendde konu edilmiştir. VI. bendde şair, Hz. Peygamber'in yüceliğini anlatmak için inananların işlediği günah her ne olursa olsun, onun şefaatten ümitsiz olmamaları gerektiğini ifade ederek bendi tamamlar.

Fasîh Ahmed Dede'nin *Dîvânı*'nda yer alan üçüncü na't konulu terkîb-i bendi (Tk.B. 5/4) ise "Der-Na't-i Peygamber-i Dü-Âlem" başlıklıdır ve tek bendden oluşmaktadır. Bu söz konusu nazım şekli için ayırt edici bir durum arzetmektedir. Üzerinde çalışılan dönem ve türün tarihî gelişim seyri içinde, bu şekilde söylenmiş tek bendden oluşan bir terkîb-i bend yoktur. Bu bendde şair, Hz. Peygamber'in hilye özelliklerini söz konusu etmiştir.

XVIII.yy. şairlerinden **Sezâyî** mahlaslı **Câbî Hasan Dede** (öl.1738), Klâsik Türk şiirinin, belli başlı mutasavvıf şairleri arasında yer alır. Nesîmî'den beri devam edegelen ve yüksek münevver tabakadan ziyade, genişçe bir halk kitlesine yayılmak temayülü gösteren an'anevi vahdet-i vücûd ve İlâhi aşk terennümlerinin, kendi zamanındaki kuvvetli temsilcilerindendir. Sezâyî'de şeyhlik birinci, şairlik ise ikinci plândadır. Şiirlerinde çoğunlukla didaktik bir hal alan, sâkin ve olgun bir dervişlik ruhu, mısralarını canlandırır⁸⁷. Şair na't konulu terkîb-i bendinin (Tk.B. 41/1) I. bendinde; "Seher rüzgârının, onun zülfünün

⁸⁷ Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964, s. 554.

kokusunu alıp, gül bahçesindeki sünbüle götürdüğünü, bülbülün onun gül yüzüne meftun olduğu için öttüğünü ve goncanın bu yüzden açıldığını belirterek, onun yüzünü görmek arzusunu dile getirir. Şair, Hz. Peygamber'in görünüşte insan olduğunu, ancak hakikatte Hakk'ın nuru olduğunu özellikle vurgular.

*Sen beşersin egerçi suretde
Nur-ı Hak'sın velik sîretde*

II. bendden ise onun peygamberler arasında en değerlisi olduğu, peygamberlerin padişahı olduğu, Tanrı tarafından medhedildiği, ümmetinin şefaathçisi olduğu, onun ümmetine elemin erişmeyeceği, konuları işlenmiştir.

*Sen penâh-ı kamu 'usat olduñ
Ümmetine nice irişür elem*

III. bendde, gece ve gündüzün oluşmasının sebebi onun zülfüne ve yüzüne bağlanır. Onun ümmetine yardımcı olduğunu belirten Sezâyî, kendisi gibi bir günahkâra da inâyet etmesini, zengin, fakir herkesin ondan lutuf beklediğini, ifade eder.

*Ey meded-kârî-i 'usât-ı ümem
Kapuna gelmişüz bize dermân
Senden ister kamu fakîr ü ganî
Matlabun ey kerîm-i zü'l-ihsân
Biz marîzüz tabîbümüz sensin
Biz muhibbüz habîbümüz sensin*

IV. bendden şair, Hz. Peygamber'e olan sevgisini, onu görememenin, ondan uzak kalmanın üzüntüsünü, ifade ederek, ona kavuşmak ve nefsin esaretinden kurtulmak isteğini, dile getirir.

*Nâr-ı hicrûñ bizi kebâb itdi
Ahumuz âsumânı itdi siyâh
Koyma firkat şebinde bizi garîb*

Kıl müyesser visâlin ey yüzi mâh
Biz gedâ dergehüünde muhtâcuz
Dilerüz hân-ı vasluñi her gâh
Düşmen-i nefse çün esîr olduk
Sen halâs it bizi meded ey şâh (Tk.B. 41/1)

V. bendde, onun Hakk'ın nuru ve cihana rahmet olduğu, onun âşıklarının cehenneme girmeyeceği, belirtilir. Şair Dört Halife'ye olan sevgisini de zikrederek, Hz. Peygamber'e salavatla, na'tı tamamlar.

2.5. Diğer Konulardaki Terkîb-i Bendler

Klâsik Türk şiirinin, ikiz nazım şekillerinden biri olan terkîb-i bendlerle söylenilmiş şiirlerin, yukarıda incelenen konular dışında da farklı pek çok muhtevaya yöneldiği görülür. Bu çerçevede incelenen dönem içinde, başta felsefi ve tasavvufî konular olmak üzere, sevgili; sevgilinin vefâsızlığı; ayrılık; aşk ve âşikâne duygular; baharın gelişi üzerine duyulan sevinç; içki ve içki âleminin anlatıldığı, şarab meclisi ile ilgili şiirler; felekten ve talihten şikayet ve sosyal tenkit işlenmektedir. Diğer konulardaki terkîb-i bendler, başlığı altında incelenen, muhteva şu şekilde tasnif edilebilir:

2.5.1. Sosyal Tenkit Konulu Terkîb-i Bendler

İncelenen terkîb-i bendlerden 8'i sosyal tenkit konuludur. Sosyal tenkit konulu terkîb-i bendlerin yüzyıllara göre dağılımı şöyledir: XVII. yy.'da Cevrî'nin Rûhî-i Bağdâdî'ye yazmış olduğu nazîre ve Fehîm-i Kadîm'in bir manzumesi; XVIII. yy.'da Ahmed Sâdık Ziver (1), Arpaeminî-zâde Mustafa Sâmi (1), Haşmet (1); XIX. yy.'da Keçeci-zâde İzzet Molla (1), Selâmî (1), Ziyâ Paşâ (1) olmak üzere.

Sosyal tenkid konulu terkb-i bendler içinde inceyeceğimiz ilk şiir, XVII. yy. şairi **Fehîm-i Kadîm**'e aittir. Şiir 7 bendden oluşmaktadır.(Tk.B. 6/1) Her bendindeki beyit sayısı 8'dir. Şairin tenkidleri bize, Bağdadlı Ruhî'nin şiirini ve onun nazirelerini hatırlatmaktadır. Özellikle şair, III. bendde Rum ülkesinden ve oranın insanların davranışlarından duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Şiiri inceleyecek olursak, I. bendde, Tanrı'ya seslenerek bahtsızlığından, dünyada huzur bulamadığından, taihinden yakınır. Şair, bendde duygularını şöyle ifade eder: “Ey Tanrım! Yıldızım, ne kara yüzlü bir mum olur ki ışığı gülbahçesine düşse bütün kuşları karga hâline gelir; güneş ışığı bahçeyi beslediğinde, benim talih sabahım, ne karanlık bir çiğ tanesi olur. Her goncası, suya atılmış kor gibi simsiyah, her lâlesi de gölgesi gibi bütünüyle yanık yarası olur; Hz. Davut olup gül kokusunu nefes etsem, etrafa yaysam, nağmelerimi işiten bülbül akılsız hâle gelir, çıldırır; yolunu sapıtmış gönül, bu derece acizlik içinde nasıl bir an huzur hazinesinin eteğine basar? Doğru yola vardırıran Hızır, benim menzilimi belirtse, Hızır da menzil de belirsiz hâle gelir, izleri bile kalmaz; eğer felek, bana verdiği bu zehirleri Hz. İsa'nın gönlüne verirse, insaf ediniz ki o hangi can ile sağ kalır? Bana uğursuz bahtın kırıcılığının ne kadar olduğunu bir düşün ki benim doğum yerimi, baykuş gibi, Rum'un merkezi yaptı.” Şair, manzumenin II. bendinde ise yoğun bir şekilde Rum ülkesinden behseder ve Rum ülkesi ile ilgili şikayetlerini dile getirir. “Ey Tanrım! Sanki bütün unsurlarım Rum'un gamlarından meydana gelmiş ki gıdamı daima Rum'un zehirinden ettin; ey Tanrım! Rum'un hücumları, ayıplama taşları ile gönlümün içini doldurarak yüreğimi daralttı. Madem ki Rum'un kalbinin karıncadan daha kara olduğu kesindir, o halde aslan yüreklilerin canlarını incitmek de Rum'un gereğidir; gül kokusu olsa, tabiat sahiplerine, zehirli sam yeli olur, saba rüzgârı, iyi huylulara Rum'un zehiriyle zehirlenmiş bir hâle gelir; bülbül, cihan harabesinde perişan, gülbahçesi de Rum'un baykuşlarının ferahlıkla oturdukları bir mekân olmuş. Ey gönül! Kesinlikle şarap içme, güzel sevme, zevk etme, kusura bakma ki Rum'un kanunu böyledir; dinin hapsedilişine sebep olan saça sakın dolanma, zira uğurunda, Rum'un uğursuzluğunun aynısı aksetmiştir; ey Tanrım! Beni ya öldür veya Rum'dan kurtar da böylece bu uğursuz talihten de kurtulmuş olayım.” III. bendde, Rum ülkesinin insanlarından ve onların tasvip etmediği davranışlarından dem vurur.

“Bu memleketin devlet sahipleri bir başka cömerttir, sana rağbet ettikçe iyiliği başa kakar. Yani, Sana iyilik olarak hitap ettiğimiz kâfidir, şairlere bu kadar saygı gösterilmesi gerekir derler; şeytana cennet bağışlar, sana ise bir çekirdek vermez, insan bu kavimden nasıl şikâyet etmesin? Gönül ehline o derece ihanet ederler ki Yahudiler bile Hz. İsa'ya bu şekilde hainlik etmemişlerdir. Bir rezil şair bu kavme şiir okuduğunda, o alçak kimseler birbirlerine işaret edip saraca *Katıra arpa al, zira yine para kalmamış* diyerek güya zarafet gösterirler; amma doğrusu bu ki Rum'da bu kavmin elinde, rezilliği şair kadar kabul eden bir kimse yoktur. Vallahi ben ne malı severim ne de şairim, ben ahlâk güzelliği ilminde büyük üstadım. IV. bendde, kendini şair zanneden zavallıların hallerinden bahseder: “O karışık şairler mecmuasından imdat! Onlar, sözlerinin karışıklığından deliyi bile utandırırılar; o bayağı mânâ hırsızlarından feryat! Tabiatlarının eğriliğinden nice ince mânâları çarpıtırlar. Sözleri, yeni kelimelerle perişan bir hâldedir, inci dizisinin bozulduğunu sanırlar; her biri, kendi beytinin Kabe'den daha yüce olacağını düşünen şiir yolunun birer haydutu olmuştur; sen Rum'da Muhteşem de olursan, değerinin bilinmez, bunlarsa, bir çeşit dilencilik yaparak ihtişamdan, gösteriş ve kudretten bahsederler; çarşıda, sarıklarını çarpıtıp yana yatırarak yürüdüklerinde, gülünç yürüyüşleri ile, kendilerince şairliğin ne olduğunu herkese gösterirler; eşeklerle ortak oluşumdan utanırım, Hz. İsa gibi, bu makamdan feleğe kaçmam şart oldu; benim külhan yarasası ile aynı değerde olduğumu sanma, ben, bir başka gülbahçesinin güzel sesli kuşuyum. V. bendde, güzelliğin ve aşkın kıymetinin bilinmediğinden ve gerçek aşkın Allah aşkı olduğundan bahseder: “ Allah Allah! Senin dünyan, bir güzel karşısında ne değersiz bir hâle gelir? O güzel, çarpık yürüyüşlü bir sefil dahi olsa, sen sevdikten sonra, giderek herkesin el altı olarak iffetsizleşir, herkes onunla ilgilenir, o ise seninle ilgilenmez; sen o kâfirin güzelliğinin puta tapıcısı olsan da o, sen eşeğe rağmen gider de rezillere tapar. bazen kırlarda yalvarma ve naz ile el ele, bazan evinde şarap içerek gözü kara bir sarhoş olur; önceleri *ben akıl kuşuyum, Cebrail'im* derken sonunda sefillerin şalvar ipine avlanarak ayaklan altında kalır; dünya meclisinde, ince billur kadehli civa ile dolup sunma kâsesi kırılır; âşık, gayreti neticesi ölür, fakat o şehir, sevdiğine bir daha nasıl mekân olur? Ben de her güzelliğe âşığım, fakat gerçek âşık, elest güzelliğini sevendir. Elest güzelliği

odur ki senin karşında bulunsa, bakış mânâları ile sana güzel davranır.” VI. bendde, “akıl” ve akıllı kimse anlatılır. “ Ben, tersine dönmüş feleğin, değerini bilmeyerek deliliğin elinde ağlattığı ve güçsüz bir hâle getirdiği o akıllı kimseyim; ben, o baygın gözün, o büyü dolu bakışın, naz kadehinin uslandırmadığı o âşığım; ben, alçak feleğin, cahilliğinden, delilik kulağının süsü, küpesi yaptığı aklın o saf incisiyim; ben, kaderin, kötü yaratılıştı cinlere, şeytanlara yol gösterici ettiği, o mukaddes vadi yokuşuyum; ben öyle bir güneştim ki kâinatın güneşi, benim gölgem idi, fakat aşağılık felek beni, gölge gibi ayaklar altına saldı; feleklerin güneş olduğu o aydım, fakat kara bahtım beni, dünyanın gölgesinde kararttı; ben, o susamış kimseyim ki Hızır’ın ölümsüzlük suyu dahi bana karşı susuzluk duyar, beni özler, buna rağmen kader beni kanın acı suyuyla aynı değere sahip kıldı; kaza ve kader bana o kadar zehir verdi ki ölmek benim için şarap içmek gibi kolay bir iş hâline geldi” VII. ve son bendde ise sakiye hitab etmektedir. “ Ey saki! Yetiş, senin yüzünden harap olmuş bana şarap kadehi ver, ben gam yerim, bana ne meze ne de kebab ver; ey saki! Dünya, içimin derdini sayısız bir hâle getirdi, sen de Allah için sayısız kadeh ver; ey saki! Şaraba yanağının aksini kat da ben gölgene bir iki felek kadeh ver; gamzenin aksini bazan kadehe bazan da gözüme sunarak kaderin kılıcını, hüner gösterip parlat; saçını çöz de bana içki sun, zira içkinin verdiği başağnsından ölecek hâle geldim, titreyişler içerisindeyim, yeter artık gönlüme ıztırap, dalga ver: ben, böyle içki başağrsı ile her şeyden habersiz, iyi, güzel de acaba feleğin kahrı ile öleyim mi, cevap ver; ey saki! Billahi, günah demeden bana şarap sun, ben yeter dersem sen elime kitap ver; bundan sonra ne ilim, ne Fehîm, ne şiirler, ne de kitap! Sadece köşe, ben, sevgili ve şarap!”⁸⁸

Sosyal tenkit konusundaki diğer bir terkîb-i bend, **Arpaeminî-zade Mustafa Samî**’nin Bağdahlı Rûhî’nin terkîb-i bendine yazdığı nazîresidir (Tk.B. 24/1). XVIII. yy.’ın önemli edebî şahsiyetlerinden olan şair, İstanbullu’dur. Sâmi devrinde hattatlığı ile ün kazanmıştır. Özellikle sülüs, nesih ve tâlik yazıda mahareti bulunduğu ve yeni bir hat tarzı olan “*şikeste-ta’lik*”i meydana getirdiği belirtilmektedir. Şiirlerinde sıkça kullandığı tasavvufî özellikler, hatta mûsikî

⁸⁸ Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Divân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 240-251.

makamlarından sözetmesi, onun mevlevî'liğe intisâb ettiği yolundaki bilgieri güçlendirmektedir. Şair, 1734'te tayin edildiği mâliye tezkireciliği görevi sırasında vefat etmiştir. Edebî şahsiyeti için, tezkire ve edebiyat tarihlerinde verilen bilgiler arasında onun genellikle tasavvufî aşk ve hikmet konularını işleyen, külfetli, fakat sağlam bir dille ve kapalı bir anlatımla şirler yazan, bir şair olduğu belirtilir. Devrin resmî vak'a- nüvisi'dir kendi adıyla ünlü bir tarihi vardır. Bağdatlı Ruhî'nin *Terkîb-i Bend*'ine yazdığı nazire, onun en tanınmış şiirlerinden biri olma özelliği taşır⁸⁹.

Haşmet Bin Abbas (öl.1768), İstanbul'da doğan Haşmet'in doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. İyi bir eğitim alan şair, mülazım olduktan sonra medreselerde müderrislik yapar. Haşmet'in hayatında sürgünler önemli bir yer tutar. Şair, önce İstinye'de evinde, ikamete memur edilir. Bursa ve İzmir'de sürgün hayatı yaşar. Haşmet 1768(H.1182) yılında Rodos'ta vefat eder. Orada Murat Reis türbesi civarında medfundur. Şairin evlenip evlenmediği, çocuğunun olup olmadığı konularında mevcut kaynaklarda bilgi verilmemektedir. Haşmet, *Dîvân* sahibi şairlerdendir. *Dîvânı*'nda hemen bütün klasik *dîvân*larda bulunan nazım biçimlerini kullanmıştır. Haşmet, *Sebk-i Hindî* akımını izlemekle birlikte üslûbu ve vokabüleri önemli ölçüde Türkçe'dir.

Şair devrinin önemli nazire yazarlarındanıdır. En önemli nazirelerinden biri de 18 bendlik, *terkîb-i bend* şeklindeki naziresidir. (Tk.B. 31/2) Bilindiği üzere *Ruhî*'nin eserini, *Cevrî*, *Sâmî*, *Ziyâ* paşa gibi şairlerde tanzir etmiştir. Bu şairler arasına Haşmet'i de katmak gerekir. *Rûhî*, *rindâne edâ* ile başladığı *terkîb-i bendinin* 4, 6, 10, 15 ve 16. bendlerinde dinî, sosyal ve edebî eleştirileriyle dikkati çeker. IV. bendde ise gerçek dindar olmayanların traji-komik tasvirlerini çizer. Haşmet'te ise bu zümrenin yerini yalancılar, sahte senetlerle esnafı dolandıranlar, paşalar, mollalar, haksız yere makam mevki elde edenler alır. Her ikisi de belli bir kişiyi hedef almamakta, yalnızca genel eleştiriler yapmaktadır⁹⁰.

⁸⁹ Fatma Sabiha Kutlar, *Arpaeminî-zade Mustafa Samî, Dîvân*, Ankara 2004, s. 13-49.

⁹⁰ Mehmet Arslan, İ.Hakkı Aksoyak, *Haşmet Külliyyâtı, Dîvân, Senedüş-şu'ara, Vilâdet-Nâme(Sûr-Nâme), İntisâbü'l-Mülûk (Hâb-Nâme)*, Dilek Matbaacılık, Sivas 1994, s. 1-24.

Bu çerçevede , bu nazım şeklinin önemli konularından olan sosyal tenkitle ilgili olarak, XVI. yy. şairi Rûhî-i Bağdâdî'nin yolundan giden ve bu türün en önemli şairleri arasında sayılan, XIX. yy. şairi **Ziya Paşa'nın** terkîb-i bendi de incelenmiştir. Ziya Paşa bu şiiri İsviçre'de iken 1870'te kaleme almıştır. Ziya Paşa eseri yazdığı sıralarda kırk yaşlarında bulunuyordu. Bu müddet içinde ıstıraplı bir memuriyet hayatı yaşamış, büyük devlet adamlarıyla kıyasıya mücadele etmiş ve eserini yazdığı sıralarda oldukça şahsî bir tecrübeye sahip bulunuyordu ve başından geçenler, etrafında olup bitenler, onu derinden etkilemişti. Paşa, terkîb-i bendinde, insanın kudreti, özü, sosyal hayatın insan üzerindeki etkisi; aşırı sosyal dengesizlikler, mihnet çekenler ve bunların kaderi; insanın zaafı, toplumdaki çıkarıcılar, değersiz kişiler; türlü türlü, görülür görülmez baskılar ve çeşitli adaletsizlikler; bazen tasvir, bazen tenkit ve bazen de hicve başvuru olarak anlatılmıştır⁹¹.

Şair manzumenin (Tk.B. 54) I. bendine, sâkîye hitabla başlar. Ondan canın cevheri, özü olan ve toplumda hor görülen kalender kimselerin gönlüne ferahlık veren içkiyi getirmesini ister; sözü edilen içkinin, olgun kişilerin gönlüne neş'e, alışkın olmayanların aklına da zarar verdiğini; içki sunucusunun bir kadehle gönüllerini hoş etmesini, çünkü gamlı gönlünün, hayli zamandan beri meyhaneden uzak bulunduğunu; Allah için dünyadan elini eteğini çekmiş olan, kalender ve hoşgörülü kimselerin aşkına içmek istediğini; Tanrı yolunda dünyadan geçmiş olanların, Tanrı'ya ait gizli şeyleri bildiklerini; ham sofunun inadına içmek istediğini, çünkü onun gayesinin cennet şarabı, arzusunun da cennet güzeli olduğunu; terbiye edilmiş aşk içkisinin en eski ustasına sitem ederek, içkisinin yüz yıllık ve sâkîsinin de genç olduğunu, belirtir. Sonra, bu meselede eğer şüphe ediliyorsa, o zaman şarabı yapan ustaya sorulması gerektiğini, vâizlerin anlattıklarının sayıklama ve saçma olduğunu; anladığı kadarıyla, feleğin ters dönen görüntüsünün çok güzel olduğunu, ama kendisinin yaman olduğunu; feleğin, süslü ve büyük hayal fenerinin çemberine benzediğini, aksettirdiği sembollerin, şekillerin çok çabuk geçip gidiverdiğini, ifade ederek, sâkîye seslenir ve kendilerine içki sunmasını, tecrübeli olan gönüllerinin, yarının

⁹¹ H.Fethi Gözler, *Ziyâ Paşa'nın Tercî-i Bendi ile Terkîb-i Bendi Üzerine Düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 25-27.

düşüncesiyle çarpıntı içinde olduğunu, söyler. Akli ve şuuru olan kişinin, içki içmesini, güzel sevmesini veya hiç düşünmemesini, kaygı duymamasını ister. II. bendde, âlemin çok tuhaf ve mecburî olan gidişinin durmasını arzu eder ve dünya yıldızı acaba bir konak yerine ulaşamaz mı, diye sorar. Sonra âlemin gecesinin, günün birinde muhakkak sabaha ulaşacağını, şimdi uyuyanların, o zaman uyanacağını; âlemin tabiatının, huyunun, dönmeye başladığından beri hiç değişmediğini, kimin üstüne dönse sonunda onu ayaklar altına aldığı; dünya arzusunun yerine getirilmesinin mümkün olmadığını, çünkü bu arzuyu yerine getirmek için, böyle bin altın ve gümüş dünyası olsa yetişmeyeceğini; eğer hariçten seyrine imkân olsa, dünyanın şaşılana vaziyetinin müthiş görüneceğini; âlem eşeğinin (âlem denilen eşek) yükünü tam anlamıyla alıp sekteye uğramadan gittiğini, aldığı yükten fazla bir zerre dahi kaldırmasına artık imkân olmadığını, çünkü kaldıramayacağını; insanoğulları arasındaki bu karşılıklı düşmanlığın bitmesi gerektiğini, âlemin gittiği yolun (merkez-i âlem) ne zaman doğru bir yön alacağını bilmediğini; âlemin yaprak çeviren âletinin, her gün bir yaprak çevirdiğini, böylece her çevirişte bir gerçeği meydana çıkarıp gösterdiğini; âlemin mektebinin çok güzel bir mektep olduğunu, her sayfasında bin bilgi dersinin okunduğunu, ifade ederek; âlemin kuvvet merkezinin, dünyanın neresinde olduğunu ve âlemin kalıbının hangi binecek şeyle gezdiğini sorar. Vasita beytinde, halkı yaratıp, âlemi tanzim eden Tanrı'yı takdis ettiğini belirtir. III. bendde, kudretine başlangıç ve sonu olmayan yüce Tanrı'nın niteliğini tam olarak anlamının imkânsız olduğunu; her nesnenin, onun varlığına en güzel şahit olduğunu, her zerrenin onun birliğine şahitlik ettiğini; hükmünün bu eserlerle güneşi gösterdiğini, emrinin ışıklarla ayı meydana çıkardığını; havadaki kuşların, onun nimetlerinin sergilendiği sofrada doydıklarını, denizdeki balıkların, lutfunun suyunu içerek kanmış olduklarını; onun iyiliğinin, kudretinin İbrahim Peygamber için hazırlanmış olan ateşi bir gül bahçesi haline getirdiğini, kendini beğenmiş dinsiz Nemrud'un -bir sivrisineğin beynine girmesi sebebiyle ağrısına dayanamayıp ölümlük- mağlûp olduğunu; zulüm görmüş kimselerin yakınmalarının göklere çıkmakta olduğunu, ifade ederek; adaletin, zulmedenleri ne zaman toprak haline getireceğini sorar. Sonra, her türlü zevkin yabancı kişilere ait olduğunu, belâların ise Allah'ın aşkıyla ıstırap çekmekte olanlara ayrılmış bulunduğunu;

Tanrı yolunda olan birçok din ehlini yoldan çıkarmanın da, yolunu şaşırıp sapıtmış olanlara doğru yolu gösterenin de, yine Tanrı olduğunu ifade ederek; işlerin iyi veya kötü gerçekleşmesinin ona bağlı olmasına rağmen, bu emirler ve yasakları ne için koymuş bulunduğunu, sorar. Tuzak ve fitnenin, bu aldatış ve karışıklığın yine onda olduğunu belirtir. Vasıta beytinde ise yüce Allah'ın, kulunu önce yap diye teşvik ettiğini, sonra da günah işledin diye ayıplayıp, kınadığını, çıkıştığını belirterek, kıyamet günü eteğine yapışacağını söyler. IV. bendde, ölümlülüğün kanla dolu çeşmesinden bir damla içenin, başını bir daha belâlardan kurtaramayacağını, (Şu ölümlü dünya, belâlar ve ıstıraplarla doludur. Bu yüzden dünyaya gelenler, bu dertleri çekmek mecburiyetindedirler.); bu dünyada rahat olmayı isteyenin dünyaya gelmemesi gerektiğini, zira meydana düşen yani doğan kişinin kaza taşından kendini kurtaramayacağını; korku ve rica sınırlarının dışına çıkıp Allah rızâsının emniyeti içinde sebat etmesi gerektiğini; kıyamet günü kurulacak büyük mahkemeyi biliyor ve inanıyorlarsa, bu mahkemeden korku duyuyorlarsa, adalet terazisini ellerinden bırakmamaları gerektiğini, her şeyi doğrulukla yapmalarını; insanlardan vefa beklemenin, bunun umuduna düşmenin, hüma kuşunun gölgesinden devlet ummaya, beklemeye benzediğini; yağmur yerine gökten inci ve mücevher yağsa, bahtı olmayan kişinin bağına tek bir damla düşmesine imkân olmadığını; baykuşun gözü ışıktan nasıl müteessir olursa; olgun kişiliğe erişmiş olanları da, cahil olanların çekemediğini; bu âlemde her akıllıya bir dert kararlaştırılmış olduğunu, bu dünyada, akıllı olanlar takımından rahat yaşamış olan birinin olmadığını; şimdiye kadar, bilim adamlarından, fazilet sahiplerinden binlerce kişi gelip geçtiği halde, bu bilmeden sınırlarını çözen bir kişiye rastlanmadığını; bilgi sahibi olan kişinin Allah'ın sanatını büyük bir şaşkınlıkla seyretmesini, bunun nasıl ve niçinini sormaması gerektiğini; yüksek ve derin fikirleri, Allah'ın hikmetini anlamamanın, bu küçük akla sığmayacağını; çünkü bu terazinin (akıl) bu kadar ağırlığı kaldıramayacağını, ifade eder. V. bendde, dünyanın gümüşünde ve altınında fazla bir safanın olmadığını, zira insanın ahirete yolcu olurken, hepsini bırakıp, öyle gittiğini; gökyüzünün ne gece ve gündüzünde, ne de güneş ve ayında, bir vefa rengi olmadığını, insanoğlunun, nazar kılıp, bunu anlamasını; Süleyman Peygamber'in tahtının havada seyrettiğinin (yol aldığı) söylendiğini, ama o saltanatın şimdi yerinde yellere

estiğini; bu dünyada eğer hür olmak isteniyorsa, dünyanın zevki, safası, gamı ve kederiyle ilgilenilmemesini; sevgilinin gittiği, rindlerin dağıldığı, içkilerin döküldüğü bir gecenin seherinden hayır umulamayacağını-Şair, dünyayı, bozulmuş, dağılmış ve ahengi kalmamış bir içki âlemine benzetmektedir. Böyle bir dünyadan elbette hayır ummak yersiz olur- bir kimsenin ırk ve mayasında (soyunda sopunda) bozukluk varsa, o kişinin dünyanın sadrazamı bile olsa ondan bir hayır umulamayacağını; birçok beceriksiz, toy münecimin, gökte yıldız ararken, dalgınlıktan yolunun üstündeki kuyuyu göremediğini-Kendi kabiliyetlerinin derecesini ölçüp biçmeden büyük işlere girişenler, başarıya ulaşamadıkları gibi zarar ve kayıplara uğramaktan kendilerini kurtaramazlar-dünyaya sözle düzen vermeye kalkanların evlerinde bin türlü kayıtsızlık, ihmal bulunduğu bir gerçeklik olduğunu; sarfedilen sözlere bakılarak bir .kişi hakkında karar verilmemesi gerektiğini, çünkü kişinin aynasının sözleri değil, işi olduğunu; bir insanın aklının derecesinin meydana getirdiği işiyle ölçüldüğünü; kendisinin her ne kadar bazı kötülükler gördüyse de, yine bu fikrinin üzerinde ısrarla durduğunu; insanın bir işi zorla da yapsa, o kişiye yine de sadakatın yakışacağını, çünkü doğruların yardımcısının Hz. Allah olduğunu ifade eder. VI. bendde, bir valinin halkına zalimce davranması, onlara işkence etmesinin, dünya ve ahiret için çok bayağı ve alçakça bir davranış olduğunu; hak ortada iken, mahkemede, hüküm verileceği sırada bir batıl için hükmü eğip bükmenin insan olana lâıyk bir hareket olmadığını; hâkimin davacı, mübaşirin de şahit olduğu bir mahkemenin hükmüne adalet denemeyeceğini; rüşvet alan kişiye eşek diye hitab eden şair, bunun alçaklık olduğunu, onun birkaç kuruş için bütün ömrünce utanç içinde yaşayacağını; din, ırz ve namus âlet edilerek elde edilmiş olan, mala lanet okuduğunu; insan olanın hem cinslerine hayrının dokunması gerektiğini, bu alâmetin insanda, insanlığı belirleyeceğini; gerçek insanın, şefkatli kalbinin, insanoğullarının acıları ile kederlenmesi gerektiğini; hiç kimseye gizli düşmanlığı bulunmayan insana adam dendiğini, böyle birisinin kendi öz varlığı için de doğruluktan hiçbir zaman ayrılamayacağını; hainliği meslek edinmiş olanların, görünüşleri itibariyle sadık insanlarmış gibi göründüklerini, bazı kötü emelleri bulunan kişilerin ise ilk bakışta doğru yolu gösteren (mürşit) kişilere benzediklerini; birçok kişinin ahlâk ve tabiatının görünüşüne uymadığını, bunun

sebebinin, o kişilerin bunun hikmetini bilmemelerinden ileri geldiğini; hilekâr kişilerin sözlerinde duracağını ümit edilmemesini, zira çok hacıların haçı koltuk altlarından çıkardıklarını, ifade eder. VII. bendde, Habeşli bir kölenin, talihinin yardımı ile cihana sultan olabileceğini, bir Gâve'nin, Dahhâk'ın mülkünü perişan edeceğini; dünyanın talih ve talihsizliğine bel bağlamamasını, zamanın çemberinin bir dairede devredemeyeceğini; zalim olan kimsenin, günün birinde muhakkak bir zulme uğrayacağını, ev yıkanın evinin elbette yıkılıp, perişan olacağını; çok defa insanın, yaptığıнын cezasını aynı şekilde, yani “kısasa kısas” prensibine göre göreceğini, en sonunda, törpünün de körlenmesinin demir yüzünden olduğunu; Haccac ve Cengiz'in lânetle hatırlandığını, Nuşirevan ile Süleyman'ın ise ululanıp saygı ile anıldığını; gerçeği sözle değiştirmenin mümkün olmadığını, küfür ile imânı ayırmanın mümkün olmadığını; cami ile kilisenin bir topraktan inşa edildiğini, Allah'ın katında ateşe tapanla müslümanın bir olduğunu; her derdin bir çâresinin olduğunu, her inleyenin ölmediğini, her sıkıntıya, her kaygıya bir son olduğunu; bazen namusun temiz eteğinin yırtıldığını, yani namusa pek önem verilmediğini, bazen de namuslu adamların zindanın süsü haline geldiklerini; Yusuf'a kardeşlerinin nasıl zulmettiklerinin düşünülmesini, güzel mükâfat isteniyorsa, yapılan zulümlere karşı sabırlı olunması gerektiğini; Allah'ın kudretinin günün birinde zalimlere; “Yemin ederiz ki, Allah seni bize üstün tuttu.” dedirttiğini, ifade eder. VIII. bendde, her şahsın, Hakk'ın en yakını sanılmamasını, her taç giyen derbeder perişan şahsın İbrahim Ethem zannedilmemesini; dünya aransa binde bir adam (iyi yetişmiş kimse) bulunamayacağını, adam görünen eşeklerin adam sanılmaması gerektiğini; yüceliğe ulaşmış birçok insan gördüğünü, bazılarının yüzünün güleç olduğunu, ama içinin kan ağladığını, kederli olduğunu, her gülen kişinin mutlu, saadete erişmiş zannedilmemesini; önce hastalığın ne olduğunun anlaşılmasını, ondan sonra tedaviye başlanılmasını, her merhem her yaraya ilâç olabileceğinin düşünülmemesi gerektiğini; insanların kibirlenmemesini, kendini hükmü ve nüfuzu geçerli olan en büyük vezir zannetmemesi gerektiğini; dünyanın bir günlük geçici saltanatı için övünen insanlara seslenerek, dünyayı kendilerine teslim edilmiş sanmamaları gerektiğini; dünyanın açgözlülerden hiçbir zaman boş kalmadığını, kendini bu dünyaya gerçekten gerekli zannetmemesi gerektiğini; en

ummadığı birinin çıkıp, içindeki sırlarını keşfedebileceğini, herkesi kör, âlemi sersem sanmaması gerektiğini, ifade eder. (Toplum içinde yaşayan insanlar, birbirlerinin maddî ve manevî durumlarıyla ilgilenirken, âdeta zevk duyarlar. Birbirlerinin gizli işlerini, saklanan sırlarını, maddî imkânlarının kaynaklarını öğrenmek için her türlü zorluğa katlanmaktan çekinmeyeceklerini, bundan dolayıdır ki, toplum içinde yaşayan insanların ulu orta konuşmalarını, söz ve hareketlerinde itidalli davranmaları gerektiğini) bir gün gelip herkesin perişan olabileceğini; bu cemiyetin şu anda derli toplu oluşundan hareketle, bunun her vakit devam edebileceğinin sanılmaması gerektiğini; kendisinin feleğe minnet etmeyeceğini, onun eziyetiyle kederlenmeyeceğini; Allah'a güvenenin yardımcısının Allah olduğunu; kederli gönlün bir gün mutlu olacağını, ifade eder. IX. bendde, uysal gibi görünen bir kişinin öfkesinden, Allah'a sığınılması gerektiğini, çünkü yumuşak huylu atın çiftesinin sert olduğunu; onun nezaketli gülümsemenin pek çok canlar yakabileceğini, aslanın da zaten avını öldürürken güldüğünü; soyu kötü olana üniformanın asalet vermeyeceğini, sırmalı, kıllıktanla altınla işlenmiş semer vurulsa da eşeğin yine eşek olduğunu; yaradılışı kötü olan kişinin, bu durumunun ancak içki meclisinde anlaşıldığını; içkinin, insanın cevherini, içini anlamada ölçü olduğunu; öğütle, yola gelmeyen kişiyi, önce takdir etmek gerektiğini, takdir ile yola gelmediği takdirde o zaman da hakkı olan köteğe (dayağa) başvurmak gerektiğini; cahillerin, ancak cahillerle yaptıkları sohbetten tat duyduklarını, dîvânelerin arkadaşının ise yine dîvâne olduğunu; yüksek mevkide bulunanların af ile müjdelendiğini, ceza kanununun yalnız zavallılar için olmadığını; buna mukabil milyonlar çalanların yüksek mevkilerde olduğunu, birkaç kuruş çalanın yerinin ise kürek mahkumluğu olduğunu; zengin kimseler için din ve imanın da para olduğunu, namus ve hamiyet sözünün artık fukarada kaldığını, ifade eder. X. bendde, bir yüce makama ulaşabilmek için dostları çekiştirmenin yeni çıktığını, bunu daha öncekilerin bilmediklerini, bu anlayışın yeni çıktığını; hırsızlığın çoğalıp, gerçek sadakatın ortadan kalktığını, bu meziyetin, artık yalnız sözünün edilir olduğunu ve bu tutumun moda hâline geldiğini; namusun tamam olduğunu, yani namus denen şeyin hiç mi hiç kalmadığını, hamiyet (yakınlarını koruma) gayretinin yeni çıktığını; dostlarını düşmanlarına çekiştirmenin bir nev'i incelik sayıldığını, sevgiliyi yabancılara

şikâyet etmenin yeni çıktığını; sadık kişileri horlamanın ve düşüncelerini kabul etmemenin kural haline geldiğini, hırsızlara ikram ve lutfun yeni çıktığını; gerçekleri söyleyen kişinin eskiden de sevilmediğini, ama hainleri ağırlamanın, onları gözetmenin yeni çıktığını; bütün nizamların, kâğıtlarla (burada gazete) halka duyurulduğunu, halkı sözle refaha kavuşturmanın yeni çıktığını; güçsüz, iktidarsız olanın en tabîî hakkının bile verilmediğini, korunulan kişileri (arkası olanları) her yerde himaye etmenin yeni çıktığını; gayretli, çalışkan bir kişinin taassupla suçlanıp, dinsiz olanlara yakınlığın yeni çıktığını; devletin ilerlemesine engel olan şeyin, müslümanlık olduğu söylentisinin de yeni çıktığını; her işimizde milliyeti unutarak, Avrupalıların fikirlerine uymanın da yeni çıktığını, bu oyunda zarar gören tarafın yine bizler olduğunu, çünkü zararın ortada olduğunu, bir şey kazanamadığımızı, ifade eder. XI. bendde, görünüşüne bakarak kimsenin akıllı sanılmamasını, aslında onların akıllı görünüşte bir sürü budala olduğunu; hâlleri meydanda iken, onlara akıllı kişiler denemeyeceğini, onların aslında heveslerinin sihriindeki gösterişe kapılmış kişiler olduklarını; vatandaki dostlarından kendisini özleyenler varsa, onlar için gurbet yolculuğuna düştüğünü, duaya ihtiyacı olduğunu; kendisinin herkesin yaradılışına benzemeyen değişik bir bileşiği olduğunu, iki özelliğinin bulunduğunu, dostlarını yükseltmeyi düşünüp, düşmanına ise belâ olacağını; faziletli kişilerin görünüşte fakir dervişler olsalar da, hazinelerinin hırkalarının altında saklı olduğunu; öbür dünyaya yarar bir işleri olmasa da, ikiyüzlülükten uzak kalmış insanlar olduklarını; yüksek makam sahiplerine onları hor görme ve aşağılamanın yaşmayacağını, onların güçsüz olsalar da, Allah'ın kulları olduklarını unutmayacaklarını; gönlün herkese felâket getirecek kadar güzel olan bir sevgiliye tutulduğunu, her an her nazına bin kere canlarının feda olduğunu; o şereften bir hayli yıl uzak kalmış bulunsalar da, onların sohbetinin tadını hâlâ hatırladıklarını; güzellerin şahı için her haksızlık ve bundan doğan incitmeye razı olduklarını, zira kendilerinin her şeye razı olan ve rıza kapısına sıkı sıkı yapışmış kullar olduğunu; sevgilinin kendilerine isterse iyilik yapmasını, isterse uzak durmasını, ancak şeref ve şanla dünyada sağ olmasını istediğini, ifade etmektedir. XII. bendde, kişinin adaletini her millet için devamlı olarak dağıtmasını, bütün yaratıkların mabudu olan Allah'ın gazabını aklından çıkarmamasını, onu düşünmesi gerektiğini; halkın, zezem kuyusuna

işeyen adamı lânetle andığını, kişinin kendini Kabe gibi saygın kılmasını, bu şekilde tanınmayı gâye edinmesi gerektiğini; bu geçici dünyada eğer incinmemek istiyorsa, hiç kimseyi incitmemeye gayret etmesi gerektiğini; bir yerde nağmesini takdir edecek kulak yoksa, nefesini tüketmemesini, makamını değiştirmesini, yahut yerini değiştirmesini; kadın gibi heva ve hevesine mağlûp olmamasını, er olmasını; öz varlığının etkisinde kalarak, yani nefesine uyarak ona mağlûp olmamasını, aksine öz varlığını etki altına almasını, nefesine hâkim olmasını, onu mağlûp etmesini; bir işte direnerek o işi inadla sürdürenlerin, ağaç gibi sağlam yetiştiğini ve büyüdüğünü, hangi işin ehli ise, o işte çalışarak başarıya ulaşmasını; noksanını bilmesini, ya önceden işe başlamasını, işe başlarsa da işini muhakkak sona erdirmesini; sabah rüzgarının eğer Irak semtine uğrarsa, Bağdat iline doğru da bir süzülüp, oraya da uğramasını; orada güzel söz söyleyenleri ziyaret etmesini, sonra saygıyla Bağdatlı Ruhî'nin mezarına gitmesini ve ona selâmını iletmesini ister ve öncelikle ona Ziya'nın kendisi hakkındaki takdirini saygı ile bildirip, söz meydanlarında, şiir alanlarında onun gibi bir er yokken, şimdi bir Anadolu şairinin de artık ona eş olduğunu söylemesini, belirterek bendi tamamlar⁹².

2.5.2. Âşıkâne Konulu Terkîb-i Bendler

Klâsik Türk şiiri, beşeri ve tasavvufî manadaki güzellik unsurları üzerine kurulmuştur. İnsan güzelliğini tavsiften ziyade, güzellik duygusu uyandırmayı amaçlar. Güzellik ülkesinin sultanı olan sevgili, bu unsurların âşık için değeri, anlamı ve uyandırdığı hayaller üzerine yapılan benzetmeler aracılığıyla dikkatlere sunulur. Tasavvufî manadaki güzellik ise Tanrı'nın cemâl sıfatıyla ilgilidir ve ilâhî tecellînin idrâkine imkân verir. Beşerî manada sevgilinin dudağı, yanağı ve gözü, âşığın üzerinde derin tesiri olan unsurlardır⁹³.

Terkîb-i bendlerle ilgili yapılan araştırmalar neticesinde 31 manzumenin âşıkâne konulu olduğu tespit edildi. Bunların 13'ü XVII. yy.'da, 11'i XVIII.

⁹² H.Fethi Gözler, *Ziyâ Paşa'nın Tercî-i Bendi ile Terkîb-i Bendi Üzerine Düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 87-127.

⁹³ Pervin Çapan, *Şeyh Gâlib'de Ateş İmajı, Türk Kültürü İncelemeleri (the Journal of Turkish Cultural Studies) 12*, Ayır Basım, İstanbul 2005, s. 154.

yy.'da, 7'si XIX.yy.'da söylenmiştir. XVII. yy.da; Behçetî (1), Cvrî (1), Fehîm-i Kadîm (2), Kâşif (1), Kelîm (1), Nâ'îlî (1), Ruznameci-zâde Şinâsi (1), Şehrî (1), Tıflî (1), Tıybî (1), Vecîhî (2); XVIII. yy.'da Dâniş Mehmed (1), Es'âd-ı Bağdâdî (1), Esrâr Dede (2), Fasîhî (1), Nesîb Dede (1), Nevres-i Kadîm (1), Neylî (1), Neyyir Abdülhalîm Dede (1), Sâlim (1), Şeyh Gâlib (1); XIX. yy.'da Enderunlu Vâsîf (3), Halîmî (1), Refî'-i Amîdî (2), Zekâyî (1) olmak üzeredir.

Bu konuda söylenmiş terkiib-i bendlerden **Fasîh Ahmed Dede**'nin *Dîvânı*'nındaki son terkiib-i bendi (Tk.B. 5/5) farklı sayıda beyitlerden oluşan 2 bendden müteşekkildir. Birinci bend 13, ikinci bend 9 beyitlidir. Pek çok şairde örnekleri görüldüğü gibi, Fasîh Ahmed Dede, aşkın gedâ veya sultan tanımadığını, gönlü ve canı âbâd eylediğini, bülbüle efgân ettirip, pervaneyi ateşe yakıtığını, aşkın mücellâ bir ayna olduğunu, belirttiği beyitlerden sonra:

'İşka mazhar iki cihân bilmez

Bîm ü ümmîd ü î n ü ân bilmez

diyerek terkiib-i bendi bitirmiştir⁹⁴.

Âşıkane konulu şiirler içinde değerlendireceğimiz diğer bir şiir, XVII. yy. şairi **Fehîm-i Kadîm**'in *Dîvânı*'ndaki II. Terkiib-i bendir. (Tk.B. 6/2). Manzume 7 bendden oluşur. Her bendde yer alan beyit sayısı 11'dir. Şair manzumesinin I. bendinde, sevgilisinin özelliklerini vafeder: “Ey kavga sözünün gizli mânâları, beninden ve yanağındaki ayva tüylerinden belli olan! Ey tecelli ateşinin yüzlerce ışığının alevi yanağında gizli olan! Ey kan saçan gözünün hançeri Hızır ve Hz. İsa'nın canlarını titreten! Kargaşa, senin bakışına başını kurban eder, sevda da senin saçına gönlünü bağlamıştır. Mahşer güneşi'nin nuru, senin yanağının aynasında apaçık görünmekte; gamzenin gururunu gören, Cebrail bile olsa, sana dostluk göstermek mecburiyetinde kalır; eğer gözün, cana bakış kılıcıyla gamzeni böyle korkusuzca sunarsa, onun, gönül evimden, aşkın soyunu sopunu da yağma edip, aşktan hiç bir iz

⁹⁴ Mustafa Çıpan, *Fasîh Dîvânı, İnceleme- Tenkildi Metin*, MEB., Yay., İstanbul 2003, s. 80.

birakmamasından korkarım; dudağın gülümsemesinden, gözünün hasta gönüllüsüne deva olmaz mı ? Ruh bağışlayan sözün, ayrılıktan dolayı gönül ölmüş bir hâle gelen âşığı, yeniden cana kavuşturamaz mı? Ey âşığın can yarasının merhemi! Ey gamzesi âşığın diliyle aynı dili konuşan !” şeklinde sevgiliyle ilgili düşüncelerini ifade eder. II. bendde, sevgilinin bakış, aşk ve fitne gibi hususiyetleri dile getirilir. Sevgilisine: “ Gönlün, yalvarmasına müsaade etme, zira (bu durum) naz meta’ını kıymetsiz hâle getirir; bakışının çalgıcısı, yine bir naz ve işve nağmesi tertip etsin; yaralarla dolu bedene ıztırap ver, cana bunun gönül okşayıcılığı yeter; fitne, senin bakışının yaralamasıyla ölmüştür, âşık senin bakışından nasıl sakınır? Cilve masalı senin gamzende, işve oyununun büyücüsü de gözündedir; muhabbet şarabıyla sarhoş olan gönül, sırrı açıklamasın mı? Yazık ki senin devrinde, âşıkların, maymun iştahlılardan her hangi bir üstünlüğü bulunmamaktadır; senin aşkının birleştirici hususiyeti, mecaz ve hakikati birleştirdi; gönül sahiplerinin izin yazıları, senin yanağının hattında kayıtlıdır; o başı yücelerde fidanı gördükçe, kıskançlıktan vücudumu toprak ederim; ey yanakları güzelliğin gülbahçesi olan! Letafet gülü, senin güzelliğinde apaçık görünmektedir.” şeklinde hitab eder. III. bendde, “ Ey gamzesi baştan başa bilmezlikle dolu olan! Kurbanın olayım, bilmezlikten geliş artık yeter;merhamet et ki gönle bilmezliğin tesir etmesinden halsiz kaldım; gerçi gamze yaralar, ama bilmezlik de öldürür; keskin gamze de, bilmezlikten gelme de, hepsi zehir verilmiş birer hançerdir; subhanallâh! Bu kudret nedir? Eğer bilmezlik, hüner ortaya koysa, âletsiz ve silahsız, kendi başına bir cana galip gelir; her bilmezlikten geliş, inleyen can ve gönle, bir bakıma bir başka çeşit tesellidir; artık bilmezlik, gönle tesir etmez, sen bakış kılıcına himmet eyle, onu gönder; ey padişah! Sen naz bahşişini sunarken, her hâlde bilmezlik cana değmiştir; bu şekilde bilmezlikten gelmeyi benimseme, bir gün âşıklarına da bilmezlikten geliş düşebilir, onlar da seni tanımamazlıktan gelebilirler; güzellik ve aşk sıcaklığı, ateşi kalmaz, cefa sebeplerini, gereklerini kimse almaz. IV. bendde, sevgilinin gamzesinin özellikleri anlatılmaktadır. “ Ey peri yavrusu! Feryat, feryat! Âşığın gönlüne bu zulüm yeter; ey sitem edici! İnsaf, insaf! Adaletli davranmaya kendini alıştı; senden sana yüz binlerce şikâyet, senden sana yüz binlerce feryat; ey göz! Bu gamze işi nedir? Sanatında kaderden de

üstât oldun; ey gamze! Bu kan dökücülük nedir? Cellât olarak felek, kâfi değil miydi? Bakışının üstadı, her anda binlerce şive icat etmektedir; Allah vergisi aşk eserlerinin, cevrin, zulmünle yok olacağını sanma; senin siyah kâkülüne gönül bağlayanlar, belâ ayakbağından kurtulamazlar; senin iyilikle bakışının mimarı, aşktan harap olmuş kimseyi mamur hâle getirmez mi? Şad olmayan can, bakışının devrinde sevinç meclisinin nedimi, sohbet arkadaşı olmaz mı? Aşk onun işini değiştirsin de, bir gün vuslatınla memnun olsun. V. bendde, sevgili, talih, şevk ve aşk şairin muhatabı olur. “ Yabancılarla gülbahçesini gezdin de bedenimi, inleyen gönle külhan ettin; ey ay gibi güzel olan! Bu zulmü sen etmedin. Ey kara baht! Bu zulmü hep sen ettin; bu dünya işrethanesinde her an gönlün işini inleyiş ettin; Ey alçak talih! Bu kıskançlık nedir ki, cana azabı gamdan ettin ? Feryat ki belâ cehennemini, çaresiz gönle mekân ettin; ey şevk! Yeter! Bu inleyen cana aşkın ateşliğini mesken ettin; gönlümün ateşinin tek alevinden yüzlerce belâ mumunu tutuşturdu, ey aşk! Bu vefasızlık nedir? Yine, akli yol kesicilerin mekânı ettin; akıl ile mânâsız deliliği birbirine taş ve demir hâline getirdin; sevgilinin kâkülünü, sığınak yapışın, aşktan perişan olmuş gönle iyilik olarak yeter; ey aşk! Yüzbinlerce aferin ki, gönlü kararsız bir hâle getirdin.” VI. bendde, aşk, aşkın hâlleri, aşıkâne duygular terennüm edilir. “ Madem ki gönül aşk kadehini içti, ben de aşkın gamını unuttum; aşk şarabı, aklımı başımdan aldığından beri ne güzellik kaldı, ne aşk, ne de gönül; gönül, kulağın işitemeyeceği zayıf bir ses ile, aşk nağmesini terennüm etmekte; birlik denizinde boğuldum, bu bakımdan deniz gibi çoşarsam buna şaşılır mı? Kimseye minnet etmeden ve kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan sevgilimi kucaklarım; gönül, o hayâlin şevki ile su kabarcığı gibi evini sırtında taşır; aşk, canı o dehşete düşürelili beri, öyle bir zevk içindeyim ki anlatılamaz; sevgilinin aşk şarabının hotozuna başlık, hotoz ise gönül ve ciğer parçasıdır; vahdet şarabı çoşunca, ay ve güneş onun sarhoşu oldular; ey inleyen gönül! Sus, sus! Aşkın gizli mânâları açığa vuruldu, sus; bu küstahçasına ve insanı harap eden nağme kâfidir.” VII. ve son bendde, sevgiliye âşık olmasından itibaren nasıl bir durumda olduğunu, kendisini nasıl gördüğünü, teşbih sanatından istifade ile sergiler. “Sevgilinin ayağının toprağı olduğumdan beri, övünme feleğinin güneşiyim; tabiatımın güzelliği şöhret bulalı, iltifatın bol bol görüldüğü ayna

oldum; cin yaratılışı hasetçilerin başına, göktaşı gibi ateş yağdırmaktayım; bazen mum gibi yerimde sabit, bazen da alev gibi kararsızım; bazen sözün mânâsı gibi gizliyim, bazen da yazılmış harf gibi meydandayım; olgunlukların mânâlarının anlaşılması, şöhret açıklamasının ise kapalı mânâsıyım; şiir dünyasının feleklerine merkez, mânâlar pergeline dayanak noktasıyım; ben şiirin İsa'sı, kalemi büyücü, eserleri mucize gibi olan bir sihirbazım; tabiatımın denizi coşunca, denizlerce inciler saçırım; ben, feyiz şarabıyla sarhoş olmuş Fehim'im, içtikten sonra başağrısı vermeyen şarapla sarhoş olmuşum; ben, şiirin gönül kapan güzeline âşığım, tabiatım gibi şiir belâsına tutulmuşum”

Fehîm-i Kadîm'in âşıkâne konulu II. terkîb-i bendi (Tk.B. 6/3)), yine 7 bendden oluşur. Her benddenki beyit sayısı 5'tir. Şair I. bendde, sevgiliye “Ey kızgın bakışı, naz gururunun şarabıyla sarhoş olan! Ey gamzesi, niyaz ehlinin, yalvaranların ecel kadehinin sakisi olan! Ey terlemiş yanağının ışığı güneşi eriten! Ey nükteli dudağı sır bahçesinin gülünün yaprağı olan! Gönle, ok temrenlerini okşayan gamze dost oldu, o fitneci gözün sırrımı açıklamasından korkarım; ayrılık gecesi, saçın gamı ve sevda düzenleyen gönül var oldukça uzun uzun ah edersem, bu ah edişim iradem dışındadır, ah etmemek elimde değildir; ah edersem şaşılır mı? Senin sevdan ile dolmuş gönlümün, senin âşığın olduğumdan haberi yok”, şeklinde seslenir. II. bendde, sevgilinin güzelliği vurgulanmıştır. “Güzelliğin, ilk bakışında beni âşık etti, gözünün sihirbazı, sihirbaz gözün bana binlerce hile ve büyü yaptı; saçın, gönlümü deliliğin kımıldayan zinciri yaptı, sonunda bu sevda ile deli oldum; senin aşkının elemi ile ağlar ve aciz bir hâlde olduğumu gördün de, iyilik şerbeti ile gönlümün derdini arttırdın; muhabbet, aşk derdiyle içim ve dışım o kadar doldu ki, sitem zehri ile bağrımı kan etmeye başladım; Ey vahşi ceylân! Bana gönül yüzü göstererek, beni divane ettiğin için giderek yabancılaştım.” III. bendde, sevgilinin vefasızlığı vurgulanır. “Ey iyilik yapmaktan uzak olan! Başlangıçta o sevgi gösterileri, o iyilik ve cömertliklerde bulunma ne idi? Başlangıçta gönle bakış için niye izin verdin? Niçin çaresiz gönle şefkat gösterdin ? Madem ki başlangıçta vazgeçme fikrin vardı, bu kadar sıcak yakınlık ne içindi? Ey doğan kuşum! Önceleri senin şanına âdet, yakınlık göstermekti ve böylesine bir vahşet, böylesine bir insandan kaçıcılık sende yoktu; güzelliğine kabaca

baktıysam affet, ağlayıp ah ettiysem, bu elimde değil, hoş gör.” IV. bendde, sevgilisinin kendisine olan aldırılmaz ve mesafeli davranışlarından duyduğu huzursuzluğu dile getiren şair: “Gerçi benim gibi bir sarhoşu, aşkınla şarap hâline getirmez, zulüm ateşiyle bağrında kebab da pişirmezdin; başlangıçta sana vurgun olan beni azarlamazdın, binlerce soru sorsam bir ters cevap vermezdin; gözümü hasret ateşi ile gözyaşımla dolu bir hâle getirmezdin, viran gönlü yeni baştan harap etmezdin; kızgın bir şekilde hitap etmez ve hep lutfederdin, yolun başında beni görünce koşarak kaçmazdın; şimdi, kurbanın olayım, ezeli dostu bu bilmezlik, bu kızgınlık nedir? Bunlara sebep ne oldu ?” diye sorar. V. bendde, şairin sevgiliye olan sitemlerine tahsis edilmiştir. “ Tatlı söz sarhoşuyum, söz acılığı nedir? Önceleri lutfun neydi, şimdi bu kırıcılık nedendir ? Bilmezlikle dolu hasta nergis bakışı nedir? Gül goncası gibi şeker saçan yakut renkli dudak nedir? Beni gördükçe, o koşarak gidiş nedir? Pergel gibi gamzenin sebepsiz azarlayışı nedendir? Gamzenin zulmü yeter! O eziyet verici göz nedir? Ey şuh! Senin belâna uğramış bana bu tavırlar nedir? Ey zalim şuh! Sitem etmeye gücün var ise devam et. Ne edersen et, sana âşığım.” VI. bendde, şair sevgiliye olan ilgisini ve onun kendisi için değerini ortaya koyar. “ Ey kendine tapan güzelim; senin dininin yoluna kurban olayım. Âşıklık mezhebine sahiptin, senin mezhebine kurban olayım; miskten hasıl olmuş kâkülünün bükümüne, kıskançlıktan yatak ve yastığına kurban olayım; söz derleyen hileci gözüne, o iyice çatılmış kaşlarının kemanına kurban olayım; kin dolu gamze okuna ve tatlı dudağının zehirli gülüşüne kurban olayım; Ey ayna yanaklı! Sineni kinden temizle, insaf eyle, elime ayna alıp öleyim mi? VII. bendde, Hz. Yûsuf senin güzelliğini görse, sana köle olur, âşıklar kafilesi sana nasıl düşkün olmasın? Eğer sen de kendini görseydin, kendine âşık olurdun, ey dünyanın padişahı! Bundan sonra ben de sana köleyim; inleyen gönül ağlayarak sana hâlini anlatsa, sen gül. Allah’ın kismetini böyledir, gözyaşı bana, gülmek de sanadır; bu, utangaç âşığın sana ettiği bir nasihattir, aldanmış yabancıların sana yâr olmalarından korkarım; (artık) diken potası olan, yuvarlak yastığını gülle doldurup, hasta Fehîm, gayret derdi ile ölsün⁹⁵, diyerek bendi tamamlar.

⁹⁵ Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadim, Hayatı, Sanatı, Dîvân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 240-263.

Klâsik Türk şiirinde, büyük şairler, ya da o iddia ve sanıda bulunanlar, terkîb-i bend ve tercî-i bendler yazıp, kendilerinde var olan şairlik kudretini göstermek isterler. XVII. yy. şairlerinden olan **Malatyalı Şehrî**'nin de divânında biri, tercî-i bend, diğeri de terkîb-i bend olan iki musammâtı vardır. Şairin tercî-i bendi na't konuludur. Bu bahisde ele alacağımız terkîb-i bendi ise âşıkâne konuludur (Tk.B. 19). 5 bend ve 9'ar beyitten oluşan terkîb-i bendde, şairin âşıkane gazellerinde de çok defa dile getirdiği, duygu ve düşüncelerin benzerlerini, bulmak mümkündür. Sevgilinin gözünün ucu, fitneyi bünyesinde barındıran bir yerdir. Gönül mülküne yan bakan gönül şahı da, sanki bir cellâttır. Sevgiliden yana esen nâz rüzgârının sitem eli de, gül yaprağını perişan etmiştir. Şair, Sebk-i Hindî'nin karakteristik bir özelliği olan, soyut ve somut kavramları bir araya getirme ilişkisinden istifâde ile "dest-i sitem-i nesîm-i nâz" seklindeki, uzun terkipler kurar ve bir yandan da ellerini açarak yalvaran bir insanı, yapraklan açılmış bir güle, daha doğrusu gül yaprağına benzeter.

Ey kûşe-i çesmi fitne-âbâd

Mülk-i dile şâh-ı gamze cellâd

Dest-i sitem-i nesîm-i nâzun

Gül-berg-i niyazı itdi ber-bâd

Âşık, sevgiliden ne kadar eziyet, cefâ ve zulüm görse de, gönlü tegafül kılıcıyla yaralanmış olsa bile, yine de sevgiliden gelecek dermanı istemeyecek kadar gururludur. Çünkü o, devasız bir derdin âşığıdır ve iyi olmanın vereceği lezzeti inkar eder.

Şemşîr-i tegâfûlünden ey şûh

Olursa da dil cerâhât-âbâd

Sihhat bulayum eğer umarsam

Derd-i dillime devâdan imdâd

Ben âşık-ı derd-i bi-devâyam

Ben münkir-i lezzet-i şifâyam (Tk.B. 19)

Âşıkane konulu terkîb-i bendler içinde değerlendirdiğimiz diğeri bir terkîb-i bend ise XVIII. yy. şairi **Es'ad-ı Bağdâdî**'ye aittir. Manzume (Tk.B. 19) IX bendden müteşekkildir. Her bendde yer alan beyit sayısı ise dördtür. Bu terkîb-i bend, sevgilinin güzelliğinden, âşığın gönlünün, sevgilinin siyah saçının

kıvrımında esir olduğundan; şâyet sevgilinin eteğine yapışamazsa, dünyanın maddi ve manevi hiçbir güzelliğinin kendini tatmin etmeyeceğinden; sevgilinin vefasızlığından, sevgilinin sözünde durmadığından; yüzünün parlaklığının içine aksetmemesi sebebiyle, insafsız bir tavır takındığından ve âşıkını üzdüğünden; sevgilinin haksız yere kan döktüğünden, kıyamet günü katili olduğu için sevgiliden kan davası edeceğinden, bahsetmiştir. Şair son bendde de çaresizliğinden, sevdiğinden başka kimsenin derdine derman olamayacağından, sevgilinin kavuşma sözünü yerine getirerek, onun hasta gönlünü tedavi edebileceğinden, aksi takdirde mahşere dek çaresiz bekleyeceğinden, söz etmektedir.:

*Nutk-ı İsa gibi la'lünde iken şehd-i şifâ
Vâde-i vaslun ile eyle bu bîmâra devâ
Yine bir çâre olursa sen idersin çâre
Yoksa bî-çâre kalur mahşere dek bî-çâre (Tk.B. 19)*

XVIII. yy. şairi ve Mevlevî şeyhi olan **Esrâr Dede**'nin, gazellerinden sonra en güzel şiirleri musammatlarıdır. Bu tarz şiirlerinde, onun kudretini gösteren son derece lirik ve güzel söyleyişlere rastlanır. Konu bakımından, musammatların çoğu âşıkânedir. Esrâr Dede gazellerinde olduğu gibi, âşıkâne musammatlarında da daha çok sevgiliye duyduğu özlemi, çektiği acıları ve perişan hâlini dile getirmiştir. Kaleme aldığı iki terkeb-i bend de (Tk.B. 29/1-2), bu tür şiirlerin güzel örneklerindedir. İlk terkeb-i bend, lirik üslûbu ve sade diliyle, son derece akıcı bir söyleyişe sahiptir. O terkeb-i bendlerinde, sevgili için döktüğü göz yaşlarını, gönlünün perişan hâlini, buna karşılık sevgilinin vefasızlığı ve cefakârlığını, âdeta feryad ederek dile getirir⁹⁶.

XVIII. yy. şairi **Neylî**'nin ismi Ahmed'tir ve İstanbullu'dur. Babası IV. Mehmed döneminin âlimlerinden, İstanbul kadılığı da yapmış, Mirzâ Mehmed Efendi'dir. İlmiye sınıfına mensup bir âilenin çocuğu olarak, dînî ilimlerde yetişmiş, özellikle Arapça ilimlerde ileri gitmiş, nazım ve nesirde de devrinin önde gelen kişilerinden biri olmuştur. Neylî 1747-1748 tarihinde, ikinci defa

⁹⁶ Osman Horata, *Esrâr Dede, Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Divânı*, Kültür Bak. Yay., Ankara 1998, s. 56-59.

getirildiği Rumeli sadareti sırasında hastalanmış ve görevinden istifa etmiştir. Ömrünün geri kalan kısmını, Ahmed Bîcân hazretlerinin yaşayışını kendisine örnek alarak, ibadetle geçirir. Yetmiş beş yaşında iken H. 1161/ M. 1748’de vefat eder. Divân’ı basılmamıştır. Divân’ında biri medhiye olmak üzere, iki terkîb-i bendi vardır. Neylî, güzel düşünen, sanat yapmaya çok meyilli olduğu hâlde, sözü sevimliliğini kaybetmeyen bir şairdir ⁹⁷. “**Terkîb-i Bend-i Âşıkâne**” başlıklı 7 bendlik manzumesinin (Tk.B. 35/2) I. bendinde **Neylî**, sevgilisine, bakışı, naz ve işvesi ile sarhoş eden, naz ve cilvesiyle, tıpkı şaraba olduğu gibi, kendisine müptela eden, şeklinde seslenerek, devamında sevgilinin mahmur gözünün köşesinin naz ve işvenin oturduğu yer olduğunu; onun kıvrım kıvrım olan zülf ve kakülünün yine naz ve işve tuzağı kurduğunu; onun naz ve işve ile dolu kırık saç tellerinin, bin fitneyi tuttuğunu söyleyerek, sevgiliye “Ey elinde naz ve işvenin hançerini tutan!” şeklinde seslenir ve bu yaralama işinin ne zamana kadar süreceğini merak ettiğini, kendisinin feryadına, sevgilinin gamzesinin yetişmediğini söyleyerek, cefa ülkesinin padişahı olan sevgiliden yardım ister. II. bendde, sevgilinin naz üslûbunun esiri olan, ve gönlü sevgiliye yalvarma iznine bağlı olan, başı yukarıda olan servi boylu, şuh sevgilinin, fitne ordusunun bayrağını çektiğini; onun can yakıcı güzelliğine boyun eğenlerin, onun güneşe benzeyen yüzüne yüz suyu döktüklerini; sevgilinin işveli ve yeni tarzdaki salınışının, kendisinin eski aşk derdini tazelediğini; onun, sevgisi yolunda, bin can ülkesinin Türk ve Arapların daima hızlı koşan atlarının ayağı altında kaldığını, ne yazık ki inleyen canının onun lutuf dolu bir bakışına layık olamadığını, ifade ederek, bendi tamamlar. III. bendde, kendisi ve sevgiliyi mukayese eden şair, sevgilinin kibir ve naz göğünün güneşi, kendisinin ise mihnet toprağının zerresi olduğunu; sevgilinin güzellerin önde gelen padişahı, kendisinin zillet sokağının bendesi olduğunu; onun naz ve işve gülbahçesinin goncası, kendisinin sevgi gülbahçesinin bülbülü olduğunu; onun başkalarının derdine çare bulduğunu, kendisinin ise gayret sıkıntısının yarısından hasta düştüğünü; onun başkalarına kavuşma kadehi sunduğunu, kendisinin ayrılık zehrini içmekte olduğunu söyleyerek, onun kendisine insafli eziyet etmesini, ama her ne yaparsa yapsın eziyetine devam etmesini söyler. IV. bendde, sevgilisinin

⁹⁷ Sadık Erdem, *Neylî ve Dîvân’ı*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2005, s. 1-32.

vefasız şuh bir âfet olduğunu, onun her türlü eziyet ve cefasını çekmeye hazır olduğunu; onun yaralı sinesinin yarasının mayası olduğunu, aynı zamanda (sevgiden) mahrum cânının da merhemi olduğunu; Yûsuf güzelliğine sahip olan sevgilisinin hakkıyla söylemek gerekirse, güzellikte bir bahanesinin olmadığını, dünyada eşsiz olduğunu söyleyerek, sevgilisine, “ Ey işi sitem etmek olan !” diye seslenerek, tek ayıbının aşka yabancı olanlara yakınlık göstermesi olduğunu; onun Hz. İsa gibi konuşmasıyla, bin aşk hastasına can verdiğini belirterek, onun, bu güzelliğinin Mecnûn’u için, hiç şüphesiz Leylâ’nın cânı gibi olacağını, ifade eder. V. bendde, I. tekil şahıs eki ile, kendisinin durumunu ifade eden şair, sevgiliye, toprak olmuş inleyen bir âşık olduğunu, feleğin süratli dönmesinden dolayı başının döndüğünü; çaresiz Kays’ın vadisinde mahrum olduğunu, dağ ve çöle düştüğünü; dert iniltileri içinde, sürekli, mihnet nağmesi çıkardığını; (oysa) kendisinin gösterdiği pek çok hüner ve faziletle, dünyada kendi zamanının eşsiz bulunan şahsiyetlerinden olduğunu; (buna rağmen) o vefasız sevgilinin yanında, yine de itibar bakışından mahrum olduğunu; ahının kıvılcımlarının göğe çıktığını ve hâlinin nereye varacağını bilemediğini, ifade eder. VI. bendde, kendisinin nükte süsleyen kaleminin, mânâ evini süslediğini; Neylî’nin, süsleme konusunda ölçülü olan kaleminin, gönül meclisini aydınlattığını; onun kaleminin, hayallerinin manasını, yeni görülen güzel nakışlarla süslediğini; kendisinin bu yedi bendinin tıpkı bir gezegen gibi olduğunu, dünyayı dolaşmaya layık olabilese, yine hayal çalgıcısının nağme süsleyen yeni bir beste yapacağını; bu yeni bestenin bir aşk ezgisi olduğunu ve farklı bir aşk hevesi taşıdığını, söyler. VII. bendde, geleneğe uyarak dua eden şair, Tanrı’dan aşkını, ona rehber etmesini, yine aşkını, kendisinin gönül maden ocağına cevher etmesini; hükmünü inleyen gönlünde yaygınlaştırmasını ve aşkını kendisinin cân ülkesine padişah etmesini; kalbinin karanlık evini aydınlatarak, aşkını nurlu bir mum gibi kılmasını; kendisinin, çaresiz ve kimsesiz olduğunu, gönlü kendisinde olmayan Neylî’nin, aşkını kendisine yoldaş etmesini; sinesi, aşk ile sarhoş olan Neylî’nin gönül meclisine, kendi aşkını, kadeh yapmasını dileyerek, (zaten) Tanrı aşkıyla ne var ne de yok olan varlığını, fanilik yolunun toprağı kılmasını, niyaz ederek bendi tamamlar.

XVIII. yüzyıl Klâsik Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden olan **Şeyh Gâlib**, âşıkâne konulu terkîb-i bendler içerisinde değerlendirdiğimiz terkîb-i bendi (Tk.B. 42/3) 5 bendden müteşekkildir. Şiirin her bendde 4'er beyit bulunmaktadır. Gâlib terkib-i bendine,

*Âh kim düştü gönül bir şeh-i âli câha
Kim hayâliyle gelir lerze-i dehşe mâha*

diyerek başlar. “ Şair, gönlünün yine mevkîi yüce, rütbesi yüksek bir padişaha düştüğünü, onun mertebesinin çok yüce olduğunu, ayın bile hayaline gelse, ayın titremeye başlayacağını belirterek, her ihsanının bin tane can üzen, ömrü yıpratıcı eleme yol gösterdiğini, dert ve gam dikenliğine sataştığını, işinin Allah'a kaldığını; bunun ne yoldaşa ne de sırdaşa söylenebileceğini, ki gönlünün yanışını o padişaha söylemek için fırsatının da olmadığını; dertle, hasretle neler çektiğini, şimdi yarasına ne tuz ektiğini, ancak kendisinin bildiğini ifade eder. II. bendde, sevgilinin hâlini anlayıp anlamadığını bilmediğini, onun, hâlini bilip de bilmemezlikten mi geldiği konusunda şüphede olduğunu, can, bir daha kurtulmayı, artık bu dertten halâs olmayı hayaline getiremeyeceğini, yaralarsa ne olur dememesini, zaten onun bakışının, bunu geciktirmeyeceğini; öyle bir alıcı doğan kuşunun, bu yıkık yurda inip inmeyeceğini ve âşıkların, onun cevrine tahammül edip edemeyeceğini merak ettiğini; onun, kendilerini öldürmedikçe ona yalvarmadan vazgeçmeyeceklerini, öyle beyhude yere yanıp yakılmayacaklarını ifade eder. III. bendde, sevgilisine seslenmektedir. Ona, Ey şuh, -cilveli güzel, ben, seninle buluşmayı ummadım, gönlümü, hatırımı incitip olmayacak düşünceye kapılmadım; sevgi gününü kapkaranlık hayâl gecesine döndürmedim, kâfir saçlar gibi yüzünü örtmedim, güzelliğini eylemedim; âh ederek kâkülünü dağıtmadım, saçlarını perişan hâle sokmadım, korktum da bakışından bir harfçeğiz bile sormadım; sabra mecalim kalmadı, isyanım nedir, bilemem, sultânım, maksadın, bilip bilmezlikten gelmekse artık yetmez mi? diyerek serzenişte bulunmaktadır. IV. bendde, hasret yanışıyla feryad etmeye bile mecalinin kalmadığını, hatta şaşkınlığından dolayı, ayrılıktan çektilerini bile anlatamadığını; ne kadar saklasa da elbette açılıp, görüneceğini, bu ateşin, gönül dağına basılan pamuğun içinde gizli

kalamayacağını (Eskiler, son ilâç olarak yarayı, ateşte kızgın bîr hale getirilmiş demirle dağlarlar ve dağlanan yere pamuk basarlardı); belirterek, neden bu kadar gönül yarışını gizlesin? Efendim, vallahi başka bir şey yok, inan buna; maksadım ancak şu: Birazcık yanıp yakılayım: sevgi sözü kâfirlik bile olsa söyliyeyim diyerek bendi tamamlar. V. bendde, söz Hızır'ının, sevgilinin lâ'l renkli dudağında abıhayat bulduğunu, böyle olduğu halde, kendisinden geçmiş âşık ölüp ölmeyeceğini merak ettiğini; Arasat gününde ona, bu benim katilimdir derse bedenininin gömleği kanlara bulanmış bir halde bunu ispat edeceğini; sonucunda sevgilisinin, cellât bakışını susturacağını, huyları beğenilmiş şuh güzelin, merhamet etmesini istediğini; Gâlib ölse bile sevgilisinin baygın gözlerinin iyileşmeyeceğini, yine ölse bile bu dertten vazgeçmeyeceğini ifade eder⁹⁸.

2.5.3. Dînî ve Tasavvufî Konulu Terkîb-i Bendler

Tasavvuf asr-ı saadetten iki yüz yıl sonra ortaya çıkmış ve Tanrı'yı sırrı olarak, gönlün rehberliğinde arayan bir sistemdir. Mutasavvıflar; kamil insan olmayı ve bu sayede Allah'ın rızasına, muhabbetine ve merhametine mazhar düşmeyi ümit ederler. Tasavvufî düşünceye göre bu dünya ahiretin tarlasıdır. İnsanoğlu bu dünyada gurbet hayatı yaşamaktadır. Allah'ın yarattığı her şey güzeldir. Tasavvufî felsefeye göre güzel düşünen güzel görür. Mutasavvıflara göre sâlik;“ Allah bes bâki heves” düsturunca, bütün dünyevî heveslerden arınmak durumundadır. Tasavvuf erbâbı öncelikle kendini bilmeli, bu dünyaya gönderiliş amacını idrâk etmelidir . “ Men arefe Rabbehu, fakat arefe nefsehu” düsturu gereğince, nefsinin terbiye ve tezkiye etmeli ve nefsinin esiri olmamalıdır, çünkü nefis tasavvuf erbâbının en büyük düşmanıdır.

Türk halkının yaşayışına çok tesir etmiş olan bu sistem ve yaşayış tarzının, edebiyatın dışında kalması, edebiyatı etkilememesi düşünülemezdi. Nitekim terkib-i bend ve tercî-i bend nazım şeklini kullanan şairler de, tasavvuf düşüncesini şiirlerinde ele almışlardır. Terkîb-i bendlerle ilgili bu çalışmada 6

⁹⁸ Abdülbâki Gölpınarlı, *Şeyh Gâlib, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Varlık Yay., İstanbul 1953, s.38-41.

manzumenin tasavvufî konulu olduğu tespit edildi. Bu konuda şiir söylemiş olan şairler: XVII. yy.da, Abdülahad Nûri (1), Cevrî (1); XVIII. yy.'da, Esrâr Dede (1), Haşmet (1), Senâyî (1) ve Sezâyî (1)'dir.

Bu konuda tespit edilen şiirlerden ilki XVII. yy. şairi Nâbî'ye aittir. Manzume (Tk.B. 13) “Terkîb-i Bend Der- vasf-ı Kâfile-i Hüccâc ve Der- Arzûmendî-i Ziyâret-i Ân Emkine-i Pür-İbtihâc” başlıklı olup 3 bendden oluşmaktadır. Manzumenin I. ve III. bendleri 10'ar beyit, II. bendi ise 11 beyitten oluşur. Terkîb-i bendde, Bir hac kafilesi vasfedilmektedir ve kafilenin kutsal mekanları ziyareti anlatılmaktadır.

Tasavvufî konulu içinde örnek olarak değerlendirilen diğer şiir, **Esrâr Dede'nin “devir”** nazariyesini anlattığı terkîb-i bendidir (Tk.B. 29/3) Devrinde beşeri aşk konulu lirik şiirleriyle ismini duyurmayı başaran Esrar Dede'nin bu tasavvufî terkib-i bendi, 17 bendlik, toplam 136 beyitten oluşmaktadır. Her bendinde 8'er beyit olan bu terkip, divandaki en uzun şiirdir. Kaynağı eski Yunan felsefesine kadar giden devriyelerin konusunu, ruhun manevî âlemden, maddî âleme gelişi ve tekrar ilk makama dönüşü oluşturur. Dönüş, 360 derecelik bir daire üzerinde meydana geldiği için *devir* adını alır. Ruhun maddî âleme gelişi *kavs-i nüzûl* (mebde), maddî âlemden tekrar aslına dönüşü ise *kavs-i urûc* (mead) olarak adlandırılmıştır. Tasavvufta, bu yaratılış (*tekvîn, sudûr ve tecellî*) düşüncesi müstakil devriyelerin dışında, bazı mesnevilerin başında da işlenmiştir. Yunus Emre'nin *Risâletü'n-Nushiyye'si*, Âşık Paşa'nın *Garib-nâme'si* gibi. Sünnî şairler ise konunun dinî kaynaklara uymayan yönleri sebebiyle, yaratılış konusunu Kur'ân ve Hadîsler çerçevesinde ele almaya çalışmışlar ve daha çok ruhun ana rahmine düşmesinden ölümüne kadar olan süreyi, ölüm ve kabir hayatını anlatmayı tercih etmişlerdir. Bazı devriyelerde ise sülûk esnasındaki hâller anlatılmıştır. Vahdet-i vücûd düşüncesine sahip mutasavvıflar ve Alevî-Bektaşî şairler ise konuyu bütün yönleriyle işlemişlerdir. Hatta Bektaşî şairler arasında, “tenasüh” (ölümden sonra ruhun, bir hayvan, bitki ve insanda yeniden ortaya çıkması) düşüncesine bile yer verilmiştir.

Tasavvuf felsefesindeki “**devir**” nazariyesini anlatan devriyeler, Fars ve Türk edebiyatlarında ve bilhassa tekke edebiyatında, oldukça rağbet görmüş bir türdür. Edebiyatımızda, Ahmed Yesevî’den Rıza Tevfik’e kadar bir çok şair tarafından *devriyeler* kaleme alınmıştır. Bu nazariye, devriyelerin yanında yaş-namelere de kaynaklık etmiştir. Devriyeler, Niyazî-i Mısrî’nin mensur *Risâle-i Devriyye’si* gibi birkaç istisna dışında, genellikle manzum olarak ilâhi, destan, koşma, nefes şeklinde yazılmıştır. Klâsik edebiyatta ise devir nazariyesini anlatan veya kısmen temas eden gazel, kaside, mesnevi şeklinde yazılmış örnekler rastlanmaktadır, fakat bunların sayısı fazla değildir. Hayretî, Bâkî, Gelibolulu Âlî gibi Mevlevîlik içinde yetişen bir mutasavvıf olmakla birlikte, klâsik estetik çizgisinde eserler veren Esrar Dede’nin terkîb-i bendi de, bu türün istisnai örneklerinden biridir. Esrar Dede, Melamî-kalender meşrepli, Hz.Ali ve Ehl-i beyt sevgisini dile getirmekle birlikte yolunu şaşırılmış bir Şîî olmadığını açıkça ifade eden, maddî aşka ve dünyevî zevklere düşkün, rint bir şairdir. Onun devriye yazmasında, her şeyini borçlu olduğunu söylediği Mevlânâ’nın *Mesnevî* ve *Dîvan-ı Kebîr’inde* bu türe yer vermesinin etkili olması kuvvetle muhtemeldir.

Esrâr Dede, terkîb-i bendinde, ruhun geçirdiği merhaleleri diğer örneklerde olduğu gibi kendi başından geçiyormuş gibi, birinci şahıs ağzından nakletmiş; yer yer modern tahkiyeli eserleri hatırlatan iç monolog ve diyalog tekniğine de başvurmuştur. Devriye, bu anlatım zenginliği, tamlamalar ve benzetmelerle yüklü üslubuyla da dikkati çekmektedir. Terkîb-i bend, yaratılışın mahiyetini merak eden, şüpheler ve buhranlar içinde bocalamakta olan bir ruh tasviriyle başlar. Gönül ehlinin sürekli eza, cefa içinde kalmasını, “*telvîn*”den “*temkîn*”e ulaşamamasının sebeplerini merak eden ruh, yaratılıştaki hikmeti ve sırrı anlamamanın peşine düşer. Gayb âleminde etrafına ışık saçan bir kandile benzeyen ruh, mevcûdâtı seyretmek, eşyanın nasıl devrettiğini öğrenmek ister ve bunun için “Şâh-ı Ata”, “Sâhib-i cûd” gibi sıfatlarla nitelediği Tanrı’dan izin alır ve varlık çöllerindeki uzun yolculuğuna başlar:

Anlayıp mâ-hasal-ı hikmet-i mechûleyi hep

Çekmesem harhışe-i şübhe-i bî-hûde şitâb

Ol kadar tâb-ı televvün ile dem-beste ki tâ

Bir nefes devlet-i temkine değil fırsat-yâb (I / 2,6)

*İstedim seyr edeyim cümle-i mevcudatı
 Nice devr etdiğin eşyayı bilem muztarr idim
 Ruhsat-ı kâmile verdi bana ol sâhib-i cûd
 Başlayam eylemeğe tayy-ı beyâbân-ı vücûd (II /4,8)*

Tanrı, yolculuğa çıkmaya hazırlanan ruha nasihatler eder. Bu nasihatler, tasavvufi eserlerde sık sık rastladığımız öğütler çerçevesindedir. Buna göre ruh, yolculuğu sırasında bir çok merhale kat edecektir. Bu yolda, hiç bir zaman sabır kumaşını yağma etmeyip, her vadide Hakk'ı unutmamalı, bir an bile gaflet içinde kalıp dünyanın hayaletlerine aldanmamalıdır. Bu tehlikelerden kurtulabilmek için kendisini bilgin gönüllü bir mürşide teslim etmelidir:

*Dedi dur söyleyeyim sana bu razı amma
 Etmesin tâ ki abes kâle-i sabrın yağma
 Unudursan bu sözü sonra ziyan eylersin
 Katı çok merhale kat' eyleyeceksin zîrâ
 Her ne vadide isen. hep ben olanı maksudun
 Bulmasın kalbine yol reh-zen-i gaflet asla
 Gûl-ı dünyâ-yı denî ile sakın aldanma
 Gerçi çok mehlîkeler var görünür cümle sana
 Hiç birin eyleme tahsîl-i kemâle mâni'
 Kılma hem nokta-i sehv ile kitabın imlâ
 Vardığında oraya tâ bulasın matlûbun
 Evvelâ hâdî-i tevfikimi et râh-nümâ
 Ba'dehû bir dil-i danayı bulup teslim ol
 Her ne emr eyler ise cümle "ne'am" de deme "la" (III/ 1-7)*

Bilinç akımı tekniğiyle ruhu, ilk makamına kadar götürüp Allah'la konuşuran şair, bendin sonunda hâle döner ve kendisini vefa ehli zanneden ruh nefesine yenik düşüşünü hatırlar ve tekrar ilk makama giderek, nimetin sahibini inkar etmenin doğruluğa sığmayacağını, hiç bir zaman nefesine aldanmayacağını söyler:

*Ol vakit kendimi erbâb-ı vefa sandım ben
 El-amân gâile-i nefsime aldandım ben (III / 8)
 Dedim ey şâh-ı kerem hiç ne mümkün ki seni
 Ben ferâmûş edeyim bulamayam bende beni
 Hizmet-i dâ'ire-i cûduna bağlanmış iken
 Beni döndürmeğe kadir mi olur çerh-i deni (IV/1,3)*

Bu karşılıklı diyalogdan sonra, ruhun uzun sürecek yolculuğu başlar. Bilindiği gibi, tasavvuftaki yaratılış düşüncesine göre, yaratıcı kudretten önce aktif akıl doğmuş, buna *akl-ı küll* ve *nûr-ı İlahî* denilmiştir. Bundan sonra sırasıyla dokuz gök, dokuz nefis, tebayî-i erbaa (kuru, yaş, soğuk, sıcak) ve anâsır-ı erbaa (toprak, ateş, hava, su) meydana gelmiştir. Dokuz kat gök baba, dört unsur ana mesabesindedir. Bunların birleşmesinden de mevâlid-i selâse (üç çocuk) yani cansızlar (madenler), bitki ve hayvanlar oluşmuştur. Devir nazariyesine göre, İlahî nur şeklindeki ruh, ilk makamından ayrıldıktan sonra sırasıyla akıl, nefis, felek, tebâyî-i erbaa ve ve anâsır-ı erbaaya geçerek, bunların tezahürleri şeklinde ortaya çıkar ve böylelikle maddî âleme inışı (kavs-i nüzul) tamamlanmış olur. Bundan sonra ise sırasıyla cansız (cemad, madde), nebat (bitki) ve hayvan suretine girer ve bunlardan da ana rahmine düşerek mahlukatın özü olan insan şeklinde tecelli eder. Sonra, “insan-ı kâmil” mertebesine yükselir ve ilk makama döner. Esrar Dede, bir çok devriye şairi gibi sadece ruhun bu uzun yolculuğunun bazı merhalelerini anlatmış ve bilhassa ilk makamdan ayrılan ruhun üzüntüsünü ve çektiği sıkıntıları dile getirmiştir. Devriyenin başında, şiddetli bir rüzgârın ilk makamından alıp savurduğu ruh, inişin son basamağı olan maddî âleme indirilir ve dört unsur (anâsır-ı erbaa) şeklinde karşımıza çıkar. Bundan sonra ruh için yeniden ilk makama yükseliş başlayacaktır. Dünyaya inen ruh, hayret vadisi olarak nitelediği bu merhalede bir çok sıkıntılarla karşılaşır. Talihinin insafa gelmesi için adeta yalvarır; geçtiği her vadide ilk makamından ayrılmanın verdiği üzüntüyle sürekli feryat eder:

Kaldı ol yerde biraz bum u gurâb ile duçar

Ya'nt tertib-i anâsırdan alıp feyz-i nefes

Âteş ü âb u tûrâb ile çehâr mîhâsâ

Oldu cellâd-ı hevâ cismime çok mihnet-res (V/2,3)

Ruh, dört unsurdan nebat, sonra da hayvan suretine girer ve bahçelerde akıcı bir ateşi andıran bir gül ve her makamda Hakk'ın hikmetini beyan eden bir papağan olur. Felekten, baht gülünün daha açılmadan solmasının sebebini soran ruh, hiç bir zaman kendisine yâr olmayan bahtının ektiği niyaz tohumlarının adeta çekirge ordusunun hücumuna uğradığını düşünür:

Sebebi n'oldı ki ey çerh-i felâket-mu'tâd

Gül'i bahtım dahi açılmadan etdin ber-bâd

Kol budak saldı edânî çemen-i lütfunda

*Esmedi devha-i ikbâlîme kış bâd-ı murâd
Mâ-hasal her ne ise cümle savuldu dilden
Rüzgâr eylemeyip kasdîma bir dem imdâd
Bitdi gitdi her ne kadar tohm-ı niyaz ekdimse
Uğradı hurmen-i ümmîdime san hayli cerâd (VII /1-7)*

Ruhun çektiği sıkıntı ve acıları anlattığı bu beyitler, Fuzulî gibi aşkı daha çok acı ve ıstırap yönüyle ele alan Esrar Dede'nin en başarılı olduğu kısımlardır. O, talihiyle kavga içinde olan ruhu, Mevlâ'yı bırakıp Leylâ peşine düşen Mecnun'a benzetir. Fakat, Saib'in "*Kaza çevgânının topu hareket etmeye mecburdur; talihten şikayet, basiretlilik değildir*", "anlamındaki beyti, ona kaza ve kaderin önüne geçilemeyeceği, talihten şikayetin yersiz olduğu gerçeğini hatırlatır. Akı hâlâ "*bârgêh-i canânî*"de yani ruhların ilk yaratıldığı makamda olan ruh, iki kanat takıp yeniden manevî aleme çıkmak ister. Fakat dünya bahçesinde çaresiz bir şekilde dolaşıp durmaktan başka elinden bir şey gelmez. Kendisini kimse- nin gaflet içinde avlayamayacağını düşünürken, benlik ve kibrine mağlup düşer:

*Takınıp iki kanat eyledim andan pervâz
Ederek cânib-i ulvîye çıkam deyü niyaz
Bu nevalarda beni avlıyamaz gafletde
Söyle sayyâda sakın eylesin tül ü dirâz
Başımı kayda düşürdü yine kibr ü hesti
Bağladı her tarafım dâ'îye-i ser-bestî (XI /1,5,8)*

Telaş içinde hayvan suretinde dolaşıp duran ruh, iki tutî (papağan) tarafından avlanır. Bunlar anne ve babayı temsil ederler. Ruh, sonunda anne ve babanın yiyip içtiklerinden ana rahmine düşer, fakat dünyada başına gelecekleri düşünerek buradan da çıkmak istemez. Ağlayarak gözünü açtığında kendisini ana kucağında bulur:

*Görücek böyle telâç ile beni ser-gerdân
Tutdu bir dâm-l hıyel kurdu hemân-dem devrân
İki tûtî-i sühan-fehm ile sayd etdi beni
Peder ü mâder ile ya'ni bana verdi nisan
Rahm-i mâderden edince giizerân n'oldugunu*

*Söylesem söz uzanır kıssa olur bî-pâyân
 Vatan etmişdi bir eyyam çün ol mevki 'de
 Çıkmağa istemeyip hayli dem oldu giryân (XI/1-5)
 Girdi bu şehre katı girye vü zar eyleyerek
 Bu kadar cây-l hevilnâki güzâr eyleyerek
 Aldı âgûşa görüp mâder-i eyyam anı
 Yüz verip besledi in'âm-l hezâr eyleyerek (XII/1-2)*

Tasavvuf düşüncesine göre, dünyaya gelen ruhun amacı bir mürşit vasıtasıyla ruhu olgunlaştınp, “insan-ı kâmil” hâline gelerek yeniden Hakk’a ulaşmaktır. Çocuk da büyür ve mektebe başlar. Bu mektep “edep” mektebidir. Bir süre sonra gönlüne muhabbet ateşi düşer ve “yokluk” (fenafillâh) dersini öğrenmeye çalışırken bir güzele gönlünü kaptırır. Maddî aşk içinde bocalayan ruh, yokluk (fenâ) sırlarına vakıf olamaz. Esrar Dede, ruhu bundan ötesine, yani vahdet makamına ulaştırmaz; bu makamın sırlarına vakıf olduğu zaman onu da beyan edeceğini söyler:

*Sa'y ile eyleyiben nokta-ı ilmi teksir
 Eyledim bir ince dem ders-i fenayı tekrar
 İlm-i ma'nâyı duyup sırta olursam agâh
 Anı bir hoşça beyân eylerim inşâ'allâh (XIV/ 1-8)*

Kendisini dünyanın meşgaleleri ve dertleri içinde bulan insan, ezelde verdiği sözü unuttur ve yolunu şaşırır. Kendisini bu hâllere düşüren, benlik gururuyla sarhoş olmuş nefesine isyan eder. Korku ve ümit (havf u reca) girdabından kurtulup, “taklîd”den “tahkîk”e, yani Hakk’a ulaşmak için Allah’a dua eder:

*Her ne etdiyse bana nefs-î bed-âyîn etdi
 Tab'a küfrân-l ni'am tavrını telkin etdi
 Yakdı yandırdı beni âteş-i kahr u siteme
 Başıma tûde-i nâr-ı gamı bâlîn etdi
 Havfvâ-hayfeğەر bulmaz isen râh-ı necat
 Mutasavver mi bir dahi hakkımda hayât (XVI/ 1,7,8)
 Berzah-ı havf u recâdan beni Yâ Rab kurtar
 Zevk u gam dûzah u Firdevs'e nigâh eylemeyem
 Kavlı taklidimi tahkik ede ehl-i tahkik
 Meslek-i askda hem-râh ola Hızr-ı tevfiğ (XVII/ 3,8)*

Dünyevî zevkler peşinde geçen uzun bir arayış döneminden sonra, çok ileri bir yaşta kendisini Mevlevîliğin potasına atan ve çilesini tamamladığı gece hayata veda eden Esrar Dede, ruhu da bu uzun yolculuğunun sonunda yarı yolda bırakır. Bu, onun şahsi macerasıyla da paralellik göstermektedir. Mevlevîlikten önce içinde bulunduğu topluluğu ağır bir şekilde itham eden Esrar Dede, Mevlevîliğe girdikten sonra da şaraba ve maddî aşka düşkünlüğü sebebiyle, şeyhi Gâlib Dede tarafından bir süre dergâhtan uzaklaştırılır. Bu, onun intisaptan sonra da maddî zevklerden kendisini tam olarak kurtaramadığını göstermektedir. Dîvânı'nda da vahdet neşesini coşkun bir üslûpla dile getirdiği şiirler söylemekle birlikte, sık sık beşerî aşk peşinde geçen günlerini özlemle yad eder. Devriyesinde de, ruhu “telvîn” makamında bırakıp "temkîn"e erdirememesi bu açıdan manidardır⁹⁹.

2.5.4. Şairin Sosyal Çevresi ile İlgili Konular

Bu başlık altında değerlendirilen Sâlik Efendi'ye ait terkîb-i bend 5 bendden oluşmaktadır. Her bendde yer alan beyit sayısı 6'dır. Kasidelerden sonra gelen, şair adlarının kafiye olarak kullanıldığı şiir “ Terkib-i Bend-i Müştemil-i Be-esâmî-i şu'arâ Der Medh-i Behçet Efendi ” başlıklıdır. Terkîb-i bendde geçen şairler hakkında kısa bilgiler verilirken özellikle dönem dikkate alınmıştır. Hayatları hakkında manzumede birer cümlelik değerlendirmeler olduğu için, bunların kim olduklarını tam olarak belirlemek mümkün olamamıştır. Sâlik Efendi'ye dönem ve çevre yakınlığı söz konusu olan ve bu açıdan manzumede adına yer verildiği düşünülmektedir¹⁰⁰.

⁹⁹ Osman Horata, *Esrâr Dede'nin Terkîb-Bend Şeklinde Bir Devriyesi*, *Milli Folklor, Uluslar Arası Halkbilimi Dergisi, Umay Günay'a Armağan*, S. 56, Ankara 2002, s. 95-99.

¹⁰⁰ Müzahir Kılıç, *Salik Efendi (Kasımpaşalı), Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi*, Atatürk Üniv. Sos. Bil. Ens. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1998, s. 13.

İKİNCİ BÖLÜM

II- TERCÎ-İ BENDLERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Bend sayısı

Türk edebiyatında bendlerle kurulan ikiz nazım şeklinden biri olan tercî-î bend nazım şekli üzerine yapılan tanımlamalarda ve tasniflerde de, bu nazım şeklinin bend sayısı üzerine verilmiş olan rakamların farklılık arz etmektedir. “Bazı kaynaklarda bend sayısı ile ilgili sınırlayıcı bir durumun olmadığı ve üçten başlayarak şairin gücünün yettiği ölçüde bend sayısının artırabileceği”¹⁰¹ gibi bazı kaynaklarda terkîb-î bendlerin bend sayısı hakkında kaynaklar değişik sayılar verirler. Kimileri 5-7 bend arasında¹⁰² kimileri 10-12 bend arasında¹⁰³, kimileri de 5-12 hane¹⁰⁴ olduğu yolunda bend sayısını sınırlandırmışlardır.

Bu bilgilerin dışında bend sayılarının sınırlandırılması ile ilgili sınırlayıcı bir kaidenin olmadığı bunun tamamen şairin söyleyiş kabiliyetine bağlı olduğu değişik yüzyıllarda söylenmiş olan terc-i bendlerin bend sayıları incelendiğinde ortaya çıkmaktadır.

Türk edebiyatında terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin şiirlerde görülmeye başladığı XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıl sonuna kadar, en az 2 bendli 1 tercî-i bend yazıldığı¹⁰⁵ tespit edildi. XVII. yüzyıldan itibaren XIX. yüzyıl sonuna kadar söylenmiş tercî-i bendler üzerinde yapılan bu çalışmada tercîlerde bend sayısının 2 bendden başlayarak 22 bendden kadar uzanan farklı sayıda ve uzunlukta yazılmış olduğu tespit edildi. Tespit edilen bend sayısı çeşidi

¹⁰¹ Ömer Faruk Akün, Divan Edebiyatı Maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 413

¹⁰² Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1997, s. 223.

¹⁰³ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 1994, s. 107

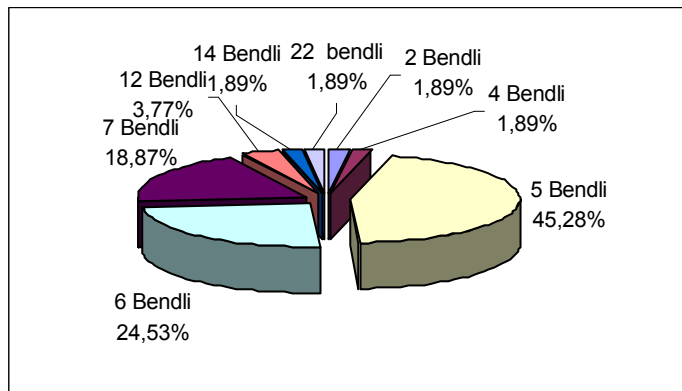
¹⁰⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 532.

¹⁰⁵ Recai yıldız, *Türk Edebiyatında Terkiib-i Bendler ve Tercî-i Bendler (XIII- XVI.yy.)*, Gazi Üniv., Sos. Bil. Ens., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1996, s. XLII.

8'dir. Bend sayıları incelendiğinde 5-6-7 bendli tercîlerin yoğunlukta olduğu gözlenir. bend 53 tercî-i bendden 24'ü (47.05) 5 bendli; 13'i (21.56) 6 bendli; 10'u (19.60), 6 bendlidir. 5-6-7 bendli tercîlerin oranı ise 88,68'dir. Tercî-i bendlerde bend sayısının azlığı bakımından 2 bendli 1 manzume (XVII.yy. Fasîh Ahmed Dede), bend sayısının çokluğu bakımından 22 bendli 1 manzume tespit edildi. (XVIII. yy. Ayıntablı Aynî))

XVII., XVIII. ve XIX. yy.'larda söylenmiş olan tercî-i bendlerdeki bend sayıları ile ilgili tablo aşağıda verilmiştir.

Sıra Nu.	Bend Sayısı	XVII.yy.	XVIII.yy.	XIX.yy.	Toplam	Oran
1	2 Bendli	1			1	1,89
3	4 Bendli		1		1	1,89
3	5 Bendli	8	13	3	24	45,28
4	6 Bendli	2	11		13	24,53
5	7 Bendli	4	5	1	10	18,87
6	12 Bendli	1		1	2	3,77
7	14 Bendli			1	1	1,89
8	22 bendli		1		1	1,89
	Toplam	16	31	6	53	100

Grafik-10 XVII. yy.'da söylenmiş tercî-i bendlerdeki sayıları ve oranları

Netice itibariyle tercî- bendlerde bend sayısında bir sınırlama olmadığı şairin gücünün yettiği ölçüde bend sayısını kullanabileceğini görürüz

1.2. Mısra sayısı

Terkîb-i bend ve tercî-i bendlerde musammatlardaki kafiye tertibi seçildiğinde her bend bütün mısraları ile kafiye bir hale gelip, manzumeye beyit yerine mısraya esas asan bir kompozisyon yapısı hakim olur ¹⁰⁶ Biz de bu sebeble tercî bendlerde söylenen mısra sayıları üzerinde de durmaya ve bu hususu ayrı bir başlık altında değerlendirmeye karar verdik. Terkipler üzerine yapılan çalışmada bend sayılarının farklılık gösterdiği belirtilmişti. Yapılan çalışmalarda bu farklılığın tercî-i bendlerde de görüldüğünü müşahade edildi; fakat çalışmanın ilerleyen safhalarında bu farklılığın sadece bend sayıları ile sınırlı kalmadığını mısra sayılarında da görüldüğünü belirtmek gerekir. Tercî-i bend nazım şekli ile söylenen şiirlerde mısra sayısı ile ilgili olarak verilen rakamlar çeşitli kaynaklarda: 8-20 mısra arasında ¹⁰⁷ 5-10 beyit arasında¹⁰⁸ kimisi de 10 beyte yakın olarak vermişlerdir.¹⁰⁹ Bununla beraber tercî-i bend nazım şeklinin beyit sayısı bakımından şairi muhayyer kıldığı beyit sayısını sınırlayıcı bir kâidenin olmadığı da ifade edilir. Ayrıca terkîb-i bend nazım şekli ile söylenen şiirlerde bendlerdeki beyit sayısı bakımından bir simetri olması zarureti de bulunmamaktadır. Terkiplerin bend sayısı ile ilgili bir başka nokta ise: Kafiye tertibinde gazel tarzı yerine musammatlardaki gibi her mısraı kafiyeli bendlerle kurulan terkîplerde bendler altı-on mısra (üç-beş beyit) olduğu zaman müseddes, müsemmen ve muaşşere benzediklerinden birer müzdeviç veya mükerrer müseddes, müsemmen, muaşşer sayılmaları yolunda ihtilafı görüşlere yol açarlar.¹¹⁰

Şunu ifade etmek gerekir ki: Tercîlerde de beyit sayısını, diğer musammat şekillerde olduğu gibi bir tasnife sokma çabası, tasnifin yapılma aşamasında incelenen, ünlü birkaç terkîbin bendlerindeki beyit sayıları esas alınarak yapılmış;

¹⁰⁶ Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı Maddesi*, Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 411.

¹⁰⁷ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 1994, s. 114.

¹⁰⁸ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 379.

¹⁰⁹ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1997, s. 250.

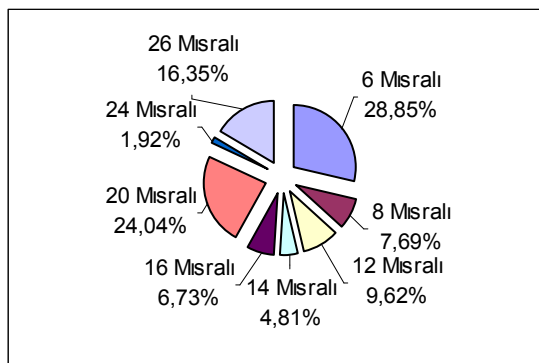
¹¹⁰ Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı Maddesi*, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 411.

bu da kanatimizce kaynaklarda verilen farklı rakamların ortaya çıkmasında etken olmuştur.

Biz de, bu çalışmamızda, değişik yüzyıllarda söylenmiş olan tercî-i bendler üzerine yaptığımız incelemelerde, beyit sayısı ile ilgili kaide haline gelebilecek nitelikte kesin rakamlara ulaşamadık. Yine çalışmamızda bu konu ile ilgili önemli araştırmaları olan Halil Erdoğan Cengiz de terkîblerde, beyit sayısının sınırlandıramayacağını bu konuda bugüne kadar söylenmiş bir çok kuralın genele teşmil edilemeyeceğini örnekleriyle anlatmıştır.¹¹¹

XVII. yüzyılda söylenmiş olan 16 tercî-i bendin, bendlerinin toplamı 104'tür. Bunun 30 bendi, 6 mısralı; 25 bendi, 20 mısralı; 17 bendi 26, 10 bendi 12 mısralı; 8 bendi 8 mısralı; 5 bendi, 14 mısralı; 2 bendi 24 mısralı olarak yazılmıştır. XVII.yy.'a ait tercî-i bendlerdeki bendlerin mısra sayıları ve oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sıra nu.	Bend sayısı	Mısra sayısı	Oranı %
1	30	6	28.85
2	8	8	7.69
3	10	12	9.62
4	5	14	4.81
5	7	16	6.73
6	25	20	24.04
7	2	24	1.92
8	17	26	16.35

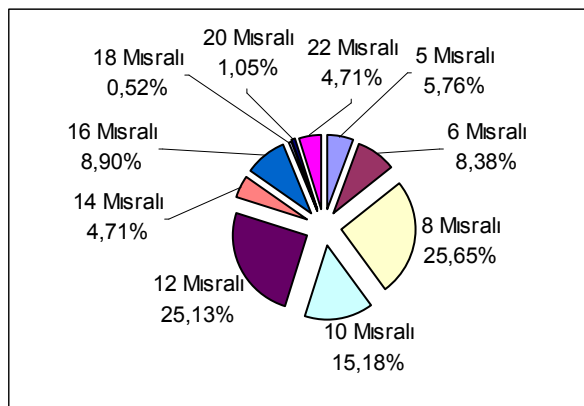

Grafik-11 XVII. yy. da söylenmiş tercî-i bendlerin mısra sayıları ve oranları

¹¹¹ Halil Erdoğan Cengiz, *Türk Dili Özel Sayısı II , Divan Şiirinde Musammatlar* , Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1986.

XVIII. yy.'da söylenmiş 29 tercî-i bendde, toplam bend sayısının 180 olduğu ve bu bendlerde en çok 8 mısralı bendlerin tercih edildiği görülür. Bu yy.'da tercih edilmiş mısra sayıları şu şekildedir. 49 bend, 8 mısralı; 48 bend, 12 mısralı; 17 bend, 16 mısralı; 16 bend, 6 mısralı; 9 bend 14 mısralı; 9 bend, 22 mısralı, 2 bend 20 mısralı; 1bend de, 18 mısralıdır. XVIII. yy.'da söylenmiş tercî-i bendlerdeki mısra sayıları ve oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

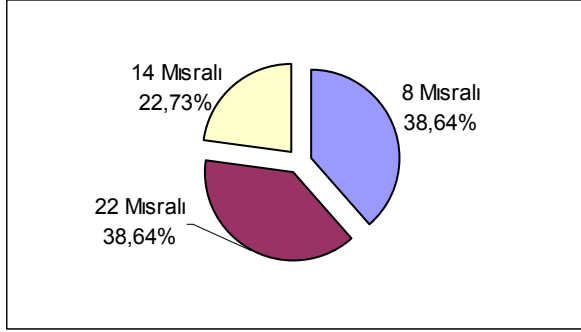
Sıra nu.	Bend sayısı	Mısra sayısı	Oranı %
1	11	5	
2	16	6	8.88
3	49	8	27.22
4	29	10	16.11
5	48	12	26.66
6	9	14	5
7	17	16	9.44
8	1	18	0.55
9	2	20	1.11
10	9	22	5

Grafik-12 XVIII. yy.'da söylenmiş tercî-i bendlerdeki mısra sayıları ve oranları

XIX. yüzyılda söylenmiş olan 6 tercî-i bendde geçen bend sayısı 44'dir. Bu bendlerin 17'si, 8 bendli; 17'si 22 bendli; 10'u 14 bendli, bendlidir. XIX.yüzyılda tercî-i bendlerdeki mısra tercihleri ile ilgili tablo aşağıda verilmiştir.

Sıra nu.	Bend sayısı	Mısra sayısı	Oranı %
1	17	8	38.63
2	17	22	38.63
3	10	14	22.72

Grafik-13 XIX. yy.'da Söylenmiş Terki̇b-i Bendlerde Mısra Sayıları

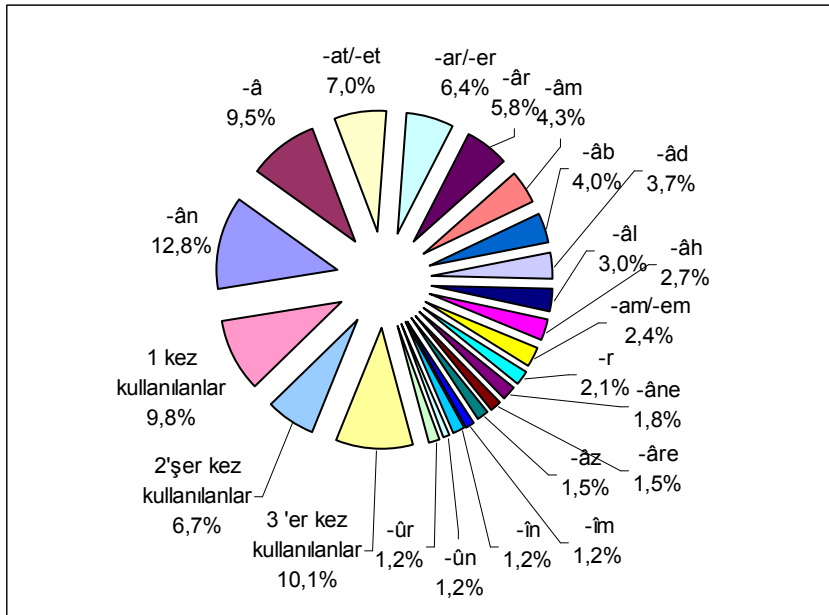
1.3. Kafiye ve redif

Tercî-i bendlerle şiir söylemek, kafiye bulmakta güçlük çekilmesi sebebiyle terki̇b-i bendlere nazaran daha zordur. Her bendin sonunda vasıta beyitlerinin tekrar edilmesinden ötürü şair, bendin anlam bütünlüğünü göz önünde bulundurarak söyleyişte ahengi sağlamak mecbûriyetindedir. Bu da, şiirde ustalık gerektirecek bir yetenek ister. Tercî-i bendlerle ilgili kafiye tercihleri değerlendirildiğinde tam kafiyelerin yoğun olarak kullanıldığı görülür.

XVII., XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda söylenmiş olan tercî-i bendlerdeki kafiye tercihleri ve oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Kafiye	Örnek Sayısı	Oran %
-ân	42	12,80
-â	31	9,45
-ar/-er	21	6,40
-at/-et	23	7,01
-âr	19	5,79
-âm	14	4,26
-âb	13	3,96

-âd	12	3,65
-âl	10	3,04
-âh	9	2,74
-am/-em	8	2,43
-r	7	2,13
-âne	6	1,82
-âre	5	1,52
-âz	5	1,52
-îm	4	1,21
-în	4	1,21
-ûn	4	1,21
-ûr	4	1,21
-ât	3	0,91
-âk	3	0,91
-ak	3	0,91
-al/-el	3	0,91
-îd	3	0,91
-îr	3	0,91
ıl/-il	3	0,91
-ır/-ir	3	0,91
-û	3	0,91
-ûd	3	0,91
-z	3	0,91

Grafik-14 Tercî-i bendlerde Kafiye Tercihleri

Bunların yanında , -ab/-eb, -âc, -âde/-âda, -eli , - an/-en, -arı/-eri -as/-es,-ayf ,-d , -î, -l kafiyeleleri 2'şer kez (% 6,70) ; -a/-e,-adı/-edi,-âf,-ağla,-ah, âki, -âkiñ,-al, -ap, -âzim, da/-de, -ef, -eh, -ele, -endi, -erd, -evi, -ey, -hra/ -hre, -ık/-ik, -îb, -ih, -im, -it,-îş, lah, -n, -ş, -ul/-ül, -ûm, -ûş -ut -ur kafiyeleleri birer kez (% 9,75) kullanılmışlardır. Vasıta beyitleriyle beraber toplam 328 kez, değişik tür ve sayıda kafiye kullanılmıştır.

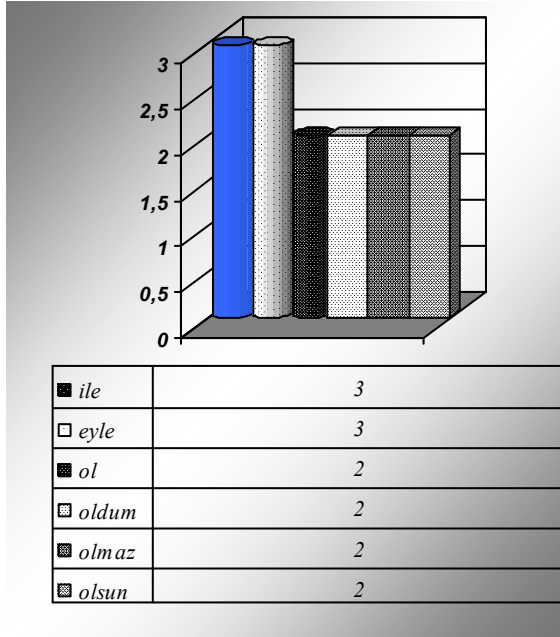
Tercî-i bendler içerisinde incelediğimiz 328 bendde, vâsıta beyitleriyle birlikte toplam 175 redif kullanılmıştır. Bunların 60'ı kelime ve kelime grubu hâlinde (% 34,28), 29'u ek ve kelime grubu hâlinde (% 16,57), 86'sı ek ve ek grubu grubu hâlinde (% 49,14). Kelime ve kelime grubu hâlindeki rediflerin 55'i tek kelimeli rediftir (% 31,42) Kelime grubu halindeki rediflerin sayısı 5, genel rediflere oranı ise % 2,85'dir.

1.3.1. Kelime ve kelime grubu halindeki redifler

1.3.1.1. Tek Kelimeli Redifler

Tercî-i bendlerde kullanılmış olan redifler içerisinde tek kelimeli rediflerin sayısı 55, oranı ise % 31,42'dir. Tek kelimeli redifler içerisinde “ **ile**” redifi 3 kez, “**eyle, ol, oldum, olmaz, olsun**” redifleri 2'şer kez kullanılmıştır; **Ağladı, baña, böyledür, bulasın, çekemem, değile dildür, durdı, et, etdi, eyledin, eylemede, eylemez, eyleyelüm, eyleyemem, eyleyemeñ, eyleyen, gerek, gibi, için, ide, idelüm, idem, ider, idi, iken, itdün, itmez, itsem, , isem, kalmamış, olalım, oldu, olma, olmaya, olmayasın, olmaz mı, olur, sanma, sende uğruna, yeter** redifleri birer kez kullanılmıştır.

Tercî-i bendlerde en çok tercih edilmiş olan tek kelimeli redifler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik-15 Tercî-i Bendlerde Tek Kelimeli Rediflerin kullanılma durumu

1.3.1.2. Kelime grubu hâlindeki redifler

Tercî-i bendlerde kullanılan kelime gurubu hâlindeki rediflerin sayısı 5'tür. Kelime gurubu hâlinde kullanılan redifler şöyledir: **“etmiş bana , kaldım ben, kalmamış aslâ, , kıl yâ Rab, kılıp eyle kabul”** Kelime grubu hâlindeki rediflerin tercî-i bendlerde kullanılmış olan diğer rediflere oranı % 2,85'dir.

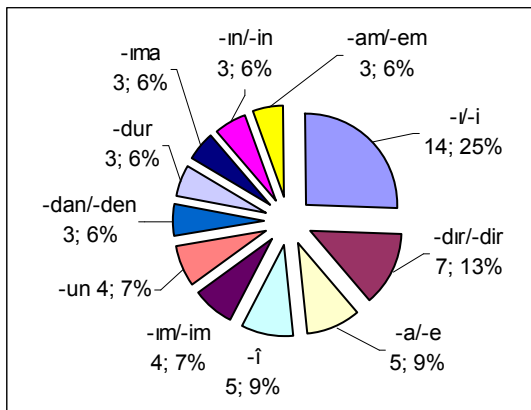
1.3.2. Ek ve Ek Grubu Hâlindeki Redifler

Tercî-i bendlerde kullanılan ek ve ek grubu hâlindeki rediflerin sayısı 86'dır. (% 49,14) Ek ve ek grubu hâlindeki rediflerin içerisinde en çok tercih edilmiş olan redif, 14 kez kullanılmış olan **“-ı/-i”** redifi, sonra 7 kez kullanılmasıyla **“-dır/-dir”** redifi, 5'er kezle **“-a/-e”** ve **“-î”** redifleri gelmektedir. Tercî-i bendlerde, diğer ek ve ek grubu hâlindeki rediflerin, tercih edilme sıklıklarına göre çoktan aza doğru sıralanışı ise şöyledir; **“-ım/-im, -uñ”** redifleri 4'er kez; **“-am/-em , -dan/-den , -dur , -ıma , -ın/-in”** redifleri 3'er kez; “

-ma, -ini, -lar, -sına” redifleri 2’şer kez; -da, -dı/-dı, -ımıñ, -ımız, -ından, -ihî, -iñ, -likdendir, -mesin, -she, -sın, -sen, -si, -sidür, -sin, -umdan, -umı, -umuzdur, -umuza, -ümüz, -üñe, -ya/-ye, -yalum, -ye” redifleri 1’er kez kullanılmıştır.

Ek ve Ek Grubu hâlindeki rediflerin, tercî-i bendlerde tercih edilme sıklıklarına göre çoktan aza doğru sıralanışı ve sayıları ve oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Redif	Örnek Sayısı	Oranı %
-ı/-i	14	16,27
-dır/-dir	7	8,13
-a/-e	5	5,81
-î	5	5,81
-ım/-im	4	4,65
-uñ	4	4,65
-am/-em	3	3,48
-dan/-den	3	3,48
-dur	3	3,48
-ıma	3	3,48
-ın/-in	3	3,48

Grafik-16 Tercî-i Bendlerde Redif Tercihleri

1.3.3. Ek ve Kelime Hâlindeki Redifler

Ek ve kelime halindeki rediflerin sayısı 29'dur. Oranı ise % 16,57'dir. Ek ve kelime hâlindeki redifler incelendiğinde, “-dir bu söz, -dür bu, -dir Şems ü Mevlânâ, -da arar, -da da yok, -da mısın, -dan bana, -dan gayrı, -ı ben, -ı marifet, -ı olalım, -ım budur, -ım yok, -ın ola, -i kerem, -mıyım bilmem, -um için, -undur senüñ, -yı felek, -yı nazar, -da arar, -da bulur, -da da var, -ı ‘aşkuz biz , -ı ateş-ı şehâdet, -ı yok, -mı kalur sandun, -üm var, -yı uşşak” rediflerinin birer kez kullanılmış olduğu görülür.

1.4. Vezin

“Türk şiirinde benimsenerek kullanılan aruz bahirleri ve bunların kalıpları İran aruzundan alınmıştır.... Türk edebiyatında Arap ve İran edebiyatında olduğu gibi aruz bilginlerinin çalışmaları ve düzenlemeleriyle değil şairlerin beğenileri ve benimsedikleri kalıpları kullanmalarıyla serbesçe ve kendiliğinden gelişmiştir.”¹¹²

Bazı aruz kalıpları Türk şairleri tarafından çok sevilmiş ve sıkça kullanılmıştır; ayrıca nazîre geleneği içinde yazılan şiirlerde, aynı ölçüde yazıldığı için bu ”cemile”lerde-nazire örnekleri- bazı kalıpların kullanımını artırmıştır. Türklerin İslam medeniyetine girmesiyle birlikte aruzun mükemmel bir şekilde kullanılabilmesi mümkün olmamıştır; bunun başlıca sebebi olarak Türkçe'nin yapısı itibâriyle uzun ünlülerinin bulunmamasını gösterebiliriz. Uzun ünlülerin olmaması aruzun kusursuz şekilde kullanılmasını neredeyse imkansız kılmıştı. Onun için aruz kalıplarının hepsinin Türk ediplerince kullanılması mümkün olamazdı; Bu sebeplerden dolayı Türkler aruzun kendi dillerine ve estetik zevklerine en uygun olan kalıplarını kullanmışlardır.

¹¹² Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 1994, s. 156.

Türk Edebiyatında tercî-i bendlerle ilgili bu çalışma sonunda Remel bahrinin “Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün” kalıbının 12 kez (% 23.52), “Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün” kalıbının 11 kez (% 21.56), “Fe’îlâtün Mefâ’îlün Fe’îlün” kalıbının 7 kez (%13.72), “Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün” kalıbının 2 kez (% 3.92), “Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün” kalıbının 1 kez (% 1.96); Hezec bahrinin “Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün” kalıbının 5 kez (% 9.80), “Mef’ûlü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ûlün” kalıbının 4 kez (% 7.84), “Mef’ûlü Mefâ’îlün Fe’ûlün” kalıbının 3 kez (% 5.88), Muzâri bahrinin “Mef’ûlü Fâ’îlâtü Mefâ’îlü Fâ’îlün” kalıbının 5 kez (% 9.80), Seri bahrinin “Müfte’îlün Müfte’îlün Fâ’îlün” kalıbının 1 kez (% 1.96) kullanıldığı tespit edildi.

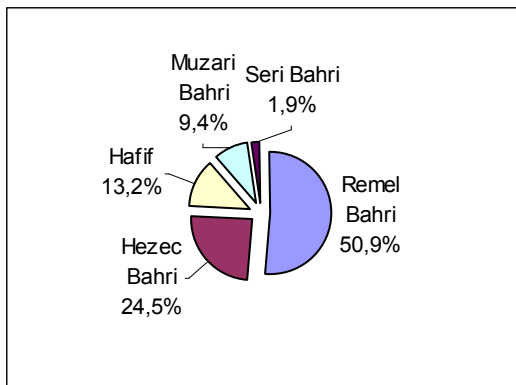
Türk edebiyatında Tercî-i bendlerde kullanılan aruz kalıplarını, örnek sayılarını ve oranlarını gösteren tablo aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sıra nu.	Vezin	Örnek Sayısı	Oranı %
1	Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün	13	24.52
2	Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün	11	20,75
3	Fe’îlâtün Mefâ’îlün Fe’îlün	7	13,20
4	Mef’ûlü Fâ’îlâtü Mefâ’îlü Fâ’îlün	5	9,43
5	Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün	6	11,32
6	Mef’ûlü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ûlün	4	7,54
7	Mef’ûlü Mefâ’îlün Fe’ûlün	3	5,66
8	Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün	2	3,77
9	Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün	1	1,88
10	Müfte’îlün Müfte’îlün Fâ’îlün	1	1,88

Türk edebiyatının genel seyrine bakıldığında Remel ve Hezec bahri Türk şairlerince benimsendiği ve Klâsik Türk şiirinin ilk yüzyıllarından itibaren nazım şekillerinde kalıpları en çok kullanılan bahirleri olduklarını terkîb-i bendlerle ilgili bölümde zikretmiştik Tercî-i bendler üzerinde yapılan çalışmada da Remel

ve Hezec bahirlerinin kalıplarının daha çok tercih edildiği görüldü. Tercî-i bendlerde kullanılan kullanılan bahirlerin sayıları ve diğer bahirlerle göre oranları şöyledir. Tercî-i bendlerde Remel bahri 27 kez (% 50,94), Hezec bahri 13 kez (% 24,52), Hafif bahri (%13,20) Muzari bahri 5 kez (% 9,43), Seri bahri 2 kez (% 1,88) kullanılmıştır.

Sıra Nu.	Bahir	Örnek Sayısı	Oranı %
1	Remel Bahri	27	50,94
2	Hezec Bahri	13	24,52
3	Hafif	7	13,20
4	Muzari Bahri	5	9,43
5	Seri Bahri	1	1,88

Grafik-17 Tercî-i Bendlerde Bahir Tercihleri

1.4. Başlık

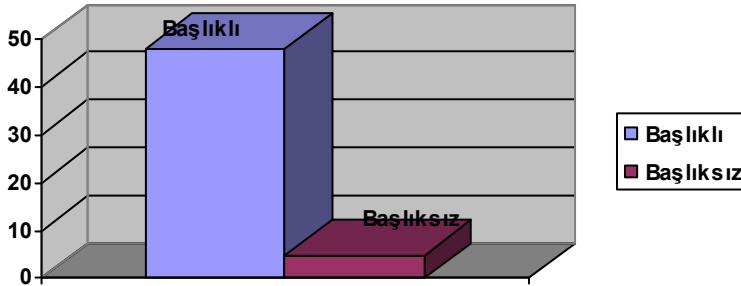
Çalışmada değerlendirilen toplam 53 tercî-i bendin dördü başlıksızdır. 23 manzume ise “ Tercî-i bend ” başlığını taşımakta veya bununla ilgilendirilerek sunulmaktadır. Tercî-i bendlerin doğrudan nazım türlerini belirleyici şekilde başlık alan şiir sayısının da 40 olduğu görülür . Bunlardan 6 tercî-i bendin muhtevasının mersiye, 1’inin tevhîd, 3’ünün münacat, 2’sinin na’t, 11’inin medhiye olduğu görülür. Tercî-i bendlerle ilgili olarak, doğrudan manzumenin konusunu belirten başlıklar şu şekilde sıralanabilir: Berây-ı Birader-i Hod Ba’d Ez-Vefât; Der-Mersiye-i Hazret-i Hüseyin , Der-Mersiye-i Şâh-zâde-i Güzîn Nûr-ı Dîde-i Zehrâ Mahdûm-ı Her Dü-Sera Hazret-i Hüseyin Razıyallahü Anh; Der-Terkîb-i Mertebe-i Kemâl-i İnsânî ki Maksad-ı Aksâ-yı Âdemist; Dîvân-ı Belâgatinden Dâniş-i Nüktedân Bismillahirrahmanirrahim; İn Tercî-i Der-Bidâyet-i Taklîd Güfte-şod, Kasîde-i Bî-Hemtâ Der-Zımn-ı Sulh-i Eşref Hân Der-Zamân-ı Ahmed Hân Aleyhi’r-rahme; Mersiye vü Târih-i Şehâdet-i Sultân Selîm Hân- ı Huld-âşiyân; Mersiye-i Tercî-i Bend; Mersiye-i Tercî-i Bend; Mustafâ Sallallahü Aleyhi ve Sellem; Nazîre-i Tercî-i Bend –i Râmiz Paşa,; Niyaz-nâme-i Bî-Riyâ Der-Fetvâ-yı Tercî-i Bend-i Ra’nâ; Sihat-nâme Berây-ı Damâd Ali Pâşâ-yı Şehîd; Şevketlû Sultân Mustafâ Hân Merhûm Beyt-i Âtî-yi Âhirûn olarak Birâderimiz Abdullah Efendi’ye Kırâat Buyurup Emr-i Hümâyûnlarıyla Tercî-i Bend olmuşdur; Tavr-ı Dîger; Vâdî-i Dîger; Tazmîn-i Beyt-i Meşhûr Der-Vasf-ı Râtib Ahmed Paşa Ba’d-ez-Kapudânî; Tercî-i Bendân; Tercî-i Bend Berây-ı Tazmîn-i Beyt-i Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis; Tercî-i Bend Beyt-i Merhûm Nefî Berây-ı Feth-i Kal’a-i Tebrîz; Tercî-i Bend Der-Na’t-ı Nebî Aleyhi’s-salatü Ve’s-selâm; Tercî-i Bend Der-Vasf-ı Şerîf-i Cenâb-ı Hazret-i Yûsuf Sîneçâk Kuddise Sırruhu’l-azîz; Tercî-i Bend Der-Vasf-ı Şerîf-i İsmetlû Beyhân Sultân Aliyyetü’ş-şân Dâmet İkbâluhâ; Tercî-i Bend Der-Vasf-ı Şerîf-i Pûşide-i Türbe-i Latîf-i Hazret-i Mevlânâ-yı Rûm Kaddese’llâhu Sirrehu; Tercî-i Bend Rahmetullah; Tercî-i Bend-i Âşıkâne; Tercî-i Bend-i Beyt-i Şerîf-i Meşhûr Lî- Cenâb-ı Hazret-i Pîr; Tercî-i Bend-i Der-Na’t-ı Habîb-i Hudâ vü Güzîde-i Enbiyâ Muhammed; Tercî-i Bend-i Dîger; Tercî-i Bend-i Dîger; Tercî-i Bend-i Dîger; Tercî-i Bend-i Dil-Pesend; Tercî-i Bend-i Hoş-âyende Ber Vech-i Tesmî-i Beyt-i

Tercîş Lî-Nâbî Rahmetu'llahu Aleyh; Nâkiza Tercî-i Bend- i Şeyh Selâmî; Tercî-i Bend-i Latîf; Tercî-i Bend-i Latîf; Tercî-i Bend-i Matla'-ı Hayâlî; Tercî-i Bend-i Matla'-ı Neş'et; Tercî-i Bend-i Müsemmen Beyt-i Tercîş Berây-ı; Hazret-i Fahrü's-şu'arâ Sâbit Efendi el-Merhûm; Tercî-i Bend-i Müsemmen Beyt-i Tercîş Berây-ı Hazret-i Örf-i Rûmî Nef'î Efendi Rahmetu'llahu Aleyh

Tercî-i bendlerin başlıklı ve başlıksız oluşlarını gösteren tablo aşağıdaki gibidir.

	XVII.yy.	XVIII.yy.	XIX.yy.	Toplam	Oran %
Başlıklı	14	28	6	48	90,56
Başlıksız	2	3	-	5	9,43
Toplam	16	31	6	53	

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, 53 tercî-i bendin 48'i başlıklı, 5 tercî-i bend ise başlıksız olarak söylenilmiştir. Başlık kullanılmamış olan tercî-i bendlerin yüzyıllara göre dağılımı ve manzumelerin şairleri şunlardır: XVII. yüzyılda, Abdülhad Nûrî (1), Cem'î (1); XVIII. Şeyh Gâlib (3).

Grafik-18 Başlıklı ve Başlıksız Oluşlarına Göre Tercî-i Bendler

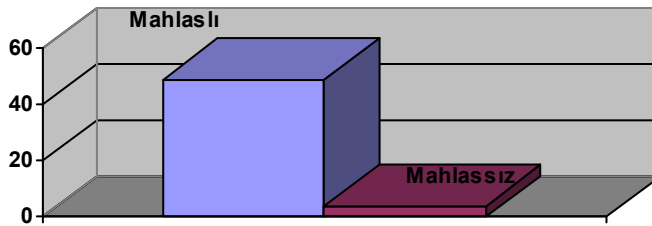
1.6. Mahlas

Tercî-i bendlerde de diğ er musammat şekillerinde oldu ğ u gibi mahlas genellikle son bendde söylenir. Tercî-i bendleri mahlas kullanımı açısından mahlaslı terkîbler ve mahlassız tercî-i bendler olarak iki kısımda tasnif edebiliriz.

Araştırmalarımız sonucunda tercî-i bendlerde mahlas kullanımı konusunda aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

	XVII. yy.	XVIII. yy.	XIX. yy.	Toplam	Oran %
Mahlaslı	15	29	5	49	92,45
Mahlassız	1	2	1	4	7,54
Toplam	16	31	6	53	

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, XIX. yüzyıl sonuna kadar söylenmiş olan tercî-i bendlerin büyük bir kısmında şairler mahlaslarını söylemişlerdir. Tespit etmiş olduğumuz 53 tercî-i bendin 49'u mahlaslı, 4'ü mahlassız olarak söylenmişlerdir. Buna göre çalışma sahamız olan XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıl sonuna kadar söylenmiş olan tercî-i bendlerin % 92,45'inde mahlas kullanılmış, % 7,54'ünde ise mahlas söylenmemiştir. Mahlasların kullanımı ile ilgili olarak aşağıdaki grafikte bu oran daha net olarak görülebilir.

Grafik -19 Mahlaslı ve Mahlassız Oluşlarına Göre Tercî-i Bendler

1.6.1. Mahlaslı Tercî-i Bendler

Tercî-i bendlerde kullanılan mahlasların son bendde tercih edilmesi genel bir temayüldür, ancak mahlasın son bendde kullanılmadığı tercî-i bendler de bulunmaktadır. Bu bakımdan mahlaslı tercî-i bendleri; Mahlası Son Bendde Olan ve Mahlası Son Bendde Olmayan Tercî-i Bendler olarak tasnif edebiliriz:

Mahlas Yeri	XVII. yy	XVIII. yy	XIX. yy	Toplam	Oran %
Son Bendde	14	27	5	46	93,87
Diğerlerinde	1	2	-	3	6,12
Toplam	15	29	5	49	

1.6.1.1. Mahlası Son Bendde Olan Tercî-i Bendler

Yukarıda vermiş olduğumuz tablodan da anlaşılacağı üzere tercî-i bendlerin büyük çoğunluğunda mahlasların son bendde söylenmiş olduğu görülür. Tercî-i bendlerdeki bu mahlas kullanma oranınının rakamlara göre şu şekilde olduğu görülür. 49 mahlaslı tercî-i bendlerin 46'sındaki bu rakam mahlaslı terkîblerin % 93,87'sini oluşturmaktadır.

1.6.1.2. Mahlası Son Bendde Olmayan Tercî-i Bendler

Araştırmanın sonunda, 3 tercî-i bendde mahlasın son bendde söylenmeyip, daha önceki bendlerde söylenmiş olduğu görüldü. Bu 3 tercî-i bend, mahlaslı tercî-i bendlerin % 6,12'sini oluşturmaktadır. Mahlası son bendde söylenmemiş olan tercî-i bendlerin şairleri şunlardır. XVII. yüzyılda, Fehîm-i Kadîm (1), XVIII. yüzyılda Ayıntablı Aynî (1), Sâlîm (1).

1.6.2. Mahlassız Tercî-i Bendler

Mahlassız tercî-i benlerin sayıları, mahlaslı tercî-i bendlere oranla son derece azdır. Mahlassız tercî-i bendlerin sayısı 4'tür. XVII. yüzyılda Fasîh Ahmed Dede (1) ve XVIII.yüzyılda Dâniş Mehmed (1), Şeyh Gâlib (1), XIX.yy.'da Ziya Paşa (1).

2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Tercî-i bend nazım şekilleri ili ilgili olarak hemen her konuda şiir söylendiği, bu nazım şeklinin konusu ile ilgili herhangi bir sınırlama olmadığı görülür. Klâsik edebiyat nazım şekilleri içinde birbirinden çok farklı konularla söylenebilme özelliği dolayısıyla bu nazım şeklinin ayrı bir yeri vardır. XVII. yüzyıldan itibaren incelediğimiz terkîb-i bendler arasında işlenen konuların yoğunluğunun felsefi ve tasavvufi mecrada olduğu görülmüştür. Mersiye, Medhiye, tevhîd, münacat, nât, sosyal tenkît, âşıkâne duyguların terennümü, bahariyye de bu nazım şekli ile söylenmiş konular arasında yer almaktadır.

2.1. Mersiye Konulu Tercî-i Bendler

Mersiye; ölen bir kişinin arkasından söylenen, o kişinin iyiliğini, dürüstlüğünü, mertliğini anlatan ve o kişinin vefatı üzerine duyulan üzüntüyü dile getiren lirik şiirlerdir. Mersiyenin İslâmiyet öncesi Türk edebiyatındaki karşılığı sagu, halk edebiyatındaki karşılığı ise ağıttır. Mersiyelerin ilk bendlerinde dünyanın ve feleğin acımasızlığına sitem, ölenin arkasından duyulan üzüntü gibi yas motiflerinin işlendiği görülür. İlk bendden sonra ise ölen kişinin medhedildiği, ölen kişinin savaççılığının, adaleti, ihsanı, saltanatı yeteneklerinin anlatıldığı bend gelir. Mersiyelerin son bölümünde genellikle birkaç mısradan oluşan duaların söylendiği bölümler yer almaktadır. Bu dualarda ölen kişinin bağışlanması ve Allah'ın onu cennetine kabul etmesi için yakarılır.

XVII. yy.'dan XIX. yy. sonuna kadar toplam 6 tercî-i bendin “*mersiye konulu*” olduğu tespit edildi. Bunlar: XVII. yy.'da; Fasîh Ahmed Dede (2), Kelîm (1), Nâ'ilî (1), XVIII. yy.'da; Ayıntablı Aynî (1), Sabih (1) olmak üzeredir.

Mersiye konulu tercî-i bendlerle ilgili, XVII. yy. şairi **Fasîh Ahmed Dede**'nin 2 tercî-i bendi bulunmaktadır. Mersiye konulu ilk tercî-i bendi

(Tc.B. 4/1), “Der- Mersiye-i Şâh-zâde Güzîn Nûr- Dîde-i Zehrâ Mahdûm-ı Her Dü-Sera Hazret-i Hüseyin Razıyallaâhü Anh” başlıklıdır. Hz. Muhammed’in torunu Hz. Hüseyin için yazılan ve vasıtalarıyla beraber 3’er beyitlik 6 bendden meydana gelen bu tercî (aa xa vv / bb xb yy) düzeninde kafiyelenmiştir. Her bendin vasıta beytinin bendden ayrı kafiyelenmiş olması şiirin müseddes olarak değerlendirilmesine manî olmakta, bendlerdeki beyit sayısı için verilen asgarî rakamdan daha az sayıda beyti ihtiva eden önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gurre-i mâh-ı Muharremdür bu

Mevsim-i sûziş-i mâtemdür bu

beytiyle başladığı bu içli mersiyesinde:

Gel gel iy dil şeb ü rûz ağlayalum

Âteş-i gamla ciğer dağlayalum

gibi çok güzel ve ahenkli mütekerrir vasıta beyitlerini kullanmış, son bendde de:

Çehremüz hâk-i niyaza sürelüm

Seyl idüp eşkümüzi hem-çü Fasîh

mahlasını söylemiştir.

Fasîh Ahmed Dede, yine Hz. Hüseyin’e mersiye türünde yazdığı ikinci ve son tercî-i bendi (Tc.B. 4/2)) “Der-Mersiye-i Hazret-i Hüseyin” başlıklıdır Şiir 4’er beyitlik 2 bend olarak değerlendirilmiştir. Genellikle 5-7 bend arasında yazılan, daha az ve daha çok bendli örnekleri de bulunan tercî-i bendlerin 2 bendli yeni bir örneğini teşkil edebilir. İkinci mersiye de birinci örneği andıran bir beyitle başlayan şair:

Geldi dem-i ferhunde-kadem mâh-ı Muharrem

Gitsün dilümüzden gam-ı endîşe-i ‘âlem

dedikten sonra içli ve acıklı duygularını gayet dokunaklı bir tarzda ortaya

koymuş:

İcra idelüm matem ol şâh-ı cihânun

Dürler dökөлüm yâdına ol gevher-i cânun

mütekerrir beytiyle şiirine son vermiştir ¹¹³.

¹¹³ Mustafa Çıpan, *Fasîh Dîvânı, İnceleme-Tenkidli Metin*, MEB. Yay., İstanbul 2003, s. 80-81.

Nâ'îlî'nin kardeşi için yazdığı tercî-i bend şeklindeki mersiyesinin (Tc.B. 8/1) I.bendinde ikinci felek ve kin tutan baht tarafından O günahsız zavallı kardeşinin onların zalimliğinin, acımasızlığının kurbanı olduğunu söyleyerek feleğe sitem eder, onu kindar ve insaniyetsiz olarak vasıflandırır. Ondan intikamını ne şekilde alacağını düşünür. Beli bükülmüş, iki büküm olmuş bir ihtiyarken, hiç acımayıp, boyunu iki kat ederek o gencecik; insana nasıl kıydığını sorar ve gönlümün ateşinin dumanının feleğin mavi renkli elbisesini, kapkara etmesini böylece cümle âlemin onun ne kadar kötü kalpli olduğunu anlansın diler. Sonra Kerbelâ'nun acıklı durumun bu olayın yanında hiç kaldığını, Arşın meleklerinin bu zulme, bu kötülüğe tanık olduklarını; kıyamet gününde hemen feleğin eteğine yapışmasını ve adalet istemesini çünkü günahsız yere zulüm görmüş olduğunda hiç kuşku yok olmadığını; bu maceraya, tâ kıyamet gününe kadar, mezarının üstünde biten otların tek tek ağlayarak yüreklerini parçalamasını; kardeşinin canıyla bir olduğunu, dertli gönlünün hayatının mayası olduğunu ifade eder. II. bendde, Rabbi'ne seslenerek, kardeşinin sağlığında hiçbir bozukluk olmadığını, ölümün hiçbir çaresi olmayan nasıl bir hastalık olduğunu; kardeşinin, olgunluk ülkesinin sultanı olan bir derviş, taht ve taç istemeyen bir sultan olduğunu, yolunun başka bir ülkeye düştüğünü, oranın başka türlü bir vergisinin olmadığını, can parasının tümünü vererek, işini ancak hallettiğini; hayat parasına asla önem vermediğini, dünya malının onun gözünde hiçbir değeri, geçerliliğin olmadığını; ay yüzlüden ayrı bu geniş, ferah dünyanın kendilerine mumu olmayan dar, sıkıntılı bir hücre gibi geldiğini; her ne kadar onun da asim topraktan olduğunu, kara toprakla altının hiç uyuşup kaynaşmadığını, bunun bir şaşılacak şey olduğunu; kardeşinin vücudunun, sararıp tam ayar bir altına döndüğünü, mihenk taşına vurup ayarını ölçmeye hiç gerek olmadığını ifade eder. III. bendde, onun, ölümlü bir toplantı olan dünyada kısa bir an geçirdiğini, sonra bu yeryüzünden göçüp gittiğini; onun yasının, gökleri birbirine kattığını, ölümünün yası ile feleğin sanki dokuz gökkubbesini yıkıp perişan etmek istediğini; onun, bu sevinç, coşkunluk dünyasına ağlayıp inlemeyi çağırıp getirdiğini, yas tutmanın usul ve kaidelerini yenileyip değiştirdiğini; zâlim, vefasız feleğin, o ay yüzlünün eksikliğinin ne olduğunu tastamam göstererek çok kötü bir iş ettiğini; kardeşinin, gönlümüzün sevinci, gözümün nuru olduğunu, neşeli

gönüllerini karanlık gam gecesine çevirdiğini; ölümüyle dostlarını ne kadar üzdüyse de düşmanlarını, ara bozucu alçak felek gibi o kadar sevindirdiğini; arşın kemerini, kubbesini baştanbaşa sarsıp, Nâ'îlî gibi feleğin de boyunu iki büklüm yaptığını ifâde eder¹¹⁴.

Aynî (1766-1837) Gaziantep'te doğdu. asıl adı Hasan'dır. Şair Nazmü'l-cevâhir adlı eserinde, doğum tarihini verdikten sonra, yirmili yaşlarda bilim öğrenmeye ilgi duyduğunu, Nazmü'l-lâl'i okuyarak bilgi sahibi ve şair olduğunu, 1790 yılında İstanbul'a gelip şairler arasında kendini gösterdiğini ve Nakşibendî tarikatına girdiğini bildirir. Aynî, müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Şair, İstanbul'da ölmüş ve Galata mevlevîhânesine gömülmüştür.¹¹⁵ Aynî'nin tercî-i bend nazım şekli ile ele almış olduğu mersiye (Tc.B. 12), bu nazım şekli ile söylenmiş en uzun mersiyeler arsında yer alır. Mersiye III. Selim'in öldürülmesi üzerine kaleme alınmıştır. Şair ilk üç bendde, feleğe sitem ve padişahın ölümünden duyulan üzüntü konu edilmektedir. Şair bendde, feleğin aksine devr etmesini, göğün yere geçmesini, bayram günü dahi mutlu olamamasını istemektedir. II. ve III. bendlerde de feleğe sitemin ve ölümün getirdiği hüznün ifade edildiği görülür.

*Ateşe yansun gül-i gülzâr-ı dehr-i bî-vefâ
Bülbül-i sûzânuñ olsun lânesi düzah-nümâ
Sînesinden lâlenüñ dûr olmasun dâğ-ı cefâ
Sümbül-i dâd-ı siyah-ı gamda kalmasınun dâimâ
Ağladı gevhâre-i hasretde gülman u benât
Yakasın çâk itdi âbâ yoldı saçın ümmehât
Kaldı hep neşv ünemâdan yek-ser eşcâr u nebât
Nice âh itmez bu hâle merd olan ey nîk-zât*

IV. bendde merhum padişahın büyüklüğü için “cihanın şahı” benzetmesini, onun ölümü için de dünyadan sefer etmek tabirini kullanır. Bendde feleğin de, onların üzüntüsüne katıldığı, yakasını yırttığı, diğer varlıklarında bu mateme iştirak ettiği anlatılır.

¹¹⁴ Haluk İpekten, *Nâilî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 26-31.

¹¹⁵ *Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1987, C. 8, s. 137.

V. bendde, padişâhın öldürülmesi ile “şehîd” olduğu düşüncesi dile getirilir. Bendde padişahı vafsetmek için: “şâh-ı şehîd ü hân-ı mazlum, fahr-ı mülük-i âl-i Osmân, İskender-i devrân ‘adâlet-dest-gâh, mihr-i sipihr-i saltanat, Osmân, hâkân-ı ‘azîm hazret-i zıllu'llâh sultân-ı° âlem dâver-i kişver-penâh, utb-ı dil-âgeh hüsrev-i pür-intibâh, Medhî-i vakt, çeşm-i ümid” gibi söyleyişler kullanılmıştır. VI. bendde yine merhum padişâh için övgü dolu söyleyişler kullanılmıştır. VII. Bendde padişâhın saltanatta kaldığı süre içinde ne gibi icraatlar yaptığına dâir söyleyişlere yer verilir. IX. bendde, padişâhın ölümünden duyulan üzüntü anlatılır. Şair, gam meclisinde gönlünün kebab olduğunu, gözyaşlarının ise şarab olduğunu ifade eder. X. bendde, padişahın şehîd olması sebebiyle, kanlı elbiseleri ile birlikte musalla taşına konulduğu, namazının kılındığı, orada bulunanların, padişâhın şehâd olduğuna şehâdet ettiğini dile getirir. XI. Bendde feleğe sitem ve üzüntü izhar edilir. XII. bendde perişan bir halde olduğunu ifâde eder. XIII. Bendden itibaren yeni padişahın övgüsü yapılmaktadır Manzumenin yarısına yakın bir kısmının, yeni padişâhın medhedilmesi için ayrılmış olması,bize şairin himmet ve himaye görmek istediğini düşündürür.

2.2. Medhiye Konulu Tercî-i Bendler

Medhiyeler övgü maksadıyla söylenmiş şiirlerdir. Bu övgü Allah ve Hazreti Muhammeden başlayarak, dört halife, din ve tarikat büyükleri, hükümdarlar, devlet büyükleri ve diğer yüksek makam sahiplerine yöneliktir.

Medhiye konulu olarak söylenmiş 11 tercî-i bend tespit edildi. Medhiye konulu tercî-i bend kaleme almış olan şairler: Edirneli Kâmî (1), İzzet Ali Paşa(1), Nevres-i Kadîm(1), Seyyid Vehbî (2), Şeyh Gâlib (5) olmak üzeredir. Medhiye konulu olarak değerlendirilen ilk şiir XVIII. yy. şairi İzzet Ali Paşa'ya aittir.

İzzet Ali Paşa'nın (1692-1734) doğum yeri İstanbul'dur. Edirne'de doğduğunu bildiren kaynaklar da vardır. Şair iyi bir eğitim aldı. Babası Defterdar Mehmet Paşa'nın iltimasıyla defterdar mektupçusu (maliye bakanı özel kalem

müdürü) oldu. Safâyî Tezkiresi'nde, her ne kadar, anlayışı, ifûde ve yazıdaki yeteneği sebebiyle babası tarafından mektupçu yapıldığı söylenirse de henüz gençlik çağında olan İzzet ali Paşa'nın yavaş yavaş gelişmesinin amaçlandığını eklemeyi de ihmal etmez. Şair, Patrona Halil isyanından sonra yeni padişahın ölümü sırasında eşkiyadan çekinmeyerek devlet hazinesini korumanın yanı sıra askerlere verilecekleri zamanında ve eksiksiz temin etti. 1734'te Revan'da vefât etti. Öldüğünde Revan muhafızlığı ve İran seraskerliği uhdesindeydi¹¹⁶.

Şair Tebriz Kalesi'nin fethi üzerine tercî-i bend şeklinde kaleme aldığı bu manzumesinde (Tc.B. 16) Padişâh III. Ahmed'in Allah'ın yardımına mazhar olup Tebriz Kalesi'ni kahramanca alan ordunun başında olduğunu, inançsız Şî'lerin gayretleri sebebiyle kalenin alınmasının geciktiği, fakat sonunda fetholunduğu; Allah'ın Yardımı ve kol kuvveti ile üç gün içinde geniş, büyük bir yerin alındığı; cengin çok şiddetli geçmesi sebebiyle feleklerin korkuya kapıldığı, feleğin çemberinin kendini siper şeklinde gösterdiği; Acemlerin melânetinin kahr kılıcı ile def' edildiği, dört halifenin ruhlarının da bu savaşta yardımcı olduğu; Müslümanların gazasında düşmanlara kılıç çekerek Kızılbaş askerlerini kılıçtan geçirdiği; İslam ordusunun hamleler yaptıkça, kılıç, mızrak ve topuzlarından çıkan şakırtının feleklere korku verdiğini; Acemlerin eğer akılları var ise tepeden tırnağa donanmış olan bu ordunun ayakları altında ezilmeden Gence'yi vermesini; kudsiyanın, binlerce iyilik müjdelemesi ile bu büyük gazanın ruhlar alemine daha hoş görüldüğü; Nef'inin ruhunu arşın takında bu güzel nazmı ve seferi kutlarken gördüğünü belirterek zamanın düşman saflarını yaran yiğidini kutlar ve arşa bundan sonra Süreyya yıldızı gibi parlayan kılıcını arşa asması gerektiğini ifâde eder. II. bendde, cihanın en büyük şahın ordunun kuvveti ile Tebriz, Kirman-şah ve Azerbajan'a hükmettiğini; çok kuvvetli bir orduya sahip olduğunu ve bu sebeble sancaklarının zorlanmadan ilerlediği, ilk hamlede Tiflis ve Revan'ın fetholunduğu; himmetle doğunun sınırlarının her taraftan zaptedildiği, çünkü Allah'ın isteğinin bu olduğu; bundan sonra onun kutlu ismini yâd etmesini ve Şehnâme-Hân'ın Dastân-ı Rüstem'i kaldırmasını; zemin ve zamanın, baştan aşağı yardım müjdesiyle donanmasını şenlik yapmasını; feleğin atlasının üzerine şevk

¹¹⁶ İrfan Aypay, *İzzet Ali Paşa Hayatı- Eserleri- Edebî Kişiliği, Divan Tenkitli Metin*, İstanbul 1998, s. 1-6.

meclisini tertip edip, Tebrîzî'nin yeni kumaş döşetmesini; yıldızların baştan başa gökyüzünün çatısını kandillerle donatıp, aydınlatmasını; gökyüzünün tâs-bâzının güneş ve ayı eteğinin altında gizleyip, dünyaya çıkmasını; sâzını Zühre yıldızının müziğiyle güzelleştirmesini, mecliste devr-i revân¹¹⁷ ile feleğin usul tutmasını; Nâhid'in bu beyti, gönül yakan yeni bir nağme ile ve İsfahan makamının ahengi ile okumasını ister. III. bendde, İslâmın gücü ile dinin emirlerini yaymak için mürted bir kavmi perişan etmek için ordu gönderildiğini; safasıyla dört halîfenin ruhunu şâd ettiğini, düşman olan Acemler için sefer düzenlendiğini; Allah'ın dinsizleri kahrederek, onların kökünü kurutmak ve onları güçsüz düşürmek için kudsiyetin gücünü ortaya koyduğu; Kudsiyânın arşın kubbesinde kavga günü başarı duâsına amin demek için saf bağlamış olduğunu; şeyhlere kin bahanesi ile küfredenlerin düzenlerinin, Osmanlı'nın kılıcı ile alt üst olduğunu; Allah'ın izniyle Farîsî ülkesinde dedikodu yerinin kalmadığını, sınır çizenlerin Cedvel-i Ceyhun'u misal almasını; köşklere ve çini porselenlere gelecekte köşkünün kubbesini süslemek için sahip olmasının yakışacağını; Fars'ın mülkünü, o temiz diyarı, Rafîzî'nin şerrinden korumak için, büyüklük gölgesinin altına aldığı; Göklerin Pîrinin, bu büyük gazâyı tebrik etmek, onurlandırmak için, bu beyti alıp okuduğunu ifâde eder. IV. bendde, şevketli sultânın dâimâ yardım ettiğini, şüphesiz bunun, en güzel tedbiri olduğunu; Padişâh olan kişinin her zaman adaletli olmasını, o zaman, onun askerlerine Allah'ın feyzinin ve nusretinin rehber olacağı; nereye gitseler yardım göreceklerini, evliyânın himmetinin müslümana yol gösterici olduğu; Rafîzî'nin taraftarlarının sayı olarak daha kalabalık iken, Allah'ın yardımı ile ilk hamlede dağıldıklarını; Kızılbaş kavminin Allah'ın izniyle perişan edildiği, dört halîfenin ruhlarının da yardıma koştuğunu; Rafîzî'lerin, mahşerde inkarcıların yandığı günde olan sıcaklığı, ateş yağdıran kılıçtan hep gördüklerini; devletinin sınırları doğuya kadar uzanan sultan için, düşman saflarını yaranların tükenmeyeceği; ne mutlu ki geleceğin gür sesinin alemini tuttuğu, saldırılarının geleceği kurtardığı; Allah'ın himmetiyle fetih ve zafer sancaklarının arttığı; padişahın, İran mülkünün başşehrini aldığı, saltanatının şan ve şöhrat bulduğunu ifâde eder. V. bendde, düşman saflarını yaranlara

¹¹⁷ Türk müziğinin küçük usullerindendir. 14 zamanlı ve 6 darblıdır.

seslenerek, onların yardımcısının Allah olduğunu, onun yardımının, muradına ermiş zâtı ile beraber olduğunu, Vezirine seslenerek her yerde muzaffer olduğunu ve yaptığı işlerin, herkesin faydası için olduğunu; padişahın tahtında saadet içinde oturmasını ve himmet etmesini, yardımın kaynağının devlet-medârı olduğu; onun dünyanın şâhı olduğunu, İsfahan'ın muteber olan emrine amade olduğunu isterse alabileceğini; Padişahın Allah'ın inâyetine mazhar olduğunu; İran'ın baştan başa ganîmeti olduğunu; düşmanın kötü ve inatçı olduğunu, ona aman vermemesini, Rafizî'nin iktidârının gücünün önünde engel olduğunu; bu nusretle övünmenin onun hakkı olduğunu, yeni fethinin iftiharının sermayesi olduğunu; Karatağ ülkesi İslâmın kılıcını görmemişken şimdi onun için çimenlik olduğunu, bunu için şükretmesi gerektiğini belirtir.

Medhiye konulu tercî-i bendler arasında değerlendirilen ikinci şiir, **Şeyh Gâlib**'e aittir (Tc.B. 25/1). Şiirin vasıta beyti, aslı Mevlânâ'ya ait olan

Âh mine'l-aşk ve hâlâtîhi

Ahrâka kalbi bî-harârâtîhi

beytidir. Hz. Mevlânâ, Şems-i Tebrizî ve aşkın medhedildiği I. bendinde, “Ey Tanrı zâtı, tertemiz yüzünde görünen, ey gönlü, sıfatların aynası olan zat !” şeklinde memduha hitab ederek, Tanrı'nın sırrının ve varlıkların tümünün, onun güzelliğinin ışığında tamamiyle görünmekte olduğunu, o semâ sırasında çark edince, altı cihetin de, onun ışığına pervane kesildiğini; temizlikler, safalar bağışlıyan sözüne, yaşayışın ruhu denilse, şevkle canın tazeleneyeceğini; güzellik nurlarının ışığını, aşkla iki cihana da vermekde olduğunu, iki dünyanın da o ışıkla durmakta olduğunu, sevgi güneşi vurunca bütün âlemin, Tanrı tecellisiyle dolduğunu; O ateşle gönlünün de, canının da yandığını, fakat güzelliginde (zâtına perde olan) sıfatlarını açtığını (yüzünü gösterdiğini) ifade ederek, “Ah aşktan ve aşkın hallerinden. gönlümü, hararetiyle yaktı” diyerek bendi tamamlar. II. bendde, mahşeri görmek isteyen, sema ederken o ay bedenliyi seyretmesini; onun, aşkla güneş gibi dönüp yuvarlanırken, dünyalara nur ve ışık salmakta olduğunu; batıyla doğuyu dümdüz edip, dokuz kubbeyi nurlara

boğmakta olduğunu belirterek, şu öğütlerde bulunur: “Sen de top gibi ardına takıl, yola düş, başı ayağı fark etme; def ve zil sesleriyle dönedur, bu çenbere benzeyen döneke feleği kola alma, ona aldırış etme, onun dönüşüne, hükümlerine kulak verme, o serseridir, serseridir, serseri.” Şair, bendin sonunda sevda ateşine düşeli kendini kaybettiğini belirterek, vasıta beytiyle bendi tamamlar. III. bendde, âşık için selvi veya öndere gerek olmadığını, âşıkın, kendi başına buyruk olanlara, hükme uymıyan hür kişilere baş tacı olmasının gerektiğini; göğün dönmesinin pervaneyi ilgilendirmediğini, pervaneye, ışığı tavaf etmek, onun çevresinde dönüp dolaşmak için sadece bir kanat lazım olduğunu; onun yanmaya hazır olduğunu, yolunun belli olduğunu, hac etmesi için ne azığa, ne de kılavuza ihtiyacı olduğunu; fakat kişinin bu sözü kolay sanmamasını, gönülde, aşk gibi bir inciye gerek olduğunu; bu kapıda kol kuvvetinin işe yaramadığını, bu konuda Haydar olmak gerektiğini, nefis isteklerine uymayı terketmenin, kolay bir iş olmadığını, Tanrı’nın yardımı ve Peygamber’in feyzinin lâzım olduğunu; başında kıyamet kavgası kopmasının gerektiğini, gönlünde aydın bir güneş, bir sevgi bulunması gerektiğini, ifade eder. IV. bendde, aşkın gelip çattığını, gönül mülküne padişah olduğunu, derdi, gamı, mihneti derleyip topladığını, kendisine asker edindiğini; dert ve elem askerlerinin gelip gittiğini, kendilerine konup göçecek bir yer yaptıklarını ve o yıkık yurdu tamamiyle mâmur bir hale soktuklarını; o yüce yoksullar yurdunun, dervişler yatağının, tecellî nuruyla dolduğunu ve içten dıştan meşaleler yandığını, orasının, mahşer alanına döndüğünü, her bucakta binlerce aman dileyen, yardım isteyen kişi belirmediğini; bunun düğün mü, yas mı olduğunun adamakıllı bilinemediğini, onun neyle, kudümle gelip çattığını; aklını şaşkınlığın aldığı ve susup kaldığını, yalnız bazen uğradığı dehşeti anlamakta olduğunu; elinden sabrın da, tahammülün de tamamiyle gittiğini, aslını anlamadığına Tanrı’nın da tanık olduğunu; onun mücessem, insan şekline girmiş nur mu, ateş mi olduğunu, sual ederek, onun yakışını hiç anlatamadığını, ifade eder. V. bendde, o ay yüzlünün her teli bir darağacına benzeyen siyah saçlarına asılana, canların feda olduğunu; onun ışığının, yalımının, pervaneye kâfi bir gonca olduğunu, Tanrı’nın bülbülü gül bahçesine ulaştırmasını dilediğini; gözlerinin, hiddetle, şiddetle Allah Allah adını okuduğunu, onun bakışının, nurlarına “yâ hû” çektiğini; şaşırmanın sırrını

açmak, anlamak için onun aynaya benzeyen yüzüne bir kere bakmanın yeterli olacağını; onun bir anlık yüzünü göstermesine ve bu buluşma müjdesine karşılık, cennetin bile feda edilebileceğini, sevgilinin ve cennetin ne olduğunu herkes bilseydi, hiçbir kimsenin, bu günü yarına değiştirmeyeceğini ve cenneti istemeyeceğini; Allah'ın tecelli nurunun, bu cismin kapısını, duvarını sardığını, bedeninin, Tur dağı'na döndüğünü, ifade eder. VI. bendde, onun gözlerinin elâ, bakışının sarhoşça olduğunu, yabancılarla bilindiğini ve âşık karşı yabancı olduğunu; can evi, ona yuva olduğu hâlde, yine alıcı bir doğan kuşuna benzeyen gözlerinin, can avlamaktan vazgeçmediğini; bahtının yüce, meşrebinin şahlara lâyıık olduğunu, ne kadar kendini naza çeker ve ne kadar nazlanırsa buna değeceğini belirterek, Molla Celâl'in "Şems bile ışığıma pervanedir" lafzından sonra, artık söze gerek kalmadığını; onun ihsanına memnun olduğunu, herkesin onun büyüklüğünü ikrar ettiğini; onun lutfunun sayesinde neler gördüğünü, sadece kendisinin bildiğini, bunun, başkaları için masal gibi olduğunu; aşk dâvasına kalkışsa, âşık olduğunu söylese, sözüne kimsenin inanmayacağını, hatta onun bir deli olduğunu iddia edeceklerini, ifade eder ¹¹⁸.

¹¹⁸ Abdülbâki Gölpınarlı, *Şeyh Gâlib, Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, Varlık Yay., İstanbul 1953, s. 26-33.

2.3. Tevhid Konulu Tercî-i Bendler

Tevhid; kelime olarak, bir kılma, birleştirme, birliğine inanma demektir. Dinî kavram olarak, Allah'ın zâtını her türlü dünyevî tasavvurdan soyutlayarak varlığına ve birliğine inanmayı ifâde eder. Bir edebiyat terimi olarak da, Allah'ın zât, sıfat ve fiillerinden söz ederek onun birliğini ve yüceliğini anlatan edebî türün adıdır.¹¹⁹

Tevhidlerde Allah'ın zât ve sıfatı, kadim ve bâki oluşu, vâcibü'l-vücûd oluşu, yaratıcılıkta ortağı bulunmadığı, mahlûkundan ayrı oluşu, yaratılmışların fâni ve ona muhtaç oluşu anlatılırken çok çeşitli ve zengin bir malzeme kullanılır, âyetlere ve hadislere müracaat edilir.¹²⁰

Tevhidler hangi şekilde yazılmış olursa olsun ihtivâ ettikleri maddeler: Zahirî şeriat ve tasavvuf olmak üzere iki büyük sistem etrafında toplanmıştır. Tasavvufî tevhidleri de, umûmî tasavvuf ve husûsî tasavvuf olarak iki büyük kısma ayırabiliriz. Umumi tasavvuf sistemi esaslarını imâm Kuşeyrî, Attar, Senâî, Muhiddînî Arâbî, Şehâbeddîni Sühreverdi, Mevlânâ Celâleddîni Rûmî gibi büyük mutasavvıflardan alan bir görüş ve duyuş tarzıdır. Hususî ismini verebileceğimiz ikinci kısma Alevîlik, Bektâşilik, Hurûfilik gibi mezhep ve tarikatların akidelerini ihtivâ eden tevhidler girer. Zahirî şeriat kısmına idhal edebileceğimiz tevhidler Kur'an ve hadisten istinbat edilen ehl-i sünnet îtikadlarını ihtivâ eder. Bir tevhid üç esaslı kısma ayrılır. Birinci kısımda Allah'ın selbî ve sübûtî sıfatlarından bahsedilir. İkinci kısımda sübûtî sıfatlarından "*kudret*"in kâinattaki tecellileri gelir. Üçüncü kısım münâcattır. Aşağı yukarı her tevhide bu üç esaslı unsuru bulabiliriz. Birinci kısımda lirizme rastlanmaz. İkinci kısımda; kemâl ve kudretin, üçüncüde ise beşerî aczin, korkunun heyecânını buluruz. Tevhid Allah'ın zât, sıfat ve e'falinden bahseder. Bu bahisleri müslümanlık esasları içinde tedkîk eden ilme

¹¹⁹ Cemal Kurnaz, *Divân Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 453.

¹²⁰ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler*, C.8, Dergah Yayınları, İstanbul 1998, s. 342.

“*kelâm*” ilmi denir. Kelâm ilminin bu bahisleri, divân edebiyatı ile bu edebiyata “*tevhid*” şekil ve mevzûunu veren İran edebiyatında tamamen vardır ¹²¹.

Çalışmaya konu olan dönem içinde, Tanrı’nın varlık ve birliğini teyid eden, tevhid konulu toplam 1 tercî-i bendin yazıldığı tespit edildi. XVII. yy. şairi Sabûhî’nin kaleme almış olduğu bu şiiri inceleyecek olursak;

XVII. yy. şairi **Sabûhî**’ye ait olan tevhid (Tc.B. 9), V. bendden oluşmaktadır. Şiirde konuyu aksettirecek bir başlık yerine sadece nazım şeklini belirten bir başlık kullanılmıştır, “Tercî-i Bend”. Tercî-i bendde Sabûhî, mahlasını bütün bendlerde kullanmıştır. Şair I. bendde, Tanrı’nın nurlu hazinenin tılsımı ve sırların kaynağı; yeryüzünün ve zamanın kendisine ulaşmak istediği varlık olduğunu ifade ederek insanın kendisini bilmesini, sevgilinin rûhunun aynası olduğunu, ifade ederek “Vahdet-i vücûd” felsefesini vurgular. Şair kişinin hâssa sarayına dahil olmasını, yabancılar gibi gezmemesini; Allah’ın varlığının mana yolunun seddi olduğunu, onun var yok, yoğu da var edebildiğini; bedeni zevklerden uzak durmasını, gönül aynasını kir ve pastan uzak tutmasını; hak görücü gözünü safalandırmasını, çünkü bir çok kişinin gözünde perde olduğunu, kişni vahdet gözü ile cihana bakmasını, böyle baktığı zaman gözüne var olan her şeyin (açık bir şekilde) görüneceğini; yüzünün ve gözünün aynadaki yansımalarının bir hakikat olduğunu; aşk, sevgili ve aşığın birbirine yar olduğunu, ifade eder. II. bendde, aşkın perdeden aşikar olduğu, Tanrı’nın dışındaki her şeyin nihan olduğu, onun aşıklarının mülk hevesinde olmadıklarını, Aşkın aşıklar için büyük, geniş bir yol haline geldiğini; aşkın, âşıkın gözünün ışığı olduğunu, dilberin güzelliğinde aşkın cazibe haline geldiğini; eşyanın hakikatının bilindiğini, her sayfanın beyan defteri haline geldiğini, zerrenin, cihanın parlak güneşi haline geldiğini, bir katernin de sonsuz bir okyonus haline geldiğini, zerreden güneşe varıncaya kadar her şeyin, onun gözle görülmeyen zatının mahzarı olduğunu; Tanrı’dan kendilerine vahdet rüzgarının ulaştığını, yaşlı, beli bükülmüş ihtiyarın genç bir delikanlı haline geldiğini; (insanoğlunun) vücudunun gizli sırlarının bilinmeye başladığını, toprak olan cisminin canın yoldaşı olduğunu, içki içenlerin başının mest olduğunu ifade ederek vasıta beytiyle bendi tamamlar. III. bendde,

¹²¹ Ali Nihat Tarlan, Divan Edebiyatında Tevhidler, Ders Notları.

insanoğlunun sefil de olsa, zengin de olsa mevlanın temiz zatının mahzarı olduğunu; onun zatının sıfatları perde olursa, görünmezse de onun; gören, görücü olduğunu insanların göreceğini; sevgilinin yüzünün şaşılıktan dolayı gizli kaldığını, görünmediğini; kimisini hayrette kaldığını, kimisinin bu kargaşada çılgın bir hale geldiğini; kimisinin akarsu gibi yolunu bulma arayışında olduğunu, kimisinin katre iken derya olduğunu; kiminin aşık, kiminin maşuk; kiminin Leylâ, kiminin Mecnûn olduğunu; sevgililerin o yüze mahzar olduğunu, aşıkların o cemele yağma ettiğini, vücûdun tek olduğunu, çokluğa aldananların kör olduğunu (gerçeği göremediğini), onların herbirinin görünüşte bir işte veli olduğunu, monların hepsinin aslında tek olduğunu ifade ederek vasıta beytiye bendi tamamlar. IV. bendde, mana şahının âlemi yarattığını, varlığı, onun maiyetinin sedasının tuttuğunu; “küntü kenz” in anlamının, aşık olduğunu ve onun ayağının nurunun âlemi kapladığını; nurun ve zulmetin uzlaştığını, yüzünün aynasının pâk zatı olduğunu; âşığın kavuşma neşesine nail olduğunu, bundan mahrum olanların ehl-i harem olduğunu; kavuşma nimetine sala dendiğini, her muhtaca onun nimetlerinin eriştiğini; Allah’a kavuşma yolunda adım atan kişinin mutlaka muradına erişeceği; aşk ehline bu belirsizlik nüktesinin, vahdet meclisindeki kadehin cür’ası gibi olduğunu; bu hakikatleri inkarcının anlamayacağını, (cömertliği ile tanınan) Hatem’in zamanının ne olduğunu, nasıl olduğunu anlayamayacağını; kendisinin onunla gördüğünü, nereye baksa, gözlerinin Tanrı’yı (onun varlığının işaretlerini) gördüğünü belirterek vasıta beytiyle bendi tamamlar. V. ve son bendde ise, eğer vahdet yolunda yürüyorsa, aşkın eteğini tutmasını, onun rehber olduğunu; kime onun aşkının kadehi sunulsa, içeni sevgilinin yüzünün sarhoşu edeceğini; aşkın büyük bir çevresi olduğunu, yüzlerin nakışlarının, onun dalgası olduğunu, aşkın gerçekten de her zaman bir hazine olduğunu, onun bin şekilde cilve ettiğini; onun bazen iman, bazen inkar olduğunu, bazen Birahim, bazen Âzer olduğunu; bazen derviş bazen sultan; bazen Dârâ, bazen İskender; bazen Hz. Peygamberin nûru, bazen Hz. Ali’nin sinesinin sırları; bazen güzel sözler söyleyen biri, bazen de değersiz Sabûhî’nin sözü olduğunu; bakmasını bilen kişinin onu her şekilde görebileceğini ifade ederek şiirini tamamlar.

2.4. Mûnâcat Konulu Tercî-i Bendler

Mûnâcatlarda yer alan esaslar, tevhidlerde olduğu gibi, âyet ve hadislerden bizzat iktibas edilerek veya bu iki kaynaktan faydalanılarak kaleme alınmıştır. Tevhidlerde olduğu gibi mûnâcatlarda da Allh'ın sıfatlarından bahsedilir. İlminin ve kudretinin olmadığı, kıdem ve beka sıfatlarıyla muttasıf bulunduğu anlatılır. Kâinâtın yegâne hâkimi, ezel ve ebedin pâdişâhı odur. Cihanda ne mevcutsa, onun kudretinin eseridir. Her varlık onun kudretini haber vermektedir. Şahlığa lâyük olan odur. Bütün pâdişahlar, onun kuludur¹²².

Mûnâcat konulu olarak 3 tercî-i bend tespit edildi. Bunlar; Dâniş Mehmed (1), Nesib Dede (1), Şeyh Gâlib (1) olmak üzeredir.

Mûnâcat bahsinde manzumesi değerlendirilen **Dâniş Mehmed** (1805-1830). İstanbul'da doğdu. Babası Ali Rifat Bey'dir. Dâniş'ten söz eden eserler, küçük yaşta öğrenime başladığını yazarlarsa da, nerede ve kimlerden okuduğu hakkında bilgi verilmemektedir. Zekâsıyla ve bilgisiyle tanınmış olan şair, Dîvân-ı Hümâyûn'a kâtip olarak girmiş, fakat memuriyette yükselmemiştir. Akif Paşa Tabsıra'da, Dâniş'in müderris olmak istediğini, bu arzusunun Pertev Paşa'nın engellemesi yüzünden gerçekleşmediğini söyler. Arif Hikmet Tezkire'sin-de ise Dâniş'in mağrur, konuşmalannda büyük küçük tanımayan ölçüsüz bir kişi olduğu ifade edilmiştir. Dâniş, zamanın modasına uyarak Nakşibendîliğin Hâlidîyye kolundan Kudsî Ahmed Efendi'ye intisap etmiş, sonradan Süleymaniyeli Şeyh Mehmed Salih Efendi'den tarikat kurallarını öğrenip bu yolda ilerleyerek şeyhinin takdirlerini kazanmıştır. Şairlik yeteneği, hafıza gücü ve zekâsı bütün yazarlar tarafından dile getirilen Dâniş, memuriyetteki başarısızlığı yüzünden geçim sıkıntısına düşmüş, henüz yirmi beş yaşında iken vereme yakalanarak İstanbul'da ölmüştür. Dâniş'ten söz eden kaynaklar; Türkçe, Arapça ve Farsça şiirlerinin ve düz yazısının başarılı olduğunda birleşirler¹²³.

¹²² Necla Pekolcay, Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı, Mustafa Uzun, M. Husrev Subaşı, *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Kitabevi Yay. İstanbul 1996, s. 146.

¹²³ *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Yayınları, C.8, İstanbul 1985, s. 129

Dâniş Mehmed, Tercî-i bend nazım şekli ile yazmış olduğu manzumesinin(Tc.B. 14) I. bendinde, gamlı gönlüne mihnet askerlerinin hücum ettiğini, devreden feleğin onu kötü hale düşürme kasdında olduğunu; gam aslanının elemlere alışmış canına pençe saldığını, ateşli zâtının ah ettiğini, kendisine sitemin coşkun bir sel gibi taşıdığını; gâmın kendisini esir ettiğini ve kimsenin yardımına gelmediğini belirterek, bunca gamdan duyduğu sıkıntıyı dile getirir. Şair ayrıca, kimsenin harab olan kalbini onarmadığını, bu sebeple zaman zaman ümitsizliğe düştüğünü ifâde eder. Manzume tercî-i bend nazım şekli ile yazılmış olduğu için vâsıta beyti her bendin sonunda tekrar edilmektedir. Bu sebeple vasıta beytinin iyi seçilmiş olması manzumenin vurgusunu güçlendiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dâniş Mehmed Efendi'nin vasıta beytindeki tercîhi de şiirin konusuna uygun olarak, yakarış, yardım umudunu ele alır. Şair bu beytinde kimseden bir yardım beklentisinin kalmadığını ve tek ümîdinin feryâd edenlerin yardımına koşan Tanrısı olduğunu ifâde eder.

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdıma

Ey benim feryâd- res Rabbim yetiş feryâdıma

II. bendde, cihânı yoktan var edenin ve felekleri devrettirenin onun temiz zâtı olduğu; evrendeki her şeyin onun tek aslından çıktığı, bir tek güneşle bu kadar varlığın âşikâr kılındığı, Tanrı'nın kendi varlığını saklayıp, yarattığı her şeyi âşikâr kıldığı, varlıkları birbirinden farklı kıldığı ve güneşe aydınlığını verdiği; Tanrı'nın aşk ehlinin kalbine sırlarını ilham ettiği, bir damlayı lütfu ile coşkun bir deniz haline getirdiği belirtilir. Vasıta beytinin evvelinde şair, felekten şikayetçi olduğunu, halktan ümîdini kestiğini ve derdi ile çaresiz kaldığını ifâde eder. Manûmenin III. bendinde, Tanrı'nın ihsan etmesiyle, kendisini sevindirdiğini, onun bir bakışıyla bin virâneyi yenilediğini; feyzine yaklaştırıp, düşmanı olan şeytandan uzaklaştırdığını, Sinesini sevince boğduğunu, kendisine lütuf ile nazar ettiğini, isyanını affettiğini, ağlayan gözlerini nûra garkettiğini anlatmaktadır. Bu kadar lütuf ve keremden sonra şair, bu güzelliklerden uzaklaştırıldığını, yoğun şekilde ayrılık düşüncesinin aklında yer ettiğini, talihinin böyle kara olduğunu ve iyice karardığını; ancak Tanrı'nın âdetinin ümitsiz olanları sevindirmek olduğunu dile getirir ve yardım talebini yineler. IV. bendde, yerden göğe her şeyin, onun

celâliyle kahrolduğu; denizlerin, onun rahmetinin bir damlası olduğu, her ay onun hasretinin üzüntüsünü çektiğini; bütün eşyanın ayrılığın üzüntüsünü yaşadığı, bir olduğuna varlıkların şahid olduğunu; halkın neşeyle ona kavuşmayı istediği, ona yakın olunan, benzeri olmayan meclisin şavkının feleği ayfınlattığı; kendisi gibi bir toprağa vuslat hayâlinin düşmeyeceği; ancak Yaradan'ın kendisine lütfedip, talihli kullar arasına dahil edebileceğini; tek ümîdinin Tanrı olduğunu ifade eder.

V. bendde, Tanrı'nın kendisine yakınlığının ve uzaklığının söz konusu olmadığını, maksadına ulaşamadığını, tahsilli ve irfan sâhibi biri olmadığı için de ne isteyeceğini bilemediğini; aşk derdine düşmediğini ama asıl büyük derdin aşk derdine düşmemek olduğunu, derman için yaptığı şeyin aman dilemek olduğunu; tek noksanının olgunlaştığını sanmak olduğunu, kendini beğenmenin ise şeytandan olduğunu; tatlı, yumuşak dilli olduğunu; ama bazen böyle abuk sabuk sözlerinin olduğunu belirterek, Tanrı'dan rahmet dilediğini ifade eder. VI. bendde, can gözünün görmediğini, dedikodunun can gözünün önüne kara kara perdeler çektiğini; aklını kullanamadığını; şeyhlerin, dervişlerin bile yorgunluk bıkkınlık gösterdiğini, kendi küçük cisminde tasbih taneleri gibi dönen bin ukde olduğunu; dostlarından zarar gördüğünü, düşmanının ise kendisini aşağıladığını; sevgiliden mutluluk bulamadığını, rakîbinden utandığını, sinesinde herkesin bıraktığı bir yara bulunduğunu, dünyaya ait işleri bıraktığını ve ihsan dergehine dâhil olduğunu ifade eder. VII. bendde, yaradanın kapısında kendisinden başka yüz bin kul bulunduğunu, âciz şahsına ancak âciz perver olan Tanrı'nın yardım edebileceğini; yaratılıştaki toprağın hamurundan anlamadığını, kandisinin toprak olduğunu; ama bütün pisliklerinde toprakla ilgili olduğu; Kendisi gibi bir toprağın yerinin semâ olmasa bile, en azından gönlünü aşkın eşliğine koymak istediğini dile getirir.

Tercî-i bend nazım şekli ile münacat söylemiş olan şairlerden **Nesip Yusuf Dede**, XVIII. yy.'ın önde gelen mevlevî büyüklerinden biridir. Konya'da doğdu. Öğrenimini konya'da tamamladıktan sonra İstanbul'a geldi ve Vezir Siyavuş Paşa'ya hocalık yaptı. Sonra Mısır'a gitti. Burada Siyahî Dede'nin hizmetine girerek Mevlevî oldu. Tarikat içinde şeyhlik mertebesine kadar ulaştı. İstanbul'da Yenikapı Mevlevîhânesinde şeyhlik yaparken vefât etti (öl. 1714)¹²⁴.

¹²⁴ *Büyük Türk Klasikleri, Ötüken Yayınları*, İstanbul 1987, s. 204.

Şair manzumenin (Tc.B. 17/3) I. bendinde, gönlünün Allah rızasına kavuşmak için azimli olmasını, sînesindeki yaradan ötürü meded beklediğini, Tanrı'nın hidayete ermek ve maksada erişmek için yol gösterici olduğu, hakikatin dışında olan şeylerden arındırılmayı, gözleri kanlı olarak geldiğini ve bu durumdan kurtulmak, neşelenmek istediğini, âh edip inlemelerinin sözü ve sazı olarak kabul edilmesini; ayrıcalıklı olduğunun işâreti olarak külahına teller taktığını; gönlünün içtenlikle Tanrı'ya yalvarmasını ve kendisinin böylelikle affedilmesi dileğini, çaresiz olduğunu ve Tanrı'nın ona çare olmasını, hasta gönlünün can yakan gamının tabibi olmasını arzu ediyor. II. bendde, kendisine kötü davranan nefsinin insafa gelmesini, Tanrı'nın hoşnut olmadığı işlere son vermesini, amallerini şevkle yapmasını, ibâdetlerinde içtenlik olmasını; Hakk'a yönelmek gerektiğini, dünyevî işlerle meşguliyetin son bulmasını, Tanrı'nın birliğinin kesrette de görülebileceği, gönül gözüne çevredeki her şeyin Yaratıcı'yı işaret ettiği; Zeyd ve Amr ile boş yere savaşmamasını, içinde bulunulan durumun Tanrı'nın huzurunda arz edilmesi gerektiğini ifâde eder. III. bendde, sa'id olduğunu, ancak bazen batıl işlerle meşgul olduğunu, nefsini isteklerine uyduğunu; ibadet yapabilecekken gaflet uykusuna dalanların hata yolunda gittiğini, ne yazık ki, ahmak nefsinin kendisini kötü bir hale koyduğunu; haramdan kaçınan dindarların yolunun cennete çıkacağını; kâinâtın varlığına şahit olduğunu, Tanrı'nın varlığını ispat eden delillere de talip olduğunu; rameti bol olan Tanrı'sı var iken başkasına halini açamayacağını dile getirir. IV. bendde, bazen vuslat hayali ile sarhoş olduğunu, bazen de ayrılık düşüncesi ile kederlendiğini; bazen yüce fikirlerle dolduğunu, neşenin feyzinde kırmızı bir gül olduğunu; bazen mahşer günü hakk'ın adaletini düşünüp, kendi halinin ne olacağı endişesiyle ağladığını; kendisinin bu alemde arzularının esiri olmuş değersiz biri olduğunu; yaptıklarından ötürü utanç içinde olduğunu, kalbi kırık, hasta, fakir ve aşağılanmış biri olduğunu ifâde eder. Şair manzumenin son bendi olan V. bendinde, Tanrı'nın bağışlamasından ümidini kesmeyeceğini, güneşin gecenin karanlığını dağıtacağını belirterek, Allah'ın hataları örten, emsalsiz, tek ve bağışlayıcı olduğunu; Hata ve günah işlemiş olsa dahi kendisini bağışlamasını umduğunu; amel defterindeki günahların

affedilmesini, günahlarının fazla olabileceğini, ancak Tanrı'nın kendisinden daha günahkar olan kullarına bile lütuf gösterdiğini ifâde eder.

Münacat konulu diğer bir tercî-i bend (Tc.B. 25/11) XVIII. yy. şairi **Şeyh Gâlib**'e aittir. Şair I. bendde, “ Şad olmayan, sevinip neşelenmeyen gönlünün âhının, ne zamana kadar arşa çıkıp duracağını; hasretle ettiği feryadın, ne vakte dek gökleri ağlatacağını; ateşten doğan ağlayıp inleyişinin, daha ne kadar bir canı yakıp duracağını sual ederek, Tanrı'nın lutfunu ister. Şâyet lutfuna nail olmaya istidadım yoksa, beni istidat sahibi eyle; ey kerem ve ihsan etmeyi âdet edinmiş padişahım, sana güçlük mü var?” diyerek bendi tamamlar. II. bendde, karıncaysa, onu, mumuna karşı pervane hâline getirmesini; kendisini kabul etmesini; suysa değer biçilmez inci yapmasını, kendisini (sadeft gibi içine) almasını; taşsa Kabe yapmasını, köşk haline sokmasını, kendisini kabul etmesini, isteyerek, vasıta beytiyle, bendi tamamlar.” III. bendde, onunla buluşmaya, ona kavuşmaya kabiliyeti yoksa, kendisine kabiliyet vermesini; elinde, avucunda birşey kalmamışsa, kendisine yeniden sermaye vermesini; yalnızca duyduğu sözleri naklediyorsa, sözlerini hâle döndürmesini; kendisini naklettiği güzel şeylerle hâllendirmesini, isteyerek vasıta beyti ile bendi tamamlar. IV. bendde, kudretini inkâr eden bir kâfirse, kendisini müslüman etmesini, nimetini inkâr ediyorsa kendisini şükreder bir hâle getirmesini, aşığı ve âcizse rahmetini daha da artırmasını isteyerek, vasıta beyti ile bendi tamamlar. V. bendde, maksadının, alıp satmak, kâr, ziyan etmek olmadığını söyleyen şair, lutfun, keremin, bir sebebin ipine bağlanmamış olduğunu; onun lutfunu; garezsiz, ivazsız, karşılıksız ummanın, suç olmadığını ifade ederek, bendi tamamlar. VI. bendde şair, Tanrı'ya yakarmaya devam eder. İşi gücü akla sığmaz kötülük olan ve hiç de temiz olmayan Gâlib'in bağışlanmasını ve böylece onun da keremine, cömertliğine layık olmasını; elinde, avucunda bir şey yoksa bile bu çaresizi reddetmemesini diler¹²⁵ ve bendi vasıta beyti ile tamamlar

¹²⁵ Abdülbâki Gölpınarlı, *Şeyh Gâlib Dîvânı'ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1985, s. 24-27.

2.5. Na't Konulu Tercî-i Bendler

Hız. Peygamber'in özelliklerinden bahseden ve onun üstün vasıflarını öven şiiirlerden olan na't konulu tercî-i bendler de, bu çalışmada değerlendirilmiştir. Çalışma sahası içinde 2 tercî-i bendin na't konulu olduğu tespit edildi. Bunlar Şehrî (1), Nesîb Dede (1) olmak üzeredir.

XVIII. yy. şairlerinden olan **Nesib Dede**'nin, tercî-i bend şeklinde yazmış olduğu bu na't (Tc.B. 17/1), "Tercî-i bend Der-Na't-i Nebî Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâm" başlıklıdır. Şair başlıktan sonra şiiirin yazılma ve okunma zamanını; "Bu Tercî-i bend Medine-i Münevvere'de kalbe gelüp, her bendi tamam oldukça, Huzur-ı Sultân-ı Ekrem Salla'llâhu Aleyhi Ve Sellem'de Kırâat Olunmak Müyesser Oldu" şeklinde belirtmiştir. Şair manzumenin I. bendinde Hız. Peygamber'e seslenerek, onun cemâlinden ayrı olmanın gamının kendisini harab ettiğini söyleyerek, bu gamlı kişiyi görüp, kendisine bakmasını ister. II. bendde, onun Tanrı'nın tek sevdiği ve nazenîni olduğunu belirterek, Hakk'ın dergahine varacak yüzünün olmadığını ve tek dayanağının Hız. Peygamber olduğunu ifâde eder. Bendde samimi ve içten bir söyleyiş hakimdir.

*Ey Yegâne habîb-i Hazret-i Hak
Nâzenin-i yâr-ı Hâkîm-i Mutlak
Dergeh-i Hakk'a yok yüzüm varacak
Sanadur istinâd-ı dil ancak*

III. bendde, Hız. Peygamber'e; "Ey kerîm olan Tanrı'nın Peygamber'i!" diye seslenerek, menzilin onna yakın ve misafiri olmak olduğunu, ancak Tanrı'ya yakışır bir amelinin olmadığını söyleyerek, bu sebeble cömertlik maden ocağı olan Peygamber'inden lutuf diler. IV. bendde, Hız. Peygamber'e; "Ey ümmetinin hepsine şefa'at eden ve cömertlik sadece kendisine mahsus olan" diyerek, kendisini utandırmamasını, çünkü onun dergahından başka bir dergaha sığınamayacağını ifade eder. V. bendden; "Ey hakikatin ve irşâd ülkesinin padişahı olan" diye seslendiği Hız. Peygamber'den, kendisine yardım etmesini ister.

2.6. Diğer Konulardaki Tercî-i Bendler

Türk edebiyatı içinde Klâsik edebiyatın ikiz nazım şekillerinden biri olan tercî-i bendlerle XVII. yüzyıldan itibaren söylenmiş şiirlerde: Felsefî ve tasavvufî konuların; mersiye'nin; tevhid, münacat, nât gibi nazım türlerinin kullanıldığını belirtmiştik. Diğer konular başlığı altında zikrettiğimiz konuların dışında kalan mevzûların konu edinildiği tercîler üzerinde duracağız. Bu konuları şöyle sıralayabiliriz: Sevgili, sevgilinin vefâsızlığı, ayrılık, aşk, aşıkâne duygular, baharın gelişi üzerine duyulan sevinç, içki ve içki aleminin anlatıldığı, aşk, şarab meclisi ile ilgili şiirler, feleğin zalimliği, talihten şikayettir.

2.6.1. Sosyal Tenkit konulu Tercî-i bendler

Çalışma sahası içinde 4 tercî-i bendin sosyal tenkit konulu olduğu tespit edilmiştir. Bunlar: XVII. yy.'da Sâlik Efendi (1), XVIII. yy'da Ahmet Sâdık Ziver (1), Ziya Paşa (2) olmak üzeredir.

Tercî-i bendlerin başlıca konuları arasında yer alan, tasavvufî konuların ve sosyal tenkidin, **Ziyâ Paşa**'nın tercî-i bendinde ele alınmış, kendi zamanında oldukça beğenildiği gibi sonraki zamanlarda da tesirini sürdürmüştür. Şairin bu manzumesini benzer konulu tercî-i bendlerin muhtevası hakkında fikir vermesi maksadıyla örnek olarak incelemeyi uygun bulduk. "*Zirâ, Ziyâ paşa tercî-i bendi ile büyük bir yenilik getirmemiştir, çünkü bu uzun şiirde (12 bend- bendiye beyitleriyle birlikte 132 beyit- iki yüz altmış dört mısra) söylediklerini çok önceleri mutasavvıflar da ifâde etmişlerdi.*"¹²⁶

Türk Edebiyatı'nın en başarılı tercî-i bendini, Ziya Paşa yazmıştır. Ziya Paşa tercî-i bendinde (Tc.B. 29/1), Allah'ın kudretini, kâinâtın sonsuzluğunu, arzın mahiyetini ve insanların birbirine karşı olumsuz davranışlarını ele almıştır.

¹²⁶ H.Fethi Gözler, *Ziya Paşa'nın Tercî-i Bendi ve Terkîb-i Bendi üzerine Düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 23-83.

Tercî-i bendinin I. bendinde, Üzerinde yaşadığımız bu dünyanın, tuhaf bir dershaneye benzediğini, Dünya üzerinde gördüğümüz her güzel nesnenin, ilâhî kitaptan bir belirti olduğunu; dünyanın, felâkete sebep olan bir değirmen, insan ise bu değirmenin içine atılmış başı boş bir tanecik olduğunu; eski dünya konağı çok tuhaf bir yuva olduğunu, dev gibi kendi çocuklarını yediğini; kâinatı temsil eden belirtiler yani orada görülenlerin esasları araştırılırsa bunların ya uyku, ya hayal veya efsane olduğunun anlaşılacağını; yazın arzusunu kışa, baharınkinin de sonbahara kavuşmak olduğu gibi dünyanın işleri bir sona ulaşacağını; insanın, her şeyin esasını tam olarak bilemeyeceğini, her inanışın insan aklına göre gaibane özellikler taşıdığını; bu mavi kubbe altında bütün zerrelere kaza okuna hedef olduğunu, kaza okundan korunmak için siper olmadığını; Allah tarafından takdir olunmuş hüküm ne ise onun, gerçekleşeceğini, Görünüştükünün doğru veya yanlış, hep (sözde sebepten) başka bir şey olmadığını, yüzündeki bütün olayların, ne feleğin yüzünden ne de zamanın hükmü icabı olduğunu, hepsinin bir yapıcının (Allah'ın) güzel eserleri olduğunu ifade eder. Her bendin sonunda tekrar edilen vâsita beytinin manası ise: Sanatı karşısında akılları hayrete düşüren büyük sanatkârı ulularım. Kudretiyle âlimleri âciz bırakan Ulu Allah'ı takdis ederim. Şeklinde. II. bendde, gökyüzünün sonu olmayan yıldızlarla dolu olduğunu, dünyânın bu yıldızlara nispet edilirse bir zerre kadar dahi olmadığını; binlerce parlak güneş ve ay, yüz binlerce sabit yıldız ve ayrıca gözle görülebilen bir gezegen olduğunu; her güneşin kendine tâbi olan, uyan yıldızlarla birlikte döndüğünü, bu uyanlara başka uyanlar yani peykler (uydular) katıldığını; her güneşin kendine uyanlara özel surette ışığını, dağıttığını, her yıldızın kendine has özelliklerinin başka yıldızlar için gizli olduğunu, her cümlenin (güneş sistemi) kendi merkezinde durmaksızın hareket halinde olduğunu, her kıt'anın ebedî verimliliği kendi ekseninde bulduğunu; her geniş sistemde (güneş sisteminde) bin vücudun açılıp yayılmış olduğunu, Her geniş kat'ada, bin ayrı cihanın meydana görüldüğünü; her vücudun bin vücut için kaynak olduğunu, her bir cihanın meydana gelecek binlerce cihanın belirtilerini taşıdığını; her zerrede özel surette verimlilik, her cisimde özel tabiat gereğince canın var olduğunu; her âlemin yıllarının ve tarihlerinin ayrı ayrı olduğunu; her bir yerde zamanın başka hesabının olduğunu; bu âlem, ucu bucağı bulunmayan büyük bir deniz olduğunu,

sahillerinin hayret girdabına bitişik olduğunu ifâde eder. III. bendde, sonsuz bir parçası olan dünyamızın alt tarafı bir zerreden ibâret olduğunu, dünyada en küçük bir parçanın dahi harice gidemediğini; yeryüzünün içi ateşle dolu olan yuvarlak bir cisim olduğunu, dışının ise , denizlerin ve nehirlerin açtığı yataklarla parça parça bir hale geldiğini; dünyanın ateşle dolu lan içinin hacmi yanında, kabuğunun çok ince olduğunu, üzerine asma yaprağı döşenen bir kubbeye benzetilebileceğini; dünyanın kabuğunun, gece gündüz bütün mahluklara yiyecek yetiştirmeye çalıştığını; yeryüzünün ejderinin bazen nefes alacak olsa, işte o zaman ateşler saçan dağların dünyayı titrettiğini; o büyük zerreyi (yer yuvarlağı) temiz havanın, (teneffüs etmeye yarayan hava) fenerin mumu kapladığı gibi kaplamış olduğunu; âlemi kaplayan bu sofradan herkesin gece gündüz kendi payına düşeni alacağını; sağı ve solu anlamamıza yardım eden bu noktanın (dünya) aklın evreni anlamak için yola çıktığı nokta olduğunu; canlı varlıkların hepsinin hayata geliş ve sevinçlerini dünyada tattıklarını, ölüm içkisini de dünyada tattıklarını; herkes için ateş dolu olan bu topun üzerinde korku ve kuruntudan uzak olarak güvenlik içinde uyumaya devam etmekte olduklarını ifâde eder. IV. bendde, İnleyen ahuların, arslanın dişine bir lokma olduğunu, bir koyunun ise can avlayan (can alan) kurt için sadece bir azık olduğunu; sineğin hiçbir kabahati yokken örümceklere gıda olduğunu, güvercinin de masum olduğu halde, şahinin avı olmaktan kurtulamadığını; güçsüz kaplumbağanın da tavşancıl kuşunun esiri olduğunu; yılanın da hiç suçu bulunmayan (gücü olmayan) kurbağayı kendine yem yaptığını; alıcı kuşun, kabahati olmayan piliçleri parçaladığını, aynı durumda olan sıçanı da iki parça ettiğini; yüksekte uçan atmacanın küçücük serçeyi öldürdüğünü, doğanın da sülünü pençesine geçirmekte zorluk çekmediğini; hızlı uçan kuşların yer yılanına lokma olduklarını, denizlerde yaşayan balıkların da uçan kuşların yemi olduğunu; dalgıcın mücevher (inci bulma) tutkusunun, timsaha yem olmasına sebep olduğunu, kekliğin tuzağa düşmesinin sebebinin taneleri yemek ümidi olduğunu; sedefin parçalanmasının sebebinin içindeki inci için olduğunu, bülbülün güzel sesinin, kafeste inlemesine sebep olduğunu; kunduzun, yumurtası için öldürüldüğünü, samurun öldürülmesinin sebebinin ise postundan, kıymetli kürkünden ötürü olduğunu; kuvvetlinin zayıfı yok etmesi öteden beri bir kural olduğunu, bu savaşın, yerde, havada,

denizde hükmünü yürütmekte olduğunu ifâde eder. V. bendde, insanların, bazen güneşe, bazen yıldızlara bazen de cansızlara Allah diye kulluk ettiklerini; bazen öküz, bazen ateş, kimi vakit Yezdan ve Ehrimen, bazı zamanda nur, bazen karanlığın, inanç konusu olduğunu; bir müddet akıl, güzellik ve aşkın ilâh olarak kabul edildiğini, şehirlerin hepsinin putlarla dolduğunu; en sonunda Allah'ın bir olduğuna (birliğine) inanma döneminin başladığını, ama bu sefer de bu inanma işine bin fesat, bin fitne karıştırıldığını; halkın, yaratan ile yaratılanı kimi zamanlar bir olarak kabul ettiğini, bazen de ayrı saydığını, yani yaratan ile yaratılanı bazen birleştirip bazen ayırdıklarını; bazen Allah'ın “sıfatları” ile kendisi bir tutulduğunu ve bu yüzden binlerce “Tanrı sıfatı”ndan ötürü Tanrı benliğinin ortaya çıktığını, Tanrılar'ın çoğaldığını, bu yüzden bir asılda birçok asılın birleştiğini; her şahsın, kendi isteğine göre somut bir Allah tasavvur etmeğe başladığını; şahısların ve akılların birbirlerine ne kadar karşıt iseler inanışlar da o kadar değişken olduğunu; her kavimin tuttuğu inanma yolunu biricik doğru yol kabul ederek başkalarına, kendi gibi düşünmeyenlere düşman olduğunu; bu farklılıklara rağmen herkesin bir isteğinin olduğunu, onun da, bir Yaradan'a içtenlikle itaat etmek, inanmak ve tapmak olduğunu ifâde eder. VI. bendde güllerin gülerken bülbülün ömrünü feryadla geçirdiğini, hastanın ölüm halinde iken doktorun ücret istediğini; zenginin cesedinin horlanarak bir tarafta beklerken, mirasa konanlarla ölü yıkayıcıların akrabaları gibi sabırsızlandığını; zengin şehir efendisinin bin naz ile yastığına yaslandığını, aç bir garibin ise sefalet içinde hayatını sürdürmeye çalıştığını; etrafa ışıklar saçan mumun, neş'e ve coşkunluk meclisini aydınlattığını, kanadı kırılmış olan pervanenin, alevin tutkunu, ona aşık olduğunu; sarımsakla soğan, nergisle lâle gibi zambakgiller ailesine mensup olan bitkilerin kokularını açıkta etrafa saçarken (esans) cinsinden güzel kokulu şeylerin, bir mahfaza içine hapsedilmiş olduğunu; değeri olmayan ahmağın, zevk ve safa yatağında yattığını, soylu veya akıllı olanların ise alçaklık ve hakaret külhanında, sefil bir biçimde perişan olarak yaşadıklarını; cehaletin, çok zaman dünya nimetlerinden payını aldığını, buna karşılık bazen aklın (akıllı), akşam yemeği bulamadığını; alçağın kışkırtıcı sohbet meclislerinde itibar görüp, beğenildiğini, akla yakın öğütler veren kişilerden ise nefret edildiğini; kimi vakit sözü değerli bir şairin, cahillerin hakaretine maruz kaldığını, bazen bilgili bir edibin

ahmakların maskarası haline geldiğini; bir yoksul geçimini sağlayamazken, bir zalimin ise her işi yolunda giderek gelişip, büyüdüğünü ifâde eder. VII. bendde, Allah'a seslenerek, bu dünyada her bilgili insanını, neden akıl belasıyla (aklı olduğu için) rahattan uzak kalmış olduğunu ve dertlerinin niçin olgunlukları oranında olduğunu merak eder. Onlarının arttıkça dertlerinin de arttığını; kişi hangi tarafa baksa huzursuz olduğunu, herhangi bir iş için hayal kursa akli almadığını, aklının yetersiz kaldığını; zanların, şüphelerin, akıl denen teraziyi değiştiren dirhemler gibi vazife görürken, eşyanın içyüzünü (gerçeğini) tartmak ve anlayabilmenin mümkün olamayacağını; aklın ve anlayışın bu beceriksizlik ve güçsüzlüğü ile olayların 'esas ve niteliğini anlayabilmenin ve sezebilmenin mümkün olmadığını; bilgili kişiye bu kadar sıkıntı ve gamın sanki az geiyormuşcasına bir de cahillerin baskısından doğan ıstırap ve işkenceye katlanmak mecburiyetinin , doğduğunu; dünyada cahil kişilerin mutlu olmalarının cihanın intizamı bakımından muhakkak gerekli olmadığını; dünya dünya olalıdan beri bunun hep böyle devam etmiş olduğunu, gönül adamlarının, Tanrı'yı iyi anlamış kimselerin, bön bir alçağın elinde güçsüz kalıp oyuncak olmaktan kendilerini kurtaramamış olduklarını; cahilin, böylece şeref ve mutluluk mevkiinde yükselirken, bilgin aşağılık çukuruna tepe taklak yuvarlandığını; yüksek iyi talihin, câhili isteklerine kavuşturduğu halde, kötü, uğursuz talihin, bilgili, olgun, adamı dilenci durumuna düşürerek mutsuz ettiğini ifâde eder. VIII. bendde, insanların babası sayılan Âdem Peygamberin, cennet nimetlerinden uzak düştüğünü, Hz. Halil'in (İbrahim Peygamber) oğlunun boynunun kesilmesi emriyle imtihan edildiğini; Hz. Yakûb'un, oğlundan ayrıldığı için acı gözyaşları dökmüştür. Hz. Yusuf'un, kuyuya atılarak belâya uğradığını; Hazret-i Eyyûb'u bedenindeki hastalığın sürekli olarak inlettiğini, Hz. Zekeriya'nın başının testereyle kesildiğini; Yahya Peygamber'in başının bir hiç uğruna ve acımasızca kesildiğini, babası olmayan Hz. İsa'nın bin türlü derde duçar olduğunu; Hazret-i Peygamber'in Taif'de ayakkabısının kanla dolduğunu, Uhud savaşı gününde ise inci dişinin kırıldığını; Hazret-i Peygamber'in, açlık yüzünden temiz karnına taş bağladığını ve böylece dünyaya önem vermediğini göstermiş olduğunu; Hz. Ebubekir'in zehirlenmek suretiyle öldürüldüğünü, Hz. Ömer'in, en sonunda, bir kader kılıcı ile şehit edildiğini; sonunda Kur'an'ı toplayıp düzenleyen Hazret-i

Osman'ın da şehit edildiğini, Hazret-i Ali'nin de şehit olmaktan kurtulamadığını; Hazret-i Hasan'ın, zehirlenmek suretiyle cennete göç ettiğini, zulme kurban olarak Hüseyin'in de başının kesilerek şehid edildiğini; görüldüğü gibi Allah'ı kim çok seviyorsa ona manevî yakınlık gösteriyorsa, acıyı da en çok bu gibi şahısların çekmekte olduğunu ifade eder. IX. bendde, Allah'ın yüceliğinin ortaya konulduğu beyitler sıralanır. insan oğluna bu güçsüzlüğü verenin sonra da insanları bütün dünyanın en şerefli yaratığı haline getirenin, şeytanı ve öz benliği kötülöklere kimin âlet ettiğini, arzu ve tutkularına mağlup olan kişileri cehenneme koyanın kim olduğu, Mansur'u "Enelhak" diyarına düşürenin kim olduğu, daha sonra şeriat kanunlarına göre onu ölüme götüren hükmü kimin verdiği, şarabı haram kıhp acılaştırmanın, sonra da Cem'e kadeh ve şarap yapmasını öğretenin kim olduğu, Allah'ın mucizelerine karşı Yahudi milletim inkâra sevkedenin kim olduğu, İsa'yı, Hazret-i Meryem'i nefhederek dünyaya gelmesine sebep olanın kim olduğu, tarihte kötölükleriyle tanınmış olan Süfyan'a, Câde'ye, Şemir'e, Ibn-i Mülcem'e kötölük ve rezalet yapmak için cesaret verenin kim olduğu, Nasîr-i Tûsî'yi Hulâgû'ya sevkeden ve Musla'sım'ı Ibn-i Alkam'a yakın edenin kim olduğu, dert verdikten sonra onu iyileştirmek için çare aratan, ilâca iyileştirme özelliğini verenin kim olduğu, geometriyi arının kimden öğrendiğini, bülbüllere ezgili ötmeyi kimin öğrettiğini, bu dünyaya gizlilik perdesini çeken ve sonra da perdenin arkasındakileri araştırma düşüncesini verenin kim olduğunu sual ederek Allah'ın varlığını, gücünü, yüceliğini ortaya koymaya çalışır. X. bendde, kimisinin bir mevki elde etmek için rahatını fedâ ettiğini, kimisinin de mevkiinden düşme belâsına uğradığı için dertli ve üzüntülü olduğunu; kimisinin devrinin en zengin kişisi iken fakirliğe düşmüş olduğunu, kimine îse zenginliğinin, talihinin, dert olduğunu, kendisine sıkıntı getirdiğini; kimisinin mirasçıları için veya "sonum ne olacak" endişesiyle para topladığını, kimisinin de yüklü bir servet elde etmek için hayatını feda etmekten çekinmediğini; kimisinin altın elde etmek için "kimya-simya" araştırmaları yapmakta olduğunu, bazılarının iflasına bu, kimya araştırmalarının sebep olduğunu; kimisinin şan ve şerefe kavuşmak için savaştığını ve öldürdüğünü, kimisinin, tamahkârlık yüzünden girdiği kavgada canını feda etmekten çekinmediğini; kimisinin sevgilisinin gönül alıcı büyüğü gözlerine tutulmuş olduğunu, kimisinin de sevgilisinin saçına

bağlanmış olduğunu; kiminin lâle yüzlü bir sevgilinin aşkı ile yanıp yakınmış, kiminin de gül ve yasemin tenlilerin başına dert olduğunu; kimisinin aşktan kurtulmak için büyü yaptığını, kimisinin de aksine, sevgilisine güzel görünmek ve ona kavuşmak için dua muskası yazdığını; kimisinin neşe içinde içki içen bir kalender olduğunu, bazısının ise, hırsı yüzünden iki yüzlülüğe düşmüş olduğunu; sözün kısası, her hür olan insanın kendine özel, gereksiz isteklere tutularak hürlüğüne kaybedip esir hale gelmiş olduğunu ifâde eder. XI. bendde, zulmeden kişinin, etrafındakilere acı çektirdiğini, hile yaptığını, ancak bu işlerin günah olduğunu hayaline bile getirmediğini; hırsızın, halkın mallarını çaldığını, gene de ben “hırsızım” demediğini, katilin, adam öldürmenin günah olduğunu aklına bile getirmezdiğini; bu gibilerin hangisine sorarsanız sorunuz hepsinin de yaptıklarını doğru ve haklı gösterecek bir beyanda bulunacaklarını; bir memlekette yol kesen kişi idam edildiğini; başka bir diyarda ise bu halin, şeref ve iftihar vesilesi olduğunu; bir memlekette kadınların örtünmesi ayıp sayıldığı halde, başka bir diyarda bu durum, kadınların güzelliklerini gösterecekleri için bir güzellik sebebi sayıldığını; bazı insanların, şarabın haram olduğunu bildikleri halde içmekten kendilerini alamadıklarını, bazı mezhep sahiplerinin de başkalarının haklarını yemeyi, helâl olarak kabul ettiklerini; sırdaş olacağı insanların hal ve tavırlarını iyice anlamasını, hal ve tavır bilinen ve akıllı olan birine sırların söyleyebileceğini ve onun sırdaş olarak kabul edilebileceğini; dünyada bazı insanların her birinin, başka deliliklere alâmet sayılacak garip vaziyetleriyle kendilerini belli ettiklerini; her insanın yaptığı işin, hayal gücüne bağlı olduğunu, hiç kimsenin yaptığı işi yanlış olarak kabul etmediğini; dünyada akıl ile deliliği, yanlış ile doğruluğu birbirinden ayırabilecek dengeli bir terazinin olmadığını ifâde eder. XII. bendde, Allah’ın gücünün ve kudretinin vurgulandığı görülür. Şair, Allah’ın, akşamı sabah, geceyi de gündüz eylediğini, yazı kış kılıp, sonbaharı da bahar ettiğini; yaşayanların canını aldığı, öbür taraftan ölümlere can verdiğini, topraktan insan yarattığını, vücudu toprak haline getirdiğini; onun kudretinin, İbrahim Peygamber’i (Halîl) yakacak ateşi (Nemrud’un hazırlattığı ateş anlatılmak isteniyor) nur haline getirdiğini, onun hikmetinin, Hz. Musâ’ya bu nûrunu ateş olarak gösterdiğini; güzel Leylâ’yı Ferhad’ın gözüne cana yakın gösterip, onu aşk derdiyle Mecnun’a çevirip, zar zar inlettiğini; kalbi, uzun süre açgözlülükle

huzursuz hale getirdiğini, gönlü, yıllarca bir emelle doldurarak kararsız kıldığını; Onun, bir harîs ve zalim için bir mülkü yıkabileceğini, bir kavmi ise bir nifakçı yüzünden karmakarışık (altüst) edebileceğini; Onun, bir insanı yüz yıl boyunca her türlü ihtimamı göstererek besleyip, sonra da ölümün pençesine bıraktığını; bir vücudu yüz yıl süresince çeşitli bilgilerle bir marifet hazinesi haline getirenin o olduğunu, sonra da bu vücudu mezar toprağına bırakanın yine o, olduğunu belirterek kendisine hitâb eder ve arif ve bilgili bir kişi isen, meydana gelen bunca olaylardan ibret alarak Allah'ın büyüklüğünü teslim eder, kendi güçsüzlüğünü kabul edersin, Allah, mülküne istediği gibi hükmedebilir, isterse kâinatı yok eder, isterse var eder. Sanatı karşısında akılları hayrete düşüren büyük sanatkârı ulularım. Kudretiyle âlimleri âciz bırakan Ulu Allah'ı takdis ederim diyerek sosyal tenkit muhtevâlî tercî-i bendini nihâyete erdirir¹²⁷.

Ziya Paşa'nın sosyal tenkit konulu diğer bir şiiri de, (Tc.B. 29/2) 14 bendden oluşmaktadır. Ziya Paşa'nın vasıta beyti:

*Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete*

şeklinde devam eden bu tercî-i bendi fevkalâde önemlidir. Ziya Paşa'nın, bu şiirinde devrin ahvâli içinde, kendi politika hayatının özeti ve kırıntılıklarının acı bir ifâdesi görülür.

*Kendimi bezleyeyip ıslah-ı devlet uğruna
Ben neler çektim neler bu istikamet uğruna
Hânümânım târumâr oldu hamiyet uğruna
Berk ü barım hep perişan oldu gayret uğruna
Nefsime zulmeyledim halka adalet uğruna
Cism ü cân ettim fedâ bu mülk ü millet uğruna
Ben hele oldum telef gittim bu fikret uğruna*

¹²⁷ H.Fethi Gözler, *Ziya Paşa'nın Tercî-i Bendi ve Terkiib-i Bendi üzerine Düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 23-83.

Kırgınlık ıstıraplarından doğan hiciv ve istihzaların en müthişleri ve en zehirlilerini ihtivâ eden bu manzume, Fikret'in *H'ân-ı Yağma'sına da* öncülük eden bir şiir görünümündedir.

*Feyz ise maksat mümaşât-ı zamâna, mâil ol
Fırka-i yağma-gerân-ı asra sen de dâhil ol
Hissene mahsûlden her ne çıkarsa kâil ol
Her ne derlerse sana kaydeyleme, deryâ-dil ol
Hâin ol ister sefîh ister rezîl ü câhil ol
Tek sadâkat fikrini etme, merâma vâsıl ol
Rahat istersen bu pelîdimle, hulâsa, âmil ol
Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete*

*İmtizâç ü aklda olsan dahi reşk-i melek
Çünkü sâdıksın, ya huysuzdur adın yahut eşek
Mümteziç derler eğer töhmette olsan müşterek
Doğruluk derdiyle, aklın var ise, çekme emek
İstesen de çünkü imkânsızdır icrâ eylemek...*

*Her kim ile hasbihâl etsen acır gûyâ sana
Hâlden senden ziyâde kendi eyler iştikâ
Menfaat bahsinde ammâ eylemez asla hayâ
Bulsa ger fırsat sana eyler husûmet evvelâ...*

*Çünkü etmezsin umurunda hıyânet irtikâb
Uğradıkça derde baht u talihe etme itâb
Râhat ü ikbâl ile olmak dilersen kâmyâb
Çal, becer, uydur, mücâzatından etme ictinâp
Ar u nâmus u hayâyı eyleme çokluk hesâp
Cümleden evvel fakat bir bâba eyle intisâp
Sen düşersen kimseler gelmez senin imdâdına
Destîr oldukların hattâ yetişmez dâdına
Hande eylerler uzaktan cümlesi feryâdına*

*Dikkat etmez kimse istihkâk u istidâdına...
Var ise aklın eğer mecnûn dedirme adına!..*

*Hâlini ecdâdının tarihten etme suâl
Eyleme nâmus ü insâniyeti asla hayâl
Ömrünü râhat geçir çingânelerden ibret al!..*

Bütün acı kötümserliğine rağmen gene de yapıcı bir ruhla yükseltilen bu şikâyet haykırışının sebebini son bölüm açıklıyor:

*Nerdesin sen, nerde, çık, ey mehdi-i sahip-zuhur
Millet-i İslâm'ı pâ-mâl eyledi ceys-i fütûr
Geçti na-ehl ellere, hayfâ, zimâm-ı he- umûr
Ehl-i sıdk u istikâmet asrda görmez sürûr
Ol sebepten söylemiş bu beyti bir şahip-şuûr
Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete¹²⁸*

2.6.2. Âşıkâne Konulu Tercî-i Bendler

Âşıkâne konulu olarak tespit edilen şiirlerin sayısı 15'tir. Bunlar; Cem'î (1), Fehîm-i Kadîm (1), Sâlik Efendi (2), İbrahim Hanîf (1), Nesîb Dede (1), Neyyîr Abdülhalîm Dede (1), Sâlim (1), Şeyh Gâlib (2), Yahya Nazîm (1), Halîmî (3), Selâmî (1) olmak üzeredir.

Bu konuda söylenmiş şiirlere örnek olarak Neyyir Abdülhalîm Dede'nin son derece içten ve samimi bir söyleyişle ele aldığı şiirini değerlendirmek yerinde olacaktır (Tc.B. 19) Şair 5 bendlik manzumesinin I. bendinde, gönlüne seslenir, “ zamanın gamına ve derdine nasıl ağlamak gerektiğini sual ederek, kendini

¹²⁸ Ziya Paşa'nın Şiirleri, Abdülbâkî Gölpınarlı'nın Önsözüyle, Buluş Yayınları, Ankara 1959.

çöllere salıp, dağların talibi olmak isteğini dile getirir. Şair, içki meclisinde, o gül yüzlü ile beraber bulunmak, içki içip gamsız olmak istediğini, dile getirir. Şair, aşk hâlini anlatıp, bir çok eser sâhibi olmak, bu meclisde bir kere olmak isteğini; gönlün ateşini söyleyip, ışığın kaynağı olmak, sevgilinin yüzüne bakıp, yüzünün taliplileri arsında olmak istediğini; gönlün sıhhat içinde olmasını, görünüşte hasta olmanın ehemniyetinin olmadığını, (sevgilini) siyah zülfüne varıp, tutulmak isteğini; yârin meclisine varıp, rakibi kovmak ve gönül hâlini bilerek, sırlara vakıf olmak isteğini dile getirir. II. bendde, kendisini, sevgilinin insanı kendinden geçiren, mest eden gözlerinin mahmur ettiğini; ondan uzak olanın, çaresiz hatırının, onun kadehi olduğunu; âşıkların muhabbet meclisinin dahi, onun meyhanesi olduğunu, onun kavuşma semtine dolaşanların, divâne gönüllüleri olduğunu; (onun aşkı için) kanat açanların, yârin yüzünün parlaklığının pervânesi olduğunu, (aşkını) söyleyen dillerin, kendinin efsanesi olduğunu; sevgilinin, bütün rakiplerine tevazu gösterdiğini, kendisine ise uzak durduğunu, özet olarak ifade edilirse, onun tavırlarının yine sevgilisi olmasının gereği olduğunu; (onun) nazlı bir at üstündeki süvari olsa, bu durumun onun savaççılığını ifâde edeceğini, (onun) levend gibi yürüyüşünün de şahaneliğini gösterdiğini; perişan zülfüne takılanların, onun gönlünün şanından olduğunu; onun zülfünün sevdalanma sebebi olduğunu ifade ederek vasıta beytiyle bendi tamamlar. III. bendde, gülbahçesinde, güllerin arasında dolaşıp, onları seyretmek ve güllerin dikenlerini gönül yarasına merhem etmek istediğini; dudaklarını gonca gibi kapalı tutarak, bülbül gibi hoş hikayelerinin inlemelerini ifade ettiğini; sakinin içki meclisine ağzına kadar doldurulmuş kadehleri getirmesini, gül kokulu şarabı kalender bir eda ile içmek istediğini belirterek, kıskançlıktan dolayı lalelerin yüzünün kan oldacağını, sünbülün başından sarığının gideceğini; sakın içkiyi getirmesini, onunla çarşı pazarın hareketlenmesini, dereler gibi her dağın etrafını dolaştığını; o yâri gece gündüz arayıp sorarken, bir muhabbet pîrinin kendilerine bu sözü söylediğini ifade ederek vasıta beytiyle bendi tamamlar. IV. bendde şair, gönlünden dem vurmaktadır. Şair, gönlün Hızır'ın zamanının feyzi ve bilgili gönlün hayat suyu olduğunu; gönlün, tecellî nurunun aynası olduğunu, şeker gibi ve papağanın konuşması gibi (tatlı) olduğunu; mana gülbahçesinin en değerli süsü olduğunu, inleyen, çığın bir bülbül gibi olduğunu; şerefli, yüce

meclisin gecesinin mumu ve geceleri süsleyen kuşun kanadı olduğunu; o temizlenmiş, süslenmiş olduğunu ve gül rengi şarap olduğunu, gönlün, Cem, Hüsrev ve Dârâ'nın kadehi olduğunu; onun ra'nâ gülü ve muhabbet gülbahçesi olduğunu, onun, şarap zamanı ve elest sarhoşluğu olduğunu belirterek bendi sona erdirir. V. bendde, berdûuş hırkası giyerek, gezip dolaşmak ve harâbat ehlinin olduğu yere gitmek istediğini; bulunduğu diyarı terk ederek ceylana benzeyen sevgiliyi kıymetlendirmek istediğini; onun yüzünün gülbahçesinin bahara eş olduğunu, azmederek onun bulunduğu yerde feryad etmek istediğini; onun, yüzünün ve zülfünün düşüncesinin, gece gündüz devam etmesini, onun dudağının kırmızılığını hatıra getirerek içkinin verdiği sersemliği defetmek istediğini; şen gönlün bazen yâri hatırlamasını; gayret göstererek, aşkla bu cismi toz etmek istediğini; yârin ayağının yolunun toprağına saçılmak istediğini, sevgilinin ayağına yüz sürüp, Neyyir gibi ağlamak gerektiğini belirterek vasita beytiyle bendi tamamlar.

2.6.3. Dînî ve Tasvvufî Konulu Tercî-i Bendler.

Dînî ve Tasavvufî konulu manzumelerle ilgili olarak, değerlendireceğimiz ilk manzume (Tc.B.5) XVII. yy. şairi **Fehîm-i Kadîm'e aittir**. Şair'in tercî-i bend nazım şekli ile yazmış olduğu, manzumesinin konusu "On İki İmam"dır. Manzumede, daha çok imamların birincisi olan Hz. Ali'nin tasvir edildiği görülür. Tercî-i bendin son hânesinde sırasıyla, Zeynelâbidîn, Muhammed Bâkır, Cafer-i Sâdık, Musâ Kazım, Ali Rızâ, Muhammed Taki, Ali Nakî, Muhammed Askerî ve Muhammed Medhî şehid ediliş yönleri ile anlatılmaktadır. I. bendde, yazık ki arzuya düşman olan o sevgilisinin, inleyen gönlüne bir teselli vermediğini, eğer yanlışlık eder de bir görünürse, gönül aynasını kırılacağını, din ve dünyanın can afeti olan o güzelin, güzelliğe doymuş olduğunu, onu çok lüzumsuz gördüğünü, eğer Leylâ'nın yüzü ayna olsaydı, o aynaya göz ucuyla dahi bakmayacağını; onun, eğer mahşeri karıştırsaydı, cennette bulunan Tuba Ağacının onun boyunun

fidanına benzeyeceğini; “Sen beni katiyyen göremezsın” mealindeki Hz. Musa’ya hitap eden ayetin mânâsının açıklamasının, onun görünme ümidinde gizli olduğunu; bu üzüntü ile bütün âşıkların, Hz. Musa’nın başına gelen o şaşılacak hadisenin mahiyetini anladığını; eğer kader, o gamzenin devrinde dünyanın öldürülmesi hususunda dava açsa, o kâfir gözün, bir işve ile kadere korkusuzca fetva vereceğini, ona müsaade edeceğini; konuşmasında ruhun mânâsının gizli, mânânın ruhunun da dudağın tabiatında bulunmakta olduğunu; yüz binlerce Hızır gönüllü ve Hz. İsa canlının, onun dudağını kıskanmaktan şehit olmuş olduğunu; öldürdüklerinin hepsinin, bu ölümden dolayı mesut olduklarını, kendisinde de kıskançlıktana ölmesinin daha uygun olduğunu ifâde eder. Şehitlerin utancının gamının daha ne zamana kadar süreceğini sual ederek, bundan sonra o şuha ben kurban olayım der. II. bendde, sevgilisine, ey aşk! Ey âşıkların belâsı! Ey gamze gibi, âşıkların kaderi! Ey âşıkların gamını arttıran afet! Diye hitab ederek, ayrılık gamı ile ne zamana kadar mahzun olacağını sual eder. Dünya fitnecisi o şuhla âşıkların macerası acaba ne olacağını merak eder. Gamının şahsının âşıklara aşına olmadığını; kıyamette o şuhun şivesinin, âşıkların kan pahası için kâfi olduğunu; âşıkların elbisesinin çözgü ve atkısının, onun alın saçının belâsından yılan hâline geldiğini; içki meclisinin çalgıcısı o işveli güzelin, âşıklara cefayı uygun görerek naza böyle ahenk verirse, nazı bu yükseklikte nağme hâline getirirse, âşıkların seslerinin bütün dünyayı kaplayacağını; âşıkların can yakan hastalığına ilacın onun gözünde bulunduğunu, fakat onun gözünün de hasta olduğunun bilinmediğini, bu durumda sanki âşıkların tek çaresinin, sadece ölüm olduğunu; dün o belânın bulunduğu yeri gördüğünü, her köşesinin, âşıkların Kerbelâ’sı olduğunu; gönül ehlinin şehitlerinden âşıkların yerinin, ölümün boğazlanma yeri hâline gelmiş olduğunu; şehitlerin utancının gamının daha ne zamana kadar süreceğini sorarak, bundan sonra o şuha kurban olmak istediğini ifâde eder. III. bendde, sanki gece uyumayan âşıkların ah rüzgârlarının, o gonca dudaklıya tesir ettiğini ve onu bir sabah gül gibi açılmış gördüğünü, O kement gibi saç ve kılıç gibi gamze, gözü gibi naz ve bakışıyla canı avlamak için nice tedbirler etmiş olduğunu; naz hançerinin, bakışının elinde, sadak ve okun da siyah gözünde olduğunu; kâkülünün her kıvrımının köşesinde binlerce gönülün, ayağı zincirli mahkûm hâlinde durmakta olduğunu; kaderin sihir nakışlarının kalemi

olan, o ahu gibi cadı gözü olduğunu; Harut'a ahu elbisesi vererek o aldatıcıya sihir yapmış olduğunu; eğer Maninin, resim yaptığı anda kıldan fırçasını onun kirpiklerinden yapsaydı, resmin bakışının oklarının açtığı yaraların, onun vücudunu gül resimleriyle dolu bir tablo hâline getireceğini; inleyen gönlünün durmamasını, gayretsiz olmamasını ve gecikmemesini; âşıklar kafilesinin, yaban keçisi gibi kana bulanmış bir hâlde onun yolunda yatmakta olduğunu; bu can yakan utancın, kendisini öldürdüğünü, bu gizli suyun, zevkini acı bir hâle getirdiğini ifade ederek, şehitlerin utancının gamının daha ne zamana kadar süreceğini sual eder ve bundan sonra o şuha kendisinin kurbân olmak istediğini ifade eder. IV. bendde, gönlün, onun gamzesini düşünmediğini,, zira delinin ölümünü hayâl etmediğini; ayağı zincirli, aklı karışık olan kimselerin, kâkülün belâsını düşünmediğini; onun saçında bulunan belâ çeken gönülün, sünbülün saçına dahi bakmadığını; o nağmenin düşmanının gül, Cebrail de olsa, onu bülbül olarak kabul edip dinlemeyeceğini; 0 korku ile sürahinin, onun meclisinde sakinin elinde hiç ses çıkartmadığını; bakmak için izin istediğini, o gamzenin ise bunu bilip de bu izni vermediğini; Cebrail'in bile, onun dudağından sarhoş olmaktan kaçınmadığını; Cemşid'in ruhunun şarap neşesini sormadığı, dilenmediği bir demin olmadığını; lâle gibi gam yarasına tahammül edemeyen o gönlün kan olmasını; hançerinin yarasının gül goncasından her kılını bir gül fidanı hâline getirmedeğini; sevgilinin gözünün kılıcına can vermek için vefa sahiplerini hiç düşünmediklerini; her ne kadar o padişah'ın tenezzül etmezse de, onun aşkının şehidi olma arzusuyla sarhoş olduğunu ifade eder. V. bendde, ah şimşeği ile yine korkusuzca feleklerin ocağını yaktığını; gönül dumanının bulanıklığının süpürgesi ile ay'ı nur tozundan temizlediğini; eğer panzehir veya keyif verici madde olarak kullanılan tiryakın, elmassız olursa, içinde zehirleyici, kesici ve oyucu elmas taşımazsa, zevk, dert sahiplerine zehir olmasını; canını cimrilik hazinesinin kilidinin kezzabı yaptığını; gönlün, aşkın başını terkisine bağlayan bir usta biniciye avlandığını; belâ engereğine yüzlerce yank, sığınak gösteren bir saçın esiri olduğunu; onun bakışının hevesiyle idrâk gözünün aynasının satıcısı olduğunu; ateşli yanağının tersine, nemli gözün ağladıkça, her sıcak ve çevik gözyaşı damlasının, ateş güneşi ile yarışan bir dev olduğunu; onun bulunduğu yerdeki fitne bahçesinin, gül olduğunu, Merih Yıldızının, o bahçeye çöp bile olamayacağını; kılıcının rüzgârının,

nice başları, gonca gibi toprağın süsü yapmış olduğunu; fanilik gülbahçesinde her birinin vücut gülyaprağının parça parça bir hâlde olduğunu ifâde eder. VI. bendde arasının, ateş gülü saçarsa, gönlünü ateşin gülbahçesi hâline getireceğini; yanık yarasının gülünün, her an taze ve parlak olduğunu, zira ateşin sonbaharının olmadığını; ateş erguvanını seyretmek isteyen, kıvılcım dolu gönül dumanını seyretmesini, onun her dalını ateşin kıvılcımını yiyen kuşların yuva edindiğini ifâde eder. Şair, aslımın ne olduğunu sorana da, ateşin canına yemin edecek derecede onu aziz bilen canı yanık aşk sahibi biri olduğunu; her ne kadar duman, ateşin belirtisi olduysa da sırrını bir ah ile açıklamak istediğini; yanık yarasının, kor goncası doğuran gül, gönül de ateş ocağının kuru olduğunu; ateş hanedanının yetiştirdiği aşkın temiz soylu ateşi olduğunu; o aşk düşmanı şimşeğin, o ateş yuvasının ateşinin, o ateşin içindeki ateşin, halkın kanını dökmesine bel bağlamış olduğunu; onun bulunduğu yerde sıcak kanın buharından nice ateşten köklerin hasıl olduğunu; bu yanma ile gayretin, gönlünü, dünyanın ateşi hâline getirirse şaşılmaması gerektiğini ifâde eder. VII. bendde, üzüntünün, emel hazinesi olan gönlünün incisi olmasının uygun olduğunu; süveyda noktasının, gönlünün içini mekân edineli, bahtının, yıldızı Zuhâl olan felek hâline geldiğini; gönlün, aşk denizinin kayığı olalıdan bu yana, gözünün, bulanık incinin sadefi hâline geldiğini; sıcak gözyaşı fırınının her damlasının, kıvılcımı koltuğunun altında taşıyan bir tufan olduğunu; vücut evinin duvarının ve zemininin, bozukluk titreyişinin sıtmasına tutulduğunu; gam ıztırabının şarabının keyfinden, gönül elinin, çolaklık titreyişine sahip olduğunu; savaşta gamzesi dillere destan olan bir sulh düşmanı şuhu sevdiğini, gözü sulh yapsa da sarhoş gamzenin, savaş eteğini tutuşturduğunu; güneşin, onun güzelliğine eş olabileceğini, ama o ay gibi güzelin, çok daha güzel olduğunu; güneş aynası da olsa bakmadığını, zira aynanın bir karşılığa muhtaç olduğunu; ilk yaratılan varlık olan gönlünün, ezel şarabı sarhoşu ve o kazanın bakış meclisinde ecel şarabı dilencisi olduğunu ifâde eder. VIII. bendde, sakiye hitab eder ve şarabın övgüsünü yapar. Kadehi elmastan kandil, aydınlatıcı mum, yağ ışığı olarak tasvir eder. Onun elmes, ama yakut madeni, yakut, ama billur madeni olduğunu; o büyük testi içindeki şaraptan, güneş'e meskenin bulut olduğunu ortaya koymasını; şarabın dalga pamuğu zırh olsa ateşle savaşaacağını; şarabın, neşesinin ışığı olduğunu, gönül ve din gemisine şimşek yağdırdığını; eğer

matemli bir kimse içse, dudağındaki inleyiş sesinin, şükür ifadesine dönüşeceğiğini; eritici damlasının kıvılcımından, suya boğulmuş rakının, külhan ağzı gibi ateşli bir hâle geldiğini; her damlasının dar kabarcığının içinin, binlerce neşe güzeline mekân olduğunu; eğer aklın, binlerce harman olsa, onun bir ateş damlasının, buna yeteceğini; kısacası, o ay tabiatlı kadehi, şarap güneşi'nin ışığından doldurması gerektiğini; vücut hanesinin, gönül kanından aşkın kurban yeri olan kendisine içki sunmasını ve sarhoş olup vücudunu yarin dost ve düşmanına kurban etmek istediğini ifade eder. IX. bendde, dostuna düşmanlık göstermeyi âdet hâline getiren o şuhun, yabancıları da öldürürse münasip olduğunu; elbette ki herkesin öldürülmesinin, hastanın derdine şifa verici bir çare olduğunu; onun gözünün, herkesi öldürürse buna şaşılmayacağını, zavallının, o hastalığa tutulmuş olduğunu; felek tabiatı gibi olan huyunun, her parçayı zulümle yoğurduğunu; gönlün hayâl davası ettiğini, bir bahçeden geçse, o bahçenin gülünün kokusunun, mahşere kadar saba rüzgârına düşman olduğunu; onun bakış doğanın sağ olmasını, ecel avcısının, onun karşısında ayağı kırık bir hâle geldiğini; o put gibi tapılacak derecede güzelin, çok şaşılacak bir belâ göğü olduğunu; onun bulunduğu yerin Kabe'sini, öldürdüklerinden dolayı, fanilik vadisinin kurban yeri sanıldığını; ona binlerce cihanın feda olduğunu, aşk sahiplerinin vücut aynasına ecel kederinin safa olduğunu, o hâlde kendisinin de gayret ile vücudumu toprak yapmak istediğini ifade eder. X. bendde, gönlün, bir gece gam uykusu efsanesiyle hayâle muhatap olduğunu ifade ederek, gece göz penceresi bağlı gönlün, onun vatanını mı hayâl ettiğini merak eder. Şair sonra, ona, güzellik mekânı denmesi uygun olan bir cennet görüldüğünü; o cennetin gılmanının belâ, bakışının huri olduğunu ve bunların âşık mizaçlı maşukalar olduğunu; onun, güneş gülünden meydana gelmiş ışıkla dolu bir gülbahçesi olduğunu; birden bire huri ve gılmanların şuh mektep çocukları gibi, dudaklarından “Kurban bayramı günleri geldi” diyerek müjdeler saçtıklarını gördüğünü; her köşesi ölümlerle dolmuş, titreme içerisindeki bedenini kana bulandığını; cennet gülbahçesi ve kurban bayramı hayâlinin çok garip geldiğini; o an gaipten bir hitap geldiğini, sevgilinin vuslatını arzu eden âşığın, gözünü açmasını, gafil olmamasını, bu hayâl ile tereddüde düşmemesi gerektiğini; o genç şuhun vatanının şehitlerle ağzına kadar dolduğunu ifade eder. XI. bendde, ne cenneti, ne oradaki nimetleri istediğini, ne de eski gülbahçesi-nin bülbülü

olduğunu; Hz.İbrahim'in gülbahçesini ateşe vuran ve Hz. Musa'nın Eymen Vadi'si'nin süsü olduğunu; ebedi güzelliğin aynası, filozofların hayret sermayesi olduğunu; her şeyi bilen bir üstad olduğunu, fakat gönül önünde cahil, iki âlemi de bilen öyle bir cahil olduğunu; aşk padişahının meclisinde nedim, sohbet arkadaşı olduğunu, bu bakımdan ateşle canbazlık yapsa münasip olacağını; ateşte yaşayan semender tabiatlı bir tavusu olduğunu, cehennem ateşiyle beslendiğini; aşkın dağladığı gönlün ahi, cehennem gülbahçesinin rüzgârı olduğunu; dağlanmış ciğer kebabının kokusu, güzel kokulu kor ateşin gül goncası olduğunu; güneş yuvarlağına gönül bağlamadığını, aşağılık kimselere minnet etmekten kurtulduğunu; dünyada seçkin bir mevkie getiren iyi tabiata vurgun olduğunu belirterek, Ey Fehim! Mahşerde şehitler "Ben filanın kılıcı ile ikiye bölünmüşüm!" dediklerinde, bu utançtan ölmek iyidir dersen, bunu anlarım. Diyerek bendin vasıta beytine geçer. XII. bendde, Hz.Ali'nin şehitlik aslanı, şehitlik defterinin ilk sayfası olduğunu; zehirli suyu tadan o iki masum, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in şehitlik kevserinin dudağı susamışları olduğunu; onların şehitlik şekeriyle beslenen Zeyneabidin'n gönlünün dileği olduğunu; Tanrı yolunda şehitliğin yakın rehberi Bakır olduğunu; temiz vücûdunu şehitliğin temizlediği kimsenin Sadık olduğunu; iyice bilmenin aynasını, şehitliğin görünme yeri haline getiren padişahın Kazım olduğunu; Rıza'nın kazaya razı olduğundan Allah'ın onu şehitliğe lâayık eylediğini; kader terazisinin, Taki'nin sarığını şehitlik döşeği yaptığını; Naki'nin gönlünün tevekkül incisi olduğunu; şehitlik ordusunun bayraktarının, Askerî'nin gönül âhi olduğunu; şehitliğin mahşer güneşinin cemâline verdiği kimsenin, Medhî olduğunu; bunların hepsinin şehit olduğunu, kendisinin de şehitlik hançerine baş verdiğini belirterek, şehitlerin utancının gamının daha ne kadar süreceğini sual ederek, bundan sonra o şûha kurban olmak isteğini dile getirir¹²⁹.

Bu konuyla ilgili değerlendirdiğimiz diğer bir şiirde, XIX. yüzyıl şairlerinden **Şeyh Gâlib**'in 6 bendlik tercî-i bendidir (Tc.B. 25/8). Şiirde başlık kullanılmamıştır. Şiirin vâsıta beyti insanoğlunun eşref-i mahlûkat olarak

¹²⁹ Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Divânı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 216-239.

yaratıldığını anlatmaktadır. Vasita beyti bu şiirin en tanınmış ve sevilmiş beyti olarak karşımıza çıkar.

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

Şair, I. bendde, gönlüne ey seslenerek, neden bu kadar gamla dolusu olduğunu, yıkık dökük olduğunu, sual eder, ama aynı zamanda onun tılsımlı bir define olduğunu ifade eder. Sonra insanoğluna; meleklerin secde etmeleri emredilen kadri yüceltilmiş bir varlık olduğunu; bildiği gibi değil, her varlıktan daha olgun, daha ileri olduğunu; ruh olduğunu, Cebrâîl'in üfürmesiyle ikiz olduğunu, Tanrı'nın sırrı ve Meryem'in oğlu Hz. İsa gibi olduğunu; Kendine bir hoşça bakmasın, çünkü isanın, âlemin özü, varlıkların gözbebeği olduğunu ifade eder. II. bendde, insanın mertebesini adlarda sanmamasını, adların sahibinin kendisinde olduğunu, dönüp varacağın yerin, herşeyi yaratan olduğunu, eşyaya gideceği zannetmemesini, gördüğü gerçekleri rüya sanmamasını, ifade ederek, başka bir varlıksız kendini, her sureti kabul eden heyula, yahut heyûlânın büründüğü suret zannetmemesini; Keşifle (gerçekliği) meydana çıkan mânâyı dâva, sanmamasını, hakkında söylenen vasıfları da gözüne girmek için söylenmiş sözler zannetmemesini, (Tasavvufta herhangi bir şeyde ısrar etmek, sözi direnmeye dâva denir ve hoş görülmez.)Kendine bir hoşça bakmasın, âlemin özü ve varlıkların gözbebeği olan insan olduğunu ifade eder. III. bendde, sırrını inleyip de sakın ağyara açmamasını, bilmezlikle inkâ çukuruna düşmekten sakınmasını; ahların sevgilinin kâkülüne değmemesini; aksi halde, sonra Mansûr gibi dara çıkarılacağını; sakın yaradan incinip de sevgiliye aczini bildirmeye kalkışmamasını ifade eder ve çaresiz kişi, bulduğun kadri yüce incileri sakın, koru diyerek bendi sona erdirir. (Beyitte, âşıkın vücudundaki yaralar inciler gibi düşünülmüştür.) IV. bendde, yine insanoğluna, sevgi sırlarının mahzeni, nurlarının madeni sendedir, sende, gizli gizli daha nice ruh halleri var sende, tanıyıp anlayış sende, hüner, hakikat sende, baksan görürsün ki yer de, gök de, cehennem de, cennet de sende; arş, kürsî ve melek de elbet sendedir, sende diye seslenilir. V. bendde, padişahken âlemde yoksul olmasının yazık olacağını, ümit

ve yalvarışla kederli bir hâle gelmemesin arzu ettiğini; ümitsizlik vadisine düşüp bir hiç olarak yok olmamasını, yolunu yitirip belâ sahrasının yolunu tutmamasını dilediğini ifade ederek, Âdeme yapış ta gerçekten ayrılmayasın, secdeler et ki Tanrı seni reddetmesin; Kendine bir hoşça bak; sen âlemin özüsün; varlıkların gözbebeği olan insansın diyerek bendi tamamlar. VI. bendde, insanoğluna, rehberlik etmeye, onu olumsuzluklardan uzak tutmaya çalışır ve kendisine de tavsiyelerde bulunur.. Tanrı'dan gayrı bütün varlıklardan, çakıp sönen, gel! giden bir şimşek gibi geç git. Üstüne takılan, konan çerçöpe ka sı aşk ateşini siper et, gönülü bağlayacak şeylerin eserleri, sakın, eteğini tutmasın; Şems gibi, Mevlânâ'yı isteyerek yola koyul, yol almaya bak, gönül aynanı temizle, bütün suretler ona vursun, görünsün Gâlib, hele bir duygularını derle, topla da bak, kendine bir hoşça bak; sen âlemin özüsün; varlıkların göz bebeği olan insansın diyerek görüşlerini ifade eder ¹³⁰.

¹³⁰ Ali Alparslan, *Şeyh Gâlib*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara 1988, s. 48-53.

SONUÇ

Türk edebiyatında XVII.-XIX. yy. arasında söylenilmiş olan terkîb-i bendler ve tercî-i bendler üzerinde yapılan bu sistematik çalışma, üç bölüm hâlinde düzenlenmiş ve sonuç olarak aşağıdaki neticeler elde edilmiştir.

Çalışmanın “BİRİNCİ BÖLÜM”ü, bu nazım şeklinin, şekil özelliklerine tahsis edilmiştir. Çalışmaya esas olan dönemler içinde tespit edilen terkîb-i bend sayısı 92, bu nazım şekli ile şiir söylemiş olan şair sayısı ise 54’tür. Tespit edilen tercî-i bend sayısı 53, bu nazım şekli ile şiir söylemiş olan şair sayısı ise 29’dur. Ayrıca terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekillerinin adlandırılmasında kimi çalışmalarda, terminoloji konusunda karışıklık olduğu, terkîb-i bendlerin, tercî-i bend şeklinde adlandırılmış oldukları görüldü. Bunu örneklendirecek olursak; XVIII.yy. şairi Ahmet Sadık Zîver’in “Ve lehu Tercî-i Bend Der Etvâr-ı Âlem” başlıklı şiiri, Dâniş Mehmed’in “Tercî-i Bend-i Âşıkâne” başlıklı şiiri, Senâyî’nin “Tercî-i Bend-i Etvâr-ı Seb’a” başlıklı şiiri, Şeyh Gâlib’in “Tercî-i Bend Der-Sitâyiş-i Re’isü’l-Küttâb-ı Esbâk Râşid Efendi Rahmetullahi Aleyh” başlıklı şiiri, XIX.yy. şairi Zekâyî’nin “Tercî-i Bend-i Mersiye-Güne” başlıklı şiiri, şekil olarak terkîb-i bend oldukları hâlde, “*Tercî-i Bend*” olarak isimlendirilmişlerdir. Terkîb-i bendleri ve tercî-i bendleri birbirinden ayıran fark, vasıta beyitlerinin her bendin sonunda tekrar edilip, edilmemesidir. Çalışmada zikredildiği üzere, tercî-i bendlerde vasıta beyti, her bendin sonunda, tekrar edilmektedir. Bu nazım şekilleri ile ilgili dikkati çeken başka bir husus da, bu ikiz nazım şeklinin, Arap edebiyatı kaynaklı olmakla birlikte, gelişimini İran edebî sahasında sürdürerek, oradan Türk edebiyatına geçmesi ve XIV. yy.’dan itibaren Türk şairlerinin bu nazım şekillerini tercîhen kullanmış olmasıdır. Şairler için bu nazım şekilleri ile şiir söylemek bir ayrıcalık, üstünlük, kudret gösterme aracı olmuştur.

Söz konusu dönem içinde söylenen manzumelerin, bend sayıları 1 bendden başlayarak, 22 bendden kadar artan, birbirinden çok farklı rakamlar arz

etmektedir. Bu konuda elde edilen rakamlar, çalışmanın ilgili bölümünde, tablo ve grafiklerle gösterilmiştir.

Mısra sayılarında da, 5'ten başlayarak 30'a kadar varan birbirinden farklı rakamlar ortaya çıktı. Terkîb-i bendlerde bend sayısının azlığı bakımından 1 bendli 1 terkîb-i bend (XVII.yy. Fasîh Ahmed Dede), bend sayısının çokluğu bakımından 18 bendli bir terkîb-i bend tespit edildi. (XVIII.yy. Haşmet).

Tercî-i bendlerde 2 bendli 1 manzume (XVII.yy. Fasîh Ahmed Dede), bend sayısının çokluğu bakımından ise 22 bendli 1 manzume tespit edildi. (XVIII. yy. Ayıntablı Aynî).

Mısra sayılarına baktığımızda, terkîb-i bendlerde; mısra sayısının azlığı bakımından 6 mısralı 10 bend, çokluğu bakımından ise 30 mısralı 1 bend (XVIII.yy.) tespit edildi. Terkîb-i bendlerde 5-7 bendli manzumelerin tercih edildiği (% 59,52), tercî-i bendlerde ise 5-6-7 bendli manzumelerin tercih edildiği görülmektedir. (% 88,68). Özellikle 5 bendli tercîler yoğun şekilde kullanılmıştır. (% 47,05).

Kafiye açısından her iki nazım şeklini değerlendirdiğimizde, tam kafiyenin sıklıkla tercih edildiği görülür. Her iki nazım şeklinde en çok tercih edilen kafiyeler “ –ân ve –â” kafiyeleridir. Şairlerin redifler konusundaki tercihlerine bakıldığında, ek ve ek grubu halindeki rediflerin ilk sırada oldukları görülür. En çok kullanılan ek ve ek halindeki redifler –a/-e, -ı/-i, –dur/dür ve dır/-dir redifleridir. Terkîb-i bendlerde ek ve ek halindeki rediflerin oranı % 50,08'dir. Tercî-i bendlerde ise bu oran % 49,14'tür.

Kullanılan vezinlere baktığımızda en çok tercih edilen veznin, “Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün” olduğu, bu veznin kullanılma oranının terkîb-i bendlerde %28,26, tercî-i bendlerde ise % 24,52 olduğu görülür. Bahir açısından bakıldığında, “Remel” ve “Hezec” bahirlerinin sıklıkla tercih edildiği görülür. Bu bahirlerin terkîb-i bendlerdeki oranı % 76,08, tercî-i bendlerdeki oranı ise % 75,46'dır.

Bu ikiz nazım şekillerinin incelen bir diğer yönü de başlıklarıdır. Bu açıdan incelediğimiz şiirleri, başlıklı ve başlıksız olarak ikiye ayırık. Çıkan sonuç şu şekildedir: Tekîb-i bendlerde başlıklı şiirlerin sayısı 77 (% 83,69), başlıksız şiirlerin sayısı ise 15 (%16,30)'dir. Tercî-i bendlere bakıldığında, başlıklı şiirlerin sayısının 48 (% 90,56), başlıksız şiirlerin sayısının ise 5 (% 9,43) 'dir.

Terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekli ile söylenen şiirlerde mahlas kullanma oranı yüksektir, çünkü Klâsik Türk edebiyatında mahlas kullanılması, bir nev'i âidiyet belirtisidir. Bu ikiz nazım şekillerindeki mahlaslar genellikle son bendlerde söylenmiştir. 92 terkîb-i bendin 85'sinde mahlas kullanılmış (% 92,30), 7'sinde ise kullanılmamıştır (%7,60). Bu mahlasların 75'i şiirlerin son bendlerinde kullanılmıştır (% 88,23). 10 terkîb-i bendde mahlas son bendde söylenilmemiş, diğer bendlerde söylenilmiştir (%11,76). Tercî-i bendlerdeki mahlas kullanımına bakıldığında 53 manzumenin 49'unda mahlas kullanıldığı (% 92,45), bunların 46'sının son bendde söylenildiği, 4 tercî-i bendde ise mahlas kullanılmamış olduğu tespit edildi (% 7,54) . bu bilgiler de, tablo ve grafiklerle ilgili kısımda gösterilmiştir.

Çalışmanın "İKİNCİ BÖLÜM"ü, söz konusu nazım şekillerinin, muhteva özelliklerine ayrılmıştır. Herhangi bir konu ile mukayyed olmayan bu ikiz nazım şekilleri, birbirinden çok farklılık arzeden konuların, aynı nazım şekli ile söylenebilmesine imkan vermesi bakımından, diğer nazım şekli ve türlerinden çok farklı bir durumdadır. Üzerinde çalışılan dönemler içinde, terkib-i bendlerin 19'unun mersiye konulu, 2'sinin münacat konulu, 6'sının na't konulu, 16'sının medhiye konulu, 31'inin âşıkâne konulu, 7'sinin dînî-tasavvufî konulu, 8'inin sosyal tenkit konulu, 2'sinin sâkî-nâme konulu; tercî-i bendlerin ise 6'sının mersiye konulu, 1'inin tevhid konulu, 3'ünün münacat konulu, 11'inin medhiye konulu, 15'inin âşıkâne konulu, 4'ünün sosyal tenkit konulu, 11'inin dînî-tasavvufî konulu, olduğu tespit edildi. Bu nazım şekillerinin bend ve mısra sayıları ile ilgili olarak bir sınırlama olmadığı, bend ve mısra sayılarınının, şairin konuyu işleyebilme gücüne veya tercihinine bağlı olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma boyunca elde edilen bütün rakam ve değerler, 19 tablo ve grafik aracılığıyla, dikkatlere sunulmuştur.

Çalışmanın “ÜÇÜNCÜ BÖLÜM”ünde ise incelenen terkîb-i bend ve tercî-i bend metinleri, yüzyıllara ve şairlere göre alfabetik olarak sıralanmış ve kendi içinde numaralandırılmıştır.

Klâsik Türk edebiyatı nazım şekillerinden olan, terkîb-i bend ve tercî-i bendlerin XIX. asırda, daha çok sosyal tenkide yönelen boyutuyla yeni Türk edebiyatı içinde de, varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, tarafımızdan tamamlanan bu çalışmanın, Klâsik Türk şiiri içinde ehemmiyetli olan iki nazım şeklinin, XVII-XIX. yy.’lar arasında geçirdiği merhaleleri göstermesi açısından önemini işaret etmek istiyoruz. Bu kabil çalışmalar, gelecekte yazılması muhtemel Türk Edebiyatı Tarihi için de, ayrıca önem taşıyacaktır.

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ, Namık, *Riyâzî, Hayatı, Eserleri ve Edebî kişiliği (Divân, Sâkî-nâme ve Düstüru'l-Amel'in Tenkitli Metni)*, Fırat Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ 1986.

AKKAYA, Hüseyin, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, Marmara Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.

AKPINAR, Şerife, *Rûz-nâmece-zâde Şinâsi, Hayatı, Sanatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2000.

AKSOY, Fatma Yaşar, *Ayıntablı Aynî Efendi; Hayatı, Eserleri, Türkçe Dîvân, Farsça Dîvân ve Sâkî-nâme, Tenkidli Metin*, Erciyes Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 1997.

AKSU, Cemal, *İbrahim Hanîf Divânı*, İstanbul Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

AKÜN, Ömer Faruk, *Divan Edebiyatı Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 413.

ALPARSLAN, Ali, *Şeyh Gâlib*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara 1988, s. 48-53.

ALTUNEL, Melek, *Neyyir Abdülhalîm Dede, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1995.

Ana Britannica, Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünleri Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş., İstanbul 1994, s.361.

ARSLAN, Mehmet; AKSOYAK, İ.Hakkı, *Haşmet Külliyyâtı, Divân, Senedüş-şu'ara, Vilâdet-Nâme (Sûr-Nâme), İntisâbü'l-Mülûk (Hâb-Nâme)*, Dilek Matbaacılık, Sivas 1994, s. 1-24.

ASLANTAŞ, Gazanfer, *Vecîhî, Hayatı, Eserleri ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1994.

AY,Suzan, *Ahmed Sâdik Zîver Paşa Divânı*, Fırat Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1999.

AYAN, Hüseyin, *Cevrî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, ve Divanının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1981, s. 1-47.

AYDEMİR, İbrahim Ahmet, *Refî-i Âmidî Divânı, Edisyon-Kritik*, Uludağ Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 1989.

- AYPAY, İrfan, *İzzet Ali Paşa Hayatı- Eserleri- Edebî Kişiliği*, Divan Tenkitli Metin, İstanbul 1998.
- BANARLI, Nihat Sâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C.II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s. 841.
- BİLKAN, Ali Fuat, *Nabi Divânı*, MEB.Yay., İstanbul 1997.
- Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1987, C. 8, s. 137.
- BÜYÜKYILDIRIM, Ayşe, *Kâşif Divânı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, Fırat Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ 1998.
- CENGİZ, Halil Erdoğan, *Türk Dili Özel Sayısı II , Divan Şiirinde Musammatlar*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1986.
- COŞKUN, Ali Osman, *Feyzi Divânı*, Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Ankara 1992.
- ÇAĞLI, Adnan, *Halîmî, Hayatı, Edebî kişiliği, Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1998.
- ÇAPAN, Pervin, *Şeyh Gâlib'de Ateş İmajı, Türk Kültürü İncelemeleri (the Journal of Turkish Cultural Studies) 12*, Ayrı Basım, İstanbul 2005, s.154.
- ÇELEN, Ahmet, *Kelîm, Hayatı, Eserleri ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1994.
- ÇELİK, Nilüfer, *Abdülahad Nûri ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Fırat Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1999.
- ÇINAR, Bekir, *Tıflî Ahmed Çelebi, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Fırat Üniv. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ 2000.
- ÇIPAN, Mustafa, *Fasîh Dîvânı, İnceleme-Tenkidli Metin*, MEB. Yay., İstanbul 2003, s.80-81.
- DEMİREL, Şener, *17. Yüzyıl Şairlerinden Şehri(Malatyalı Ali Çelebi)*, Fırat Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1999.
- DİKMEN, Hamit, *Seyyid Vehbî ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Ankara Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1991.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay. , Ankara 1997, s.223.

ELİAÇIK, Muhittin, *Tokatlı Kâni Divânı'nın Tenkitli Metni*, İstanbul Üniv. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

ERDEM, Sadık, *Neyli ve Dîvân'ı*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2005.

ERDOĞAN, Mustafa, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s.183-184.

ERKUL, Rasih, *Birrî Mehmed Dede (Magnisalı) Hayatı-Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1992.

GÖKALP, Haluk, *Fasîhî Divânı (İnceleme-Metin)*, Çukurova Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 1997.

GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Şeyh Gâlib, Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, Varlık Yay., İstanbul 1953, s. 26-33.

GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Şeyh Gâlib Divânı'ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1985, s. 24-27.

GÖZLER, H.Fethi, *Ziyâ Paşa'nın Tercî-i Bendi ile Terkîb-i Bendi Üzerine Düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 87-127.

GÜMÜŞ, Nevin, *Yahya Nazîm Divânı*, C.II, Erciyes Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1992.

GÜREL, Rahşan, *Enderunlu Vâsîf Divânı*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

HİDAYETOĞLU, Ahmet Selahattin, *Nesib Dede, Hayatı, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1996.

HORATA, Osman, *Esrâr Dede'nin Terkîb-Bend Şeklinde Bir Devriyesi, Milli Folklor, Uluslar Arası Halkbilimi Dergisi, Umay Günay'a Armağan, S. 56*, Ankara 2002, s.95-99.

HORATA, Osman, *Esrâr Dede, Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı*, Kültür Bak.Yay.,Ankara 1998,

İNCE, Adnan, *Mirza-zâde Mehmet Sâlim Divânı, Tenkidli Basım*, YÖK. Matbaası, Ankara 1994.

İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 1994, s.114.

İPEKTEN, Haluk, *Nâ'îlî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 26-31.

İPEKTEN, Haluk, *Nâ'îlî Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1990.

İSEN, Mustafa *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ yayınları, Ankara 1993, s. 107-108.

İSEN, Mustafa, Muhsin Macit, Osman Horata, Filiz Kılıç , Hakkı Aksoyak; *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay. , Ankara 2003, s. 251-252.

KADIOĞLU, İdris, *Es'ad-ı Bağdâdî Divânı (İnceleme- Metin)*, İnönü Üniv. Sos. Bil. Ens., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1997.

KALKIŞIM, Muhsin, *Şeyh Gâlib Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1994.

KAPLAN, Mahmut, *Neşati Divânı*, Akademi Kitabevi, İzmir.

KARADAŞ, Müslim, *Senâyî Divânı (İnceleme-Metin)*, İnönü Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1999.

KAYA, Ayşe, *Divân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, İnönü Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1999.

KAYA, Bayram Ali, *Hâletî, Hayatı, Edebî kişiliği, Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Trakya Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 1996.

KILIÇ, Müzahir, *Salik Efendi (Kasımpaşalı) Hayatı, Edebî Kişiliği, Divânı'nın Tenkidli Metni ve İncelemesi*, C.I-II, Atatürk Üniv. Sos.Bil.Ens. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1998,

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964, s. 554.

KOPARAN, Birgül, *Cem'î, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1995.

KÖSEOĞLU, Sinan, *Zekayî Divânı*, İstanbul Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

KURNAZ, Cemal, *Divân Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s.453.

KUTLAR, Fatma Sabiha, *Arpaeminî-zade Mustafa Samî, Dîvân*, Ankara 2004, s. 13-49.

KÜLEKÇİ, Numan, *Gâni-zâde Nâdirî ve Divanından Seçmeler*, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 216-239.

MENGİ, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 1994.

ÖLMEZ, Ahmet, *Behçetî Hüseyin Efendi Divânı, Hayatı-Eserleri ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Erciyes Üniv. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1996.

ÖZAVAR, Süreyya, *Daniş Mehmed Bey Hayatı, Sanatı ve Dîvânı*, Marmara üniv., Türkiyat Araştırmaları Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

ÖZDEMİR, Hikmet, *Adile Sultan Divânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1996.

ÖZDİNGİŞ, Vicdan, *Sabih, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1998.

ÖZGÜL, Metin Kayahan, *Yenişehirli Avnî*, Ankara: Kültür Bak. Yay., 1990.

PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 379.

PEKOLCAY, Necla; Eraydın, Selçuk; Tahralı, Mustafa; Uzun, Mustafa, Subaşı, M. Husrev, *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Kitabevi Yay., İstanbul 1996, s. 146.

PEKTAŞ, Muhittin, *Sezâyî (Câbî Hasan Dede) Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1998.

SANDAL, Kerim, *Ziver Divânı*, Marmara Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2001.

SARI, Mehmet, *Sabûhî, Şeyh Ahmed Dede, Hayatı, Edebî Kişiliği, Esrleri ve Türkçe Divânı'nın Tenkitli Metni*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1992.

SUBAŞI, M. Husrev *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Kitabevi Yay. İstanbul 1996, s. 146.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ - KARTAL, Ahmet, *Üniversiteler İçin, Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2004, s.372.

TAK, Sabiha, *Tıybî ve Türkçe Divânı*, Marmara Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.

TARLAN, Ali Nihat, *Divan Edebiyatında Tevhidler*, Ders Notları.

TEKİN, Arslan, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Ötüken Yay., İstanbul 1995, s. 317.

TOKATLI, Ümit, *Yahya Nazîm Divânı C.I*, Erciyes Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1991.

TÖKEL, Dursun Ali, *Fütûhî Divanı*, Ondokuz Mayıs Üniv., Sos.Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1993.

TUMAN, Nâil, *Tuhfe-i Nâ'îlî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri, C.I*, Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yıldönümüne Armağan, s. 230. Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 23-83.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler, C.8, Dergah Yayınları, İstanbul 1998, s.342.

ÜZGÖR, Tahir, *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Divân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s.240-251.

YAZICI, Gülgün Erişen, *Edirneli Kâmî ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Ankara: Ankara Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1998.

YENİTERZİ, Emine, *Dîvan Şiirinde Na'tlar*, Türkiye Diyânet Vakfı Yay., Ankara 1993, s. 46-51.

YENİTERZİ, Emine, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyânet Vakfı Yay., Ankara 1993, s. XIII- XXXI.

YILDIZ, Recai *Türk Edebiyatında Terkîb-i Bendler ve Tercî-i Bendler (XIII-XVI.yy.)*, Gazi Üniv., Sos. Bil. Ens., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1996, s. XLII.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III-METİN

1-TERKÎB-İ BENDLER

1.1. XVII. YY. TERKÎB-İ BEND METİNLERİ

1

ABDÜLAHAD NÛRİ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Bu nâsût içre ten perver olanlar cânı bilmezler
Ne cânı hâne-i kalbinde ki mihmânı bilmezler
Ledünniden haberdâr olmayup irfânı bilmezler
Nedür irfân içinde küfr olan îmânı bilmezler

Ne cândur cân içinde cân olan cânânı bilmezler
Ne sırdur sır içinde sırrı olan sultânı bilmezler

II

Benî âdem aceb mestânedür sahbâyı fehm itmez
Vücûdı gülşeninde bülbül-i gûyâyı fehm itmez
Sarılmış boynına ol dilber-i ra'nâyı fehm itmez
Özünden kendüye akreb olan Mevlâyı fehm itmez

Gezer deryâda mâhîlerine deryâyı fehm itmez
Aña benzer cihân halkı dahi Yezdânı bilmezler

III

Gözünde nûruñ oldur hem dahî cân içre cânuñdur
Tutar destüñdür ey gâfil dahî söylerüz bânuñdur
İşiden sem üñ oldur hâsılı rûh-i revânuñdur
Kamû âhvâl-i akvâlünde dâyim dîde-bânuñdur

Cihân içinde bî-şübhe vücûd-ı mutlâk ânuñdur
Ararlar gayri yerlerde görürler ânı bilmezler

IV

Temevvüs eyleyüp deryâyı vahdet oldı yem-ber-yem
Vücûduñ katresin tarh eyle deryâya gel ey âdem
Te ayyün cübbesin selb eyle gark ol cümleden akdem
Zuhûl itme sakın billâhi budur derdüñe merhem

Eser yiller gibi ey dil-cihân mellâhları her dem
Gezerler bunca deryâyı nedür ummânı bilmezler

V

Gel ey Nûri saña lutf eylemiş ol Hazret-i Yezdân
Nuzûl itmiş muhassal hâne-i virânına sultân

O bir kenz-i hafî itmiş tılsımı suret-i insân
Zuhûruna hicâb olmuş ta'ayyünden meger ebdân

Hevâ deryâsına şeyhi acerb mi bilmese murgân
Gör insânı ki cân içinde ki cânânı bilmezler

2

BEHÇETÎ

TERKÎB-İ BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey şarâb-ı leb-i cân-bahş-i hayât-ı câvîd
Handesi bâ'is-i keyfiyyet-i câm-ı Cemşîd
Vey rûh-ı enver-i bi-misli adil-i hurşîd
Dehen-i tengi safâ-dâde-i câm-ı ümmîd
Şeref-i rûyuñ ile oldu cihân ser-be-ser ıyd
Ehl-i dil bûse-i dâmân-ı ricâdan nev-mid
Şem-i ruhsârûñ olup bezm-i safâdan nâ-dîd
Velvele virdi göñül mülketine güft ü şinîd
San'atum oldu nagam-sâzi-i bañg-ı tevhîd
Kâmetüm olmada reşk-âver-i çeng-i nâhîd

Beni ol silsile-i zülfe giriftâr itdüñ
Hancer-i gamla ser ü sînemi efkâr itdüñ

II

Elemüñle dil ü cân zâr ü zebûn olmakda
Gün-be-gün derd-i dil-i zâr-ı füzûn olmakda
Câm-ı ümmîd-i hayâlüñle nigûn olmakda
Neşve-i mestî-i dil câna füsûn olmakda
İtdigün işve dile lutf-ı nümûn olmakda
Gamze-hor bir yanadan dâg-ı derûn olmakda
Hem-demüm kûşe-i mihnetde cünûn olmakda
Niyyetüm âşık-ı bî-sabr ü sükûn olmakda
Mihruñ evrâk-ı dile hatt-ı fûnûn olmakda
Cilve-i şevk-ı rûhuñ bukalemûn olmakda

Görmedüm rûy-ı kerem gamze-i mekkâruñdan
Ah sad âh senüñ hancer-i âzâruñdan

III

Zülfüñ evvel beni bend eyledi nahcîr itdi
Soñra gamze-i dilümi küşte-i şemşîr itdi
Derd-i aşkuñ dil-i bî-tâkatımı şîr itdi
Zülf-i pür-çînüñ anı beste-i zencîr itdi
Âteş-i şevk-i ruhun cânuma te'sîr itdi
Gâm-ı ebrû ki büküp kâmetümi pîr itdi
Ne kadar cân ki rehâ bulmaga tedbîr itdi
O1 kadar çeşmüñ o dil-hasteyi teshîr itdi

Eyledüñ âkıbetü l-emr dili meftûnuñ
Oldum ol hâlet ile ben de senin mecnûnuñ

IV

Oldı dil bende-i fermân-ber ü nâçâr saña
İtdi cân mâ-melekün virmege ikrâr saña
Olup âsar-ı melâmetle dil-efkâr saña
Eyledüm kâ'ide-i aşkumı tekrâr saña
Yâr olup gamze ile çeşm-i cefâkâr saña
Hiç düşer mi idesin bendeñi âzâr saña
Nakd-i cânın ki vire âşık-ı gam-hâr saña
Ol zamân lutf düşer ey büt-i mekkâr saña
Korkarın sûz-ı dili itmeğe izhâr saña
K'ide ta'lim fiten-i gamze-i pergâr saña

Dile rahm eylemeyüp sînemi sad-çâk idesin
Vâdî-i hicre salup bendeñi gam-nâk idesin

V

Görmedüm zerre kadar lutf ü mürüvvet senden
Bulmadım habbe kadar cânuma rahat senden
Dil-i aşüfteye yok germi-i ülfet senden
Cân-ı bîmâruma yok vech-i ifâkat senden
Görmedüm gerçi şehâ zerrece himmet senden
Öliceğ eylemem amma ki ferâgat senden
Nale âşıkdan ü avâze-i şefkat senden
Senden olursa olur derdüme hikmet senden
Eylemem cânıla ben kat-ı muhabbet senden
Tek heman olmasun âlüftene firkât senden

Ben seni terk idüp ağyâr ile ülfet idemem
Sensiz ağyâr değül yâr ile ülfet idemem

VI

Gönlümi lu'b ile aldun beni hayran
Ser-i zülfün gibi bir silsile-cünbân itdüñ
Sinemi âteş-i hicrân ile sûzân itdüñ
Cismümi hancer-i hasretle gülistân itdüñ
Evvel aşüften için vuslata peymân itdüñ
Şimdi bi-çâre dili vâsıl-ı hicran itdüñ
Varak-ı harf-i temennamı perişan itdüñ
Bil ki endâhte-i âteş-i nisyân itdüñ
Evvel ol zülf-i dile sünbül-i reyhan itdüñ
Şimdi her târını bir ejder-i peçân itdüñ
Saña âşık geçinen hasteler ey mekkâre
Niçe kâbil ideler derd-i derûne çâre

VII

Hod pesendüm sitem-i tîzüñe kurbân olayım
Cünbüş-i hancer-i hûn-rîzüñe kurbân olayım

İltifât-ı sitem-âmîzüne kurbân olayım
 Rûy-ı eltâf-ı dil-âvîzüne kurbân olayım
 Na'l-i meh sûret-i şebdîzüñe kurbân olayım
 Şîve-i cilve-i nev-hîzüñe kurbân olayım
 Şerbet-i la'l-i şeker-rîzüñe kurbân olayım
 Nîgeh-i merhamet-engîzüñe kurbân olayım
 Cism-i bîmâr-ı fiten-i zîrûñe kurbân olayım
 Dehen-i gonçe-i nâçîzüne kurbân olayım

Behçetî bendeñi âşüfte-i hicrân itme
 Sitem-i gamzeñ ile vâlâ vü hayrân itme

3 CEM'Î

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

I

Vaktidür ey hâme-i şarki-edâ
 Kubbe-i çarhı idelüm pür-sadâ
 Ya'ni ki hengâme-i tahkîkde
 Eyleyelüm vâsf-ı şeh-i Kerbelâ
 Ol ki nihâl-i kad-i bâlâsıdur
 Zînet-i vâlâ çemen-i "lâ fetâ"
 Ol ki gubâr-ı der-i feyyâzıdur
 Kuhl-ı cilâ-bahş-ı uyûn-ı amâ
 Ol ki bu resme yazar elkâbını
 Levha-i gerdûna debir-i kaza
 Gülbün-i ser-sebz-i riyâz-ı Betül
 Tâze gül-i gülşen-i Âl-i Abâ
 Jeng-zedây-i ruh-ı mi'rât-ı dîn
 Rah-nümây-i harem-i kibriyâ

Ya'ni Hüseyñ ibn-i Aliyy-i şeci
 Gevher-i zîbende-i tâc-ı refî

II

Ol şeh-i Mekkî vü melik-çâkeri
 Ol alem-efrâz-ı zafer rehberi
 Ol Necefî gevher-i zî-kıymeti
 Ol Medeni devha-i dâniş-beri
 Ol meh-i tâbnâ-ı celî-pertevi
 Ol gül-i kudsî çemen-i Haydarî
 Ya'ni ki bâlîn-i seri dâ'imâ
 Zânû-yı peygâmbere olan serveri
 Hâle-i âgûş-ı Nebî'de müdâm
 Cilve iden mâh-ı ziyâ güsteri
 Düşmen-i bedh'âha uyup ey felek
 N'itdün o şehzâde-i dîn-perveri

Garka-i hûn itdün o hûn-h^var ile
Gerçi ciger-gûşe-i peygâmberi

Lik sen andan beter olduñ bugün
Nâvek-i âha siper olduñ bugün

III

Hâdî-i vâdî-i şeri'at iken
Mehdî-i gîtî-i velâyet iken
Sünbül- i gül-pûş-i safâ-güsteri
Ebr-i çemen- tâb-ı letâfet iken
Kadd-i ser-efrâhte-i dilkeşi
Nahl-i berûmend-i siyadet iken
Pertev-i hurşîd-i fûrûğ-i ruhi
Bedraka-i râh-ı hidâyet iken
Sîne-i mir'ât misâli dili
Mahfaza-i âyet-i rahmet iken
Teşne-leb-i câdde-i hayrete
Sâki-i ser-çeşme-i şefkat iken
Hayflar ol dürr-i cihân kıymeti
Lâyık-i ser-tâc-ı hilâfet iken

Gümşûde-i hâk-i megâk itdiler
Tîg-i dirîg ile helâk itdiler

IV

Kıydılar ol tûtî-i ale dirîg
Virmediler su o nihâle dirîg
Çeşme-i vâdî-i terahhum iken
Degmedi bir katre zülâle dirîg
Hâsılı hiç kılmadılar merhamet
Ol şeh-i pâkize-hısâle dirîg
Üstine çün mihr bir elden adû
Eyledi sad tîg havâle dirîg
Cism-i seren-gûnı bu gülzarda
Garka-i hûn oldu çü lâle dirîg
Togdığı sa'atde hüsûf-ı keder
Oldı havâle o hilâle dirîg
Vardı o hurşîd-i cihân-i kerem
Cânib-i maşrıkda zevâle dirîg

Dehre bu eşrât-i kıyâmet yeter
Ya'ni kıyâmetden alâmet yeter

V

Âh o zamân kim ola bî-irtiyâb
Zemzeme-i el-ataş âfâk-tâb
Âh o zamân kim bu sarây-ı sipene
Tâk-be-tâk o la yerinden harâb
Âh o zamân kim ola tennûr-ı mihr
Magz-güdâz-ı ser-i her şeyh u şâb

Âh o zamân kim sunula herkese
 Defter-i amâl-i günâh u sevâb
 Âh o zamân kim çıka hûnîn kefen
 Lâle-sıfat hâkden ol âfitâb
 Ah o zamân-ı hıred-endâz kim
 Giryekünân mûy keşân pür şitâb
 Dâmen-i hasma sarılup ehl-i beyt
 Tarf-ı girîbânın alub yutar âb

Mahkeme-i haşra vara dâd ide
 Her biri ol bâbda feryâd ide

IV

Âlemi kalmadı bu bezm-i gamuñ
 Câmı dahi yirlere geçsün Cem'üñ
 Âşık-ı mecrûha gerekmez felek
 Başuña çal hokka-i pür-merhemüñ
 Dahi ne ümmîd iderüz çarhdan
 Dahi ne lutfın umaruz âlemüñ
 Kim bilürüz garka-i hûn oldugın
 Cismini şehzâde-i İsí-demüñ
 Çarh-ı zebûn-küşdür iden şu'le-hîz
 Âteş-i efsürde seni mâtemüñ
 Dehre Süleymân da olursañ yine
 Dîv-i felekden hazer it hâtemüñ
 Düşme şegâd-ı felegüñ dâmına
 Bilme misiñ vak'asını Rüstem'üñ

Zîr ü zeber olsa sezâdur felek
 Başına halkuñ ne belâdur felek

VII

Biz ki rızâ- cû-yı Hudâ'yuz bugün
 Zerre-i hurşîd-i rızâyuz bugün
 Sırrını bu dâhiye-i a'zamuñ
 Añlamazuz ehl-i hevâyuz bugün
 Aslı bu sırruñ bilünür âkıbet
 Muntazır-ı rûz-ı cezâyuz bugün
 Hikmet-i Bârî'ye irişmez ukûl
 Tâbi'-i fermân-ı kazâyuz bugün
 Biz meydân-ı pür-âşûbda
 Bende-i şâh-ı şühedâyuz bugün
 Cem'î-i şeydâ gibi şad özl ile
 Silsile-i cünbân-ı duâyuz bugün
 Mihr ü kamer beytüñe yüzler sürüp
 Diye cenâbında sühâyuz bugün

Manzara-i merkadi pür-nûr ola
 Hâfız-ı bâb-ı haremi hûr ola

4

CEVRİ

4/ 1

TERKÎB-İ BEND DER-BEYÂN-I MÜCÂDELE-İ
NEFS Ü RÛH VE MÛBÂHAŞE-İ AKL U İŞK

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

I

Sanmañ bizi sũfi gibi seccâde-perestüz
 Biz mescide bir kûşe-i mihrâb-ı Elestüz
 Evkât-ı ubûdiyyeti fevt itmezüz aslâ
 Fark eylemezüz rûz u şebi gerçi ki mestüz
 Add eyleyecek yok n'idelüm sübhayı elde
 Biz rind-i tehî-kîse-i peymâne be-destüz
 Hep üstümüze sâye salur nûr-ı ilâhî
 Tâ cür'a gibi hâk-i harâbatda pestüz
 Biñ sûret ile cilve ider gam dilümüzde
 İşk ehline âyîneyüz ammâ ki şikestüz
 Âsâyişe yer yok bize bârân-ı belâdan
 Bu hâne-i vîrânede bî-cây-ı nişestüz
 Şîven-gede kılsak n'ola işret-geh-i dehri
 Mehcûr-ı safâ-yı tarâb-ı bezm-i Elestüz

Ol hasret ile hûn-ı ciğer nûş iderüz biz
 Mutrıb yerine nâle-i dil gûş iderüz biz

II

Dûr itdi kazâ çün ki bizi bezm-i bekâdan
 Bir âleme düşdük ki eser yok o safâdan
 Bulduk göz açup kendümüzi mahbes-i tende
 Biñ silsile-bend olmuş aña renc ü ânâdan
 Ol bülbül-i kudsî kafes-i mihnete düşmiş
 Lertzende vü pür-havf yine dâm-ı hevâdan
 Hem olmuş anuñ hem-demi bir bâr-ı gezende
 Kim her nefesi bûy virür zehr-i belâdan
 Bülbül per açup eylemede uçmaga âgâz
 Mâr istemez ayrılmaga bu şâh-ı fenâdan
 Ol hasret-i gül-zâr-ı hakîkatle figânda
 Geçmez bu mecâzî heves-i berk ü ñevâdan
 Kalduk arasında bu iki zıdd-ı kavînüñ
 İş müşkil olur ger meded irmezse Hudâ'dan

Ol bülbüli âzâd idecek kudretümüz yok
 Ol mârı helâk eylemege kuvvetümüz yok

III

Bir şeb ki bu sũzişle idüp nâle vü zârî
 Âteşlere yakdum dil-i bimâr u figârî
 Sürdüm yüzümi âb gibi hâk-i niyâza
 İtdüm hem o dem kâ'ide-i giryeyi cârî

Derd ile idüp der-geh-i Mevlâ'ya münâcât
 Didüm ki ayâ hastalaruñ mûnis ü yârı
 Mecrûhlara senden irer merhem-i şâfi
 Hoş-dillere senden yetişür illet-i sârî
 Ben nefis-i gavî bendine düşmüş bir esîrüm
 Kim bulmadum aslâ taraf-ı râh-ı firârı
 Yandırma beni âteş-i kahrında o dîvüñ
 Ey dostına gülşen iden tûde-i nârı
 Ben sûz ü güdâz ile iderken bu niyâzı
 Oldı bu nidâ cân u dilün gûş-ı güzârı

Ger râh-ı necât ister iseñ bahr-ı belâdan
 Himmet taleb eyle yûri merdan-ı Hudâ'dan

IV

Ol dem nice dem tâlib-i merdân-ı ilâhî
 Gezdüm düşürüp mescid ü mey-hâneye râhı
 İtdüm nice dem savma'a-i halvetiyânda
 Perhîz ü riyâzatla ten-i zerdümi gâhî
 Düşdüm hem o sevdâya ki sûfi gibi ben de
 Tekmîl idüp esmâyı görem nûr-ı siyâhı
 Evhâm u hâyâlât ile çok vâkı'a gördüm
 Seyr itdi gözüm enfüs ü âfâkı ke-mâ-hî
 Zannum bu ki keşf oldı baña sûret-i esrâr
 Oldum bu gümân ile mecâlisde mübâhî
 Lâzım gelicek da'viye ma'nî nazar itdüm
 Gördüm ki benem gâfil ü güm-râh u tebâhî
 Bir dâma düşürmüş beni sayyâd-ı hevâ kim
 Her dânesi bir tohm-ı ma'âsî vü menâhî
 Oldum nice tedbîr ile ol dâmdan âzâd
 İtdi bu hevâ harman-ı ümmîdimi ber-bâd

Oldum nice dem post-nişînân ile hem-hâl
 Sandum ki ola her biri evtâdiye abdâl

V

Kutb añladugum merkez-i gafletde bulundı
 Kim dâyireden hâric idi itdüğü ef'âl
 Pîrüm diye himmet taleb itdüklerüm hod
 Ta'n eyledi envârına nâ-bâliğ u etfâl
 Taklîd ile evzâ'mı tağyir iden eşrâr
 İtmiş nice biñ bencileyin ahmakı idlâl
 Girmek diledüm hırka giyüp kisve-i fakra
 Gördüm ki bu bârı çekenüñ ekseri hammâl
 Bildün ki medâr olmaz imiş kesb-i fenâya
 Destâr-ı fenâ köhne kabâ şemle vü hem şâl
 İtdi giderek sübha-i sûfi gibi şübhe
 Ser-rişte-i ümmîdümü pür-ukde-i işkâl

Yüz döndürüp ol tâyifeden âkıbet-i kâr
Oldum müteveccih taraf-ı âhara nâ-çâr

VI

Erbâb-ı hârâbâta idüp cân ile rağbet
Kıldum nice dem zümre-i rindân ile sohbet
Aldum elüme âyîne-i sâgar itdüm
Ol tayifenüñ sûret-i ahvâline dikkat
Olmış kimisi mest-i mey-i ışk-ı mecâzî
Almış kimini neşve-i sahbâ-yı hakîkat
Salmış kimini cezbe-i keyfiyet ayakdan
İtmiş yerini cür'a gibi hâk-i mezellet
Meydâna koyup varını itmekte gedâlar
Şâhâne külâhın kec idüp nâz ile işret
Meşrepleri bir birine hem-vâre muvâfik
Sundukarı hep bir birine câm-ı mahabbet
Bin câm içilür gerçi bakılsa yine ammâ
Mestâne iden cümeli bir neşve-i hikmet

Her birine bir şekle komış hâlet-i mesti
Yâd eyledüm ol hâli görüp “Bezm-i Elest”i

VII

Bir subh-dem ol şevk ile alup ele sâgar
İtdüm yine âyînemi hurşide ber-â-ber
Ol subh-ı mübârek-dem ü ol câm-ı safânuñ
İtdi eseri cân u dile feyz-ı mükerrer
Ol feyz ile âyîne-i dil oldu mücellâ
Dîdârına arz eyledi bir rûh-ı musavver
Ruh-sâre-i pür-şevk-ı cihân-tâbına bakdum
Yanında anuñ zerre degül mihr-i münevver
Çeşminde mey-i nahvet ü destinde piyâle
Olmış dü-cihân lutfına vü kahrına mazhar
Ervâh-ı mücerred ser-i zülfinde mukayyed
Ecnâd-ı melek gamzesinüñ küştesi yek-ser
Ta'rif idemem nakş-ı cemâlin o perînüñ
Bu hüsn ile yok nev-i beşerde aña beñzer

Bir şive ile kıldı beni hüsnine meftûn
Oldı dil-i şûrîdenün ahvâli diger-gûn

VIII

Germ itdi dili reşve-i sahbâ-yı mahabbet
Düşdü ser-i pür-şûruma sevdâ-yı mahabbet
Çaldum başına akluñ o dem şîşe-i nengi
İtdüm dil-i dîvânemi rüsvâ-yı mahabbet
Geh cilve-gehüm küşe-i bâzâr-ı melâmet
Geh cây-ı karârum ser-i sahrâ-yı mahabbet
Geh hem-nefesüm nâle-i pür-sûz-ı dem-â-dem
Geh mûninüm endûh-ı gam-efzâ-yı mahabbet
Geh seyl-i beyâbân-ı belâyile revânüm

Geh gavta-hor-ı lücce-i deryâ-yı mahabbet
 Meydâna koyup bâşumı Ferhâdveş itdüm
 Çok bî-ser ü sâ mân ile da'vâ-yı mahabbet
 Şimden girü cân oynadurın ışk ile zîrâ
 Günden güne germ olmada gavgâ-yı mahabbet

Dünyâ yıkılup başuma ger kopsa kıyâmet
 Gelmez yine bu ma'rekeden baña ferâgat

IX

Âlemde ki tâ zinde-i feyz-ı dem-i ışkam
 Ser-germ-i hevâ-yı çemen-i hurrem-i ışkam
 Gam-gîn-i dem-i ıyş-i tarab-nâk-i neşâtam
 Hurrem dil-i endûh u belâ-yı gam-ı ışkam
 Hâk-i reh-i cânâne cebîn-sây-ı gedâ
 Baş eğmezin eflâke şeh-i âlem-i ışkam
 Tâ fark-ı sipihre saçarın cur'a-i câmı
 Eyvân-ı harâbât-ı fenâda Cem-i ışkam
 Tûfân ile hem-ser geçinür mevc-i belâyam
 Deryâları bir katreye saymaz yem-i ışkam
 Hurşîd ü mehe tâb viren zerre-i derdem
 Bâm-ı feleğe sâye salan târem-i ışkam
 Fehm eyledüm esrâr-ı nihân-ı dil-i ışkı
 Bîgâne isem akl ile ger mahrem-i ışkam

Hallâl-i rumûz-ı haber-i müşkil-i aklam
 Dîvâneym ammâ yine dâğ-ı dil-i aklam

X

Akl âyet-i hikmet haber-i sun-ı Hudâdur
 Işk âfet-i endişeş-i akl-ı hukemâdur
 Akluñ şeref-i hikmeti keşf-i nazarıdur
 Işkuñ eser-i câzibesi perde-küşâdur
 Akl eyleyemez derd-i dil-i âşîka çâre
 Işk ise devâ-yı hafakân-ı ukalâdur
 Akl âb-ı ruh-ı cevheri-âyîne-i sûret
 Işk ise ol âyînedeki tâb u cilâdur
 Akluñ irişür cevherine gâhî kesâfet
 Işkuñ dile feyz itdügi hem-vâre safâdur
 Akluñ haberi mes'ele-i ma'nî-i mübhem
 Işkuñ hüneri hall-i rumûzât-ı kazâdur
 Akl oldı reh-i âlem-i tahkîkde güm-râh
 Işk ol tarafuñ sâlikine râh-nümâdur

Âkıl aña dirler ki ola ışk ile hem-râh
 Dîvâne odur kim yürüye akl ile her gâh

XI

Ma'zûr ola ey âkıl ü dâ nâ dil ü munsıf
 Oldıysa bu ma'nîde sözüml akla muhâlif
 Ben âşîk-ı divâne-i bîhûde-keîâmam

Mümkin mi ki dîvâne ola hikmete vâkîf
 Ben Vâmîk u Ferhâd ile hem-hâl-i cünûnam
 Sen Âsaf u Lokmân ile hem-râz-ı ma'ârif
 Ben mevkîf-ı hayretde zebân-beste vü mebhût
 Sen ehl-i kelâm ile sebak-h^vân-ı Mevâkîf
 Ben nefsümi derk eylemede âciz ü kasır
 Sen mesele-i vâcibi vü mümkinî ârif
 Ben ışk ile âteş-zen-i hâr ü has-i evhâm
 Sen akl ile vâdî-i hayâlâtta hâyîf
 Ben bî-haber-i ma'rifet-i âlem-i hestî
 Sen vâkîf-ı râz-ı dil-i eşya ü mekâşif

Da'vâyı ko ilme bana burhanıñı tefhîm
 Bî-hüccet ider ârif olan vahdeti teslîm

XII

Akıl sözi matbû'u pesendîde güherdür
 Amma dil-i ârifde olan özge haberdür
 Biz âkil ü arif sözini itmezüz inkâr
 Ol zevkini idrâk idene şîr ü şekerdür
 Câhil sözünü diñlemezüz ilmî de olsa
 Bâzâr-ı hakâyıkda anuñ sûdı zarardur
 Câhil ne bilür nükte-i tahkik u mecâzı
 Âlim de bu ma'nâda giriftâr-ı hatardur
 Biz ehl-i dilüz âlim ü câhilde nemüz var
 Dil nev-ı diger şahs-ı beşer nev-ı digerdür
 Her nev-ı beşer fehmi idemez dil ne dimekdür
 İnsâna bu irfân şeref-i ilm ü hünerdür
 İnsân ki bu irfanı eger itmeye tahsîl
 Dânişle Felâtûn-ı zamân olsa da hardur

Na âlim ü ne ârif ü ne vâkîf-ı hâlüz
 Cevrî gibi er hâl ile bîhûde-mekâlüz

XIII

Yâ Rab bizi de vâkîf idüp ma'nî-i hâle
 Dil-beste koma tab'umuzı nükte-i kâle
 Yâ Rab bize şevk-ı taleb-i ma'rifetüñ vir
 Cehd eyleyelüm fazluñ ile kisb-i kemâle
 Yâ Rab bize kıl sûret-i tahkîkî nümâyân
 Bakmakdan usandı gözümüz nakş-ı hayâle
 Yâ Rab bize tevfiķuñ ile eyle hidâyet
 Tâ yol yañulup gitmeyelüm semt-i dalâle
 Yâ Rab bizi ol sâlik-i âgâha refik it
 Kim reh-ber ola fırka-i efrâd-ı ricâle
 Yâ Rab bizi ol âşık ile eyle mülâki
 Kim vâsitasız dâhil ola bezm-i visâle
 Yâ Rab dilümüz eyle o mir'âta mukâbil
 Kim mazhar ola pertev-i envâr-ı cemâle

Envâruñ ile dîde-i idrâke zıyâ vir
Dîdâruñ ile âyine-i kalbe cilâ vir

4/2

TERKÎB-İ BEND DER-BEYÂN-I HEVÂ-YI MECÂZÎ

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey meh-i encümen-efrûz-ı harîm-i ağyâr
Âteş-endâz-ı dil-i âşık-ı bî-sabr u karâr
Şem-i ruh-sâruñ ile hâne-i vehmin rûşen
Zulmet-i hicrûñ ile külbe-i dil tîre vü târ
Şerbet-i la'lüñ ile kâm-ı erâzil şîrîn
Zehr-i âlâmuñ ile telh mezâk-ı dil-i zâr
Devlet-i vasluñ ile hâtır-ı a'dâ hoş-hâl
Mihnet-i hicrûñ ile âşık-ı şeydâ bîmâr
Oldı ihsânuñ ile gül gibi hurrem her dûn
Eyledi hâr-ı gamuñ ehl-i dili sîne-figâr

Hiç göstermedüñ ehl-i dile rûy-ı vefâ
Sende yokdur gibi ey gonçe-i ter bûy-ı vefâ

II

Gün gibi her seher ağyâra idüp arz-ı cemâl
Beni ser-geşte idersin gam ile zerre-misâl
Ehl-i dil sofrâ-i bezm-i keremüñden mahrum
Nâ-sezâ şâm u seher muğtenim-i h'ân-ı visâl
Şem-i meclis gibi sen her gice cem'iyetde
Ben gam-ı mihnet-i hicrûñle perîşân-ahvâl
Devr-i hüsnüñde adû kayd-ı elemden âzâd
Ben esîr-i gam-ı endûh u giriftâr-ı melâl
Tâlib-i vasluñ olan ehl-i garaz rif'atde
Bî-garaz âşık-ı sâdık reh-i gamda pâ-mâl

Seni câniyle seven âşıkâ rağbet bu mıdur
Ehl-i dil gülmeye devründe mürüvvet bu mıdur

III

Eylemezsin sanemâ zerrece ağyâra sitem
Muttasıl olmadadır mazhar-ı ihsân u kerem
Seni her gice çeker sînesine bî-minnet
Bu kadar ruhsat o nâ-dâna nedendür bilsem
Cennet-i kûyuñ(1) ol iblîs idinmiş me'vâ
Nice ârâm ider Allâhı severseñ âdem
Câm-ı la'lüñle safâlanmada her gâh rakib
Hûn-ı dil nûş iderin ben elemüñle her dem
Bilmedüm gitdi o nâ-pâke bu lutfuñ sebebin
Aklumu aldı bu hayret beni öldürdi bu gam

Ne vefâdur bu ki pâyân u nihayet bulmaz
Dahî gitdükçe füzüñ bulmada gâyet bulmaz

IV

Lutfuña mazhar olan lâyı-k-ı ihsân olsa
 Saña âşık geçinen sâhib-i irfân olsa
 Sen perî-rûyi çeken dâyire-i âğuşa
 Dâhil-i halka cem'ıyyet-i yârân olsa
 Âşıkumdur diyü fahr eyledüğüñ nâ-dânda
 İşkî fehm eyleyecek zerrece iz'ân olsa
 Gam yemezdüm aña lutf itdüğüñe zerre kadar
 Çehresinde eser-i lutf nümâyân olsa
 Ağlamazdum anı ihsân ile şâd itdüğüñe
 Har-ı lâyef hem ü dûn olmasa insân olsa

Saklasa râzuñı dünyâya ıyân eylemese
 Nâvek-i tanesini bârî nişân eylemese

V

Nice bir dil çeke âlâm-ı meşakkat senden
 Nice bir câna ire yüz gam u mihnet senden
 Va'de-i lutfâ vefâ eylemez olduñ hergiz
 Görmez oldum eser-i bûy-ı hakîkat senden
 Beni Cevri gibi âzürde-i hicrân itdüñ
 Oldı vuslatuña irmege himmet senden
 Çün ki sen lutfuñı ihsânuñı kesdüñ benden
 Ben de itsem ne aceb kat-ı mahabbet senden
 Kalmadı bende ümîd-i kerem ü bîm-i sitem
 Dile her vech ile el virdi ferâgat senden

Yürî şimden girü her istedüğüñle yâr ol
 İstemezseñ baña yâr olmağa sağ ol var ol

4/3

**BU TERKÎB-İ BEND-İ TAHKÎK-PEYVEND
 HABLÜ'L-METİNİ TAHKÎKA DEST-RES BİR
 MERDİ KÂMİLÜN HİMMETİNE MÜYESSER
 OLDUĞINA**

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

I

Sanmañ bizi kim mu'tekıd-i kavlı-i hakîmüz
 Biz mu'terif-i ma'nî-i Kur'ân-ı hakîmüz
 Lâzım degül ahbâr-ı havâdis bize zîrâ
 Biz tâlib-i esrâr-ı hudâvend-i kadîmüz
 İdrâk iderüz sâni'üñ âsâr-ı vücûdın
 Biz râst-rev-i câdde-i fehm-i selîmüz
 Hakdan bilürüz nîk ü bed-i kâr-ı cihânı
 Biz münkir-i lutfu sitem-i çarh-ı le'îmüz
 Bir kerre ayak basmamışuz râh-ı ümide
 Fârîg-dil olup gerc-i kanâ'atde mukîmüz
 Müstağrak-ı cûd u ni'am-ı lutf-ı Hudâyız

Müstağnî-i izz ü şeref-i nâz u nâ'îmüz
 Bir şevk ile ger meş'ale-efrûz-ı recâyüz
 Biñ şerm ile dil-sûhte-i âteş-i bîmüz
 Teslim ideli sâhiline nakd-ı vücûdı
 Âsûde-dil-i keş-me-keş-i nefsi-i garîmüz
 Tefviz ideli kârımızı emr-i Hudâya
 Âsûde-ser-i vesvese-i fikr-i sakîmüz
 Def itdi bizüm şübhemüzi نحن قسمدا
 Bi-sa'y-i taleb muntazır-ı lutf-ı 'amîmüz

Kurtardı Hudâ çün bizi dünyâ hevesinden
 Bî-behre komaz râtibe-i ma'rifetinden

II

Düşdi dil ü câna heves-i ma'rifetü'llâh
 Mağlûb-ı hevâ olmaduk el-minnetü li'llâh
 Sahbâ-yı mahabbetden irişdi bize neşve
 Ser-mest-i mey-i gaflet iken oldı dil âgâh
 Bihûde gezüp mehleke-i zann ü gümânda
 Olduk nice gün vesvese-i akl ile güm-râh
 Yâd eyleyicek fevt olan evkâtı bu yolda
 Pür-eşk-i nedâmet iderüz dîdeyi her gâh
 Fikr eyleyicek ol geçen eyyâmı bu işde
 Her bir gün için itmedeyüz derd ile bin âh
 Mümkün mi anuñ girye vü âh ile kazâsı
 Şimden girü lutf ile mükâfat ide Allah
 Var kalbimizün kuvveti ihsânına Hakkuñ
 Zîrâ taleb-i ışkını itmiş bize dil h^vâh
 Dil-h^vâhumuzı virmege kadir yine oldur
 Acizdür anı virmede bin şâh-ı felek-câh
 Bir bendesini eylese dergâhına da'vet
 Dâmânını anuñ tutamaz hâr-ı güzer-gâh
 Bir râh-bere pey-rev ider râh-ı talebde
 Tâ kim yetürür sâliki ser-menzile nâ-gâh
 Biz dahi uyup bedreka-i râh-ı Hudâ'ya

Düşdük giderek bâdiye-i ışk-ı Hudâya
 Ol bâdiyedür meslek-i erbâb-ı mahabbet

III

Ol bâdiyedür meslek-i erbâb-ı mahabbet
 Uşşâkı çeker ol yere kullâb-ı mahabbet
 Ser-menzil-i maksûda o vâdîden irişmiş
 Vuslat hevesin eyleyen eshâb-ı mahabbet
 Ol vâdi-i cân-sûzı güzâr idemez ol kim
 Ser-tâ-be-kadem olmaya pür-tâb-ı mahabbet
 Ol vâdi-i pür-hûnda akan seyl-i belâdur
 Çeşm-i dil-i âşıkdaki hûh-âb-ı mahabbet
 Vâdi degül ol bahr-ı fenâdur ki düşenler
 Elbette olur garka-i gird-âb-ı mahabbet

Hâlâ biz o deryâyâ düşen bî-ser ü pâyuz
 Cezb itdi bizi gevher-i nâ-yâb-ı mahabbet
 Şerh eyler idüm vasfını ol gevherüñ amma
 Leb-beste ider nutkunu âdâb-ı mahabbet
 Işk ehlini âdâb ile söyleşmeğe kor mı
 Kim neşve-i pür-şevk-ı mey-i nâb-ı mahabbet
 Bu çâr kitâb ol güherüñ vasfin ider hep
 Fehm eyler anı dersi olan bâb-ı mahabbet
 Dil germ-i taleb menzil-i dil-dâr nümâyân
 Hasıl buña âmâdedür esbâb-ı mahabbet

Alduk haberin yâra giden râh-güzâruñ
 Azm itdük o şevk ile ser-i kûyına yâruñ

IV

Ol kûyuñ olur ferş-i rehi arş-ı mu'allâ
 Ol kûya harem-gâh olamaz cenneti a'lâ
 Ol kûy-ı mükerrem ki safâ ehline olmuş
 Her kuşesi Beytü'l-haremi Ka'be-i ulyâ
 Ol kûya mu'âdil geçemez Beyt-i Mukaddes
 Ol kûya müşabih olamaz Tûr-ı tecellâ
 Ol kûya dinür âlem-i envâr ki görmiş
 Bir lem'asını şu'le-i âteş gibi Mûsâ
 Ol kûya dinür gülşen-i esrar ki olmuş
 Bir nefhasınuñ mazhârı bâd-ı dem-i İsâ
 Ol kûy-ı mukaddesde olan kasr-ı visâlûñ
 Âfâka düşen sâyesidür Leyle-i Isrâ
 Ol kasrun olur resm-i nukûş u suverinden
 Yek-rengî-i ışk u dil-i ma'sûk haveydâ
 Ol kûyda hâk olmağ için eyelmedeyüz biz
 Bîhûde degül olduğumuz bâdiye-peymâ
 Bir zerre kadar gerdimüze bâd-ı hidâyet
 Şâyed ki o kasruñ hareminde ide mevâ
 Bir ehl-i dilüñ pâyine düşdük bu talebde
 Hem nakd-ı dil ü cânı aña eyledük ihdâ

Ol ehl-i dilüñ emrine râmuz bu hevâda
 Sâbit-kademüz mevkıf-ı teslîm ü rızâda

V

Ol ehl-i dilüñ kim feleke hükmi revândur
 Vâbeste-i fermanı olan şâh-ı şehândur
 Ednâ nazarı müjde-i iksîr-i se'âdet
 Kem himmeti ser-mâye-i câh-ı dü cihândur
 Ol vâlî-i iklim-i velâyet ki derinde
 Her bende-i fermân-beri bir kutb-nişândur
 Ol sâkî-i sahbâ-yı hakikat ki elinden
 Bir câm içenüñ cür'a-keşi Hızr-ı zemândur
 Ol vâkıf-ı esrâr-ı ilâhî ki sözinden
 Bir nükte tuyan mes'ele-dân-ı dil ü cândur

Ol ârif-i tahkîk ki sûz-ı kelimâtı
 Âteş-figen-i hâr ü has-i zann ü gümândur
 Âgâz idicek nükte-i tahkik u mecâza
 Hem keşf-i iyândur sözi hem râz-ı nihândur
 Hem perde-küşâ-yı suver-i ma'nî-i esrâr
 Hem perde-keş-i çeşm-i dil-i keç-nazarândur
 Tabîr idemem Mushaf-ı ta'rîfin o zâtuñ
 Bir metn-i metîndür o ki bî-şerh u beyândur
 Olmuş dil-i mü'min yine âyine-i mü'min
 Sâhib-nazara ehl-i dilüñ hâli iyândur

Hakdur sözüm ikrar ider îmânı olanlar
 Añlar sühanümden anı iz'ânı olanlar

VI

Bâtıl görünür gerçi bu Hak söz cühelaya
 Ma'lûmdur ol mes'ele ammâ ulemâyâ
 Câhildür o kim añlamayup emr-i Hudâyı
 Bilmezlik ile tâbi' olur hükm-i hevâyâ
 Bilmez bilecek neydüğünü bilmeğe kor mı
 Ol cehl ki salmışdur anı dâm-ı belâyâ
 Bilmek dilemez kim degül ol ilm añâ nâfi
 Hakka ki zarardur bu ma'âş-ı süfehâyâ
 Hasıl bu ki bu ilm-i şerîfün berekâtı
 Noksân yetürür râtibe-i ehl-i gnâyâ
 Hem mâni olur cem'ine emvâl-i harâmuñ
 Hem dâhil ider zümre-i erbâb-ı fenâyâ
 Fikr itse bu ma'nâyı kabahat bilür ol har
 Söyler yapışup hem yine pâlan-ı riyâyâ
 Hükmin viremem n'eyleyeyüm ben bu tarîki
 Câyiz ki varur sa'yüm o vâdîde hebâyâ
 Bilmez bu sözüñ kubhını kim hep bu tarîkuñ
 Sâlikleridür rehber olan râh-ı Hudâyâ

Ol meslek-i tahkîki sanan râh-ı dalâlet
 Görsün ki yolu kanda çıkar rûz-ı kıyamet

VII

Cevri ko disün her ne ki söylerse edânî
 Yoldan kaluruz diñler isek biz eger anı
 Ser-menzil-i kâma irelüm bir kadem evvel
 Fikr eyleyelüm müddet-i ömr-i güzerânı
 Biz kim seri pâ eylemişüz râh-ı Hudâ'da
 Her hatvede pâ-mâl iderüz kevn ü mekânı
 Ölmezden öñürdi ölelüm biz de bu yolda
 Bâr itmeyelüm kendümüze cism ile cânı
 Hall eyleyelüm ukda-i ser-rişte-i kaydi
 Bend eylemişüz çünkü bu hizmetde meyânı
 Bünyâd-ı vücûdı virelüm bâd-ı fenâyâ
 Vîrân idelüm kâr-gah-i nâm u nişânı

Bir dil ki safâsın bile zevk-ı ebedînüñ
 Kalur mı dimâğında anuñ lezzet-i fânî
 Bir dâde ki şevkin göre şem-i ezelnüñ
 Salmaz mı nazardan meh ü hurşîd-i cihâmı
 Vakf oldu dil ü dîdemüz ol zevk u o şevka
 İtmez birisi gayriye meyl ü nigerânı
 Ol zevk u o şevk ile düşüp vâdî-i ışka
 Tekmil idelüm tayy-ı mekân ile zemânı

Tâ kim irevüz biz de zemân ile mekâna
 Zîrâ bu mekândan göçürür bizi zemâne

4/4

TERKÎB-İ BEND YENİÇERİ AĞASI OLAN HASAN HALİFEYEDÜR

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Merhaba ey âfitâb-ı âsumân-ı izz ü câh
 Oldı sâyeñ zümre-i ehl-i dil ü tab'a penâh
 Sen çıkup pertev salınca maşrık-ı ikbâlden
 Zerre-i nâ-çîzden bî-kevkeb oldu mihr ü mâh
 Başına gün toğdı erbâb-ı kemâl ü dânişüñ
 Açdı çeşmün huftegân-ı sâye-i baht-ı siyâh
 Zât-ı pâküñle n'ola revnak bulursa rüzgâr
 Sensin el-hak gevher-i gencîne-i sun-i lâh
 Sûret ü ma'nide olmuş cevherüñ her vech ile
 Kâbil-i feyz-ı Hudâ makbûl-ı tab-ı pâdişâh

Akl-ı kül reşk eylese lâyıkdur isti'dâduña
 Yaraşur ger cevher-i kâbildinilse aduña

II

Salduñ âvâze haremden ilm ile irfan ile
 Ka'be-veş müştâkuñ itdüñ âlemi biñ cân ile
 Âşık itdüñ zâtuña dünyâyı hüsn-i hulk ile
 Bende kıldıñ halkı lutf u cûd ile ihsân ile
 Ben hod eylerdüm cenâb-ı Hakk'a her demde niyâz
 Günc-i mihnetde olup hem-dem dil-i nâlân ile
 Tâ görüp didâruñı hem hâk-i pâya yüz sürem
 Kâm alam her vech ile dil kalmaya hırmân ile
 Minnet Allâh'a müyesser eyledi maksûdunu
 Kim seni gösterdi câh u devlet ü ünvan ile
 Vaktidür bu şevk ile alup ele levh u kalem
 Eylesem evsâfuñı tâ levh-ı hurşîde rakam

III

Kadr ile zâtuñ sezâ-yı mesned-i câh u celâl
 Lutf ile nâmuñ mekârim-küster ü sâhib-kemâl

Vâdî-i feyz-ı safâya lutf-ı tab'ı cûy-ı sâf
 Çeşme-i lutfâ safâ-yı meşrebüñ âb-ı zülâl
 Nükte-i lafz-ı bedî'üñ ma'nî-i sihr-i beyân
 Nazm-ı cân-bahşun kelâm-ı İsí-i mu'ciz-mekâl
 Bâğ-ı ümmîde zamân-ı devletüñ fasl-ı bahar
 Gülşen-i kâma nesîm-i himmetüñ bâd-ı şimal
 Tâli-i sa'd u hümâyûnuñla âlem pür-şeref
 Kevkeb-i ikbâl ü bâhtuñla cihân ferhunde-fâl

İtibâruñla ma'ârif dil-pesend ü mu'teber
 İltifâtuñla hemîşe kâm-yâb ehl-i hüner

IV

Ser-firâz-ı dehr idüp erbâb-ı tab'ı himmetüñ
 Râgıb itdi pâdişâhı ehl-i nazma rağbetüñ
 Yaraşur gevher-keşân-ı rişte-i nazm-ı sühan
 Zîver-i silk-i ma'ânî itse dürr-i midhatüñ
 Hak bu kim ol zümrenüñ ahvâline virdüñ nizâm
 Yanlarında cevher-i cândan füzundur kıymetüñ
 Fehm-i derrâk eyledi teslîm-i zihn-i pâküñi
 Akl-ı hüş-yâr oldı hayrân-ı zekâ vü fitnatüñ
 Şem-ı bezm-i âferînişdür vücûduñ yâ meger
 Nûr-ı hikmetdür çerâğ-ı dûdmân-ı fitratüñ

Cevherüñden iktisâb-ı feyz ideydi âfitâb
 Rûh olurdi kâlib-i terkîb-i iksîre türâb

V

Serverâ mümkün mi vasfuñda idem hakk-ı edâ
 Arz-ı ihlâs-ı ubûdiyyetdür ancak müdde'â
 Vechi var der-gâhuña yüz sürmede tehîrümüñ
 Âfitâb u âsumândan degmedi nevbet baña
 Âsitânuñdan dahı ref olmadı rûy u cebîn
 Yoksa ben çokdan iderdüm anda cismüm hâk-ı pâ
 Hıdmet-i medhüñde Cevrî çok kusûr itdi n'ola
 Ger duâ-yı devletüñle kılsa tekmîl-i senâ
 Tâ ki bir ehl-i sühan kadrin sâhib-dili
 Câh u rif'atle ser-efrâç eyleye gâhî kazâ

Arturup Hak devletüñ bahtuñ nümâyûn eylesün
 Hâtıruñ mesrûr u hurrem ömrüñ efzûn eylesün

4/5

**BU TERKÎB-İ BEND BİR DOSTUMUZ MISIRA
DÎVÂN KÂTİBİ İKEN GÖNDERİLMİŞDÜR**

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Gel ey berîd-i sebük-seyr-i tîz-kâm-ı sabâ
Bu arsada yeter olduñ kazâ-neverd-i hevâ
Nesîm-i âh-ı heves-pîşegân gibi her dem
Uyup hevâyâ bu vâdîde gezme bî-ser ü pâ
Seni bir özge diyâr-ı latîfe göndereyin
Ki her mesiresi ola nazir-i Çin ü Hitâ
Hevâ-yı dil-keşi bâd-ı behište feyz vire
Safâ-yı âbı ide hükm-i kevser-i icrâ
Mu'attar eyleye her dem derûn u bîrânın
Nesim-i râyiha-i hâk-i Yesrib ü Bathâ

Eger bu vâsf ile nâmın idersen istifsâr
Huceste Mısr-ı mükerremdür ol güzîde diyâr

II

Azîmet eyleyüp ol şehre çâbük ü çâlâk
Tereddüd itme yûri berr ü bahri geç bî-bâk
Ne yoldan ister iseñ azm-ı râh kıl ki saña
Ne âbda has olur sed ne hâkde hâşâk
Düşerse bahre yoluñ ol kadar şitâb it kim
Geçince kûşe-i dâmânüñ olmasun nem-nâk
Ubûr iderseñ eger berrile beyâbândan
Tokunmasun kadem-i pâk-i reh-neverdüne hâk
Eger dilersen o cism-i latîfile gâhî
Nesîm-i cân gibi eyle güzer-gehüñ eflâk

Hemân yûri geçe gör peyk-i fikri bir kademe
Varup irişmege sa'y it o şehri muhtereme

III

Varınca evvel idüp hâk-i pâkine rû-mâl
Sarây-ı kâtib-i divân-ı soñra eyle suâl
Delil olup saña peyk-i huceste-i tevîk
İrişdürürse anuñ âsitânına der-hâl
Nezâket ile duhûl it harim-i halvetine
Ki tuymaya harekâtuñ o demde hiss ü hayâl
Eger şüküfte ise gül gibi dil-i pâki
Yoğ ise âyine-i hâtırında gerd-i melâl
Hezâr cünbiş ile keñdüni idüp izhâr
Bisât-ı ferşini takbîle eyle isti'câl

Görüp seni dir ise merhabâ mübârek peyk
Ham eyle kaddüni ya'ni di Es'selâmu aleyk

IV

Kemâl-i mekremetinden idince redd-i selâm
Tenezzül idüp iderse senüñle bast-ı kelâm
Ne yeller esdi ki geldüñ bu yerlere dir ise
Zebân-i hâl ile vir sen dahı bu gûne peyâm
Ki cây-gîr ise ger hâtır-ı şerîfüñde
Kadimi muhlis-i efkende Cevri-i nâ-kâm
Beni huzûr-ı şerife ol eyledi irsâl
Ki eyleym saña arz-ı hulûsını i'lâm
İcâzet olur ise başla sen de güftâra
Virüp kelâm-ı dürer-bâruña kemâl-i nizâm

Senâ güherlerin it zîb-i rişte-i takrîr
Ki âferîn diye gûş eyleyüp sagîr ü kebîr

V

Bu gûne eyle hem ol dem senâsına âgâz
Ki ey kemâl ü hünerle müsellemler ü mümtâz
Sen ol yegâne-i dehr ü ferîd-i âlemsin
Ki akl-ı kül olmaz zât-ı ferdüñe enbâz
Zemân-ı dâniş ü fehmüñde oldı bî-minnet
Hüner mu'âvenet-i himmetünle ser-be-firâz
Şeref münâsebet-i zâtuñ ile nâzende
Kerem mu'âşeret-i hulkuñ ile ehl-i nüvâz
Sühan selâset-i tab'unla kevser-i ma'nî
Kalem kerâmet-i destüñle çeşme-i i'câz

İden vücûduñı ârâyiş-i cihân-ı hüner
Kemâl ü ilmüñi itmiş vücûduña zîver

VI

Ayâ sûtûde-fezâyil semîyy-i fahr-ı rusûl
Yegâne vâris-i ilm-i vasıyy-ı mahzar-ı kül
Ulûm-ı âliye bir gülşen-i hemîşe bahar
Zebân-ı nükte-tırâzuñ o gülşene bülbül
Fünûn-ı fâhire bir bûstân-ı zîbende
Dil-i şüküfte vü handânuñ anda lâle vü gül
Hutût-i nâdire bir sebze-zâr-ı bûkalemûn
Midâd-ı sürh u siyahuñ aña gül ü sünbül
Sarîr-i hâmeñe âheng olup ider her dem
Sadâ-yı şöhret-i fazluñ cihânı pür-gulgul

Bülend olursa n'ola sıyt-ı nâm ü unvânuñ
Zamânede bu ma'ârifle yokdur akrânuñ

VII

Yeter bu deñlü kelâm ey nesîm-i İsâ-dem
Ne deñlü eyler ise dilleri demüñ hurrem
Ne mümkün itmek anuñ vasf-ı zâtını inşâ
Utârid alsa ele sad-hezâr levh u kalem
Bu deñlü bast-ı makâl eyledüñ senâsında

İdüp duâsını da kıl zebûnuñı ebkem
 Hemîşe tâ vire bezm-i vücûda feyz-ı temâm
 Safâ-yı neşve-i irfân ile Benî Âdem
 Ola vücûdı şeref-bahş-ı rûh-ı insânî
 Kemâl-i zâtına tahsîn ide dil-i âlem

Diye vilâyet-i Mışruñ gürûh-ı a'yânı
 Cemâl-ı şâhid-i hulkına Yûsuf-ı Sâni

5

FASÎH AHMED DEDE

5/1

DER-NA'T-İ RESÛL-İ HAK TE'ÂLÂ
DER-HÎN-İ SEYÂHATÛM ŞOD ÎNŞÂ

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fâ'ilün

I

İy pâdişeh-i serîr-i levlâk
 V'ey nakş-ı te'âlâ tâc-ı eflâk
 Mi'râcuñ ile sipihr ider nâz
 Nakş-ı kademimle fahr ider hâk
 Ser-menzil-i vasf-ı zât-ı pâkûn
 Olsa ne kadar seri ü çâlâk
 Pâ-der-gil-i hayret olup âhır
 Tayy eyleyemez kümeyt-i idrâk
 Âlemleri âb-ı tîg-i şer'un
 Çirk-âb-ı küfrden eyledi pâk
 Sanma felek üzre kehkeşândur
 Mihrün ile itdi sinesin çâk
 Bürhân-ı uluvv-i şânun oldı

İy esbak-ı sâhib-i risâlet
 V'ey eşfak-ı haste-hâl-i ümmet

II

Sen olmasan olmaz idi âlem
 Bulmazdı vücûd keyf ile kem
 Sen olmasan iy meh-i hidâyet
 Ruşen mi oldurdu heft-târem
 Sen olmasan iy şeh-i risâlet
 Bulmazdı nizâm hâl-i âdem
 Sen olmasan idi hâkimü'l-'adl
 Olmazdı esâs-ı dehr muhkem
 İy akdem-i asfiyâ-yı evvel
 V'ey a'zam-ı enbiyâ-yı akdem
 Zıll-i kenef-i himayetüñde
 Oldı zu'afâ-yı ümmet eslem

Sensin o peyember-i felek-câh
Kim ümmetün İsâ ibn Meryem

Sensin şeh-i mürselân-ı ekrem
Fermân-dih-i şark u garb-ı âlem

III

Sensin bu sipihri halka illet
İy mihr-i münîr-i evc-i rif'at
Sensin ki ider semâ ile arz
Peygamber idüğine şehâdet
Sensin ki cenâb-ı Kibriyâdân
Oldun harem-i visâle da'vet
Her matlab u h'âhiş oldı bî-reyb
Makbûl-i cenâb-ı Rabb-i izzet
Bu bendelerini itmeyüp yâd
Ol demde buyurdun ümmet ümmet
Mevlâ ser-i sahf-ı mushaf üzre
Evsâfımı yazmış âyet âyet
Hem-vâre bu mekteb-i cihânda
Etfal ü büzürg ider kırâ'at

İy merhem-i sîne-i ciger-rîş
V'ey bendesi pâdişâh u dervîş

IV

Dil gayra idüp suhan-tırâzı
Nâ-mahreme itdi keşf-i râzı
Her gonçe-dehân u mûmiyânun
Işkıyla idüp medîha-sâzı
Bîhûde izâ'at itdi tab'um
Yok yirlere gevher-i niyâzı
Bilmezlig ile hakikat-i hâl
İtdüm dili tâlib-i mecâzî
Çün sâye olur görünce pâ-mâl
Her kâmet-i serv-i ser-firâzı
Bülbül gibi her güle nevâ-senc
Her şem'a ider ciger-güdâzı
Gelmez dile zevkden kanâ'at
Sîr olmadı çeşm-i hırs u âzı

Afv it görüp itdügi fesâdı
Sermende koma o nâ-murâdı

V

İy bâ'is-i izzeti Fasîh'ün
Kendüye bu himmeti Fasîh'ün
Güya ola şehd-i na'tuñ ile
Tûtî-i tabi'atı Fasîh'ün
Yeksân ola feyz-ı midhatünle
Eflâk ile zîneti Fasîh'ün

Olmak sana bende-i senâ-ger
 Bes mâye-i devleti Fasîh'ün
 Lutfunda degül şumâra kâbil
 Bî-hadd ise zilleti Fasîh'ün
 Cibrîl mutâf-ı hâk-i pâyun
 Tâc-ı ser-i rif'ati budur
 K'ide kuhl-i dîde-i cân
 İhlâs ile niyyeti Fasîh'ün
 Ümmîd ola bu recâsı makbûl
 Ey lutfi olan cihâna mebzûl

5/ 2

**TERKÎB-İ BEND-Î BELÎĞ DER-NA'T-I
 SÂHİBÜ'T-TEBLÎĞ SALLA'LLÂHU
 ALEYHÎ VE SELLEM**

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fa'ûlün

I

İy mihr-i sipihr âferîniş
 V'ey nûr-ı dü-çeşm-i ehl-i bîniş
 Sensin sensin iki cihânun
 Halk olması hikmetinde h' âhiş
 Bilmekde görüp refi'-i kadrûñ
 İdrâk-i kâsir a'mi dâniş
 İy mihr-i sabâh istifâyı
 Sensin ki şefi'-i rûz-ı pürsiş
 Mir'ât-ı ruhuñ eserleridir
 Eflâk ü zeminde bu nümâyış

İy şâh-ı melek-sipah felek-câh
 V'ey mâh-ı sipihr li-ma'allâh

II

İy nakş-ı a'cîbe-i Hudâyî
 V'ey nûr-ı mübeyyen kibriyâyı
 Mi'rât-ı cemâl-i mâh-tâbuñ
 Bir görmesi mâhı biñ hatâyı
 Üstâd-ı ezel senünçün itdi
 Bu kârûña aceb-nümâyı
 Nutkunda kelîl Arabla Acâm
 Lutfunda bahîl Ma'an ü Tâyi

İy mahmili lâ-mekân temâşâ
 V'ey mahfili ber-ser-i mu'allâ

III

İy tal'atı nûr-bahş-ı âfâk
 V'ey matla'ı mihr mihr ü eşfak
 Bûs-ı kademünçün olmasa ham
 Olmazdı bülend heftümîn-tâk

Âdem senün için oldı îcâd
 Îsâ senün için oldı intâk
 Zâhir bu ki şâh-ı enbiyâsın
 İy mazhar-ı hüsn hüsn-i ahlâk
 Ruşen bu ki âfitâb-ı zâtun
 Halk eyledi nurdan Hallâk

Bî-sâye münevver âfitâbun
 Bî-gâye bülendî-i cenâbun

IV

Bâ'is dü-cihâna evvel âhır
 Zâtundur olan hafî vü zahir
 Sen olmasan iy cihân-ı hikmet
 Eşyada ne arardı mü'essir
 Seyyareler olmaz idi sâ'ir
 N'eylerdi nücûmda nezâ'ir
 Hasıl bu ki devr-i cümle eflâk
 İy mefhar-ı kevn saña dâ'ir
 Hep müntesib-i cenâb-ı pâkûn
 Âlemde esâgir u ekâbir

Nurunla bulur makâmı sâlik
 İy şem'ine sûhte melâ'ik

V

Devrinde bulunmagıla bi'set
 Ol şevk iledür kamerde sür'at
 Hem-vâre fedâ'iyân-ı ışkun
 Arz itmededür hayâta nefret
 Bî-sâye yir itdi mihr-i zâtun
 Gör n'eyledi gör kemâl-i kudret
 İy dürr-i yetîm-i bî-behâya
 Deryâ-yı kerem yem-i mürüvvet
 Feyzuñla ola nizâm-ı sâlih
 Ahvâl-i Fasîh-i pür-melâmet

İy rütbesi lâ-mekândan âlî
 Sübhâna'llâh zihî me'âli

VI

Şermende-i kâr-ı çeşm ü dildür
 İtdükleri cürme münfa'ildür
 Ser-menzil-i rehden eyleyen dür
 Bu nakş u nigâr-ı âb degüldür
 Ser-rişte-i âhı nâ-güsiste
 Dür sübha-i eski muttasıldur
 Hem mu'terif-i hatâ-yı pîşîn
 Hem şimdi günâhdan haceldür
 Her neyse ne ol günâh-kerde
 Nevmîd-i şefa'atün degüldür

Lutfundan irüp hitâb-ı ‘izzet
Afv ide anı cenâb-ı izzet

5/ 3

MERSÎYYE DER-HAKK-I İSHÂK-ZÂDE ZUHÛRÎ

Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün

I

Aceb mi rûz u şeb giryân olup çün pîr-i Ken’ânı
Akıtsam çeşm-i terden Nîl-veş seyl-i firâvânı
Yıkılsa kasr-ı cismüm cüşiş-i seyl-âb-ı hasretle
Harâb itse hücum-ı ceş-i gam mısır-ı dil ü cânı
Olup tenhâ-nişîn-i kûşe-i zindân-ı derd ü gam
Aceb mi Yûsuf-âsâ terk idersem bezm-i ihvânı
N’ola sad-pâre kılsam cism-i zârüm seng-i mihnetle
N’ola dest-i te’essüfle bir itsem ceyb ü dâmânı

Ayırdı çarh-ı dûn-perver faziletlü efendümden
Veliyy-i ni’metüm izzetlü devletlü efendümden

II

Yakup mahv eylesün cism-i nizârum âteş-i hasret
Uçursun göklere hâkisterüm bâd-ı gam u mihnet
Bisât-ı ayşî devşirsün tağıtsun sohbet-i zevki
Perişân-ı gam olsun kalmasun hâtırda cem’iyyet
O ser-mest-i hüner üftâde-i hâk-i helâk oldı
Haram olsun bana peymâne-i ‘ayş u mey-i iştret
O perver meclis-i fazl u hünerden çün cüdâ oldum
Bana lâzım degül yaran ile simden girü ülfet

Olup Yâkub-veş hem-dem sirişk-i bî-karâr ile
Geçe ömr-i azîzüm künc-i gamdan âh u zar ile

III

Yıkılsun ba’d-ezîn isterse çarhun tâk-ı vâlâsı
Tutulsun mihrî olsun münharif mâh-ı şeb-ârâsı
Bu bâğun çün benefşe gülleri hep nîlgün olsun
Libas-ı bağa girsün andelîb-i zâr u şeydâsı
Ümîd ü ye’sden kat-ı nazar kıldum bana dehrün
Gerekmez Yûsuf-ı kâm u Züleyhâ-yı temennâsı
Koparmakda felek başuma her sâ’at kıyâmetler
Aceb memnun olurum bir gün evvel gelse ferdâsı

Bu dâm-ı pür-mihenden bir kadem evvel rehâ bulsak
Bu gamla günde bin kez ölmeden bâri halâs olsak

IV

Felek ol zât-ı pâkün bilmeyüp kadrin helâk itdün
Vücûd-ı zârı şemşîr-i sitemle çâk çâk itdün
Felek satdun o dürr-i bî-behâyı akıbet hiçe

Yirin âhır o genc-i ilm ü fazlun künc-i hâk itdün
 Felek bir dâğ yakdun câna kim dûd-ı siyâhından
 Bana rûşen günüm çün şâm-ı hasret tîre-nâk itdün
 Felek gayet keremsüz merhametsüz bî-mürüvvetsin
 Ne cür'etle o zâtı keşte-i tîg -i helâk itdün

Vücûdı gevherin eşkiste-i seng-i fenâ kıldım
 Diyâr diyâr u evlâd u iyâlinden cüdâ kıldım

V

Dahi sır olmadın âb-ı hayâta eyledün ma'lûm
 Senüñ indüñde kadr-i zât-ı erbâb-ı hüner ma'lûm
 Senün devründe erbâb-ı hünerden şâdumân kimdür
 Senün devründe kimdür ehl-i dilden k'olmaya magmûm
 Kanı bir sâf-meşreb kim anı sen itmedim takdir
 Kanı bir mahrem-i râz-ı hüner kim kılmadım mahrûm
 Nice erbâb-ı tab'ı şehd-i cânından usandurdun
 Nice sâhib-mezâkı zehr-i gamla eyledün mesmûm

Sen erbâb-ı hüner ehl-i dile dîrîne düşmensin
 Rahmden kalb-i sengînün tehî bir kîne düşmensin

VI

Yegâne âlim ü fâzıl edîb-i nükte-perverdi
 Hezârân nev-arûs-ı nazma zât-ı pâki şehverdi
 Nizâmiydi nazmda h^vâce-i sâniydi inşâda
 Hüner-senc ü ma'ârif-perver üstâd-ı suhan-verdi
 Zekâda seyyid-i asr u tetebbu'da çü Sa'dü'd-dîn
 Budur hakkâ ki her bir fende kâmil di hüner-verdi
 Müsellem di vücûd-ı muhterem zât-ı mükerrerdi
 Hele kân-ı kevnde misli yok bir pâk-gevherdi

Ne çâre eyledi câyın felek hâk-i fenâ şimdi
 Bize subh u mesâ lâzım olan hayr-du'â şimdi

VII

Be-zât-ı pâk-i bî-misl-i cenâb-ı izid ü Gaffâr
 Be-nûr-ı cebhe-i âlem-fürûz-ı Ahmed-i Muhtâr
 Be-hakk-ı sıdk-ı Sıddîk u be-adl-i hazret-i Fâruk
 Be-hilm-i ibn-i Affan u be-ilm-i Hayder-i Kerrâr
 Be-hûn-ı nâ-hak-ı şehzâde-gân-ı âsumân-mesned
 Ki şemşîr-i kazâya cevher-i cân itdiler isar
 Be-a'mâm-ı bülend-ikbâl ü âl-i tâhirü'l-ezyâl
 Be-ehl-i beyt-i 'iftet-yâr u ashâb-ı nigû-gerdâr

Fasîhâ cây-gâhı gülşen-i Dârü'n-Na'im olsun
 Hemîşe çeşmi envâr-ı cemâlu'llâh ile tolsun

5/4

DER-NA'T-İ PEYGAMBER-İ DÜ-ÂLEM

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Serv ü şimşâd u sanavber ar ar
 Kametüñ bendesidür iy gül-i ter
 Didiler gül rûhuña dür dişüñe
 Toldı evsâfuñ ile bahr u ber
 Olmasa fasl-ı bahâr-ı lutfuñ
 Bu libâs ile görölmezdi şecer
 Hilye-i pâküñ iletmiş gibi bâd
 K'olmuş elvân-ı çemen-zâr ezher
 Dahı gül-gonçe iken bülbül-i zâr
 Okur evsâf-ı cemâlüñ ezber

Sen sen iy padişâh-ı rüsûl
 Mefhar-i cüz ile kül mahzar kıl

5/5

MEDH-İ BÂ-IŞK

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Işkdur ışk mülk-i yeksânı
 Işk bilmez gedâ vü sultânı
 Işkdur kevne illet-i hilkat
 Işk âbâd ider dil ü cânı
 Işkdur eyleyen gedâ şahı
 Bahş iden hem gedâya sultânı
 Işkdur eyleyen bu bezmi latîf
 Işkdur ışk câm-ı şâdânı
 Işk ol neşvedür ki kim eseri
 Âşika itdürür fedâ cânı
 Işk ol şem-i âlem-ârâdur
 İtdi Cibrîli bâl-sûzânı
 Işkdur serkeşâne çün sâye
 İtdüren hâke vaz-ı pîşânı
 Işkdur itdüren Züleyhâ'ya
 Vaz-ı küstâh-i çâk-i dâmânı
 Işkdur ışk eyleyüp uryân
 Kays'a tayy itdüren beyâbânı
 Işk-ı Şîrîn idi ki Ferhâd'a
 Terk itdürdi lezzet-i cânı
 Işkdur ışk bâğ-ı âlemde
 İtdüren andelîbe efgânı
 Işkdur ışk kim bilâ-tehîr
 Yakdı pervâne âteşe cânı

Gayb olur ışk ile müzehher ayb
Gebr-i sahbâ-fürûş olur çü sahib

II

Işk bir cevher-i müberrâdur
Işk terkîb-i rûh-efzâdur
Gösterür nakş-ı sûret-i cânı
Işk âyîne-i heyûlâdur
İstemez ışk dilde cem'iyet
Işka çesbân mahall-i tenhâdur
Işk bir tûtiyâ-yı ibretdür
Rûşenâ-bahş-i çeşm-i a'mâdur
Işk sevdâ-yı gayrı vâki'dür
Gerçi zâtında mahz-ı sevdâdur
Iska fen hâmuşı ferâmûşı
Âlem-i ışk nâ-şinâsâdur
Işk dârû-yı hoş-âverdür
Işk sahbâ-yı dâniş-efzâdur
Görinür hûb u zişt-i sûret-i hâl
Işk âyîne-i mücellâdur

Işka mazhâr iki cihân bilmez
Bîm ü ümmîd ü îñ ü ân bilmez

6

FEHÎM-İ KADÎM

6/1

TERKÎB-İ BEND

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Yâ Rabb ahterüm ne siyeh-rû çerâğ olur
Gülzâra düşse pertevi murgânı zâğ olur
Yâ Rab ne tîre-şebnem olur subh-ı tâlî'üm
Ol dem ki nûr-ı mihr mürebbî-i bâğ olur
Her goncası siyâh olur ahker-i âb-veş
Her lâle sâyesi gibi sercümle dâğ olur
Dâvûd olup şemîm-i güli eylesem nefes
Bülbül işitse nağmelerüm bî-dimâğ olur
Bu rütbe aczde dil-i güm-kerde-reh nice
Bir lahza pâ-y-be-dâmen-i genc-i ferâğ olur
Hızr-ı hidâyet eylese ta'yîn menzilüm
Hızr ile menzil ikisi de güm-sürâğ olur
Bu zehrlere felek virür olsa dil-i Mesîh
İnsâf eylerüz ki ne cân ile sağ olur

Fikr it ne deñlüdür baña âzâr-ı baht-ı şûm
Kim bûm gibi mevlidümi itdi taht-ı Rûm

II

Yâ Rabb anâsırum meger oldı gumûm-ı Rûm
Kim eyledüñ gıdâmı hemîşe semûm-ı Rûm
Pür kıldılar derûn-ı dilüm seng-i ta'n ile
Dil-teng itdiler beni yâ Rab hücûm-ı Rûm
Çün kalb-i Rûm mûrdan elbetde tîredür
Âzâr-ı cân-ı şîr-dilândur lüzûm-ı Rûm
Erbâb-ı tab'a bûy-ı gül olsa semûm olur
Hüsn-tıynete nesîm-i sabâ mesmûm-ı Rûm
Bülbül harâbe-zâr-ı cihân içre derbeder
Gülzâr mesken-i ferah-âbâd-ı bûm-ı Rûm
Mey içme sevme dilberi zevk itme mutlakâ
Ma'zûr tut ki böyledür ey dil rüsûm-ı Rûm
Zülfe tolaşma kim sebeb-i habs-i dîndür
Ma'kûsdur yümünde hemânâ-yı şûm-ı Rûm

Yâ Rab eyle baht-ı bed-şûmdan halâs
Ya kıl beni helâk ya it Rûm'dan halâs

III

Özge kerîmdür bu yerüñ ehl-i devleti
Kim imtinân ider saña itdükçe rağbeti
Yanî hitâb itdügümüz saña lutf bes
Şâirlerüñ bu mertebe lâzım riâyeti
İblîs'e bahş-ı cennet ider saña dâne yok
Âdem bu kavmden nice itmez şikâyeti
İsâ'ya eylemez anı kavm-i Yehûdiyân
Ehl-i dile o deñlü ederler ihâneti
Bir şair-i rezîl ki bu kavme şî'r okur
Birbirine idüp o le'îmân işâreti
Serrâce derler estere yine şair al
Zîrâ yok akça deyü ederler zarâfeti
Ammâ ki hak elinde bu kavmüñ ki
Rûm'da şâir kadar kabûl eder yok rezâleti

Vallâh ben ne mâla muhibbem ne şâirem
Ben ilm-i hüsn-i hulkda üstâd-ı mâhirem

IV

Dâd ol sefîne-i şâir-i bî-intizâmdan
Dîvâneyi hacil ide halt-ı kelâmdan
Feryâd o düzd-i mani-i hâyîde-hârdan
Hâm ide nice nükteleri tab-ı hâmdan
Elfâz-ı tâze perîşân suhanları
Dürr-i nazîm düşdi sanurlar nizâmdan
Olmuş harâmi-i reh-i eş'âr her biri
Beytin sanur bülend ola Beytü'l-harâm'dan

Rûm içre Muhteşem de olursañ hakîrsin
 Bunlarsa cerr idüp dem urur ihtişâmdan
 Destârı kec idüp ide bâzârda hırâm
 Teşhîr-i şâirî ide mudhik hırâmdan
 Âr eylerem şerîk-i harân olduğum meger
 Îsâ gibi kaçam feleke bu makâmdan

Huffâş-ı külhana beni sanma berâberem
 Ben murg-ı hoş-nevâ-yı gülistân-ı digerem

V

Allah dilberide bu arzun ne pest olur
 Kec-pâ bir esfel olsa varur zîr-dest olur
 Sen bütperest-i hüsni olursan o kâfinin
 Rağmına sen haruñ ol erâzil-perest olur
 Sahrâda gah dest-be-dest-i niyâz u nâz
 Geh hanesinde bâde içüp hîre-mest olur
 Ben murg-ı zîrekem der iken âhır esfelüñ
 Şâlvârı bendi damı olup pâ-y-best olur
 Câm-ı bilûr-ı nâzüki sim-âb ile tolup
 Bezm-i cihânda kâse-i arz şikest olur
 Âşık helâk-ı gayret olur lîk dilbere
 Ol şehri bir dahi nice câ-y-nişest olur
 Her hüsne ben de âşıkam ammâ hakîkaten
 Âşık odur ki mâil-i hüsn-i elest olur

Hüsn-i elest odur saña olsa mukâbele
 Remz-i nigâh ile ide hüsn-i mu'âmele

VI

Ol âkılâm ki bilmedi çarh-ı nigûn beni
 Dest-i cünûnda eyledi zâr u zebûn beni
 Ol âşıkam ki itmedi bihûş-ı câm-ı nâz
 Ol çeşm-i mest ol nigeş-i pür-fusûn beni
 Ol sâf-gevher-i hiredem kim sipihr-i dûn
 Cehlinden itdi ziver-i gûş-ı cünûn beni
 Ol reh-rev-i be-vâdi-i kudsem ki eyledi
 Gûlân-ı bed-sirişte kazâ reh-nümûn beni
 Ol mihr idüm ki sâyem idi âfitâb lîk
 Pâmâl kıldı sây-e-sıfat çarh-ı dûn beni
 Ol mâh idüm mihr idi eflâküm eyledi
 Zıll-ı zemînde baht-ı siyeh türe-gûn beni
 Ol teşneyem ki teşne iken baña âb-ı Hızır
 İtdi kazâ mukâbil-i zehr-âb-ı hûn beni

Ol denlü zehr verdi kazâ vü kader baña
 Ölmek yañumda oldı mey içmek kadar baña

VII

Sâkî yetiş harâbuna câm-ı şarâb ver
 Ben gam yerem baña meze ne kebâb ver

Sâkî gam-ı derûnumı dehr itdi bi-şümâr
 Sen de Hudâ için kadeh-i bî-hisâb ver
 Sâki şarâba aks-i ruhuñ eyle ta'biye
 Ben sâyeñe bir iki felek âfitâb ver
 Geh câm u gâh çeşmüme sun aks-i gamzeni
 Tîg-i kazâya sanat ile âb u tâb ver
 Çöz zülfüñi de bâde sun öldüm humârdan
 Pür-ra'şeyem yeter dilüme ıztırâb ver
 Ben öyle pür-humâr-ı tegaful zihî aceb
 Ya kahr-ı dehr ile öleyim mi cevâb ver
 Billâh bâde sun baña sâki güneş deme
 Ben der isem yeter elüme sen kitâb ver

Ne ilm ü ne Fehîm ne eş'âr u ne kitâb
 Min-ba'd gûşe vü men ü dilber ü şarâb

6/2

TERKÎB-İ BEND

Me'ûlü Me'â'ilün Fe'ûlün

I

Ey hâl ü hatuñdan âşikâra
 Ma'nâ-yı rumûz-ı lafz-ı gavgâ
 Ey şu'lesi ârizuñda muzmer
 Sad-pertev-i âteş-i tecellâ
 Ey hançer-i çeşm-i hûn-feşânun
 Lerzîş-dih-i cân-ı Hızır u Isâ
 Kurbân-ı ser-i nigâhuñ âşûb
 Dil-beste-i zülfüñ oldı sevdâ
 Nûr-ı ruh-ı âfitâb-ı mahşer
 Âyine-i ârizuñda peydâ
 Mağrûri-i gamzeñi gören ger
 Cibrîl ise de ider müdârâ
 Şemşîr-i nigeñle câna çeşmüñ
 Ger böyle sunarsa bî-muhâbâ
 Havfum bu ki hâne-i dilümden
 Gamzeñ ide cins-i aşkı yağma
 Olmaz mı tebessüm-i lebüñden
 Dil-hasta-i çeşmüñe müdâvâ
 İtmez mi kelâm-ı rûh-bahşuñ
 Dil-mürde-i hecri ihyâ

Ey merhem-i zahm-ı cân-ı âşık
 Ey gamzesi hem-zebân-ı âşık

II

Virme dile ruhsat-ı niyâzı
 Bî-kıymet ider meta-ı nâzı

İtsün yine mutrıb-ı nigâhuñ
 Bir nağme-i nâz u işve-sâzı
 Renciş-dih-i cism-i pür-figâr ol
 Besdür câna bu dil-nevâzî
 Zahm-ı nıgehüñle fitne küşte
 Âşık nice itsün ihtirâzı
 Gamzeñde fesâne-i kirişme
 Çeşmüñde füsûn-ı işve-bâzı
 Dîl serhoş-ı bâde-i mahabbet
 Ya eylesesün mi fâş râzı
 Devrüñde dirîg bü' l-hevesden
 Uşşâkuñ yokdur imtiyâzı
 Hâsiyyet-i ittihâd-ı aşkun
 Bir itdi hakikât u mecâzı
 Vâbeste-i hatt-ı ârızuñdur
 Erbâb-ı dilüñ hat-ı cevâzı
 Reşk ile vücûdum eylerem hâk
 Gördükçe o nahl-i ser-firâzı

Hüsñüñde ayân gül-i letâfet
 Ey ruhleri gülşen-i melâhat

III

Ey gamzesi ser-be-ser tegâfûl
 Kurbânuñ olam yeter tegâfûl
 Rahm eyle ki bî-mecâl oldum
 İtmekde dile eser tegâfûl
 Mecerûh ider egerçi gamze
 Ammâ ki helâk ider tegâfûl
 Bir hançer-i zehr-dâdedür hep
 Ger gamze-i tîz ü ger tegâfûl
 Subhânallâh nedür bu kudret
 Arz eyleye ger hüner tegâfûl
 Bî-âlet ü bî-silâh yekden
 Biñ câna bulur zafer tegâfûl
 Bir gûne teselli-i diğerdür
 Cân ü dil-i zâra her tegâfûl
 Bir tîg-i nigâha himmet eyle
 Olmaz dile kâr-ger tegâfûl
 Sen bahşış-i nâz iderken ey şeh
 Değmiş bu câna meğer tegâfûl
 Tâ böyle tegâfûl itme bir gün
 Uşşâkuña da düşer tegâfûl

Germiyyet-i hüsn ü aşk kalmaz
 Esbâb-ı cefâyı kimse almaz

IV

Feryâd feryâd ey peri-zâd
 Besdür dil-i âşika bu bîdâd

İnsâf insâf ey sitem-ger
 Dâd itmeğe kendün eyle mutâd
 Senden saña sad-hezâr şekvâ
 Senden saña sad-hezâr feryâd
 Ey çeşm nedür bu gamze-kâri
 Fennüñde kazâdan olduñ üstâd
 Ey gamze nedür bu hûn-feşâni
 Yetmez mi idi sipihîr cellâd
 Üstâd-ı nigâhun eylemekde
 Her demde hezâr şive icâd
 Zâ'il ola sanma cevruñ ile
 Âsâr-ı mahabbet-i Hudâ-dâd
 Dil-beste-i turra-i siyâhuñ
 Pâbend-i belâdan olmaz âzâd
 Mi'mâr-ı nigâh-ı iltifâtuñ
 İtmez mi harâb-ı aşkı âbâd
 Olmaz mı nedîm-i bezm-i şâdî
 Devr-i nigeñde cân-ı nâşâd

Bir gün ola vuslatuñla memnûn
 Aşk eyleye kârını dige-gûn

V

Ağyar ile seyr-i gülşen itdüñ
 Cismüm dil-i zâra külhân itdüñ
 Sen eylemedüñ bu cevri ey meh
 Ey baht-ı siyâh hep sen itdüñ
 İşret-kede-i cihânda her dem
 Kâr-ı dil-i zârı şiven itdüñ
 Ey tâli-i dün nedür bu hisset
 Kim câna azâbı gamdan itdüñ
 Feryâd ki dûzah-ı belâyı
 Biçâre dile neşîmen itdüñ
 Ey şevk yeter bu cân-ı zâra
 Âteş-geh-i aşkı mesken itdüñ
 Yek-şu'le-i âteş-i dilümden
 Sad-şem-i belâyı rûşen itdüñ
 Ey aşk nedür bu bî-vefâyi
 Akli yine cây-ı reh-zen itdüñ
 Akl ile cünûn-ı bî-me'âli
 Birbirine seng ü âhen itdüñ
 Aşüfte dile yeter bu ihsân
 Kim turra-i yârî me'men itdüñ

Tahsîn ola sad-hezâr ey aşk
 İtdüñ dili bî-karâr ey aşk

VI

Dil eyledi câm-ı aşkı çün nûş
 İtdüm gam-ı aşkı da ferâmûş

Ne hüsn ü ne aşk kaldı ne dil
 Tâ itdi şarâb-ı aşk bî-hûş
 İtmekte gönül sürûd-ı aşkı
 Bî-kuvvet-i sem-i sâmi'a gûş
 Müstağrak-ı bahr-ı vahdet oldum
 Deryâ gibi eylesem n'ola cûş
 Bî-minnet ü dest şimdi her dem
 Dildârumı eylerem derâğûş
 Ol şevk-ı hayâl ile dil oldı
 Mânend-i habâb hâne-ber-dûş
 Bir zevkdeyem ki vâsf olunmaz
 Aşk eyledi tâ ki cânı medhûş
 Laht-ı dil ü pâre-i cigerdür
 Dik-i mey-i aşk-ı yâra serpûş
 Cûş eyleyicek şarâb-ı vahdet
 Oldı meh ü mihr aña serhûş
 Hâmûş hâmûş ey dil-i zâr
 Fâş oldı rümûz-ı aşk hâmûş

Küstâhâne yeter bu nağme
 İnsânı harâb ider bu nağme

VII

Tâ zerre-i hâk-i pây-ı yâram
 Hurşîd-i sipihr-i iftihâram
 Şöhret bulalı cemâl-i tab'um
 Ayine-yi hüsn-i itibâram
 Farkına hasûd-ı dîv-tab'uñ
 Mânend-i şihâb şu'le-bâram
 Geh şem gibi yerümde sâbit
 Geh şu'le-misâl bî-karâram
 Geh ma ni-i lafz gibi mahfî
 Geh harf-ı rakam-veş âşikâram
 Mefhûm-ı ma'âni-i kemâlât
 Mazmûn-ı beyân-ı iştihâram
 Eflâk-i cihân-ı nazma merkez
 Pergâr-ı ma'âniye medâram
 Ben İsi-i nazm u hâme-câdû
 Mu'ciz-âsâr u sihr-kâram
 Geldükçe hurûşa bahr-ı tab'um
 Deryâ deryâ güher-nisâram
 Mest-i mey-i feyz olan Fehîm'em
 Serrest-i şarâb-ı bî-humâram

Ben âşık-ı dilrübâ-yı nazmam
 Tab'um gibi mübtelâ-yı nazmam

6/3

TERKÎB-İ BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey nigâh-ı gazâb-ı mest-i mey-i nahvet-i nâz
 Gamzesi sâki-i câm-ı ecel-i ehl-i niyâz
 Ey fûrûğ-ı rûh-ı hûy-gerdesi hurşîd güdâz
 Ey leb-i nâdire gül-berg-i gül-i gülşen-i râz
 Korkaram râzımı fâş ide o çeşm-i gammâz
 Âşinâ oldu dile gamze-i peykâne-nevâz
 Şeb ü hicr ü gâm-ı zülf ü dil-i sevdâ-perdâz
 İhtiyârî değül âh eyler isem dûr u dırâz

Âh idersem n'ola sevdân ile tolmuş gönlüm
 Haberün yok ki senün âşikuñ olmuş gönlüm

II

Hüsnün evvel bakışumda beni itdi meftûn
 Eyledi sâhir-i çeşmün baña biñ mekr ü füsûn
 Zülfün itdi dilümi silsile-cünbân-ı cünûn
 Âhiru'l-emr bu sevdâ ile oldum mecnûn
 Gördün oldum elem-i aşkuñ ile zâr u zebûn
 Şerbet-i lutf ile derd-i dilüm itdün efzûn
 Toldı tâ derd-i mahabbetle derûn u bîrûn
 Başladuñ zehr-i sitemle cigerüm itmeğe hûn

Rûy-ı dil gösterüp itdün beni çün divâne
 Oldum ey âhû-yı vahşi giderek bigâne

III

Bi-mürüvvet ne idi arz-ı mahabbet evvel
 Ne idi eyledüğüñ lutf u mürüvvet evvel
 Neye verdün dile nezzâreye ruhsat evvel
 Niçün itdün dil-i biçareye şefkat evvel
 İtmek idi garazun çünki ferâgat evvel
 Ne idi tâ bu kadar germi-i ülfet evvel
 Üns idi elde iken şânuna âdet evvel
 Şâhbazum yoğ idi sende bu vahşet evvel

Afv kıl hüsnüne küstah nigâh itdüm ise
 İhtiyâr elde değül girye vü âh itdüm ise

IV

Gerçi ben serhoşı aşkuñla şarâb itmez idün
 Âteş-i cevr ile bağrumda kebâb itmez idün
 Evvel âlüftene tâ böyle itâb itmez idün
 Bin su'âl eylese bir tünd cevâb itmez idün
 Çeşümü âteş-i hasretle pür-âb itmez idün
 Dil-i virânemi tekrar harâb itmez idün
 Lutf iderdün gazâb-âlûde hitâb itmez idün
 Beni gördükçe ser-i rehde şitâb itmez idün

Şimdi kurbânun olam söyle nedür n'oldı sebab
 Âşinâ-yı ezeliye bu tecâhül bu gazâb

V

Mest-i şîrîn-suhanam telhi-i güftâr nedür
 Lutfuñ evvel ne idi şimdi bu âzâr nedür
 Pür-tegâfûl nigeh-i nergis-i bîmâr nedür
 Gonca-i gül gibi la'lin-i şeker-bâr nedür
 Beni gördükçe şitâb ile o refât nedür
 Renciş-i bî-sebeb-i gamze-i pergâr nedür
 Sitem-i gamze yeter çeşm-i cefâkâr nedür
 Mübtelâña nedür ey şûh bu etvâr nedür

Sitem etmekte yine kadir iseñ eyle baña
 Âşıkam âşıkam ey şûh-ı cefâkâr sana

VI

Hod-perestüm reviş-i dîniñe kurbân olayım
 Âşık-âyînesin âyînüñe kurbân olayım
 Pîçiş-i turra-i müşkînüñe kurbân olayım
 Reşkden bister ü bâlinüñe kurbân olayım
 Çeşm-i ayyâr-ı suhan-çînüñe kurbân olayım
 O kemân ebrû-yı pür-çînüñe kurbân olayım
 Nâvek-i gamze-i pür-kînüñe kurbân olayım
 Zehr-hand-i leb-i şîrînüñe kurbân olayım
 Sineñi kîneden ey âyîne-ruh sâf eyle
 Öleyim mi ele mir'ât alup insâf eyle

VII

Hüsnüñi görse eğer Yûsuf olur bende saña
 Hayl-i uşşak nice olmasun efgende saña
 Âşık olurduñ eğer görse idüñ sen de saña
 Ba'dezin bendeyem ey şâh-ı cihân ben de saña
 Hande it ağlasa hâlin dil-i nâlende saña
 Böyledür kısmet-i Hak girye baña hande saña
 Bir nasîhatdur ider âşık-ı şermende saña
 Korkaram yâr olur agyâr-ı firibende saña

Girde-bâlîn gül-âgende idüp pûte-i hâr
 Derd-i gayretle helâk ola Fehîm-i bîmâr

7
FEYZÎ

**TERKÎB-BEND DER-MERSİYE-İ MERHÛM U
MAGFÛR-LEH EŞ-ŞEYH ABDULAHADU'N-NÛRÎ EFENDİ**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Bir seher çerh-i felek eyledi kec-reftârı
Aldı elden o şifâ-sâz-ı dil-i bîmârı
Zehr-i gam yutdurup erbâb-i riyâz-ı ışka
Eyledi ehl-i dile gerdiş-i nâ-hem-vârı
Saldı erbâb-ı visali taraf-ı hasretine
Kıldı ahbâbı perîşân elem ü evgârı
Dilün erbâb-ı tarîkim yine sad-çâk itdi
Gizleyüp ol güli gösterdi cefâ-yı hârı
Çekse ger birki zamân menzilet-i vuslatına
Nice dem çekdürür elbette gam-ı dil-dârı
Gerçi yok kimseye bu hânede ârâm veli
Aldı ammâ nideyin cân u dili efkârı
İşi dûr eyleme ber-aks-i merâm-ı uşşâk
Yârdan dem-be-dem ayırmada yârı kârı
Ne temenni ne tereccî eser eyler diline
Yine me'mûr ise sa'y etmededür her bârı
Sanma tedbîri ki takdir bozar ey dil-i zâr
Çerh devr etmede bâ-fevk-i murâd-ı Bârî

Ger ola kutb-ı zamân olsun eğer şâh-ı cihân
Âkıbet eyleyiser azm-i diyâr-ı cânân

II

Menzilüm kûy-ı harâbat ideyim n'olsa gerek
Kûşe-i uzleti mîkat ideyüm n'olsa gerek
Şu kadar nâle vü feryâd ideyüm kim dâ'im
Kaddini çerhün iki kat ideyüm n'olsa gerek
Dökeyin kanlu yaşum subh u mesâ çeşmümden
Yani kan olduğın isbât ideyüm n'olsa gerek
İdeyüm hîn-i figânumda sala her yana
Şöhre-i ehl-i vilâyet ideyüm n'olsa gerek
Pîrimün söyleyeyüm yani ki mersiyesini
Kevni ser-cümle hârâbat ideyüm n'olsa gerek
Nâr-ı hecrile yakup cânımı küllî kül idüp
Zîr-i her katre vü zerrât ideyüm n'olsa gerek
Yakalar nâr-ı firâka dilün ehl-i nâsût
Zikr-i şem-i ceberûtât ideyüm n'olsa gerek
Geleler zemzemeye mu'tekefân-ı melekût
Mâtem-i cây-ı şü'ûnât ideyüm n'olsa gerek
Vasfa âgâz ideyüm katre-i bahr-ı lutfin
Halkı gark-ı yem-i hâlât ideyüm n'olsa gerek

Olalum şâm u seher nâle-zen-i vâsıl-ı zât
Koyalum n'olsa gerek âh ile geçsün evkât

III

Evvelâ eyleyeyüm ism-i şerifün i'lâm
Şeyh Abdulahad olmuşdı o şâh-ı dile nâm
Mahlası Nûrî idi nûr idi ser-tâ-be-kadem
Evhadü'd-dîn lakab-ı künyeti hod-bü'l-îkrâm
Mazhar-ı câmi' idi ser-ahad-i zâhir idi
Kul idi birliğine hazret-i Hakk'un o hümâm
Yed-i tûlâsı irüpdî hazerât-ı hamse
Şarkdan garba hakîkatde ferîd idi temâm
Meclis-i hazret-i sultâna nedîm olduğına
Şâhid-i âdil idi nice şuyûh-ı a'lâm
Birliğe irdüğünü tuymuş idi ol pîrün
Halk başdan başa dergâhına olmuşdı gulâm
Pertev-i şems-i hüviyyet görünürdi her dem
Anı mir'ât-ı Hudâ eyliyene subh ile şâm
Merkez-i dâ'ire-i âlem idi ve'l-hâsıl
Anı kutb itmiş idi hazret-i hallâk-ı enâm
Ez-ezel tâ-be-ebed âşık-ı zât olmuş idi
Zâhir ü bâtın olaydı sözi hakk temme kelâm

Bilmedük kıymetini rihlet olunca encâm
Zâhir oldı gözüme nükte-i en-nâsu be-nâm

IV

Bağrı uşşâk-ı perişan dilün oldı pür-hûn
Eşk-i çeşme katarât olmya Nîl ü Ceyhûn
Böyledür sırr-ı kazâ kimseye kalmaz bu kazâ
Buna teslîm durur cümleten erbâb-ı fûnûn
Ne kahır çâr-ı anâsır ne kahır çerh-i kebûd
Ne kalur âlem u âdem ne bu dest ü hâmûn
Ne Süleyman kalur bunda ne Lokman ey dil
Gıtdi Sokrat ile Bukrat dahi Eflatûn
Kalmadı hazrete vü âline ashabına da
Etmedi bum makarr Veys ü Cüneyd ü Semnûn
Göricek gül ruhını ol güzelün pejmürde
Elemi oldı yine lâle-sıfat dâg-ı derûn
Çünkü ser-rişte-i vuslat çıka düşdi elden
Yiridür taga düşüp âşık olursa mecnûn
Tîg-i ışk ile şehîd olduğımı izhâra
Çerhde sanma şafak serdi edîm-i gül-gûn
Mâtem-i şâh-ı şehidânı muharremde kılup
Safer irdükde anun mâtemin it gûn-â-gûn

Gizledi kendüzin ol gevheri-i genc-sıfât
Gire sanma ele ol derre-i zâtı heyhat

V

Azm itdi çekilüp gönli gibi Mevlâya
 Baş çekdi güzelüm hırka-i istiğnâya
 Medd-i aynın degül etmedi bir zerre nazar
 O yenâbî-i hikem emti'a-i dünyâyâ
 Gam degül eylese estâr-ı ziyâ-yı hürşîd
 Nîçe i'lân idem elvânı şehâ a'mâyâ
 N'ola ahbâba anun zerre-i vasfin itsem
 İrişen virür eser şems-i cihân-ârâyâ
 Dostlar her ne kadar nâle idersem yaraşur
 Kim irer bir dahi ol dilber-i bî-hemtâyâ
 Uçdı elden o hümâ sanma ki tâbut durur
 Âşiyân eyledi hoş kûh-ı ser-i a'dâyâ
 Münkîrin eyledi ser-cümle dilâ ref-i benân
 Bakıcak tahta-i tâbût-i cihân-peymâyâ
 Umaram cennet-i Firdevsde Mevlâyı Kerîm
 O şehinşâhı habîbîne ide hem-sâye
 Kıla kuvvetde hem erbâb-ı tariki dâ'im
 İreler her birisi mertebe-i ulyâyâ

Yâ İlâhî kerem it cây-ı dili a'lâ kıl
 Lutf idüp nûr-ı cemâlüne bizi bînâ kıl

VI

Göçdi çün âlem-i a'lâyâ o ruhâni sipâh
 Eyledi mülk-i dil-i zümre-i ihvânı tebâh
 Şems idi çeşmine bir zerre degüldi âlem
 Her nefes kurbet-i Hakka müterakkibdi o şâh
 Nûr idi ismi mutâbıkdı müsemmâsına
 Sâye salmışdı hemân âlem-i nâsûta o mâh
 Eyleye hazret-i Hakk bezm-i visâline enîs
 Menbâ-ı nûr-ı tecellî ide dâ'im Allah
 İtdügünce o hudâvende Hudâyâ ihsan
 Ola sırrından anun **Feyzi-i** bî-dil agâh
 Cümle ahbâb u mürîdânını ihyâ eyle
 Alalar râyiha-i sırrın o hanum her gâh
 Rahmetün ana vü kıl merhametün sultânım
 Bende-i âcizinüm gerde-i râha hem-râh
 Sînemüz cevher-i sırrına anûn mahzen kıl
 Eyleyüp nûr-ı hüviyyetle bizi âlî-câh
 Eyle yâ Rabb makamını makâm-ı vuslat
 Rûh-ı pâkine anun lütfün ile eyle nigâh

Gıtdi elden gönül ol mazhar-ı ism-i a'zam
 Çâresi sabra yönelmek durur Allah a'lem

8
FÜTÛHİ

NA'T-İ RÛH-İ ÂLEM MEFHÂR-İ BENÎ ÂDEM
NETİCE-İ ÂL-İ OSMÂN SULTÂN BÂYEZİD
İBN-İ SÜLEYMÂN HAN TÂLE BEKÂUHU

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Şol ki hâk-i pay-i kuhl-i dîde-i a'yândur
Şâh-ı sultân Bâyezîd İbn-i Süleymân Hândur
Hâk-i pâyi-rûşene bahşin irişdür ey sabâ
Derd-i çeşme tûtiyâ-yı rahmet-i Yezdândur
Hâk-i pâyin başıña tâc eyle ey şâh-ı nücûm
Çarh-ı zâlimden zevâl irmemege dermândur
Gaflet itme feth-i ayn it kim melekdür ol melik
Rûh-ı küdsîdür beşer dimek aña bühtândur
Nûr-ı çeşm-i Âl-i Osmân pâdişah-u şark u garp
Cümle iklîme kemâl-i adlile sultândur
Tañ mı dirsem ben saña iklîm-i hefte pâdişâh
Fi'lukuvvet çün saña nisbet şehâ yeksândur
Hizmete her sîm-ten zerrîn kemerler bâglayup
Tâc-ı zerrîn ile san her biri bir sultân dur
Âfitâb-ı devleti virsün şu'â-i âleme
Mâhtâb-ı rif'ati bir bedr-i bî-noksândur
Tañ mı bir tavr-ı cedîde eylesem ben ibtidâ
İntihâ yok vasfiña şâh u azîm'üş-şândur

İftihâr-ı Âl-i Osmân ihtiyâr'ül-Müslimîn
Nûr-ı çeşm-i ehl-i îmân mesned-i şer'-i metîn

II

Âsumân-ı haşmete şehdür rikâbıdur hilâl
Görmesün her-giz cihânda devleti şems-i zevâl
Dostuñ her dem ferah-şâd olsun ey hurşîd-rây
Gitmesün bir dem zamîr-i düşmeñünden infi'âl
Kanın içsem dilber-i tersâ leb-i meygûnenüñ
Çün düşmene oldı şehâ düşmeniñ hûmı helâl
Ey ki tîr-i cân-sitânuñ mürşîd-i râh-ı Hudâ
Ve'y ki tîg-i hûn-feşânun kâtı-ı râh-ı dalâl
İşigüñde dil-rübâlar kâkülü cârûb ola
Döşeye şahn-ı sarâyuñda melâik per u bâl
Bülbül-i dil gülşen-i medhinde virdin tâzeler
Eyledi tavr-ı cedîde cân u dilden iştiğâl

Çün makâm-ı ilm u hilm u zühd ü takvâdur dilün
Tañ mıdur saña müfevvez ola bu ahkâm-ı dîn

III

Cümle âlem cism-i bî-cândur şehâ sen cânısın
 Kudsiyân-ı Yakûbla sen Yûsuf Kenânısın
 Dest-i lütfünla şehâ Konya yine ma'mûrdur
 Gûyiyâ ol şeh nişinde Keykubât-ı Sânısın
 Âteş-i kahrın şerârıdur şehâ-i key-i keyân
 Âb-ı lütfünla söyündür lütf u kahrın kânısın
 Kim çıkar meydâna sen sâhip-kırân-ı vaktile
 Şimdi bu aşruñ şeha sen fâris-i meydânısın
 Âkıbet fikri ile ey cân-ı âlem gam yime
 Şâd u handân ol ki âhir âlemiñ sultânısın
 Tañ mı saña hizmet itse ebr u bâd u cin u ins
 Gülşen-i taht-ı Süleymân'ıñ gül-i handânısın
 Sûret-i eş'ârımı görüp dedi ferhâd-ı fen
 Sûret-i şîrini nakş itmekde gûyâ Mâni'sin
 Ey Fütûhî n'ola feth itseñ belâgat bâbını
 Fâris'iñ Selmân'ı ü tâzî dilüñ Hassan'ısın

Âsitânuñ kible-i ümmîd-i erbâb-ı niyâz
 Dâd u adlün dâd-ı hakdan ravza-i huld-ı berîn

IV

Yârab ol tâze nihâlün berg kıl bünyâdını
 Şâh-ı devlettür sakın cân bağının şimşâdını
 Rûy-ı cân-bahş üzre hüküm itdükçe zülf-i mehveşân
 Hâkim-i rûy-ı zemîn it bende vü âzâdını
 Rûh-ı kudsile müeyyed eyle yârab cündünü
 Nice kim te'yîd kıldıñ cümle-i ecdâdını
 Dest-i zulmi ey felek kütâh kıl şimden geru
 Yoksa yersin pâdişâhın müşt-i adl ü dâdını
 İñle ey ney derdile bağrın delindi cevriyle
 Çok şükür şâh işidür mazlumlarıñ feryâdını
 Tutma pençe nev-civân sâhile ey pîr felek
 Kimse bükmez Âl-i Osmân pençe-i polâdını
 Sen leb-i cân-bahş cânân ile zevk eyle müdâm
 Görmesün düşmenlerüñ dünyâda ağzı dâdını
 Levh-i Mahfûza yazıldıkta selâtîn-i udûl
 İbtidâda yazdılar şâhın mübârek adını

Dest-i cûduñ Hâten-i Tay defterin tay eyledi
 Hirmen-i cûduñda Dârâ Hüsrev u Cem hûşe-çîn

V

Seng dillere begendirdün şeha eş'ârımı
 Nâm-ı şâh ile geçürdüm taşdan güftarımı
 Nevm-i nekbetten uyandı iltifât-ı şâh ile
 Sanmañuz uyhudadur bu tâli-i bîdârımı
 Âl-i Osmân medhini der çün Hüsâm'ıñ hıdmeti
 Tan degüldür levh-i çarha yazsalar âsârımı

Gine dil dellâlina geldi hayâl-i hâl-i dost
 Işk-ı müşgin satmaga germ eyledi bâzârımı
 Pâdişâhâ bendegî bîmâr-ı edebdür bir tabîb
 Dâd elinden bir nefes dimez soram bîmârımı
 Âkl u sabr u cânını sarf eyledüm ol yâre ben
 Yâre mâdem pâdişâhım gerçi virdüm varımı
 Pâdişâhâ dâd elinden bu suyûl-i eşkümüñ
 Vâdi-i hayret kılupdur sâha-i ruhsârımı
 Çeşme-i çeşmümden akan kanlu sudan dâd dâd
 Seddi-i sabrum dağıdup yıkar der u dîvârımı
 Tûr-ı vâhidde sığışmaz midhat-i sâhip-cemâl
 Tañ mıdur tagyîr idersem her zaman etvârımı

Ey karînün zikr-i yezdân u mu'înün lütfu hak
 Zâtıña lâyıık karîn u vasfıña lâyıık mu'in

VI

Gice dizdi bezm-i çarha câm-ı billûr-ı kamer
 Zühre mest u müşterî cû şâh-ı encûm bî-haber
 Çîn-i sihr hışm eyleyüp hurşîd kamer evzâ'ına
 Tağıdup hengâmesini eyledi zîr u zeber
 Gine ruhsâr-ı kamerde görünür âsâr-ı darb
 Kakıyup hurşîd urmuşdu tabancayla meger
 Âsitân-ı şehde çoktur zühre vü hurşîd u mâh
 Bir ikidür ey felek kapunda viren nûr u fer
 Ey felek rif'atte sultâna irerdün sen dahi
 Biñ güneş yüzlü tulu itse kapuñdan her seher

Üsküf-i zerrînle bir koca kuluñdur felek
 Her gice saña benât-ı encûm pîşkeş çeker

VII

Gice gündüz ey felek hayrân u ser-gerdânsın
 Almadıñ mı bî-nişân cânândan hiç bir haber
 Dest-i himmetle sakardan noktunuñ birin kazır
 Şol ki dâyim fî-sebîli'lâh eyler sefer
 Tañ mı-rûy-ı âlemi rûşen tutarsa âfitâb
 Pertev-i nûr-ı ızâruñdan alupdur nûr-ı fer
 Dürlü dürlü renkile kavs-ı kuzaktan çok sihâm
 Gâh gâhî şâh-ı encûm düşmenüñ üzre atar
 Sağlu sollu boynuña dolaştugunca zülf-i dost
 Düşmenüñ boynunda olsun halka halka hayyeler
 Mâhrûlar kâküli oldukça mâr-ı kec-i hüsn
 Olasın sen hâkim-i rencîne-i feth u zafer

Her kaçan feth-i dehân itse Fütûhî methiñi
 Her zebânı nazmile ta'lim ider rûh'ul-emîn

9
HÂLETÎ

RE'İSÜ'L-KÜTTÂB MEDHÎ ÇELEBÎ'NÜN SEFERDEN
VEFÂTI HABERİ GELDÜKDE DİNİLMİŞDÜR

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Meded kim h^vâb-ı gafletde yaturken ser-be-ser âlem
Uyardı âh-ı cân-sûz-ı muhabbet şîven-i mâtem
Aceb gaddaredür dünyâ helâk itmek mukarrerdür
Aceb mekkâredür âlem bulunmaz aña bir mahrem
Zemin ü âsumânı geşt idersen çâre yok mevte
Gerek Hızrile hem-pâ ol gerek İsâ'yile hem-dem
İder ceng-i sipihr-i tünd-rev mâdâm kim cünbüş
Olur âb-ı hayât-ı halk-ı âlem pür-gubâr-ı gam
Ne mihrinden safâ bulduk ne encümden ricâmuz var
Muhassal bâğ-ı gerdûnda ne gül kalsun ne hod şebnem
Reis-i ehl-i dil girdi bugün keştî-i tâbuta
Adem deryâsına saldı esüp bâd-ı fenâ muhkem
Söyüdü şem-i ikbâli döküldi verd-i âmâli
Bu gam pervâneyi nâlân ider bülbülleri ebkem
Ne revnak kaldı dünyâ gülşeninde şimdiden sonra
Semûm-ı bâd-ı âh itmez sipihrün sebzesin hurrem
Bu bir dâğ-ı cefâdur câna kim tâ haşre dek işler
Bu bir zahm-ı belâdur kalbe kim olmaz buna merhem

Ser-i erbâb-ı irfan olduğın bilmez misin anuñ
Niçün başına kasd itdün felek erbâb-ı irfânun

II

Şeh-i rûy-ı zemin olsan zamâne hâk-sâr eyler
Süleymân ile Dahhâk'un karînin mûr u mâr eyler
Ne hasıl dehre iskender gibi hükm eylesen çünkim
Komaz âhir felek mir'ât-ı tab'un pür-gubâr eyler
Hadeng-endâz-ı çarhun tîr ile kavsi müheyyâdur
Dem-â-dem nûk-ı peykân-ı cefâsı cânâ kâr eyler
Hemişe hâkile yeksân ider bir serv-i ra'nâyı
Sirişk-i çeşm-i ahhâbı gamından cûy-bâr eyler
Gedâ-yı bî-nevâ olsun şeh-i zerrin-kabâ olsun
Bu râh-ı pür-hatardan herkes elbette güzâr eyler
Peleng-i çarhı mağlûb eyleyen şîr-i neri dünyâ
Gubâr-ı gam virüp âhir zebûn u dil-figâr eyler
Der-âgûş eylerin dirken çıkarur nâ-gehân cânın
Zen-i devr-i zamâne kangı merdi kim kenâr eyler
Gerekmez mutrıb-i dehrün nevâ-yı işret-efzâsı
Çün âheng-i melâl-engîz-i mâtemde karâr eyler
Bu rûbâh-ı cihân-ı hile-kârun itdügin halka
Ne şîr-i deşt ider hergiz ne pîr-i kûh-sâr eyler

Mey-i işret diyü bir câm sunsa sâkî-i devrân
Mezâkuñ telh idüp evvel kılur âhir gözün giryân

III

Aceb kıydı felek Medhi gibi merd-i sühan-dâne
Aceb gencîneden ayrıldı hakkâ kim bu virâne
Mezârı üzre toprak dökdürürse tan mıdur gerdün
Yitürdi nâ-gehâni şöyle bir lû'lü-yi yek-dâne
Zemin içre bulunmaz öyle bir zât-ı melek-haslet
Revâdur çıksa halkuñ nâlesi gerdün-ı gerdâna
Ahibbâ güş idince bu peyâm-ı mihnet-encâmı
Kabâlar çâk çâk oldu yakalar indi dâmâne
Bu rûz-ı hasret-endûzı görüp sabr eyleyen kimdür
Meger dem-beste ola kudreti kalmaya efgâna
Dökerler eşk-i hasret yâd idüp güftâr-ı şirinin
Cihân tûtileri hep al olurlar bürünüp kana
Fenâ gülzârını seyr itdi bir tâvûs-ı kudsîdür
Safâsın bulmayup âhir çekildi bâğ-ı rıdvâna
Gezerken bîşe-zâr-ı nâz içinde emn-i hâtırla
İrişdi pençe-i şir-i ecel nâ-geh girîbâna
Düşer miydi o mîr-i meclîs-i erbâb-ı irfânuñ
Bisât-ı işretin tayy eylemek sâkî-i devrâna

Kanı ol dide-i erbâb-ı tab'a merdüm-i bînâ
Ana çeşm-i bed-eyyâm irişdi oldu nâ-peydâ

IV

Seferdeyken adem mülkine âheng-i sefer kıldı
Bu cısır-i köhneden gâyet şitâb üzre güzer kıldı
Fenâdur yazılan gördi rû'ûs-ı halk-ı âlemde
Rızâ viridi kazâya bir gün evvel terk-i ser kıldı
Gezend irdi aña çeşm-i bed-i eflâkden âhir
Egerçi kevkeb-i ikbâl birkaç gün nazar kıldı
Görünmez kimseye rûy-ı emel simden girü hergiz
Duhân-ı âh mir'ât-ı sipihri pür-keder kıldı
Sitâre atdı burc-ı kal'a-i eflâkden kendün
Kaçan kim hâtif-i gaybi bu mâtemden haber kıldı
Olup ser-geşte-i gam düşdi hâke ser-be-ser encüm
Çıkup soñra sipihri âteş-i dil pür-şerer kıldı
Şikest oldu gönül âyinesi seng-i cefâlardan
Dil ehli sînesin şemşîr-i hicrâna siper kıldı
Dirîgâ sebze-i ümmîd hergiz olmadı hâsıl
Eger ki hâk-i kabrin dîde-i ahbâb ter kıldı
Bu gül-zâr-ı fenânuñ bâğ-bânı pir-i fânîdür
Dıraht-ı nev-zuhûrı bilmeyüp kasd-ı zarar kıldı

Bekâ yok gerçi kim biñ yıl da olsa zinde-gânide
Aceb müşkildür ammâ merg hengâm-ı civânide

V

Koyar bir an içinde nice şekle hâl-i insânı
 Hakikat özge sûret-bâz imiş bu âlem-i fâni
 Adem resmin yazar nakkâş-ı Kudret safha-i câna
 Görenler hâk-rîzân oldılar hep deng ü hayrânı
 Sipihrüñ her biri bir katre-i sim-âba benzer kim
 Cihân halkını anuñ dem-be-dem öldürmedür şânı
 Dem-â-dem çeşmesinden zehr akar gerdûn-ı gerdânuñ
 Ne sanur halk-ı âlem pertev-i mihr-i dıraşşânı
 Çeker nâ-dânı eflâke salar ehl-i dili hâke
 Bozuldı nâkıd-ı dehrüñ amelden kaldı mîzânı
 Felekdür 'andelîbün varını ber-bâd idüp dâ'im
 Viren bâd-ı sabâya her seher gül-berg-i handânı
 Felekdür nâr-ı izzetle yakup pervânenüñ cânın
 Hemîşe meclis-i ağıyâra iken şem-i sûzânı
 Bu kûh-sâr-ı belânuñ seyl-i idbârı nüzûl itse
 Harâb eyler binâ-yı devlet-i şâh-ı cihân-bânı
 O bir peykân-ı hûn-âlûdudur tîr-i gam-ı dehrüñ
 Degüldür efser-i şâh-ı cihânda la'l-i peykânı

Fenâsından cihânun kimse yok kim hisse-gîr olmaz
 Ne merdüm-h^vâr olur kim hep yese dünyâyı sır olmaz

VI

Sirişk-i çeşm-i halkı ey felek rîzân iden sensin
 Anuñla âsiyâbuñ turmadan gerdân iden sensin
 Harîm-i illifât-ı yâre ağıyârı kılup mahrem
 Dil ehlin şem-veş diñlenmeyüp giryân iden sensin
 Rakîbe şevk-i bezm-i vasl ile raks itdürüp her dem
 Dil-i erbâb-ı ışkı ney gibi nâlân iden sensin
 Dil-i Yakûb'ı döndürdüñ gam-ı hecrile zindâna
 Mekân-ı Yûsuf-ı Kenân'ı hod-zindân iden sensin
 N'ola şemşir-i mihr ü tîg-i Behrâm'ı tılısm itsen
 Yer altında nice gencîneler pinhân iden sensin
 Giceyle halkı bir bir öldürürsin irte ammâ kim
 Yine mâtem-serâlarda bile efgân iden sensin
 Kimi kim hañçer-i bîdâdla katl itmek istersen
 Muhabbet sûretinde evvelâ mihmân iden sensin
 Aceb mi her şebân-geh olsa hûn-âlûde dâmânuñ
 Çeküp tiğ-i sitem-gûn başına biñ kan iden sensin
 İdüp her şehriyârı ser-girân-ı bâde-i gaflet
 Yıkup tahtından âhir hâkile yek-sân iden sensin

Senüñ de ey felek hâkile yeksân olduğun görsek
 Dil-i ehl-i musibet gibi vîrân olduğun görsek

VII

Bilürsin sûd-mend olmaz ne deñlü eylesek zârî
 Şeb-i matem gibi ey Hâletî uzatma güftârı

Koyup mürğ-i revânı sidre şâhın bu yaña gelmez
 Ne deñlü nâle vü feryâd ile olsañ talebkârı
 Husûsâ kim bu mâtemden perîşan eyleyüp gerdûn
 Benâtü'n-na'sa döndürdi hemân ebkâr-ı efkârı
 Gel açık tutma dükkân-ı devâtı şimdiden soñra
 Metâ'-ı derd ü âlâmuñ yeter germ oldu bâzârı
 Ümidüñ kişt-zârın yakdı çünkim sarsar-ı mihnet
 Aña sarf itmek olmaz reşha-i kilik-i güher-bârı
 Cihân halkını hep kendin gibi bî-akl u hûş itme
 Ko bir pâre lisânuñdan bu kâr-ı deşt-âsârı
 Bütün dünyâda bilmez var mı kim bildürmek istersin
 Cefâ-yı devr-i gaddârı belâ-yı çarh-ı devvârı
 Bu tomâr-ı tavlü'z-zeyli tayy itmek münâsibdür
 Duâdur şimdiden soñra aña âyîn-i gam-h'arı
 Hudâ çün ravza-i cennet pür-envâr eyleyüp kabrin
 Aña kim pâye kılsun rütbe-i vâlâ-yı ebrârı

Anuñ dârü'l-karârı kasr-ı Firdevs-i Berîn olsun
 Gıdâsı ni'met-i didâr yâri hûr-i în olsun

10 KÂŞİF

TERKÎB-İ BEND

Me'ûlü Me'â'ilün Fe'ûlün

I

Ey gonca-i ser-girân-ı işve
 V'ey gül-bün-i busitân-ı işve
 Ey serv-i sehî-i ravza-i nâz
 V'ey nahl-ı çemensitân-ı işve
 Ey dürr-i nazîf-i bahr-ı ismet
 V'ey gevher-i pâk-i kân-ı işve
 Ey mihr-i münîr-i evc-i hûbî
 V'ey mâh-ı nev-cihân-ı işve
 Ey bülbül-i âşiyâne-i hüsn
 V'ey tûti-i nükte-dân-ışve
 Ey gûşe-nişîn-i bezm-i nahvet
 V'ey hâsıl-ı dûdmân-ı işve
 Ey pâdişeh-i serîr-âşûb
 V'ey kâküli sâyebân-ı işve

Âşıklarına devâ-resân ol
 Ref'et-gen-i hâl-i hastegân ol

II

Ey Kays-nihâd iden hezârı
 Ol Leylî-i zülf-i fitne-bârı
 Ey Nîl-misâl iden sirişküm
 Vey Yûsuf-ı Mısr-ı işvekârı
 Ey küşte-i aşk iden çü Azra
 Sad-Vâmık-ı zâr u bî-karârı
 Ey böyle gedâ iden esîrin
 V'ey şâh-ı serîr-i fitnekârı
 Ey telh-i mezâk iden çü Şîrîn
 Çok âşık-ı Hüsrev-iştihârı
 Ey bî-dil iden Ayâz-âsâ
 Mahmûd gibi hezâr-ı zârı
 Ey kûh-ken eyleyen cihânı
 Şîrîni-i la'l-hoş güvârı

Uşşâkı karîn-i vuslat eyle
 Mehcûr-ı humârı firkat eyle

III

Ey sâki-i bezm-i izz ü nâzum
 Yek câmuna geçmeyen niyâzum
 Ey gabgabı nukl-ı bezm-i h'âhiş
 Vey la'li şarâb-ı şu'le-sâzum
 Ey gamzesi bâde-nûş-ı nahvet
 Vey dîdesi mest-i fitne-bâzum
 Ey mest-i şarâb-ı hûn-ı âşık
 Vey câm-ı dile gulû-firâzum
 Ey neşve-i sâgar-ı cefâsı
 Sermâye-i sûziş-i güdâzum
 Ey sadme-i nahvet-i gurûru
 Tâlân-ken-i bezm-gâh-ı râzum
 Ey ser-hoş-ı bâde-i melâhat
 V'ey pâdişeh-i Cem-imtiyâzum

Sen âşika câm-ı vasluñu sun
 Lây-ı gam ile rakîb toslun

IV

Ey kâküli fülk-i câne gird-âb
 Eşk oldı gamuñla bahr-ı sîm-âb
 Ey halka-i zülf-i bî-amânî
 Âhû-yı dil-i za'ife kullâb
 Ey cân ile pertev-i cebîni
 Hem-hâl-i ketân-ı nûr-ı meh-tâb
 Ey çüb-cefâ-yı dil-hırâşı
 Tanbûr-ı figân-ı câna mızrâb
 Ey bûse-i la'l-i dil-sitânı
 Mahmûr-ı firâka âlem-i âb

Ey fikret-i vaslı çeşm-i câna
 Mânend-i nukûş-ı âlem-i h^vâb
 Ey şâh-ı kalem-rev-i melâhat
 V'ey devlet-i hüsni reşk-i Dârâb

Adl eyle fakîre zulme gitme
 Efgendeñi dil-şikeste itme

V

Ey zülf-i siyâhı çîn-i cebînüm
 Pâ-bestegin-i dil-i gamînüm
 Ey fikret-i gerden-i sepîdi
 Gülzâr-ı hayâle yâsemînüm
 Ey şû'le-fezâ-yı külhen-i dil
 V'ey bâ'is-i âh-ı âteşînüm
 Ey nazra-i la'l-i bî-nişâne
 Mînâ-yı hayâli dûr-bînüm
 Ey halka-i zülf-i târ târı
 Ceyş-i dil-i âşika kemînüm
 Ey hatm-i berât-ı derd-i aşka
 Fikr-i leb-i dil-keşi nikînüm
 Hep mekr-i şikenc-i kâkülüñdür
 Sevdâ-yı dil-i keder-karînüm

Ma'cûn-ı lebüñ keder-zidâ kıl
 Bîmâr-ı mahabbetem devâ kıl

VI

Ben bülbül-i hoş-nevâ-yı aşkam
 Bebgâ-yı nebât-hây-ı aşkam
 Ben tille-i üstühân-ı tenle
 Pâ-beste-gen-i hümâ-yı aşkam
 Sîmurg-ı şikâr-ı kâf-ı fîrkat
 Sayd-efgen-i ejdehâ-yı aşkam
 Bî-tâb-ı humâr-ı hicrem ammâ
 Mest-i mey-i gam-zedâ-yı aşkam
 Çeng olalı bu kad-i hamîdem
 Demsâz-ı nevâ-yı nây-ı aşkam
 Reşk-âver-i rûh-ı Kays-ı bî-dil
 Âsûde-ser-i kazâ-yı aşkam
 Deryâ-yı güher-nisâr-ı ma'nî
 Âmîhte-i sabâ-yı aşkam

Ammâ ki ne aşk şu'le-güster
 Sûzân-gin-i bâl her semender

VII

Yârab yem-i cânı pür-hurûş it
 Kân-ı dilümü güher-fürûş it
 Bu şem-i cihân-fürûz-ı âhum
 Zîb-âver-i meclîs-i sürûş it

Bu şem-i cihân-fürûz-ı âhum
 Zîb-âver-i meclis-i sürûş it
 Mihrûñle pür-âteş eyle kalbüm
 Âh-ı seherüm şerer-be-dûş it
 Ser-tâbe-kadem bu dâğ-ı cismüm
 Sem-i nagamât-ı aşka gûş it
 Envâr-ı sirâc-ı rahmetüñle
 Pervâne-i cânı şu'le-pûş it
 Sahbâ-yı mahabbetüñle Yârab
 Mahmûr-ı firâkı bâde-nûş it
 Yârab kabûl idüp niyâzın
 Tıfl-ı dil-i Kâşifi hamûş it

Kim hasret-i kand-i rahmetündür
 Tûti-meniş-i mahabbetüñdür

11 GANÎZÂDE NÂDIRÎ

TERKÎB-İ BEND-İ NÂDIRÎ DER-NA'T-İ MEFHÂR-İ MEVCÛDÂT SALLA'LLÂHU ALEYHİ VE SELLEM

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Ey cemâlin şem-i bezm-ârâ-yı kurb-ı Kirdgâr
 Cebrâil âvâre-i nûr-ı rûhun pervâne-vâr
 Matlab-ı a'lâ-yı "ev ednâ" da cây etsen n'ola
 Tîr-veş ettin makâm-ı "kâbe kavseyn"e güzâr
 Âcizân-ı mahşer üzre zıllını teksîr için
 Sakladı dâr-ı fenâda sâyeni Perverdgâr
 Şem-i zâtın olmasa dönmezdi fânûs-ı felek
 Bunca eşkâl ü suver kandan olurdu âşikâr
 Heybet-i azminle çâk oldu sipihrin zühresi
 Hâk-ı âlem sandı kim şakk oldu mâh-ı tâbdâr
 Âsumânı âsitânın zann edip bekler Mesîh
 Ümmetinden olmağa çekmekte dâim intizâr

Yâ Resûlallâh bir ednâ çâkerindir Nâdirî
 Gerçi çoktur cürmü ammâ lutfuna yoktur şumâr

II

Ey zülâl-i meşrebinden reşha-cûy selsebîl
 Âteş-i aşk-ı cemâlinde semender Cebrâil
 Meş'al-i nûr-ı cebînin sâlike yol gösterir
 Kârbân-ı mümkinâta zât-ı pâkindir delîl
 "Kâbe kavseyn"i güzâr etti hadeng-i himmetin
 Balsa arş onun makâmın sâkını eylerdi mîl
 Pîş-hân-ı mâh-ı bedrin bendini etti şikest

Telh edip bezm-i hevâyı zühreyi kıldın zelîl
 Ümmetinçin eylemiş âmâde millet nimetin
 Meclis-i âlemde hân-sâlâr-ı fazlından Halîl
 Kabzası mikyas olup şekl-i esâbi gösterir
 Çünkü Mısr-ı dîne âb-ı tîg-i şer'in oldu Nîl

Yâ Resûlallâh derûn-ı Nâdirî mecrûhdur
 Hâk-i râhın merhem et fitrâk-i reh-vârın fetîl

III

Ey vücûdun nahl-i bî-mânend-i nüzhet-gâh-ı dîn
 Bülbül-i şeydâ gül-i ruhsârına Rûhu' l-Emîn
 Çenber-i gerdun elinde halka-i engüşterî
 Levh-i a'lâ fass-ı hâtem nakş-ı Kur'ân-ı Mübîn
 Sâyeni kaldırdı yerden sâyebân etti Hudâ
 Sandı onu seyr eden üstünde ebr-i anberîn
 Meh değil şakk oldu eyvân-ı sipihrin şemsesi
 Rağ-ı azmin cünbüşünden şöyle deprendi zemîn
 Var ise mühr-i nübüvvet merdüm-i bînindedir
 Ol ten-i pür-nûra lâyıktır desem ayne'l-yakîn
 Sümm-i esbin onu çâk etti değıldir mâh-ı nev
 Çünkü ferş oldu yolunda atlas-ı çarh-ı berîn

Yâ Resûlallâh gubâr-ı dergehinde Nâdirî
 Kaşmasın bâd-ı hevâ kıl reşha-i lütfün muîn

12

KELİM

12/1

TERKÎB-İ BEND

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

I

Ey haste-i çeşmi şad mesihâ
 Sermest-i cünûn-ı rûh-ı Leylâ
 Çeşmünde sufûf-ı kine der-kâr
 Zülfünde cünûn-ı fitne ber-pâ
 Biribirine düşürdi halkı
 Ol turfa nigâh o çeşm-i şehlä
 Kırdun dü cihânı ol nigehle
 Kan itmede nâmun ey perî-sâ
 İrdi feleğe aceb mi olsa
 Bimâr-ı mahabbetün Mesihâ
 Gâhî ki dağılsa ruhlarında
 Zencir-i dü zülf-i anber-âsâ
 Hâk içre hevâ-yı seyri eyler
 Leylide cünûn-ı Kays'ı peydâ

Nûş it mey-i şu'le-tâbı itsün
 Teşvîş-i nigâh-ı âşık-âsâ
 Mir ât-ı ızâr-ı dilkeşünde
 Gül şerm-i letâfetin hüveydâ
 Kûyunda- aceb mi vakt-i nâliş
 Seylâbe-i eşküm olsa deryâ

Âşık ki gele figâne besdür
 Bin giryeye bir bahâne besdür

II

Ey bâg-ı cefâda serv-i âzâd
 V'ey pâdişeh-i serîr-i bî-dâd
 Üftâdelerüz nigâh-ı rahm it
 Pâmâl-i cefâyı itme berbâd
 Tâ key bu dile ola havâle
 Şemsîr-i nigâh-ı çeşm-i cellâd
 Sen memleket-i hüsnde şehsin
 Kuldur sâña heb abîd ü âzâd
 Devrân-ı hükümetünde dâd it
 Olma kerem it cefâyâ mu'tâd
 Aldun o kadar ukûl-i halkı
 Hep bildiğini untdı zühhâd
 Tesbîh-i zebân-ı halk sensün
 Efvâh-ı cihânda sensin evrâd
 Ahdünde gönül esîr-i mihnet
 Devründe adû safâda dilşâd
 Dil kişveri pek harâba vardı
 Dest-i keremüñle eyle âbâd
 Hırmân-ı nigâh-ı lutfuñ urdı
 Gönlümde esâs-ı derde bünyâd

Lutf eyle ne var tegâfûl itme
 Lutf eylemede te'allül itme

III

Ey taze gül-i riyâz-ı ismet
 V'ey dâmına bir necâr-ı vahşet
 Ahvâl-i derûn-ı derd-nâkem
 Bir bir diyeyüm olursa ruhsat
 Sevdâ-ger olaldan itmez oldı
 Şehr-i dile yâr-ı cins-i râhat
 Ahdüñde vücûd-ı derd-i sâlim
 Rencûr-ı elem mizâc-ı sıhhat
 Devründe şeb-i bahâne rûşen
 Deycûr-ı sitem sabâh-ı ülfet
 Pişâni-i şahs-ı nâzik eyler
 Tâ key dili gark-ı mevc-i hiddet
 Gör seyr-i cemâle eyle ta'mim
 Nazzârene var mı dilde tâkat

Mihnet-zede kan-ı firkatünde
 Yok gerçi visâlûne liyâkat
 Hicrân gicesi kalursa böyle
 Olmazsa eğer ki rûz-ı vuslat
 Akdukça sirişk dîdelerden
 Çekdükçe zebâna nâr-ı hasret

Eflâki garîk-i âb- idersin
 Dünyâyı yakar harâb idersin

IV

Sad işve yegâne dil-rübâsın
 İklîm-i hüsnde pâdişâsın
 Gark-âbe-i bahr-i aşka düşmen
 Bîgâneye yâr u âşinâsın
 Cellâd-ı nigâhuñ olsa der-kâr
 Kattâl-i esir-i ibtilâsın
 Kır halk-ı dü kevni ol niğehle
 Sen her dü cihâne hûn-bahâsın
 Yok hüsnüñe söz ne çâre ammâ
 Mânend-i zamâne bî-vefâsın
 Hem ba is-i derd-i bî-devâyı
 Hem derd-i dile yine devâsın
 Sîretde helâk-i cân-ı âşık
 Sûretde Mesîh-i leb-küşâsın
 Nezzâreñe yok gözümde tâkat
 Hurşîd disem saña sezâsın
 Mestûr-ı uyûn-ı halk-ı âlem
 Ne hûr u melek ne hod hümâsın

Mâhiyet-i hilkatuñ bilür yok
 Ammâ ki esîr-i mihnetuñ çok

V

Ey âfet-i cân-ı and ü peymân
 V'ey mülk-i cefâda şâh-ı zî-şân
 Lutf eyle fütâdelerden olma
 Mânend-i serv-i keşîde dâmân
 Sen bir sanem-i aceb-likâsın
 Meftûn saña ehl-i küfr ü imân
 Dil seyrine sen hümânuñ eyler
 Çün tıfl-ı nevâyı câhı kurbân
 Ammâ gören ol nigâh-ı mesti
 Kabil mi ki olmaya girîzân
 Kasd itse kıtâl-i merdmâne
 Şemşîr çeküb o çeşm-i fettân
 Olurdu Mesîh olaydı mümkün
 Umk-ı felek-i nühümde pinhân
 Men eyleneseñ de ehl-i aşkı
 Mümkün mi nezâreñ ey perîşan

Ta'mîm-i sılâ-yı seyr iderken
 Nezzâre-i mihre var mı imkân
 Hicrûñle Kelîm-i haste-âsâ
 Rahm eyleme dil iderse efgân

Vuslatda da biz gamuñla zâruz
 Biz cennet içinde ehl-i nâruz

12/ 2

MERSİYYE-İ DER-HAKK-I BAHÂYÎ EFENDİ

Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fâ'ilün

I

Âh elinden ey sitem-güster sipihr-i bî-vefâ
 Dest-i cevründen aman bulmaz senüñ şâh u gedâ
 Hâk ile yeksân idüb ol serv-i bâg-ı rif'ati
 Hâhgâhın eyledüñ âgûş-ı tâbût-ı fenâ
 Turma ey deyr-i kühen dünyâya pür-şûr it yine
 Oldı sultân-ı şer'at hânümânından cüdâ
 Mülk-i ma ni anlamam kim bir dahi ma'mûr ola
 Gıtdi simden sonra ol iklîme gelmez pâdişâh
 Nüh felek biñ yıl dahî devr itse gelmez âleme
 Böyle bir zât-ı mükerrem böyle bir kân-ı seha
 Çünkü gark-âb-ı firâk eylersin âhir âdemi
 Eylemek lâzım mı bir bahr-ı hünerle âşinâ
 Ey cefâ-güster neyin gördün o sadr-ı âdilün
 Ey denî-perver ne kıldı söyle ol dâver saña

Dâğ urub erbâb-ı tab'un hâtır-ı vîrânına
 Kıyduñ ol mahdûm-ı zi-şân-ı azizüñ cânına

II

Ehl-i dil kân-ı kerem bir müfti-i zî-şân idi
 Kışver-i ma'nada câri hükmi bir sultân idi
 Cân-nişîn-i mesned-i şâh-ı şefi'ul-müznibîn
 Zübde-i efrâd-ı âlem nâdirü'l-akrân idi
 Var idi zâtında bûyi hilkat-i peygamberî
 Rütbesi âlî derûnı hâk ile yeksân idi
 Bahr-i zehhâr-ı ilimde reşk-i Sa'deddîn idi
 Fenn-i izhâr-ı hünerde gıbta-i Hassân idi
 Keffe-i mizân-ı insaf içre hem-kadr-i Ömer
 Rütbe-i hilm ü hayâda sâni-i Osmân idi
 Eylemişdi hasılı her fende tekmîl-i mevâd
 Zâtına üstâd-ı küll dense eger şâyân idi
 Şahs-ı dil ahlâk-ı hüsn-efzâsına meftûn idi
 Akl-ı küll idrâk-i müstesnâsına hayrân idi

Gördigüm efsâne-i deyr-i kühenden çekdi el
 Rû-be-hâk oldı alub nergislerin h'âb-ı gece

III

Yine gerdûn aks-i dil-h^vâh üzre devrân eyledi
 Yine deryâ-yı mihen izhâr-ı tûfân eyledi
 Bozdu ser-şirâze-i cild-i kitâb-ı devleti
 Rüzgâr evrâk-ı eczâsın perîşan eyledi
 Hatt-ı mevhûm oldun ey ser-rişte-i nazm-ı umûr
 Gitdi sultân-ı ma'arif terk-i divân eyledi
 Şeb değil mâtem-libâs olub felek sanmañ şafak
 Dâmenin gül-reng-i hûn-i eşk-i rizân eyledi
 Pençe-i mihrile tutdı ceyb-i mâ'i atlası
 Kehkeşân sanmañ felek çâk-ı giribân eyledi
 Kâlib-ı bî-rûh kaldı şimdi erbâb-ı hüner
 Çarh-ı zâlim kasd-ı câh-ı ehl-i irfân eyledi
 Gösterüb ol gevher-i nâ-yâbı erbâb-ı dile
 Hokkabâz-ı çarh-ı kec rûyına pinhân eyledi

Aldı gül-berk-i hayât-ı devleti âgûşa hâk
 Oldı hasretle giribân-ı tahammül sîne çak

IV

Ey sipihr-i kîne-ver n'oldun Bahâyı neyledüñ
 01 muhît-i ma'rifet kân-ı sehâyı neyledüñ
 Zîb-i iklîm-i fazîlet ne idi hâlldür yeri
 Kaldı evreng-i ma'arif pâdişâyı neyledüñ
 Hânüman-sûz-ı derûn ol şöyle ey deyr-i harâb
 01 suver nakş-ı gül-i bâg-ı edâyı neyledüñ
 Dûd-ı hasret perde-sâz oldı çerâg-ı dîdeye
 Lem â-i nûr-ı dü-çeşm-i rûşenayi neyledüñ
 Sâye-endâz olmadan kaldı ser-i ehl-i dile
 Kande pervâz itdi ol reşk-i hümâ'yı neyledüñ
 Hâtemün tayy eyleyen nâmın keremde kandedür
 01 yegâne lehce-i dürr-i bahâyı neyledüñ
 Tâ be key zulmet esîr-i firkat olsun bu kazâ
 Şeb-çerâg-ı dîde-i ehl-i recâyı neyledüñ

Kandedür ol âfitâb-ı maşrık-ı ilm ü edeb
 Kande pertev-sâz-ı feyz oldı o mahz-ı nûr

V

Ey felek ehl- i tarîkim pâdişâhı kandedür
 Mülk-i fazlım Husrev-i sâhib-külâhı kandedür
 Mâl ü câhın terk idüb pervâz-ı illiyyîn iden
 Ehl-i irfânuñ şeh-i bi-iştibâhı kandedür
 Kime dâd itsün felekden şimdi erbâb-ı hüner
 01 gürûhun dâver-i devlet-penâhı kandedür
 Bir haber vir ey sabâ ol bezme eylersen güzâr
 Yakmasun ehl-i dilüñ dünyâyı âhı kandedür
 Kande kurdu haymesin ey köhne çarh-ı bî-bekâ
 Azm-i râh itmiş o dâver bâr-gâhı kandedür

Eylesün erbâb-ı dâniş kuhl-i çeşm-i i'tibar
 Söyle gel ol şehsüvârun hâk-i râhı kandedür
 Kande defn oldı aceb ol genc-i esrâr-ı Hudâ
 Ol mezârûñ hâk-i pür-nûr-ı siyâhı kandedür

Kande pervâz itdi ol şehbâz-ı evc-i mâ rifet
 Kande saldı anı sayyâd-ı zamâne akıbet

VI

Çarh-ı kec-rûdan iderken bûs-ı dâmânın dirîg
 Nâgihan dest-i ecel aldı giribânın dirîg
 Nakd-i cân itse aceb mi tuhfe-i râh-ı Hudâ
 İsteyenden eylemez ehl-i kerem cânın dirîg
 Sunduñ ol Cem-câha ey nüh kâse zehr-i kâtîli
 Anmaduñ ehl-i diluñ feryâd u efgânın dirîg
 Gördi çok ol meclise câm-ı hilâlûñ devrini
 Eyledi çarh ol hıdıve bir dilim nânın dirîg
 Rûzgâr itdi zamâne-beste bâb-ı lutfunı
 Almaz oldı deste kilik-i gevher-efşânın dirîg
 Akıbet kâfir tabîb-i rûzgâr-ı hiylekâr
 Öyle bir kân-ı keremden itdi dermenin dirîg
 Mümkün olsa ol melek-haslet görinse âdeme
 Söylesem ey kılmayın dünyâya ihsânın dirîg

Gitdi simden sonra çeşm-i i'tibarumdan felek
 Cennet olmış neyleyüm dünyâyı sensüz ey melek

VII

Nice bir hasret Kelîmâ kârûñ efgân eylesün
 Kıl duâ rûhın Hudâ mesrûr u şâdân eylesün
 Cilve-gâhın sâha-i bostân-ı Ridvân eyleyüb
 Mahrem-i halvet-serâ-yı hûr u gilmân eylesün
 El açub simden geru eyle recâ-yı mağfîret
 Dest-i şiven tâ-be-key çâk-i girîbân eylesün
 Kabri gülzâr-ı behişt olsun vücûd-ı pâkine
 Mürg-i rûhi sahn-ı firdevs içre cevân eylesün
 Yagdırub ol ravzaya bârân-ı ebr-i lutfunı
 Her giyâhın reşk-i gül-berk-i gülistân eylesün
 Pür-ziya kılsun Hudâ kandîl-i câm-ı rûhını
 Nûr-ı eltâfindan etrâfin çerâgân eylesün
 Alem-i ulyâda mânend-i Mesîhâ her nefes
 Şem-i bezmin neyyir-i- rahşân-ı ihsân eylesün
 İsterüz rûz-ı cezâda mağfîret kılsın Hudâ
 Hâline her dem mu'în olsun Cenâb-ı Mustafa

13
NÂBÎ

**TERKÎB-İ BEND DER-VASF-I KÂFİLE-İ
HÜCCÂC VE DER-ÂRZÛMENDÎ-İ ZİYÂRET-İ
ÂN EMKİNE-İ PÜR-İBTİHÂC**

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Hoşâ huçeste-gubâr-ı kavâfil-i ulyâ
Ki pâ-yı üstür-i hüccâcdan olur peydâ
Ne gerd hil'at-ı dûş-ı nesâyim-i tahkîk
Ne gerd müşg-fürûş-ı medâyin-i ma'nâ
Ne gerd rîk-i sûtûr-ı sahîfe-i rahmet
Ne gerd bîhte-i eczâ-yı kîmyâ-yı Hüdâ
Ne gerd bîhte-i esrâr-ı cür'adân-ı hikem
Devâ-yı zûd-şifâ tûtyâ-yı çeşm-güşâ
Hamîr-i mâye-i iksîr-i surh-rûyî-i hüsn
Abîr-i zülf-i arûsân-ı âlem-i bâlâ
Ne gerd vesme-i ebrû-yı nev-arûs-ı emel
Ne gerd zerre-i mihr-i sipihr-i izz ü alâ
Sukâta-i kalem-i zerger-i dükânçe-i sun
Terâşe-i güher-i çâr-sûy-ı istiğnâ
Ne gerd kuhl-ı cilâ-bahş-ı sürmedân-ı ezel
Remâd-ı hokka-i rûşengerân-ı jeng zidâ
Zihî azîz ü mükerrerem gubâr-ı müşg-ıyâr
Ki ola pâ-zede-i zâyirân-ı beyt-i Hudâ

Harîm-i hâss-ı İlahî matâf-ı ins ü melek
Serây-ı her dü serâ kıble-i kıbâb-ı felek

II

Huçeste beyt-i refî'ü'l-cenâb-ı feyz-me'âb
Ki şevk-i tavfî cemâda virür cenâh-ı şitâb
O âstâne-i rahmet ki reşk-i cârûbı
Derûn-ı turre-i havrâyı itdi mahzen-i tâb
Sümüvv-i câh ile kürsî-i âferîniş-i kevn
Uluvv-ı şân ile çerh-i berîn-i arş-ı cenâb
Kemîne zerresi ol hâk-i dergeh-i şerefün
Sipihr-i âlem-i ma'nîde mihr-i âlem-tâb
Tilâ-yı küngüre-i bâm iderdi kâh-ı nühüm
Tenezzül itse matâfindaki kemîne türâb
Ne sùkdur bu ki sùdâgerân-ı züvvârûñ
Fürûhtı heme cürm ü harîdi bâr-ı sevâb
Ümîd-i nevbet-i tavf ile tâbe-haşr olmaz
Ribât-ı dîde-i kerrûbiyân nişîmen-i h'âb
Sadâ-yı mevc-i güneş-sûy-ı zemzem itmişdür
Rûh u cebîni arak-rîz-i Selsebil-i hicâb
Firâşı ecniha-i tâ'irân-ı lâne-i kuds
Libâsı gıbtageh-i pemiyân-ı heft kıbâb

Aña ta alluk ile secdegâh-ı âlemdür
Ne deñlü sâha-i âlemde var ise mihrâb

Teveccüh aña gerek kim hizâne-i Hakdur
Cebin aña sürülür k'âstâne-i Hakdur

III

Budur ehemmi-i metâlib hulâsa-i hâcât
İzâ'at oluna anda bizâ'at-ı evkât
Olur libâçe-i nûra nigâh müstağrak
İderse avn-i İlâhî telâki-i mâfât
Gubâr-ı gıpta tolar çeşm-i çerhe hüccâcuñ
Olnca busegeh-i pâyı dâmen-i Arafât
Aceb mi hil'at-ı bâl-i melâ'ik olsa demi
Minâ da ol ganemüñ ki ide fedâ-yı hayât
Bürehne-ser yürüyüp âstân-ı Mevlâya
Ola o sahn-ı sa âdet nümüne-i Arasât
Sadâ-yı gulgule-i âsmân-res-i lebbeyk
Ola müsâfir-i dergâh-ı Kâdiyü'l-hâcât
Siyâh-nâme-i cürmi günâh-kârânuñ
Zülâl-i afv ile ola nümüne-i mir'ât
Sahîfe-i emel-i bendegân-ı cürm-âyîn
Ola mevâkîf-ı dîvân-ı mağfiretle berât
Atâ-yı mâşıta-i cûd-ı Hakla ey Nâbî
İde usâte tecellî arâyis-i hasenât

Hezâr hayf u hezârân dirîg u şad efsûs
Ki anda olmaya masrûf ömr-i bî-nâmûs

14

NÂ'İLÎ

14/1

TERKÎB-İ BEND DER-NİYÂZ

BÂ- HAZRET-İ BÎ-NİYÂZ

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ilün

I

Hıfz eyle beden dârını şîveden ilâhî
Ayırma dil ü cânı bu meskenden ilâhi
Âlem ki şifâhâne-i pür-feyz ü hikemdir
Yok özge bilir hikmetini senden ilâhî
Bimârını dûr eyleme lutf u kereminden
Bir böyle şifâhâne-i me'menden ilâhî
Dil-hasteye terkîb-i müdâvâ nefesinden
Dil-teşneye cüllâb-ı şifâ senden ilâhî
Mahrûr-ı ciğer-sûhte bir sîne mi vardır
Kim almaya dâm âteşini benden ilâhî
Bu âteşe etsin mi tahammül bir avuç hâk

Olmuş turalım ol dahi âhenden ilâhî
 Bir lem'ası dünyâyı yakar rûhsat olursa
 Derdinle o âteş ki çıkar tenden ilâhî
 Pür-zemzeme-i el- ataşız bilmeziz ammâ
 Serçeşme-i cânâ varılır kandan ilâhî
 Hâşâ ki bu vâdîde cudâ eyleye mihrin
 Dest-i dili lutfun gibi dâmenden ilâhî

Serçeşme-i cân deyü tekâpûdan usanmaz
 Bir haste ki serçeşme-i hayvâna da kanmaz

II

Demdir bu şifâhânede bîmâr u hakîrîm
 Leb-teşne-dilim tâb-ı teb-i hasrete sîrim
 Sînemdeki âteş beni bir renge komuş kim
 Hâkister-i dûzah-beden ü berk-nazîrim
 Yâ unsur-ı nârı iledir hilkat-i aslım
 Bu âteş-i cânsûz ile yâ şu'le-hamîrim
 Hasret-zededir rîkime hâkister-i dûzah
 Âteşlere yanmış bir avuç hâk-i hakirim
 Üstâd-ı ezel halkaların şu'leden etmiş
 Her lahzada bin silsile-i âha esîrim
 Yâbâna atılmış per ü peygânı kırılmış
 Za'f-ı ten-i bîmâr ile bir hamşude tîrim
 Şâh üzre iken âteş-i gam aldı gülâbım
 Pejmürde gül-i bâğçe-i sun'-ı Kadîrim
 Bir kân-ı belâ gevheridir gevherim ammâ
 Feyz-i eser-i mihrim ile reng-pezîrim
 Sâf eyledi gam âteşi yâkût-ı vücûdum
 Bu cevher ile dâğ-ı dil-i mihr-i münîrim

Etdi eseri cismimi pür-nâle-i şeb-gerd
 Yâ Rab ne aceb âteş imiş nâ'ire-i derd

III

Yâ Rab şerer-i dâğımı pürsûz eser kıl
 Dâğ-ı dili derdinle hem-âgûş-ı ciğer kıl
 Ol âteş-i hasretle ki yakdın beni yâ Rab
 Her lem'asını âyîne-i mihr-i seher kıl
 Bu şu'le-zemîn sîne-i pürtâbımı yâ Rab
 Hirmen-gede-i berk-i cihân-sûz-ı nazar kıl
 Dâmen be-kef-i bâdiye-i derdine yâ Rab
 Şehrâh-ı gamın mesleki bî-havf u hatar kıl
 Kem-ruhsat-ı âh eyleyip âyînemi yâ Rab
 Mu'tâd-ı tılâ-kârî-i jengâr-ı keder kıl
 Cân vermez ise derdin ile yanmağa yâ Rab
 Hûn-ı dil-i efsürde-derûnâmı heder kıl
 Âteş-gede-i sînem edip bâğçe-i derd
 Her âhımı ol gülşene bir sünbül-i ter kıl
 Buldukça gönül bârgeh-i kurba güzergâh

Takbîl-i serâ-perde-i dîvân-ı keder kıl
 Fehm eyle kazâ vü kaderin sırr-ı nihânın
 Endîşe-i kurbânî-i cân u dil ü ser kıl

Dâmen-keş-i merg olsa da a'zâ-yı vücûdun
 Dergâh-ı rızâ kıl yine mihrâb-ı sücûdun

IV

Ne girre-i a'mâl ü ne dilgîr-i memât ol
 Kıl Hakka tevekkül heves-âlûd-ı necât ol
 Bil hasteliğin âb-ı rûh-ı sıhhat-ı câvîd
 Pür-havsala-i çâşnî-i zehr-i nebât ol
 Bu cürm ü bu isyân ile kim der sana billah
 Dâmen-be-kef-i hâhiş-i hayr u hasenât ol
 Ta'dâd-ı me'âsî ile olsun ser-i kârın
 Kim meşgale-i verziş-i âlâf u me'ât ol
 Geh gonce gibi teng-dil ü beste-dehân tur
 Geh bülbül-i şûrîde gibi pür-negamât ol
 Kıl bir nefesin şükrünü her lahzada tekrâr
 Terk et şeref-i zâtını memnûn-ı hayât ol
 Düşdükçe heves-kârî-i eşkâl-i vücûda
 Ârâyiş-i dünyâ gibi bî-hükm ü sebât ol
 Efkâr-ı telâşî be-kafâdan hazer eyle
 Âzâde-dil ol dâfi-i mekr-i haşerât ol
 Gitsin eser-i jeng-i kesâfet bedeninden
 Âyîne-i hûrşîd gibi cevher-i zât ol

Âteşlere yak âh ederek cism-i zebûnun
 Mahşergeh-i dâğ eyle süveydâ-yı derûnun

V

Kıl hırz-ı girîban dile ezkârını yâ Rab
 Hıfz eyle belâlardan o bîmârını yâ Rab
 Kem-sohbet-i zünnâr-be-düşân-ı riyâ kıl
 Tesbîh-i zebân et dile ikrârını yâ Rab
 Hasretzededir rûşenî-i dîde-i câna
 Göster dile âyîne-i dîdârını yâ Rab
 Hâkisterî-i tâb-ı celâlin ile söndür
 Şâyeste-i teb-lerze-i âzârını yâ Rab
 Andıkça ferâmûş ederim hâlet-i nez'i
 Mahşerde zuhûr edecek âsârını yâ Rab
 Mahşer ki şefî eyleyesin hayl-i usâta
 Sultân-ı serâperde-i esrârını yâ Rab
 Ol şâhı şefî' et ki yaka tâb-ı cemâlin
 Zencîr-be-gerden bu giriftârını yâ Rab
 Mahşer ki tuta ma'deletin rûz-ı hayâtdan
 Pür-cürm ü me'âsî bu günehkârını yâ Rab
 Bî-tâkatî-i sûziş-i derdinle o günde
 Şermende koma Nâ'ilî-i zârını yâ Rab

Eyle o giriftârını reşg-âver-i Mûsî
Tûr-ı dil-i bî-tâb gibi mahv-ı tecellî

14/2

TERKÎB-İ BEND DER-HÎTÂB-I MAHHÛB

Me'ûlû Me'fâ'ilün Fe'ûlün

I

Ey pâdişeh-i kalem-rev-i nâz
V'ey fitne-nişân-ı kûçe-i râz
Efsûs ki kişver-i hayâtı
İklîm-i bedenden etdin ifrâz
Feryâd ki duydu râz-ı aşkın
Çeşmin gibi dûrbâş gammâz
Sayyâd-ı kemîngeh-i kazâdır
Uşşâka o çeşm-i nâveg-endâz
Hakkâ ki gelir fesâne-i mahz
Göster dile guft-gûy-ı i'caz
Ahkâm-ı kaderden eyledikçe
Her bir müjde bir füsûna âgâz
Etsin mi gazâl-i mihre ragbet
Zülfün gibi şîr-pençe şebbâz
Cibrîli şikâra nâz ederken
Arş-ı dile eyledikçe pervâz
Bir nîm kadehde cânı eyler
Mahv-ı leme'ât-ı şu'le-i râz
Oldukça tecellî-i cemâlin
Tûr-ı dil-i aşka pertev-endâz

Ey reşg-i rûhiyle dâğ-ber-dâğ
Hem lâle-i düşt ü hem gül-i bâğ

II

Ey fitne-i rusta-hîz-âşûb
V'ey her nigâhı kazâya mensûb
Ey zerre-i âfitâb-ı hüsnü
Âyîne-i râz-ı aşk u matlûb
Ey hasret-i Yûsuf-ı cemâlî
Elmâs-feşân-ı çeşm-i Yakub
Ey tündî-i hûy-ı dil-hırâşi
Efsânegî-i şigîb-i Eyyûb
Ey hâk-i rehiyle arşa nâzân
Pâmâlî-i âşık-ı leked-kûb
Ey dâ'im olan kalem-revinde
Hârî-keş-i nâzı aşk-ı mergûb
Ey nokta-i hâl-i ârızında
Mazmûn-ı niyâz u nâz mektûb
Ey reng-i hayâli deyr-i dilde
Nakkâş-ı hezâr sûret-i hûb

Serpençe-i mihr-i ârızıyle
 Ey perde-der-i hicâb-ı mahcûb
 Ma'lûm degil mi hâk-i pâye
 Ahvâl-i dil-i melâmet-üslûb

Ketm etse de râz-ı aşkı âşık
 Olmaz mı lisân-ı hâli nâtık

III

Uşşâk yanında hiç-kesdir
 Bîçârelere bu işve besdir
 Endîşe-i dâm-ı kâkülünle
 Murg-ı dil ü câna ten kafesdir
 Serpençe-i kâkülünde diller
 Ankâ ise de pür mekesdir
 Kûyun ki mehâr-bend-i aşka
 Sermenzil-i Ka'be-i hevesdir
 Ol yolda figânı ehl-i derdin
 Mazmûn-ı terâne-i ceresdir
 Hüsnün ki bahâr-ı bâğ-ı cennet
 Sahn-ı çemende hâr u hasdır
 Ol gülşene kadd-i cilvenâkin
 Âşufte-nihâl-i tâze-resdir
 Leb-rîz-keşân-ı bezm-i lutfun
 Âzürde-i sîlî-i tâze-resdir
 Şehrâh-ı mahabbetinde diller
 Pâmâl-i itâb-ı pîş ü pesdir
 Ey şahne-i kişver-i tegâfûl
 Mahmûruna nîm cür'a besdir

Bezminde ki mest-i bî-ayağız
 Teh-şîşe-i kâma bî-dimâgız

IV

İnsâf-dih ey büt-i cefâkâr
 Ey âfet-i cân-ı âşık-i zâr
 Uşşâkına ola tesliyet-bahş
 Devr-i nigeinde baht-ı gaddâr
 Sad gamze nihân iken rakîbe
 Dâmân-ı tegâfûlünde her bâr
 Uşşâk için ola hüsnüne hayf
 Bir nîm-nigâh-ı merhamet bâr
 Etmez mi zuhûr gayret-i aşk
 Oldukça harîf-i reng-i ağyâr
 Bu gayret ile sen eyle insâf
 Âşık nice olmasın cigerhâr
 Dildâde-i şevk iken vefâya
 Cevrinde nedir bu denli ısrâr
 Âmâde-i lutf iken rakîbe
 Uşşâka nedir bu kahr u âzâr

Sâgar be-leb visâlin olmak
Lâyık mıdır andan ey cefâkâr
Agyâr-ı füsürde-dil degilken
Keyfiyyet-i aşkdan haberdâr

Bîgâneye yâr u âşinâsın
Hakkâ ki garîbe bî-vefâsın

V

Kûyunda nedir bu dâd-hâhî
Ey kişver-i fitne pâdişâhî
Uşşâkı kapında eyledin dûr
Bîçârelerin nedir günâhî
Kûyunda dirîg ey perî-zâd
Olmaya harîf-i hâki râhî
Gülberg-i hayâta vermeyenler
Dâmânına yüz süren giyâhî
Derdinle cahîme dâğ ber-dildir
Seyyâh-ı cihân-ı aşkın âhî
Teklîf-i Sırât ber-tarafdır
Tayy edene böyle şâhrâhî
Gark olsa aceb mi nûra âşık
Etdikçe cemâline nigâhî
Mir'ât-ı rûhunda cilvegerdir
Envâr-ı tecellî-i ilâhî
Cân kişverin eyleye ne lâyık
Ceş-i sitemin güzârgâhî
Gamzen ki ede cihân-ı dilde
Derbend-i kazâya bâc-hâhî

Kârı dile hâsılı füsûndur
Çeşmin ne aceb siyeh-derûndur

VI

Ol dem ki dile itâb edersin
Hûrşîdi girifte-tâb edersin
Bu cünbiş ile ne'ûzubi'l-lah
Dil kişverini harâb edersin
Çeşmin gibi yâr olup kazâya
Çok fitneler irtikâb edersin
Geh mâ'ide-i gamın cihâna
Keyfiyyet-i hôrd u hâb edersin
Leb-teşne-dilân-ı aşka gâhî
Deryâları hem serâb edersin
Cisminde kalır mı tâb-ı lerziş
Ol bî-dile kim hitâb edersin
Sîmâbı sükûn-ı hayretinle
Hasret-keş-i ıztırâb edersin
Bil cürmünü **Nâ'ilî** hamûş ol
Ol şûha niçin azâb edersin

Şâyed ki bu vaz' -ı nâ-sezâdan
 Yârı göricek hicâb edersin
 Dil mahz-ı hatâdır anlamam ki
 Bu re'yde sen savâb edersin

Var ka'be-i kûyunu tavâf et
 Cürm-i gam-ı aşka i'tirâf et

VII

Yâ Rab senden budur niyâzım
 Hemreng-i hakikat et mecâzım
 Kıl cürm-i mahabbetinle zâhir
 Erbâb-ı günehten imtiyâzım
 Demdir ki hevâ-perest-i aşkım
 Pâ-lağz-ı vebâldir namâzım
 Etdin beni bir perîye âşık
 Fâş oldu bununla halka râzım
 Saldın beni bister-i belâya
 Derd oldu tabîb-i çâre-sâzım
 Hem âşık u hem günâhkârım
 Yok şerm-i günehten ihtirâzım
 Bir şehsüvâr-ı nâz içindir
 Bu bâdiyelerde türktâzım
 Bir sîm beden cevân içindir
 Bu pût'a-i aşkda güdâzım
 Cârû-keş-i deyr-i aşkım ammâ
 Yok bir sanem-i girişme-sâzım
 Bu vâdî-i pür-hatarda rehzen
 Besdir bana baht-ı hîle-bâzım
 Bu meşgale bâ'is-i telefdir
 Bu yolda felâh bertarafdır

15
NEŞÂTÎ

15/1
MERSİYYE LÎ HAZRET-İ İMÂM HÜSEYN

Mefâ'î lün Mefâ'î lün Mefâ'ilün Mefâ'î lün

I

Akıt hun-âbe-i çeşmüñ gelen mâh-ı muharremdür
Yine mâh-ı muharrem bâ'is-i endûh-ı alemdür
Ciger-hûn olmamak mümkün mi âlem derd ile şimdi
Zamân-ı mâtem-i şeh-zâde-i Zi-şân-ı Ekremdür
Vücûdın pâre pâre eyleyüp meh derd-i mâtemle
Tağıtmış ebr kendin seb'a-i seyyâre derhemdür
Güsiste rişte-i işret perîşân hâne-i şâdî
Şikeste çeng-i Zühre hâl-i gerdûñ cümle pür-gamdur
Atar bir gün vücûdın hâke seyr it çün şihâb ol da
Niçe demdür felek gamla dimâğ-âşüfte sersemdür
Meger bülbül çemende mersiye-han oldu ezhâre
Perîşân hâl-i sünbül gonçeler mebhût u ebkemdür
Aceb mi şâh-ı gül pür-dâğ iderse şimdi bâzûsın
N'ola hunîn alem kaldursa lâle vakt-i mâtemdür
Gezer gülşende zencîrin sürür mecnûn olup cûlar
Benefşe ser-fikende bâr-ı sad endûh ile hamdur

Bu bir mâtemdür el-hak kim buña mümkün degül tâkât
N'ola olsa derûn-ı gonçe pür-hûnâbe-i hasret

II

Çeker çâk eyleyüp gül dest-i mâtemle girîbânı
Cigeler hun ider bülbüllerüñ feryâd u efgânı
Olur pür-nem çemende çeşm-i nergis eşk-i şebnemle
Görüp her subh-dem hûnîn-şafak hurşîd-i rahşânı
Hayal-i Kerbelâ eyler ki galtan itdiler hâke
Dem-âlûde ser-i şeh-zâde-i yektâ-yı zi-şânı
Dirîg ol dem şihâbasâ niçün mahv olmadı bilsem
Düşüp hâke sipihrüñ aftarı mâh-ı tabânı
Dirîg ol dem niçün gerdûn girüp sad perde-i şerme
Yirin milk-i ademde itmeye bir künc-i pinhânî
Dirîg ol dem niçün tolâb-ı carhuñ akmayup kanı
Felek soldurdu ol nev-res nihâl-i gülşen-i cânı
Dirîg ol dem niçün kan ağlayup ebr-i siyeh gamla
Cihânnuñ olmaya her sengi bir yâkût-ı rummânî
Dirîg ol dem niçün sad lücce-i mâtem gelüp cûşa
Tecâvüz itmeye tufân-ı girye hadd-i imkânı

Aceb hâl-i musîbet bü'l- aceb hayret-fezâ mâtem
Revâdur tâ kıyâmet olsa âlem derd ile pür-gam

III

Cigerler âteş-i hasretle yansun şu'le-hâr olsun
 Göñüller derd ile pür dîdeler hem eşk-bâr olsun
 Yine bir mertebe tutsun cihânı nevha-i mâtem
 Melâ'ik dîde-giryan ehl-i alem cümle zâr olsun
 Çıkup dîd-ı derûn-ı ehl-i mâtem evc-i gerdûna
 Siyehler geysün alem şâm-ı hasret âşikâr olsun
 Kesüp geh na'l-i tâze geh yakup bir dâğ-i pür-hasret
 Felek mâtemgeh-i alemde da'im dil-figâr olsun
 Akıtsun dîdeden feryâd ile ebr-i siyeh eşkin
 Derûnı derd ile mâhuñ da yansun dâğdâr olsun
 Yıkılsun sakfî gerdûnuñ dökülsün dâne-i encüm
 Dil-i uşşâk-ı şeydâ gibi ol da târümâr olsun
 Atılsun mihr-i alem-tâb hâke bâm-ı gerdûndan
 Düşüp rûy-ı zemîne hem çü sâye haksâr olsun
 Görüp bu mâtemi cûlar da döğsün seng ile cismin
 Cihânı geşt idüp hasretle dâ'im bi-karâr olsun

Figân sad âh ile çarh-ı denî-i sifle-perverden
 Ki ayırdı cihânı böyle bir pâkîze gevherden

IV

Nedür ba'is bu deñlü kine bilsem çarh-ı hod-râye
 Şikest olmak neden ol gevher-i pâk-i girân-niâye
 Neden ol gevher-i yektâyı devrân eylemek zâyî
 Ne gevher kim fûrûği ta'ne eylerdi süreyyâya
 Sehâb ol gevher-i yektây-ı turmaz cüst ü cû eyler
 Kemâl-i iştiyâkından iner geh rûy-ı deryâyâ
 Alevzâr oldu her bir dil tutuşdı ser-be-ser alem
 Aceb âteş bıraktı çarh-ı zâlim cân-ı dünyâyâ
 N'ola hûn-ı şafak dâmânını eylerse âlûde
 Tokındı seng-i fitne aks idüp nüh çarh-ı dûnuñ ne girîbânı
 Hele gör sende seyr it pençe-i pür-zûr-ı da'vâyâ
 Ne da'vâ kim ola erbâb-ı mahşer cümle pür-hasret
 Ne da'va kim düşe dehşetle lerze'arş-ı a'lâyâ
 Ne da'va kim kopa nev bir kıyâmet dahı ol demde
 Gele bir mertebe meydân-ı sûr u gavgâyâ

Dönüp hûnin-kefenle lâlezâre arsa-i mahşer
 Akar her dîdeden sad derd ile cûy-ı belâ yek-ser

V

Neşâtî gel yeter feryâdı ko dehri harâb itdüñ
 Eritdüñ zahra-i hurşîdi mâhı dil-kebâb itdüñ
 Neşâtî gel yeter âtek bırakduñ hirmen-i sabra
 Hırâş-ı cevri ile cân u dili pür-ıztırâb itdüñ
 Neşâtî gel yeter virdüñ sipihre havf ile lerze
 Ciger-hûn eyledüñ gen mihre geh mâha itab itdüñ
 Neşâtî gel yeter koyduñ sipihri perde-i şerme
 Nikâb-ı ebr ile mihri girifâr-ı hicâb itdüñ

Nedür bu nazm-ı pür-sûzuñda âteş-pâre mazmûnlar
 Dil-i sükkân-ı çarhı cümle hep pür-sûz u tâb itdün
 Nedür bu dîde-i terden akan hunâbe-i hasret
 Çemenzâr-ı gamuñ seng-i siyâhın la'l-ı nâb itdün
 Nedür bu çûş-ı tufan-hîz-i hasret cism-i zâruñda
 Akıtduñ lücce-i çeşmüñ cihân-ı gark-ı âb itdün
 Nedür bu derd ile şîven yeter zabt eyle feryâduñ
 Ki aklı rû-be-râh-ı hayret u sabrı harâb itdün

Yeter virdüñ yeter ruhsat beyân-ı hecre hâmûş ol
 Çeküp sahbâ-yı ışkı gel biraz ser-mest ü medhûş ol

15/2

MERSİYYE BERÂ-YI ETMEKÇİ-ZÂDE MEHMED ÇELEBİ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fâ'ilün

I

Esdî bir bâd-ı semûm-ı pür-musîbet kim ciger
 Hûn ile memlû olup akdı gözümde eşk-i ter
 Taşdı seyl-âb-ı musîbet esdî bâd-ı pür-belâ
 Eyledi sad hâne-i milk-i dili zîr ü zeber
 Çıkdı bir sarsar-nümâ bâd-ı hazân-ı merg kim
 Soldı gülzâr-ı letâfetde hezâran verd-i ter
 Âleme bad-ı fenâ bir mertebe tünd esdî kim
 Oldı yeksân hâk ile nice nihâl-i bârver
 Var mı bir dil kim musîbetle ciger-hûn olmaya
 Çıka her bir kûşeden çarha aceb mi nevhalar
 Dûd-ı âh-ı ehl-i mâtem tutdı dehri ol kadar
 Fark olunmaz böyle kalursa eger şâm u seher

Demdür aksun dîdeden hûn-âbe-i pür-iftirâk
 Ben de kıldum bir dür-i nâ-yâb-ı güm âh el-firâk

II

Tîg-ı kahrı cevri ile iy çarh uryân eyledün
 Hayf kim ol serv-i nâzı hâke yeksân eyledün
 Hançer-i bî-dâd ile kıyduñ tarahhum itmedün
 N'eyledün ey çarh-ı zâlim n'eyledün kan eyledün
 Bir aceb âteş bırakduñ hâne-i cân u dile
 Hanmân-ı akl u sabrı cümle sûzân eyledün
 Tâ-be-mahşer çâre yok bir vech ile cem' olmağa
 Ol kadar eczâ-yı ümmîdüm perîşân eyledün
 Kalmadı ma'mûre-i hâtırdan aslâ bir eser
 Dest-i bîdâduñla ânı şöyle vîran eyledün
 Eyledün pejmürde ol nev gonçe-i bâğ-ı dili
 Kârımı şeb-tâ seher feryâd u efgân eyledün
 Ol ten-i nâzûk dirîgâ oldı der-zîr-i türâb
 Derd ile hâlüm n'ola olsa harâb ender-harâb

III

El-vedâ iy gonçe-i bâğ-ı letâfet el-vedâ
 El-vedâ iy serv-i gülzâr-ı melâhat el-vedâ
 Derd ile diller yanup olsun cigerler çâk çâk
 Oldı âlem firkatuñ pür-musîbet el-vedâ
 Demdür aksun dîdeden pergâle-i hûn-ı ciger
 Derd-i hasret kaldı hayfâ tâ kıyâmet el-vedâ
 Söylemez oldı o lebler oldı hem-çün gonçe lâl
 Gitdi ol zevk-i tekellüm şevk-i sohbet el-vedâ
 Soldı ol endâmı nâzûk oldı ruhlar zerd-fâm
 Gitdi ol hüsn-i tarâvet lutf u behcet el-vedâ
 Gitdi ol dem ki sorarduñ hâtırum sad lutf ile
 Geldi ol dem ki çekern ol zevka hasret el-vedâ

Kalması tâkat firâkuñla dil-i bî-tâbda
 Gâh u bî-geh arz-ı dîdâr eyleye bâri hâbda

IV

İy dirîgâ oldı ruhlar zerd hem çün berg-i kâh
 İy dirîgâ oldı âhir ol ten-i nâzûk tebâh
 İy dirîgâ hâba mı vardı aceb ol dîdeler
 Yohsa fart-ı nâzdan bakmaz mısın dünyâyâ âh
 İy dirîgâ oldı pûşîde kefenle ol cemâl
 Oldı bir ebr-i sefid içre nihân gûyâ ki mâh
 İy dirîgâ görmez oldum rûy-ı mihr-âsârûnı
 Ser-be-ser olsa aceb mi çeşmüme âlem siyâh
 Çıksun ol gözler yog olsun ol gönül kim tâ ebed
 Bir dahı dünyâ-yı dûna eylese sensüz nigâh
 Yâd idüp lütfüñ Neşâtî derd ile kan ağlasun
 Bu duâyı eyleyüp vird-i zebân her subhgâh

Cilvegâh-ı rûhını kılsun Hudâ-yı Müste'ân
 Geh firâz-ı arş-ı a'lâ geh gülistân-ı cinân

16
RİYÂZÎ

16/1
TERKÎB-İ BEND
SÂKÎ-NÂME

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün

I

Biz rind-i harabâti-i bed-nârâ-ı cihânuz
Ber-hem-zen-i hengâme-i nâmus u nişânuz
Biz kendü vücûdunda nihân gene-i revânuz
Bî-nâm u nişan rind-i cihân-sûz-ı zamânuz
Biz dörd-keş-i bâde-i hûm-hâne-i cânuz
Biz tavk-keş-i benдеgi-i pir-i mugânuz
Bi-sikke vü bi-nâm u nişân nakd-i revânuz
Hep sîm ü zerin hâke döker fasl-ı hazânuz
Biz sâgar-ı gerdân-mey-i besm-i elestüz
Sahbâmuzı agyâr içer ol şevk ile mestüz

II

Sevda-zede-i arız u ebrû-yı nigâruz
Divâne-i mâh-ı nev ü mecnûn-ı bahâruz
Hem feyz-i nazar-bahş-ı gül-istân-ı cünûnuz
Hem hırmen-i akl u hirede sa ika-bâruz
Nâ-bud oluruz dur olıcak şem-i ruhundan
Biz mahv-i vücûd itmede sûzende-şerâruz
Her rast-reve piş-revüz nite ki peykân
Ser-keşleri yola getürür bend-i mehâruz

Hah gibi olursak da leked-kup-ı edâni
Padaşumuz irgürmek olur menzile anı

III

Sâki sun o meyden ide derd-i dile çâre
Feyz ile gül ü gevher ola har ile hâre
Mey sagarınun gör o kenarındaki hattı
Aldanma bu nüh camdaki nakş u nigâra
Mest-âne giribâna döküp bâde-i nâbı
Yok ragbetümüz berg-i gül-i ceyb ü kenâra
Sun köhne kadeh-keşlere saki teh-i humdan
Ser-hoşımı vir bü'l-heve-i bâde-güsâra

Sanman bizi keşti-i ser-i lücce-nişinüz
Biz vâsıl-ı ka r u bün-i deryâ-yı yakınüz

IV

Mutrıb nefes it kim demün asâyiş-i cândur
Cândur nefesün kim bedeni ruh-ı revandur
Çıkdukça geludan nefes-i germ-i ciger-sûz
Su yirine ateş akıdur sadrevândur
Solmaz açılan gonçe-i cân feyz-i demünle

Güya nefesün bad-ı gül-istân-ı cinândur
 Bî-huda degüldür bu kadar sür'at-i seyri
 Ol nagme-hadi-i şütür devr-i zamândur

Hep karı hevâ-yı dem-i germünle banadur
 Başdan çıkarın şem'i de ahir bu hevâdur

V

Hem aşk ile ey dil güher-i ma'den-i cân ol
 Hem terbiyet-i gevher ider mihr-i cihân ol
 Maksudun eger geçmek ise deftere ahir
 Evvel hele gel aşk ile bî-nâm u nişân ol
 Kat-ı reh-i dil itdüregör tişe-i aha
 Bir başka yol aç aşk da Ferhad-ı zamân ol
 Dünyayı tuta dersen eger nâm u nişânun çün
 Pir-i mugan sen de dila tak-ı nişân ol

Her kim ola perverde-i feyzi nitekim tak
 Pest ola kemendine ser-i tarem-i eflâk

VI

Olmış yiri bam-ı felek-i naz o mâhun
 Biz dahı uzatduk ipini nâle vü âhun
 Sunsın n'ola bir gonçe-i handâne tebessüm
 Geldükçe dil-i âşık-ı şeydaya nigâhun
 Bozdum yine mühr-i ser-i gencine-i aşkı
 Attum koparup mühresini dag-ı siyâhun
 Gir şah-reh-i mey-gedeye pir-i tarîkat
 Her kamına bir cam sun sâlik-i râhun

Her camda bir bâde vü her bâdede bir şevk
 Her şevkde bir neşve vü her neşvede bir zevk

VII

Vasf itme bana hâne-be-duşân-ı zamânı
 Ben kendüme bar itmezin esbâb-ı cihânı
 Bir mertebedür nazûki-i tab-ı revânun
 Ruh-ı sühanum eyler ana arz-ı kerânı
 Sur-ı kaleme feyz-i nefes ey leşe tab'um
 Her safha olur mahşer-i ervâh-ı me'âni
 Hem bâdeyi eyler nefesüm zinde-i câvid
 Hem malik ider mu'ciz-i İsâ ya da anı

Seyr eyle Riyâzî niçe ider hasm-ı bed-endiş
 Şi'rüm okıdukça ser-i teslimini der-piş

17
RÛZNÂMECİ-ZÂDE ŞİNÂSİ

17/1
TERKÎB-İ BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fa'ilâtün) (Fa'lün)

I

Ey hırâm-ı revîşî cilve-i tâvus-ı cinân
V'ey miyân u kemeri menba'-ı âb-ı hayvân
Sabr idermiş turalum âşık-ı zâr u hayrân
Gâh cevri eyler iseñ bâri geh eyle ihsân
Eger öldürmek ise kasduñ eyâ âfet-i cân
Nîm bismil gibi âşıkларуñ eyle kurbân
Hançerüñ çek beni öldür meded it virme amân
Sanma ölmekden ola cân u gönül rû-gerdân
Gelmesün hâtıra bir vech ile ey şûh-ı cihân
Ben de cânım da gönül de saña olsun kurbân

Bî-edeblik ise de eyleyeyüm bâri suâl
Gelmesün hâtır-ı nâzük-tere ammâ ki melâl

II

Saña şâyeste midür gayrilere yâr olmak
Ragm idüp bendeñe hem-sohbet-i ağıyâr olmak
Sende mi oldu hemân yâr-ı sitem-kâr olmak
Bende mi gördi hemân âşık-ı nâ-çâr olmak
Neden îrâs eyledi tâ böyle dil-i âzâr olmak
Bî-sebeb hışm-ı itâbuñla gönül zâr olmak
İncinüp baña ferâgat ile der-kâr olmak
Kasduñ eyâ bu mıdur yohsa cefâ-kâr olmak
Gel ferâgat ise fikrûñ kuluña yine suâl
Beni öldürmeyecek fikr-i ferâğ emr-i muhâl

III

Bu cefâyı yeter ey serv-i ser-efrâz itme
Ben niyâz eyleyicek tâzenin âgâz itme
Sine-i safuñu ağıyâre varup bâz itme
Herkesi âyine-veş sırruña hem-râz itme
Baña gam ola diyü gayriye garrâz itme
Bağrımı delme sakın neylere dem-sâz itme
Lutf ise bendeñe kasduñ kerem it nâz itme
Kâ'ilüm cevruñe de bâri anı da az itme

Birin it gel baña mahsûs yiter sultânım
Ârzû itmeye tâgayri edâña cânım

IV

Ağlamakdan yetişür dîdelerüm oldu telef
Yeter insâf yeter yakdı beni tâb ile tef
Ceş-i müjgânuñ olup tîr-i nigeşle saf saf
Sehm-i âzârûña tâ-key ola bu sine hedef

Baňa rağm olmağ için bula vücûh ile şeref
 Dest-i ağıyâr ide gül-berk-i izârıñı telef
 Bu degül âdet-i dîrîn-i cevânân-ı selef
 Kerem it sen dahi uşşâka olup hayr-ı halef

Kerem ağıyâre cefâ âşıkâ kanûn itme
 Beni bu vech ile lutf eyle ciger-hûn itme

V

Bî-vefâ bendeñi evvel ne idi bunca kerem
 Dil-i mecrûha olurdu der-agûşuñ merhem
 Sebebin söyle niçün şimdi bu âzâr-ı sitem
 Hâk olursam rehûñe eylememek atf-ı kadem
 Virüp ağıyâr-ı azâz ile safâ baňa elem
 Niçe tâkat getirür böyle cefâyâ âdem
 Dest-i a'dâ ile zülfuñ degül itmek derhem
 Eyleme başuñ için bâd-ı sabâyı mahrem

Sakın âhumdan eyâ taze gül-i gül-bün-i nâz
 Virmesün berk-i gül meşrebüñe sûz u güdâz

VI

Çünkü mümkün degül evvelki gibi yâr olasın
 Ya'ni ağıyârı koyup bendeñe dil-dâr olasın
 Göreyüm bir puta üftâde-i gam-hâr olasın
 O cefâ-kâr ola sen âşık-ı nâ-çâr olasın
 Derd-i aşkı ile dil-hasta vü bîmâr olasın
 Ol tebessüm ide sen girye ile zâr olasın
 Hedef-i tîr-i sitem-kârî-i ağıyâr olasın
 Hâsılı ben gibi bî-rahme giriftâr olasın

Bilesin sen de Şinâsî ye cefâ eyledigüñ
 Baňa rağm eyleyüp ağıyâre vefâ eyledigüñ

18
SÂLIK EFENDİ

18/2

TERKİB-İ BEND-İ MÜŞTEMİL-İ BE-ESÂMİ-İ
ŞU'ARÂ DER MEDÎH-İ BEHÇET EFENDİ

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

I

Ey matla-ı dîvân-ı şeref-nâme-i Behcet
V'ey fihris-i ser-levha-i dîbâce-i Cevdet
Zâtuñdur olan müntehab-ı defter-i ikbâl
Tab'uñdur olan fezleke-i nüsha-i Ref'et
Ni'metdür olan fazla hur-ı hân-ı nevâlüñ
Dâmânuña h^vâhiş-ger-i takbîlidür iffet
Servet kim ola câ'ize-dâr-ı kef-i lulfuñ
Midhat ger olur devlet ü iclâlüñe Haşmet
Âğuşına hasret-keş olup şâhid-i tevfik
Leb-teşne-i bûs-ı kademüñ mesned-i İzzet

Sensün şeref-i kadr ile akrânuña râcih
Acz âver-i evsâfuñ olur hâme-i Mâdih

II

Ey mâye-i kadr u şeref rütbe-i Sâmî
Kesb eyledi sâyeñde cihân dahme-i Kâmî
Eflâke küleh kûşe-i ikbâli resâdur
Devründe o dil şifte kim buldı Nizâmî
Gûyâ olup evsâfuñ ile elsîne-i Rûm
Oldı şu arâ-yı Acem'üñ güm-şüde Nâmî
Pürdür meyî evsâfuñ ile sâgar-ı idrâk
Efgende-i hâk olsa ne gam cür'a-i Câmî
Oldukca nişân-gîr-i selef nâvek-i hâmeñ
Meydân-ı hünerde ne kepâde ola Râmî

Ol kim rûşen-i fenn-i edâda ola mâhir
Olsun ni am-ı vasfuñ ile dehrde Şâkir

III

Rahş-ı kalemüñ semt-i kemâle olup Âtîf
Taklîd idemez şîve-i irfânuña Ârif
Bir kâlîba ifrâg idemez sebk-i hayâlüñ
Vasfuñda kelâl-âver olur hâme-i Vâsîf
Mermûz-ı zamîrüñ olan esrâr-ı garîbî
Erbâb-ı beyân mevkif-i idrâkde Vâkîf
Zeyl-i keremüñ setr ide noksânuñı yohsa
Bezmünde olur perde-birün da'vi-i Kâşîf
İhrâz ider âlemde şeb-i kadr-ı ümîdin
Yek-lahza olan da'ire-i lutfına Âkîf

Devründe ferâmuş olunup kıssa-ı Hatem
Oldı saña âyîn-i kerem cümle Müsellem

IV

Hâmem ki tuta vasfuñ ile râh-ı Senâ-yı
 Kilk-i digerân eyleyemez arz-ı Nevâ-yı
 Kâlâ-yı sühan tutmuş iken gerd-i kesâdı
 Temgâ-zen-i evsâfuñ olup buldı Yahyâ'yı
 Âzürde-i renc-i gam olan hâtır-ı yârân
 Terkîb-i medîhüñle bulur şimdi Şifâ'yı
 Pertev-res-i endîşe olup mihr-i hayâlüñ
 Târîk-i harem-hâne-i dil buldı Ziyâ'yı
 Tertîb-i sühan mevki'ine eyledüm âhir
 Her hamse-i engüş ile îsâr-ı Atâ'yı

Hakkâ ki mühim-sâz-ı müra'ât-ı rızâsın
 Pür lücce-i bî-sâhil-i ihsân u atâsın

V

Vassafuñ olup dâğ-zen-i akl-ı Selîmem
 Mazmûn-serâ perde-i i'câze Fehîmem
 İtmem felek-i nükte-i endîşeme vâkîf
 Bezm-i şeref-i şâhid-i vasfuñda Nedîmem
 Gavvâs-ı yem-i vasfuñ olup meşk-hevesle
 Sâhil-res-i beytü's-sadef-i dür-i Nazîmem
 Destümde yeter şâh-ı kalem mâye-i i'câz
 Sâlik-menişem tavr-ı belâgatda Kelîmem
 Hâmemdür olan bûse-zen-i dâmen-i evrâk
 İcrâ-yı rüsûmât-ı tahayyülde Resîmem

Sahbâ-yı sühan mest ide tâ ehl-i mezâkı
 Zâtuñ ola ser-meclis-i ikbâlde Bâkî

19
ŞEHRÎ
19/1

TERKÎB-BEND-İ ÂŞİKÂNE

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fa'ûlün

I

Ey gûşe-i çeşmi fitne-âbâd
Mülk-i dile şâh-ı gamze cellâd
Dest-i sitem-i nesîm-i nâzun
Gül-berg-i niyâzı itdi ber-bâd
Devründe visâl ser-be-zânû
Rif'atde firâkı girye mu'tâd
Ahdünde vefâ şikeste-hâtır
Dil-şâdter cefâ-yı bî-dâd
Kânûn-ı tazallümünde memnû
Âheng-i emân u nağme-i dâd
Buldı gam-ı aşkun öyle revnak
Ta'yîb ider oldı şâdı nâ-şâd
Şemşîr-i tegâfulünden ey şûh
Olursa da dil cerâhat-âbâd
Sıhhat bulayum eger umarsam
Derd-i dilüme devâdan imdâd

Ben âşık-ı derd-i bî-devâyam
Ben münkir-i lezzet-i şifâyam

II

Dil ideli derdün ile ülfet
Merdüd nezârem oldı sıhhat
Hicrânuna olmayam sezâvâr
Eylersem eger ümîd-i vuslat
Zehr-âbe-i ıztırâb-ı aşkun
Olsun dile mâye-bahş-ı râhat
Nûş eyler iken idersem i'tâ
Pîşânî-i şevk- çîn-i rahmet
Sol denlü var ârzû gönülde
Virsen de nezâreye icâzet
Pâsûde-i çeşm-i vasl olunca
Ol dahi olur nigâh-ı hasret
Vakf-ı gam-ı derd-i hasretündür
Hep dildeki raht-ı sabr u tâkat
Çekmekde o derdi mürşid-i aşk
Eylerse bana atâ-yı himmet

Bî-derd olayum devâ dilersem
Bî-gam olayum safâ dilersem

III

Ey âfet-i cân-ı âşık-ı zâr
V'ey gamze-i şûhı gibi hûn-hâr

Zinhâr zinhâr olma böyle
 Ağyâr- nevâz u âşık-âzâr
 Âşıkda olan hulûs-ı aşkı
 Hübâna düşer mi itmek inkâr
 Uşşâk degül mi şâhidânun
 Mâhiyyet-i hüsnin iden izhâr
 Uşşâk degül mi cins-i hüsne
 Cân u dil ile olan harîdâr
 Uşşâk degül mi nâzı iden
 Mazmûn-ı niyâzdan haberdâr
 Uşşâk degül mi zevk-i katli
 Cellâd-ı nigâha iden iş'âr
 Efgân efgân ey sitemger
 İnsâf insâf ey cefâkâr

Bin âşık bir nigâh idersin
 Anı dahı gâh gâh idersin

IV

Ey nâsıh-ı tarz-ı dil-nevâzî
 V'ey münkir-i resm-i çâre-sâzı
 Müştâk-ı devâ-yı pürsişündür
 Derd-i dil-i afiyet-güdâzi
 Şevk-ı ruhun ile dilde eyler
 Her dâğ-ı şekîb şu le-bâzî
 Gül-deste-i nâziş ile yâd it
 Dil-haste-i pister-i niyâzı
 Hasret-zede-i teğafül itdün
 Uşşâk-ı kadr-şinâs-ı nâzı
 Ser- mahrem-i sırr-ı gamze itdün
 Ağyâr-ı zebân-ne-dân-ı râzı
 Küfr ise tarîk-i dil-berîde
 Temyîz-i hakîkî vü mecâzî
 Min-ba din aşk ile hevesden
 Ref' eyle nizâ'-i imtiyâzı

Hübânda olmayınca insâf
 N'itsün ana âşıkân-ı dil-sâf

V

Cân ber-kef ü kâtil ise mühmil
 Öldürdi hücûm-ı şevk-ı bismil
 Dil bezm-i rızâda el-ataş-gû
 Sâkî-i şehâdet ise münhil
 Ey hancer-i ârzû-yı vaslı
 Nev-mîdî nigâr-ı levha-ı dil
 Bismilgeh-i aşkda zulümdür
 Kurbânî-i şevka rahm-ı kâtil
 Ey şîve-i imtinân-ı kat'i
 Ser-mâye-i hûn-bahâ-yı sad dil

Cellâd-ı kazâ-tüvân-ı gamzen
 Ol dem k'ola katl-i âma mâil
 Şehrî-i emân terennüm-i aşk
 Ol nâ-muhal-i mezâk-ı bismil
 Câ'iz ki şehîd-i gamzen ola
 Zinhâr zinhâr olma gâfil

Feryâdına bakma bî-eşerdür
 Tahrîk-i hevesle der-be-derdür

20

TIPLÎ

TERKÎB-İ BEND

Fâ'ilâtûn Mefâ'ilün Fâ'ilün

I

Ser-i zülf-i zebân-ı âfetdür
 Gamzesi tercemân-ı âfetdür
 El-hazer el-hazer ki gamzeleri
 Âfet-i cân u cân-ı âfetdür
 Zülf-i ham-geşte-i füsûnsâzı
 Dâmen-i dermiyân-ı âfetdür
 Peyrev-i aşkı mâye-i fitne
 Tâb-ı hüsnî tüvân-ı âfetdür
 Zîr-i zülfinde hatt-ı nev-hîzi
 Âfet-i hânüman-ı âfetdür
 El-hazer ey sitemkeş-i câvid
 Ahd-i fitne zamân-ı âfetdür
 Gûşe-i çeşm-i gamze-perverdi
 Hâne-i mîhmân-ı âfetdür

Dil-rübâsı tamâm hercâyı
 Ehl-i aşkı sefih ü sevdâyı

II

Çeşmi berk-i salâh-pûş-ı sitem
 Zülfi Efrasiyâb-ı cûş-ı sitem
 Hâl ü hattı siyâh-mest-i adab
 Leb şîrîni bâde-nûşı sitem
 Gamzesi bî-nihâye merdüm-küş
 Her nigâhı sitem-fürûş-ı sitem
 Ham-ı ebrû-yı cümbüş-engîzi
 Mevce-i bahr-ı pür-hurûş-ı sitem
 Ahd-i zülfinde devr-i çeşminde
 Fitne şâkird-i sahtgûş-ı sitem
 Zahm kâri-i tîr-i gamzesidir
 Evvelîn müjde-i sürûş-ı sitem
 Dâmen-i zülf-i ham giriftesidir
 Hâme-i fitne-i be-dûş-ı sitem

Şule-i âh-ı keremtâr-ı heves
Dest-i feryâd-ı yâre sâz-ı nefes

III

Bir tebessüm medâr-ı işretdür
Subh evvel bahâr-ı işretdür
İtme bir âşına nigâhı dirîg
Dil garîb-i diyâr-ı işretdür
Keştî-i câm-ı düşmen-i sâhil
Mevsim-i rûzgâr-ı işretdür
Câm elde surâhî zânûda
Devr-i meclis hisâr-ı işretdür
Ceyb-i sâ mân be-çâk-ı dest-i heves
Nakd-i fırsat ne târ-ı işretdür
Hande-i gonca girye-i jâle
Mây-e-i kâr u bâr-ı işretdür
Seng-i ta'nı riyâdan âzâde
Dem-i bûs u kenâr-ı işretdür
Câm-ı sâkî vü halka-i meclis
Dâm-ı anka şikâr-ı işretdür

Seng-i işretden oldı zahm-ı riyâ
Ser-i tövbeyle pâ-yı istiğnâ

IV

Ey şeh-i devlet-i vâz-ı istiğnâ
Evc-i bahş-firâz-ı istiğnâ
Nâz-ı hodbînüñe alışdı tamâm
Meşreb-i bî niyâz-ı istiğnâ
Âşiyân-ı hümâ-yı hüsnüñdür
Pençe-i şahbâz-ı istiğnâ
Şu'lezâr itdi hırmen-i mihri
Âteş-i cân-güdâz-ı istiğna
Meclis-i hüsne oldı pîrâye
Âlet-i şîvesâz-ı istiğnâ
Hande-i lâ l-i dil-firîbüñdür
Gül-i bülbül-nevâz-ı istiğnâ
Gâhi âyine-i nigâhuñdur
Sebeb-i imtiyâz-ı istiğnâ

İtme bigânelerle seyr-i çemen
Ey tenük ayş u âşinâ düşmen

V

Ey heveskâr-ı nâm u kâm-ı vefâ
Ey esîr-i emel gulâm-ı vefâ
Nağme-i sâz-ı bezm-i devletdür
Lafz-ı bî-ma'ni-i tamâm-ı vefâ
Hemçü karûre der-dükân-ı tabîb
Bezm-i erbâb-ı aşka câm-ı vefâ

Haber-i nâ-murâdî-i dildür
 Bûy-ı pîrahen-i meşâm-ı vefâ
 Tîg-i öZR-i zemâne der-begâlest
 Hançer-i ye s der-niyâm-ı vefâ
 Dâne sebz-est ey esîr-i ümmîd
 Ey karîb âşinâ-yı dâm-ı vefâ
 Rinde uğlutâ gâh mahşerdür
 Ey tâlebkâr-ı izdihâm-ı vefâ

Oldı Tıflî vefâ-yı ehl-i hümem
 Sûret-ârâm-i nev-arûs-ı adem

VI

Yeter ey arzû-perest yeter
 Dâmen-i câha dest-i pest yeter
 Gamze besdür yâ ehl-i câh nedür
 Dehre bir tünd-hûy-ı mest yeter
 Olma meftûn-ı devlet-i Kısra
 Bu kadar gamze hâr-ı pest yeter
 Hîz ü ber-hîz ez-makâm-ı ğurûr
 Bu kadar sıklet-i nişest yeter
 İtme esbâb- nâzı nev-ber-nev
 Saña ey h ‘oca herçü hest yeter
 Zîr-destâne olma hançerkeş
 Güşmâlî-i zûr-ı dest yeter
 Dâmen-i mihre destgîr ol
 Sâyeveş olma pây-pest yeter
 دفش جورکوردہ قلکست
 نان اربان جاه بی عکست

21

TIYBÎ

TERKÎB-BEND

Mef’ûlü Mefâ’ilün Fe’ûlün

I

Efsûs o fitne-i Hüdâ dâd
 Dünyâyı sitemle itdi berbâd
 İtmekde rumûz-ı çeşm-i şûhı
 Bir lahza hezâr-ı fitne îcâd
 Hâzır yine katl-i amm-ı uşşâk
 Hançer-keş olup o çeşm-i cellâd
 Vây olmaz ise nigâh-ı lütfi
 Merhem-zen-i zahm-ı cân-ı nâ-şâd
 Dest-i sitem-âzmâ-yı kahrı
 Mî mâr-ı harâb-ı mihnet-âbâd
 Her nükte-i dil-firib-i çeşmi
 Hallâl-rumûz-i fenn-i bî-dâd

Vâdî-i füsûn-i dil-berîde
 Hârûta olur nigâhı üstâd
 Nâ-dîde-i çeşm ehl-i dildür
 Devrinde visâl ğayr-i mu'tâd
 Ahdinde vefâ-yı cevri düşmen
 Pâ-bend-i ademden olmaz âzâd
 Efgân fiġân sad hezâr âh
 Efsûs u dirîġ u hayf u feryâd

Destinde zebûn-ı cevrdür dil
 Âlûde-i hûn-ı cevrdür dil

II

Ol şâh-ı memâlik-i letâfet
 Ol mah-ı tamâm-ı evc-ı ismet
 Fermân-ber idüp cihâniyânı
 Eflâk-ı cefâya dikdi râyet
 Ol gonca-i nâz itdi dâim
 Baġ-ı dile arz-ı hüsn-i tal'at
 Açıldı nesâyim-i gâmından
 Sînemde şukûfehâ-yı hasret
 Amma ki vezân olursa nâgeh
 Gülzâr-ı vefâda bâd-ı vuslat
 Heb-geşte ider hezâr-ı ışkı
 Hakka bu garîb-i câ-yı hayret
 Devrinde o şâh-ı mülk-i hüsnüñ
 Subhânallâh nedür bu hikmet
 Gelmekde mülâzımân-ı ışka
 Bî-dâd-ı vefâ cefâ mürüvvet
 Zehrâb-ı hadenk-i gamla göñlüm
 Ol meretebe zahm zahm-ı mihnet
 Ger olsa mu'âlicüm Masîhâ
 Olmaya nemek pezîr-i râhat

Dîrîne enîs-i derd-i ışkum
 Zahm-ı dilimüñ ilâcîdur gam

III

Ey gamzesi mest-i câm-ı âfet
 V'ey turraları makâm-ı âfet
 Ey nahl-ı çemensitân-ı fitne
 Vey serv-i bâlâ hırâm-ı âfet
 Ey cilve-i kâmetüñde muzmer
 Reftâr-ı fiten kıyâm-ı âfet
 Vakf-ı sitem it dil-i hazînüm
 Vir mülk-i gama nizâm-ı âfet
 Kânûn-ı belâyı eyle icrâ
 Ol bâ iş-i intizâm-ı âfet
 Pür sûz-ı tebessüm-i lebüñden
 Dünyâyâ tola kelâm-ı âfet

Olmasa karîni çeşm-i mestûñ
 Şöhret bulamazdı nâm-ı âfet
 Zülfüñde cuyûş-ı mülk-i fitne
 Gamzeñde ser-i licâm-ı âfet
 Her hâl-i siyâh lücce-i gam
 Her halka-i zülf dâm-ı âfet
 Hatt u müje ebruvân u gamze
 Âfet âfet-i tamâm-ı âfet

Yâ Rab bu ne turfa dil-rubâdur
 Pîrâye-i hüsnü hep belâdur

IV

Dil mâtem-i gamda dîde-nemnâk
 Pür-zahm-ı hadenk-i âhüm eflâk
 Cism âteş-i gamla dâğ-ber-dâğ
 Cân tîr-i sitemle çâk-der-çâk
 Dil aşkla zerre zerre ber-bâd
 Ten derdle uzv uzv der-hâk
 Sehv ile eger ki olsa sûde
 Zahm-ı dil-i haste-nâke tiryâk
 Hâsıyyet-i âb-ı tiguñ eyler
 Yüz mertebe anı da zehir-nâk
 Germ olmada âteş-i mahabbet
 Yanmakda vücûd misl-i hâşâk
 Tâ sâki-i ışk rûz-ı evvel
 Bir câmla itdi mest bî-bâk
 Dil buldı bir özge zevk-i câvid
 Cân oldu o mertebe tarab-nâk
 Rûsvâyî-i ışkdan belâdan
 Gelmez baña tâ-be-mahşer imsâk
 Çek tîg-ı cefâyı cümle câna
 İt mertebe-i vefâyı idrâk

Ölsem de sitemle âh itmem
 Ruhsâr-ı gam-ı siyâh itmem

V

Sakî kanı câm-ı hâlet-efrûz
 Gâlib dile ışk-ı âfiyet-sûz
 O deñlü humâr-ı gam musallat
 Cân u dil-i zâre rûz-der-rûz
 Âgâh olalım eger ki kevnde
 Biñ kere gelürse id u nevrûz
 Bir câm ile rûzum eyle firûz
 Lillâh terahhum it bu hâle
 İzhâr-ı nigâh-ı iltifât it
 Tâ ki bu itâb u nâz mermûz
 Kurbânî-i bezm-i şevk-i yârum
 Besdür baña bir nigâh-ı dil-dûz

Ham kâmet u zerd u derd-nâkum
 Şâh-ı gama bir kemân-ı zer-dûz
 Bir bülbül-i gülsitân-ı derdüm
 Oldukça sürûd u şeyven-endûz
 Ol feyzle bülbülân-ı gülşen
 Tab umdan olaydı nâle-âmûz
 Feryâda gelüp lisân-ı ezhâr
 Eylerdi terennümât-ı dil-sûz

Tıybî-i melâmet iştiharum
 Devrân-ı gamuñda bî-kararum

22
VECÎHÎ
 22/1

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Yine dil bir cihân fitnenüñ aşkıyla şeydâdur
 Yine nev-mübtelâ-yı işve-i çeşm-i dil-ârâdur
 Girîbân çâk ü bir ser-hâk ü âhı hem-ser-i eflâk
 Meger sûride-i keyfiyet-i câm-ı tecâllâdur
 Perîşân rûzgâr âlem-i derd ü belâ olmuş
 Giriftâr-ı kemend-i pür-ham zülf-i semen-sâdur
 Meger mümkün müdür ya olmamak dil-dâde-i aşkı
 O dil-ber kim aña dest-i inâyet çehre-pîrâdur
 Visal-ümmîdin itmek gerçi ol şûh-cefâ cûduñ
 Galat-endîşe sevdâ-yı abes bîhûde gavgâdur

Kad-i bâlâ ile mümtâz u hüsnile ser-ameddür
 Cefâ vü cevri gibi mübtelâ-yı aşkı bî-haddür

II

Dil-i uşşâk kasdına kurulmuş kavs-i ebrûlar
 Giriftâr itmege hep âlemi âmâde gîsûlar
 Nigâh u gamze âfet dîde-i ser-mest şehr-âşûb
 izaruñda belâ üzre belâdur hatt-ı hoş-bûlar
 İdüp fitneyle pür- iklîm-i cânı nergis-i mesti
 Göñüller hân ü mânın gâret eyler çeşm-i câdûlar
 Misâl-i verdi cennet dâ'ima sâd âbü hurremdür
 Cihânı bülbül-i şeydâ ider ol verd-i hod-rûlar
 N'ola giryân u ser-gerdân iderse halk-ı dünyâyı
 Rûh-ı hûbândaki ol haller ol anberîn mûlar

Bulunmaz hiç nazîri hüsn ü hulk ile letâfetde
 Adîl olmaz oña kimse güzellikde melâhetde

III

Aceb meh-veş acerb dil-kes acerb sun'ı ilâhîdür
 Hırâmân oldığı yirde güzeller hâk-râhîdür

Güzer-gâhı n'ola pür olsa ervâh-ı mukaddesden
 O şûh-ı nâz perver şehr-i hüsnüñ pâdişâhîdur
 Güher-senc-i tebessüm la'l-i şûh dürr-i feşânîdur
 Safâ-yı hâtır-ı erbâb-ı dil çeşm-i siyâhîdur
 Ser-efrâz oldıgun bildirmege ol kadd-ü bâlânuñ
 İki gîsû-yı müşk-efsân-anber bû güvâhîdur
 N'ola her demde olmazsam nigâh-ı lûtfuña mazhar
 Sitem uşşâk-ı zâre dil-berânuñ resm ü râhıdur

Ne deñlü cevır iderse eylesün kim ser-firâzumdur
 Gehi der hüsn-i ta'bir ile bu nâz-ü niyâzumdur

IV

Hayâlûñ hem-nişînum kâmetün hâtır-nişânımdur
 Visâlûñ fikri künc-i derdü gamda mihr-bânımdur
 Bilen ol gamzelerdür hâl-i cân-ı nâ-şekîbânı
 Derûn-ı dilde zîrâ mahrem-i râz-ı nihânımdur
 Hevâ-yı kâkülüñdür gerçi ser-gerdân iden ammâ
 Nigâh-ı dil-firîbüñ bâ'is-i ârâm-ı cânımdur
 Perîşân eyliyen gîsûlarûñ âh-ı dilümdür lîk
 Cemâlûñ gül-senin sır-âb iden eşk-i revânımdur
 Bu deñlü nâgme-pîrâyı ider gül-zâr-ı kûyuñda
 Dimezsın bu dahi bir andelîb-i nâ-tüvânımdur

Egerçi görmedi bir rû-yı dil ol çeşmi âhûdan
 Degil hâli dil-i şûrîdemüz yine tek u pûdan

V

Nihâl-i kâmetüñ çekmiş meger bâg-ı iremden ser
 Ki olmakda dem-â-dem ser-firâz-u sebz-i hurrem-ter
 O verd-i tâzededen hem-vâre kesb-i renk ü bû itsün
 Açıldıkça sipihrüñ sebze-zârında gül-ı hâver
 İderdi vasf-ı hüsnüñ yâd-gâr-ı âlem-i bâlâ
 Vecîhî olsa idi iltifât-ı hâsuña mazhar
 Ne fettân oldıgun fehm itmeyüp iklîm- i hüsn içre
 Saña üftâdelik arz eyleyen ey şûh-ı meh-peyker
 Bu beyt-i dil-güşâsın şa'irüñ gûş eylesün benden
 Bile tâ kim ne derde mübtelâdur cân-ı gam perver

Olur mı böyle bir meh-pâre-i mest-i perî-peyker
 Ki Cibrîl-i Emîn tîr-i nigâhından hazer eyler

22/2

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

I

Bir âfetüñ oldu dil esîri
 Hüsn ile cihânda yok nazîri
 Ruhsâre-i nûr-pâşî olmuş
 Eflâk-ı hasen meh-i münîri
 İtmekte çü âhû-yı girîzân
 Bîm-i müjesi gârende şîri
 Çün neşve-i mey ferâh-fezâdur
 Lutf-ı sühanân-ı dil-pezîri
 Mümkün mi nigâh o gamze-kâre
 Elden mi düser kemân-u tîri
 Bak ol hâd ü hâl ü kadd ü hüsne
 Gör hikmet-i sâni-i kadîri
 Zahm-ı dilümi görüp iden ta'n
 Ahuâlimüñ olmayup habîri

Bilmez mi nedür nigâh-ı şûhı
 Ceşmân-ı sitem penâh-ı şûhı

II

Çeşm-i siyehi aceb belâdur
 Uşşâka hemîşe fitne-zâdur
 Bî-gâne degil nigâhı ammâ
 Ol gamze-firîb-i âşinâdur
 Kârı o nigâh-ı çeşm-i mestüñ
 Geh lutf-ı kerem gâhi cefâdur
 Kurban olayum o nâzenîne
 Bir şâhid-i şûh u dil-rübâdur
 Ser-geşte-i hüsni mihrle mâh
 Âvare-i kâküli sabâdur
 Diller n'ola aña olsa beste
 Şâhin-şikâr bir hümâdur
 Yok hüsne misli çün beşerde
 Ol şûha melek disem sezâdur

Üftâde-i kaddi nâzeninân
 Dil-dâde-i hüsni meh-cebînân

III

Allah nedür bu kadd ü kâmet
 Arz itdigi dem kopar kıyâmet
 Gül-zâr-ı cihânı zeyn için yâ
 Bir tâze nihâl-i bâg-ı cennet
 Bir kez bakan ol cemâle eyler
 Sarf-ı dil ü câna bezl-i kudret
 Bülbüllerinüñ figânın it gûş
 Ey tâze gül-i bahâr-ı behcet

Lutf ile gehi tebessüm eyle
 Ey gonçe-i gül-istân-ı ismet
 Ey hüsrev-i mülk-i ser-firâzı
 Uşşâka cefâyı itme âdet
 Cân ü dil-i derd-mende-gâhı
 Lutf-u kerem it budur mürüvvet

Kurban olayum o hadd ü hâle
 Ol hûbî-i hatt-ı bî-misâle

IV

Hatt mı yâ benefşe-i çemen mi
 Yâ sırr-ı kelâm-ı zü' l-minen mi
 Olmuş o hat aña satr-ı târîh
 Ser-çeşme-i Hızır ol dehen mi
 Yâkut-ı müferreh- i lebünde
 Dehân mı yâ lülü-i aden mi
 Bir nûr-i mücessem oldı zâhir
 Ey ki o şûh gül-beden mi
 Bir âfet-i dil-sitân göründi
 Bilmem o civân işve-fenn mi
 Şûrideligüm bu deñlü bilmem
 Ol çeşm-i siyâh u gamzeden mi
 Tarr-ı revîşin idüp temâşâ
 Dil dâde hemân o şûha ben mi

Amâde-i seyri kudsiyan hep
 Pâ-bûsına teşnedür cihân hep

V

Rûyuñ gibi var mı verd-i handân
 Kaddüñ gibi gül-bün-i hırâmân
 Bir sencileyin güzel olur mı
 Hem nükte-güzâr u hem sühandân
 Âhenk terennüm itseñ eyler
 Te'sir-i mukaddesânı hayrân
 Ta'bir-i edâ-yı dil-firîbüñ
 Ser-nâme-i hüsne oldı ünvân
 Her nükte-i la'l-i rûh bahşuñ
 Mihr-i dehen-i sühan-güzerân
 Bu dâniş ü fehmler cihânda
 İtmiş seni Hakk güzîn-i akrân
 Seyr eyleyüp ol cemâl-i hûbi
 Tahsîn ile diyeler harîfân

Vasliye sezâdur olsa bende
 Mânend-i Vecîhi ber-figende

1.2. XVIII. YY. TERKÎB-İ BEND METİNLERİ

23

AHMET SÂDİK ZÎVER

23/1

VE LEHU TERCÎ-BEND DER ETVÂR-I ÂLEM

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

I

Sanmañ bizi sũfi gibi bî-hûde makâlüz
 Bergeşte kelâm olduk ise ayn-ı kemâlüz
 Mismâr-ı senâmuz ta'accüb olsa da ser-tîz
 Gülmîh-ı ser bedreka-i ehl-i dalâlüz
 Yârîñ leb-i Şîrîni delüb kûh-i vücûdı
 Ferhâd'a kühîstân-ı muhabbetde misâlüz
 Nîsvân gibi olmamışuz pîr u eslâf
 O1 demde ricâl anlar ise biz de ricâlüz
 Ahbâba idüb tavr-ı tevâzu'la nevâziş
 Düşmenlere zânû-zede-i ceng ü cidâlüz
 Biz meyve-i irfânı n'ola halka yidürsek
 Bâg-ı hüner içre güzelim tâze nihâlüz
 İlzâm ideriz zâhîdi pür-hâş-ı sühanda
 Meydân-ı ma'arifde bugün Rüstem-i Zâl'üz
 Erbâb-ı su'âle açub ebvâb-ı cevâbı
 Ashâb-ı cevâbı bulıcak ehl-i suâlüz
 Her kim ki nigâh eyleye kendin görür
 âhir Her âdeme bir vaz la âyine-i hısâlüz
 Şems oldı bizüm tâli'ümüz gerçi cihânda
 Zann eyleme zâhid bizi makrûn-ı zevâlüz

Noksânını tekmîl ideriz ehl-i kusûruñ
 Her hâlde pâdâşiyuz erbâb-ı huzûruñ

II

Ki teşne-leb-i hicr oluban âteşe yanduk
 Ki nûş-ı zülâl-i ni'am-ı vaslıla kanduk
 Eşhâs-ı telâmîze urub lâf u güzâfi
 Üstâd-ı cihânı göricek hayli utanduk
 Reşk itse n'ola nakd-ı kemâlâta tûvânger
 Ser-mâye-i iz'ân-ıla biz ânı kazanduk
 Zâhidlerüñ a'mâli ki makrûn-ı riyâdur
 Biz şem'a ile işledük ammâ ki usanduk
 Tahsîl-i meh-i ma'rifet-i necm-i hünerde
 Hürşîd-i saffet der-beder afâkı tolanduk
 Tâvûsa hacâlet virir arâyişümüz çün
 Başdan ayaga gevher-i hikmetle tonanduk
 Telvîn ideriz âlemi bî-reng olub ey dil
 Bir sıbg-ı ilâhî ile ma'nâda boyanduk
 Gâhî arayub ma'rifet ashâbını bulduk
 Gâhîce dahi bezm-i cihân içre arandık

Deryâ gibi safvet-i hevesinde gice gündüz
 Enhâr-ı saffet seyl-i havâdisle bulandık
 Tahsîl-i ma'ârifde kılub bezl-i tekâpû
 Gayret kemerin cümleden evvelce kuşandık

Ârifânı nâdâna kıyâs eyleme zâhid
 İmânı hele küfre esâs eyleme zâhid

III

Ebnâ-yı zamânuñ çoğı yâhû süfehâdur
 Encâm-ı meveddetleri bil-cümle hebâdur
 Yetmiş iki biñ millet ile eyledüm ülfet
 Nâdir görürüm anları kim ehl-i vefâdur
 Bir kavmün adı zâhid u âbid bi-reng hem
 İki dahi nefis-ül-emr ehl-i riyâdur
 Câhil didigin rind idiyor neşr-i ma'ârif
 Âlim geçinen sifle reis-ül-cühelâdur
 Kizb ile nice kâzib idüb kat-ı menâzil
 Sıdk ile çoğ âlüfte giriftâr-ı belâdur
 Esnâfuñ ise kesb-i habîs olması gâlib
 Ser-mâyeleri ekserinüñ renc u riyâdur
 Her fırkaya sârî görünür hakla bâtlı
 Ammâ taraf-ı aglebi butlân u hevâdur
 Evsâf u izâfet imiş a'mâl-ıla ef'âl
 Ashâbına nisbetle bulur şerr u hatâdur
 Rindânüñ adı fisk-ıla ilhâd-ıla meşhûr
 Sûfîler ise mürtekib çûn u çirâdur
 Cânum sıkılır sûret-i ashâb-ı riyâyâ
 Kim şekl-i nifâkânesi bir başka edâdur
 Olmazsa eger kavli ile fi'li muvâfık
 Redd eyleme ol kimseye dirlerse münâfık

IV

Âyât-ı ehâdîse olub cân-ıla mâ'il
 Oldım hele vüs'imca ma'ânîsine vâsıl
 İnsâf ile ahkâmına im'ân-ı nazarda
 Dört mezhebüñ ashâbına var anda delâ'il
 Mezhepleri hak oldu beher fırkaya nisbet
 Ammâ ki hatâ olması da olmadı zâ'il
 Cem olmadı ref olmadı hak ile hatâ pes
 Zann oldu harîm-i harem-i mezhebe dâhil
 Bu vech-ile fetvâyâ teveccüh ideriz biz
 İmân-ıla zann bir yerde cem olması bâtlı
 Hükminde hatâ itse dahi kavli esah bu
 Ecr olmadadır müctehid-i mezhebe hâsıl
 Âlimde cevâb itdi suâl üzre tevakkuf
 Muhtâc-ı cevâb oldu velî iş bu mesâ'il
 Tahsîl-i vukûf eyleyemez süñ bu mahalle
 Hem-sohbetüñ oldukça senüñ cins-i erâzil

Bir müşkili yok gibi turub gurrelenürsün
 Olduñ nice biñ mes'elede câhil u gâfil
 Katl eyledi ma'nâda seni kibr u gurûruñ
 Kendi sıfatuñ oldu saña semm u helâhil

Bu neş'ede sen itmez iseñ nefsüñi tahlîs
 Hüsrânun mübîni iderim ben saña tahsîs

V

Ashâbınuñ on dânesine şâh-ı şefâ'at
 Hükm eyledi cennetle idüb mahz-ı beşâret
 Bâkîsine hükm itmedi ashâb-ı güzînüñ
 Hem anlara göstermedi yüz iş bu sa'âdet
 Ayâ ne idi anlaruñ a'mâli ki oldu
 Kendilere engüşt-i risâlede işâret
 Ta'ayyün-i ahkâm-ı evâmirle nevâhî
 Aksâm-ı ibâdât gerek zühd-i riyâzet
 Ashâbıñ olur ba'zısı anlarla müsâvî
 Zâ'id demekî şimdi bu vâdide ne hâcet
 Mânend-i nîgehin anlarla itâ'atde sebep ne
 Tenhâ ola on âdeme bu güne inâyet
 Ey nûr-ı basar eyle bu ma'nâyı tasavvur
 Bu mes'elede var gibi bir ince zekâvet
 Tâlibleri bu nüktenüñ itmede tekâpû
 Âşıkları bu mes'elenüñ bî-hadd u nihâyet
 Muztar oluban vaz-ı kadem eyledüm âhir
 Ben dâhi idüb anlara bu yolda refâkat
 Hizmetle mi himmetle mi her neyle olursa
 Tashîh iderüm kalmaya tâanda sakâmet

İhmâl ile hâsıl mı olur nakd-i ma'ârif
 Keslân ile sohbet idemez nev-i avârif

VI

Ey zâhid-i felfes bizi bî-fer mi sanursuñ
 Kendin gibi ehl-i hüner mi har mı sanursuñ
 Akreb gibi itsen dahi dünyâlığı ser-tîz
 Sen kendüni âdem yutar ejder mi sanursuñ
 Evzâ-ı salâh ile kılub çeşmüñi pür-zeyn
 Cennetle mü'eyyed mi mübeşşer mi sanursuñ
 Hur mihre dürer dânişüñi eyleme izhâr
 Bâzâr-ı hünerde anı cevher mi sanursuñ
 Rindân-ıla ceng itmege meydân-ı sühandâ
 Evhâm-ı hayâlâtıñı asker mi sanursuñ
 Kan yutdurur erbâb-ı dile çarh-ı sitem-ger
 Yohsa sen anı bâde-i ahmer mi sanursuñ
 Itrâ-ı edânı seni tefrîh ider ammâ
 Ârifleri zu'mıñca mükeddermi sanursuñ
 Bakmazsa n'ola dergâhına Haydar-ı ma'nâ

Sen dâ'ireñi kal'a-i hayber mi sanursuñ
 Avratlara mevkûf ola çûn fart-ı neşâtıñ
 Âlemde aceb sen de seni er mi sanursuñ
 A'mâlûñi zu'mında idüb sen hayra izâfe
 Alâyiş-i rindânı meger şer mi sanursuñ

Ta'zîr-i şedîd eylemek erbâb-ı zunûna
 Ma'nâda ilâc itmek olur ehl-i cünûna

VII

Asbâb-ı nifâkın cesed u cânına la'net
 Sâlûslaruñ dînine î mânına la'net
 Bî-behre iken kibr u gurûr itmege tâlib
 Nâdânlaruñ şânına ünvânına la'net
 Bir habbeye biñ minnet ider virse de farzâ
 Mümsikleruñ ikrâmına ihsânına la'net
 Ağyâra niyâz âşıkâ nâz itmege başlar
 Dehrüñ güzelim zümre-i bûbânına la'net
 Âyine-i irfâna cilâ virmeye herkez
 Ol kevnemüñ sekrine sekrânına la'net
 Kârı yüze gülmekdurur erbâb-ı nifâkuñ
 Billâhi anuñ dîde-i giryânına la'net
 Tâcir ki ticâretle ider cânına azrâr
 Kesb eylese de sûdine hüsrânına la'net
 İdrâk idemez sûret-i tahkîki mukallid
 Ol kimseleruñ pertev-i ezhânına la'net
 Nâmla ki olub gırra vü mihmânı kılar redd
 Mağrûrlaruñ deriñe vü der-bânına la'net
 Dünyâyâ vü ukbâyâ yarar cünbüşi yokdur
 Tenbelleruñ idrâkine iz'ânına la'net

Pek dinle kabul eyle sahîh oldı kelâmum
 Gûş itme rekâketle fasîh oldı kelâmum

VIII

Gördüm ki avâmuñ eser-i sûdı zarardur
 Her işlerinüñ âkıbeti habt u şerdür
 Her-demleri bin hîle ile oldı dige-gûn
 Gîtdikleri yol reh-güzer-i nâr-ı sairdür
 Âdetlerinüñ nâmıdur aksâm-ı ibâdet
 Niyetleri kâfirlere nisbetle beterdür
 Âlât-ı ta'ayyüş idünüb tâ'at u şer'î
 İmân-ıla İslâmları mahz-ı siperdür
 Terk eyledüm ol firkânüñ ahlâkını zîrâ
 Hem kendilere hem bize ol hâl-i kederdür
 Gûş-ı dile hâtifden irüb iş bu makâle
 Tâ'atde halâvet didiler asl-ı hünerdür
 Gel gör ki halâvet didüğüñ tâb-ı hüviyet
 Âteş-gede-i aşkdan bir pâre şererdür

Aşk oldu ibâdâta metânet viren el-hak
 Aşk olmasa a'mâl-ıla ef'âl hederdür
 Pehnâ-yı muhabbetde durur lezzet-i güli
 Aşk ehline bir sufra-i pûr-şehd u şekerdür
 Her şeyi fedâ eyleyüben aşka yöneldüm
 Bildüm bu sefer cânuma ferhunde seferdür

Tesbîh ider aşk ile mezârumda giyâhum
 Her halde aşk oldu benüm püşt-i penâhum

IX

Men bir güzele âşık-ı üftâdeyüm ammâ
 Ser-keşlik ider bende-i şermendeye hâlâ
 Her çend niyâz eylesem ol şûh-ı cihâna
 Rahm ile nigâh eylemez efgânuma kat'â
 Sayd olmadı ol dâne-i emvâl-ıla gitdi
 Mümkün degül itmek anı ihsânla ihrâ
 Yâ nice olur hâl-i perîşânımız ol büt
 Râm olmaz ise vâh bize âh dirîgâ
 Ey dil-ber-i gül-çehre-i gül-zâr-ı melâhat
 Kılma beni bülbül gibi âşüfte vü şeydâ
 Bir âşık güyâ benim âlemde kerem kıl
 Redd itme beni eyleyüben cümleye rüsvâ
 Sen sanma ki nevmîd olam azâr-ıla senden
 Vallâhi senin aşkını terk eylemem aslâ
 Ahdümde degül kat-ı vedâd eylemek âhir
 Günden güne hiddet buluyor sârim-i gavgâ
 Allâh'ı severmen dahi ne dîne taparsuñ
 Bir kerre nigâh eyle benüm hâlime cânâ
 Firdevs-i visâl olmuş iken matma-i çeşmüm
 Gel kılma beni dûzah-ı hicrânunîa ilkâ

Hûn oldu benüm eşk-i terim kanı mürüvvet
 Öz bâşın için böyle midür şart-ı muhabbet

X

Zîver ne belâ başımuza vaz-ı edânı
 Hâlince derâz itmede her biri zebânı
 Kimden ne alup kangısına eyledüñ azrâr
 Hulkuñ bizi zemm itmededür pîr u civânı
 Me'lûf-ı uyûb olmuş iken kendüleri
 heb Ehl-i dilüñ ayâ ne ola nâsa ziyânı
 Bazıları deyyûs durur ba'zısı me'bûn
 Bazısı muhanneslik ile tutdı cihânı
 Kendileri ifsâd ile izlâl ile meşgûl
 Fasl itmededür yine fülân ibn-i fülân
 Evlâdının dostlukları yok ehl-i hevâdur
 Bend eylediler dâmen-i tezvîre miyânı
 Sohbetleri sihriyye vü hezl ile mülevves
 Tekdîr ider ülfetleri hem-rûh-ı revânı

Gûş itmek ise anlaruñ evsâfını kasduñ
 Müsellahda temâsâ idegör hâl-i sükkânı
 Allah'a ba'îd anlar ile ülfet idenler
 Anlardan ırag olmağla buldum emânı
 Sıklet getürür hâtıra sohbetleri herkez
 Dünyâ tama'ıyla iderek âh-ı figânı

Avret-meniş ile er iseñ itme refâkat
 Pâk olmuş iken cismüñi sen kılma cenâbet

24

ARPAEMÎNÎ-ZÂDE MUSTAFA SÂMÎ

24/1

TERKÎB-İ BEND

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

I

Sûfî gibi zann itme bizi sübha-be-destüz
 Biz dâne-şümâr-i güher-i ahd-i elestüz
 Erbâb-i riyânuñ serine cür'a-nisâruz
 Peymâne-i ser-şâr-i mey-i aşk ile mestüz
 Kuhlü'l-basaruz sâye gibi dîde-i mihre
 Hâk-i kadem-i ehl-i melâmetde ki pestüz
 Ka beyle sanem-hânede yek-reng-i sücûduz
 Biz hânkah-i dilde ki Allâh-perestüz
 Bilmezse n'ola kadrümüzi zâhid-i hod-bîn
 Ol âyineyüz kim kefi zengîde şikestüz
 Ser-geştelerüz dür olalı menba'umuzdan
 Seyl-âb-i sahâri gibi bî-cây nişestüz
 Güm-kerde-sürâg-i reh-i hayrânî-i aşkuz
 Hızır ile o vâdîde ki biz dest-be-destüz
 Sagar be-kefi meykede-i aşk-ı Hudâyuz
 Fark-i felege cür'a-feşân turfe gedâyuz

II

Ey zâhid-i kısrî-suhan-i da'vî-i bâtıl
 Bî-zâ'ika-i lübb-i kemâlât-i efâzıl
 Tâ key olasın münkir-i erbâb-i hakîkat
 İnkâr-i selefde idüp îrâd-i delâ'il
 Âlim geçinüp olmasın ehl-i kemâlüñ
 Geh zendaka vü küfrine geh fiskına kâ'il
 Te'vile tevakkuf iden akvâl-i kibârı
 Zâhirde koyup itmedesin bîatını zâ'il
 Har-mühre-i inkârını ârâyiş idinmiş
 Lâ-yefhem olan hayl-i harân-i mütesâfil
 Lâyık mı olup mu'tesif-i câde-i tasdîk
 Dünbâle-rev-i tab'uñ ola bir nice câhil

Hıfz itmek ile cerbeze-i felsefiyâtı
Zann itme ki olduñ reh-i tahkıkde âkil

Bildüñ mi nedür mebde ile semt-i ma'âdı
İlm añlama ey tîre-derûn nakş-i sevâdı

III

Erbâb-i şühûduñ suhanı keşf-i hikemdür
Makbûl-i sanâdîd-i suhan-dân-i ümemdür
Endîşe-i hüccâb-i nihân-hâne-i esrâr
Miftâh-i tılısmât-i ma'ânî-i kıdemdür
Âyîne-i kalbinde o rûşen-güherânuñ
Jeng-i ene'iyet eseri mahz-i ademdür
Yektâ-güher-i vahdete tâlib olup anlar
Enhâr gibi vâsıl-i ser-menzil-i yemdür
Süretde gedâyân-i nemed-pûş-i melâmet
Ma'nâda selâtn-i melik-hayl ü haşemdür
În'âmları bahşış-i feyz-i ezelîdür
Anlar hulefâ-yi rüsûl-i pâk-şiyemdür
Âdetleri hep bezl-i le'âlî-i hakîkat
İhsânları gencîne-i enfâs-i himemdür

Gördükleri âsâr-i şu'ûnât-i İlâhî
Seyr eylediler Hakkı mazâhirde kemâ-hî

IV

Gûş eyle merâtibde nedür ilm-i hakîkat
Erbâb-i şühûd eylediler böyle rivâyet
Olmışdı o mahbûb-i serâ-perde-i lâ-reyb
İtlâk-i nikâb-i harem-i gayb-hüviyyet
Bi'z-zât idüp şîve-i âgâz-i ta'ayyün
Âyîne-nümâ oldu cemâl-i ehadiyyet
Esmâ vü sıfât ile zuhûr eyledi a'yân
Çün itdi duvum mertebede cilve mahabbet
Eryâh-i besâ'itde ki oldu mütecellî
Ta'yîn idemez anı ser-engüşt-i işâret
Düşdükde merâyâ-yi misâliyyeye aksi
Sahrâ-yi tahayyülde görindi nice sûret
Bu mertebeden soñra semâvât ü anâsır
İtdi se mevâlîd ile tertîb-i şahâdet

İnsân olup enmûzec-i kül zât ü sıfâta
Pes mazhar-i tâm oldu bu cümle hazerâta

V

Oldı hat-i mecmû'a-i pîşânî-i insân
Hükm-i halekallâhü alâ sûreti rahmân
Bak dîde-i ibretle o âyîne-i pâke
Olsun dir iseñ pertev-i tahkık nümâyân
Ârif iseñ ey tâlib-i Hak sen seni añla
Gencîne-i mahfiye mahaldür dil-i vîrân

Bil geldüğüni mülk-i vücûda ne içündür
 Sa y it olasın pâdşeh-i kişver-i irfân
 Meftûhdur ebvâb-i kerem iste Hudâdan
 Omlaklığa zânû-zede-i sohbet-i pîrân
 Sarf eyleme evkâtüni bâzîçe vü lehve
 Divâne gibi olma sakın suhre-i sıbyân
 Ancak bu hevâ vü heves-i nefis ise maksûd
 Bu maddede müşterek oldu saña hayvân

Ref eyle gönülden hüçüb-i zulmet ü nûrı
 Nezzâre-i dîdâra degiş cennet ü hûrı

VI

Ârif iseñ ol perde-ber-endâz-i hatâyâ
 Tâ kim olasın mahrem-i halvetgeh-i ma'nâ
 Bir kerre nigâh eyle pes-i perde-i râza
 Üstâd-i suver-bâz olur ol demde hüveydâ
 Çün kâr-i nihânî-i meşiyet ola ma'lûm
 Çekme gam-i imrûz ile endişe-i ferdâ
 Sıdk ile rızâ-dâde-i takdîr-i Hudâ ol
 Virme halecân kalbime tedbîr ile aslâ
 Seng atsa da küdek-menişân olma şikeste
 Mecnûn-reviş ol âkil iseñ ey dil-i şeydâ
 Âyîne gibi tasfîye-i levh-i derûn it
 Tâ saña keder virmeye nîk ü bed-i dünyâ
 Yek-reng ü müsâvât gerekdür nazaruñda
 Tevbîh-i adû düst-nevâzî-i ehîbbâ

Mestâne-i ser-bâz-i tarab-hâne-i cân ol
 Müstağnî-i işretkede-i her dü cihân ol

VII

Sâkî sun o meyden ki ola neş'e-dih-i tâk
 Bir câm ile kıl def -i humâr-i dil-i gamnâk
 Ol bâde ki nâ-şüste-ruh-i gerd-i riyâyı
 Mînâ gibi sâbûn-i kefi mevcî ider pâk
 Ol âteş-i seyyâle-i nâmûs-i hîred-sûz
 Pâ-mâl-kun-i zühd ü vera çün has ü hâşâk
 Ol bâde-i pür-feyz ki geldükde hurûşa
 Teh cür'ası hâk oldu habâbı bu nüh eflâk
 Şem-i harem-efrûz-i dil-i tîre-nihâdân
 Bir katresidür mîskal-i âyîne-i idrâk
 Ref eyle bizi hâkden ey pîr-i harâbât
 Kaldur bir ayag ile yapış destüme bî-bâk
 Leb-teşnelerüz câm-i mey-i aşka Kelîmüñ
 Bu beytin idüp vird-i zebân-i dil-i sad-çâk

دلیستہ سازیم و اسیر می ناییم
 کہ موج شرابیم و کھی تار ربابیم

VIII

Mutrib ele al nây-i pesendîde-makâli
 Germ eyle defâsâ dil-i berhem-zede-hâli
 Feyz-i negam-i sâmi'a-sûzıyla rebâbuñ
 Âteşlere yak sîne-i uşşâk-i cemâli
 Def'eyle meded çûbek-i santûr ile dilden
 Darb idüp usûliyle ser-i şahs-i melâli
 Te'sîrini inkâr idemem nağme-i sâzuñ
 Lutf eyler iken cân ü dile cezbe-i hâli
 Nây-i şekerîñ-nağme ider hokka-i gûşı
 Kand-i kasab-i sükker-i hâlât-i me'âli
 Pürdür güher-i feyz ile sandûka-i tanbûr
 Meyl-i dil-i uşşak degüldür aña hâli
 Mızrâbda mı çûbda mı mûda mı te'sîr
 Zâhid bunı fehm it ko yeter kıl ile kâli

Çaldum taşa ben şîşe-i nâmûs ile nengi
 Mutrib kerem it sen dahi çal barbet ü çengi

IX

Dil-beste-i gîsû-yi ham-ender-ham-i aşkam
 Dîvâne-i zencîr-be-pây-i gam-i aşkam
 Perverde-i âguş-i mevâlîd-i selâşe
 Hayrû'l-halef-i silsile-i Âdem-i aşkam
 Geh vâdî-i Eymen gehî Mûsî-i tecellî
 Geh Îsî-i mu'ciz-nefes-i Meryem-i aşkam
 Geh pîr-i sipihrüñ eline sübha-i pervîn
 Geh sâz-i kef-i zührede zîr ü bem-i aşkam
 Biñ sûret ile zîb-i mecâlî-i şu'ûnam
 Geh hüsn ü gehî âşık ü geh âlem-i aşkam
 Gâhî girih-i musmat-i ma'nâda nihânam
 Geh cilvegeh-i sâha-i keyf ü kem-i aşkam
 Ma'nâ-yi basît-i eseri kâf ile nûnûñ
 Terkîb-i rumûz-i kelîmât-i fem-i aşkam

Mevsûm-i cehûl ü gehî med'uvv-i zalûmam
 Mahmil-keş-i ser-bâz-i emânât-i ulûmam

X

Yâ Rab kanı ol dem ki nihân idi bu hâne
 Nûr-efgen olan vuslat idi çeşm-i cihâna
 Ağyar nihân yâr nihân dil dahi nâ-bûd
 Ne resm nûmâyân idi ne nâm ü nişâne
 Bir bezm idi ol bezm-i safâ kim yoğ idi hîç
 Uşşâka temâşâ-yi cemâle bu bahâne
 Pür-neşve di cümlesi bir câm-i safâdan
 Hep bâde-i vahdet sunulurdu dil ü câna
 Kesret yoğ idi vahdet-i mahz idi bu âlem
 İsbât-i vücûd itmege yer yok digerâna
 Hep garka-be-nûr-i ehadiyyet idi eşyâ

Ma'dûm idi a'yânda temyîz-i miyâne
 Ma'lûme iken nükte-i elan kemâkâne
 Sad hayf ki olduk yine pür-hâb-i fesâne

Dil-şifte-i hüsn-i ezel çeşm-i şühûduz
 Hayret-zede-i âyine-i reng-i vücûduz

XI

Ey nûr-dih-i hestî-i eflâk-i anâsır
 Feyyâz-i vücûd-i suver-ârâ-yi mazâhir
 Dânen-de-i her müşkil-i ser-beste-i îcâd
 Bînen-de-i esrâr-i hafâyâ-yi zamâ'ir
 Bilmekde kemâlâtunu pâ-der-gil-i hayret
 Akl-i hükemâ vü ulemâ-yi mütebahhir
 Pîş-i nazar-i akla temâşâ-yi cemâle
 Çekmekde izâfât-i neseb perde-i sâtir
 Ey mihr-i amâ burka-i itlâk-i cemâlûñ
 Her zerrede pinhân yine her zerrede zâhir
 Zâtuñ ola itlâk-i hakîkî ile mutlak
 Derk eylemede dil olur elbet mütehayyir
 Bu matla-i rengîn ile bildürdi Hayâlî
 Hayret idügin ehl-i dile menzil-i âhir

ای تیر غمت را دل عشاق نشانه

خلقى بتو مشغول و تو غائب ز میانه

XII

Dil mu'tekif-i gûşe-i ebrû-yi Muhammed
 Cân silsile-der-gerden-i gîsû-yi Muhammed
 Gül-berg-i ruhi munsabıg-i sıbga-i rahmân
 Ezhâr-i hakâyıkda nihân bûy-i Muhammed
 Tevhîd ider intâk-i İlâhî ile ta lîm
 Tûtî-i dile âyîne-i rûy-i Muhammed
 Firdevs-i hakîkatde eb-i Âdem ü Havvâ
 Eşyâ ise hep zâde-i yek-mûy-i Muhammed
 Ey aşk hidâyet demidür âşık-ı zâra
 Düşdüm yola göster neredür sûy-i Muhammed
 Vâsıl olayum menzil-i maksûda meded kıl
 Cismüm ideyüm ferş-i reh-i kûy-i Muhammed
 Sad acz ile oldı dil-i mehcûr siyeh-kâr
 Bir bende-i nâ-çîz-i senâ-gûy-i Muhammed

Sâmî nice yüz biñ salavât ola havâle
 O1 rûh-i şerîfe dahi eshâb ile âle

XIII

Hestî-i mecâzîyi nihân eyle İlâhî
 Esrâr-i hafâyâyı ıyân eyle İlâhî
 Müstağrak-i envâr-i şühûd it dil-i zârı
 Keşf-i hüçüb-i dîde-i cân eyle İlâhî
 Mahv eyle gönülden eser-i nakş-i sivâyı

Gayriyyeti bî-nâm ü nişân eyle İlâhî
 Kıl ayn-i yakîn ile bizi vâkıf-i esrâr
 Ref-i tutuk-i reyb ü gümân eyle İlâhî
 Bir pîre kul eyle beni kim zıll-i Hudâdur
 Mahdûmumı ol sâhib-i şân eyle İlâhî
 Ol mazhar-i zâta dilümi eyle mukâbil
 Bir zerre iken mihr-i cihân eyle İlâhî
 Mevc-i nazar-i lutfi ile ol yem-i cûduñ
 Kalbüm güher-i cezbeye kân eyle İlâhî

Lutf it beni mahcûb-i vücûd eyleme yâ Rab
 Nâ-mahrem-i âsâr-i şühûd eyleme yâ Rab

24/ 2

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Demdür ki eyleye kalem-i râstîn-sıfât
 Seccâde-i sahîfede kad kâmeti's-salât
 Demdür ki ide mahfil-i ser-levhâda sücûd
 Nûr-i siyâha gark ola halvetgeh-i devât
 Demdür ki dâne-i nukat-i ânberînden
 Silk-i beyâna nazm ide tesbîh-i vâridât
 Demdür ki çâk idüp yakasın giryenâk iken
 Şerh ide mâ-cerâ-yi dilin ol bihîn-simât
 Allâhu ekber ile menâr-i benânda
 Ser-germ-i zikr ola çü Bilâl-i sûtûde-zât
 Eşk ile dest-şûy-i vuzû-yi niyâz olup
 Her katresi isâle-i feyz ide çün Furât
 Oldukça dür-bîn-be-kef-i nazra-i şühûd
 Nezdik ola nigâhına semt-i mugayyebât
 Pîçîde-pây-i lîka-i huşk-i devât olup
 Bağlanmaya o çâpük-i sahrâ-rev-i nikât
 Şâhîn gibi dü-mısra-i beyti idüp cenâh
 Böyle ide me'âric-i da vâta iltifât

Yâ Rab be-hakk-i mâ-sadak-i nûnül kalem
 Mansûr ola o şâh-i cihân-i zafer-alem

II

Bir şeb ki dîdeden açılıp perde-i rukûd
 Mir'ât-i dilde oldı ıyân pertev-i şühûd
 Teşmîr-i sâk-i himmet idüp şâhid-i hayâl
 Sahrâ-yi kalbi gezdi ser-â-ser bilâ-hudûd
 İkbâl idüp mübeşşir-i ilhâm-i İzidî
 İtdürdi cânı zirve-i tahkîke dek şu'ûd
 Nâ-gâh bir fezâ-yi vesi oldı âşkâr
 Gördüm ki saf-keşîde turur bir nice cünûd

Bu ceş-i bî-had ile bu vâdî nedür didüm
 Didi ki ey habîr-i mezâyâ-yi her nümûd
 Cem-i teveccühât-i kulûb-i ricâl-i gayb
 Deşt-i inâyete ider imdâd için vürûd
 Tasdîk idüp makâlini şükrâne eyledüm
 Pîşânî-i niyâzı fûrû-bürde-i sücûd
 Sürdüm yüzüm zemîn-i ubûdiyyete o dem
 Feryâd idüp didüm ki eyâ vâcibü'l-vücûd
 Nüşşâbe-i du âmı be-nûr-i nebiyy-i seyf
 Eyle resîde-i hedef-i târem-i kebûd

A' dâ-yi dîn ü devlet olup münhezim müdâm
 Ceş-i muvahhidîn ola nusretle şâd-kâm

III

Ey nâzım-i merâtib-i saf-der-saf-i nücûm
 Revnak-fezâ-yi âlem-i heştî ale'l-umûm
 Merbûtdur sipeh-bud-i a' yân-i ilmüñe
 Bu tîh-i bî-kerânda olan leşker-i ulûm
 Sensin iden bu arbedegâh-i hayâlde
 Ezdâd-i kâ'inâtı neberd-âver-i hücûm
 Şîrîn ü telh ü âteş ü âb ü zalâm ü nûr
 Ceng üzredür cihânda çü şâdânî vü gumûm
 Bu köhne-kâr-hâne-i nâ-ber-karârda
 Hep böyledür vetîre-i dîrîne-i rüsûm
 Her demde inkılâbdadur beyne usbu'eyn
 Sükkân-i hitta-i Arab ü merdümân-i Rum
 Ey hayy-i bi-zevâl ü kadîr-i bilâ-misâl
 Destüñdedür tasarruf-i her mülk ü merz-bûm
 Senden niyâzumuz budur ey fâtürü's-semâ
 Mülk-i adû harâb ola çün âşyân-i bûm
 Dûd-i siyâh-i top ü tüfeng ile düşmeni
 Eyle remâd-i dūzah-i idbâr çün semûm

Gâlib idüp adûsına sultân Ahmedi
 Artur hemîşe şevket-i dîn-i Muhammedi

IV

Sultân-i kâm-rân ü hudâvend-i bî-nazîr
 Dâdâr-i Cem-nişân ü şeh-i âsmân-serîr
 Sâhib-kırân-i âlem ü hâkân-i ced-be-ced
 Şâhenşeh-i mü'eyyed ü leşker-keş-i dilîr
 Ârâyış-i erîke-i câh ü şükûh kim
 Çün gürbedür vakârına nisbetle nerre-şîr
 Zıll-i Hudâ halîfe-i sultân-i enbiyâ
 Ser-tâc-i evliya âlem-efrâz-i dâr ü gîr
 İcrâ-yi âyet-i ve leküm fil-kısâs idüp
 Âb-i hayât-i tîg ü yerâ ayla nâ-güzîr
 Ahdinde ol Sikender-i mülk-i adâletün
 Her sâl olur Hızr gibi nev-rüste çerh-i pîr

Mizâb-i adl ü dâd biri biri cûy-i lutf
 Tîg ü kalemle eyleyüp ihsânını kesîr
 Buldı tamâm-i ravza-i dîn ü düvel suyn
 Hakkâ kim oldı bâğ-i şerî at nemâ-pezîr
 Deryâ gibi cüyûşın anuñ pür-hurûş idüp
 Bâd-i vezân-i nusret ile kâdir ü nasîr
 Hem-çün nümâyîş-i has ü hâr ü habâb ü kef
 A'dâsı muzmahil ola dâ'im taraf taraf

V

Yokdur nazîr pâdşeh-i kâm-rân olur
 Şeh-râh-i saltanatda aña hem-inân olur
 Pîrâye-bahş-i taht-i asâlet ki dergehi
 Mâlişger-i nevâşî-i gerden-keşân olur
 Mevrûşdur hilâfeti ecdâd-i pâkden
 Kim her biri şehenşeh-i sultân-nişân olur
 Hâkân-i Çîn ü hân-i Hıtâ şâh-i Hind ü Sind
 Hâk-i rehinde sûde-cebîn-i hevân olur
 Ol yekke-tâz-i deşt-i celâdet ki rahşinuñ
 Sâ'is gulâmı Eşref-i Efgâniyân olur
 Nezd-i hıredverân-i avâkıb-şinâsda
 Bu da vî-i hakîkatümüz bî-gümân olur
 Tâ rûz-i haşr mazhar-i tevfik-i Hak tamâm
 Şâhân-i hânevâde-i Osmâniyân olur
 Efgâniyân emîri o bâğî-i bî-şeref
 Kulluk iderse yahşî vü illâ yaman olur
 Kahr eyleyüp vücûdını Allâhu zü'l-celâl
 Bagy itdügi içün işi âh ü figân olur

Çeksün keşef misâl serin ceyb-i hırkaya
 Karışmasun sîñarı kızılbaş firkaya

VI

Kendin ne zann ider o beyâbân-nişîn-i gûl
 Bâğî vü tâğî oldugın añmaz o bü'l-fudûl
 Etrâf-i Kandehârda mûr ü meges gibi
 Bulmakla kand-i matlaba bir iki gün
 vusûl Hâlî kalup kalem-rev-i Îrân nifâk
 ile İtmekle Isfahânı fakat merbat-i huyûl
 Ol sûret uğrısı mütekavvil dürûg-gû
 Şeh-râh-i müstakîmden itmiş iken udûl
 Taglît ile girîve-i bagy ü fesâdda
 Dâ'im mudill ü dâll olur iken misâl-i gûl
 Halk-i miyân-i rîş-i zekân cem-i uhteteyn
 K'oldı şî'âr-i şirzime-i rafz-i bî-usûl
 Fart-i teşeyyu ile o kâr-i şenî'ayı
 Mesmû iken tevâtür ile itdügi kabûl
 Bî-hûde iddi'â-i tesennün çü fâ'ide
 Evzâ-i hod mesâbe-i İbni Ebî Selûl

Bâtıl ola celâl-i Hudâ-yi alîm ile
Hak sûretinde eylediği şîve-i cehûl

İşte görür ne gûne imiş şimdi ceng ü harb
İrsâl-i leşker itdi şehensâh-i şark ü garb

VII

Her sûdan akdi leşkeri seyl-i revân gibi
Cûş eylemekde mevc-i yem-i bî-kerân gibi
Me'mûlümüz budur ki esüp bâd-i lutf-i Hak
Çok beldeler musahhar olur Isfahân gibi
Olsa gerek zamîme-i mülk-i şeh-i cihân
Kazvîn ü Meşhed ü Kum ü Rey ü Revân gibi
Fevc-i cünûd-i pâk-sürûşân bu def'a da
Bî-şek hücum ider sipeh-i sünniyân gibi
Zîrâ ki kam-i rafza şehensâh-i âlemün
Der-kârdur teveccühi sâhib-kırân gibi
Ber-muktezâ-yi fetvâ-i şer-i peyem-berî
Men-i bugâta himmeti şîr-i jiyân gibi
Olmakdadur müşârik-i tedbîri bâ-husûs
Dâmâd-i bî-adîl-i hıdîv-i cihân gibi
Ol sadr-i bî-mu'âdil ü paşa-yi sâf-dil
Düstûr-i âkil Âsaf-i devr-i zamân gibi
Ya'nî vekîl-i mutlakı sadr-i muvaffakı
Risto ile Sikender-i kişver-sitân gibi

Tedbîrini muvâfık-i takdîr ide Hudâ
Rüşd ü sedâd ü sıdk ü taviyyetle dâ'imâ

VIII

Yâ Rab be-nûr-i pâk cebîn-i Muhammedî
Yâ Rab be-çâr-yâr-i güzîn-i Muhammedî
Yâ Rab be-ism-i a'zam-i zât ü be-remz-i hay
Yâ Rab be-nakş-i fass-i nigîn-i Muhammedî
Yâ Rab be-sırr-i saltanat-i mefharü'r-rüsûl
Yâ Rab be-şân-i devlet ü dîn-i Muhammedî
Yâ Rab be-kadr-i ref'î-i betûl ü be-ehl-i beyt
Yâ Rab be-sıhr-i cây-nişîn-i Muhammedî
Yâ Rab be-hakk-i leyle-i mi'râc-i sidre-tâc
Yâ Rab be-sırr-i arş-i berîn-i Muhammedî
Yâ Rab be-feyz-i hikmet-i âyât-i beyyinât
Yâ Rab be-hükm-i şer-i mübîn-i Muhammedî
Yâ Rab be-ders-hâne-i vâlâ-yi kurb-i Hak
Yâ Rab be-kühni ilm-i yakîn-i Muhammedî
Eyle kabûl Sâmî-i zâruñ niyâzını
K'oldur kemîne-abd-i hazîn-i Muhammedî

Sultân-i hâdimü'l-haremeyni muzaffer it
Her kanda varsa hasmını mahzûl ü ebter it

25
BİRRÎ

NÂBÎ EFENDİ HAKKINDA
TERKÎB-İ BEND

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Olsam aceb mi aşkla midhat-ger-i Haleb
Aşüfte eyledi beni bir server-i Haleb
Şimdi benüm o âşık-i bî-dil ki gönlümü
Cezb itdi çihl-i merhaleden dâver-i Haleb
Şehbâya virdi şân u şeref hâliyâ ânuñ
Zat-ı şerifi gevheridür zîver-i Haleb
Asâr-ı münteşir olup etrâfa nev-be-nev
Eyler vürûd-ı tuhfe-i nazûk-ter-i Haleb
Hüsn-i nizâm-ı nazmına âşüfte eyledi
Halk-ı cihânı hep o sühan-perver-i Haleb
Bad-ı sabâ ki peyk-i sebük seyrdür aceb
Olmaz gûş-ı cân-ı peyâm-ı âver-i Haleb
Kâdir olaydı nutka hemân vasfa başlayup
Bülbüllere dönerdi gül-i ahmer-i Haleb

Maksâd-ı vasf-ı Hazret-i Nâbî Efendidür
Zikr-i Haleb mukaddime-i dil-pesendidür

II

Tavsîf nîce kâbil o merd-i suhan-veri
Vasf-ı tasavvur-ı dili vassâfdan beri
Namiyla nazma şân u şeref virmedür garaz
Mümkün mi vasf o server-i pâkize gevheri
O şâh-ı taht-gâh-ı sühandür ki ser-be-ser
Erbâb-ı nazm-ı bende-i ihlâs-perveri
Olsa aceb mi hep müte'essir kılup nâs
Tutdı temâm-ı mülk-i cihânı eserleri
Tahrîre nazm-ı pâkini herkes midâd ider
Müşg-i Hutentle eyleyüp âğuşte anberi
Güftâr-ı pâki gevheridür şimdi her nefes
Guş-ı arâis-i felegün zîb u zîveri
İki edât-ı nefy ile isbat ider ânun
Misi ü nazîri olmadığın nâm-i eşheri

Nazm u nesirde şol kadar olmuş ki şöhreti
Hep bahr u berde söylerden ihlâl u şevketi

III

Divân tursa n'ola ana leşker-i sühan
Halâ degül mi pâdişâh-ı kişver'i suhan
Nazm ile nesre olmada hükmi devân ânuñ
Bahr ile berre tab'ı olup dâver-i sühan
Destinde Zülfikârı kalem tab-ı düldüli

Bu arsa-gehde Şimdi odur Haydar-1 sũhan
 Kalb-i nazıfı bahr-i dũr-i ilm ũ ma'rifet
 Tab-1 lâtıfı mahzen-i pũr-gevher'i sũhan
 Her lahza âfıtâb-1 hakâyık tulũĝ ider
 Tahkikti tab-1 enveridũr haver-i sũhan
 Olmış harım-i baĝ-1 ma'arifde lâne sũz
 Ol ândelib-i Őũh-1 nagam pertev-i sũhan
 Ya ni dilerse ũyle tasarruf ider ânun
 Emrine râm dil-ber-i nâzũk-ter-i sũhan

Oldur memâlik-i suhane Şimdi pâdîŐâh
 El-hak bu ızz u câh añna bahşâyış-i ilâh
 IV

İklım-i nasma olmış o sultân-1 ma'nevi
 Tertib eylemiş ĝore dıvân-1 ma'nevi
 Dıvânı ĝüne ĝüne nefâyis ile tolu
 Hâzır tabi'at ehli içũn hân-1 ma'nevî
 ĝor bunca dũrr-i nâbı derũnında ĝũyiyâ
 Her bir kasıde-i teri ummâni ma'nevî
 Olmakda matla-1 gazaliyyâtı Şevk-1 ma'nevi
 Hakka ki maşrık-1 hor-1 rahşân-1 ma'nevî
 Bũyıyla dũrt kũŐe u iklim-i heft pũr
 Rengın ruba iler ĝũl-i handân-1 ma'nevi
 Elmâs-1 pâre-veş ĝore olmış o kıt'alar
 Sermâye-i ahâlî-i dũkkan-1 ma'nevi
 Hep mũfredâtı ise ferîd-i zamândur
 Var her birinde genc-i feravân-1 ma'nevî

Hâlâ odur zamânda sultân-1 Őâirân
 Yazmakda arz-1 hâl añna her lahza mũnŐiyân
 V

Sũyler zebân-1 hâmesi hep keşf-i râzdan
 ĝuŐ it nevâ-yi naĝme-i râzı o sâzdan
 Yâzup ziyâret-i haremeynũn menâkıbın
 UŞŞâk-1 zâre tuhfe getũrdi Hicâzdan
 Kıldı eser mũŐâhede esnâ-yı tavfda
 Dergâh-1 Rabbî izzete arz-1 niyâzdan
 Var tuhfesinden añla ulũvv-i cenâbını
 Ma lũmdur merâtib-i Mahmũd Ayazdan
 Ol nũsha n'ola dũrr ũ ĝũherden azîz ise
 Kadri hakîkatũn olur a'lâ mecâzdan
 ĝuŐ itmegile halk o muhrik edâları
 Hâlî degũl ĝonũlleri sũz u ĝũdâzdan
 Her kim okursa dilleri teŐrik idũp o dem
 Dinler sadâ-yı hũyı niŐîb u firâzdan

İden anuñ nazâre o tuhfe kitâbına
 Hayrân olur sũhande ulũvv-i cenâbına

VI

Hayriyyesinde hod idüp âğâz-ı nush u pend
 Ol nush u pendür olmada hep halk-ı hissa-mend
 Her ser-sühande bir pederâne hitâb ile
 Mahdûm-ı ekremine ider himmet-i bülend
 Hep hissa-yâb halk-ı cihân ol hitâbdan
 Gerçi muhâtab olmuş o mahdûm-ı ercümend
 Allah mu'ammer eyleye mahdûmı pâkini
 Alemde hiç irmeye ikbaline gezend
 01 nüshânun içinde ki hüsn-i edâları
 Kılmış kulûbı rişte-i şîrâze sîne bend
 Her kim görse bir okuyup biñ pesend ider
 Zirâ nizâm-ı nazmı kemâl üzre dil-pesend
 Çâk-i dimâğımı giderür lezzetli sühan
 Tûtî-i hâme dökmiş aña rîze rîze kand

Pes ol kitâb her göreni hissa-bâb ider
 La-büdd anuñ da her sözünü bir kitâb ider

VII

Zeyl-i seyirde tâze mezâmîr idüp niyâz
 Viridi yeniden ol siyer-i pâke izz ü şân
 Tezyil kıldı ol siyer-i hoş-edâyı kim
 Tekmîl madde eyleye anuñla tâlibân
 01 dil-gûşâ edâlar okundukça dâ'imâ
 Olmakda rûh-ı Veysî merhûm şâdimân
 Yandıkça Veysi hâkde ömr-i güzeştesin
 Anuñ sinîn-i sinîne zamm ide müste'ân
 01 serverün dimekle dükenmez eserleri
 Mecmû'unı tezekküre kâdir degül lisân
 Kâbil degül şümâr var ol mâh-ı enverün
 Eyle kıyâs encüme âsârını hemân
 Mevkûf-ı feth kufül sühan-ı gül-güne nola
 Ol şeh hezâr-ı genc-i nihân eylese ıyân

İlm ü fazlda simdi ferîd-i zamândur
 N'ola teferrüd itse hünerde yegânedür

VIII

Âşüftesi olup dil-i bî-sabr u bî-mecâl
 Hayfâ ki geçmede gam-ı hicr ile mâh u sâl
 Za'f-ı cismle nice ümîd-i visâl idem
 Bundan Haleb diyârına azm eylemek muhâl
 Kâbil degül visâl hemân gâ'ibânece
 Dil hizmet-i du'âsına itmekte iştigâl
 Bir benmiyem hemân heme ebnâ-yı âdemi
 Aşüfte kıldı kendüsine ol mülk-i hısâl
 Nice cihâniyan aña dildâde olmasun
 Bulmuş kemâl-ı zat-ı şerifinden hüsn-i hâl
 Olsa zebân-ı ehl-i beyânuñ benânı hep

Gelmek muhâl ukde-i ta'bîre ihlâl
 Mecmu'a-i mahâsin ahlâk eylemiş
 Zâtın ezelde sun'ı Hudâvend-i bî-zevâl

Bu hüsn-i hulk anda ki var hâlik u kadîr
 Fıtrat deminde kılmış aña mâye-i hamîr

IX

Ey kâm-kâr-ı Birrî-i Mağnisî-i hazîn
 Bîl ıztırâr oldı saña abd-i kemterin
 Olmakta feyz-ı medh u senâ k'eyle dem-be-dem
 Her bîr kelâm-i muntazamı birdür senin
 Her beyt-i kühene tarzını âsâr-ı medhinuñ
 Eyler binâ-yı hubb-ı fu'âdı gibi metin
 Küstahlığından eyledi hakkında güft ü gû
 Haddi degül bu kâr ânuñ ey server-i güzîn
 Afv it cenâb-ı Mevlevî-i Rûm aşkına
 Cürmin bağışla eyle o dervîşi kâm-bîn
 Ey dil kemâl-i sıdkîle eyle du'â ki tâ
 Arz-ı niyâz-ı hüsn-i kabûl ola karîn
 Mülk-i cihânda her dem u her lahza muste'ân
 Ol zât-ı hoş-sıfâtı hatâdan ide emîn

Zikr-i cemîli haste-i aşkuñ ilâcıdur
 Bir ben degül hemân aña alem du'âcıdur

26

DÂNİŞ MEHMED DEDE

TERCÎ-İ BEND-İ ÂŞİKÂNE

Mef'ûlü Mefâ'ilün-Fe'ûlün

I

Ey râhat-ı cân pür-melâlim
 V'ey bâ'is-i inşirâh bâlim
 Ey pâdişeh-i kalem-rev nâz
 Gûş eyle benim bu arz-ı hâlim
 Feryâdım işitmediñ bâri
 Rahm eyle de diñle hasbihâlim
 Tâ olalı böyle dûr senden
 Billah ki müşkil oldı hâlim
 Cân virmeden özge yok ilâcım
 Derdiñle o rütbe bî-mecâlim
 Ey ahd-şiken ne tiz unutduñ
 Vaslıñla geçerdı mâh u sâlim
 Her bir günüm oldı şimdi bir sâl
 Ey mâh-ı ruh-perî misâlim
 Bu firkate cân tehammül itmez
 İnsâf mıdır a kanlı zâlim

Ağyar da çerçi oldı bâ'is
 Ammâ sañadır bu infi'âlim
 Billah ne cevır idersen eyle
 Yokdur yine geçmek ihtimâlim

Yandım gam-ı firkatîñle yandım
 Cân ile cihândan usandım

II

Ey pâre-i cân u mâh-pâre
 Cân u ciger oldı pâre pâre
 Hâtırda yoğıdı bu cüdâlık
 Takdîrde var imiş ne çâre
 Yetmez mi bu nâz ü bu tegâfûl
 Rahm itmemisen bu dil-figâre
 Geçmekde idi saña niyâzım
 Nâz eyler idim şu rûzgâra
 Her rûz idem seniñle hem-dem
 Her gice seniñle hem-kenâre
 Senden eser-i vefâ görürdüm
 Meyliñ var idi bu dâğ-dâra
 Dâ'im baña tesliyet virirdiñ
 Ahvâlime eyleyüb nezâre
 Billâhi ki sözleriñ yalanmış
 Şimdi bütün oldı âşikâre
 Ben senden umar iken mürüvvet
 Gör neyledi şu mey-i sitâre
 Zâlim beni bî-sebeb unutduñ
 Yer kalmadı gayrı i'tizâre

Ey kâmet-i serv-i ser-bülendim
 Allah bilür ki pek gücendim

III

Yakdı beni tef ü tâb sensiz
 Aş oldı baña azâb sensiz
 Vîrân görünür gözümde âlem
 Göñlüm olalı harâb sensiz
 Hem kalbime inkilâb düşdi
 Hem cânıma ıztırâb sensiz
 Sînemdeki sûz u tâb artdı
 Egildi tüvan ü tâb sensiz
 Encâm getürdi za'f-ı pîri
 Derdiñle baña şebâb sensiz
 Bir zerrece kalmadı vücûdum
 Ey gayret-i âfitâb sensiz
 İtmez göñül iltifât yohsa
 Âmâde mey ü kebâb sensiz
 Hicrân yüregim kebâb kıldı
 Hûn-ı cigerim şerâb sensiz

Mecnûn gibi vahşetimden oldum
 Kuh-sâr ile hem-cevâb sensiz
 Bâkî yine bende-i telh-kâmî
 Olsam dahi kâm-yâb sensiz

Sensiz kodı neyleyim beni çarh
 Benden beter eylesün seni çarh

IV

Feryâd bu bî-emânlığından
 Bu mertebe hûn-fesanlığından
 Zannım saña pek gurûr gelmiş
 Ey şûh-ı şeh bütânlığından
 Hiç kalmaz eser zemân olur kim
 Bu hüsn ü bu dil-sitânlığından
 Ağyar ile bâde itdigiñ nûş
 Ma'lûm idi ser-girânlığından
 Ketm eyle kim ıyân degül mi
 Bizden bu kadar nihânlığından
 Senden hele kadr-i aşkı bilmek
 Me'mül idi nüktedânlığından
 Oldum saña cân ile giriftâr
 Evvelki o mihrîbânlığından
 Sen söyle şikâyet itmeyim mi
 Bu şimdiki bî-emânlığından
 Tek cânıma kıyma bî-mürüvvet
 Geçdim hele yâr-ı cânlığından
 Kalmaz yanıña bu eşk ü bu âh
 Cânâ hazer it cüvânlığından

Gel kanıma girme alma âhım
 Allah bilür ki bî-günâhım

V

Ey firkatî mevtden nişâne
 Vaslıñ deger ömr-i câvidâne
 Aşkıñla cihânı iş midir terk
 Virmem seni ben iki cihâne
 Bilmem saña kasdı mı yamândır
 Bensiz kodı çün seni zemâne
 Bazar-ı cihânda korkaram kim
 Ey gevher-i pâk bî-bahâne
 Bu mertebe kesret-i harîdâr
 Bir gün seni uğur ider ziyâne
 Ağyâr ile böyle hem-zebânlık
 Âhir düşürür seni zebâne
 Ey mâh-likâ nihâyet olmaz
 Bir vech ile meger âsumâne
 Yâ h'âb-ı humâr-ı subh-gâhı
 Yâ mestî-i bâde-i şebâne

Eyler seni korkarım fütâde
 Bir dâm-ı firîbe bî-hôdâne
 Hem ben olurum helâk-ı gayret
 Hem yazık ider saña zemâne

Düşmen saña yâr imiş işitdim
 Allah'a seni havâle itdim

VI

Ey kaşları gurre-i sabâhat
 V'ey mihr-i seher ki letâfet
 Ey kâmet-i serv-i bâğ-ı hûbî
 Kalsun mı kıyâmete bu hasret
 Ey kîne-güzâr yok mı mahşer
 N'olsun bu sitem bu nâz ü nahvet
 Atdıñ beni dûzah-ı firâka
 Bildim ki günâh imiş mahabbet
 Benden soğuduñ mı toğrı söyle
 Düşmenle nedir bu germ-ülfet
 İnsâf ile bak bu arzuhâle
 Ey kân-ı dirâyet ü zarâfet
 Eş'âr ile derdim itdim iş'âr
 Kasdım degül arz-ı şâ'iriyet
 Billah idecekseñ ey perî-rû
 Bu gûne rakîbe meyl ü rağbet
 Dâniş seni terk ider ne şübhe
 Bir fâ'ide eylemez nedâmet
 İtdiñse fedâ bu dil-fîğârı
 Ger ömre sürerse böyle firkat
 Senden felek intikâmım alsun
 Hiç görmeyesin cihânda rahat

Berbâd olasın hemîşe berbâd
 Göñlüm gibi sen de olma âbâd

27

EDİRNELİ KÂMİ

27/1

TERKİB-BEND BERÂY-I NİŞİMENGÂH-I
SA'D-ÂBÂD-I FERAH-BÜNYÂD

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Bâreka'llâh zihî sâl-i hümâyûn-âsâr
Geldi nev-rûz ile at başı ber-â-berce bahâr
Rû-nümâ olmaya mı ıyş u tarab âlemde
Feyz-i enhâr ile âyîneye döndi eşcâr
Olmasa Hızır ile dem-sâz eger bâd-ı nesîm
Böyle feyz ile açılmaz idi rûy-ı ezhâr
Böyle eyyâm-ı tarab seyr-i kenâr itmeyenüñ
Oldı insâf ile da'vâcısı sakf u dîvâr
Kangı dâmânı tuta dest-i Züleyhâ-yı zamân
Mâh-rûlarla bütün sahn-ı çemen Yûsufzâr

Totalum tab'umuzun var imiş isti'dâdı
Nice vasf eyleyeyüm gülşen-i Sa'd-âbâdı

II

Cedvel-i sîmi ki dil-teşnesidür ما ٦ معین
Reşk ider hâk-i ıtırnâkine Bulgâr-ı zemîn
Buña beñzer mi meğer lutf-ı hevâ-yı Tübbet
Her siyeh seng-i sâdef-pâresi bir nâfe-i Çîn
Ey perî gelmeye yanuçca meded bunda rakîb
Girmeye dâ'ire-i cennete şeytân-ı la'în
Zevke darbü'l-mesel olmuşdı ki dâğ üstine bâğ
Mâ-sadak oldı bu nüzhetgeh-i ra'nâya yakîn
Varalum zevk idelüm fırsatı fevt itmeyelüm
Böyle eyyâm-ı tarab böyle hevâ-yı müşgîn

Ol Hudâvend-i cihân Hazret-i Sultân Ahmed
Muntazır pâyını rû-mâle bu cây-ı emced

III

Zıll-ı eltâf-ı Hudâ revnak-ı taht-ı vâlâ
Bendesi olmağa şâyeste Sikender Dârâ
Merkez-i dâ'ire-i saltanat u câh u celâl
Ced be-ced pâdişeh-i pâdişehân-ı dünyâ
Asmân-ı azâmet neyyir-i burc-i şevket
Buldı zâtıyla şeref kişver-i rûy-ı dünyâ
Hak mübârek ide bu sâl-i sürûr-encâmı
Gün cemâli ola dünyâyâ sa'âdet-bahşâ
Tûl-i ömr ile mu'ammer ide şeh-zâdelerin
Hâfız-ı dâ'iresi ola Cenâb-ı Mevlâ

Habbezâ mazhar-ı tevfik-i Hudâ-yı Hallâk
Asaf oldı aña bir zât-ı mekârim-ahlâk

IV

Hem vezîr a'zam u hem sıhr-i Hudâvend-i kerîm
 Sadr-ı Cem-mertebe hem-nâm-ı Halîl İbrâhîm
 Var iken böyle kadir-dân vezîr-i dânâ
 Kime arz ide güher nâdire-sencân-ı fehîm
 Yâd olinsun mı zamânında cevâd-ı eslâf
 Bir eli altun oluk bir eli de cedvel-i sîm
 Dest-gir-i zu'afâ mertebe-bahş-ı uzamâ
 Dest-i te'yîdine vâ-beste umûr-ı tanzîm
 Açılır re'yi ile ukde-i mâ-lâ-yünhal
 Eylemiş destine Hak feyz-i bahân teslîm

Tâ ki nev-rûz ide her sâl-i hümâyûnı cedîd
 Gün be-gün devlet ü ikbâlini Hak ide mezîd

V

İtdi ol sadr-ı mu'allâ-yı mekârim-mu'tâd
 Bir vezîr ibni vezîr âsafî sıhr u dâmâd
 Dürr-i deryâ-yı ma'ârif Kapudan Paşa kim
 İbni Abbâd-siyer seyyid ü sa'd-isti'dâd
 Hüsn-i ahlâkı güşâyîş-dih-i ezhâr kılup
 Lutf-ı tab'ıyla cihân halkın ider isti'bâd
 Kâmiyâ vakt-i du'âdur idelüm ez-dil ü cân
 Tâli-i devleti mes'ûd ide ol Rabb-i ibâd
 Gülşen-i âlemi açdukça bahâr-ı her sâl
 Saltanat revnakı günden güne olsun müzdâd

Haşre dek bâ-eser-i lutf-ı Hudâ-yı müte'âl
 Bâğ-ı devlet ola şâd-âb-ı bahâr-ı ikbâl

27/2

**DER-MENKABET-İ EVLÂD-I HURREM-NİHÂD-I
 MAKTÛL ŞEYHÛ'L-İSLÂM SELLEMEHU'S-SELÂM**

Fa'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Ey mükerrem kilik-i Vâsıt zîb-i gevher-rîz-i cân
 Çâk çâk-i reşkûn olsun zülf-i havrâ-yı cinân
 Bes degül mi ey nuhustîn âferineş zâtuña
 Mazhari-i izzet-i sevgend-i Hallâk-ı cihân
 Reşha-i mâ'ü'l-hayât-ı câvidânuñdur senüñ
 Rûh-bahşây-ı reg-i fersûde-terkîb-i zebân
 Sen ol Abbâsî alemsin heybet-i azmüñledür
 Feth-i iklîd-i mutalsam genc-i nutk-ı şâygân
 Şânuña lâyük ne hıdmet var ki olduñ muttasıl
 Zîr-i dest-i himmetümde rây-fermây-ı benân
 Bir karakullukçısın sen pençe-i fermânuma
 Kangı hizmetle seni itsem müşârün bi'l-benân

Eylesem şâyeste ol nûr-ı siyâhuñ vechi var
 Anber Ağa-yı harem-pîrâ-yı sultân-ı cihân
 Havfüm oldur dûrbâş-ı dest-i rıdvân eylesem
 Meyl-i kuhl eyler olup fi'l-hâl elinden hûriyân
 Şâh-ı bîde bir kalem ursam özünden fi'l-mesel
 Aña “tûbâ leh” deyu Tûbâ olur tahsin-h^vân
 Ser be-ceyb-i fikret-i ser-rişte-i kâruñ iken
 Zâhir olup didiler birden gürûh-ı kudsiyân
 Ūd-ı mâ-verdi be-nâm olsun bu şâh-ı anberîn
 Eyle bâm-ı gül-seray-ı âl-i feyze nâvdân

Fahr fahr-ı sa'd u seyyid feyz-i ummânü'l-fâzıl
 Âfitâb ikbâlidür iclâl-i sultânü'l-fâzıl

II

Seyyidü'l-ibrâr Feyzu'llâh Efendi sadr-ı dîn
 Hâce-i hâkân-ı a'zâm şeyhü'l-islâm-ı güzîn
 Habbezâ irfân-ı şâhenşâh kim kadrin bilüp
 Eylemişdür asrını zâtıyla reşk-i evvelin
 Ey yegâne hüsrev-i şevket-penâh u dâdger
 Eylesün dâ'im seni Allâh hatâlardan emîn
 Ol ferîdü'l-aşr ile fetvâya virdüñ zib ü fer
 Oldı ikbâlün senüñ revnak-dih-i şer-i mübîn
 Dâniş ü irfânuña tahsîn idüp âlem didi
 Âferîn ey pâdişâh-i heft-kişver âferîn
 Fahre lâyük misli yok bir fâzıl-ı müşkil-güşâ
 Sen yegâne pâdişâh u ol yegâne fahr-ı dîn
 Şöyle asrında revâc-ı şer kim tâ hâleden
 Revzen-i mâha havâle tutdurur şems-i berîn
 Kimse mahbûba gönül virmez meger virür selâm
 Dil yirine âb-dest almakdadur her nâzenîn
 Ârzü-yı bûs-ı damânıyla inse âsmân
 Pîşgâhında kıyâm itmez gubâr-ı kemterîn
 Lehçe-i şîrîni şakk eyler zebân-ı hâmeyi
 Diller ile vasf olınsun mı o nutk-ı sükkerîn
 Hüsn-i hulki bir içim su kim melâ'ik teşne-leb
 Görmedi kimse o deryâ-dilde bir çîn-i cebîn
 Nüh-felek-kadrâ melek-tab'â efâzıl-perverâ
 Ey veliyy-i ni'met-i âlem hıdv-i kümmelîn
 Hâk-i pâk-i pîşgâhuñda bu abd-i ahkâruñ
 Bir niyâz ile olupdur çihre-fersây-ı zemîn
 Yazmağa evsâf-ı mahdümân-ı âli-kadrüñi
 Hâk-i pâyüñden murahhas ola kilik-i anberîn

Cümleden maksûd sensin ömr ü devlet ber-devâm
 Devlet-i ahdüñde olsun her biri nâ'il be-kâm

III

Habbezâ mahdüm-ı vâlâ-gevher-i kulzüm-habâb
 Rişte-pîrâ dürr-i yektâ-yı sezâ-yı intihâb

Hâne-zâd-ı feyz-i Seyyid Mustafâ reşk-i selef
 Âlem-ârâ dûdman-pîrâ ma'ârif-iktisâb
 Fıtratıdur gıpta-fermây-ı nihâd-ı Bû Ali
 Fikreti hayret-dih-i çeşm-i hayâl-i Fâryâb
 Meclis-i dersinde görseydi revâ âdâbı bahs
 Andan işitse sezâ cezr-i asam ilm-i hisâb
 Dergeh-i fazlında yokdur sâ'il-i işkâle red
 Şekl-i evvelden meger intâcî eyler irtikâb
 Ol mükerrem muhterem zât-ı şerîfüñ vasfını
 Levh-i dilde böyle yazmış hâme-i hâzır-cevâb
 Feyz-i hikmet nûr-ı haysiyyet leb-â-leb ma'rifet
 Mâye-bahş-ı kâbiliyyet kâm-bîn ü kâm-yâb
 Tâ nesîm-i fazl ola gülzâr-ı âlemde vezân
 Olsun ol gül-gonce-i bâğ-ı fazîlet feyz-yâb

Nağme itdükçe bahâr-ı ma'rifet bülbülleri
 Böyle açılsun hemîşe bâğ-ı fazluñ gülleri

IV

Selsebil it medhini ey hâme-i şîrîn-makâl
 Eyle evsâf-ı Ali gülzârına reşş-i zülâl
 Şöyle vasf it kim o mahdûm-ı ma'arif-perverüñ
 Olsun in'am-ı firavanı saña kat kat helâl
 Geçdi akrânın firâsetde zekâda Bû Ali
 Zülf-i havrâ-yı fazîlet hâl-i ruhsâr-ı kemâl
 Kâbiliyyet şöyle kim hallolmayan müşkil olur
 Bezm-i isti'dâdına gelse yiri saff-ı ni'âl
 Hâce-i rüşd ü necâbet müşkilâtı halliçün
 Hatt-ı ruhsârı kitâbından açar hemvâre fâl
 Dâhil-i bezmi olan ser-beste elgâz-ı funûn
 Nağme-senc-i bâğ-ı irfânı olur bülbül-misâl
 Her elif kim nâ-pesend-i tab-ı zîr-i meşkidür
 Olmağa şâyeste mil-i sürme-i çeşm-i gazâl
 Ol melek-hû sensin ol mahdûm-ı vâlâ-rütbe kim
 Söylesem tâ haşre dek evsâfuñı gelmez kelâl

Bender-i fazl u kemâlüñ zîver-i bâzârısın
 Kân-ı feyzüñ sen dahi bir gevher-i şehvârısın

V

Bir hüner göster yine ey hâme-i muciz-rakam
 VASF-ı Osmân-ı ma'ârif-sence kıl bezl-i himem
 Seyyid-i vâlâ-neseb gül-gonce-i bâğ-ı edeb
 Müntehab bir nüsha-i kübrâ o zât-ı muhterem
 Fâris-i mizmâr-ı fazl ol şeh-süvâr-ı ma'rifet
 Fâ'ikü'l-akrân edibü'l-asr memdûhü'ş-şiyem
 Resm-i Osmânî iken ta'lîk idince hattını
 Oldı tahsînî İmâd u Mîr'e kâr-ı mültezem
 Cebhe-i pâkinde nûr-ı kâbiliyyet mevc-hîz
 Sadrı ummânü'l-cevâhir kilki Abbâsî alem

Zihn-i derrâki aceb mi eylese ankâyı sayd
 Şâhbâz-ı fikrinüñ nahcîridür cezr-i asam
 Şi'r ü inşâ vü mu'ammâ hâsılı her ma'rifet
 Nüşa-i mecmû'a-i zâtındadır ceffe'l-kalem

Gonca-i gülzâr-ı feyzi aç İlâhî gül gibi
 Hiç biri hâtır-perîşân olmasun sünbül gibi

VI

Murtazâ ile Muhammed ol iki nûr ibni nûr
 Bir nihâl üzre iki gül-goncadür itmiş zuhûr
 Ol iki nev-bâve-i nahl-i riyâz-ı feyzden
 Kem nazarlar kur dâ'im çeşm-i bedler dûr dûr
 Bir birinden farkı yok bir nûruñ iki pertevi
 Dîde-i ahvel gibi hayret-nümâ çeşm-i şu'ûr
 Her biri bir neş'e kim kâbil degül midhatleri
 Behcet-efrûz-ı dil ü ser-mâye-bahşâ-yı sürûr
 Kâmiyâ evsâf-ı mahdûmânı itmâm eyedüñ
 Eyle imzâ-yı du'âsın zîver-i zeyl-i sutûr
 Tâ ki envâ-ı letâfetlerle gülşen-zîb ola
 Lâle gül sünbül benefşe yâsemen nercis buhûr
 Her biri bir sadr-ı vâlâda mükerrerrem muhterem
 Devlet ü ikbâl ile olsun şeref-bahş-ı sudûr

Ya ilâhî gün be-gün olsun ziyâd ikbâl-i feyz
 Dâ'imâ ser-sebz ola gülşen-serây-ı âl-i feyz

28
ES'ÂD-I BAĞDÂDÎ

TERKÎB-i BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey lebûñ mâye-i hâsiyyet-i âb-ı hayvân
La'l-i İsí-ñefesüñ gonca-i gülzâr-ı cinân
Ey ruhuñ çarh-ı letâfetde meh-i lem'a-feşân
Tal'atün âyine-i sûret-i sâhib-nazarân
Gün gibi nûr-ı Hudâ safha-i rüyuñda ayân
Ma'ni-i harf-i vefâ mîm-i dehânuñda nihân

Şem-i ruhsâruña hurşîd-i mücellâ mı disem
Kad-ı mevzûnuñ için nahl-ı tecellâ mı disem

II

Hayli demdür ki gönül hüsnüne meftûn olmuş
Hasret-i la'l-i lebûñle çigerüm hûn olmuş
Bend-i zülfüñde kalup hâli diğere-gûn olmuş
Vahşet-i şevk ile ser-dâde-i hâmûn olmuş
Halka-i ehl-i hiredden yine bîrûn olmuş
Dil-i dîvâne bu sevdâ ile Mecnûn olmuş

Biñ dil ü cân ile ten şimdi giriftâruñdur
Cân esîr-i şiken-i zülf-i siyehkâruñdur

III

Nice bir sabr ile dil dest ü girîbân olsun
Nice bir âteş-i hicrân ile sûzân olsun
Künc-i sînem nice bir mahzen-i ahzân olsun
Ta-be-key hasret-i la'lüñle çiger kan olsun
Nice bir dîdelerüm mâye-i tûfân olsun
Hasret-i nîm-nigâhuñ ile giryân olsun

Dest-i ümmîdüme girmezse eger dâmânuñ
Neyleyem mansıbını devletini dünyânuñ

IV

Neydi evvel güzelüm rûy-ı dil izhâr itmek
Beni yüz vech ile dil-bend ü giriftâr itmek
Senüñüm diyü baña ahd idüp ikrâr itmek
Sonra zâlim dönüp ikrârdan inkâr itmek
Beni çeşmün gibi dil-haste vü bîmar itmek
Şevk-i dîdâruñ ile dîdemi bîdâr itmek

Bu mıdur şart-ı muhabbet çelebüm sultânım
Saña lâyıık mı vefâsızlık efendüm cânım

V

Derd-i hicrânuñ ile ey sanem-i nâzende
Rahm ider görse beni dost degül düşmen de

Kalmadı sabr ü sükûn sînedede râhat tende
 Bir kez insâfa gel ey âfet-i cânım sen de
 Yok midur zerrece îmân acabâ sineñde
 Dimedüñ mi saña biñ cân ile oldum bende

Kanı ey kavli yalan itdigün ikrâr kanı
 Nice oldı severüm söyledigün ben de seni

VI

Sadıku'l-kavl-ı hakikat seni sandum güzelüm
 Şem-i ruhsârûña biñ şevk ile yandum güzelüm
 Bezm-i hüsnüñde çü pervâne dolandum güzelüm
 Lîk bî-dâduñ ile cânndan usandum güzelüm
 Hiç inânuñ yoğ imiş şimdi inandum güzelüm
 H'ab-ı gafletde iken sanki uyandum güzelüm

Bu midur hidmete bel bağlamışum söylediğün
 Râziyum sevdigüne cân ü gönülünden didigün

VII

Bir sözüm var saña ammâ seni halvet bulamam
 Seni bulsam dahi izhârına fırsat bulamam
 Cûş-ı bî-gane ile sohbeta nevbet bulamam
 Şöyle kim nîm-nigâha bile ruhsat bulamam
 Ey cefâ-pîşe sirişkinde mürüvvet bulamam
 Dil-i sahtuñda senüñ cevher-i safvet bulamam
 Rûy-ı sâfuñ gibi gönülün de biraz sâf olsun
 N'olur ey âyine-rû sende de insâf olsun

VIII

Bî-vefa olduğınu bilmez idüm ta bu kadar
 Soñra duydum yoğimiş sende hakikatden eser
 Sâdesin sen de belî nakş-ı hakikat ne arar
 Yoksa söz virmiş iken kimse sözünden mi döner
 Gayri sende yeter ey zâlim-i hûn-rîz yeter
 Böyle nâ-hak yire hûn-ı dilümi itme heder

Yoksa dîvân-ı kıyâmet günü bi'llâh cânâ
 Kâtilümsin diyü senden iderüm kan davâ

IX

Mâ-hasal şimdi eyâ hâk-i rehüñ çeşme cilâ
 Ey temâşâ-yı ruhuñ âyine-i kalbe safâ
 Eyleme Es'ad-ı bîmâruña çok istiğna
 Kerem it böyle alîl olduğına görme revâ
 Nutk-ı Îsâ gibi la'lünde iken şehd-i şifâ
 Vâde-i vasluñ ile eyle bu bîmâra devâ
 Yine bir çâre olursa sen idersin çâre
 Yoksa bî-çâre kalur mahşere dek bî-çâre

29
ESRÂR DEDE
29/1
TERKÎB-İ BEND
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey mürüvvet ne demek bilmeyen âşüfte güzel
 Sa'y-i vaslıñla gönül olmuş idi kâh-ı emel
 Erdi bünyâdına seyl-âb-ı sirişkimle halel
 Olmadan hışt-ı lahid gerd-i reh-i semt-i ecel
 Berk-i tîg-i nigeñiñ mahv ede bâri evvel
 Eyleyem gûşe-i mülk-i ademi câna mahal

Añladım cevriñe pâyân u nihâyet yokdur
 Bende de zerre kadar sabra liyâkat yoktur

II

Kıldığın gün nigeñiñ âfet-i dîn ü îmân
 Kâkülün eyledi kâlâ-yı şu'ûrum tâlân
 Hâlime soñra cihân halkını etdiñ handân
 Ne o fitne ne bu bîgâne tegâfûl el-ân
 Bu tecâhüllere hep şimdi nedir bâ'is olan
 Bir gün evvel garazıñ katlim ise kıl fermân

Nice bir âşık-ı nâ-çâra bu kec-tavr u edâ
 Merhamet kanda be-hey husrev-i iklim-i cefâ

III

Gam-ı aşkıñla beni âleme rüsvâ etdiñ
 Akl u nâmusumu temkînimi yağma etdiñ
 Aşk nâmında bir âşüfteye hem-pâ etdiñ
 Reh-i kûyuñ şaşırıp bâdiye-peymâ etdiñ
 Sûziş-i cânı dönüp nâr-ı tecallâ etdiñ
 Subh-ı vaslı şeb-i hicrânda îmâ etdiñ

Len-terâni'yle edip soñra yine atf-ı hitâb
 Eylediñ âşıkı biñ nâz ile zâr u bî-tâb

IV

Öyle mest-i elem oldum ki şu'ûrum yokdur
 Neylesem zerre kadar şevk ü sürûrum yokdur
 Zülf-i dildâr hevâsıyle huzûrum yokdur
 Baña lutf eyle deyü kudret-i zûrum yokdur
 Gerçi icrâ-yı şikâyetde kusûrum yokdur
 Cevrini çekmede bi'llâh fütûrum yokdur
 Sen de bir kerre tefekkür edip insâf eyle
 Kangı âşık dayanır böyle cefâya söyle

V

Çeşm-i mestiñden alıp neş'e-i zehr-âb-ı gazâb
 Şimdi nûş etdiğimiz hûn-ı cigerdir her şeb
 Ne belâ-yı siyehe uğradı göñlüm yâ Rab
 Bahtdan mı bu siyeh-rûzluğum yohsa aceb
 Dûd-ı âhım ile mi tîrelenir bu kevkeb
 Hele bildim ne kadar olsa da nâ-hadd-i edeb

Ne bu iş nâle vü âhiñ ne de baht-ı siyehiñ
 Ancak Esrâr'ı perîşâne eden yek nigehiñ

29/2

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Beni hicrân ile dil-haste vü zâr u giryân
 Bıragıp gitdi o bî-rahm u mürüvvet el'ân
 Âteş-i kahr ediyor cism-i nizârım sûzân
 Lebime geldi mülâkât ümidi ile cân
 Bir taraftan elem-i cism ü za'îf ü hayrân
 Bir taraftan da hücûm etmede za'f-ı hicrân
 Bâri yâ Rab ten-i efsürdemi bî-cân eyle
 Beni hâk eyle rakîbânımı handân eyle

II

Ağla ey dîde hemân gayrı ne kârîñ vardır
 Giryeden gayrı bu âlemde ne vâriñ vardır
 Ağla kim elde hemân nâle vü zârîñ vardır
 Ağla ağla ki o zâlim gibi yârîñ vardır
 Mest ol hûn-ı ciger iç ki humârîñ vardır
 Sanma bî-çare seniñ yâr u ararîñ vardır

Künc-i hasretde emsin kederiñdir ancak
 Saña hem-derd olan eşk-i teriñdir ancak

III

Düşdügüm dem reh-i hicrâna perîşân gezerim
 Kendi kendimden o demden berü yokdur haberim
 Bend edeli ser-i gîsûsuna târ-ı nazarım
 Ejder-i aşk urup pâreledi tâ cigerim
 Sanma kandır bu gözümden dökülen eşk-i terim
 Dîdeden geldi derûnumdaki zehr-i kederim
 Hân mân-ı dilimi yakdı harâb etdi firâk
 Tutuşup cismimi yek-pâre kebâb etdi firâk

IV

Çünkü ol âfet-i cân dil-ber-i fettân gitdi
 Gûyiyâ kâleb-i zârı bıragıp cân gitdi
 Zülfünü görmeyeli akl-ı perîşân gitdi
 Yüzüne bakmayalı dîde-i giryân gitdi

Takatim tâk olup sabr ile sâ mân gitdi
Şeb-i gam geldi yine mihr-i dirahşân gitdi

Sâ'at-i leyle-i gam bî-aded efgân efgân
Bilemem neyleyeyim el-meded efgân efgân

V

Acabâ sende biraz lutf u mürüvvet yok mu
Bu cefakârlığa semt-i nihâyet yok mu
Saña âşık olana nazra-i rahmet yok mu
Yohsa benden dahı ümmîd-i sadâkat yok mu
Ey cefâ-pîşe aceb fikr-i kıyâmet yok mu
Haste-i aşka bu hâlinde de şefkat yok mu

Bir ramak kaldı ki Esrâr-ı perîşan gidecek
Bir nefes kaldı hemân cânını teslim edecek

29/3

TERKÎB-I BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Âh bilsem nedir erbâb-ı dile böyle ikâb
Sitem ü mihnet ü âmîziş ü envâ-ı azâb
Anlayıp mâ-hasal-ı hikmet-i mechûleyi hep
Çekmesem harhîşe-i şübhe-i bî-hûde şitâb
Tab'-ı ademde olup havsala-i isti'dâd
Olmasa ma'ni-i "lâ -yûs'el" ile redd-i cevâb
Ozamân rütbe-i tahkîkde âyâ ne idi
Tesliyet-bahş-ı dil olmağa sezâ kavlı-i savâb
Geh tecellî-i celâl ile gönül lâ-ya'kıl
Gâh sad lutf u cemâl ile bulur izz ü hitâb
Ol kadar tâb-ı televvün ile dem-beste ki tâ
Bir nefes devlet-i temkîne değil fırsat-yâb
Kaldırır mı bir ayâğ ile bizi sâki vü yâ
Künc-i mihnetde bırağır mı aceb mest ü harâb

Vâkîf olsañdı hele hâne-i esrârımdan
Bana ta'n etmez idiñ hâl-i dil-i zârımdan

II

Bir zamân âlem-i ervâhda şevk-âver idim
Câmi-i gaybda kandîl-i ziyâ-perver idim
Pertev-i nûr-ı dilim arşa olurdu vâsıl
Müntehâ-yı şeref ü reşk-i meh-i enver idim
O hevâda baña bir sâhib-i fermân var idi
Yok demezdim ne ki söylerse kabul eyler idim
İstedim seyr edeyim cümle-i mevcûdâtı
Nice devr etdigin eşyâyı bilem muztar idim

Vardım ol şâh-ı atâ mâlik-i fermân-berime
 Çünkü her emrde destûr-ı mükerrer-ser idim
 Eyledim zübde-i hâcâtımı bir bir takrîr
 Şart-ı âdâb-ı mülükâne ile söyler idim
 Kudsiyân cümle bu tarzımda pesend etdi beni
 Bir perî-rûy u sühan-fehm melek-peyker idim

Ruhsat-ı kâmile verdi baña ol sâhib-i cûd
 Başlayam eylemege tayy-ı beyâbân-ı vücûd

III

Dedi dur söyleyeyim saña bu râzı ammâ
 Etmesin tâ ki abes kâle-i sabrın yağma
 Unudursañ bu sözü soñra ziyân eylersin
 Katı çok merhale kat eyleyeceksin zîrâ
 Her ne vâdîde iseñ hep ben olam maksûduñ
 Bulmasın kalbine yol reh-zen-i gaflet aslâ
 Gûl-i dünyâ-yı denî ile sakın aldanma
 Gerçi çok mehlikeler var görünür cümle saña
 Hiç birin eyleme tahsîl-i kemâle mâni
 Kılma hem nokta-i sehv ile kitâbın imlâ
 Vardığında oraya tâ bulasın matlûbun
 Evvelâ hâdi-i tevfikimi et râh-nümâ
 Ba'dehu bir dil-i dânyâyı bulup teslîm ol
 Her ne emr eyler ise cümle “ne'am” de deme “lâ”

O vakit kendimi erbâb-ı vefâ sandım ben
 El-amân gâ'ile-i nefsimde aldandım ben

IV

Dedim ey şâh-ı kerem hiç ne mümkün ki seni
 Ben ferâmûş edeyim bulamayam bende beni
 Tavk-ı fermânîñ bulmuş iken zînet ü zîb
 Takamaz gerdenime dîv ü melâ'ik reseni
 Hizmet-i dâ'ire-i cûduna bağlanmış iken
 Beni döndürmeğe kâdir mi olur çerh-i denî
 Akla gelmez seni bu denlü bir âdem bile de
 Soñra terk eyleye dîvâne gibi bildireni
 Remlsitân-ı fenâ içre garîb olmaz mı
 Kişi gurbetde kala añmaya hâk-i vatânı
 Ağlayıp bulmaya mâtemkede-i âlemde
 Semt-i şâdiye çeker bir dil-i sâhib-fatânı
 Etmeye kendin aña cânu gönülde bende
 Unuda tâ o kadar etdiği ahd-i küheni

Değil ol kâ'ide-i sîdka muvâfık etvâr
 Ni'metin sâhibini añlayıp etmek inkâr

V

Şeş cihetden kapanıp başıma bir özge kafes
 Dört yanın bağladı hem murğ-ı diliñ dâm-ı heves

Kaldı ol yerde biraz bûm u gurâb ile düçâr
 Ya'ni tertîb-i anâsırdan alıp feyz-i nefes
 Âteş ü âb u türâb ile çehâr-mîhâsâ
 Oldu cellâd-ı hevâ cismime çok mihnet-res
 Ötmedi murg-ı taleb kâfile-i hayretde
 Tıkdı ot çânına gûş-ı diliñ âvâz-ı ceres
 Çok sitem çekdi dahı varta-i ûlâda göñül
 Ahd-i mesbûku unutturmağa bu vâhiye bes
 Hab-ı gafletde kala tâ ki derûn bî-işgâl
 Dolaşır dîv ü ded etrâfımı mânend-i ases
 Komağa vâdi-i hayretde beni ser-gerdân
 Yapışır gûşe-i dâmânıma hep hâr ile has

Anı geçdim yine bir başka yere düşdü yolum
 Gerçi fark eylemez idim dahı ben sâğ u solum

VI

Tab-ı ma'denle nebâtâtla hem-hâl oldum
 Eriyip pûte-i kudretde aceb kâl oldum
 Mîve-i huşk u tere cilve-nümâ olmuş iken
 Hayli ârâyiş-i dükkânçe-i bakkal oldum
 Hikmet-i Hakk'ı her eşyâda beyân eyleyerek
 Sûret-i tûti-i zenbûre girip lâl oldum
 Gülşen içre edicek gülle hezârân işret
 Boyanıp rengi ile âteş-i seyyâl oldum
 Bu meseldir ki denir şimdi çenârı vü kedû
 Serve taklîd ile ser-keşlige meyyâl oldum
 Sarsar-i bâd-ı hevâ esdi kopardı gökden
 Hâsılı nâ'il-i âzâdi-i yek-sâl oldum
 Rûzgârıñ göricek böyle muhâlif kârın
 Yatırıp kend özümü başka bir ahvâl oldum

Eyledim hayli zamân böyle enîn ü efgân
 Merhamet eyleyip insâfa gele tâ devrân

VII

Sebebi n'oldu ki ey çerh-i felâket-mu'tâd
 Gül-i bahtım dahı açılmadan etdiñ ber-bâd
 Tutmam artık beni ebr-i kereme boğsan da
 Olamaz mîve-i âmâl ile tab'ım dil-şâd
 Vermediñ berg-i safâdan baña bir dâne ki sen
 Yiyeyim seng-i sitemden anı başım âzâd
 Zîver-i şişe-i tahsîne sezâ ve'l-hâsıl
 Olmadı gül-bün-i âmâlde bir gonçe küşâd
 Kol budak saldı edânî çemen-i lutfunda
 Esmedi devha-i ikbâlime hiç bâd-ı murâd
 Mâ-hasal her ne ise cümle savuldu dilden
 Rûzgâr eylemeyip kasdıma bir dem imdâd
 Bitdi gitdi ne kadar tohm-ı niyâz ekdimse
 Uğradı hırmen-i ümmîdime san hayli cerâd

Berk-i gam bağçe-i hâhişi çün etdi tebâh
Doldurursa n'ola evc-i felegi âteş-i âh

VIII

Ben bu zu'm ile dahı cerh ile gavgâda iken
Muhzır-ı akla uyup halk ile da'vâda iken
Zıdd-ı kâmil sanıban ayn-ı müsemâyı ayân
Zann-ı fâsidde idim mazhar-ı esmâda iken
Kâbiliyyet ne gezer idi çü Mecnûn bende
Aşk-ı Mevlâ'yı koyup hâhiş-i Leylâ'da iken
El uzatmışdı aña taht-ı serâdan tab'im
Pertev-i nûr-ı tecellîsi süreyyâda iken
Bu aceb kim yine zannımda kemâl ehli idim
Bu kadar nâ-halef ü seng-dil-i sâde iken
Çok şükür Hakk'a hele dağdağadan kurtardı
Ne denîyim bilirim kendimi dünyâda iken
Nutm-ı Sâ'ib baña takdîr ile etdi tefhîm
Rûhuna hüsn-i teveccühle temennâda iken

Gûy-ı çevgân-ı kazâ der-hareket mecbûr-est
Şekve ez-gerdiş-i gerdûn zi-basîret dûrest

IX

Güzer etdim katı şiddet ile bu meydânı
Oldu ârâmgehim mertebe-i hayvânî
Seferimde şütür ü esbe süvâr oldum ben
Menzilim tâ ki ola bârgeh-i cânânî
Yine itlâkda ki râh-ı takayyüdde gezip
Belledim âkıbetü'l-emr yolu erkânı
Hem-katâr olduğum esnâda Hicâzîler ile
Tarab u şevk ederdim negam-ı urbânı
Kat edip çok akabe hayli te'abler çekdim
Getirince yerine bûy-ı meh-i Ken'ân'ı
Hâb u hor lezzetini zevk-i riyâsetle katıp
Sâhib-i himmet-i merdâne dedim arslânı
Hoş geçirdik yine biz devrimizi nisbetle
Dolaşırlardı dahı anda kodum akrânı

Hele cân semt-i halâsa oradan yol buldu
Avn-i Bâri'yle alıp gitdik ucuz kurtuldu

X

Takınıp iki kanat eyledim andan pervâz
Ederek cânib-i ulvîye çıkam deyü niyâz
Dest-i süflîden açıldım çözülp bend-i hevâ
Rûstâyî eline olmadı şâyeste çü bâz
Âmeliyle kalıp ol çekdi te'essüf soñra
Bilmedi kıymetini her ne olursa aña az
İşte buldum yerimi şimdi ferâh u hurrem
Bî-meşakkat ederim gülşen-i dehri tek ü tâz

Bu hevâlarda beni avlıyamaz gafletde
 Söyle sayyâda sakın eylemesin tûl ü dirâz
 Katı yüksekden uçup tâ'ir-i da'vî vü gurûr
 Etdi bu nağme ile zevk-i sürûda âgâz
 Var mıdır sâha-i itlâkda bir ehl-i sühân
 Ki bu sohbetde benimle ola tab'ı dem-sâz

Başımı kayda düşürdü yine kibr ü hestî
 Bağladı her tarafım dâ'îye-i ser-bestî

XI

Görücek böyle telâş ile beni ser-gerdân
 Tutdu bir dâm-ı hıyel kurdu hemân-dem devrân
 İki tûtî-i sühân-fehm ile sayd etdi beni
 Peder ü mâder ile ya'ni baña verdi nişân
 Çünkü hem-cins ile ülfetde olurdum mecbûr
 O kapânçeyle dili avladı çerh-i gerdân
 Rahm-ı mâderden edince güzerân n'olduğunu
 Söylesem söz uzanır kıssa olur bî-pâyân
 Vatan etmişdi bir eyyam çün ol mevkide
 Çıkmağa istemeyip hayli dem oldu giryân
 Hem dahı bunca alâyık görününce gözüne
 Bildi encâmın olup başına dünyâ zindân
 Ahd-i mesbûku yine eyledi tekrâr dürüst
 Lîk ibkâsı için çekdi derûnu fermân

Kesb-i irfâna olur mu acabâ dil nâ'il
 Kalmayıp mezra'a-i cehd ü taleb bî-hâsıl

XII

Girdi bir şehre katı girye vü zâr eyleyerek
 Bu kadar cây-ı hevilnâkı güzâr eyleyerek
 Aldı âğuşa görüp mâder-i eyyâm anı
 Yüz verip besledi in'âm-ı hezâr eyleyerek
 Etdi âmîhte-i şekker-i gaflet şîri
 Kodu mehd-i kesele nakş u nigâr eyleyerek
 Meşrebiñ buldu soyunca varırak âhir-kâr
 Çare-cûluklar edip bûs-i izâr eyleyerek
 Ukde-i mihri aña ıkd-i süreyyâ deyüben
 Aldadı mühre-i tahdî'i nisâr eyleyerek
 Âkıbet eyledi merbût-ı kımât-ı ârâm
 Perveriş-bahşi-i âğuş u kenâr eyleyerek

Yani efsâne-i evhâm ile tıfl-ı tab'ı
 Eyledi soñra firîbende-i tavr u vaz'ı

XIII

Tâ gelince kuve-i nâtıkaya tâb-ı kelâm
 Kâbiliyyetle verince sühana hüsn-i nizâm
 Sakladı hâne-i hâtırda bir eyyâm öyle
 Vermeyip hiç eline rişte-i takrîr-i merâm

Hâk-bâz-ı tarab-ı kûçe-i lâ-kaydi iken
 Yapışıp destine bir şahs hemân bî-hengâm
 Dedi gel gûşe-i mektebde hele seyr eyle
 Ne kebûter-meniş âhû-reviş ü kebk-hırâm
 Eylemiş kâğıd-ı sipâresini bâl-i edâ
 Olmağa tâ'ir-i hoş-lehçe-i evc-i ilhâm
 Cümlesi reşk-fezâ-yı saf-ı ra'nâ-yı küleng
 Gitmede nenzil-i maksûda şühûr u a'vâm
 Sen ne lâyıki ki kalıp gerd-i abes-kârîde
 Edesin kendüyi âlûde-i hâk-i evhâm

Bu gürûh-ı hünere hem-sebak-ı iz'ân ol
 Kerem et peyrev-i pîrân-ı reh-i irfân ol

XIV

Sa'y ile eyleyiben nokta-i ilmi teksîr
 Eyledim bir nice dem ders-i fenâyı tekrîr
 Ebced-i aşk-ı Hicâz'a varıcak mebhasimiz
 Varak-ı dilde mahabbet olununca tahrîr
 Sâde levhân ile hem-celis-i ünsiyyet idim
 Silmîde eylemeyip nakş-ı sivâyı taksîr
 Hatt-ı butlân çekilip soñra kitâb-ı emele
 Eyledi hükm-i kazâ emr-i mazâyı tağyir
 Oldu bir âfet-i yağmâgere akl âşüfte
 Tesliyet-bahş-ı cünûn olmadı hırz-ı tedbîr
 Harf-i Kur'ân gibi ma'nâda cüdâ olmaz idik
 Rû-be-rû safha-i izzetde olunduk tastîr
 Vasf-ı tîr-i müjesin rûz u şeb ezberledigim
 Saydığım olmasa ger bir bir ederdim takrîr

İlm-i ma'nâyı duyup sırta olursam âgâh
 Anı bir hoşça beyân eylerim inşâ'allah

XV

Bu kadar çekdigimiz meşgale-i renc ü te'ab
 Oldu ahd-i ezeli cümle ferâmûşa sebep
 Unutuldu dem-i sâbıkda geçen şart-ı vefâ
 Kalmadı zerre-i nâ-çizi hebâ oldu hep
 Kanı ol hâhiş-i dîrîne-i tahsîl-i kemâl
 Kanı ol tarz-ı heveskâri-i tekmîl-i edeb
 Şimdi ser-mâye-i îrâs-ı fütûr olmuşdur
 Âlem-i dilde olan ma'reke-i şevk ü tarab
 Bulmayıp seyrimiz aksâ-yı merâma gâyet
 Bizi güm-râh-ı visâl eyledi devr-i kevkeb
 Ya'ni vâdî-î tahayyürde kalıp ser-gerdân
 Reh-nümâ olmadı maksûdumuza Hızr-ı taleb
 Getirir yine zalâle dahı gûl-i evhâm
 Vatan-ı asla çeker rişte-i peyvend-i neseb

Oldum artık gam-ı hicrân ile me'yûs-ı halâs
Gelmez oldu dile bu dağdağadan fikr-i menâs

XVI

Her ne etdiyse baña nefis-i bed-âyîn etdi
Tab'a küfrân-ı ni'am tavrını telkîn etdi
Mest edip şîre-i da'vi vü gurûr ile beni
Hâb-ı hargûş ile ol neşveyi teskîn etdi
Bir belâ cümleye sârî olucak hoşça gelir
O sebebden hele hâsid bize çok kîn etdi
Lîk mümkün ki bula semt-i necâtı bu habîs
Dûzah-ı cehli neden kendüye tahsîn etdi
Zulm-i bî-pâye edip hem komadı ağlamağa
Dîdemi girye-i hasret ile hûnîn etdi
Katı çok cevri edip irfân-ı Hudâ'dan âhir
Mûm iken kalb-i siyehkârımı sengîn etdi
Yakdı yandırdı beni âteş-i kahr u siteme
Başıma tûde-i nâr-ı gamı bâlîn etdi

Hayf vâ-hayf eger bulmaz isem râh-ı necât
Mutasavver mi olur bir dahı hakkımda hayât

XVII

Bir dem olmaz ki gam-ı hecr ile âh eylemeyem
Sînemi âteş-i hasretde tebâh eylemeyem
Olmaya hâne-i hâtırda gubâr-ı teşvîş
Ya'ni havf-ı sitem-i baht-ı siyâh eylemeyem
Berzah-ı havf u recâdan beni yâ Rab kurtar
Zevk u gam Dûzah u Firdevs'e nigâh eylemeyem
Zerrece tâb-ı tecellâya olup şâyeste
Gâh edem kendimi güm-geşte vü gâh eylemeyem
Gönlüm ol izzet-i câvîd ile eyle bende
Bir dahı meyl-i hevâ-yı beg ü şâh eylemeyem
Düşmeye nâ'ire-i bugz u hased ihvâna
Yûsuf-ı himmeti üftâde-i çâh eylemeyem
Dil-i Esrâr'a urup pertev-i mihr-i izzet
Sâye-i refet-i dü nâne penâh eylemeyem

Kavl-i taklîdimi tahkîk ede ehl-i tahkîk
Meslek-i aşkda hem-râh ola Hızr-ı tevfik

30

FASÎHÎ

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

I

Ey gözleri ser-mest ü mey-perver-i işve
 Ey gamzesi hançer be-kef ü server-i işve
 Ey rûh karîb-i nigehe pençe-i fitne
 Ey her müjesi hâme-i efsûnger-i işve
 Ey lebleri bî-şâ'ibe-i meve-i nezâket
 Ey dâne-i dendânı yem-i gevher-i işve
 Ey kâmeti sahn-ı şeref ü serv-i kıyâmet
 Ey ruhları bu bahçe-i gül-i ter-i işve
 Ey cünbiş-i tâvus-ı riyâz-ı reh-i Cennet
 Ey turreleri evc-i hümâ-yı per-i işve

İtseñ ne olur gâhice ben hâke tenezzül
 Lutf eyle cefaña geh ide gayrı tahammül

II

Ah ide ide ahker-i çeşmüm şerer oldı
 Her zerresi eflâk-ı gama bir kamer oldı
 Eyle beni çeşm-i nigehe-i lutfuña mazhar
 Maksûduñ eger cevr ise cânâ yeter oldı
 Leylâya nice beñzedeyüm ben seni cânım
 Mecnûn-ı melâmet-zededden biñ beter oldı
 Döndi şafaka çün dilüm ü rîşüm ağardı
 Bî-hûde geçürdüm şeb-i ömrüm seher oldı
 Dil seyr ideli pertev-i hûrşîd-i cemâlün
 Sâyen gibi cânâ yine zîb ü fer oldı

Yâ hançer-i âşık keşüñe cânımı aldur
 Yâ destümi al hâk-i cefâdan beni kaldur

III

Cevr idi murâduñ beni seydâ niçün itdüñ
 Ruhsârıñı berg-i gül-i ra'nâ niçün itdüñ
 Bir bakış ile gönlümü alduñ alup aklum
 Dîvâne olup âleme rüsvâ niçün itdüñ
 Çün itmez idüñ vâde-i vasluñla beni şâd
 Ârâm-ı dil ü sabrımı yağmâ niçün itdüñ
 Mest itmeyecekdüñ beni çün câm-ı lebüñle
 Peymâne hâbâbı gibi îmâ niçün itdüñ
 Ey lâle-i zâr âteş-i aşkuñla yanarken
 Hûn-ı dil-i pür-dâgımı sahbâ niçün itdüñ

Bir kere yüzime lutf ile ey ruhları gül gül
 Bezmüñde surâhî gibi idüm dem-i kulkul

IV

Bilmez misin âşıklarauñ ahvâlini cânâ
 Dilberler içün kendin iderler olup ifnâ

Ayb itme benüm nâle vü feryâd u figânüm
 Âyîne-i ruhsârîñi var eyle temâşâ
 Bûs-ı lebün ümmîdi ile mest ü harâbum
 Gamı beni bî-hûş ide keyfiyyet-i sahbâ
 Gel ey meh-i garrâ baña geh arz-ı cemâl it
 Billâh görünmez gözime mihr-i mücellâ
 Gel eyleyelüm er gibi cânâ dem-i işret
 Bâki mi kalur âdeme hiç bu zen-i dünyâ

Bu âlem-i dünyâ didiğün n'olsa gerekdür
 Hâk-i reh ile gözlerimiz tolsa gerekdür

V

Ey taht-ı sa'âdetde şehen-şâh-ı mufahham
 Ey zât-ı Sikender gibi sultân-ı müsellemler
 Lâyık mı kapuñda ideyüm nâle vü feryâd
 Lâyık mı gözüm hâk-ı rehüñde döke nem-dem
 Mesken ideli kendime bezm-i mey-i aşkı
 Bir mest-i harâbum ki dahi kendimi bilmem
 Hat halüñi örterse bir âh eyleyeyüm kim
 Gerd-i reh-i pâyüñle dola merdüm-i dîdem
 Her sâhili pür eyler idi pençe-i mercân
 Karışsa derûn-ı yeme hûn-ı nem-i giryem

Ey rûh-ı revânüm yeter alduñ yeter âhum
 Afv eyle eğer var ise yanuñda günâhum

VI

Ol ne idi bendeñe lutuf ile tekellüm
 Şimdi ne bu tarz ile bu vâdî-i tebensüm
 Ey sûret-i reşk-âver-i hûrşîd-i cihân-tâb
 Kalbüñde zerre kadar yok mı terahhum
 Mümkün mi gülem ağlamayam ey şeh-i âlem
 İtdi beni âlemde gamuñ zâr-ı tazallüm
 Pervâne gibi ben yanayum şem ki yaña
 Bülbül gibi gülzâra çıkup eyle terennüm
 Ey yâr-ı kadîmüm acabâ söyle sebab ne
 Gördükçe beni itmedesin arz-ı tevehhüm

Gûş eyleme düşmenlik idüp güft-i rakîbi
 Dür eyleme ben âşık-ı bîçâre garîbi

VII

Ey sâhir-i âlem hele feryâd elüñden
 Ben kime varup eyleyeyüm dâd elüñden
 Dil düşdi şikest oldı yine bezm-i safâda
 Peymâne gibi ey kaddi şimşâd elüñden
 Ki mest-i mey-i nâz olıcak gitmeyiyor hiç
 Seyf-i azab ey gamzesi cellâd elüñden
 Pâ-bend-i ser-i zülfüñ olan buldı necâtı
 Kurtulmadı gitdi dil-i nâ-şâd elüñden

Dâm-ı gam-ı zülfüñde kalacak mı giriftâr
Olur mı Fasîhî aceb âzâd elüñden

Dünyâda gönül sendeki maksûdın alur mı
Yoksa işimiz mahşere dek böyle kalur mı

31 HAŞMET

31/1

**MERHÛM U MAGFÛR VÂLİD-İ MÂCİD-İ KESÎRU'L
MEHÂMİDLERİ MÜŞÂRÜN-İLEYH EFENDİMİZ HAZRETLERİ
ÂZİM-İ DÂRU'L-CİNÂN OLDUKLARINDA PEDER-İ MA'NEVÎ-İ
MEKÂRİM-PERVERLERİ MERHÛM-I CENNET-MEKÂN RÂGİB
PAŞA EFENDİMİZ HAZRETLERİNE TERKÎB-İ BEND VADİSİNDE
TARH İTDİKLERİ ARZ-I HÂL-İ SÛZİŞ-MEÂLDİR Kİ MERHÛM-I
MÜŞÂRUN-İLEYH HAZRETLERİNE ARZ U İSÂLİ MUKADDER
OLMAMIŞDIR**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey veliyyü'n-ni'âmım şâh-ı şefâ'at-ger için
Ya'nî Sultân-ı rüsûl Hazret-i Peygamber için
Pâre-i kebd-i ciger gûşe-i şâh-ı kevneyn
Câm-nûşân-ı şehâdet ol iki server için
Hulle-pûşân-ı tebâşîr-i duhûl-i Firdevs
Tâc- dârân-ı hilâfet ol mukarrebler için
Kurretü'l-âyn-ı cihân pertev-i ayn-ı a'yan
Merdüm-i dîde-i Sultân-ı Sikender-fer için
Âteş-i fûrkat ile tâbiş-i dûzah-mânend
Her seher eyledigim âh-ı şerer-perver için

Ne kadar sıklet ise diñle benim feryâdım
Oldu âzürde-i eyyâm dil-i nâ-şâdım

II

Hâliyâ renciş-i hicrân ile bî-dermânım
El-meded sûzişi hırmân ile âteş-dânım
Etdi hûnâbe-i çeşmim o kadar cûşiş kim
Beñzedi pençe-i mercâna sâf-ı müjgânım
Şöyle pür-hûn-ı sirişk oldu ki bu dîdelerim
Döndü kan şîşesine ayn ile çeşmânım
Nice kan aglamasın çeşm-i ter-i gam-dîde
Âteş-i hecr-i peder yakdı dili sultânım
Edemem dâ'ire-i sabr u tahammülde karâr
Çıksın evc-i feleğe velvele-i efgânım

El-meded el-meded ol âteş-i sûzân-ı nifâk
Etdi sahn-ı dilimi dûzah-ı pür-sûz-ı firâk

III

Ah devletlu vefât-ı peder öldürdü beni
 Felek açdı baña dervâze-i beytü'l-hazeni
 Ber-taraf râbıta-i meyl-i vatan gönlümden
 Şîve-i keşmekeş-i hecr ile kırdık reseni
 Olamam bir dahi dem-sâz-ı hevâ-yı ârâm
 Darb-ı mızrâb-ı kazâ bozdı o perde düzeni
 Kalmadı dâ'ire-i servet ü sâ mân-ı peder
 Niçe der-pîş-i tahayyül edeyim ben vatanı
 İlticâ-yı emele kalmadı tâkat dilde
 Açamam nîk ü bed nutka muhassal deheni

Âh edersen bu harâretle felekler tutuşur
 Korkarım yerde beşer gökde melekler tutuşur

IV

Hûn ile dîdelerim toldu efendim toldu
 Sararıp gül gibi ruhsâre-i şevkim soldu
 Gül gibi açılamm bâğ-ı ferahda gayri
 Pençe-i dest-i kazâ gonçe-i kâ mım yoldu
 Olmamışken mey-ı ikbâl ile ser-mest-i gurûr
 Bu humar ile bu hamyâzeye ba'is noldu
 Geldi bu dâr-ı mücâzât-ı cihâna çün dil
 Etdiği var ise devletlu efendim buldu
 İlticâ eylemezem âhere inşâ'allâh
 Gayri bilmez bu gönül lûtfuña me'luf oldu

Melce-i çâre-resim sensin efendim sensin
 Tâñrı'dan mültemesim sensin efendim sensin

V

Bir zamân sohbet-i cân-bahşına dil mazhar idi
 Murg-ı dil tûtî gibi kâm-ver-i şekker idi
 Dergeh-i âtifetiñ cilve-gehim olmuşken
 Gûyiyâ Haşmet'in ol bâbda Dârâ-der idi
 Yâl ü bâlım var idi sâye-i lutfuñda benim
 Şimdi tâb-ı elem-i hecr ile yağım eridi
 Ne zen-i dehre ne bintü'l-inebe meyl etdim
 Ülfet ü sohbe hasr eyledigim hep er idi
 Ya'ni cürmüm nedir ey kân-ı kerem hiç bilmem
 Şöhret-i kâzibemiz gerçi biraz ber-ter idi

Şübhe yok dilde budur mâ-hasal-ı efkârım
 Baña halkıñ nazarı degdi inâyet-kârım

VI

Vâkı'â derd-i şemâtet beni etdi sersem
 Sizi tasdî iderim gûş-zedim söylersem
 Jâj-hâyıñ anasın ağıladır erbâb-ı samem
 Ben tahammülde kusûr etmem er oğlu ersem
 Sen hemân sağ ol inâyetlü kerîmü'ş-şiyemim

Hasmı iskât iderim ben de sühan-perversem
 Hâk-i pâyiñe yüzüm sürmedir ancak garazım
 Ya'nî nâ-merd olayım mansıb u mâl istersem
 Mâye-i feyz-i neşât-ı dil-i gam-nâkimsin
 Câna minnet yoluña rûh-ı revânı versem

Bendeyim ben saña devletlu efendim bende
 Kim ne söylerse baña soñra olur şermende

VII

Hânedânıñ şeref ü izz ile ma'mûr olsun
 Kec bakanlar harem-i devletiñe kör olsun
 Dürr-i zâtıñ sadef ü mâyesi olduklarıçün
 Cilve-gâh-ı ebeveyniñ dahi pür-nûr olsun
 Hak Te'âlâ seni tevfiğe refik etsin kim
 Zîr-i sâyeñde cihân emn ile mesrûr olsun
 Yokdur evsâfıñı imlâya dilimde kudret
 Sustî-i tab ile bu mertebe ma'zûr olsun
 İttikâ-gâh-ı sühan-perver iken dergeh-i şeh
 Ne revâ ben gibi bir ehl-i sühan dûr olsun

Künc-i gurbetde niçün kaldım efendim böyle
 Bildir aslın baña Allâh'ı seversen söyle

VIII

Bilsem arz-ı hünere ben de liyâkat yok mu
 Neşri âsâr-ı sühan itmege kudret yok mu
 Ya'nî bî-behre miyim ma'rifet ü dânişden
 Yohsa erbâb-ı sühan sınıfına rağbet yok mu
 Mâni-i lutf u kerem ise ma'ârif şimdi
 Bizde de el gibi bir pâre hamâkat yok mu
 Cürm ü isyânımıza gerçi nihâyet yoğ ise
 Meslek-i Mustafavî üzre şefâ'at yok mu
 Âsitân-ı şeh-i devrâna varılmak güc ise
 Bâri sâhillere azm itmege ruhsat yok mu

Kaldı âhir burada bende-i efgendeleri
 Gitdi İstanbul'a menfâda olan bendeleri

IX

Gerçi etvâr-ı siyeh-kâr-ı hatâda alemim
 Lîk şimdi nigh-endûz-ı zuhûr-ı keremim
 Afv-ı sultân-ı zamân bizleri güldürmez mi
 Haşyet-i cürm ile ben girye-künân-ı nedemim
 Tavfi-ı dergâh-ı şehen-şâha kıyâm etdikçe
 Gûyiyâ mağfirete tâ'if-i Beytû'l-Haremim
 Tevbe-i meyde sebâtım yoğise sultânım
 Dem-be-dem nûş-ı ayag itmede sâbit-kademim

Bir kızıl işde yed-i ma'rifetim yok ancak
 Cürmümüz var ise bir câm ile bir gonce-femim

Sen de lutf et kerem et Haşmet-i pür-derd ü gama
Söyle ahvâlini ol pâdişeh-i muhtereme

X

Ya'nî arza giricek hâl-i dili tahrîr et
Bir bir ihlâs-ı ubûdiyyetimi takrîr et
Nice inkâr olunur rütbe-i isti'dâdım
Şevket ü sâ'ib ü Hassân'a beni tanzîr et
Avn-i Bâriyle şu'ûbetli bir emre kullañ
Uhdesinden gelemesem o zamân ta'zîr et
Dönmeyim hâne-i virânıma lutf eyle meded
Köhne beytü'l-hazen-i hâtırımı ta'mîr et
İktizâsına göre eyle efendim hareket
Hâtır-ı pâdişehi enseb ise tezkîr et

Bâ-husus ehl-i sühan himmete şâyân-ter olur
Anlara lutf-ı şehen-şâh-ı zamân ekser olur

XI

İttihâz-ı şu'arâ pâdişehi sünnetdir
Şa'irân lâzıma-i dâ'ire-i devletdir
Pâdişâhân-ı cihân nâdire-dânsız olamaz
Şehr-yârâna sühan vâsıta-i şöhretidir
Hutbe-veş kim okusa midhat-ı sultânı ne dem
Arş-ı a'lâya çıka nâmı bu ne rif'atdır
Şa'irân olmasa bu arsa-geh-i âlemde
Nâm u şân-ı küremâ güm-şüde-i gıybetdir
Herkesiñ kârı mı meddâh-ı şehen-şâh olmak
Vasf-ı sultâna sezâ nâtıka-i Haşmet'dir

İ'tibâr eyleye şevketlu efendim kuluna
Ben de sarf eyleyeyim nakd-i hayâli yoluna

XII

Hazret-i Hak anı mansûr u muzaffer etsin
Adl ü dâd ile cihâd ile mu'ammer etsin
Seyf-i tevfiğ-i zafer ile cihân-gîr olsun
Ser-be-ser arsa-geh-i dehri musahhar etsin
Görmedik mislini bu pâdişeh-i devrânıñ
Hızr-ı tevfiği Hudâ zâtına yâver etsin
Zîver-i dest-i zafer ede Kızıl Elma'yı
Hûn-ı a'dâ ile bu arzı muhammer etsin
Biz de târîh-i kasâ'id yapalım vasfında
Ol dahi kullarını lutfuna mazhar etsin

Yüzünü yere koyup eyle du'âyı Haşmet
Vere tahtında Hudâ ol şehe yüz yıl müddet

31/2

**TERKÎB-İ BEND BERÂY-I NAZÎRE-İ RÛHÎ-İ
BAĞDÂDÎ ALEYHÎ'R-RAHMETÜ'L-HADÎ VE DER-
ZIMN-I İN TERKÎB-RÂ NA'T-I ŞERÎF-İ HAZRET-İ
SULTÂN-I RUSÛL ALEYHÎ EFDALÜ'T-TAHİYYÂT-
RÂ İNŞA KERDE VÛ NAZM-ÂVERDE EST**

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün

I

Keyfiyyet-i bî-keyf ile Allâh-perestiz
Ser-mestî-i sahbâ ile peymâne-şikestiz
Derd-i ser olur ehl-i dile neş'e-i âmâl
Biz bâde-i bî-reng-i kemâ-kân ile mestiz
Şeh-râh-ı ta'ayyün dilime vâdî-i nistî
Da'vâ-yı vücûdu koyalım hest ile hestiz
A'lâ-yı merâtibde ayân zıll-ı vücûduz
Düşdük yere biz sâye-sıfat hâk ile pestiz
Ermez elimiz dâ'ire-i kesrete aslâ
Biz halka-i tevhîd gibi dest-be-destiz

Sûfî gibi biz sâf-dil-i nûr-ı safâyız
Mir'at-ı cilâ-dâde-i vech-i urefâyız

II

Hem-dâ'iredir âdeme hayvân u nebâtât
Derk eyle bu devrândadır devr-i mükâfât
Tafsîlimiziñ defter-i icmâlidir evkât
Enfûsden alır pertevini nûr-ı semâvât
Büt gibi perestiş mi olur şems-i cihâna
Bî-kayd-ı cihet olmalıdır dilde ibâdât
Âyînesidir vech-i beşer nûr-ı cemâlin
Esmâ vü sıfat oldu müsemmasına mir'ât
Ne gavs-ı bihâr et ü ne gül-geşt-i diyâr et
Ummân-ı diliñde bulunur dürr-i murâdât
Ta'rîfe sezâ sırr-ı İlâhî'de söz olmaz
Yokdur harem-i cân ü dile râh-ı makâlât

Âyîne gibi sâf gerek sîne-i ârif
Kim anda bedîdâr ola timsâl-i ma'ârif

III

Nûr-ı siyeh-i dil ki süveydâda nihândır
Ol nûr-ı siyeh merdümek-i dîde-i cândır
Terk eyle kuyûdât-ı izâfâtı ser-â-ser
Kimse demesin saña fülân ibni fülândır
Sil levh-i diliñden heves-i bûd u ne-bûdı
Bil sırr-ı kemâlâtıñı ne in ü ne ândır
Vâkıf olayım dersin eger sırr-ı vücûda
Âsâr-ı halâyıkda ayân dilde nihândır
Âmed-şüdüne eyle nazar leyl ü nehârîñ
İkbâl ile idbâr-ı cihân anda ayândır

Gir dâ'ire-i vahdete devrâna kapılma
İkbâl ile idbâra sebep devr-i zamândır

Cân sırrına mahrem olan añlar bu safâyı
Bu dâr-ı fenâ içre bulur zevk u safâyı

IV

Sâkî bize sun bâde-i engûr-ı İrem'den
Keyfiyyet-i uhrâ kapalım meşreb-i Cem'den
Bir bâde ola neşve-i ser-şârı dem-â-dem
Versin dile şevk-i ebedî bezm-i kıdemden
Mecnûn değil âkıl ü dânadır o dil kim
Bî-kayd ola zencîr-i hurufât-ı kalemden
Kendin bilen eyler mi nazar nefs-i vücûda
Vârestedir erbâb-ı bekâ hayl ü haşemden
Bükme belini vaz-ı girân ile bu halkıñ
Sen dahi ser-âzâd olasın bâr-ı sitemden

İnsâna hakâretle nazar ayn-ı hatardır
Ey merdüm-i dîde yaraşan hüsn-i nazardır

V

İnsân olana dîde-i cânında yer eyle
Merdümlere ey kurre-i aynım nazar eyle
Aksin alayım derseñ eger nûr-ı cemâlin
Âyîne gibi levh-i dilin sâf-ter eyle
Nûr-ı basarı ayn-ı basîret ile pür kıl
Ey dil ikilikden hazer eyle hazer eyle
İskât-ı kuyûdât ile gelür pertev-i vahdet
Envâr-ı tecerrüdle diliñ şu'le-ver eyle
Geldiñ bu fenâ mülküne çün geç akabâtı
Bir ahsen-i sûret ile bârî güzer eyle

Bî-fâ'ide dünyâya perestiş nice bir bu
Öldürdü bizi âh bu bîhûde tekâpû

VI

Dünyâ şeb-i hirmân u bekâ subh-ı şerefdir
Bîdâr-ı bekâ olmayanıñ ömrü telefdir
Ey cevhere-i kân-ı cevâhir bu bilişle
Gevher deyü ahz eylediğîñ seng-i hazefdir
Mânende-i bedr bul şerefi nûr-ı siyehden
Mâh-ı ruhuna her güzeliñ hattı kelefdür
Zâhid dil-i mestâne tehî-dest değildir
Rindân-ı mey-âşâm-ı safâ câm-be-kefdir
Ta'na siper oldukça alır menzili ârif
Sehm-i siteme ehl-i diliñ cismi hedefdir

Bir hâle heves eyle ki dâ'im olâ bâkî
Zımnında anıñ tatmayasın zehr-i firâkı

VII

Agyâr-ı dil-âzâr saña hem-dem olur mu
 Murgân-ı dile zâğ-ı siyeh tev'em olur mu
 Olmazsa nihâdında eger cevher-i merdî
 Hiç sadr-ı sadâretle kişi âdem olur mu
 Zinhâr sakın bakma hakâretle fakîre
 Vâdî-i tecerrüdde kişi hiç kem olur mu
 Bahşâyış-i Hak zâhire tatbîk ile olmaz
 Mîzân-ı mesîyyetde gönül derhem olur mu
 Hep kâ'ide-i hikmete merhûndur eşyâ
 Bî-râbîta-i sırr-ı hikem âlem olur mu

Hâline göre rızkı olaydı bed ü nîkiñ
 Olmazdı zer-i tâm-âyârı Venedik'in

VIII

Feymâne-keş-i mazleme hükkâm-ı zamândır
 Bezm-i mey-i iffetde yine Nûşirevân'dır
 Reftâr-ı zarâfetle bu eyyâmda gerçek
 Müsta'mel olan sıdk-ı hulûsâne yalandır
 Hâtem gibi nâm ister iseñ semt-i sehâda
 Bas mühri temessüklere esnâfi dolandır
 Hem-cinsimiz Allâh bilür söylemem ammâ
 Paşalar u mollâlarıñ ahvâli yamandır
 Bak gitdigimiz mesleke bak meslek-i Hakk'a
 Hakkâ yolumuz râst-rev-i dûzehiyândır

Âyâ bize bir râh-ı hidâyet görünür mü
 Yohsa dil-i bî-çâre bu yolda sürünür mü

IX

Arif çekemez tavrını nev-reste kibârîñ
 İllâ ki ağa sadrına geçmiş çukadârîñ
 Erbâb-ı gnâ dağdağa-i câh ile câhil
 Vâdî-i tecâhülde eder geşt ü güzârın
 Bir hande-i gül-rîze dahı olmadı bâdî
 Gûş eyledik efgânımı gülşende hezârîñ
 Devletle cihân tahtına şâhen-şeh olanlar
 Hep taht-ı türâb eylediler cây-ı karârîñ
 Handânî-i ikbâline aldanma bu dehriñ
 Ânide geçer revnakı eyyâm-ı bahârın

Her istediğîñ kâra eliñ bir kez ereydi
 Dünyâya kişi geldiğine bârî değeydi

X

Hakkâ ki bu bir savn-ı hikem-perver-i kudret
 Kim vermedi âlemde murâdâtına ruhsat
 Kurtarmaz özün lücce-i emvâc-ı belâdan
 Girdâba verir âdemi ünvan-ı riyâset
 Dünyâ için icrâ-yı garaz şânına düşmez

Ahbâba değil düşmeniñe eyle mürüvvet
 Evlâdını sen mâla sipâriş mi edersin
 Ebnâsına mîrâs-ı peder bâ'îs-i nekbet
 Toğdukda eder kendüye ebnâ-yı zamâne
 Etvâr-ı sefihâneyi ser-meşk-i zarâfet
 Bir zâtıñ ola mertebe vü mâlı mükemmel
 Şâyeste mi zulm edene sermâye-i devlet

Aldanma meded zînet-i dünyâyı nidersin
 Bî-vâye gelüp dehre tehî-mâye gidersin

XI

Zâhirde siyah-kevkeb isek mâ'nide nûruz
 Pertev-fiken-i bârika-i devha-i Tûr'uz
 Bir lem'a-i pür-şa'sa'ayız nûr-ı siyehden
 Hurşîd-sıfat şule-ver-i subh-ı zuhûruz
 Rûşen kılarız bikr-i ma'anîyi gelince
 Haclet-geh-i irfânda biz şem-i şu'ûruz
 İsâ'ya veriñ cilve-i ihyâyı dem-â-dem
 Biz ma'reke-ârâ-yı haşır nefha-i sûruz
 Nakşında nihân âlem-i kübrâ ile sugrâ
 Seyr ile Süleymân-ı zamân cism ile mûruz

Ummân-ı hakîkatde hafî lû'lü-i zâtız
 Pâ-dest-i kader münselik-i silk-ı sıfâtız

XII

Kul itdi bizi Hak o şeh-i her dü cihâna
 Sığmaz izam-ı kevkebesi kevn ü mekâna
 Her zerresi bir kulle-i Kâf olsa sezâdır
 Şems-i şerefi nice sığar evc-i beyâna
 Girmez gözüne bir ehâdın nûr-ı tecellî
 Kuhl etmeyicek hâk-i rehin dîde-i câna
 Dergâhına yüz sürmege biñ cân ile hasret
 Hep bende-i fermân-beri şâhân-ı zamâne

Cân buldı zuhûrundan anıñ kâleb-i âlem
 Rûh oldı vücûdı ezeli cism ile câna

Ol pâdişeh-i tâc-âver-i hutbe-i "Levlâk"
 Sultân-ı şeref-perver-i heft kişver-i eflâk

XIII

- ۱ ای شمس خدا یرتو تو کشته بشیرا
نورت ظلام الذلل الشکرک منیرا
- ۲ از روی تو هر نیک و بدی تربیه یاست
اوتیت الی الخلق بشیرا و نذیرا
- ۳ یکغنچهء باغ شیمت عین بهشت
فرشت الی روضتک روحی حصیرا
- ۴ از اتش دوزخ چه کریزم وچه باکم
لا حاجة لی خیفه ان کنت ظهیرا
- ۵ رویم بدرت سده است بهر سعادت
ضع با سندی رچلیک علی وجهی مسیرا
- ۶ خورشید شفاعت طلسم از در لطفت
چون ماه سهکاسه بداغ دل حشمت

XIV

Yüz verdi dile pertev-i hürşîd-i İlâhî
Döndürdü beyâz-ı sehere rûy-ı siyâhî
Bir dilde ola ışk-ı şehen-şâh-ı nübüvvet
Tâb-âver-i hurşîd olur pertev-i âhî
Müşkil mi kalır ol dil-i pür-nûr-ı hikemde
Hep keşf olur esrâr-ı şu'umât kemâ-hî
Hak'dan biliriz cümle zuhûrâtı berâdır
Esbâba dahı eylemeziz nîm nigâhı
Çıkamaz bu gidişle yolumuz semt-i salâha
Elden koma ma'nâya giden meslek ü râhı
Bu saltanat u ceng ü savaş ehli nic'oldı
Dehriñ nereye gitdi bu şâhân u sipâhî

Sarf eyleme dünyâya yazık ömrü telefdır
Dünyâ selef uhrâ bilene hayr-ı halefdır

XV

Cûyân olagör Kâf-ı diliñ ankâsın
Elbet arayan dilde bulur Mevlâ'sın
Ârif düşe mi çengel-i kîl ü dahı kâle
Fehm eylemeden sırr-ı diliñ ma'nâsın
Hep gördüğümüz lutf u kerem kahr u sitemdir
Bildirdi felek bizlere asrıñ küremâsın
Dil-teşne eder feyzine etrâfı kerem-ver
Öz zâtına mahsûs kılup cûd u atâsın
Fakr ile gınâ zînet ü zîverle bilinmez
Fark edemedik şehr-i bekâ bay u gedâsın

Bir pîre yapış kim olasın vâkîf-ı esrâr
Sa'y et saña pîrsiz demesin zümre-i esrâr

XVI

Yâ Rabb esâfilde nedir böyle sa'âdet
 Bu rütbe e'âliye neden geldi mezellet
 Bî-berg ü nevâ kaldı ilâhî urefâmız
 Oldı cühelâ zümresi hep nâ'il-i devlet
 Düsdük bu harâbâta nedir çâre humâra
 Mest etdi bizi âh bu peymâne-i hikmet
 Gördün mü bu âyîne-i devrânda söyle
 Kim verdi murâd üzre hayâlatına sûret
 Zevkin bulamaz neşve-i sahbâ-yı fenânîñ
 Dil ehl-i harâbâta döner eylese işret
 Biz keşmekeş-i çilleyi gurbetde çıkardık
 Geh belde-i İzmîr'de geh Bursa'da halvet

Bilmem bu zuhûr-ı sitemi Zeyd ü Amr'dan
 Billâh kusûrumdur efendim baña reh-zen

XVII

Vaz' et ser-i teslîmi der-i emr-i Hudâ'ya
 Cânîñ var ise verme rızâ hükm-i kazâya
 Dür etdi tarâb-gâh-ı vatandan bizi devrân
 Sahbâ-keş-i üns eyledi bezm-i gurebâya
 Altmış yidi ay etmiş iken Bursa'da ârâm
 Saldım yine İzmîr'e dahi nefy ile sâye
 Şâyetse idik terbiyeye togrısı biz de
 Dil gaflet ile gitmiş idi râh-ı hevâya
 Zâhirde nedir cürmüne agâh olaydım
 Vallâh ağız açmaz idim çün ü çerâyâ
 Bildik ki vatan cilve-geh-i sırr-ı Hudâ'dır
 Bahş eyledik İstanbul'ı yârân-ı safâya
 Varmış turalım maskat-ı re'se kişi bir baş
 Dür olmuş ahibbâ-yı vatan semt-i Vefâya
 Ağlatmayalım gayrı yeter çeşm-i pür-âbı
 Der-dest-i tarab eyleyelim câm-ı şarâbı

XVIII

Böyle hareket eyleyelim bezm-i safâda
 Geh bûşiş-i cânân gehi bûşiş-i bâde
 Çek sâgarı sen def-i gam et meclîs-i meyde
 Hamyâze-keş olsun bulunan semt-i riyâda
 Dil-h^vâhı gibi var mı murâda eli ermiş
 Meczûmdur âlemde Hudâ'nıñdır irâde
 Rabt etdi bizi dergeh-i Mevlâ'ya bu gurbet
 Bâ'is olanıñ ömrünü Hak ide ziyâde
 Haşmet gibi âzâde-ser-i minnet olup et
 Levh-i kadehe cebhe-i teslîmi nihâde
 Ey peyk-i sabâ semt-i Sitanbul'a giderseñ
 Ahabbâma hâl-i dili et böyle ifâde
 Hâlâ reh-i vâdî-i tevekkülde mukîmiz
 Zâhirde dehen-beste vü bātında Kelîm'iz

31/3

TÂRÎH-İ DİĞER BERÂY-I NÜVÎD-İ FÛTÛH LÂKİN
 MISRA-I TÂRÎHİN KÂFİYESİ MÛSÂ'İD Ü MÛLÂYİM
 OLMAMAĞLA TERKÎB-İ BEND VÂDÎSİNDE NAZM U
 İNŞÂ VE ARZ-I HÂK-İ PÂY-İ PÂDİŞÂH-I CİHÂN-ÂRÂ
 ETDİKLERİNDE AZÎM PESENDÎDE VÛ TAHSÎN VE
 AVÂTIF-I MÛTERÂDİFETÛ'S-SÛRÛR-I ŞEHEN-
 ŞÂHÂNE İLE KÂM-BÎN BUYURULUP ME'MÛLDEN
 ZİYÂDE HAVSALA-İ HAYÂLDEN BÎRUN ESER-İ
 FERAH-PERVER-İ İNÂYET-İ HUSREVÂNE İLE
 MÛMTÂZ BUYURULDUKLARINA BÎNA'EN NEV-BE-
 NEV DA'VÂT-I HAYRİYYELERİYLE DEM-SÂZ
 OLMADADIRLAR

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Pâdişâh-ı bahr u ber fermân-revâ-yı Dâd-ger
 Hüsrev-i deryâ-nevâl ü gevher-i bahr-i zafer
 Lücce-i deryâ-yı şevket mevc-hîz-i saltanat
 Rîze-seng-i sâhil-i cûdı yevâkît ü dürer
 Bahr-ı emvâc-ı atâ deryâ-yı lü'lü-i vefâ
 Ma'den gerdûn-fürûğ-ı gevher-i hûrşîd-fer
 Pâdişâh-ı mecma'ul-bahreyn-i irfân u hîred
 Âb-ı rûy-ı bahr u ber tensîk-sar-ı huşk u ter
 Kulzüm-i ihsânı mevc-endâz olursa yek-nefes
 Fülke-i gerdûn-i âlem keştî-i Nûh'a döner

Fülk-pîrâ-yı kerem sultân-ı mahmûdü'ş-şiyem
 Lenger-endâz-ı himem hâkân-ı İskender-haşem

II

Taht-gâh-ı Âl-i Osmân'ın şeh-i feyz-âveri
 Gösterir dünyâyâ resm-i dest-bürd-i Hayder'i
 Atlas-ı âl-i şafak pûşîde fülk-i kadrine
 Keşti-i ikbâliniñ bâl-i melek yelkenleri
 Sandal-ı unvânına fânûs çerh-i nîl-gûn
 Afitâb-ı şule-tâb anıñ çerâğ-ı enveri
 Kühsâr-ı saltanat ummân-ı gevher-rîz-i dîn
 Eyledi âsûde-ı şûr u fiten bahr u beri
 İşte âsâr-ı selef işte tevârîh-i mülûk
 Mislini görmüş işitmiş var ise gelsin beri

Böyle sultân-ı dekâyık-dânı âlem görmemiş
 Pertev-i re'y-i münîrin çeşm-i âdem görmemiş

III

Himmeti şahânesi dünyâyı ihyâ eyledi
 Arşa-gâh-ı dehri reşk-i bağ-ı me'vâ eyledi
 Yâr-ı yâver ol şehe eyyâm-ı eltâf-ı Hudâ
 Hızr-ı tevfik ile her bir emri ber-câ eyledi
 Bâ-husûs ârâyış-ı sâhib-kırânîyi tamâm

Rüstemâne kat-be-kat der-pîş-i a'dâ eyledi
 Himmeti leb-rîz edip top-hâne vü tersâneyi
 Nice keştî-i fütûhı zîb-i deryâ eyledi
 Vermedi eyyâm-ı a'dâya kapatdı yelkeniñ
 Çâr-mevc-i satvetin her sûda icrâ eyledi

Var mıdır bir yer ki eyyâmında ma'mûr olmaya
 Pertev-i zât-ı hümâyûn ile pür-nûr olmaya

IV

Emr ü fermânı sudûr etdi şeh-i mu'ciz demiñ
 Yapıla bir keştî kim hâlî ola rûyı yemiñ
 Şöyle fermân etdi kim resm-i bihîn bünyâdına
 Sâhil-ârâ-yı hayâli olmaya bir âdemiñ
 Bârekallâh oldu bir kalyon ki küh-sâr-ı zafer
 Buldu sûret resm ü talîmiyle şâh-ı ekremiñ
 Kûh-veş seyrin temâşâ eyle Üç Anbârlı'nıñ
 Himmeti tağı yürüdür pâdişâh-ı âlemiñ
 Nâm olursa böyle nâm olsun şehân-ı âleme
 Yohsa çalsın câmını yere cihân bezm-i Cem'iñ

Bir vakitte böyle üç Anbârlı kalyon inmemiş
 Pâdişâhân-ı selef böyle gemiye binmemiş

V

Var su'âl et âlem-i derkiñ hîred-mendânına
 Girmemişdir bir şehiñ tersâne-i unvânına
 Böyle bir kalyon-ı küh-endâm u gerdûn-peykeri
 Bağladı Sultân Mahmud'uñ Hudâ limânına
 Nakş-ı ren-â-reng-i çînîsin temâşâ eyleyip
 Deme Haşmet keştî-i çînî hatâdır şânına
 Aña kalyon diyemem san kal'a-i fağfûrdur
 Mülk-i Çîn olmaz çanaklığı konulsa yanına
 Bağçelik didikleri hem-reng-i gülzâr-ı behişt
 Hande-fermâdır cihânıñ bâğına bostânına

Şöyle cezm etdim bu hey'etle görünce bendeñiz
 Kande azm itse adûnuñ dört yanın eyler deniz

VI

Böyledir her işde sultân-ı zamânıñ himmeti
 Gel temâşâ eyle kalyon deyu tûr-ı nusreti
 Ol şehen-şâh-ı dekâyık-pîşeniñ îcâdıdır
 Hurde-kârân-ı hüner görsün bu resm ü hey'eti
 Top tolu her biri bir dükkân gibi lombarınıñ
 Âteşin atlas metâ'ı nakd-i cândır kıymeti
 Çün sûtûnu kubbe-i gerdûna olmuş muttasıl
 Atlas-ı âl-ı şafak olsun livâ-i şöreti
 Versin Allah ol şehen-şâh-ı kerîme ömr-i Nûh
 Nice kalyon eskide eyyâm-ı ömr-i devleti

Müjde et Haşmet cihâna mısra-ı târîh ile
Bilsin âlem zât-ı sultânîde olan kudreti

Eylesinler şenlige âmâde Üç Kantarlısı
O şeh-i kulzüm-himem indirdi Üç Ânbârlısı

32

İBRAHİM HANÎF

TERKÎB-İ BEND-İ BULEGÂ-PESEND

Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

I

Ey şu günlerde ki "lâ-yenfa'u mâl un ve benûn"
N'ola in'âm-ı ata yağıyla olsam memnûn
Etdim ummid-i kerem bendeni me'yûs etme
Zât-ı a'lâñ için ey kâdir-i ferd u bîcûn
Ne kadar muznib isem şahidi ferdiyyetiñim
Ey olan vâkıf-ı esrâr-ı zamîr u bîrûn
Rabbenâ Allah ahad ente ilâhun vâhid
Böyle tahkik ederim "leyse bî-şekkun ve zunûn"
Ben de bir kâse tehî muflîs-i nakd-i amelim
Etdim ancak kerem u rahmetine rabt-ı derûn
Hükm-i serv-i hevesi nefsime teb'iyet ile
Etdigim cürm ü hatâ hadd u hasardan efzûn

Ey kerem kânı benim hâlimi eyle ıslâh
Ola hakkımda ata mevhibe-i feyz u felâh

II

Gerçi ben murtekîb-i cümle-i isyân oldum
Gördüğüm her büt-i meh-tal'ata hayrân oldum
Gitti efkâr-ı hayâlâtım ile bir demde
Gah bir bende gehî âleme sultân oldum
Etdigim sûdu tecâvüz eder oldu hüsrân
Bir iki gün bu kohen hânedede mihmân oldum
Lîk her eylediğim cürme olup müstağfir
Etdigim kâr-ı bed-encâma peşimân oldum
Cümle esbâb-ı mecâziden edip kat-ı ümid
Çehre-fersâ-yı der-i Hazret-i Rahmân oldum
Kâse-i hâhişi bin cân ile deryûze kılıp
Desti pür dâşte-i dergeh-i Subhân oldum

Beni yâ Rabbi esîr-i gam-ı hicrân etme
Cürmüm afv eyle yerim dûzah-ı nîrân etme

III

Etdi efsûs beni eylediğim cürm-i azîm
 Şerm-sâr-ı nazâr-ı Hazret-i Mevlâ-yı kerîm
 Yadıma hatt-ı ruh-ı yâr gelirdi her dem
 Ne zaman râyîha-pîrâ-yı dimâğ olsa nesîm
 Kimi şâyeste-i cennet kimi dûzah-mend
 Kimi şayânı na'îm u kimi erzân-ı cahîm
 Mağfiret olduđuña var mı eliñde senediñ
 Niye bu gaflet u germiyyetiñ ey nefis-i le'îm
 Afv-ı gufrânı añıp hâtıra hiç gelmez mi
 Gazab-ı kahr-ı Hudâ'dan eser-i haşyet u bîm
 Ahir oldukda o gün kendüye lev'm etmeyesin
 İtibâr-ı şeref mevhîbe-i kalbi selîm

Dü serâda meded ey Rabb-i Rahîm u Rahmân
 Şerm-sâr eyleme ben muznibi beyne'l-akrân

IV

Nedir ey cân-ı gam-âlûde nedir bu gaflet
 Dahı gelmez mi saña fikr-i ferağ-ı kesret
 Ömr-i nâzîñ güzerân etmededir ey gâfil
 Böyle bir kârgehe bir dahi olmaz ruhsat
 Aklını başına cem eyle perîşân göñlüm
 Bu mudur söyle sezâvari-i insâniyet
 La'b u lehviyle yazık ömr-i azîz etdi güzer
 Hazret-i Hakk'a yarar eylemedi k bir hareket
 Bunca demler ki geçip gaflet ile eyyâmîñ
 Olmadiñ gitdi rızâ-cûy-ı cenâbı izzet
 Yeter uyduñ yetişir nefis u hevâ vü hevese
 Âkil eyler mi adû hîlesine emniyyet

El-amân ey kerem ıssı Ahad u Ferd u Samed
 Etme ben pür-günehi bâb-ı inâyetden red

V

Yâ ilâhi şeref-i merdüm-i nâlende için
 Tıfl-ı kûdek-dem için eylediği hande için
 Sâkin-i dergeh-i teslîm u rızâ hürmetine
 Cân u dilden saña fermân-ber olan bende için
 Dürr-i deryâ-yı iyân mihr-i sipihr-i irfân
 Zîb-i bâğ-ı dü cihân ol gül-i zîbende için
 Âh-ı cân-sûzı için âşık-ı sâdıklarıñıñ
 Şeref-i katre-i her dîde-i giryende için
 Kerem et mevhîbe-i fazlı Hudâ-dâdiñdan
 Bir tesellî dile ben bende-i şermende için
 Rütbe-i âliye-i fazl u atâ-yı dü cihân
 Ola makdûr benim gibi her efgende için

İki âlemde be-kâm ola Hanîf-i nâ-kâm
 Demi tevhîd-i şerifiñle ede hatmi kelâm

33
NESİB DEDE

TERKİB-İ BEND-İ ÂŞİKÂNE

Meʿûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

I

Ey milket-i hüsne şâh-ı bî-dâd
V'ey çeşmi iden kazâya imdâd
Hayfâ ki diyâr-ı zinde-gânî
Dest-i sitemüñle oldı ber-bâd
Kan ağlamadan gamuñla dîde
Oldı mânend-i taşt-ı fassâd
Tâb-âver-i tîg-ı gamzeñ olmaz
Levh-i dil-i âşık olsa fülâd
Kimden gördüñ fûnûn-ı nâzı
Kim ola cefâda saña üstâd
Her bir nigeñde ehl-i ışka
Sad gûne füsûn idersün îcâd
Dil-dâde-i zülf ü la'lüñ oldı
Gayret-dih-i rûh-ı Kays u Ferhâd
Sen cevruñi eyledükçe efzûn
Şevk-ı dil-i pür-gam oldı müzdâd
Ayâ bu cefâya yok mı pâyân
Tâ arşa irişdi âh u feryâd
Bîgâneye oldı şimdi muhtaş
Nazzâre-i çeşm-i işve mu tâd

Efsûs ki olmadı sezâ-vâr
Bir nîm nigâha âşık-ı zâr

II

Bir zâlim-i şûh-ı bî-emânsın
Gâret-geh-i cân-ı âşıkânsın
Tâb-ı teb-i hicr-i tal'atüñle
Sûziş-figen-i cihâniyânsın
Hürşîd-sıfât ki âşikâre
Geh gâh perî gibi nihânsın
İtdükçe hırâm-ı nâz u işve
Reşk-âver-i serv-i bostansın
Çeşmüñde olan rumûz-ı nâza
Zer dîde nigeñle tercemânsın
Uşşâk-ı nizâr-ı haste hâle
Sermâye-i ömr-i câvidânsın
Ey h'âce-i çâr-sûy-i hûbî
Ragbet-şiken-i metâ-ı cânınsın
Ey safder-i kalb-gâh-ı uşşâk
Meydân-ı cefâda kahramansın
Alma dil-i zâruñ inkisârın
Bir tâze nihâl-i hüsn ü ânsın

Gel cevri ko âh-ı nîm-i şebden
Gâyet hazer it ki nev-civânsın

Ey tünd-i hisâl-i mihr-i düşmen
İnsâfa gelür misin aceb sen

III

Işkuñ ki garîb ibtilâdur
Uşşâka aceb siyeh belâdur
Bigâne olur gam-ı cihâna
Her kim ki gamuñla âşinâdur
Zülf-i siyehüñ hevâsı serde
Mânend-i şehper-i hümâdur
Envâr-ı tecelliyâtı Bârî
Mir'ât-ı ruhuñda rû-nümâdur
Bir sencileyin büt-i zarîfüñ
Hâk-i rehine cihân fedâdur
Keyfiyyet-i bî-hestî-i derdüñ
Mahsûd piyâle-i safâdur
Dil zahm-ı hûr gamuñ olaldan
Bigâne-i kûçe-i şifâdur
Hasret-zede-i gül- i zârün
Bir bülbül-i âteşin-nevâdur
Dil şu'le-i dâg-ı firkatüñle
Tenhâ rev-i vâdî-i fenâdur
Bu hâlet ile beni gören dir
Bir şüh-ı cihâne mübtelâdur

Şimden geru oldı var mı çâre
Esrâr-ı nühüfte âşikâre

IV

İtdi beni nâgehân bu gerdûn
Sen cilve-fürûş nâza meftûn
Işkuñda kemîne hâlüm oldı
Efsâne-i kühken ile Mecnûn
Sen hâk-i rehüñle çarha nâzân
Ben bî-siper-i sipihr-vârun
Allah'ı seversen eyle insâf
Ey bâğ-ı bahâda nahl-i mevzûn
Bu cünbüş-i kâmetüñ görenler
Bir dahı olur mı akla makrûn
Evvel bu dil-i hazîni itdüñ
Ser-şâre-i lutfuñ ile memnûn
Hâlâ ki tamâm oldı gördüñ
Pür derd ü elem derûn u bîrûn
Bî-dâd-gerâ revâ mı itmek
Zehrâbe-i hicr ile ciger-hûn
Var mı bu ki çâre şimdi oldı
Işkuñla derûn sîne meşhûn

Kuyuñda varsa itme ta' yîb
Feryâd u figân u nâle efzûn

Gördükçe seni gider karârum
Destümde degüldür ihtiyârum

V

Ey çarh nedür yine bu firkat
Bu sûziş-i cân-güdâz-ı hasret
Ah ey felek sitem me' âsir
Besdür dil-i zâra bu adâvet
Nâl oldu vücûd za'f-ı perver
Kalmadı firâka tâb u tâkat
Mehcûr olalı o serv-i kadden
Gördüm nice fitne-i kıyâmet
Şimden geru ey sipih-ı bed-kâr
Dih rûze hayâta itme minnet
Cânânsız olan hayâta âşık
Âlemde çeker kemâl-i haclet
Oldı yem-i gamda zevrak-ı dil
Müstagrak-ı lücce-gâh-ı hayret
Mümkün mi bu gamlara tahammül
Hem firkat ü hem belâ-yı gurbet
Ben haste-i hicr-i dil-rübâyım
Bîhûde tabîb çekme zahmet
Gel ey ecel ey devâ-yı hicrân
Min ba'd muhâldür selâmet

Amâde-i hançer-i helâküm
Hakkâ ki garîb derd-nâküm

VI

Ey bâd-ı sabâ düşerse râhuñ
Kûyine o serv keç külâhuñ
Fersûde kıl evvelâ habîbüñ
Hâk-i rehine o pâdişâhuñ
Ahvâlini bir bir eyle inhâ
Bu âşık-ı zâr-ı bî-gümânuñ
Bağ-ı İrem'e değışmez iken
Kuyuñda kemine bir kıyâhuñ
Dür eylemeñe sebep nedür di
Ol bende-i hâss-ı hayr-h^vahuñ
Lâyık mı ki sîne-i adûdur
Mânende-i kîne cilve-gâhuñ
Bigâne çü bâd ider perîşân
Her gice o sünbül-i siyâhuñ
Olmadı Nesîb-i dil-şikeste
Memnûn-ı nevâziş nigâhuñ
Var mı bu su'âle bir cevâbuñ
Mahşerde olursa dâd-h^vahuñ

Her rûz-ı şeb itmede niyâzı
Dergâhına yüz sürüp İlâhuñ

Yâ Rab yine ola rûy-i cânân
Âyine-i dîdede nümâyân

34

NEVRES-İ KADİM
TERKÎB-İ BEND

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Şarâbı sen baña vir sâkiyâ gamım vardır
Serimde derd-i humâr-ı dem-â-demim vardır
Mürüvvet eyle yetiş bir tolıyla ol yârim
Şu gurbet ilde ne yârim ne hem-demim vardır
Helâk-ı şîve-i nâ-sâz-ı gurbetem sâkî
Ayakdaş ol baña lutf eyle mâtemim vardır
Ciger kebâbı mezem gözlerim yaşı bâdem
Benim de böylece bir âlemim demim vardır
Götüremez dime rıtl-ı girân sun ey sâkî
Yanımda gam gibi kutlu âdemim vardır
Ne derdi saklayacak dilde vardır isti'dâd
Ne keşf-i râz idecek bunda mahremim vardır
Cerîh-i deşne-i leb-teşnegi-i hicrânem
Ne bir tabîb-i muvâfik ne merhemim vardır

Dirîg pâ-zede-i cünd-i gurbet oldum ben
Esîr-i silsile-i renc-i firkat oldum ben

II

Göñülde âteş-i sevdâ serimde dâğ-ı cünûn
Gözümde neşve-i reng-i şarâb-ı gûn-â-gûn
Vatan vatan dir iken gurbet illere saldı
Siyâh-ı kâse-i gerdûn u tâli-i vârûn
Ne baht imiş şu benim baht-ı nâ-be-sâmânım
Ki hâl-i zârımı gitdikçe itdi dîgergûn
Beni gül ister iken mübtelâ-yı hâr itdi
Bu dâr-ı mihnet-i gurbetde kıldı zâr u zebûn
Dimâğım eyledi şûrâb-ı hicr ile muhtel
Derûnum eyledi zehrâb-ı derd ile mahzûn
Ayırdı göz göre cânâneden o kör olası
Nice kan ağlamasun söyle dîde-i pür-hûn
Kalursa serde bu sevdâ biraz zamân bî-şek
Tekerrür itse gerekdir hikâyet-i Mecnûn

Ne kanlar ağlayacak dâye-i zamâne hele
Tahammül eyle göñül girmesün ko yâr ele

III

Ne müşkil imiş İlâhî vatandan ayrılmak
 Ne imiş añladım ervâh tenden ayrılmak
 Cezâñdur çeke ey andelîb-i dil ki saña
 Ne lâzım idi o gül-pîrehenden ayrılmak
 Hayâtı n'eyleyeyim mihnet-i cüdâyî ile
 Sitem degil mi hezâra çemenden ayrılmak
 Aceb müyesser olur mı ki oynayup gülerek
 Gidüp nigâra şu beytü'l-hazenden ayrılmak
 Bu öldürür beni kim nâmede idüp ihâm
 Lisân-ı hâl ile dir ey'mi benden ayrılmak
 Amân amân a benim cânım añladım bildim
 Ki hayli müşkil imiş baña senden ayrılmak
 Bu ayrılık beni mahsûr iderse böyle n'ola
 Görünse rûha da burc-ı bedenden ayrılmak

Göñül safâya irer mi aceb mihen diyerek
 Şu gurbet ilde kalur mı vatan vatan diyerek

IV

Kanı o dem ki enîs-i firâş-ı vuslat idim
 O mâh-rûy ile hem-hâbe-i ferâgat idim
 Kanı o dem ki şarâb-ı visâli nûş iderek
 Sezâ-yı âtîfet-i sâkî-i mahabbet idim
 Kanı o dem ki Sitanbul'uñ âhuvânı ile
 Refîk-i bâde vü hem-dest-i deşt-i ülfet idim
 Ziyâde çekmiş idim gurbetiñ gamın evvel
 Lisâna almağa gurbet ilini hasret idim
 Henûz bulmuş idim künc-i râhat-ı vatanı
 Henûz reste-i dâm-ı belâ-yı gurbet idim
 Henûz bulmuş idim illet-i firâka devâ
 Ki âşinâ-yı tabîb-i lebîb-i sıhhat idim
 Henûz gelmiş idim tengnâ-yı gurbetten
 Henûz rû-be-reh-i vâdî-i ikâmet idim

Kazâ yetişdi yine der-akab garîb itdi
 Dil-i felek-zedemi âh bî-şikîb itdi

V

Diyâr-ı gurbete çıkdım çikalı sultânım
 Kederden olmadı âsûde kalb-i vîrânım
 Gice sabâha dek âfâkı nilgûn eyler
 Lehîb-i nâ'ire-i âh-ı âteş-efşânım
 Hayâl-i ârızîñ ile ider beni garkâb
 Hurûş-ı dem-be-dem-i eşk-i çeşm-i giryânım
 Misâl-i halka-i der kaldı gözlerim yolda
 Peyâm-ı sıhhatiñe muntazır olup cânım
 Ne hâl-i zârımı sorduñ ne göñlümi aldıñ
 Seniñle böyle mi olmuşdı ahd ü peymânım

Revâ mıdır olasin sen firâş-ı nâz içre
 Hırâş-ı cân ile sad çâk ola girîbânım
 Sezâ mı sen olasin hande-rîz-i hoş-hâlî
 Ben âh vâh ile nâlân olam benim cânım

Aceb mürüvveti yok dilrübâ imişsin sen
 A sevdiğim hele pek bî-vefâ imişsin sen

VI

Kaşîñ gibi belimi bükdi şiddet-i hicrân
 Gözüñ gibi beni dil-haste itdi devr-i zamân
 Dağıtdı aklımı zülfüñ gibi perîşânlık
 Uçurdi râhatımı fikriñ ey şeh-i hûbân
 Benim bu hâlime billâh tağlar ağlar
 Degil felekde melek yerde fırka-i insân
 Yanında zerre kadar hiç rağbetim yoğ imiş
 A bî-vefâ bunu ben bildim eyledim iz'ân
 Ne nâme yazdıñ u ne bir peyâm gönderdiñ
 Netîce itmediñ icrâ-yı hakk-ı ni'met ü nân
 Bizim de hiç dimediñ bir garîbimiz vardır
 Aceb ne yaptı ne işler o haste-i hicrân
 O bî-vefâ değıl ol meh-likâ ki aña seni
 Hemân tahammül idüp cevre yan a göñlüm yan

Hudâ-yı âlemiyân merhamet idüp elbet
 Olur o gün ki tamâm ola müddet-i gurbet

VII

İlâhî tâ-be-key itsün bu âh-ı âteş-bâr
 Sürûş-ı âlem-i bâlâyı cândan bî-zâr
 İlâhî tâ-be-key eyyâma devr-i nâ-hem-vâr
 İlâhî tâ-be-key âzâr-ı çarh-ı bed-kirdâr
 İlâhî bârika-i âh-ı subhgâh hakkı
 Be-sûz-ı sîne-i cângâh-ı âşık-ı bîmâr
 Be-dil-nişîñî-i âvâz-ı meh-veşân yâ Rab
 Be-dil-hırâşî-i feryâd-ı âşıkân-ı nizâr
 Be-ibtilâ-yı Züleyhâ be-işve-i Yûsuf
 Be-eşk-i girye-i hûnîn-i pîr-i sîne-fıkâr
 Be-nâz-ı mahmil-i Leylâ be-nâle-i Mecnûn
 Be-iştihâr-ı mahabbet be-ta'ne-i ağyâr
 Garîb Nevres'i vâreste eyle gurbetden
 Koma o bî-kesi bend-i firâkda nâçâr

Yetişdir ol mehe bir gün mukaddem ol zârî
 Yetişmesün yetişür çarha nâle vü zârî

35
NEYLÎ
35/1

**TERKÎB-İ BEND DER-MEDH-İ VEZÎR-İ
A'ZÂM DÂMÂD İBRÂHİM PAŞA**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Feyz-i nûr itmede hurşîd-i cihân-efrûzı
Böyle sal-i tarabun böyle olur nev-ruzı
Cebhe-i tâli-i sa'dinde bu sâl-i şerefün
Gün gibi oldu ayân bârika-ı fîrûzı
Dehre tâb-efgen olup neyyir-i sa'd-ı ikbâl
Lem'a-ı feyz ile şeb virdi gınâ-yı rûzı
Germ idüp tâb-ı nevâ açdı dil-i ezhârı
Bülbülüñ oldu mü'essir nefesi pür-sûzı
İyd-gâh-ı tarab itdi çemeni hükm-i bahâr
Rûze-dârân-ı gama oldu meserret rûzı

Câme-i sebz ile bak cilvesine şimşâduñ
Nev-be-nev hüsni füzûn olmada Sa'd-âbâd'ıñ

II

Var iken sâha-i âlemde o cây-ı hurrem
Seyr idenler dimesün eylemedük seyr-i irem
Almış encüm gibi etrâfi kusûr-ı eşrâf
Mâh-ı pür-nûr-ı ziyâ kasr-ı şehensâh-ı ümem
Hikmet-i sun-ı Hak'ıñ oldu riyâziyâtı
Cedvel-i sîm ile bir nüshâdur ol reşk-i irem
Sebz-i kâliçesin itmiş yolına bây-endâz
Dîde-i hasret ile muntazar-ı hâk-i kadem
Demidür eyleye teşrîf o neşât-âbâdı
İzz ü ikbâl ile sultân-ı hümâyûn-makdem

Şehriyâr-ı azîmet-güster-i Dârâ-mesned
Şâh-ı Cem kadr-i celî-menkabe Sultân Ahmed

III

O şehensâh ki degül sath-ı firâz-ı gerdûn
Süllem-i kürsi-i ikbâline bir pâye-i dîn
Gördi devlet yüzini cümle mülûk-ı aktâr
Hâk-i pâk-i kademin itmekle kuhl-ı uyûn
Eylemiş şeş-cihet-i âleme hükmin cârı
Eyleyen devlet ile dâver-i rab-ı meskûn
Kefî deryâ-yı himem lutfi mühim-sâz-ı ümem
Ahdî nev-rûz-ı kerem mekrümeti rûz-efzûn
Râhat-ı halkı bilüp kendüye aksâ-yı murâd
Dâ'ima olmağ ile niyyeti hayra makrûn

O şeh-i ekrem-i devletle Süleymân-âsâ
Kıldı bir Âsaf-ı zî-şâna muvaffak Mevlâ

IV

Nice Âsaf ki mekârimde olup misli adîm
 Hüsn-i tedbîr ile oldı cihân bâğ-ı nai'm
 Sadr-ı a'zâm-ı şeref-mesned-i izz ü ikbâl
 Dâver-i ekrem ü dâmâd-ı şehenşâh-ı kerîm
 Hilkatinde komışaahlâk-ı Halîlu'llâh'ı
 İsm-i sâmişin iden rûz-ı ezel İbrârim
 Hüsn-i tedbîri müsellim 'alem-efrâz-ı himem
 Cûd u ihsân-ı dem-â-dem kerem ü lutfi amim
 Rey-i bârik-ter-i vâsıtau'l-akd-i nizâm
 Nutkı mecmu'a-ı hikmet suhanı dürr-i nazîm

Hakk bu kim gelmedi bu mesnede bundan akdem
 Sâhib-i seyf ü kalem böyle vezîr-i a'zam

V

Neyliyâ der-geh-i Mevlâ'ya olup dest-güşâ
 Elimizden bu gelür eyleyelüm hayr-du'â
 Sâye-i lutfi olan pâdişeh-i devrânı
 Haşre dek eyleye Hakk devlet ile kâm-revâ
 Bir işâretle biñ efgendeyi ihyâ eyler
 Bir günüñ biñ ide ikbâl u sa'adette Hudâ
 Günü gündendek ola devlet ile izzet ile
 İde her rûzını nev-rûz-ı şerefle Mevlâ
 İde şeh-zâdelerin revnak-ı bağ-ı ikbâl
 Her biri gülşen-i lutfında bula neşv ü nemâ
 Âsaf-ı dehre vire gönli murâdın bâri
 Gün gibi mahşere dek eyleye hükmin câri

35/2

TERKÎB-İ BEND-İ ÂŞİKÂNE

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

I

Ey gamzesi mest-i nâz u işve
 V'ey bâde-perest-i nâz u işve
 Her gûşe-i çeşm-i nim-h'âbuñ
 Bir cây-nişest-i nâz u işve
 Ham-der-ham-ı zülf ü kâkülün kim
 Kurmuş yine şest-i nâz u işve
 Biñ fitneyi eylemiş giriftâr
 Her târ-ı şikest-i nâz u işve
 Tâ-key-i ta-key bu zahm-kârî
 Ey deşne be-dest-i nâz u işve

Feryâdına gamzeñ eylemez dâd
 Dâd ey şeh-i mülk-i cevri ü bî-dâd

II

Âşûb-ı esîr-i tarz-ı nâzuñ
 Dil-beste-i ruhsat-ı niyâzuñ
 Çekmiş alem-i sipâh-ı fitne
 Serv-i kad-i şûh-ı ser-firâzuñ
 Dökmiş yire âb-ı rûyı mihri
 Pür-tâbi-i hüsn-i cân-güdâzuñ
 Köhne gam-ı aşkum itdi tâze
 Nev-tarz hırâm-ı işve-sâzuñ
 Biñ kişver-i cân yolunda dá'im
 Pâ-mâl-i semend-i Türk ü Tâzuñ

Hayfâ ki yanuñda cân-ı nâlân
 Olmadı nigâh-ı lutfâ şâyân

III

Sen mihr-i sipihr-i nâz u nahvet
 Ben zerre-i hâk-sâr-ı mihnet
 Sen pâdişeh-i serîr-i hûbî
 Ben bende-i kûçe-i mezellet
 Sen gonce-i bağ-ı nâz u işve
 Ben bülbül-i gülşen-i mahabbet
 Sen çâre-resân-ı derd-i ağıâr
 Ben haste-i zahm-ı renc-i gayret
 Sen sunmada gayrı câm-ı vasluñ
 Ben itmede nûş zehr-i fûrkat

İnsâf ile eyle cevr iderseñ
 İnsâfi bırakma her n' iderseñ

IV

Bir âfet-i şûh-ı bî-vefâsın
 Âmâde-i renciş ü cefâsın
 Hem mâye-i zahm-ı sîne-rîşân
 Hem merhem-i cân-ı bî-nevâsın
 Ey Yûsuf-ı hüsn yok bahâneñ
 Hakka ki cihânda bi-bahâsın
 Aybuñ budur ancak ey sitem-ger
 Bîgâne-i aşka âşinâsın
 Biñ hasteye ey Mesîh-âsâr
 Bir nutk-ı lebûñle cân-fezâsın

Bu hüsn ile görse bî-muhâbâ
 Mecnûn'uñ olurdu cân-ı Leylâ

V

Bir âşık-ı zâr-ı hâk-sâram
 Ser-geşte-i devr-i rûzgâram
 Hem vâdi-i Kays-ı bî-nevâyâm
 Üftâde-i dest ü kûh-sâram

Âgâze-i her nevâ-yı derdem
 Her nağme-i mihnete karâram
 Bu fazl u hünerle kim cihânda
 Bir nâdire-yâb-ı rûzgâram
 Yanında yine o bî-vefânuñ
 Mehcûr-ı nigâh-ı i'tibâram

Âhumla varur göğe şerâre
 Hâlüm yine vara vara vara

VI

Oldı yine kilik-i nükte-pîrâ
 Revnak-dih-i hân mân-ı ma nâ
 Neylî-yine bezle-senc hâmeñ
 Bezm-i dile oldı revnak-efzâ
 Mânî-i hayâl kiliküñ itdi
 Bir nakş-ı bedî-i tâze peydâ
 Ger olsa sezâ bu heft-bendüñ
 Seyyâre-misâl dehr-peymâ

Oldı yine mutrib-i hayâlüñ
 Bir nakş-ı nev ile nağme-pîrâ

VII

Nev-beste nevâ-yı aşkdur bu
 Bir özge hevâ-yı askdur bu
 Yâ Rab baña reh-ber eyle aşkuñ
 Kân-ı dile gevher eyle aşkuñ
 Hükmin dil-i zâra eyle câri
 Cân mülkine dâver eyle aşkuñ
 Kıl hâne-i târ-ı kalbi pür-şevk
 Bir şem-i münevvir eyle aşkuñ
 Bir bî-kes-i zâr u bî-nevâyam
 Ben bî-dile yâver eyle aşkuñ
 Ser-mest-i mahabbet it derûnum
 Bezm-i dile sâgar eyle aşkuñ

Aşkuñla idüp nebûd u bûdum
 Kıl hâk-i reh-i fenâ vücûdum

36

NEYYÎR ABDÛLHALÎM DEDE

TERKÎB-İ BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Fikr-i zülfüyle perîşân u diğêr-gûn oldum
 Halka-i târ-ı hayâli ile mecnûn oldum
 Beytler derd-i derûnum ile memlûdur hep
 Vâsıf-ı dilber gibi ben şî'rime mazmûn oldum
 Bî-karârım o kadar gamze güle her şeb ü rûz
 Devr hülyâyıla mânende-i gerdûn oldum
 Ser-te-ser câmelerüm hûn ile âlûde olup
 Eser-i tig-ı nigâhuñ ile gül-gûn oldum

Gam-ı hicrân ile gâyetde zebûndur cânım
 İftirâkuñ beni öldürdü aman sultânım

II

Görinür her nigeñüm içre cemâl-i dilber
 Keşf olur nisbet-i ma'nîde mîsâl-i dilber
 Hâb u hulyâda nümâyân olur her şeb u rûz
 Gûyiyâ âlem-i fûrkatde visâl-i dilber
 Öye mir'at-ı safâ-yâb u münevverdür kim
 Hayret âlûde ider kalbi hayâl-i dilber
 Bu şeb ey nûr-ı ziyâ-bahş-ı dü-âlem ne aceb
 Ârız oldu dile gâyetde melâl-i dilber

Bir dahı nazra-i gülzâr-ı visâl olmaz mı
 Bülbül-âsâ o güle seyr-i cemâl olmaz mı

III

Beni âşüfte vü dîvâne vü eşkiste kodı
 Gûyiyâ nahl-i kad-ı vuslata nâreste kodı
 N'eyleyüm eylemedi bahş-ı gamdan âzâd
 Zülf-i ham-der-ham-ı dîvânesini beste kodı
 Ber-güzâr itmek için şî'rler idüp inşâd
 Dile berk-ı nigeñüñ mısra-ı ber-reste kodı
 Çeşm-i bîmârına nisbetle hemân ol fettân
 Beni bu leyle-i târikde dil-haste kodı

Ararum vaslını üftâde vü hayrân olarak
 Kalmadı hiç vücûdumda dil u cân olarak

IV

Ahteri mi baña yâ Rabb ne gavgadur bu
 Lâgar-ı mihnete ne da'vî-yi uzmâdur bu
 Nâm-ı ma'lûm mahabbet gibi bir şey dirler
 Lîk idrâki ne müşkil ne muammâdur bu
 Ser-te-ser laklakadur gûşîş-i harf-i ta'rif
 Işkdur mâ-hasal-ı âlem-i kübrâdur bu

Hâver-i dilde tulû'uyla gurûbı cümle
Âlem-i dîgere bir mihr-i muallâdur bu

Mevc uran nûr-ı tecellîde o ma'nâdur hep
Lafz-ı esmâda velî ayn-ı müsemmâdur bu

V

Ne aceb derd bu bî-çâreye Allah Allah
Hâller-i mübhem-i nâreste-i nihâl dil- hâh
Kanda ol yâr gönül kanda yatur dermânda
Kendi kendümden idersem n'ola gayri ikrah
Gâh pervâne-sıfat sûz u güdâz itmekde
Bülbül-âsâ gehi sâd-nâle-i eyvâh eyvâh
Söyle bu nâmeyi eyvâh götür ol yâre
Derdine âşika nâ-çârın olunca agâh

Neyyir'in hâlüne bir kerre nigâhitse n'ola
Gam-ı dil-sûzın lutfiyla tebâhitse n'ola

37

SABÎH

37/1

**TERKÎB-İ BEND BÂ-TÂRÎH-İ KASÎDE-İ
MUHARREMÎYYE-İ BERÂYI SADR-I A'ZÂM
MUSTAFA PAŞA DER DEF'A-İ EVVELİ**

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Hezâr şükr ki mâh-ı nev-i Muharremi Hakk
İbâdına nice sa'd u şerefle gördi ehakk
Ne mâh-ı nevhat-ı elfâz-ı ây-ı envârı
Şu'â'ı ma'ni-i ve'l-leylü yâ kamer el-hakk
Ne mâh-ı nev-dem-i seyfi-guzât-ı Bedr ü Huneyn
Ten-i Kûreyş zülâm-ı şebi ider iki şakk
Yahûd ki sûreti hem şekli medd-i Bismillâh
Fer-i fûrûğ-ı heyûlâsı ma'ni-i elyakk
Yahûd ki mısra-ı dîvânçe-i Hilâlîdür
Me'âli matla-ı garrâ-yı Enverîden adakk
Yahûd ki ham-şûde- ebrû-yı yâr meh-i ta'lat
Nigâh-ı âşık ile ayn-ı nûra müstağrak
Hilâle mekteb-i gerdûnda h'âce-i hurşîd
Şebân-geh âyet-i Nûrı virür hemîşe sebak

Şu rütbe mahrem-i sırr-ı harem-sarây-ı felek
Ki mahrûmiyeti reşk-âver-i simâk u semek

II

Benân-ı râhe-i abdâl çarhda keç-kül
Bu hân-kâha ider nezr-i nûr anuñla nüzûl

Simât-ı hâlesini sahn-ı âsümâne kurup
 Cihâna at'ime-i nûrını ider mebzûl
 Takaddümi şerefinden ehille-i dîger
 Aceb mi re's-i sene ad iderse anı fuhûl
 Hilâl-i mâh-ı Muharrem görünmeseydi çü câm
 Haram ile anı vasf eylemezdi ehl-i ukûl
 İder mi bahş-ı kalender şuâ-ı muktebesin
 Fürûğ-ı mihr-i ruh-ı adlin itmese me'mûl
 Siyâhi-i kelef-i çeşm-i meh degül gerdûn
 Çeküp gubâr-ı derîn kuhl-veş ider mekhûl
 Döner mi kâse-i deryûzeye felekde hilâl
 Atâ-i dâver-i zî-şânı itmese mes'ûl

Vezîr-i ibn-i vezîr a'ni Mustafâ Paşa
 Görindi misli dinürse görünmedi hâşâ

III

Nigîn-i mühr-i vezâret yedinde oldı benâm
 Aceb mi olsa meh-i nevgibi müşâr-ı enâm
 Sipihri saltanata mihr ise şeh-i devrân
 Müşîr-i sadr-ı kirâm ol sipihre bedr-i tamâm
 Me'âl-i hükmi nümûne hayâl-i şevketden
 Umûr-ı sâ'ib-i dîvân-ı Şâhiye îhâm
 Zihî güzîde cevâd-ı kerem-nümûde cihân
 Zihî hamîde fu'âd-ı murâd havâss u avâm
 Şu'â-ı re'yine pervânedür meh ü hürşîd
 Çerâğ-ı adline fânûs-ı çarh-ı mînâ-fâm
 Vücûd-ı düşmen-i dûzah karînini her dem
 İder yedindeki tîg-i mücevherine niyâm
 Eğer semend-i semâ peykerine olsa süvâr
 Olur kıtâsı Süreyyâ hilâl elinde licâm

Keşîde- pençe-i fermânı pençe-i hürşîd
 Nüfûz-ı emrine dil-beste Husrevü Cemşîd

IV

Fürûğ-ı neyyir-i re'yi sipihri devlete yûh
 Meh-i zemîn ü zamân pertev ile oldı lemûh
 Şu rûtbe feyz-i nesîm-i adâlet-i hükmi
 Ki merde ye's-i cihâne ider ifâza-i rûh
 Hurûf-ı âliye-i cevher-i hüsâmı degül
 Nüvişte-i ma'nî-i ây zafer-şi'âr-ı fütûh
 Olurdı ser-zede tâ ka'r-ı âbdan şu'le
 Şu'â-i âteş-i cân- sûz-i mihri olsa vuzûh
 Gül-i hazân-ı musavver terâvet-âver olur
 İderse gül-şen-i şâd-âb-ı hâtırına sünûh
 Hezâr-bülbül-i nevmîd olur terâne-tırâz
 Piyâle-i himemînden görülse feyz-i sabûh
 Edâ-yı nüsha-i îcâz-ı vasfin eyleyemez
 Bedîha-gû şu'arâ midhatinde yazsa şürûh

Eyâ himem-ver ü Hâtem-şiyem müşîr-ni'am
Veyâ kerîm-i kerem- bahş u dâver-i Ekrem

V

Sehâb-ı râhe-i cüduñ olursa nîsân-bâr
Olur gubâr-ı sadef- reng-i dil dür-i şeh-vâr
Nesîm-i lutfuñı bülbül çemende eylese yâd
Gül-i murâd açılır bağ-ı sînesinde hezâr
Bu nazm-ı devlete matla sadâret-i kiberi
Vücûd-ı müntahabuñ aña lafz-ı ma'nîdâr
Düşerse kaldurur anıda mihr-i âtîfetün
Nice fütâdeyi zerre misâli şebnem var
İsâbet itmeden eyler dü-pâre düşmenüñi
Gelürse cünbişe destüñde tîg-i cevher-dâr
Aransa var mı bir inler deyü zamânuñda
Hemân ney bulunur inleyen ya musîkâr
Tamâm-ı devrin idüp dönse aksine nice sâl
Nazîrini bulamaz nüh-sipîhr-i kec-reftâr

Zamân-ı tûti-i şîrîn edâ-yı kîlk-i makâl
Bu nev-gazelle ider midhatuñda kesb-i kemâl

VI

Felekde her meh-i nâ-mihr-bâne olma zebûn
Muharrem adlı o gurre-cebîne ol meftûn
Olinca mısra-ı berceste ol kad-i mevzûn
Kenâra çekmek anı oldu ahsen-i mazmûn
Tenümde şerha mı kıldum nümûne-i tenvîn
Görince hâl-i leb-i lâ'lini çü nokta-i nûn
Nigâhum eyledi ol bezm-i hüsn-i gark-ı arak
Mey-i piyâle-i çeşmüm görindi neşve-nümûn
Aceb mi silsile-bend olsa mevc-i sevdâdan
Gönül ki leyli-i zülf ile kıldı kesb-i cünûn
Düçâr olursa o çâr -ebruya dil-i nâ-çâr
Behîşt çâr-anâsırda olamaz meskûn
Güher-feşân-ı mezâmîn iken bu rütbe Sabîh
Dür-i hünerle yine günc-i sînesi meşhûn

Ko lâfi eyle edeb ey tabi'at-ı derrâk
Vezîr- a'zama lâyıık du'âyı kıl idrâk

VII

Bi- hak-ı zât-ı mukaddes bi-hakk-ı ism-i kerîm
Ki mümkinâta olur feyz-i cûd-ı lutfi amîm
Bi-hak-ı şa'şaa-i nûr-ı mühr-i Mustafâvi
Sahâif-i rüsûle oldu hatm-ı sun-ı Hakîm
Bi-hak-ı Âdem-i mesûd-ı kible-i ervâh
Ki aña eyledi esmâ-yi küll-i Hakk ta lîm
Bi-hüsn-i aşk-ı Züleyhâ bi-nâziş-i Yûsuf
Ki itdi kıssaların nass ile Hudâ tefhîm

Bi-hak-ı Meryem ü Ruhü'l-Kudüs bi-hak-ı Mesîh
 O mahz-ı rûh idi ihyâ-ger-i izâm-ı remîm
 Bi-sırr-ı ilm-i ledünni bi-keşf-i ilhâmı
 Güşûde bürka-i rûy-ı hasen-tırâz-ı kadîm

Bi-hak-ı hâtem-i fahr-ı Resûl Muhammed Emîn
 Mukadderât-ı dehirden ola hemîşe emîn

VIII

Cenâb-ı hazret-i destûr-ı ma'delet mu'tâd
 Kemâl-i âfiyet ü ömr ile ola dil-şâd
 Şikenc-i kâkül-i Nâhid per-çem-i tûğı
 Ola kamer gül-i mencûk otağı seb-i-şidâd
 Mukîm-i mesned-i tevfik idüp sadâretde
 Muvaffik eyleye hayrû'l-umûra Rabb-ı ıbâd
 Müşîr-i muntehabâ muhsinâ kerem şiyemâ
 Eyâ Hıdîv güher-senc-i mülk-i nazm- âbâd
 Leâli-i nüket-i nazm-ı medhüni bende
 Huzûr-ı devletüñe neşre yokdur isti'dâd
 Velik şâhid-i zîbâ-yı fikret-i vasfuñ
 Kemâl-i aczümi fehminden eyleyüp imdâd
 Hulûş-kâr-ı Sabîh-i kemîne nev-sâle
 Bu beyt-i bend ile târîh-i tâm ider inşâd

Bî-pâk-ı mühr-i Süleymân emîn-i Hayy u Vedûd
 Cenâb-ı Âsafa sal-i cedîd ola mes'ûd

38/2

TERKÎB-İ BEND DER-HAKK-I DEFTER-DÂR HALÎMÎ MUSTAFÂ EFENDÎ

Fa'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Habbezâ câm-ı hilâl-i iyd olunca rû-nümâ
 Rûze-dârân oldılar ser-mest-i sahbâ-yı safâ
 Sâki-i devrânuñ oldu nukl-ı şîrîn bezmine
 Bûs-ı sîb-i gabgab u gül-nâr-ı la'l-i dil-rübâ
 Bûselik âgâzesin ta'lîm ider uşşâkına
 Şimdi her bir şâh-nâz-ı dil-ber-i dil-keş-edâ
 Dîdeden ma'dümdur keyfîyyet-i evc ü hazîz
 Öyle lebrîz-i mey-i şevk ü neşât arz u semâ
 Şevk-bahş olmazdı bezm-i iyd ol Cem-meşrebüñ
 İtmese tebrîk için takbîl ayagın cür'a-sâ

Müşteri kadr-i asûmân-mesned Utârid-ıttı-sâm
 Nâm-daş-ı Mustafâ ya'ni Halîmi-i kirâm

II

Hakk- te'âli iyd-i fitrin eylesün sa'd u sa'id
 Her şeb-i kılısun şeb-i Kadr ü nehârın rûz-ı id

Yâd ola lafz-ı mükerrerle meh-i Şevvâl-veş
 Subh-ı îyd oldukça mihr-i devletinde rû-sefîd
 Matla-ı ulyâdan itsün ahter-i bahtı tulu
 Pertev-i iclâl-i subh-ı haşre dek olsun medîd
 Cevher-i zâtı olup fass-ı nîgîn afiyet
 Ola zîb-ârâ-yı engüşt-i kef-i ömr-i mezîd
 Her umûrında ser-â-ser ola dûş-ı zâtına
 Nev-perend-i feyz-i tevfik-i Hudâ lebs-i cedîd

Ey hudâvend-i himem vâlâ-kerem Hâtem şiyem
 V'ey veliyy-i mekremet- kâr-ı mükerrerem zü'l-kerem

III

Görmez aslâ sen gibi rûşen-dil-i pür intibâh
 Aynuñ olsa bîni-i pîr-i sipihre mihr ü mâh
 Hâk-ı râhuñ âleme kuhl-ül-basardur kim olur
 Nakş-ı pâyüñi dîde-i dünyâya çün mevc-i nigâh
 Düşmenüñ çün her gice kasdı şebîhûn olmasa
 Başına encümen itmezdi felek cem-i sipâh
 Sâye-bahş olsa hümâ-yı himmetüñ mümkün midür
 Gün göre âlemde hem-çün şeb-pere baht-ı siyâh
 Toğrulaldan nev-civân-tab'uñla kadd-i pîr-i çarh
 Sensüz imrâr itdigi eyyâmı add eyler tebâh

Bezm-i evsâfuñda ey vâlâ-cenâb-ı nükte-dân
 Oldı abdâl-ı gazel-h^vân kîlk-i Hassân-ı zamân

IV

İyd iken her bir demüm hâcetümi îyd-i diger
 Düşdi dil Bayrâm nâmında bir âfet dilbere
 Feyz alup çeşm-i kebûdi tâb-ı mihr-i bâdeden
 Alem-i âb içre döndi gonçe-i nilûfere
 Gam degül bezm-i şeb-i vuslat zihâm-ı şevk ise
 Hale-i âguşumı câyitdüm ol meh-peykere
 Öyle bir çeşm-i fusûn-kâruñ gönül meftûnı kim
 Gamzesi ta'lîm-i fenn-i sihr ider câdûlara
 Târ-ı nazmum fikret-i hûy-gerde la'linden Sabîh
 Döndi bir teşbîh-i mürvârîd-i mazmûn-ı tere
 Besdür itnâb-ı kelâm eyhâme-i mu'ciz şi'âr
 Ol himem-kâruñ du'âyı hayrın eyle ihtiyâr

V

Zât-ı behbûdin idüp âfât-ı dünyâdan emîn
 Bir günüñ biñ eylesün sıhhatle Rabbül-Âlemîn
 Devleti câvîd rûz-ı ömri oldukça mezîd
 Düşmen-i bed- hâhına olsun mahall zîr-i zemîn
 Cevher-i mazmûn-ı vasfin nükte-sencân-ı sühan
 Nev-arûs-ı nutkına ârâyış itsünler hemîn
 Âfiyetle mesned-i rif'atda oldukça mukîm
 Kurş-ı hûrşîd ola bâlîn-ferşi çarh-ı çârümîn

Bahr-ı tab oldukça cûş-â-cûş-i şevk-i midhati
Sâhil-i nazma pey-â-pey neşr ola dürr-i semîn

Nazm-ı evsâfın bu güne eyleyüp terkîb-i bend
O1-kerem-kâre hulûsın arz ider tab-ı bülend

39
SÂLÎM

TERKÎB-İ BEND

Mefa'ilün Mefa'ilün Fa'ülün

I

Dirîg ey tâli-i bed-kâr u bî-dâd
Dil zârım ki bir kez etmediñ şâd
Dirîg ey çarh-ı bed-evzâ' u keç-rev
Ser-â-ser etmediñ bu zâra imdâd
Dirîg ey ahter-i pes-pâye vü şûm
Ki saña i'timâdım etdiñ ifsâd
Dirîg ey şu'le-i âh-ı sehergâh
Ki etdiñ hân(ü)mân-ı sabrı ber-bâd
Dirîg ey ârzû-yı tab-ı pür-gam
Beni sû-yı ferahdan eylediñ yâd
Dirîg ey nâle-i tab-ı hazînim
Zebânım hiç etmez misiñ âzâd
Dirîg ey feyz-i da'vât-ı sehergâh
Beni etmez misiñ âlemde dil-şâd

Kalır mı yohsa böyle bu dil-i zâr
Esîr-i kayd-bend-i dest-i efkâr

II

Figân ey rûzgâr-ı kîne-pîrâ
Beni etdiñ nedîm-i bezm-i sevdâ
Figân ey düşmen-i ebl-i ma'ârif
Melâlim eylediñ efzûn hayfâ
Figân ey bâ'is-i tekdîr-i hâtır
Baña ânîde olduñ hüzn-bahşâ
Figân ey tîz-dest-i kâr-ı hasret
Tenim za'f ile etdiñ nâlâsâ
Figân ey nâvek-endâz-ı dil-i zâr
Nişân-ı tîr-i hicr oldum ser-â-pâ
Figân ey pençe-i şîr-i musîbet
Terahhum etmediñ hiç baña kat'â
Figân ey lücce-i pey-def-pey-i gam
Garîk-i bahr-i gam oldum dirîgâ

Beni dil-şâd u mesrûr etmediñ sen
Usandım hâsılı sûz-ı dilimden

III

Figân kim hûrd-bâzî-i mahabbet
 Baña oldu delîl-i kûy-ı zillet
 Figân kim nâle-i pey-der-peyimden
 Gözümden uçdu murg-ı h^vâb-ı râhat
 Figân kim eşk-i hûn-âlûd-ı dilden
 Arak-rîz oldu ruhsâr-ı şetâret
 Figân kim illet-i baht-ı bedimden
 Ser-â-ser eyledim perhîz-i ülfet
 Figân kim kalmamış bir cây-ı me'men
 Diliñ mülkün bütün etdim seyâhat
 Figân kim tîz-destdir kâr-ı gamda
 Ser-â-pâ taht-ı erbâb-ı tabî'at
 Figân kim inbisât-ı hasret olduk
 Ciger sûz u derûn hem-râh-ı ülfet

Erer mi dil gülistân-ı safâya
 Kazâ-yı lutfu ecr-i mâ-mezâyâ

IV

Şikâyet kim bu çarh-ı köhne-dâmân
 Yeni bir ârzû etdi nümâyân
 Şikâyet kim melâl-i hâtırımndan
 Perîşânım perîşânım perîşân
 Şikâyet kim gönül der-fıkr-i vuslat
 Hümâ-yı dil esîr-i zülf-i hûbân
 Şikâyet kim yine şad tâze dâğım
 Derûn-ı sînede etdim çerâgân
 Şikâyet kim yine bir mest-i nâzik
 Hevâsıyla derûnum oldu vîrân
 Şikâyet kim çek-â-çekdir benimle
 Hemîn baht-ı adû-yı tab-ı nâlân
 Şikâyet kim şikenc-i kakülünde
 Degil bûy-ı vefâ aslâ hırâmân

Yaman oldu meded hâlim kerem kıl
 Yetişdir câm-ı vaslîñ def-i gam kıl

V

Benim ol âşık-ı mahzûn-ı dil-gîr
 K'olunmaz sûzişim takrîr u tasvîr
 Benim ol âşık-ı bî-bâk ü pervâ
 Ki ser-cümle revemakdan gözüm sîr
 Benim ol âşık-ı bed-baht u nâ-kâm
 Beni saña ki âşık etdi takdîr
 Benim ol âşık-ı ser-mest ü rüsvâ
 Dil-i zânım ki nâlem etdi tekdîr
 Benim ol âşık-ı nâ-çâr u şeydâ
 Ki kat'â olamaz zahmına tedbîr

Benim ol âşık-ı ser-defter-i aşk
 Ki zâtım görse Kays eylerdi tevkîr
 Benim ol âşık-ı sevdâ-karîniñ
 Ki bir dem etmedim hizmetde taksîr

Figânım dehri tutdu Kâf-tâ-Kâf
 Terahhum et baña insâf insâf

VI

Eyâ müjgânı câna dâl hançer
 Nigâhı âşıkâna dâl hançer
 Eyâ mağlûb-ı istiğnâ-yı gamze
 Be-her nâzı cihâna dâl hançer
 Eyâ pür-çîn-i ebrû-yı garîbân
 Heme vaz'ı dilâna dâl hançer
 Eyâ engüşt-hilâl-i dest-i pâki
 Hemîşe bendegâna dâl hançer
 Eyâ zülf-i hamı bî-kayd u pervâ
 Hemîn üftâdegâna dâl hançer
 Eyâ cellâd-ı çeşm-i hûn-feşânî
 Dilîna râyegâna dâl hançer
 Eyâ her üstüh^vân-ı Sâlimâ'ya
 Garîm ü bî-bahâne dâl hançer

Meded müjgânıñı ser-tîz eyle
 İşîñ râst et helâkim tîz eyle

39
SENÂYÎ

TERCÎ-İ BEND-İ ETVÂR-I SEB'A

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

I

Evvel

Gel bend-i tarîkat olan ey bende-i Mevlâ
Gûş eyle bu etvârı saña eyledüm imâ
Girdüñse eger hakk yoluna aşk ile sen de
Bend eyle gönül mürşidüñe sıdk ile cânâ
Rehber idüñ ol pîri sakın eyleme gaflet
Ansız bu yola sen gidemezsin bir adım tâ
Emmâre sıfat bunca harâmî yoluñ üzre
Bekler seni mû'zî cân-ver-i kej-düm ü mârâ
Gel lâ teberin darb ide gör sağ u sola
Nefy ile arıt yolları isbât ola illâ
İrdüñ bu makam içre budur seyr-i ila'llâh
Egnüñde gerek zırh-ı şerî'at senüñ ammâ

Ey ahdi bütün âşık-ı şûrîde vü şeydâ
Gam çekme eger olur iseñ aşkla rüsvâ

II

Makâm-ı Sâni

Allâh diyü Mevlâ'ya gel sıdkla bende
Cehd eyle bugün olmağa gel aşkla sende
Mahrûm mı kalur aşkla Allâh diyen âşık
Hâşâ ki kıla fikr-i sivâ cân u gönülde
Vardur bu yoluñ üzre dahi bunca harâmi
Gâyetle münâfık iki yüzlü dolu anda
Darb eyle reh-i Hak'da sen ol tîg-i celâli
Düşmenlerin diye amân tâ ola bende
Emrine senüñ râm olalar yâr ile ağyâr
Fermân idüp eylerseñ adâlet bu günde
Bildüñse eger işbu makâm seyrini li'llâhi
Maksûduñ ola bil senüñ Allâh dü-cihânda

Arz ide celâl içre cemâlin saña matlûb
Gördüñ mi ola böyle aceb dilber-ü mahbûb

III

Makâm-ı Sâlis

Yâ hû diyüp aşk ile o yâruñ ide cevân
İlhâma olur kâbil ider âlemi seyrân
Devr eyler iseñ âlemi başdan başa cânâ
Hûdur bu cihânda olan eşyâya kamu cân
Her kanda nazar eylese anda göre dîdâr
Redd itme kelâmum sakınup eyle gel iz'ân
Mahv ide senüñ varlığını nûr-ı hidâyet

âlemde anuñla görüp işidesin ey cân
 Lâ-mevcûd okur ol demde lisânuñ senüñ ammâ
 Fehm it bu makâm içre nedür arz olan îmân
 Kal ile bilinmez budur ol seyr-i ala'llâh
 Dilden dile ilkâ olur ol sırr ile pinhân

Bundan öte kendiñi sakın gayrıya muhtâc
 Gel itme bu da'vâyı idüp akluñı târâc

IV

Makâm-ı Râbi

Hakk kıldı kerem işbu makâma irişince
 Âsân olur ol râh-ı Hudâ bulunca
 Arz ide cemâl âşık-ı şeydâya o Bari
 Kalur mı anuñ sabr u karârı o gelince
 Âşık u ma'sûk ile aşk çünkü bir oldı
 Kendüni nice fehm ide âşık ol olunca
 Gayetle safâdur bu mahal neyleyüm ammâ
 Nâkıs kalur âdem bu makâm içre kalınca
 Gayret-keş olup geçmeli bundan öte sâlik
 Gide enâniyyeti itminân irişince
 Zîrâ bu makâm içre ene'l-hakk didi Mansûr
 Ber-dâr olup ol seyr-i ma'a'llâha irişince

Kendüni nişân eyledi âlemde ola yâd
 Düşürmeye gayriyi bu dâm içre o sayyâd

V

Makâm-ı hâmis

Ol Hayyü'l-ebed virdi hayatı bu cihâna
 Eşcârla nebâtâta dahi ins ile cânna
 Mahv olur idi halk olan eşya bu cihânda
 Feyz irmese feyzinden anuñ kevn ü mekâna
 Geldüñ bu makâm içre aceb menzile irdüñ
 Virdüñse eger sen bu hayâtı dil ü cânna
 Her kanda nazar kılma bu menzilden o sâlik
 Mazhar kılur ol demde hayâtı anı ana
 Râzı ola senden dahi her vasf ile mahbûb
 Mâlik olasin bilmedüğüñ genc-i nihâna
 Çün geldüñ irüşdüñ bu makâm içre sen ey cân
 O1 seyr-i fi'llâh ile ki irüşdüñ o kâna

Zikrinde senüñ sohbet-i irfân ola her-gâh
 Gel bundan öte gafleti terk eyle ol âgâh

VI

Makâm-ı Sâdis

Kayyûm-ı ezel kıldı inâyet saña ey yâr
 Şimden gerü sen dahi olup fâ'il-i muhtâr
 Bu şeş-cihetüñ kaydı ile olma mukayyed
 Mutlak ol anuñ zevki ile görine dîdâr

İlbâs-ı şerî'atle mülebbes olup ey cân
 Erkâna ri'âyetle gel ağyârı idüp yâr
 Fânî ola rûhuñ dahi bunda tecellîsi
 Kalmaz bu makâm içre enâniyyet âsâr
 Marziyyedür ol kudrete mazhar iden anı
 Ol seyr-i an'illâh ile ol yâr ile her-bâr
 Mağribde toğup gün çalınur ma'nevi sûrı
 Mahv ide cihân varını eşyâyı ne kim var

Âlemde nidâ-yı "le-mine'l-mülk" ola yâ hû
 Mahv olıcak âlemde ne kim var ise kamu

VII

Makâm-ı Sâbi

Kahhâr olan Allâhu te'âlâ ne buyurdu
 Kendüsi sû'âl itdi cevâb kendüsi virdi
 Mülküñde anuñ müştereki yokdurur aslâ
 Yâ kanda zamañ ile mekân var mı gör imdi
 Ferdâya ne hâcet buları görmege cânâ
 Bil bunda gören anda dahi anı görürdi
 Fânîde bekâ mülküne irdüñ hele sen de
 Çün sundı saña sâkî safâ câmin içürdi
 Ol câm-ı safâsıyla bu etvârı Senâyı
 Sâliklere bir tuhfe için nazma getürdi
 Bu seyr ile bi'llâhi sülûk eylese bir cân
 Âdem olup ol "allem'l-esmâ"yı okurdu

Terci'üñ olup bendeleri çün ebced ü hevvez
 Mirâs-ı eb u cedüñ el'ân âdemedür söz

40

SEYYİD VEHBÎ

40/1

**TERKÎB-İ BEND DER-EVSÂF-I DİL-EFRÛZ-I
NEV-RÛZ BERÂY-İ AHMED HÂN**

Me'âlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

İtdi bahâr-ı şevk ile leb-rîz dilleri
Yokdur gamı derûna getürmekligüñ yiri
Nev-rûz irişdi eyledi âfâkı gark-ı nûr
Buldı arûs-ı dehr sepideyle zîveri
Nevrûz için tabîb-i bahâr itdi tehniye
Ma'cûn-ı kırmızı yirine verd-i ahmeri
Açıldı tûg-ı şâhi fezâ-yı riyâzda
Bir yir kurıldı şâh-ı bahâruñ mu'askeri
Sâd-ı simâli itdi solak şâh-ı nev-bahâr
Oldı önince Peyk katîfe çiçekleri

Ordû-yı şâh-ı gül çemenistâna çıkdı hep
Bâran kümeýt-i câm ile seyrâna çıkdı hep

II

İtseñ nola sabâ gibi geşt ü güzâr-ı bâğ
El salmada gelüñ diyü berg-i çenâr-ı bağ
Nergis olup müzehheb-i evrâk-ı gülsitân
Cedvel çeker kenâresine cûybâr-ı bâğ
Çün nahl-i sûr oldu müzeyyen nihâller
Beytü'l-arûsa döndü disem vechi dâr-ı bâğ
Ser-cümle başı taşrada ebkâr-ı goncenüñ
Sıklık çalup dil itse aceb mi hezâr bâğ
İtdükce cezr ü meddini izhâr lalenüñ
Ayniyle döndü sâhil-i bahre kenâr-ı bâğ
Tûbâyı kad-hamîde-i reşk itse vechi var
Her nahl-i nev-resîde pür-berg ü bâr-ı bâğ

Demdür olup refik nesîm-i şimâl ile
Gülzâra toğrı salınalum bir nihâl ile

III

Nev-rûz irişdi germi-i ülfet zemânıdur
Zerrin kadehle bağda işret zemânıdur
Zâhid yeter bu kûşe-nişîni-i savma'a
Pîr-i mugâna var ki ziyâret zemânıdur
Dönsün ko lâle tahtesine sîne dağıla
Tarh-ı şükûfezâr-ı mahabbet zemânıdur
Bidâr-ı şükûfeye aç çeşm-i ibreti
Gerçi seherde hâb-ı ferâgat zemânıdur
Eyyûb'a olsa nakl-ı hümâyun vaktidür
Tahvîl-i âfitâb-ı sa'âdet zemânıdur

İskender-i zemâne n'ola ragbet eylese
Sâhılsırây-ı bahre azîmet zemânıdır

Ol seh ki mâh-ı bedridür evc-i sa'âdetün
Ne mâh mihrdür felek-i şân u şevketün

IV

Hân Ahmed-i sipihr-azamet zıll-i Kirdigâr
Dâdâr-ı ins ü cân ü Süleymân-ı rûzgâr
İskender-i zemâne ki ez-şark tâ be-garb
Mahkûm emr ü nehyine şâhân-ı rûzgâr
Ol şâhbâz-ı arş-mesîr-i Celâl kim
İsterse nesr-i tâ'ir-i çerhi ider şikâr
Bir pâdişehdür ol ki virür fevz-ı himmeti
Fasl-ı sıtâya hâlet-i nev-rûz u nev-bahâr
Lutfi nemâ virürse gelür şîr-i ner kadar
Dest-i çenâra kuvvet-i bâzû-yı iktidar

Olsa dehân gonce-i terde eğer lisân
Olurdu andelib ile medhinde hem-zebân

V

Bir pâdişehdür ol ki virür ebr-i himmeti
Rûy-ı zemîne gülşen-i cennet tarâveti
Takvim-i köhne gibi zemânında ol şehün
Tayy oldı gitdi Hâtem-i Tayy'ün hikâyeti
Âfâka çıkdı sıyt u sadâ-yı mekârımı
Dünyâyı tutdı velvele-i kûs-i şevketi
Şeh-zâdegân mihr-i cebîniyle tâ be-haşr
İtsün vücûdı burc-ı Hamel taht u devleti

Ol burc tahta vire şeref hem-çü âfitâb
Meh gibi müstenîr ola sadr-ı felek-cenâb

VI

Ol sadr-ı kâm-kâr ki Hallâk-ı lem-yezel
Sıhriyyet-i şehenşehe görmüş anı mahall
Mî'mâr-ı re'yi eyledi teşyîd-i memleket
Yir yir esâs-ı âleme gelmiş iken hâlel
Sîr-âb-ı -feyz iden çemen-i devleti odur
Lutfiyla açılır dehen-i gonce-i emel
Nâ'il olunca devlet-i eyyâm-i adline
Eylendi tâli'yle felek her gice cedel
Kasr-ı celâl ü bâm-ı felek tâk-ı kadrine
İrmez kamend ü süllem-i efkâr-ı mâ-hasal

Vehbî du'â-yı hayr idelüm lutf-ı Kirdigâr
İtsün hemîşe-sadr-ı sa'âdetde ber-karâr

40/2

**MERSİYYE BERÂ-Y-İ SEYYİD
FEYZU'LLÂH EFENDİ-İ ŞEHÎD**

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Ey çarh-ı bî-mürüvvet elüñden figan senüñ
Oldı esir Pençe-i cevruñ cehan senüñ
Za'f-ı sitemle ehl-i dili eyledüñ helâk
Girmez mi hiç kulağuña sıyt-i eman senüñ
Hep sen degül misin sebep-i tîregî-i baht
Hasmuñ degül mi cümle siyeh ahteran senüñ
Hep sen degül misin sebak-âmûz-ı ehl-i cev
Şakird-i mektebüñ dil-i zûr-âveran senüñ
Oldı zahm-keşüñ nice mazlûm-ı bî-günâh
Kâfir esirün oldı nice müsliman senüñ
Nitmişdi saña şâh-ı şehidân-ı Kerbelâ
İçdi mi bir içim suyuñ ey hûn-feşan senüñ
Dil sır-âb-ı tîg-ı şehâdet olup o şâh
Mahrûm-ı reşhân olduğı kaldı heman senüñ
Tiz eylemekde âleme şemşîr-i kîneñi
Kalbüñ meğer ki oldı çü seng-i -fesan senüñ
Reh-yâb olur mı sen köre semt-i hulâsasın
Hep itdüğüñ gelür yoluña bir zeman senüñ
Ferdâ kalur mı yanuña itdüklerüñ senüñ
Dest-i şükâta girmeye mi taraf-ı dâmenüñ

Ey çerh zahm-ı hicre idüp mübtelâ bizi
İtdüñ esîr-i derd ü gam-ı bî-devâ bizi

II

Açduñ hadeng-i cevrlle bir zahm sîneye
K'itdüñ ecel tabîbine merhem-gedâ bizi
Zûr-ı kemân-ı kahruñ idüp bizde tecrîbe
İtdüñ nişân-ı nâvek ü tîr-i cefâ bizi
Her nâ-usûle def gibi seyli hûr eyledüñ
Pür-tâb kerem-i nâle idüp dâ'imâ bizi
Minâ-yı çeşm olsa n'ola reşha-rîz-ı eşk
Yakdun bu nâr-ı kahr ile germ-âbe-sâ bizi
Serpûş hân-ı lutf idüp a'dâ dehânını
İtdüñ helâk gürsinegî-i atâ bizi
Âl-i Abâ'dan olduğumuz için ey Yezîd
İtdüñ helâk hasret-i âb-ı vefâ bizi
İtdüñ ulâda bu elemi eylemiş iken
Mâtem-keşân-ı vâkı'a-ı Kerbelâ bizi
Biz neyledük a zâlim-i bî-merhamet saña
K'ittüñ veliyy-i ni'metümüzden cüdâ bizi

K'oldı şehîd-i tîguñ eyâ çerh-i kîne-hâh
Müfti'l-enâm-ı asr o mazlûm-ı bî-günâh

III

Rağbet iderdi sâhib-i ilm ü fazîlete
 Bâ'is bu mıydı aña bu deñlü adâvete
 Olmışdı noktası gül-i zîbâya dâğ-ı dil
 Bir bülbül idi hâmesi bâğ-ı fasâhate
 Her reşha-i yerâ'ası ol fazl-güsterüñ
 Bir dürr-i bî-bahâ idi bahr-i belâgate
 Hâk-i rehi o şâhsüvâr-ı fazîletüñ
 Kuhl-i cilâ-yı çeşm idi ehl-i basîrete
 Her nâ-revâ-yı mûy-i şikâfi o dâverüñ
 Şirâze-i nizâm idi evrâk-ı devlete
 Âlem vazîfe-hâr-ı nevâli idi anuñ
 Vakf idi hân-ı mekremeti ehl-i hâcete
 Yâd eyledükce gam çekerem pâreler benüm
 Ne yürek ile kıydılar ol zî-mürüvvete
 Her katre hûnın eyledi messâta-i kazâ
 Gul-güne-i cemâl-i arûs-ı şehâdete
 Gülzâr-ı dehri bûy-ı fenâdan tehî görüp
 Oldı hezar rûhı revân bâğ-ı cennete

İtdi şikeste -fûlk-i dilin mevce-i fenâ
 Anı garîk-i kulzüm-ı rahmet ide Hudâ

IV

N'itdün felek o dâver-i âlî-fütüvveti
 Ol müfti-i enâm o sâhib-sa'âdeti
 Ol seyyid-i zemâne o nihrîr-i -fâzılı
 Ol sa'd-ı asr ü müftehir-i mülk ü milleti
 Feyzu'llâh idi ancak o mifzâl-i âleme
 Kim şâmil idi dehre füyûzât-ı himmeti
 Ol hâce-i hüner gidelü sûk-ı dehrde
 Kalmadı der-i ma'rifetüñ kadr ü kıymeti
 Pejmurde-i hazan helâk itdiler dirîg
 Ol derd-i bî-nazîr riyâz-ı siyâdeti
 Ol şem-i fazl püf-zede-i bâd-ı merg olup
 Târî-i şâm-ı gamda kodı halkı hasreti
 Bir rütbe zulm itdiler ehl-i garaz aña
 K'itmez Yezîde sırf cehan şimdi la'neti

Takrîrden bu sûzişi âciz olur kişi
 Çün şem-i şu'le olsa zebân-ı şikâyeti

V

Meh sanma şem yakmış arar hâce-i sipih
 Gam idelü o gevher-i bahr-i fazîleti
 Her ni'met ü nevâl ki der-i kemâl yaft
 Dâ nec zemâne kıymet-i û çün zevâl yaft
 Âl-i âbâ'ya düşmen olup bir iki yezîd
 Nâ hak yire o bî-günehi itdiler şehîd

Dâimâ şer metâ-ı nizâm-ı cehân olup
 ...laz-ı câhı eylediler bey'min-Yezîd
 Hazret-i Keşân-ı dîn ü düvel mâtem itdiler
 ...dûdmân-ı nebi itdi cümle ıyd
 Ne sâl-i dehre izz ile ifnâ idüp cehân
 Fazlından olmuş iken anuñ cümle müstefîd
 ..dur ayleyen aña isnâd-ı cehl ü zulm
 .. saki olur dimeyenler aña sa'id
 Muhammedîye mühîn oldı şübhesüz
 ..o bî-günâhuñ ibâhe iden pelîd
 Olsa acep mi âhla âlem siyâh-pûş
 ..bu defâ âleme bir mâtem-i cedîd
 ..elümde nahl-i gazâdur bu derd ile ol
 ..noktasıyla itmededür dâglar bedîd
 İntikâmı kalmaz o mazlûmuñ âkıbet
 Zulme hiç hiç virür mi rızâ Hâlik-i Mecîd

Ona oldı ravza-ı Firdevs cilvegâh
 Bizi garîb kodı âh efendüm âh

VI

Ey merhem-i cerîha-ı cân-ı cehâniyân
 Ey ..z-gir-i haste-dilân-ı gam-ı zemân
 Ey kemterin nigâhı kılan hâki kimya
 Lutfiyle bir gedâyı iden şâh-ı kâmurân
 Ey dergehin cehâna idüp maksim-i atâ
 Ey dest-i cûd u lutfın iden vakf-ı bî-kesân
 Çeşm-i ümîd-i âlemi itmek için karîr
 Ey hâme-i devâtın iden mîl ü sürmedân
 Kim açsa destin eyler idüñ pür-sadef gibi
 Ey ebr-i cûd u lutfın iden mâye-bahş-i kân
 Hâk-i fenâda gevher-i zâtuñ güm oldı hayf
 Zîver-fezâ-yı tâc-ı şeref idi bir zemân
 Sanma nücûm-ı çerh te'essüf idüp saña
 Zahm-ı derûnın eyledi izhâr kudsiyân
 Dîvâne oldı gussa-i hicrûñ ile felek
 Anuñçün itdi tehyi'e zencîr-i kehkeşân
 Pervîn sanma destine tesbîh alup müdâm
 İtdügi cürme tevbe ider şimdi âsumân

Takdîr böyle imiş aña çâre yok dilâ
 Şimden girü heman bize lâzım olan du'â

VII

Yâ Rab be-sıdk-ı Hazret-i Sıddîk kim odur
 Çün subh-ı sâdik oldı ruhı dehre nûr-zâ
 Yâ Rab be-adli Hazret-i Fârûk kim odur
 Ser-mahfil-i cinanda saf-ârâ-yı ittikâ
 Mesmûm-ı mâr-ı zulme şifâ-hâne dergehi
 Fârûk-ı ekber olmuş idi zâtı gûyiyâ

Yâ Rab be-şermi Hazret-i Osman kim anuñ
 Gül-berg-i rûyı jâle-nümâ idi da'imâ
 Yâ Rab be-hûn-i nâ-hak-i mazlûm-ı bî-günâh
 Yâ Rab be-hûn-i şâh-ı şehîdân-ı kerbelâ
 Yâ Rab be-zûr-ı pençe-i şîr-i Hudâ Ali
 K'oldı benân-ı sa'yine hûn-ı adüv hınâ
 Ya Rab be-hakk-ı seyyîd-i kevneyn Mustafâ
 K'oldı şahân-ı asr aña kemterin gedâ
 Yâ Rab be-zahm-i kâri-i şemşîr-i intikâm
 Kim üstühân-ı düşmen olur çâk gılâf aña
 Yâ Rab be-âh-ı tîr-eser-i bî-kesan k'olur
 Zûr-ı kemân-ı kahr ile kâmetleri dü-tâ

Ya Rab riyâz-ı karyede gül-çîn-i vuslat idi
 Kıl bülbül-i na'im yirin bâğ-ı cennet it

41
SEZÂYÎ

41/1

NA'T-I ŞERÎF

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Bûy-ı zülfüñ çün aldı bâd-ı seher
 Sünbüle gül-şen içre virdi haber
 Verd-i rûyuña olalı meftûn
 Şimdi bülbül yanumda gör ne öter
 Goncenüñ bağı hûn ile doldı
 Dehenüñde bulunca zerre eser
 Zerre-i vech-i nûr-ı pâküñdür
 Devr ider gökyüzinde şems ü kamer
 Salma ferdâya rûyuñı göster
 Seni bir kez gören cinânı n'ider

Sen beşersin egerçi sûretde
 Nûr-ı Hak'sın velik sûretde

II

Şem-i zâtuñ ziyâsıdur Âdem
 Ol ziyâ aksidür kamu âlem
 Mülce-i âsiyân-ı rû-siyehân
 Mefhâr-ı enbiyâ şefî-i ümem
 Sen penâh-ı kamu usât olduñ
 Ümmetüñe nice irişür elem
 Dürr-i lâhût-ı zât-ı pâküñ imiş
 Mûcib-i mevc-hîz bahr-i kadem
 Enbiyâ zümresine şâh olduñ
 Cümlesi çâkerüñ sezâ dir isem

Bülbül-i bağ-ı gül-sitân-ı ahad
Nâm-ı pâküñe didiler Ahmed

III

Buldı mîmüñ ile vücûd imkân
Zâhir oldı anuñla kevn ü mekân
Buldı eşyâ vücûdı çün senden
Rûhsın cümlesi olup âbdan
Şeb ü rûz oldı zülf ü rûyuñdan
Devr ider şevk ile heft eyvân
Ey meded-kârî-i usât-ı ümem
Kapuña gelmişüz bize dermân
Senden ister kamu fakîr ü ganî
Matlabuñ ey kerîm-i zü'l-ihsân
Biz marîzüz tabîbümüz sensin
Biz muhibbüz habîbümüz sensin

IV

Meded it bize ey Habîbu'llâh
Olmayalum reh-i gam içre tebâh
Nâr-ı hicrûñ bizi kebâb itdi
Âhumuz âsûmânı itdi siyâh
Koyma firkat şebinde bizi garîb
Kıl müyesser visâlin ey yüzi mâh
Biz gedâ dergehüñde muhtâcuz
Dilerüz h^vân-ı vasluñı her gâh
Düşmen-i nefse çün esîr olduk
Sen halâs it bizi meded ey şâh

Nûr-ı Yezdân degil misin yohsa
Rûh-ı insân degil misin yohsa

V

Nûr-ı Hak'sın cihâna rahmetsin
Kamu azmışlara hidâyetsin
Buldı imkân bidâyeti senden
Hem girü cümleye nihâyetsin
Beşeriyette eyledüñ cilve
Kimse bilmez seni ne âyetsin
Bîm-i dûzah çeker mi uşşâkuñ
Rahmet-i Hakk'a çün delâletsin
Çâr yârüñ mahabbeti var iken
Ey Sezâyi yüri selâmetsin

Rûh-ı pâk-i Resûl'e vir salavât
Mürde cismüñe ire tâ ki hayât

41/2

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Mülk-i vahdetde ezel sultân idüm
 Sâhili yok bir azîm ummân idüm
 Bî-cihet seyrân iderdüm zâtumı
 Kimse idrâk eylemez bir şân idüm
 Cümlesi benden idüp bâzârını
 Çârsû-yı aşka çün dükkân idüm
 Sığmaz idüm nâv-dâni güne ben
 (...) bahr-ı bî-pâyân idüm
 Gâh gavvâs olup bir gevherüñ
 Hâsılı gâhî gehî dâmân idüm
 Dürr ü gevher ile ziynet eyleyüp
 Cümlesine evvelîde kân idüm
 Kendüm ile satu bâzâr eyleyüp
 Vahdet içre bir aceb seyrân idüm
 Geh şeh idüm hod-be-hod gâhice
 Zatımuñ dîvânına derbân idüm
 Nâgehân bir şîveli dil-ber gelüp
 Hüsniñ mir'âtına hayrân idüm

Eyledi yağma nukûd-ı varumı
 Hem perîşân eyledi bâzârımı

II

Ben de terk itdüm hemîn hep varumı
 Yâr ile bir eyledüm ikrârımı
 Koymadum deyyâr alâyıktan eser
 Hâne-i dilde hemân ol yârımı
 Gayriden âri koyup beyt-i dili
 Destüme aldum gül-i bî-hârımı
 Katre katre eşkümi rîzân idüp
 Eyledüm pür-jâle ben gül-zârımı
 Nâgehân gördüm nihân olmuş gezer
 Hânem içre seg gibi ağyârımı
 Âsumânı bir acâyib tîg ile
 Gördüm ağyâr ile ben de kârımı
 Yaluñuz kaldum çün ol dil-dâr ile
 Aña bir bir söyledüm esrârımı

Vaslını itdüm taleb cânânımuñ
 Lutfuñı gördüm hele sultânımuñ

III

Çünkü vuslat dârına basdum kadem
 Mahv olup hep varlığum oldu adem
 Bir aceb hâlet irişdi baña kim
 Kâle gelmez nicesi takrîr idem

İrdüm andan soñra bir şehr içre ben
 Her mahalli bağ u bûstân u İrem
 Ol diyâra çün beni şâh itdiler
 Cümlesine tâ ki ben hükm eyleyem
 Bir zamân ol şehre saldum şevketüm
 Tabi'înum görmedi kat'an elem
 Pes girü terk eyledüm sultânlığı
 Varuban cânânuma tâ kul olam
 Çünkü irdüm ol şeh-i devrânuma
 Arza girdüm hâlümü aña diyem

Gördüm anda ol şeh-i devrân benim
 Rûh olmuş başdan ayağa tenüm

IV

Çün görüldi baña dost aynü'l-ayân
 Girdi zulmet oldu cismüm ayn-ı cân
 Kalmadı kayd-ı anâsır zahmeti
 Kurtulup cânâna cân oldu revân
 Bî-cihet kıldı tecellî-i cemâl
 Bî-zamân u bî-mekân u bî-nişân
 Çünkü gördi nûrını reng-i yakîn
 Cân dahi mahvoldı anda nâgehân
 Cân u cânân nâzır u manzûr hem
 Birlige yetdi olup vahdet ayân
 Hep mezâhir "küntü künzen" mahzarı
 Görinen her yüzden ol bî-în ü ân
 Her mezâhirde bir isti'dâd olur
 Her niye mazharsa irer ol hemân
 Âdem ol bul sen de isti'dâduñı
 Sende de mahfî durur genc-i nihân
 Cümle eşyâ bir sıfâtuñ mazharı
 Mazhar-ı küldür velî insân olan
 Vâsıl olursun o gence sa'y ile
 Nakd-i cânı bezl iderseñ râygân

Ey Sezâyî mürşid-i Hak'dur iden
 Tâlibâna sırr-ı vahdetden ayân

42

ŞEYH GÂLİB

42/1

**TERCÎ-İ BEND DER-SİTÂYİŞ-İ
RE'ÎSU'L-KÜTTÂB-I ESBÂK RÂŞİD
EFENDİ RAHMETU'LLÂHİ ALEYH**

I

Sad bâreke'llâh ey şeref-âmûz-ı dâverî
İtdin tamâm şâdırevân-ı peyemberî
Aşr-ı Muharrem içre revân edip âb-ı sâf
Muhkemledin mahabbet-i Şeppîr ü Şepperi
Bu hastelik mizâcına gûyâ hediyeedir
Makbûle geçdi sevdiğin evlâd-ı Haydarî
İhyâ edip velâyetimiz tekyemizle hep
Sîr-âb-ı cûdun oldu cihân teşne lebleri

Şimdi garaz nasîh-i mizâc-ı latîfdir
Zîrâ bu rûha dâ'ir ilâc-ı latîfdir

II

Tevfîk-ı hazret olmadı her kâmkâra bu
Olmuşdu gerçi hâhiş-i dil sad-hezâra bu
Sıdk-ı hulûs böyle gerek kâmverlere
Olsun nümûne cümle gürûh-ı kibâra bu
Hakkâ ki hayr-hâhî-i devlet budur tamâm
Eyler sirâyet âleme dâr u diyâra bu
Dünyâ vü Ahiretde yetişmez mi âdeme
Bâ'is değil mi ed'îye-i bî-şümâra bu

Hak Hazreti Alîmdir ey kâm-bahş-ı dil
Olduk du'â-yı hayra dil ü cânla müştâgıl

III

Lutfunla bî-nevâları şâd eyledin tamâm
Leb-teşnegâna bahş-ı murâd eyledin tamâm
Nakdîne-i sirişk yetişmez vefâsına
İhsânını birûn-ı idâd eyledin tamâm
Pîrâna intisâbına rûşen delîldir
İsbât-ı müdde'â-yı vedâd eyledin tamâm
Mermerde kazdı ismini nakkâş-ı rûzgâr
Mülk-i cihânda bir eyü âd eyledin tamâm
Subh u mesâda şimdi budur vird-i şeyh u şâbb
Biz kâm-yâb-ı lutfunuz ol sen de kâm-yâb

IV

Ey dil bilir misin kimedir bu kelâm hep
Bir dâver-i keremver içündür tamâm hep
Mevkûf-ı re'y-i hâsıdır ol zât-ı ekremin
Vermek umûr-ı müşkile birden nizâm hep
Ya'nî murâd Hazret-i Râşid Efendidir
Ağa dese efendi dese hâss u âm hep

Bak kâ'inâta bir nazar-ı i'tibâr ile
Meftûn-ı hüsn-i tavrı değil mi enâm hep

Mevlâ mu'ammer eyleye zât-ı şerîfini
Afâtdan masûn ede tab-ı latîfini

V

Hem kâmkâr-ı dehrdir ol hem kerîmdir
Akrânı içre hakk bu ki misli adîmdir
Bir nahl-ı sâye-perver-i in'âm-ı şâhdır
Gars-ı yemîn-i Hazret-i Sultân Selîmdir
Ol nev-bahâra böyle gerek gülbün-i vefâ
Hûy-ı şehân sirâyeti resm-i kadîmdir
Kâr-âgehân-ı asrına mu'tâd hayr ola
Allâhdan ibâdına lutf-ı amîmdir
Edip umûra himmet-i merdân müsâ'ade
Avn-i Hudâyı herkes ederler müşâhede

VI

Gâlib medîha-gûy olup ol zât-ı ekreme
Bir dâstân-ı tâze verir dest-i âleme
İsrâf-ı nakd-ı dikkat idiğın bildirir bütün
Şâ'irlerin kasîdeleri Ma'n ü Hâteme
Zîrâ cihânda hayr ile yâd olmadan garaz
İhsân-ı âm bir eser-i nûrdur âdeme
Bî-şübhedir ki himmet-i Monlâ-yı Rûm ile
Mevlâ mukadder etdi bu zî-şân-ı efhama
Olsun hemîşe baht u sa'âdetle kâmkâr
Bî-ayb u şeyn mesned-i devletde ber-karâr

42/2

SÂKÎ-NÂME

I

Sâkî ver ol piyâle-i elmâsa fer ü tâb
Elmâs içinde mevc ura ammâ ki la'l-i nâb
Versin fûrûğ bezme o hal-gerde âfitâb
Olsun harîm-i meygede subh u şafak şarâb
Şîr-i arak benât-ı mülû ede feyz-yâb
Bir bahr içinde berk ura hûrşîd u mâhtâb

Deryâ-dilân-ı aşkına îsâr-ı gevher et
Sahbâ-yı sürhu çeşmime yâkût-ı ahmer et

II

Sâkî getir ol âbı ki âteş-hurûş ola
Her bir habâbı kulzüm-i Dûzah-be-dûş ola
Mevc-i safâsı şu'le-i Kevser-fürûş ola
Nakş-ı gül-i piyâlesi mahv-ı nûkûş ola
Ser-mest-i andelîbi gürûh-ı sürûş ola
Bu bahr-ı hûn ki dildir ana cür'a-nûş ola

Keşf etdim ol ferahla gam-ı dilsitânımı
Destûr olursa söyleyeyim dâstânımı

III

Sâkî getir o câmı ki mahmûru mest olur
Hûr-ı Behiştin erse gözü mey-perest olur
Sâgar-keş-i nuhustu harâb-ı elest olur
Yanında kadr-i zühd ü kerâmet pest olur
Peymâne-i hayât ki tevbe-şikest olur
Mestâna reng-i rûy-ı recâ zîb-i dest olur

Ammâ hıred te'eddüb edip ihtisâsına
Nâz u niyâz hizmet eder bezm-i hâsına

IV

Sâkî getir şarâbı ki mahmûr-ı bî-dilim
Akl ile âşinâ değilim gerçi âkılım
Mânend-i mevc-i cûş ile dil-gîr-i sâhilim
Ditrer elimde kâse-i girdâb kanzilim
Ummân içinde pençe-i mihre mûmâsilim
Oldum garîk-i bahr-ı fenâ merd-i kâmilim

Varırsan ey gönül yem-i aşkın verâsına
Benden selam et ol tarafın âşinâsına

V

Sâkî getir meyi ki sanadır hitâb-ı aşk
Her yüzden oldu gerçi su'âl ü cevâb-ı aşk
Açıldı âfitâb zuhûr etdi hâb-ı aşk
Zülfün verirmiş ârızına pîçtâb-ı aşk
Hat geldi nâsih oldu o hükmî kitâb-ı aşk
Bir dahı fitne eyleyemez intisâb-ı aşk

Yâ Rab o kara gün ne belâ-yı siyâh idi
Ger âh-ı şu'le vermese hâlim tebâh idi

VI

Sâkî revân et âteşi kâfûr-pâreden
Bir kaç kadeh pür eyle o mevc-i şerâreden
Seyr et hilâl-i sâgarı nûr-ı sitâreden
Ketm eyleme habâbı dil-i hîç-kâreden
Kaldırma ya'nî şîşeyi pîş-i nezâreden
Men etme mevceyi leb-i huşk-i kenâreden

Bir gün olur ki mest gözün hûşyâr olur
Gâlib de bu humârı savar neş'edâr olur

42/3
TERKÎB-İ BEND

I

Ah kim düşdü gönül bir şeh-i âlî-câha
Kim hayâliyle gelir lerze-i dehşet mâha
Reh-nümâ her keremi bin elem-i cângâha
Hârhâr-ı gam ile kaldı işim Allâh'a
Söylenilmez bu ne hem-râza yahûd hem-râha
Fursatım yok ki diyem sûz-ı dilim ol şâha

Derd-i hasretle neler çekdiğimi ben bilirim
Yarama şimdi ne zehr ekdiğimi ben bilirim

II

Anlamaz mı bilemem yohsa tegâfûl mü eder
Ciğirim pâreleyip katle te'emmül mü eder
Cân halâs olmağı bir dahı tahayyül mü eder
Deme zahm ura n'olur gamze tekâsül mü eder
Öyle şehbâz bu vîrâna tenezzül mü eder
Hep anun cevrine uşşâk tahammül mü eder

Tâ ki öldürmeye biz terk-i niyâz eylemeyiz
Öyle bî-hûde yere sûz u güdâz eylemeyiz

III

Senden ey şûh ben ümmîd-i visâl eylemedim
Tab'ıma hadşe verip fikr-i muhâl eylemedim
Rûz-ı aşkı şeb-i târîk-i hayâl eylemedim
Zülf-i kâfir gibi inkâr-ı cemâl eylemedim
Kâkülün âh ile bir hem-zede-hâl eylemedim
Havf edip gamzene bir harf su'âl eylemedim

Kalmadı sabra mecâlim bilemem isyânım
Dahı yetmez mi tegâfûlse garaz sultânım

IV

Beni ağlatma meded gamze-i hûn-hârın için
Sana kendim öleyim dîde-i bîmârın için
Bu kadar dökme sirişkim leb-i dür-bârın için
Sakla ol kanları gül-güne-i ruhsârın için
Ben belâlar çekeyim turre-i tarrârın için
Sen de bir gün ola âh eylesin yârın için

Derd-i hicrâna devâ etmeğe hasret çekesin
İltifât eylemedim deyü nedâmet çekesin

V

Kalmadı sûziş-i hasretle mecâl-i efgân
Hayretimden edemem hasretimi dahı beyân
Ne kadar saklasam elbetde olur keşf ü ayân
Kalamaz penbe-i dâğ içre bu âteş pinhân

Niçün etsin bu kadar bir sözü dil ketm ü nihân
Dahı bir şey yok efendim bu ki vallâh inan

Garazım bu ki biraz sûz u güdâz eyleyeyim
Sühan-ı aşk eğer küfr ise de söyleyeyim

VI

Leb-i la'linde bulur Hızr-ı sühan âb-ı hayât
Âşık-ı dil-şûde hasretle ölür mü heyhât
Kâtilimdir der isem ben sana rûz-ı Arasât
Kanlı gömlekle ider pîrehen-i ten isbât
Akıbet gamze-i cellâdını eyler iskât
Rahm kıl rahmına ey şûh-ı pesendîde-sıfât

Gâlib ölmekle senin çeşmine sıhhat gelmez
Bana bu derdden ölsem de ferâgat gelmez

42/ 4

(ESRAR DEDE İÇİN MERSİYE)

I

Kan ağlasun bu dîde-i dür-bârum ağlasun
Ansun benüm o yâr-ı vefâdârum ağlasun
Çeşm ü dehân u ârız u ruhsârum ağlasun
Başdan başa bu cism-i siyekhârum ağlasun
Agyarum ağlasun bana hem yârüm ağlasun
Güş eyleyen hikâyet-i Esrârum ağlasun
Nâdîde bir güher telef itdüm dirîğ u âh
Hâk içre defn idüp girü gitdüm dirîğ u âh

II

Zât-ı şerîfi âleme bir yadigâr idi
Fakr ü fenâ vü aşk u hüner ber-karâr idi
Her şeb misâl-i şem benümle yanar idi
Sâye gibi yanumda enîs-i nehâr idi
Hakkâ tamâm âşık idi yâr-ı gâr idi
Birkaç zamân mu'ammer olaydı ne var idi

Allah virdi aldı yine kurb-ı hazrete
Biz kalduk intizâr ile rûz-ı kıyâmete

III

Âhir nefesde sohbeti oldu muhabbet âh
Bir yâre urdı bagruma âh derd-i firkat âh
Gelmez mi hîç kalb-i fakîre bu sûret âh
Ey kâş itmiyeydüm o âşıkla sohbet âh
Yakmazdı belki cânımı bu nâr-ı hasret âh
Telh itdi kâmumı o zehîr-nâk şerbet âh

Eyvâh elden ol gül-i handânım aldı mevt
Esrârum aldı cümle dil ü cânım aldı mevt

IV

Olsun mübârek ol mehe kabr sa'âdeti
 Mevlâ müyesser ide makâm-ı şefâ'ati
 Bitmiş ne çâre dâne vü gelmişdi sâ'ati
 Dehrin budur hemîşe muhibbâne âdeti
 Tefrîk içündür itse de izhâr vuslatı
 Zehri yutulmaz ağza alınmaz harâreti

Ben gördüğüm bu dâr fenânın fenâsıdur
 Bakî Hudâ rızâsı bekâ Hak bekâsıdur

V

Meydân-ı Mevlevîde nişân aşikâr idüp
 Pervâz iderdi şevk ile ankâ şikâr idüp
 Bulmuşdı kân-ı matlabı Hakda karâr idüp
 Eylerdi nây ü defle semâ âh ü zâr idüp
 Almışdı müjde kûyına yârin güzâr idüp
 Gitdi ne çâre **Gâlib**'i hasretle bâr idüp

Olsun visâli hazret-i pîrânla kâmyâb
 Kıldı karîn-i kabr-i Fasîh-i felek-cenâb

43

TOKATLI KÂNÎ

**MERSİYE DER-HAKK-I RE'ÎSÜ'İ-KÜTTÂB
 MUHAMMED HAYRÎ EFENDÎ**

Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Felekâ sifle-nüvâzâ bre bî-dâd kirâ
 Bre zâlim bre gaddar behey perde-dirâ
 Bre sersem bre ser-geşte-i lagzîde-kadem
 Behey insâfsız âyâ ne bu gayz-ı kübrâ
 Behey âğişte be-hûn pençeli mazlûm-şiken
 Behey âlûde be-zehrâb-ı kîn-i sebz-i çirâ
 Saña sormakda abesdir bunu ammâ bilseñ
 Bu vaz' ez çi neden çün nite niçün yâ çirâ
 Saña nitdi hele irfân-ı taleb-kârânı
 Ne idebilse gerek atsa da kundakla
 Mâcerâ añaşılur nesne degil itse dahi
 Cümleten sa'ylerin sa'yimize zamm-ı ücerâ
 Kimseden kimseye yok fâ'ide bu mebhasde
 Semt-i tefhîm-i metâlib çelebim pek o cerâ
 Sende var ise eğer tâb u beyân u tefhîm
 Zâdekallahu te'âlâ ve tebâreke ecrâ
 Yogise sen de benim gibi olursın mağdûr
 Lev zebehnâ le-ra'ayna's-semerâ ti'ş-şecerâ

Mâ ra'â hakka ehâli' l-keremi' l-müstevfâ
Dehrünâ hîne kasadnâhu fe-mitnâ zacrâ

Âh min furkati ahbâbi süleymî sad âh
Âh min hurkati ashâbi Erîhâ sad âh

II

Ey felek sen bu kadar zâlim u gaddâr mısın
Ehl-i irfâna bu fânîde dil-âzâr mısın
Âh kim tâ bu kadar gayza sebep ne acebâ
Yohsa esbâba rücû'unda da bîzâr mısın
Herkesin düşmeni de kendüye akrân gerek
Bir de mağdûrlarıñ gör o kadar var mısın
Niçün itmezsin âyâ çarh-ı denî redd-i cevâb
Büt misin deyr misin sûret-i dîvâr mısın
Hiç utanmakda mı gelmez saña peygamberden
Korkmak yok mı Hudâdan katı bî-âr mısın
İztırârî mi idersin bu cefâyı halka
Yok mıdır cüz-i irâdet yâ ki muhtâr mısın
Cebr-i mahz ise o da mezheb-i Mansûr mıdır
Yohsa tevhîze de kâ'il mi yâ cebbâr mısın
Seng-i hârâ gibi saht u sitem-âver kalbiñ
Gül misin lâle-i pür-dâğ mısın hâr mısın
Yok mı sende acebâ merhamet insâf kerem
Hilkatiñden berü hep halka cefâkâr mısın
Hum mısın semm-i helâhille mi memlûsın sen
Yohsa bomboş kuru bir beyhude ambâr mısın
İstemem tarz-ı hırâşendeñe ben taklîdi
Gösterirdim saña neydiğim ikem taklîdi

III

Ben seniñ vaz'ına hayrân sen ise bir sersâm
Şurta-i keştî-i dil sandığımız yekser sâm
Sen ne fağfûrları eylediñ işkeste çü câm
Cân fedâ Rüstem ü yoluñda komuştur sersâm
Ben direm sıdk-ı derûn ile âleyküm bi's-sâm
Sen baña leyy-i lisân ile aleyküm bi's-sâm
Hep tehâlüfde gezersin kanı tevfik-i suhen
Men eva'z-zulme bî-me'vâhu ve men kâne esâm
Ben saña hiç teşekkürde kusûr eylemedim
Men yüsâ'ilü ücibne anhu bî-kavlî mâ-sâm
Ne bıraktıñ beni feyfâ-yı fenâda üftân
Ser ü sâ mân kanı bende nic'oldu mâ-sâm
Yazamaz nâme-i ahvâlimi sâhib-ubbâd
Kalem-i ma'ni vü Behzâd ile olsa ressâm
Böyledir kısmet-i rûz-ı ezel olmaz tağyîr
Hâkimiñ hiç yazabilsün mi hilâfın kassâm
Gülşen-i dehre neden jâle yerine yağa zehr
Türş-rû hârlara dönmede verd-i bessâm
Kaldı eşbâh çü eşyâh fûrûten mânde

Hâli ervâhtan oldu heme zarf-ı ecsâm
Kimseniñ sâmiyası yanmaya sûz-ı dâğından
Kimseniñ bâsırası sönmeğe göz dâğından

IV

Aldıñ ey çarh-ı sitem-kâr elimden yârım
Büsbütün iken a zâlim beni koyduñ yârım
Beni benden bu teki selbidüp itdiñ bî-magz
Bilmezem kendime ağyâr mı yohsa yârım
Sâhil-i bahre-i eşkimde gubâr-ı cismin
Şeh-nişîn-i yâra göre bense yakılmış yarım
Yüşbihü'l-azmu mine'l-cismi remîmen yahyâ
Bî-reşâşâti efâvîhi hisânin yâ rimm
İhye sümme'skûn ekâziye fu'âdi iclen
Gitdi zîrâ bu aralıkda seniñle yârım
Hep seniñle bütün olmak sadedinde ensâf
Ki seniñle bula safvet-i güher-i mi'yârım
Hele bî-dâda sakın pek de virilme kerem it
Felekâ eyleme yârâna bedel ağyârım
Beni bu hâle kodun ki seçemem hayretten
Nev-bahârım ile deymâhım ile ayarım
Ben de hırlı degilem ey felek-i bî-insâf
Pek de aldanma ki hâlimce değıl ayyârım
Sen de ammâ pek uçurduñ bu havâlarda işi
Hep kuş uykusu ile ürküderék etyârım
Gel seniñle yeñiden kavlı-bilâ-gavl idelim
İşi vâreste-i ta'vîze-i lâ-havl idelim

V

Gel biraz da reh-i nâ-refte-i ilme gidelim
Ya'nî şeh-râh-ı serâ-hâne-i hilme gidelim
Âştî semtine meyl it n'olur ey gâlib-i kâm
Çünkü es-sulhu hayrdır reh-i silme gidelim
Yolu ben hep bilürem bir de baña uy sen de
Bil velî sorma gerekse yolu bilme gidelim
Eyleşüp kalma hemân kat-ı tarîk eyleyelim
İl ne dirlerse disünler hele ilme gidelim
Bakma ağladığına Leylî vü Selmânıñ da
Gözleriniñ yaşını sil yâ ki silme gidelim
Nân-ı huşku dilelim kârd-ı himmetle yine
Dil elimde benim el-vakt anı dilme gidelim
Çek ilişme ne kırışmeyle virirse sâkî
Mey-i şevki çekelim gayri çekilme gidelim
Püser ü duhter ü ferzend ü zeni añmayalım
Ağlama haddine vardıysa da gılme gidelim
Sözünü câme-i selvetle tekellen gayrı
Sen de ey hasreti karşımda dikilme gidelim
Sen de ey bâd-ı ser ilme ne bu bâd u bîde
Kendiñi divşir â sersâm serilme gidelim

Gerçi biz de yoluñ yolcusuyuz er yâ giç
Acele eylediğîñ bunda bilür misin hiç

VI

Ey şikeste-kadeh-i zehr ü melâmet-âveng
Ey güsiste-kemer-i pişgeh-i her evreng
Ey hûceste heves-i kâmımı menhûs kılan
Ey ne-beste ney-i şâd-bendim iden bî-âheng
Beni gâyetle ferûmande bıraktıñ yolda
Komadıñ dilde kuvâ tende şu'ûr u ferheng
Nereye varsa gerek gâyet râhım bilemem
Ne beyâbânda kerm-pûy olacak bu pâleng
Yana yana düşeyim râh-ı cünûn-ı ışka
Urayım dâmenine dest-i gamıñ leylî-reng
Toldurayım bagal u ceybine seng-i hârâ
Bağlıyayım yüreğim üstüne bir sengîn seng
Gezeyim haşre dek çıkarsa ucu bu seferiñ
Dimeyim id bu sefer hemçü sakar sad ferseng
Komayım reng-i ta'allukdan eser hâtırda
Ne temennî ne temelluk u ne âr u ne neng
Bakmayam çehresinde dehr-i denî-tab'ın hiç
Ne kadar olsa da hûri gibi şen şûh-ı şeng
İdeyim kendimi ber-dâr ser-i zülfüñde
İdeyim kendimi Mansûr misâli âveng

Câm işkeste sebû rîhte mey bî-neş'e
Bezm çün rezm harîfân zede ney bî-neş'e

VII

Âh efendim seni ben kanda arayım varayım
H'âhiş-i neş'e-i vaslıñla kime yalvarayım
Şâne-veş erre-i hasretle biçüp mûy-be-mûy
Nerelerde seniñ âsârın arayım tarayım
Husamâñ dahi olursa baña bu yolda delil
Hep müdârâ ideyim hem vireyim yalvarayım
Sorarak serhad-i haşre de çıkarsa râhım
Giyeyim pâyıma timur şemim şâl sarayım
Âlemi birbirine katayım ol matlabda
Karma katma ideyim şerhalara kan karayım
Bir arar sorar olursa bozarup turmayayın
Diyemem merd-i garîbem katı yüzü karayım
İtmeyem hâlini bilmezler ile âmîziş
Varayım kendüme bir yâr-ı vefâ-dâr arayım
Allah oñarmağa muhtâc kişiniñ kârın
Ben kimim ki işimi kendiceğim oñarayım
Süreyim hâk-i zarîhine o mâhiñ yüzümü
Felegiñ kâselerin dil gibi bir de yarayım
Bilemem ba'd-ez-în ömr eyleye mi baña vefâ
Ki ana göre özüm otarayım kotarayım

Ağla ey merdüm-i şûrîde ki hasret günüdür
Va'de-i vuslat-ı dîdâr kıyâmet günüdür

VIII

Ey felek sen beni gâyetle siyeh-baht itdiñ
Yine târâc-ı serâpây-ı dil ü raht itdiñ
Rû-yı dille beni bir kerre nevâziş eyle
Saht-dillikler ile rûyumu da saht itdiñ
Fıtratım katı nerm-hû vü mülâyim-ter iken
Hıl'at-ı tıynetimi seng gibi saht itdiñ
Ciğirim yaraladıñ soñra refû eylemedin
Ki hezâr pâre iken cismimi yek-laht itdiñ
Tahta-ı meşka nûmûne idüp endâmımı hep
Oturup sadr-ı dil-sûhtemi taht itdiñ
Hasb-i hâlim olarak her suhen-i sâmi'a-sûz
Virdimi kelime-i yâ taht ola yâ baht itdiñ
Turmadın tek beni tek eyleyesin mecnûn tek
Teke düm tek diyerek câna tek ü taht itdiñ
Niçe tezvîr ile işkence mi düzdüñ koşduñ
Saht şirretler ile nâmemi de saht itdiñ
Üstüme at sürerek derd ü gama çiyetdiñ
Tâziyâne sitemi nâzları raht itdiñ
Ben didim cevri bilürseñ baña it sen de didiñ
Ene mâ dümtü muhibben leke vebbahte itdiñ

Cevrde her neye kim kâdir iseñ eyle baña
İdebildiğini it mümkün ise neyle baña

IX

Âh devletlü inâyetlü atûfetlü begim
Âh safvetlü mürüvvetlü hakîkatlü begim
Âh n'oldu o dem ü âlem ü zevk u şavkiñ
Yâ nic'oldu o letâfetlü nezâfetlü begim
Nereye gitdi o tertîb-i dem-i germ-â-germ
Neye mesholdu safâ âh asâletlü begim
Cinne mi çarpdı su'âli mi takıldı bilemem
Bezm içindeydi nic'oldu o şetâretlü begim
O şeh-i memleket-i şavk u şetâret n'oldu
Ne için kaldı bu ahbâb kasâvetlü begim
Saña mahsus iken âlemde bedîhe-gûluk
Söz olurken nem-i feyziñle selâsetlü begim
Beni bî-çâre vü bî-râhat u ârâm koduñ
Eylediñ nahsa bedel sa'dı sa'âdetlü begim
Sende mumzâ idi teblîğ ü belâğ u bülga
Sen gibi var mı idi hiç se'âdetlü begim
Berk-i sebziñle sepîd idi vücûh-ı küberâ
Ser-i sebziñle idi baht nezâretlü begim
Şen idi gülşen-i cûduñda kulûb-ı fukarâ
Sen idiñ tesliyet-i halkâ inâyetlü begim

Bu lekedler bu nekedler nedir âyâ bilelim
Bize bu evked-i kedler nedir âyâ bilelim

X

N'itdiñ ol pâdişeh-i memleket-i irfânı
O suhendân-ı kâvî-şevket-i âli-şânı
Hâke ilkâya sebep neydi o vâlâ-güheri
Dürc-i ikbâl ü sa'âdet iken anıñ kânı
İşiden hîç boğulmaz mı bu suda sadedi
Cûy-ı eşkiñ olamaz mı sebep-i tuğyânı
Poza suyunda bu bî-neş'e mey-i dürd-âlûd
Neden olsun kadeh-i sâmi'aya erzânî
Bozayazdı yüzünü sabr-ı şekîbiñ bu haber
Yine tutduñ felekâ yete reh-i isyânı
Niçün olduñ yine gaddârlara cânib-dâr
Ne bahâne ile düşürdüñ bu hevâya cânı
Oda yakdı sen idersiñ niçe biñ beyhude kan
Ahmer-i kaniye döndürdü reh-i Foksanı
Mürr-i sâfi feleğiñ virmedi te'sîre vücûd
Kurudu edviye-i hârre ile kanı
Kanı ol dem ki terahhumda iderdiñ gâhî
Lutfâ meyleylediğiñ feyz-i vaktler kanı

Hele halleyeyebilmez bu mu'ammâyı kes
Fikr-i beyhûdeyi boş ko kuru da'vâyı kes

44
YAHYÂ NAZÎM

44/I

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey harîm-i harem-i lem-yezelî
Mahrem-i perde-serâ-yı ezelî
Meclis-i kurb ü şeb-i İsrâda
Nûr-ı mişkât dahi şem-i celî
Dürr-i yek-dâne-i bahr-ı hilkat
Kân-ı kevnüñ güher-i mâ-hasalî
Câmi-i şer'ine tâ subh-ı kıyâm
Saff-ı kandıldür ashâb-ı velî
Şem mihrâb aña Bû Bekr ü Ömer
Mahfil ü minberi Osmân u Alî
Darb-ı şemşîr-i ser-endâzını Hak
Düşmenüñ eyledi darbü'1-meseli
Encüm-i sâbit ü seyyâr anuñ
Rakam-ı cûdınuñ ednâ cümeli

Bağbân-ı harem-i İzid-i pâk
Çemen-ârâ-yı riyâz-ı "levlâk"

II

Ey gubâr-ı kademi müşg-sirişt
Nefha-i hâk-i deri bûy-ı Behişt
Nâme-i kec-rakam-ı cürm-i ümem
Kilk-i afv ile olur râst-nüvist
Muktedâ olalı ol kible-i dîn
Mescid oldı ümeme deyr ü künişt
Dâs-ı afv ü keremiyle biçilür
Tohm-ı cürm ile olan hâsıl-ı kişt
Lutfi meşşâtasınuñ muhtâcı
Amel-i nîk ü bed-i hûyla zişt
Hâk-i dergâhını kuhl itmeyenüñ
Gözine her müje olsun bir hışt
Harem-i rif'atine mihr ile mâh
Biri zerrîn biri sîmîn hışt

Tâ haşr ravzasına subh ile şâm
Ola envâ-ı tahiyyât u selâm

III

Ey halâyık yolına üftâde
Çâkeri bende ile âzâde
Tâlib-i lutfi kibâr ile sığâr
Sâ'il-i cûdı şeh ü şeh-zâde
O imâm-ı rüsûlüñ ümmetine
Vech-i arz olsa n'ola seccâde

Cürm-i ümmetle o şâhuñ afvi
 Oldı mânend-i keh ü bîcâde
 Nola olsa başı üzre Tûbâ
 Hidmet-i dergehine âmâde
 Mâye-i şevk-i dil-i mahlâkât
 Câm-ı derdindeki dürd-i bâde
 Mekteb-i ma'rifetinde Cibrîl
 Tıfl-ı ebced gibi levh-i sâde

Kan-ı irfân u kemâlün güheri
 Enbiyâ vü rüsûlün tâc-ı seri

IV

Fahr-ı âlem şeref-i mevcûdât
 Şeh-i Kevneyn aleyhi's-salavât
 Enbiyâ vü rüsûlün sâlârı
 Rehber-i kâfile-i fevz ü necât
 Nâ-tüvân ümmetinün gam-h^vârı
 Müşrik-i hâl-i dil-i zâr-ı usât
 Destgîr-i zu'afâ-yı mahşer
 Sâtiru'l-ayb şefî'u'l-arasât
 H^vace-i mekteb-i irfân-ı ledün
 Mushaf-ı hikmet-i mu'ciz-âyât
 Nutk-ı şîrîni şeker-rîz-i kemâl
 Tûtî-i efsah-ı âyîne-i zât
 İki âlem güneşi nûr-ı Hudâ
 Mihr-i cân-ı halâyık-ı zerrât

Gülbün-efrûz-ı riyâz-ı lâ-reyb
 Gül-i sad-berg-i çemen-suffe-i gayb

V

Cûşa geldükce o deryâ-yı şengrif
 Nem degül cûda yanında yem-i jerf
 İki âlemde olur hurrem ü şâd
 Okuyan ders-i gamından bir harf
 Afvine nisbet ile cürm ü hatâ
 Tâb-ı hurşîd ile mânende-i berf
 Emrine ins ü melek fermân-ber
 Oldı mahkûmı cihân taraf be-tarf
 Tengdür aşkına mülk-i dü-cihân
 Bahr-ı ummân kabûl itmez zarf
 Ferah-âbâd-ı gamında olsun
 Dembedem hûn-ı dû-çeşmüm şengrif
 Kâş cismümde biñ olsa cânım
 Yoluna her birini itsem sarf

Ola bî-çâre Nazîmün cânı
 İydgâh-ı gamınuñ kurbânı

1.3. XIX. YY. TERKÎB-İ BEND METİNLERİ

45

ÂDİLE SULTÂN

45/1

DER ŞÂN-I EİMME-İ İSNA AŞER
RIDVÂNULLÂHİ ALEYHİM ECMA'İN

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Hamd ü minnetle ubûdiyet senâ
Dâ'im ü bâkî olan Hakk'a sezâ
Sâni ü Hâlık-ı kebîr ü müste'ân
Hâfız ü Nâsır'dır ol zât-ı Hudâ
Kulların her vechile şâdân eder
Lutfuna ihsânına yok intihâ
Hem o Fahr-i kâ'inâta biñ salât
Bâ'is-i icâd-ı eşyâ mutlakâ
Sevgili mahbûbudur matlûbudur
Âlemine rahmet oldur bî-riyâ
Â'iniñ ashâbınıñ yüz biñ selâm
Ola ervâhına ihdâ dâ'imâ

Hâlet-i isnâ aşer evlâdı hem
Aşk ta'dâdı dile gördü ehem

II

Tâ birincisi Aliyyü'l-murtazâ
Şîr-i Hak dâmâd-ı Fahr-i enbiyâ
Fâtih-i Hayber Alî Haydar odur
Sâkî-i kevser veliyy-i pür-vefâ
Hazret-i bint-i Resûl'ün zevcidir
Şâhsâr-ı nesl-i pâk-i Mustafâ
Ya'ni ol verd-i gülistân-ı Nebî
Fâtımâ Zehrâ zihî Hayrû'n-nisâ
İki ferzend-i celîlü'ş-şânı var
Her birisi zib-i tâc-ı evliyâ
Buyrulup şânında (Lahmi Lahmike)
Var kıyâs et şân-ı âlîsin şehâ

Mübtelâ-yı derd-i a'zamdır Alî
Hem şehîd-i İbn-i Mülcemdir Alî

III

Hem ikincisi imâm-ı bâ-safâ
Ol Hasan İbn-i Aliyyü'l-murtazâ
Menba-ı irfân ü İhsân ü kerem
Kurre-i ayn-ı habîb-i Kibriyâ
Hulkı hüsni veş hasen kendi Hasen
Gelmedi âlemde hiç emsâl oña

Bağ-ı cennet goncası iken lebi
 Hokka-i zehr etdi erbâb-ı şekâ
 Bahrlar olsa midâd eşcâr kalem
 Medh ü vasf-ı şânı bulmaz intihâ
 İ'tilâyı şânını eyle kıyâs
 Cây-gâhı dūş-i Fahr-i enbiyâ

Kırk yedi yaşında ol zat-ı sa'îd
 Rahmet-i Hakk'ı bulup oldu şehîd

IV

Matla'i isnâ aşerde âfitâb
 On iki burca imâm-ı feyz-yâb
 Melce-i ümmet Hüseyin İbn-i Alî
 Nûr-ı çeşm-i Fâtıma âlî-cenâb
 Seyyid-i sâdât-ı âlî-menzilet
 Mefhâr-ı Âl-i Resûl-ı kâm-yâb
 Gonca-i gülzâr-ı nesl-i şâh-ı dîn
 Nâzenîn-i hazret-i rahmet-me'âb
 Kıdve-i ârâyiş-i her dü cihân
 Zübde-i ma'nâ-yı asl-ı dört kitâb
 Reng-i tîg ile mücellâ gerdeni
 Goncası hûn-ı şehâdetle hidâb

Dîde-i giryâna olsun tûtiyâ
 Zerre zerre hâk-i pâk-i Kerbelâ

V

Âh ol derd ü belâ-yı Kerbelâ
 Kerbelâ'niñ aslıdır kerb ü belâ
 Yalınız sanma imâm oldu şehîd
 On kadar evlâd var idi dahâ
 Cümlesi teşne-ciger leb-çâk idi
 İçdiler câm-ı şehâdet bî-riyâ
 Kimi soldu açılan güller gibi
 Kimisi açılmadan buldu fenâ
 Mâderinden süt dahi nûş etmeyen
 Bir nigârîñ gerdenin deldi kazâ
 Hacle-gâha girmemişken bir perî
 Nev-arûsuñ haymede etdi fedâ

Kerbelâ'yı hayme-gâhı hâli âh
 Söylesem hûrşîd olur elbet siyâh

VI

Ol gülistân içre dördüncü imâm
 Ya'ni Zeyne'l-Âbidîn-i hōş-makâm
 Kerbelâ'da haste-i nâçâr olup
 Cism-i gül resm-i za'îf idi temâm
 Nice hasta olmaz ol ma'sûm-ı pâk
 Hânedânı tuta hûn içre makâm

Nice hasta-hâtır olmaz ol nigâr
 Ehl-i Beyt'i ağlamakdayken müdâm
 Ağlamaz da neyler ol kavm-i yetîm
 Gözleri göre şehîd ola imâm
 Hâsılı ol kurre-i ayn-ı Hüseyin
 Etmedi dünyâyâ gayrı ihtimâm

El-firâk ü el-vedâ vü es-salâ
 Dilden asla çıkmaz oldu Kerbelâ

VII

Ol beşinci nesl-i pâk ü muhterem
 Hazret-i Seyyid Muhammed Bâkır hem
 Elli yedinci sene etdi tulû
 Misl-i hürşîd-i cihân-tâb-ı kerem
 Âsmân-tal'at sa'âdet-mertebe
 Gevher-i pâkize vü es'ad-kadem
 Bildi tebkîr-i ulûm edeceğın
 Nâmına Bâkır dedi fâhr-ı ümem
 Dîde-i a'mâları bînâ eder
 Feyz-i ecdâdile olmuş muhteşem
 Sîretâ cennetde resmen meskeni
 Ravza-i peygamber ü Beytû'l-harem

Eyledi yüz dörtde Adne mekân
 Vaslına müştâk idi zirâ cinân

VIII

Ca'fer-i Sâdık ki ferhunde-hisâl
 Fâtımâ bağında altıncı nihâl
 Zât-ı Sıddıka hafîde mâderi
 Nesli her vech ile pâk ü pür-kemâl
 Nev-bahâr-ı câna açıldı o gül
 Hicrete seksen idi târîh-i sâl
 Gonca-tal'at lâle-nükhet serv kad
 Hûr-ı peyker nûr-ı manzar meh-cemâl
 Gerçi etdi çeşm-i ibretle nazar
 Görmedi âlem aña ayn ü misâl
 Çün olup altmış sekiz yıl ber-hayât
 Eyledi yüz kırk sekizde irtihâl

Âleme verdi sa'âdetle safâ
 Hâsılı ol hânedân-ı Mustafâ

IX

Hem o Mûsâ Kâzım-ı devlet-karîn
 Nesl-i mahbûb-ı Hudâ'ya heftümîn
 Tal'atından doğdu mehler dillere
 Kesb-i feyz etdi kulûb-i mü'minîn
 Belki rûh-ı Hazret-i Peygamberi
 Eyledi âgâh Cibrîl-i Emîn

Dese lâyıkdır eyâ Fahr-i cihân
 Doğdı evlâdıñ yine bir şems-i dîn
 Ömr- i âlîsi henüz kırk beş iken
 Kûy-i vasl-ı hazrete oldu yakın
 Cedd-i pâki-veş bu da mesmûm olup
 Hissesin aldı şehâdetden hemîn

Âh bu Âl'e ihânet eyleyen
 İki âlemde görür kahr ü mihen

X

Ol sekizinci ki evlâd-ı celîl
 Hazret-i Seyyîd Alî Rızâ cemîl
 Mâderi batnında âvâzın duyup
 Hakk'a teşbih eyler idi ol asîl
 Eyledi yüz kırk sekizde nâ-gehân
 Evc-i mehdi pür-ziyâ ol meh adîl
 Olmadı medhûl asla kimseden
 Dergeh-i ihsânına olan dahîl
 İtibâr-ı câh-ı dünyâ etmedi
 Şân-ı cedd-i pâkine a'lâ delîl
 Bu dahı câm-ı şehâdet etdi nûş
 Oldu râci aslına ol gül nahîl

Şübhesiz dârü'l-mihendir bu cihân
 Varlığına i'timâd olmaz hemân

XI

Et-takî ya'ni Muhammed ibn-i Rızâ
 Server-i tâsi-i re'sü'l-evliyâ
 Âftâb-ı vechi rûy-ı âleme
 Yüz doksan beşde oldu müncelâ
 İhtidâdan aczim ikrâr eylerim
 Çünkü vasf-ı şânı bulmaz intihâ
 Dergeh-i ihsânına muhtâcdır
 Âşıkân u sâdikân u asfîyâ
 Mazhar-ı ser-menzil-i vasl-ı Hudâ
 Nâ'il-i ulviyet-i fevka'l-u'lâ
 Yirmi beş yaşında kıldı irtihâl
 Cennetü'l-Firdevs'de buldu safâ

Kaçma suffi bu büyük dergâha gel
 Aşk-ı evlâd-ı Resûlu'llah'a gel

XII

Hazret-i Hâdî Nakî-yi kâm-rân
 Âşir-ı isnâ aşerdir bî-gümân
 İki yüz on ikide etdi tulû
 Kırk sene mikdârıdır ömri hemân
 Ol imâm-ı feyz encâm-ı celîl
 Ma'delet-kâr ü sa'âdet-âsitân

Şeb-çerâğ-ı dûdmân-ı Mustafâ
 Zîb-bahş-ı hânedân-ı pâk-şan
 Gevher-i gencine-i lutf u kerem
 Cevher-i zi-kıymet-i eşyâya cân
 Meş'al-efrûz-ı hidâyât u kemâl
 Âfitâb-ı nûr-ı aşka âsmân

Vech-i pâkiñde nümâyân nûr-ı zât
 Ahsen-i hulkında zâhirdir sıfât

XIII

On birincisi Zekî-i Askerî
 Nesl-i Ali'niñ müfahham serveri
 Tîg-ı iclâlinde ser-dâde cihân
 Ondadır çün kuvvet-i peygamberi
 Cevher-i lutf u şecâ'atde hemân
 Añdırırdı hâk-i pâ-y-i Hayderî
 Tahtgâh-ı izz ü iclâliñ şehi
 Milket-i ilm ü kemâlün dâveri
 İki yüz otuz ikide mevlidi
 Ömri yirmi sekizde âhiri
 Zabt-ı iklîm-i dil-i uşşâk eder
 Zôr-i bâzû-yı inâyet-küsteri

Hizmet-i şer-i mutahhar etdiler
 İsr-i âbâ-i Celîl'e gıtdiler

XIV

On ikinci Mehdî-i sâhib-zemân
 Cân-ı âlem nûr-ı çeşm-i âşıkân
 İki yüz elli beşiydi hicretiñ
 Tal'at-ı pâki vukû bulduğu ân
 Bâde nûş-i meclis-i aşk u safâ
 Mest-i sahbâ-yı sa'âdetdir hemân
 Gül-cemâli hõş-makâli aşkına
 Gonca derler hem eder bülbül figân
 Zülf-i müşkîniñ sabâ etse küşâd
 Her seher dehre saçılır bûy-i cân
 Ahirü'l-eyyâm hurûc-için onuñ
 Çok rivâyet vardurur gizli ayân

Sad hezârân ola bizlerden selâm
 Âl ü evlâd-ı Resûl'e bi't-temâm

XV

Ya İlâhi ism-i a'zam aşkına
 Nâsır ü Rahman ü Erham aşkına
 Zât-ı Mahmûd ü Muhammed Mustafâ
 Sevdigiñ ol Fahr-i âlem aşkına
 Nûh ü İbrâhîm ü Mûsâ aşkına
 Yûsuf u Ya'kûb ü Âdem aşkına

Bû-Bekir Fâruk Ömer Osmân için
 Haydar-ı kerrâr ü efham aşkına
 Ol imâmân-ı sa'âdet-menzilet
 Cümleten eshâb-ı Ekrem aşkına

Sevk buldukça o güllerle İrem
 Âşık-ı sâdıkları göre Kerem

45/ 2

**DER VASF-I PİRÂN-I İSNÂ AŞER
 KUDDİSE ESRÂRUHÜM**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Pîr-i ashâb-ı safâ Hazret-i Abdü'l-kâdir
 Şeyh-i sultân-ı velâ Hazret-i Abdü'l-kâdir
 Seyyid-i pâk neseb server-i ferhunde-haseb
 Menba-i lutf ü vefâ Hazret-i Abdü'l-kâdir
 Mahrem-i râzi Nebî nâ'il-i ilm-i ledñi
 Mazhar-ı feyz-i Hudâ Hazret-i Abdü'l-kâdir
 Dest-gîr-i fukarâ çâre-resân-ı zu'afâ
 Melce-i bay ü gedâ Hazret-i Abdü'l-kâdir

Edip aşk ile fenâ cânını ol Geylânî
 Beş yüz altmış bir idi sâl bulup cânânı

II

Hazret-i Ahmed-i sultân Rufâ'î-yi azîm
 Pîr-i zîşân-ı tarîkat meh-i burc-ı tekrîm
 Şâh-ı evreng-i vefâ bülbül-i gülzâr-ı safâ
 Âşıkâ lutfi revâ ehl-i dile feyzi amîm
 Efdal-i cümle velî sırr ü kerâmâtı celî
 Ondadır feyz-i Alî onda kemâl ü taksîm
 Hıkat-i pâki olup dört yüz altmış dörtde
 Virdi meh-rûyî ile âleme nûr-ı tefhîm

Buldu beş yüz ile yetmiş sekizi hicret-i sâl
 Eyledi ol gül-i ter azm-i gülistân-ı cemâl

III

Pîr-i dâna-yı celî Hazret-i Ahmed Bedevî
 Aşk ü irşâdı bütün âleme bürhân-ı kavî
 Bû-Bekir-sîret ü Fârûk Ömer-endîşe
 Hilmi Osman gibi ilm ü kemâli ulvî
 Çün o hurşîd-i kerâmât-nümâ-yı dehrin
 Evc-i uşşâka hilâl kaşı olup mâh-ı nevî
 Çeşmine sürme edip hâk-i Medîne şehrin
 Hâk-i pâyi medenî hem bedevî Tantavî

Altı yüz yetmiş ile beş olacak sâl hemân
 Mazhar-ı rahmet-i Hak oldu o kân-ı irfân

IV

Hazret-i Şeyh Cibâvî-i Velî Sa'de'd-dîn
 Kıdve-i ehl-i tecellî-i reh-i şer-i mübîn
 İsm-i pâkine sa'âdetle muvaffak olmuş
 Ol mübarek-şiyem ol hayr-kadem feyz-karîn
 Tal'atin sâni-i birr nûr-i mücessem yaradıp
 Gonca-rû sim-beden şems-likâ mâh-cebîn
 Âşık-ı vechidir ashâb-ı mahabbet-meşreb
 Bende-i şevkidir uşşâk-ı sadâkat-âyîn

Dâ'imâ hakkımıza himmeti olsun hâzır
 Feyz-i aşk ile olup dilde mahabbet zâhir

V

Hazret-i şeyh Desûkî ki denir İbrâhîm
 Âşık-ı tal'atı mahbûb Hudâvend-i alîm
 Rütbesi efdâl u hâlâtı mükemmel gâyet
 Kadri âlî şerefi sâmi makâmâtı azîm
 Âlem icâd olalı yok gibi mânendi velî
 Şân-ı pâki ezelfi mertebe-i hâli kadîm
 Safha-i âlemi tesvîd ederse kalemim
 Edemez hakkı ile vasf-ı cemîlin tefhîm

Âcizâne ola bu bendelerinden i'zâm
 Rûh-ı pâkine nice tuhfe-i takdîs ü selâm

VI

Sühreverdi kim o Sultân-ı Şihâbu'd-dîn-nâm
 Pîr-i erkân-ı tarîkat şeh-i mes'ûd-makâm
 Ârif-i remz-i celî vâkıf-ı esrâr-ı hafî
 Seyyid-i sadr-ı elâ şeyh-i sa'âdet-encâm
 Şems-i tâbân gibi nûr-ı kerâmâtı ayân
 Mâh-ı rahşân gibi lütfü inâyâtı tamâm
 Kuvve-i kudsiyesi kâfiri İslâm edip
 Himmet-i âliyyesi münkiri eyler ilzâm

Altı yüz yirmi sekizde edip azm-i ukbâ
 Eyledi âteş-i aşk ile vücûdun imhâ

VII

Hazret-i Bü'l-Hasen-i Şâzelî de âli pîr
 Ehl-i irfâna mu'în ehl-i dile yâr ü zâhir
 Kuvvet-i aşk anı ma'sûk-ı cihân etmişdir
 Kalbi âyine-i dîdâr-ı Hudâvend-i kadîr
 Kesret-i ilmüne bir katra gelir Bahr-ı Muhîr
 Nisbet-i şânına bir zerre kalır mihr-i münîr
 Beste-i vecd ü tecellîsi ser-â-ser âlem
 Bende-i dergehidir bay ü gedâ şah ü fakîr

Oldu târîh hemân altı yüz elli dört sâl
 Bülbül-i rûhı bakâ gülşenine açdı bâl

VIII

Pîr-i zî-şân Hacı Bektâş-ı Velî-i hünkâr
 Vecd ü hâlât ile müstağrak-ı aşk-ı dildâr
 Sâhib-i feyz ü kerâmât idigine isbât
 Etdi seyr ü harekât emrin alınca dîvâr
 Mâsivâdan geçerek kat-ı alâka eyler
 Râh-ı pür-şevkine aşk ile edenler ikrâr
 Resm-i tecrîdde bir merd-i safâ-perver kim
 Evliyâ eyleyemez safvet-i hâlim izhâr

Sâl-i târîh bulup altı yüz altmış tokuzu
 Yürüdü Hakk'a o üftâdelerin iki gözü

IX

Hazret-i Kutb-ı cihân vâkıf-ı sırr u ma'nâ
 Rehber-i râh-ı kemâlât-ı celî Mevlânâ
 Nâzım-ı Mesnevî vü râmiz-i sırr-ı Kur'ân
 Tercemân-ı nebevî menba'ı irfân ü vefâ
 Mîhr ü meh bendesidir çarh-ı felek hayrânı
 Etmede aşkı ile devr siyyemâ arz u semâ
 Çillesi cilvedir âdâb-ı tarîki irşâd
 Matbah-ı aşk ocağı bâbı melâz-ı fukarâ

Altı yüz yetmiş ikide edip azm-i cennet
 Tam târîh olur lafz-ı latîf-i ibret

X

Nakş-bend Hazret-i Sultân Bahâe'd-dîn'e
 Evliyâ bendedir ol pîr-i kerem -âyîne
 Bezm-i uşşâka safâ sadr-i kemâlâta şeref
 Dürr-i ikbâle sadef nûr-ı dile gencîne
 Himmeti menzil-i matlûba aceb meş'al-i nûr
 Hâtırı dilber-i maksûda zihî-âyîne
 Bakma isyânıma kıl bendeñi pîrim şâdân
 Oldu sûzân reh-i aşkıñda derûn-ı sine

Yedi yüz on sekizinde buyurup dehre tulû
 Yedi yüz doksan ikide hem edip Hakk'a rücû

XI

Gurre-i îd-i visâl Hazret-i Hacı Bayrâm
 Şems-i eflâk-i kemâl mazhar-ı nûr-ı allâm
 H^vân-ı iftâr-ı celâlinde olurlar dil-i sır
 Cebr-i nefis ile tutan şehr-i riyâzâtta sıyâm
 Öyle bir h^vân-ı şifâ-bahş dil-i âşık kim
 Lezzet-i câmı dimağlarda kalır rûz-ı kıyâm
 Hâk-i pâyiyle safâ kâ'im ü hâlet mevcûd
 Nûr-ı cismiyle bulur aşk meğer cism tamâm

Bu dahı etdi sekiz yüz otuz üçde rihlet
 Kaddesa'llâhü ta'âlâ be-cemâl u vuslat

XII

Hazret-i Seyyid-i Şîrvâni-i Yahyâ-yı celîl
 Halvetî râhını ihdâs ederek oldu delîl
 Şeyh-ı zî-şân ü kerem-pîşe ki bâbında onuñ
 Kimse mahcûb degil bendesin etmez tahcîl
 Şevk-ı cûd ü himemi cümleye mebzûl ü revâ
 Cûy-ı feyz ü keremi âleme mecrâ vü sebîl
 Âdile bende-i efkende-i Ehlu'llâhım
 Düşmüşüm her biriniñ dergehi aşkına dahîl

Çün sekiz yüz ile altmış sekiz oldu hicret
 Azm-i Firdevs kılıp buldu mü'ebbed devlet

46

ENDERUNLU VÂSIF

46/1

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey lebi gıpta-keş-i câm-ı cem-i bezm-i cihân
 Dahî reşk âver-i minâ-yı mey-i meclis-i cân
 Âteş-i aşkuñ olup hâne-i dilde mihmân
 Yakdı ser-tâ-be kadem cismimi bilâh inan
 Gelse bâlin-i dil-i hastamıza hande künân
 Gelir üftâde-i biçâreye belki dermân
 Yetişir cevri ü cefâ eyleme ey şûh amân

Yoksa lâyıık mı feleke erişe efgânım
 Bu kadar çevre tahammül mü olur sultânım

II

Beni meftûn eden ey şûh-ı cihânım sensin
 Mürde-i cismime cân işte a cânım sensin
 Bâğ-ı âlemde dahî gonca dehânım sensin
 Güzelim sevdiğim ey kaşı kemânım sensin
 Bendeñe lutf edici tatlı zebânım sensin
 Güzelim sevdiğim ey kadd-i fidânım sensin
 Sensin ol akl alıcı mûy-ı miyânım sensin
 Hâsılı sînedeki nazlı cenânım sensin

Baña lutf eyle meded ey şeh-i hûnî-meşreb
 Nice bir ağlayayım cevri ü gamuñla her meşreb

III

Ey cefâ pîşe niçin bendeñi mahzûn etdüñ
 Akıdıp cevruñ ile eşkimi Ceyhûn etdüñ
 Seni sevdiğim begim nâzı sen efzûn etdüñ
 Girye vü mihneti üftâdeñe kânûn etdüñ
 Yine hem bezm olup a'dâları memnûn etdüñ

Beni mînâ-keş-i gam dîdemi pür-hûn etdûñ
 Fikr-i leylî-i visâlûñ ile mecnûn etdûñ
 Ey levend-âne-reviş yosma-edâ n'olsun bu
 Etdûñ uşşâkuñı da gayra fedâ n'olsun bu

IV

Nedir ey pertev-i hurşîd-i cihân n'oldu saña
 Nedir ey lem'a-i mihr ü meh âmân n'oldu saña
 Açılırduñ bize ey gonca-dehân n'oldu saña
 Eylerim gûşuña girmez bu figân n'oldu saña
 Ne bu âzâdelik ey serv-i revân n'oldu saña
 Senden ey şeh talebim bu ki hemân n'oldu saña
 Söyle ketm etme begim söyle âmân n'oldu saña
 Eyle üftâdeñe bu hâli beyân n'oldu saña

İşte dergâhuña geldim deme şöyle böyle
 Bâri lutf etmez iseñ hışm ile olsun söyle

V

Eyleme derd-i gamuñla dil-i zârım gam-h^vâr
 Bedeli merhametûñ olsun ey şâh-ı azâr
 Âh efendim hele üftâdeñe olma gaddâr
 Etdigüñ va'di bize eyleme cânım inkâr
 Fikr-i zülfüñ ile zulmetde iken bu dil-i zâr
 Yakışır mı bizi gördükçe gazab-nâk atvâr
 Dil-i zârım nice mümkün ki ola hiç bîdâr
 Çeşm-i mestüñ görelî olmadım aslâ hüşyâr

Vâsıf-ı âşıkûña merhamet et ey gül-i ter
 Şanla hâle gibi sen mehe şeb-tâ-be-seher

46/ 2

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey nihâl-i semen-i zîb-i hırâmende-i nâz
 V'ey izâr-ı gül-i nesrîn ü hezâr ehl-i niyâz
 Rûy-ı gülzâr-ı arak-nâkine söz yok mümtâz
 Bî-vefâlık görünür çeşm-i siyâhuñda biraz
 Gamz-ı efsâneye mâ'il o ruhu pür-gammâz
 Baña tâkat mi gelir gayrıya olduñ hem-râz
 Nice sabr eyleyem ey âfet-i bîgâne-nüvâz
 Beni pâ-mâl-i cefâ gayra edersin i'zâz

Nazar et hâl-i perîşânıma bir zerre benim
 Yanıyor nâr-ı firâkuñla ser-â-pâ bedenim

II

Yetişir gayrı âmân ey gül-i gülzâr-ı cefâ
 Hâr-ı âzâr-ı gamuñ cânıma geçdi zirâ
 Hande-sâz olmadadır hâlime her dem a'dâ
 Âh aceb n'olsa gerek bu sitem-i nâ-ber-câ

Beni bir semt-i muhâlifde mi gördüñ âyâ
 Ne suçum varsa efendim kerem et kıl inhâ
 Âh ü feryâd-ı niyâzım eser etmez mi saña
 Gûşuña girmede hiç eylediğim vâveylâ

Nafîle eylemişem sıdk u hulûsum ibrâz
 Ya ne bîhûde imiş eylediğim arz-ı niyâz

III

Nice âh eylemeyem kalbimi cây etdi keder
 Dil-i dîvânede esbâb-ı meserret ne gezer
 Bilmez âyîn-i terahhum nigeñ zerre kadar
 Dil-i nâlânıma her dem ne bu haşm-âne nazar
 Dem-be-dem kârı hemân cevır ile endîşe-i şer
 Görmemiş sencileyin zâlimi bir çeşm-i beşer
 Gösterür her nigeñimde baña bir nakş-ı diğér
 Kederimden elem ü hüzn ile şeb-tâ-be-seher

Tâs-ı pür-hûna döner ağlamadan çeşmânım
 Sensiz ey nûr-ı basar kanda yatur müjgânım

IV

El-amân eyle terahhum şeh-i iklîm-i fiten
 Yine berbâd ediyor mülk-i dili ceş-i mihen
 Hasretüñ n'eyleyeyim olmadadır sûz-efgen
 Görünür çeşmime külhan gibi sahn-ı gülşen
 Nemden incindüñ efendim baña bildir nemden
 Akıbet ğamz-ı nifâk eylediler mi düşmen
 Sebebin söyle ne küsdüñ dil-i bîçâreye sen
 Sûz-ı hicrân-ı gamuñla yetişir yandım ben

Sen dururken kime ben çâk-i giribân edeyim
 Kime derdim diyeyim kimlere efgân edeyim

V

Demedim mi ki saña yâr olayım ben her bâr
 Vuslatımla seni mesrûr edeyim ben her bâr
 Hasedinden görüp âteşlere yansın ağyâr
 Soñra olduñ yine a'dâ ile hem-leyl ü nehâr
 Va'düñe durmaduñ ammâ yine ey gül-ruhsâr
 Eyledüñ n'eyleyim âhır beni rencîde-i hâr
 Bister-i gamda yaturken nice demler bîmâr
 Etmedüñ hâlimi bir kerre benim istifsâr

Bu mudur sevdiceğim âşıkâ âyîn-i vefâ
 Yâd ile hem-dem olup bendeñe biñ dürlü cefâ

VI

Bârekallâh güzelim lutfuña şâyân etdüñ
 Lutf ile ancak olur doğrusu ihsân etdüñ
 Bir zamân pâ-zede-i leşker-i nâdân etdüñ
 Bir zamân ağlamadan dîdelerim kan etdüñ

Yerimi hasret ile âteş-i sûzân etdün
 Ciğerim nâr-ı firâkuñ ile biryân etdün
 Bilmezem n'eyledigim şöyle ki giryân etdün
 Tişe-i gamla dili hâsılı virân etdün

Neler etdün neler ey âlem-i hüsnüñ şâhı
 Kâfir etmez baña sen eyledigün vallâhi

VII

Tâli'im de baña bildim ki adûdur elân
 Hele bahtımdan ümîd eylemezem ben dermân
 Çarh ise etdi beni kendi gibi ser-gerdân
 Dahi n'eyler acabâ aksi dönüp bu devrân
 Bâri sen eyle gehî şefkat eyâ düşmen-i cân
 Gûşe-i gamda benem zâr ü zebûn ü nâlân
 Eyledim hüzn ile bu mısra'ı evrâd-ı zebân
 Beni giryende ederseñ de yine ol handân

Demezem Vâsıf-ı nâlende gibi zâr olasın
 Bed-du'â eylemezem sağ olasın var olasın

46/3

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Mübtelâ-yı ruh-ı gül-günüñ idi bu dil-i zâr
 Hâlîme rahm ederek lutf-ı nigehtemedi yâr
 Kec-nigâhıyla müdâm hûn-ı ciğer dilde şerâr
 Âteş-i aşk ile sûzân oluyor cism-i nizâr
 Fûrkat-i hecr ile dil etmededir terk-i diyâr
 Kalmadı sabr ü şekîb eylemege cây-ı karâr
 Eylerim tâ-be-seher girye-i hasret izhâr
 Hasılı gayra fedâ kıldı beni şimdi nigâr

Sâyeñi etme dirîğ âşıkâ ey nahl-i bülend
 Gonca-i verd-i ruhuñ-veş dil ola zülfüñe bend

II

Ne aceb baht-ı siyâhım dili zilletde kodu
 Şeb-i hicrâna uyup âşıkı zulmetde kodu
 Şem-i giryânı ile meclisi hayretde kodu
 Kadd-i dil-cûyü dil-ârâ beni fûrkatde kodu
 Ruh-ı reng-âver-i uşşâkı felâketde kodu
 Ham-ı gîsû-yı kemendin ser-i rağbetde kodu
 Hâl-i ruhsârı dahi micmer-i mihnetde kodu
 Dâğ-dâr-ı dilimi âteş-i hasretde kodu

Böyle serkeşliğe âyâ ne sebep söyle baña
 Söyle kurbânüñ olam cân ü dilim ola fedâ

III

Eylesem geşt ü güzâr âlemi bir demde hemân
 Olur ol âhû-yı vahşî yine nâz ile çemân
 Hâr-hâr-ı gam-ı hecri dahı sînemde ıyân
 Merhem-i lutfu olur mu acabâ vasl-ı cinân
 Beni endîşe-i hüsninde kodu şûh-ı cihân
 Mâh-tâb-ı rûhına sen de gönül aşk ile yan
 Kılma şekvâ-yı dil-ârâmî sen ey eşk-i revân
 Bilirim ser-keş olur âşık ol serv-i revân

Olur elbette saña meyl-i derûnu ol mehûñ
 Baña sultân-ı gamuñ subh ü mesâ bâr-gehûñ

IV

Gören ol mest-i mey-âlûd nigâhı sende
 Sâgar-ı câm-ı Cem'i nûş edip olmaz hande
 Tâkat mı olur ol dem seni görsem ben de
 Sen hemân eyle safâ görme keder gülşende
 Cân verir aşk rehûñde bu dil-i giryende
 Bağa teşrîf-i kudûm ile şeb-i rûşende
 Geşt-i devrân ediyor bu dil-i zâr efgende
 Tâ-be-key hûn-ı ciger-sûz-ı ruh-ı tâbende

Gam-ı cevruñle bugün zar ü zebûn etme amân
 Nice bir dîde-i hasretten ola hûn revân

V

Gülsitân-ı ruh-ı aluñ görelî bâğ-ı İrem
 Serv-i bûstân-ı emel kaddüñe reşk etse ne gam
 Tîr-i gamzeñ açalı sînede bir dağ-ı elem
 Cânıma kâr edeli böyle benim cevru sitem
 Etme bîhûde tekâlîfî kerem kıl bir dem
 Dil-i âzâdeye câm-ı lebüñ ey sâkî-i Cem
 Bezm-i uşşâka gelip la'l-i meyüñ basdı kadem
 Ham-ı gîsûya sarıl şâne-veş ey dil muhkem

Çekilir mi o mehûñ tâb-ı ruhu sen de hîç
 Târ-veş eyledi gönülüm yine pîç-ender pîç

VI

Bahr-ı aşkı dili endîşe-i girdâba salar
 Firkate tâkat olur mu dümeni şâba salar
 Bâd-bân-ı emeli hecr-i ruhu tâba salar
 Keşti-i âşıkı her dem hele gark-âba salar
 Sûret-i hışm ü gazab vuslatı işrâba salar
 Böyle ümmîd ile her dem dili hûn-âba salar
 Her ne dem ki lebini la'l-i mey-i nâba salar
 Sanki ol mest-i gazab didelerin h'âba salar

Dem-be-dem bu dil-i pür-süzümü hicrâna verir
 Âh kim çarh-ı felek lutfını nâdâna verir

VII

Lutfuña şâyeste kıl ey şâh-ı levend-âne hırâm
 Bûy-ı gülzâr-ı izâruñla gelir âşika kâm
 Gazab-âlûde-nigâh olma n'ola subh ile şâm
 Câm-ı la'lüñ sunup üftâdeñi kıl mest-i müdâm
 Bezm-i ağıyârüñ olup sine-i âgûşına râm
 Gelmedi vasl-ı ruhuñdan dil-i bîzâra peyâm
 Baña Beytü'l-hazen'i eyledüñ ol demde merâm
 Çâk çâk etdi giribânımı endîşe-i hâm

Düşmez idi saña hîç Vâsıf' uñ etdüñ pür-âh
 Âteş-i hasrete düşdü dil-i zârı nâgâh

47

HALÎMÎ

**TERKÎB-İ BEND-İ BER-CESTE EZ GÜLİSTÂN-I
 MUHASSENÂT-İ Sİ'RİYYE YEK-DESTE VÜ EZ-
 HÂR-I HAŞVİYYÂT-RESTE**

Fe'ilâtan Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey meh-i hüsn-i bahâ pâdişeh-i kişver-i nâz
 Eyleme hem-çü hümâ evc-i semâda pervâz
 Bir kez eylersem eger âh u figâna âgâz
 Aña hem-sâz olamaz perde-i evc-i şehnâz

Ney ü tanbûr u kemân ile olam ben dem-sâz
 Beni memnûn-ı visâl eyle yeter sûz u güdâz

II

Bir gice görmez isem rûyını ey meh-tâbum
 Gider âvâre gibi dîdede kalmaz h^vâbum
 Yem-i hayretde koma gel bu ten-i gark-âbum
 Nice bir bir çeşm-i terümden ola rîzân âbum

Bârî ey gonca-dehânım baña rahm eyle biraz
 Nâz u cevruñ nice bir itmedesin tûl u dırâz

III

Görüp ol meh-veşi olsun yine bahtum rûşen
 Tolsun envâr-ı cemâliyle harîm ü revzen
 Bağ-ı gül-geşte salın gâhîce sultânım sen
 Raksa girsün ferâhından yine evrâk-ı çemen

Gele bak rûyuma bu bendene gel eyle nevâz
 Virmesün bu dil-i hasret-keşüm anda bir râz

IV

Sâkiyâ serbet-i vasluñla beni handân it
 Ey peri-çihre yeter örseledüñ ihsân it
 Hasteyem hasteyem ey cânâ tabîb dermân it
 Urmasun bârî ne var gamzeñe bir fermân it

Resen-i bâzımı kurmuş felek-i şu'bede-bâz
 Böyledür râh-ı mahabbet gehî nâz gâhî niyâz

V

Lâle-haddüm baña bir bûse virüp eylese şâd
 Rûşen itse bu çerâğ-ı dilümi ol perî-zâd
 Bir zamân ola ide hâtır-ı güm-geşteyi yâd
 Dil-i vîrâneyi yap yap yine eyler âbâd

Seyr-i âheng ola meclisde Halîmî yine sâz
 Mutrib âgâze ide râhatü'l-ervâha hicâz

48

KEÇECİ-ZÂDE İZZET MOLLA

TERCÎ -İ BEND NÂZÎRE-Î RUHÎ-İ BAĞDADÎ

Mef'ûlü Mefa'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün

I

Sanman bizi kim lâle gibi câm-ı bî-destiz
 Biz gonca-sıfât hûn-ı dil-i zar ile mestiz
 Mestâneyiz âmâ biliriz ahd-ı kadîmi
 Zannetme ki sagâr-şiken-i bezm-i elestiz
 Biz sızmadan evvel mey ümîdi sızardık
 Meyhâne-i amalde peymâne-i şikestiz
 Pür-zehr ise de sunduğu mey minneti yok yâ
 Biz sakî-i bezm-gâmla dest-i bedestiz
 Olmuş idi âdetimiz her büte secde
 Biz âşık-ı hüsn ü ezeliz aşk-perestiz
 Biz sâyesiyiz âlem-i bâlâ-yı vücûbun
 Fark eylemeyen aslımızı sandı ki pestiz

Biz zerre gibi cism edip aslına raci
 Hûrşîd-i hakikat ile bî-cây-i nişestiz

Sad berk ise de gonca-i gül-zâr-ı şu'unât
 Bir güldür onun aslı ta^c âddüd edemez zât

II

Bu sûr-ı gam-encâmdaki kesrete bakma
 Vahdet gözün aç perdedeki surete bakma
 Etmez müte'addid kütübi kesret-i evrak
 Mecmu'ayı gör ondaki cemiyete bakma

Taklîd-i furû'ât-ı mesâ'ilde gerektir
 Bil aslını tahkîke çalış âdete bakma
 Hikmet ne ise kendi bilir hikmetin ancak
 Hikmetse muradın kütüb-i hikmete bakma
 Allah kelîm olduğunu gûşûna kar et
 Her sâmi'e ki vâsıl olan sohbette bakma
 Zahmetle olur menzîl-i maksûda erişmek
 Düş râhına yârin çekilen mihnete bakma
 Kesret yüküdür kâmet-i gerdûnu eden ham
 Düşenden ânı atmayacak rahata bakma

Mahv et ki vücûdun eresin sırrına zâtın
 Âyîne-i ten cevheridir kân-ı sıfâtın

III

Mahmuru onun etmeye hûrşîd-i sebû-keş
 Pür-sûz ola bir mertebe kim mahv ede tâbi
 Yah-pâre gibi sagarı içre koşun âteş
 Bezm-i kademin köhne şarabinden olursa
 Bir sâgar-ı leb-rîz yeter istemem üç beş
 Meyhâne-i eltâf-ı ilahî tükenir mi
 Peymâne hum olsa ne içer bir iki ser-keş
 Mahmûr-ı mey-i firkatiz bezm-i elesten
 Değmez mi bir iki kadehe rind-i bela-keş
 Biz zerrelere şems-i hakikat için olsun
 İhsanı dirîg eyleme ey sâkî-i mehveş
 Allah bilir takatimiz kalmadı sâkî
 Günden güne ahvâlimiz olmakda müşevveş

Bu derd-i sim çekmeye bin baş gerektir
 Dağlar gibi her baş birer taş gerektir

49

LEYLÂ HANIM

49/1

MERSİYE DER-HAKK-I BİRÂDER

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Bulmamışken dil-i mecrûhuma bir çâre dahi
 Açdı gaddâr felek sîneme bir yâre dahi
 Yandı âteşlere âhum işidüp ins ü peri
 Eser itmez mi aceb çarh-ı sitemkâre dahi
 Nûr-ı çeşmüm benüm el çekdi yalan dünyâdan
 Gidemem hemçü na'îm olsa da gülzâra dahi
 Yanmasun kimse benüm tâli'umun nârına âh
 Yandı hep mihr-i felek encüm-i seyyâre dahi
 Zehr virdi bana sahbâ yirine sâki-i dehr
 Ukde-i hâtırımuz bezm-i kadehkâre dahi

Ayb mı yansa eğer cân u tenüm âh âh âh
 Dâderüm azm-i bekâ itdi benüm âh âh âh

II

Nice kan aglamasun dîdelerüm şâm u seher
 Yâ nice yanmasun âteşlere bu cân u ciğer
 Nûş idüp zehr-i gam olmuşken esîr-i gurbet
 Ciğerüm itdi kebâb âh vefât-ı dâder
 Eyledi azm-i beka Hâlid Efendi eyvah
 İrci'ye olup ez-cân ü gönül fermân-ber
 Kalmadı acımadık ağlamadık âlemde
 Bu firâka nice sabr eyleyebilsün mâder
 İrtikâb itmedi dünyâ için Allah alîm
 Rûz-ı mahşerde de hoşnûdı ola peygamber

Dâne-i ömri meded bâg-ı fenâdan bitdi
 Murg-ı rûhı süzilüp gülşen-i Adne gitdi

III

Kanı ol nûr u fer-i çeşmüm aceb n'oldı kanı
 Gitdi eyvâh bekâya kodı dâr-ı miheni
 Bir zamân olmuş iken şehr-i Burusa'da mukîm
 Getürüp hâtırına âh ki hubbû'l-vatanı
 Gidüp İstanbul'a itdükde cinânı menzil
 Firkati başuma târ itdi bu beytü'l-hazeni
 Bezm-i âlemde cihân ıyş u safâ itdükçe
 Hûn-ı dil sundı bana câma bedel çarh-ı denî
 Çâre ne bu dil ü câna vire sabrın Mevlâ
 Rûz-ı mahşerde şefî' ide Hüseyin'i Hasan'ı

Melce'üm yok benüm âh âh u nevâdan gayrı
 Kalmadı yârına hem-râh-ı Hudâ'dan gayrı

IV

Sıdk ile bende idi hazret-i Mevlânâ'ya
 Dest-gîr ola İlâhî o mu'allâ pâye
 Şemsveş rûyın idüp rûz-ı cezâda tâban
 Hak anı hazret-i Hünkâra ide hem-sâye
 Hayf kim düşmen-i erbâb-ı ma'ârifdür çarh
 Çekdürür anun için bâr-ı mihen Leylâ'ya
 İşte nâm-ı Moravî-zâde cihândan yitdi
 Komadı bende felek zerre kadar ser-mâye
 Dönmedi çarh murâdumca benüm bir kerre
 İtmeyem ben de tekâ-pû bu yalan dünyâye

Âkıbet itdügi çevre beni itdi hayrân
 N'ola tâ mahşere dek eylesem âh u efgân

49/ 2

MERSİYE DER-VEFÂT-I PEDER

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Bâ'is-i mefharetim gitdi cihândan eyvâh
 Bana bu derd ile göz yaşını kıldı hem-râh
 Çok mudur yaksam anı meş'ale-i âhımdan
 Âh gaddâr felek yakdı cigergâhımı âh
 Gözümün nûru gibi çıkdı gözümden dünyâ
 Ağlasın hâl-i dile dîde-i hurşîd ile mâh
 Ol veliyyü'n-ni'ama yâ nice kıydı gerdûn
 Şimdiden sonra bana sabrını virsin Allah

Gönlümün gülşeni hem gonca-i gülzârım idi
 Kûşe-i gamda benim yâr-ı vefâdârım idi

II

Öyle bir zât-ı şerîf idi vücûdı nâ-yâb
 Nûş idüp câm-ı ecelden ciğirim itdi kebâb
 Çâk çâk eyler isem sînemi itmen ta'yîb
 Âlemi âh u figânımla idersem de harâb
 Bıragıp kûşe-i mihnetde beni gitdi peder
 Çıkmasın ister ise ebr-i siyehden mehtâb
 Bezm-i âlemde bana zehr ola ıyş u işret
 Şimdi ben nûş ideyim eşkimi mânend-i şarâb

Sûziş-i sîne ile çarh-ı felekler tutuşur
 Âh ider isem eğer gökde melekler tutuşur

III

Yûsuf'undan ki cüdâ düşdü cenâb-ı Yakûb
 Aybdur derd-i dile itmeye tesellî matlûb
 Dil-i mahzûmuna hem-dem idi hem mahrem idi
 Kalb-i vîrâneme olmuş idi gûya mahbûb
 Âlemi âhım ile yakdım utanıram billâh

Feleğin ben nesini gördüm olayım mahcûb
 Vâsıl-ı kurb-ı Hudâ ola be-aşk-ı Haydar
 Bize tâ mahşere dek hem vire sabr-ı Eyyûb

Çâre ne hükm-i kader oldu Hudâ-yı ekber
 Nûr-ı vechiyle müşerref ide rûz-ı mahşer

IV

Yâ nic'oldı kanı evlâd-ı resûlü's-sakaleyn
 Şeref ü izzile dünyâda virürlerdi zeyn
 Âkıbet onlara rahm eylemeyip kıydı felek
 Ben kimim böyle gam-ı dehri görünce Haseneyn
 Pederim yâd idüp ol demleri ağlardı hemân
 Şübhesiz ana şefî' oldı iki kurre-i ayn
 İtdi koç başını kurbân resulullâha
 Rûz-ı maşerde meded-resdür o şâh-ı kevneyn

Hûr u gılmân ile ikrâm ide Rabb-i erham
 Hâmidimdir diye cennetde Resûl-i Ekrem

V

O veliyyü'n-ni'amım eyledi **Leylâ'yı** yetîm
 Çâre ne eyler isem kendimi kendim tasmîm
 Bir dahi bakmıyayım kahbe felek her ne ise
 Gülşen-i âlem ola dîdemize nâr-ı cahîm
 Sûy-ı Mevlâ'ya gidip hemdem-i Sıddîk oldı
 Çok mı eğlence olursa ana gülzâr-ı na'im
 Bakamam âleme bir dahî ıyâzen billâh
 Gözümün nûrını çok gördü bana çarh-ı âkîm

Âh ey çarh-ı felek dîdemi pür-hûn itdin
 Vâlidim aldın elimden beni mahzûn itdin

49/3

MERSİYE DER-HAKK-I REİSÜ'Ş-ŞU'ARÂ İZZET

I

Kan ağlasun bu dîdelerüm haşr olunca tâ
 Kıydı veliyy-i ni'metüme çarh-ı bî-vefâ
 İzzet efendiyidi sebab izz ü rif'atüm
 Çok gördi âhir anı da çarh-ı denî bana
 Ma'sûmlar eyledükçe bu firkatle nâleler
 Dünyâyı tutdı şimdi heman bang-ı hasretâ
 Yandık İlâhî nâr-ı gama yakma âteşe
 Âsîye iki kerre cehennem degül revâ
 Bu çarh-ı gaddâr itmeyüp Allah'dan hazer
 İtdi beni bir olmayacak derde mübtelâ

Bende bu derdi görse belâ eyleyüp hazer
 Yanmadan el-ıyâz ile eyler idi güzzer

II

Aşk-ı ebedle eyle hisâb ism-i izzeti
 Yakmaz mı cânı meş'ale-i nâr-ı firkatı
 Sâkî-i dehr câma bedel kâse kâse âh
 Gurbetde sundı bana zehrîk şerbeti
 Âsâr-ı feyz-bahşına bakdıkça şâ'iran
 Almazdı yâda Sâib ü Tûsî vü Şevketi
 Gitdi ne çâre eyledi hîşâne yâdigâr
 Dörd dâne dürr-i pâkini Allah emâneti
 Ey iki yüzli çarh-ı denî bir âlây kilâb
 Memnûn-ı lûtfun olmasa itmem şikâyeti

Bilmem ne cür'et ile ana kıydun ey felek
 Yandı bu sûz-ı gamla hep ins ü perî melek

III

Merd-i zarîf ü şâ'ir-i mu'ciz-beyân idi
 Billâh nâ-dîde-i devr-i zamân idi
 Nutk-ı şerîfi zinde idüp mürde-dilleri
 Bâg-ı fenâda bülbül-i şîrin-zebân idi
 Monlâ-yı Rûm'a hıdmet idüp baş u cân ile
 Aşk-ı İlâhî nâsiyesinde ayân idi
 Erbâb-ı aşkı şimdi yetîm eyledi dirîg
 Lûtfi hemîşe ehl-i dile râyegân idi
 Hakan-ı âlem itmedi bîhûde i'tibâr
 Zât-ı şerîfi ilm ile cân-ı cinân idi

İlm ü hünerle vermiş iken dehre fer dirîg
 Gitdi cihânda söndi çerâg-ı hüner dirîg

IV

Ey nâr-ı gamla kalbümi sûzân iden felek
 Ey ehl-i derde gülşeni nîrân iden felek
 Hûn-ı sirişki bâde-i hamrâ idüp benüm
 Bezm-i cihânda canımı biryân iden felek
 Defn eyleyüp de hâke o nâdîde gevheri
 Ey genc-i ilm ü hikmeti vîrân iden felek
 Mihr-i cemâlini gözümüzden nihân idüp
 Bâg-ı cihânı çeşmüme zindân iden felek
 Çarhun kırıla kalmadı bir söz ki söyliyem
 Ey bana rağmen aksine devrân iden felek

Ey çarh-ı gaddâr itme sakın hiç iştibâh
 Bir gün olur ki sana eser eyleye bu âh

V

Sivas ilinde eyledi ukbâya rihlet âh
 Bir yâre açdı bağrumuzı derd-i firkat âh
 Mahşerde yâ Rabbi hazret-i Monlâ ola şefî'
 Eylerdi zîrâ dergeh-i Hünkâra hıdmet âh
 Yakmazdı belki cânımı bu rütbe firkatı

Kâşki benümle itmemiş olsaydı sohbet âh
 Ahumla tas-ı çarhı şikest eylesem yeri
 Sad-pâre itdi sînecigüm tîg-i hasret âh
 Dünyâyı dūd-ı âhla itsem n'ola siyâh
 Leylâ'yı şimdi yakdı bu nâr-ı harâret âh

Gitdi ne çâre eyledi me'vâyı cilvegâh
 Ukbâda mahşûr eyleye Hassan ile Îlâh

50
REFÎ-İ AMÎDÎ
50/1
TERKÎB-Î BEND

Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fa'lün

I

Ey hadeng-i müjesi tîr-i kazâya enbâz
 Tâb-ı tîg-ı nîgeh-i nahvet-i Mirrîh-güdâz
 V'ey kıyâm-ı kad-i fettânı kıyâmet-perdâz
 Nokta-i la'l-i lebi nükte-i mecmû'a-i râz
 El-meded el-meded ey hufte-i gül-pister-i nâz
 Her ser-i mû-yı tenim nâleye olmuş dem-sâz
 Aşk cân-sûz gönül haste felek cevrendâz
 Sanma bîhûde gönül şikveye eyler âgâz

Rahm kıl pâdişehim bak hele n'olmuş gönlüm
 Hasret-i la'lüñ için hûn ile tolmış gönlüm

II

Göricek rûyûñı biñ cân ile oldım meftûn
 Yâ meger gamze-i cādû ile itdüñ efsûñ
 Çâre ne oldı gönül saña esîr ü dil-hûn
 Kayd-ı zülfünde senüñ oldım o rütbe mecnûn
 Teng ü târ oldı baña vüs'at-ı dest ü hâmûn
 Şu kadar olmuş iken derd ü gâmuñla dil-hûn
 Beni nâlende idüb sen yine itdüñ kânûn
 Tâ-be-key cevîr ü sitem ola adedden bîrûn

Çünkü aşkuñla senüñ oldı gönül dîvâne
 Âşinâya bu ne âzâr behey bîgâne

III

Sende var idi şehâ rahm ü hamîyyet evvel
 İtmez idüñ bu kadar âşîka nahvet evvel
 Çünkü kasduñ baña itmekdi eziyyet evvel
 İtmeydüñ o kadar lutf ü inâyet evvel
 Aramızda yoğdı sanki hiç ülfet evvel
 Kande kaldı güzelim âh o sohbet evvel

Noldı ey şûh-ı sitem-pîşe o hâlet evvel
Nâzenînim yoğıdı sende bu âdet evvel

Derd-i hicrûñle n'ola girye vü âh itdim ise
Yok mı rahmuñ turalım cürm ü günâh itdim ise

IV

Âb-ı lutfuñ dil-i mahrûra serâb itmez idüñ
Men-i nezzâreme gîsûñı nikâb itmez idüñ
Mîhr-i ümmîdimi der-i zîr-i sehâb itmez idüñ
Ben tururken güzelim gayra hitâb itmez idüñ
Baña ragm eyleyüb ağyâra şitâb itmez idüñ
Gerçi lutf itmez idüñ bârî itâb itmez idüñ
Beni pâ-mâl idüb hâr ü harâb itmez idüñ
Hele bîhûde yere böyle azâb itmez idüñ

Lutf idüb söyle amân çevre aceb n'oldı sebab
Saña kurbân olayım başuñ için virme ta'ab

V

Yeter ey mest-i gazab şimdi bu etvâr nedir
Fenn-i nâz ü sitemi hışm ile tekrâr nedir
Tîg-i hûn-rîz gibi gamze-i gaddâr nedir
Hele kâfir midir ol turra-i sahhâr nedir
Gayrı tursun güzelim dîde-i mekkâr nedir
Bî-sebeb âşık-ı bîzâra bu âzâr nedir
Tarz-ı nâ-refte ile cünbiş ü refât nedir
Yeter ey mâh yeter cevri ile isrâr nedir

Koma elden geleni bildigüñ it cümle baña
Bendeyim bendeyim ey şâh-ı cefâ-kâr saña

VI

Âh ol sîne-i sîmînüñe kurbân olayım
Sâ'id-i sâf-ı billûruña kurbân olayım
Nâz ile ol nîgeh-gîñnüñe kurbân olayım
Kâfir gamze-i bî-dîñnüñe kurbân olayım
Nükheth-i sünbül-i pür-çîñnüñe kurbân olayım
Pister-i nerm-i gül-âgîñnüñe kurbân olayım
Leb-i İsî-dem-i la'lîñnüñe kurbân olayım
Nahvet-i hüsn ile temkîñnüñe kurbân olayım

Buña cân mı tayanur kâhice eltâf ile
Gayrı ben söyleyemem sen düşün insâf ile

VII

Ben senüñ âşıkunam lîk göñül bende saña
Gören elbet seni cânâ olur efgende saña
Dest-i cevruñde zebûn Rüstem ü Pîjende saña
Yaluñız ben degilim ey gül-i nâzende saña
Sanma şebnem anı ağlar gül-i nâzende saña
Yâ nice aglamasun bu dil ü cân tende saña

Sünbül ü lâle hep üftâde bu gülşende saña
Olmasun hâsılı bir kimse dil-efgende saña

Derd-i aşkuñla senüñ gitdi Fehîm-i bîmâr
Şimdi şerh-i gamuñ itmekde Refî-i bîzâr

50/2

TERKÎB-Î BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey benim bâ'is-i teskîn-i dil-i sûzânım
Dil-pesendim güzelim pâdişeh-i hûbânım
Pertev-i mihr-i ruhi nûr-ı çerâğ-ı cânım
Kad-i nâzendesi âşûb-ı cihân fettânım
Lutf idüb diñle meded hasret ile efgânım
Tâ-be-key kan akıda dîde-i hûn-efşânım
El-âmân lutfuña muhtâcım amân sultânım
Gayrı insâfa gel ey şâh-ı sitem-ünvânım

Ben senüñçün hedef-i nâvek-i bî-dâd olayım
Bu revâ mı ki yine derd ile nâ-şâd olayım

II

Dil-sitânım seni mekkâr idügin bilmez idim
Yâr-i cânım idün ağıyâr idügin bilmez idim
Göñlümi aşk ile bîmâr idügin bilmez idim
Saña cânını da giriftâr idügin bilmez idim
Ben seni böyle cefâ-kâr idügin bilmez idim
Baña âzâruñı her-bâr idügin bilmez idim
Hele bu mertebe gaddar idügin bilmez idim
Soñı aşk ü hevesüñ zâr idügin bilmez idim

Ah idersem bile âh itmege başlar kühsâr
Ah dir âh işidir kûh-ı belâda dil-i zâr

III

Ko benim çeşm-i terim hicr ile giryân olsun
Âteş-i aşkuñ ile dil dahi sûzân olsun
Tek senüñ la'l-i lebüñ gül gibi handân olsun
Âşkuñ cevruñ ile zâr u perîşân olsun
Gayrılar yâ ne sebep lütfuña şâyân olsun
Ben değıl halkı cihân hep saña kurbân olsun
Pâ-mâl olmağa bârî bize imkân olsun
Gâhi uşşâka vefâ âdet-i hûbân olsun

Baña rahmuñ yoğısa resme ri'âyet yok mı
Sende ey mâh meded hiç hamiyet yok mı

IV

Ol kadar sîneme tîr-i sitemüñ itdi güzer
Ol her zahm-ı tenim hûn ile yemden ber-ter

Cân ise bu kafes-i tende gamuñdan ifler
 Dil yine derd ü gâmuñ çekmeğe verziş eyler
 Baña oldı olacak her ne ise hükm-i kader
 Saña da elbet ider âh-ı ciğer-sûzum eser
 Hâl-i aşk-ı hele tefsîl ile ne mümkün yekser
 İşte icmâl-i ma'l oldı bu beyt-i hoş-ter

Çekilür ağrı değıl sıklet-i bâr-ı aşkuñ
 Niceler oldı senüñ zâr u nizâr-ı aşkuñ

V

Beni cevr ile ider terk-i mahabbet sanma
 Lîk var bende dahi cevrüñe tâkat sanma
 Berk-i âh-ı dilimi eyü alâmet sanma
 Bu sitem-kârlığı hayra delâlet sanma
 Soñı gaddâr olanuñ dehrde râhat sanma
 Diñle ahvâl-i Refi'âyı hikâyet sanma
 Dâ'imâ böyle kalur hüsn ü letâfet sanma
 Sen dahi çekmeyesin derd-i mahabbet sanma

Gün olur bir mehe sen âşık-ı hayrân olasın
 Baña itdükleriñe soñra peşîmân olasın

51

SELÂMÎ

51/1

**TERKÎB-BEND DER-MEDH-İ HULEFÂ-İ
 RÂŞİDİN RIDVÂNU'LLÂHİ TA'ALÂ
 ALEYHİM ECMÂİN**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Hudâ'ya nûr-ı tevhidüñ kuluña reh-nümâ eyle
 Tarîk-i kûy-ı vasla şem- i aşkuñ pişvâ eyle
 Sevâd-ı kıl u kâl ile yeter târîk ü târ oldı
 Çerâğ-ı min ledünden beyt-i kalbüm rûşenâ eyle
 Gudûrât-ı sevâdan tîredür âyine-i kalbüm
 Safâ vir saykal-ı envâr-ı zikrünüñle cilâ eyle
 Devâsı derd olur dârü'ş-şifâ-yı aşkınuñ çünkim
 Beni derd ehl-i kıl yâ ehl-i derde âşinâ eyle
 Binâ-yı hâne-i dînüñ esâsı hubb-ı âl oldı
 Der ü dîvâr-ı sakfın çâr-ı yâr-ı bâ-safâ eyle
 Olam bülbül gibi na'me-serâ-yı na't-ı mahbûbuñ
 Dilüm gûyâ-yı vasf-ı ehl-i beyt-i Mustafâ eyle
 Açulsun gül gibi evsâf-ı yârân-ı habîbüñden
 Nesîm-i feyzüñ ile gonçe-i kalbüm güşâ eyle

Ebubekr ü Ömer Osmân Ali'nüñ rûh-ı pâkine
 Selâm it ey sabâ benden varınca kabr-i hâkine

II

Dil ü cânndan gel imdi sahb u âla âşık-ı şeydâ
 Bu hûş-ı hûşi ko hûş-ı digerle nazmım it aşgâ
 Gider levh-i dilüñden nakş-ı nakl-i ehl-i târihi
 Yırine sebt kıl vahy-i kerîm-i hazret-i mevlâ
 Hudâ es-i bikunu' l-evvelün nassin buyurmuşken
 Nedür Kur'an'dan gayri hücec kim kat' ola da'va
 Muhacir vey resûl için kimi terk-i diyâr itdi
 Kimi ensâr idi itdi yolında mâl ü cân-ifnâ
 Kimi yârân u ihvândur kimi eşya ü etbâ'dur
 Kimisi zen eder idi kimi dâmâd-ı müstesnâ
 Buyurdı ihtidiyyüm ihtidiyyüm şân-ı pâkinde
 Dü âlemde bize hâdi olan sultân-ı erselnâ
 Hudâ râzı nebi râzı heme ez yek-diger râzı
 Ya sen kim arada ey bî-hayâ olmayasın ırzâ

Husûsâ yâr-ı gâr-ı Mustafâ siddîk-ı ekberdür
 Hakîkat evcine her birisi bir mâh-ı enverdür

III

Hazret-i Ebubekrû's-siddîk

Güzîn-i zümre-i ashâb ya'ni hazret-i siddîk
 Ol idi vahdet-i hakkı iden bî-mu'cize tasdîk
 Resûlu'llâh'a yâr-ı gâr idi kabri gibi hâlâ
 Ne yâr-ı bül-aceb kim olmaz ukbâda dahi tefrîk
 Rumûz-ı sâni isneynden ma'yyet sırrı fehm oldı
 Bilüp ferdiyet-i hakkı irişdi vahdete tahkîk
 Dü eczân ile tarh oldı yapıldı cevher-i vahdet
 Vusûl-i şems-i zâta garı kıldı âlet-i tevfiik
 Ne sırr kim sîne-i pâk-i resûle itse hakk inzâl
 Dil-i siddîkda evvel zuhûr eylerdi bi't-tatbîk
 Bülendi gayre fazlı mâr it ...
 Ru'yetu'llâh kable kavlin ehl-i dil idüp tedkîk
 Vusûl-i mescid-i kalb-i resûle bâblar mesdûd
 Meger selâk-ı râh-ı hakka bâb-ı hazret-i siddîk

IV

Hazret-i Ömerü' l-Fârûk

Emirü' l-mü'minîn fârûk-ı adl u dâd ile meşhûr
 Süleymân ile anuñ hükm-i adlinde bir oldı mûr
 Gazâ vü feth ile çeşm-i cihânı eyledi rûşen
 İşâretle kırâl-ı kayserüñ itdi du çeşmin kûr
 Akıtdı nîl-i adlin teşnegân-ı mısra kahrıyla
 Zemîni sâkit itdi tâziyânıyla be-zâr u zûr
 Firâr eylerdi havfindan göreydi sâyesin iblîs
 Zamânında ne agvâ-yı şeyâtin ü ne şerr ü şûr
 Okutdı hutbesin şer-i resûl üzre şehirlerde
 Anuñ eyyâm-ı beyzâ döndi adlinde şeb-i dil-cû
 Ömer olur idi gelse nebî min ba'di kavlinüñ
 Bilindi sırrı oldukda hilâfet emrine me'mûr

Kamuya bildirirdi haddini olursa ferzendi
Müsâviyde aña icrâ-yı hakda mâlik ü müzdver

Eyâ sâri' l-cebel kuyuñda envâr-ı kerametle
Koma dil-hasteñi lutf it bu zilletde nedâmetle

V

Hazret-i Osmân-ı zi'n-nureyn
Emîr-i sâlis ol kân-ı hayâ-yı hazret-i Osmân
Ki oldı sâhibü' l-hilm ü hayâ vü câmi'ü' l-Kur'ân
Resûlu'llâh aña itdi azâd u duhter-i pâkin
Mülakkab oldı zi'n-nureyn ile ol menbâ'ül-ihsân
O rütbe sahib-i hilm ü hayâ idiki ömründe
Ebedden kaldırup başın semâya bakmadı bir ân
Hayâsından sürûşân-ı felek eylerdi istihyâ
Eger atf-ı nigâh itseydi eflâka o âli-şân
Telattuf idi kârı halka itmezdi gazab asla
Meger ol kim gazâda ola dîn-i bâriye düşmân
Bu rütbe sahib-i hilm iken âhir ifk ile eyvâh
İçerdi dest-i bağiden şehâdet şerbetin devrân
Hudâya afv idüp cürmüm şefi'üm eyle Osmânı
Dökülen mushafa kan hürmetine it beni gufrân

Be ibn-i am-ı peygamber Aliü' l-murtaza aşkı
Hidâyet kıl baña göster sülûk-ı meslek-i hakkı

VI

Hazret - i Aliyyü' l-Murtazâ Kerema'llâhu Veche

İmâm-ı evvel-i çârum-halife Haydar-ı kerrâr
Der-i şehir-i ledün ya'ni Aliyi mecma'u' l-esrâr
Dür-i genc-i sülûnı kulzüm-i esrâr-ı lem a'bîd
İmâm-ı hakk meh-ı burc-ı hidâyet matlau' l-envâr
Emîr-i innemâ fermân-dih-i yûfun.....
Şeh-i kişver-güşâ-yı lev keşf-i ser-leşker-i ebrâr
Dür-i bahr-ı hakikat mahzen-i esrâr-ı gaybu' l-gayb
Sebak amûz-ı vahdet râz-ı dâr-ı Ahmed-i muhtâr
Ziyâ-bahşâ-yı kalb-i ârif ü şems-i velâyet kim
O pertevdür dil-i her bir velîde hâliyâ devvâr
Atâ-yı dest-i feyyâzından oldı müstefiz âlem
Nevâl-i cûdınun muhtâcidur ebrâr ile ahyâr
Ebu's-sıbtîn ü zevc-i Fâtıma ibn-i âh-ı Abbâs
Puser-i amm nebî dâder-i kelân Cafer-i Tayyâr

İderken hel atâ şân-ı şerîfin nass ile tavsîf
Ne kâdirdür **Selâmî** ide vasfin acz ile ta'rîf

51/2

**TERKÎB-BEND DER-MEDH-İ ÇÂR-YÂR-I GÜZÎN
RIDVANU'LLÂHÎ TA'ALÂ ALEYHİM ECMÂİN**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Hudâ'ya lutf-ı ihsânuñ kuluña reh-nümâ eyle
Rumûz-ı sırr-ı tevhdüñ derûnumda nümâ eyle
Cehâlet zilletinde hâb-ı hâsı kılmasun gönlüm
Avâm-ı nûr-ı esrâruña kalbüm pür-ziyâ eyle
Sevâd-ı cürm-i isyânumla memlû defter-i a'mâl
Beyâz it afv-ı gufrânuña cürmüm anda lâ eyle
Siyeh-rû âsiyim yâ rab şefî'im devr-i mahşerde
Habîbüñ mefhâre'l-âlem Muhammed Mustafâ eyle
Geçirdüm nakd-i ömrüm kıl ü kâl ile inâyet kıl
Sözüm medh-i beni yâ çâr-ı yâr-ı bâ-safâ eyle
Muhabbet hândan ile açılson gül gibi tab'um
Dili bülbül gibi gülzâr-ı medhinde nevâ eyle
Disem haddümce evsâfin gülistân-ı muhabbetde
Letâfet vir sözüm hıfz it sehvden bî-hadd eyle

Ebubekr ü Ömer Osmân Ali'nüñ medhine dâ'im
Sevâd ile lisânum hizmet-i medhinde it kâ'im

II

Dil ü cândan gel imdi çâr-ı yâr-ı âşık-ı şeydâ
Gubâr-ı köşki seyl-i çâr-ı yârân medhin it isgâ
Dilüñ pür-nûr ola evsâf-ı pâk-i mihr-i mihr ile
Hakikat-i evc üzre her biridür yerime gazzâ
Olur sultândur iklim-i dînuñ şehr-i imânuñ
Bu âlemde olanuñ tâ be mahşer hükmider icrâ
Muhammed iktiyyüm ihtidiyyüm didi şânında
Aña kim iktidâ itdi dü âlemde bulur na'mâ
Misâli cism-i ademde binâ-yı çâr unsırdur
Kıyâmı rûh-ı imânuñ o şehler hubbdur cânâ
Muhabbet çâr-ı ashâba çerâğ-ı nûr-ı imândur
Muhabbet itmeyen bendenüñ imânı olur itfâ
Gönülde habbedür râh-ı selâmat ehl-i imâna
Onları sevmeyen kâfir dü âlemde olur rüsvâ

Husûsâ yâr-ı gâr-ı Mustafâ sıddîk-i ekberdür
Ömer Osmân Ali her birisi bir mihr-i enverdür

III

Der vasf-ı hazret-ı Sıddîk radiya'llâhu anh

Güzin-i zümre ashâb ya'ni hazret-i sıddîk
Hudâ'nun birliğin bî-mu'cize ol idi tasdîk
Enîs-i hem-dem olmuşdı resûlu'llâh gâr içre
Aceb bir yâr-ı derd kim olmaz ukbâda dahi tefrîk
Aña gar içre esrâr-ı Hudâ'dan eyledi telkîn

İkilik aradan gitdi irişdi vahdete tahkîk
 Hafıyyât-ı ilâhiden kati çok Keşf-i râz itdi
 Dil-i gam-ginini itdi anuñ esrâr ile teşvîk
 Yapıldı pûte-i gâr içre iksîr-i ledünnîden
 Tarikin aña ta'lîm itdi ne fer'a vü ne enbîk
 Kemâl-i vahdete irdi kamu serle ayân oldı
 Cenâb-ı Hak'dan oldı gâr aña bir âlet-i tevfiik
 Nikâb asdı Hudâ çeşm-i adüvdan eyledi mahfi
 Hudâ mahbûbını tâ görmeye bî-mezheb-i zendîk

İmâm-ı evvel oldı f ahr-ı âlem iktidâ itdi
 İki yıl hem üç ayda ömr-i pâkin intihâ itdi

IV

Der vasf-ı hazret-i Ömerü'l-Fârûk radiya'llahu anh

İmâm-ı sâni-i Fârûk Ömer ol adl ile meşhûr
 Süleymân oldı adlinden anuñ her bir za'if-i mûr
 Gazâ-yı feth ile küffârı aldı halka-i dîne
 İşâretle kıralı kayserüñ itdi dü çeşmin kûr
 Cemâlinden anuñ nûr iktibâs eyler idi hâver
 Celâl ile felekde nûr-i mihri eylemişdi dûr
 Firâr eyler idi iblis görünce zıll-ı pâkinden
 Anuñ vaktinde ne agvâ-ı şeytânî ne şerr-i şûr
 Göründi şer-i pâk-i Ahmedî adl ile âlemde
 Resûlüñ vaktine döndirdi itdi din evin ma'mûr
 Resûlü'llâh buyurdi gelse benden soñra peygamber
 Ömer olur idi dehri iderdi şer ile pür-nûr
 Muhabbet kim ide cân u gönülde rûz-ı mahşerde
 Muhammed Mustafâ eyler şefâ'atle anı mesrûr

Dahı Osmân-ı zi'n-nureyn Ali ibn-i ebu Tâlib
 Buladıñ hâk-pâyına yüzüñ sürmekle ol ragıb

V

Der vasf-ı hazret-i Osmân radiya'llâhu anh

İmâm-ı sâlis ol kân-ı hayâ-yı hazret-i Osmân
 Odur ya'ni ki zi'n-nureyn ilm-i câmi'ü'l-Kur'ân
 Resûlü'llah aña virdi dü dürr-i duhter-i pâkin
 İdindi kendine dâmâd bâzin hazret-i sübhân
 Şu rütbe sâhib-ı kân-ı hayâ idine ömrinde
 Edebden kaldırup başın semâya bakmadı bir ân
 Hayâsından hayâ eylerdi gökde her melek anuñ
 Cinân içre ferîştehler gerek hûri gerek gılmân
 Gazab itmezdi bir ferde iderdi şer ile hükmin
 Meger ol kim gazâda ola dîn-i bâriye düşmân
 O denlü taht-ı hükminde yürütdi Ahmed'üñ şer'in
 Yine a'dâ gulüvv itdi döküldi Mushaf üzre kan

Hudâ'ya afv idüp cürmüm şefî'üm eyle Osmân'ı
Dökülen mushafa kan hürmetine it beni gufrân

Dahı dâmâd-ı peygamber Ali'ü'l-murtaza aşkı
Hidâyet kıl baña göster sülûk-ı meslek-ı hakkı

VI

Der vasf-ı hazret-i Ali kerrema'llâhu veche
Radiya'llâhu anh

İmâm-ı râbi-i şâh-ı velâyet Haydâr-ı Kerrâr
Medine ilminüñ bâbı Ali matla'ü'l-envâr
Giderdi zulmet-i küfri cihânı eyledi pür-nûr
Odur hurşîd-i dinî kâ'inâta eyleyen izhâr
Muhammed Mustafâ'da hatm olup sırr-ı risâlet lîk
Tamâm itdi vilâyet sırrını ol menba'u'l-esrâr
Emîrü'l-mü'minin oldur imâmü'l-müttakîn oldur
İdinüp muktedâ anı uyandır mü'min-i dindâr
Didi fahr-ı rüsûl şânında anuñ lahmüke lahmi
Nice inkâr olur fazlı meger ol kim ola feccâr
Vilâyet âsumânında alildür hâver-i enver
Ami ider çeşm anuñ kim iderse nûrını inkâr
İlâhi ayn-i gayret vir görem envârını anuñ
Derûn-ı sîneden gitsün hayâli zulmet-i ağıâr

Resûl'ün rûh-ı pâkine salât ile selâm olsun
Dahı evlâd-ı ashâbuñ kubûri nûr ile toslun

VII

Kurretü'l-uyûn-ı ârifân der vasf-ı düvazdeh-i imâmân

Selâmı sıdk ile kim sâlik-i râh-ı hudâ oldı
Vusûl-ı Hakk'a rehber ehl-ı beyt-i Mustafâ oldı
Dü âlemde necâta urvetü'l-vuska ise matlab
Sarı kim dâmen-i âl-i Aliyyü'l-Murtaza oldı
Hasan'dur âsumân-ı izz ü temkîn evvel-i aktab
Hüseyin minni inâmına şehîd-i Kerbelâ oldı
Ali zeynü'l-abâdur mahzen-i esrâr-ı peygamber
Künûz-ı sırr-ı vahdet Bâkırâ kân-ı sehâ oldı
İmâm-ı Cafer oldı muktedâ-yı serverân-ı dîn
Ziyâ-yı reh-revân-ı hak meh-i burc-ı rızâ oldı
Şu'âi şem'-i eyvân-ı velâyet hazret-i Kâzım
Cevâdîñ şems-i feyzi nûr-ı çeşm-i evliyâ oldı
Nakîdür serv-i bostân-ı hakîkat hâdi-i ümmet
Hasan ser-asker ü mehdî imâm-ı mühtedâ oldı

Hakîr ü derd-mend ü sâ'iliyüm bâb-ı irşâduñ
Selâmîyim siyeh-rû çâkeriyim âl-i evlâdun

VIII

Düvazdeh-imâmân aleyhü'l-cennetü'r-rıdvân

Muhibb-i hânedân olmak baña lutf-ı hudâdandır
 Tarık-ı Hakk'a rehber şer-i pâk-i Mustafâ'dandır
 Baña keşf-i rumûz-ı nokta-i esrâr-ı bismi'llâh
 Lezzet-i ilminüñ şâhi Ali'ü'l-murtazadandır
 Hasan'dur cismüme cânım ayenini âh efgânım
 Bu hûnî eşk-i giryânım Hüseyini kerbelâ'dandır
 Olup Zeyne'l-abâ şâhum gönül evcinde.....
 Seherde derd-i âhum Bâkır u şemşü'd-duhâdandır
 İmâmım Ca'fer-i sâdık hatibüm Mûsâ-i Kâzım
 Bu yolda keşf-i ısrârım olara iktidâdandır
 Takî ile Nakî'dür safha-i sînemde ezkârım
 Künûz-ı sırr-ı pinhânım Ali Musa Rızâdandır
 Hasan Asker kuliyum Askeriyüm râh-ı aşkında
 Baña feyz-i ata mehdî-i nesl-i müctebâdandır

Hakîr ü derd-mendi sa'iliyüm bâb-ı irşâduñ
 Selâmî'yüm siyeh-rû çâkeriyüm âl-i evlâduñ

51/ 3

TERKÎB-BEND-İ NAZÎRE-İ DERVÎŞ SÂMÎ

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ilün

I

Biz câm-ı mey-i sâkî-i bâkî ile mestüz
 Ayyâş-ı hum-ı meykede-i bezm-i elestüz
 Bî-vasıta dur bî-atimüz rûz-ı ezelde
 Zâhirde dahı mürşid ile dest-be-destüz
 İrdirdi fenâ menziline cezbe-i rahmân
 Nâ-bûd oluruz vecd ile ki sahv ile mestüz
 Hâver gibi a'lâ-yı ımerâtibdeyüz ammâ
 Yüzler sürerüz pertev-veş hâkle pestüz
 Beyt-i dilimizde komadık sûret-i gayri
 Bî-kef-i cihet-i sıdk ile Allah perestüz
 Âyinesiyüz sûret-i esrâr-ı Hudâ'nuñ
 Her kec-nazaruñ çeşmine bir câm-ı şikestüz

Her cânibe dönsek gör inen nûr-ı Hudâ'dur
 Her bir müjemiz Ka'be'ye bir kible-nümâdur

II

Düşdükse nola biz vatan-ı bezm-i bekâdan
 Kurbet buluruz çille-i gurbetle fenâdan
 Vaz olduk ise kenz gibi mahzen-i tende
 Var tılsımımız hâk ü hevâ ateş ü mâdan
 Müşkilllerimiz halline bir defterimizdür
 Her berk-i şecer mes'ele-i sırr-ı Hudâ'dan

İtdük felek-i mu'ine İsâ gibi pervâz
 Tecrîd ile âzâd olalı bend-i sivâdan
 Gark itse bizi lücce-i ummân-ı meşakkat
 Lü'lü-yi safâ-ahz ideriz bahr-i belâdan
 Mellâhlarınız mu'cize-i keşti-i Nûha
 Ne havf u hatar var bize tûfân-ı kazâdan

Pervâne gibi cân atarız şem-i visâle
 Bülbül gibi âşık değiliz her gül-i âla

III

Biz şâl-ı siyâh içre velî şekl-i gedâyuz
 Uşşâka matâf-ı harem-i hâs-ı Hudâ'yuz
 Konduksa eger nokta gibi bâ'i vücûda
 Ma'nâ gibi terkîb-i cesed içre hafâyuz
 Biz maşrıkıyuz kevkeb-i esrâr-ı Hudâ'nuñ
 Eflâk-ı ma'ânide ziyâ-bahş-ı safâyuz
 Bu âlem-i keşretde bulup vahdet-i zâtı
 Vâhidle ehad sırma ârif urefâyuz
 Mûsâ-yı dile Tûr ideriz kûh-ı vücûdı
 İrni çağırır sırr ile bî-sayt u sadâyuz
 Tebdîl-i libâs eylemişiz âlem-i mülkde
 Cism ile fenâ rûh ile ma'nide bekâyuz

Tahkîke irer mi kişi bin yıl ide taklîd
 Çıkmaz felek-i çâre tutan her reh-i tecrîd

IV

Taklîdi koyup gel olalum aşk ile hem-râh
 Tahkîke irüp eyleyülüm seyr-i ila'llâh
 Hâli idelüm beyt-i dili levs-i sivâdan
 Taht ide gönül mülkini tâ aşk-ı şehin-şâh
 Bahsin koyalum mes'ele-i câz-i yecûzuñ
 Kâlden dönelüm hâle gide havf u hatârgâh
 Ref'eyle sivâ perdesin âyine-i dilden
 Timsâl-i sıfat görine esrâr-ı hüva'llâh
 İtlâk-ı kuyûd eyleyelüm mend-i sivâdan
 İskât-ı izâfât iledür vahdete şeh-râh
 Ef'âl-i hakı itmeyelüm hâdise isnâd
 Her şey'i cihânda iden ü eyleyen Allâh

Sırr-ı ehad eşyâ-yı mazâhirde ayândur
 Rûşen görünür ârife ağyâre nihândur

V

Zâhidler eger dutdı ise gûşe-i halvet
 Bir gûşe-i halvet bize bu âlem-i kesret
 Mahv eylemişiz vârimızı râh-ı Hudâ'da
 Gark eyledi dil katresini kulzüm-i vahdet
 Hâcet degül envârı bize mihr ile mâhuñ
 Dil-hânesine yakdı Hudâ şem-i hakîkat

Fahr eyler ise ehl-i riyâ tâc u kabâdan
 Uşşâka yeter rahne-i ez-seng-i melâmet
 Her kim bizi ta'n eyler ise ire murâda
 Meddâhımız oldur ki bizi ide mezemmet
 Mülhid diyü söylerse eger kürside va'iz
 Ma'zûr tutarız başa belâ çünkü cehâlet

Biz fakrımızı virmeyüz erbâb-ı gınâya
 Sarf eylemişiz vârimızı râh-ı rızâya

VI

Taklîd ile tahkîke kişi mahrem olur mı
 Çâr-ı terk ile her tâc giyen Edhem olur mı
 Ger vâkı'a-ı asla oırak h'âb-ı hayâli
 Zî rûh ile evhâm u hayâl tev'em olur mı
 Derviş mi olur lâf-ı tasavvuf ile âdem
 Tedbîr-i sanâyi ile şu zemzem olur mı
 Aşk ehli ile ehli-i riyâ müttehid olmaz
 Bir yerde hezâr ile vezag hem-dem olur mı
 Her şekl-i gedâ ârife ta'n eyleme zâhid
 Hiç fakr u fenâya giren âdem kem olur mı
 Âdem o durur kim ola mescûd-ı melâ'ik
 Câh ehline baş eğmek ile âdem olur mı

Bir devlete ir kim ola encâmı sa'âdet
 Bâdi-i necât ola saña rûz-ı kıyâmet

VII

Sûflere bu tâc-ı riyâ gerçi şerefdür
 Mânend-i habâb her birinün kalbi müceffdür
 Bir genc-i güher zan olunur şekl ile ammâ
 Güher diyü arz eylediği seng-i hazefdür
 Her nâ-halefün kârı degül mesned-i irşâd
 Kim vâris ola sırr-ı resûle o halefdür
 Esrâr-ı ledün sem-i rivâyât ile olmaz
 Ne fâ'ide bir şey ki kemâlât-ı seleftür
 Bu zulmet-i tende içe gör âb-ı hayâtı
 Hayy-ı ebede irmeyenün ömri telefdür
 Bir kulzüm-ı bî-kâr gibi kâlib-i âdem
 Dil lü'lü'-i esrâr-ı ilâhiye sadefdür

Yâ Rab bizi kıl lutfuñ ile vâkıf-ı esrâr
 Kim mesleğimiz ola bizim meslek-i şettâr

VIII

Yâ rab bizi mest eyle mey-i bezm-i kademden
 Cân dîdesin aç hâdis-i hammâr-ı elemden
 Yâ rab haceb-i çârimuz it vahdete meftûh
 Mahrem olalum sırr-ı dil u cân-ı haremden
 Yâ Rabbi bize fakr u fenâ râhını göster
 Dil riştesini kes heves-i hayl u haşemden

Kıl cu-i tecerrüdle bizi vâsıl-ı rü'yet
 Kilâr-ı dili eyle teni zuhr-ı şikemden
 Yâ Rabbi bizi lâyıık-ı envâr-ı şuhûd it
 Eşyâ-yı ta'yyünde nihân-ı sırr-ı hikemden
 Yâ Rab basâr-ı cânıma kuhl eyle resûlün
 Esdikçe sabâ basdığı her hâk-i kademden

Yâ Rab beni meddâh kıl evsâf-ı resûle
 Zirâ ki o dur bâ'is olan saña vusûle

IX

O1 pâdişeh-i sümme denâ ve'l-fetedelâ
 Fermân-dih-i kişver-i kavseyn-i ev-ednâ
 Sünbül saçınıñ vasfı durur süre-i ve'l-leyl
 Gül ruhlarınıñ na'tın okur nûr-ı dahihâ
 Mâzâg ile mukahhal idi ol ed'acü'l-ayneyn
 O1 gözlere mahsûs idi bes rü'yet-i mevlâ
 Gencine-i sadrında dür-i ümm-i kitâbı
 Zahrında Hudâ itmiş idi hatm ile imzâ
 Bir yed ki benânıyla ider kurs-ı mehî şakk
 Bir pây ki olur râh-revi arş-ı mu'allâ
 Destinde kamu levh u kalem emr ü nevâhî
 Tefvîz kamu kabzına dünyâ ile ukbâ

Sultân-ı rüsûl efzal-ı halk ya'ni Muhammed
 Mahbûb-ı hudâ-nûr-ı ehad hazret-i Ahmed

X

Teşrifî için emr-i künüñ mazharı âlem
 Yüzi suyınıñ tıynetidür hazret-i âdem
 Bir bülbülidür ravza-i ulyâsına Dâvûd
 Pervâne rûhı mihrine İsâ ibn-i Meryem
 Taksîmidür ol nûr-ı Ebu'l-Kâsım'ın erzâk
 Hep matbahınıñ ni'metidür âleme mün'im
 Fülk-i keremi Nûh'a olur münci-i gark-âb
 Nûridur iden nâr-ı Halîl'i gül-i şebnem
 Uşşâkuñ olup bûse gehî Ka'be-i ka'bı
 Zîr-i kademi teşne-i İsmâ'ile zezem
 Hüsünden alan zerre olur Yûsuf-ı Ken'ân
 Âlemde Süleymân'dur iden nâmını hâtem

O1 tâcver-i pâdişeh-i kişver-i levlâk
 Bir bârike kemteridür târem-i eflâk

XI

Olmazsa eger asiye lutf ile nigâhı
 Haşr ehlini bî-zâr kılur müznibün âhı
 Bâ-hükm-i kader emr-i şefâ'at aña mahsûs
 Cürm ehlinün oldur iki âlemde penâhı
 Zâtıdur anuñ matla-ı hurşîd-i şefâ'at
 Bir zerresidür mahv kılan leyl günâhı

Ol pâdşehün sıdk ile bâbında kul olsun
 Kim ister ise devlet-i gayr-i mütenâhi
 Fersûde cebîn ile yûri hâk-i derinde
 Bin zâr ile sür işigine rû-yı siyâhı
 Emmâre-i mâr itdi bizi zünb ile zehr-âb
 Tiryâk-i şefâ'atle meded eyle ilâhi

Gül na'tına dil bülbülü olsun mütekellim
 Bağ-ı harem-i ravzasına sall-i ve sellem

XII

Biz vâris-i kencine-i sırr-ı nebevîyüz
 Eşrâf-ı ümem silsile-i Mustafâvîyüz
 Geh bedî oluruz halka ziyâ-bahş-ı meserret
 Gâhi felek-i evc-i gamuñ mâh-ı nevîyüz
 Der-dest be-kef sâ'iliyüz bâb-ı ulûmuñ
 Der-gâh-ı rızâdur yerimüz Murtafavîyüz
 Kevkebleridür âl-i abâ evc-i betûlûñ
 Biz pertevinûñ lem'a-i nûr-ı Alevîyüz
 Her mûyine bin cân virirüz âl-i abânuñ
 Hâs ümmetiyüz din-i Muhammedde kavîyüz
 Ten gûşesini beklerüz ammâ ki **Selâmî**
 Cân kişverine azm idenün pîş-revîyüz

Biz rehberiyüz sâlik-i râh-ı Hasaneynûñ
 Ol kurre-i ayneyn-i resûlü's-sakaleynûñ

52

ŞEREF HANIM

52/1

**MERSİYE BERÂY-I VEFÂT-I SULTÂN
 MAHMÛD HÂN -İ GÂZÎ**

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Sad hayf sad te'essüf(ü) sad âh âh âh
 Âhımla eyleyim felek âyînesin siyâh
 Bir pâdişâha mâlik idi kim misâli hiç
 Gelmiş değil cihân kurulaldan yok iştibâh
 İtmiş idi anâsır-ı zât-ı şerifini
 Adl u inâyet ü kerem ü cûddan ilâh
 Bîm-i mehâbetiydi ayak bağı yohsa hep
 A'dâları iderdi derd devletin penâh
 Çok gördü zâtini bize devrân çün âkıbet
 İtdi hemân cennet-i firdevsi cây-gâh

Asrı gibi makâmı da emn ü âmân ola
 Taht-ı bekâda da yine Mahmûd Hân ola

II

Yâd eyleyip geçen demi kan ağlasın göñül
 Âh eylesin ne çâre hemân ağlasın göñül
 Su serpmek için âteş-i kalb-i hazînime
 Her vakt u her zamân amân ağlasın göñül
 Bir öyle pâdişâhdan ayrıldık âh âh
 Bir ben değil zemîn ü zamân ağlasın göñül
 Yatdıkca zîr-ı hâkde ol cism-i nâzenîn
 Etsin şirişkin âb-ı revân ağlasın göñül
 Oldu nihân gözden o hurşîd-i saltanat
 Yansın bu derd ile dil ü cân ağlasın göñül

Etsek aceb mi haşre kadar nâle vü bükâ
 Olduk veliyy-i ni'metimizden felek cüdâ

III

Hîç çerh-i dîn etmeyip Allâh'dan hicâb
 Kıldı sarây-ı hâtırımı ser-te-ser harâb
 Cevr ü sitem baña feleğîñ eski âdeti
 Oldu velîk cümleye râci' bu ıztırâb
 Senden olaydı eyler idi hânümânımıñ
 Hâkisteri bir âhım ile göklere şitâb
 Kimsiñ felek ki medhaliñ olsun bu vak'ada
 Kâdir mi âfitâba vere zerre pîç ü tâb
 Tedbîr olaydı tîr-i kazâyâ eğer siper
 Ol pehlevânîñ olmaz idi menzili türâb

Hem verdi Hak hem aldı yine kurb-i Hazrete
 Celb eylesin Resûl'i de zîr-i şefâ'ate

IV

Yâ Rab o şâh-ı Hazret-i Fâruk-hasleti
 Çeksin kenâr-ı cûduna dâd u adâleti
 Olsun nasîb zâtına tâ yevm-i rüstahiz
 Bî-vâsıta müşâhede sâhib-şefâ'ati
 Selb oldu hâb u râhat u ârâyîş-i ibâd
 Bulsun mukâbilinde o da zevk-i cenneti
 Takdîr-i Kird-gâr'a rızâ-dâde ol heman
 Gelmiş ne çâre eyleyelüm vakt ü sâ'ati
 Hayru'l-halef koyup yerine gitti kendi âh
 İhyâ eden odur yine bu baht-ı devleti

Yatdıkça tâ-be-haşr odur genc-i ma'delet
 Mahdûmı ola zîver-i evreng-i saltanat

V

Eyler cenâb-ı Hazret-i Abdülmecîd Hân
 "Sırru ebîhi" remzini her nüktede beyân
 Zât-ı melek nihâdı ile oldu âleme
 Yine bedîd inâyet-i eltâf-ı müste'ân
 Bir padişâh-ı bende-nüvâzdır ki şevketin

Görse olurdu çâker-i hâkân-ı Rayegân
 Âfâka sıyt-ı şevket ü darât-ı neşr olup
 Olsun vücûd-ı ba'is-i revnâk-dih-i cihân
 Oldukça pây-dâr-ı zamân ol şehîñ Şeref
 A'dâsı ser-nigûn ola kendüsi kâm-rân

Zât-ı şerîfîniñ dilerim subh ile mesâ
 Olsun refki Hızr-ı Nebî yâveri Hudâ

52/2

MERSİYE

Mef'ûlü Fâ'lâtü Mefâ'lü Fâ'ilün

I

N'oldun neden bu rütbe perîşânsın ey göñül
 Dünyâya geldiğine peşîmânsın ey göñül
 Te'sîr-i âh u nâliş ü efgânîñ âkıbet
 Yakdı derûnum âteş-i sûzânsın ey göñül
 Billâhi bir büyük gâmiñ elbette var seniñ
 Virmişsiñ akl u sabrîñı hayrânsın ey göñül
 Derdiñ eğer ben añladığım derd ise felek
 Bin âh-ı cân-güdâzîñ ile yansın ey göñül
 Derdiñ eğer ben añladığım derd ise felek
 Bin âh-ı cân-güdâzîñ ile yansın ey göñül

Gördüñ ise benim gibi mâh-ı Muharrem'i
 Gel giyelüm seniñ ile esvâb-ı mâtemi

II

İrdik o kara günlere yıksam yine yeri
 Seng-i sitemle kubbe-i çarh-ı sitem-geri
 Yansın benim gibi dili ehl-i mahabbetiñ
 Yâd eylemek gerekdir o sûzişli demleri
 Bilmem ne cür'et ile Yezîd âh âh âh
 İtdi telef dirîg u meded iki serveri
 Yâ Rab ne akl ile acebâ eyledi heder
 Evlâd-ı pâk-i Hazret-i Zehrâ vü Hayder'i
 Göz dikdi nice merdüm-i çeşmân-ı Ahmed'e
 Bir kez düşünmedin mi aceb rûz-ı mahşeri

İtdiklerini yanına kalur mı sandı hep
 Ol râhmı yok mürüvveti yok dîni yok aceb

III

Zehr ile Hazret-i Hasân'a kıydı ibtidâ
 Kasd eyledi Hüseyin'e de soñra o bî-vefâ
 Bir katre suya zâde-i Sâkî-i Kevser âh
 İtsin revâ mı teşne-leb azm-i reh-i bekâ
 Bârân da mı tükendi idi ol zamân aceb
 Yokmuş seniñ de gayretiñ ey çarh-ı kec-nümâ

Sönmez derûnum âteş-i âh-ı sirişk ile
 Der-kâr iken vak'a-i dil-sûz-ı Kerbelâ
 Lâyık mı el suna rukebâ sû'-i kasd ile
 Bir gerdene ki bûs ide Mahbûb-ı Kibriyâ

Âhen mi taş mıdır dil-i murdârın ey Yezîd
 Şeh-zâde-i dü kevni nice eylediñ şehîd

IV

Olsaydı akl ü fikr ile ünsiyetiñ seniñ
 Böyle fesâda olmaz idi cür'etiñ seniñ
 Atdiñ eliñle kendiñi kâ'r-ı cehenneme
 Öz cânıña meğer yok imiş şefkatiñ seniñ
 İbn-i Ziyâd u Şimr ü leîmân-ı sâ'ri
 Dûzâh-nişîn eyledi bu hıdmetiñ seniñ
 Sordukça mâder ü pederi hûn-ı nâ-hâkın
 Kalur mı söyle nutka o dem kudretiñ seniñ
 Âyâ nedir cavâbıñ aceb dirse cedleri
 Âl-i Âbâ'ya böyle midir hürmetiñ seniñ

La'net hezâr La'net ola rûz u şeb revân
 Hem saña hem saña uyan ahbâbıña hemân

V

Ey hâme geç vâdi-i minet güzârdan
 Yârem yeniledi benim ol kıssa-i kühen
 Ol şâh-zâdegâna beyân eyledi kalem
 Ahvâl-i pür-melâlimi yaz söyleyim de ben
 Hâli tebâh rûyı siyâh kârı hep günâh
 Yokdur benim gibi kim olur baña benzeyen
 Ferdâ bu mersiyemle huzûra gelüp eğer
 Dirsem meded Hüseyin amân el-amân Hasan
 Allah için şef'i u mu'în-i şeref oluñ
 Ey nûr-ı çeşm-i Fâtıma vü Murtazâ da sen

Ceddiñize diyîñ olayım ben de ber-murâd
 Bu mücrîm ümmetini şefâ'atle ide şâd

53
YENİŞEHİRLİ AVNÎ

MERSİYE-İ ABDÜLAZİZ HAN

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Kevn ü fesâd âlemidir dehr-i cân-şikâr
Kalmaz bu kârgâhta bir kimse pâyidar
Bin türlü hâl-i bukalemun renk eder zuhûr
Devr eyledikçe âyine-i çerh-i bî-karâr
Her anda bir Halîl düşer nâr-ı hasrete
Durdukça mancınık-ı sipihr-i sitîzekâr
Cür'et-dih-i mu'ârıza olsaydı âsumân
İnsanı etmeseydi o cür'et günahkâr
Yâ Rab nedir bu devr-î tagayyur bu inkılâb
Yâ Rab nedir bu seyr ü tasârîf-i bî-şumâr
Hayrân eder ukûl-ı Felâtûn-fetâneti
Sırr-ı takallubât-ı vukû'at-ı rûzgâr
Âyine-i felekde temâsil-i ye's ile
Her rûz bir musîbet-i digerdır aşikâr
Mümkün degil bu arsa-i hûn-hâr-ı tengde
Pîş-i musaf-ı Rüstem-i takdîrden firâr
Dünyâ-yı dûmî hiçe satan hûşyârdır
Bu kârgêhde var ise bir merd-i bahtiyâr
Perverde-i i'nâyet-i hasın olursa da
Bir kimseden ümîd-i vefâ etme zinhâr

Şemşîrine baş eğiş iken cümle-i cihân
Bak kim ne oldu Hazret-i Abdülazîz Han

II

Taht ağlasın bu gün sipeh ü efser ağlasın
Giysin siyahlar haşem ü kişver ağlasın
Demdir imâm-ı muhterem-i mü'minîn için
Mihrâb çâk-ı mâtem olup minber ağlasın
Demdir azâ-yı hûn-ı şehinşâh-ı dehr ile
Ser-pençe-i kazâda kalem kanlar ağlasın
Dârâ-yı rûzgârı şehîd etdiler dirîg
Dâr-ı bekâde gûş edip İskender ağlasın
Fârûk-ı asrı garka-be-hûn etdi eşkiyâ
Ashâb u âl-i Hazret-i Peygamber ağlasın
Oldı şehid-i sâni-i Osmân-ı bî-günâh
Sıddık-ı Ekber ü Ömer ü Haydar ağlasın
Kan icre yüzdî taht-ı Süleymân-ı rûzgâr
İns ü perî vü leşker ü engüşter ağlasın
Düşdü zemine zıll-ı hudâvend-i ins ü cân
Sükkân-ı arş ta-be-dem-i mahşer ağlasın
Giysin muhadderât-ı cihân câme-i siyâh
Ukbâda huldîyân-ı bekâ yer yer ağlasın

Gark olsun eşk-i mâteme eczâ-yı kâ'inât
Nüh tarem ü se hâher ü heft ahter ağlasın

Abdülazîz Hamı şehîd etdiler dirîg
Hurşîd-i evc-i izz ü celâl oldu zîr-i mîg

III

Ol gün zamân-ı dehr tamâm olsa kâşki
Gün dogmasaydı rûz-ı kıyâm olsa kâşki
Tûfân-ı hâdisât-ı kazâ fitne-cûş olup
Reh-bend-i çarh-ı âyîne-fâm-olsa kâşki
Dest-i kazâda kürre-i gabrâ şigaf olup
Yek medfen-i havâs u avâm olsa kâşki
Edvâr-ı kîne-küster-i tomâr-ı âsuman
Ol gün rehîn-i hadd-i hitâm olsa kâşki
Dest-i felek girifte-i bend-i sükûn olup
Çeşm-i kazâ esîr-i menâm olsa kâşki
Nâ-bûd olup memâlik-i penhâ-yı hâkdan
Vâreste-i telâş-ı nizâm olsa kâşki
Evvel nüzûl eden derekât-ı cehenneme
Ol zümre-i nemek-be-harâm olsa kâşki
Bir âh-ı serd ile koparırdım kıyâmeti
Gerdun benim irâdeme râm olsa kâşki

Ol tîre-rûzı gözlerimiz görmeseydi âh
Kim zâ'il olup gitdi o kudretli pâdişâh

IV

Gûyâ cihâna vermek için hâl-i intizâm
Bir kaç harâmiyân-ı pelîd etdi izdihâm
İndirdiler serîr-i sa'âdet-masîrden
Bir pâdişâhı kim ameli hayr idi tamâm
Mahrûm-ı efser etmek ile zât-ı pâkini
Âzâra kâni olmadı ol zümre-i li'âm
Encâm-ı kâr kanına da girdiler dirîg
El vermemişdi sanki o tahkîr o gadr-i tâm
Cân-ı azîz-i âleme kıydı yezîdler
Mel'unlara okunsa reva la'n-i ber-devâm
Bir pâdişâh-ı muhteremi etdiler telef
Kim kudsiyân ederdî ana arz-ı ihtirâm
Rabbü'l-azîz-i müntakîmi yâda almayıp
Bühtân-ı intihâra nasıl kıldılar kıyâm
Mel'unların netâyic-i şer ü fesâdıdır
Eczâ-yı memleketdeki âsâr-ı inkısâm
Hayfâ kitâb-ı hâl-i cihân oldu muzmahil
İhlâl olundu rişte-i şîrâze-i nizâm
Ammâ ki iktizâ-yı mükâfât-ı fi'l-i leh
Kalmaz niyâm-ı nisyede şemşîr-i intikâm

Geldi zuhûra gayret-i kakhâr-i Zü'l-celâl
Dünyâya saldı velvele âsâr-ı infi'âl

V

Kan ağlasın kıyâmete dek efser-i Azîz
Geldikçe yâda ma'ni-i hatt-ı ser-i Azîz
Hakkâ ki düşdi zulm ile hâk-i hakârete
Abdülazîz Han gibi bir cevher-i Azîz
Hâl ü şehâdetiyle cihân oldu pür-fesâd
İslâh-ı hâl-i âlem iken muzmer-i Azîz
Kalmaz hicâb-ı perde-i ketmanda müstetir
Hûn-ı mukaddes-i teh-i nâzik-ter-i Azîz
Dil-hûn-ı hasret etdi gören hâzîrini hep
Kanlar içinde pîrehan-i enver-i Azîz
Yâd eyledikçe necl-i Hüseyin i'tilâsını
Leb-rîz-i hüzn-i Fâtımadır mâder-i Azîz
Göstermedi kilâb kadar sûret-i vefâ
Perverdigân-ı ni'met ü nân-ı der-i Azîz
Bir gerçek er bulunmadı olmaya mu'în
Bî'l-lâh o günde yok mudi bir yâver-i Azîz
Son günlerinde görmedi bir kimseden vefâ
Yâ Rab ne tîre-tâli imiş ahter-i Azîz
Hayfâ ki hizmetinde o mazlûm-ı bî-kesin
Nâbûd idi Hasan gibi bir çâker-i Azîz

Küffâr-ı bî-amân gibi ol kavm-i bî-hicâb
Hûn-i Azîz-i âlem ile oldu kâm-yâb

VI

Zât-ı bülendi sâye-i perverdigâr idi
Dergâhı mültecâ-yı sigâr u kibâr idi
Âsâr-ı hayrı var müte'addid taraf taraf
Bir cûdı çok inâyeti çok şehriyâr idi
Âlem tamâm gark idi deryâ-yı lutfuna
Rahm ü sehâda nâdire-i rüzgâr idi
Handân idi vücûh-ı beşer verd-i ter gibi
Ahdi riyâz-ı devlete fasl-ı bahâr idi
İzz ü cünûn o şâh-ı Felâtun-dirâyete
Mânend-i efk mes'ele-i intihâr idi
Gadr-i felekle oldu tezelsül-pezîr-i merg
Mânend-i Tûr bir cebel-i tâbdâr idi
Elbetde sağ komazlar idi anı ba'de hâl
Mel'unların murâdları aşikâr idi
Yâ Rab zuhûra gelmez idi bunca hâdisât
Nâbûd olaydılar o köpekler ne var idi
Feryâd ki gitdi elden o şâhbâz-ı saltanat
Bâzû-yı Cebreil'de Ankâ-şikâr idi
Seyf-i kazâ-pesendini çalmışdı bir la'în
Teslîm-i hasm olunmada bî-ihtiyâr idi

Kasd etdiler şehâdet-i cân-ı Azîze hayf
Nankörlerin yedikleri nân-ı Azîze hayf

VII

Yağma edip sarây-ı hümâyûnu ol kilâb
Kaldırdılar katar ile emvâl-i bî-hesâb
Zu'm-ı nizâm-ı âlem iken meslek-i li'âm
Bünyân-ı şer ü memleketi kıldılar harâb
Her gerdişinde oldı ayân başka bir garaz
Çün mefsedetle döndi bu dolâb-ı inkılâb
Ta'dâd olunsa mefsedet-i mel'ânetleri
Arş-ı azîme ânz olur hâl-i ıztırâb
İhlâl-i hâl-i dehre sebep oldı âkıbet
Hâ'inlerin başındaki efkâr-ı irtikâb
Yâ Yâ Rab o kavm-i şûma nasıl kıldı iltihâk
Nûrî-i bî-hayâ ile Mahmûd-ı bî-hicâb
Etmek Etmek gerek midir iki damad-ı muhterem
Rüşdî-i dûna Midhat-i mel'ûna intisâb
Yâ müftî-i la'în ki yine etmez iktifâ
Te'lîf olunsa şerh-i fesâdında bin kitâb
Bir bî-nevâ mü'ezzin iken olmuş idi hayf
Seccâde-i makâm-ı meşîhatde behre-yâb
Fetvâya ihtiyâç yok Allah alîmdir
Katl etmedir o zümreyi tedbîr bî's-sevâb

Mervâniyâna la'net ü nefrîn ber-devâm
Dârın içinde görmeyeler emn ve's-selâm

VIII

Tervîc için metâlib-i menfûr-ı Midhati
Tercîh edip teşekküre küfrân-ı ni'meti
Hûn-ı veliyy-i ni'met ile zâga çekdiler
Şehzâdegân merâmına seyf-i ihâneti
Ecdâdı dehri feth eden evlâd-ı ekremin
Çok gördüler elinde zimâm-ı hükûmeti
Bu fikr-i nâ-sevâb ile mel'ûn habîsler
Ta'cîl ederdi vak'a-i rûz-ı kıyâmeti
Maksadları şehîd edip evvel birer birer
A'zâ-yı hânedân-ı celîl-i hilâfeti
Bir bî-amâna vermek imiş sonra cerr için
Tâc ü nigîni saltanatı taht-ı devleti
Ammâ ki lutf-ı Rab ile ilhâm-ı Hak ile
Hiss eyledi halîfe-i devran bu niyyeti
Sed çekti pîş-i ma'ser-i ye'cûc-ı fitneye
Tedbîr-i ihtiyâtı kemâl-i fetâneti
Hem aldı intikâmını amm-i azîzinin
Kurtardı hem e'azze-i beytü'l-emâneti
Tâk-ı sipihre böyle yazılsa mahallidir
Ünvân-ı zât-ı akdesi nâm-ı sa'âdeti

Âdil-terin-i itret-i Abdülmecîd Han
Şemsü'l-hilâfe Hazret-i Abdülhamîd Han

IX

Hakkâ ki şehriyâr-ı felek bârgâhdır
Rûy-ı zeminde sâye-i lutf-ı İlâhdır
Endîşesi adâlet ü âsâyiş-i ubbâd
Fârûk-ı dâdger gibi bir pâdişâhdır
Kânûn-ı şer'a eylediği i'tibâr-ı tâm
İnsâf u adi ü dâdına Hak bir güvâhdır
Nisbet olunsa safvet-i levh-i zamîrine
Ruhsâr-ı âfitâb-ı münevver siyâhdır
Geldi yetişdi vakti ile dîn ü devlete
Zât-ı celîli Mehdi-i bî-iştibâhdır
Her bir işi muvâfık-ı şer-i şerîfdir
İlhâm-ı Hakka hâtırası cilvegâhdır
Dünyâda hürmet eylememek hânedânına
Mahşerde afv olunmayacak bir günâhdır
Zîrâ bu hânedân-ı mukaddes ile' l-ebed
Şer-i Cenâb-ı Hakka zahîr ü penâhdır
Bu nesl-i muhteremde hilâfetle saltanat
Gerdûn-ı izz ü câhda hurşîd ü mâhdır
Dârın içinde mazhar-ı kahr-ı Hudâ olur
Her kim bu âl-i pür-şerefe kîne-hâhdır

Bak i'tidâl-i tab-ı şehinşâh-ı nâmver
Dîvân-ı ma'dalette ne suretle verdi fer

X

Ma'lûm-ı nâs idi o gürûhun cinâyeti
İsbât için muhâkemenin yokdu hâceti
Elbet komaz halîfe-i mahlû'ı ber-hayât
Tertîb eden kazıyye-i hâl-i hilâfeti
Mânend-i âfitâb iyândır bu mes'ele
Bir dest-i şûmdan idi hâl'i vü şehâdeti
Ammâ ki şehriyâr-ı hakîm etmedi kabûl
Bî-hikmet-i muhâkeme hükm-i siyâseti
Ferman buyurdu mahkeme-i adi ü dâdına
Gösterdi muktezâ-yı nizâm u şer'ati
Ancak olursa böyle olur hükm-i adl ü dâd
Nûşîrevân geleydi göreydi adâleti
Bi'l-cümle etdi kavm-i Yezîd i'tirâf-ı cürm
Bir ferdinin bulunmadı inkâra tâkati
Tertîb edip cezâlarını hükm-i şer ile
Kurtardı intizâr azâbından ümmeti
Âb-ı zulâl-i adl ile oldukça âlemin
Teskîn olundu nâ'ire-i hüzn ü hasreti
Şimdengirü zuhûr-ı mücâzât-ı cürm ile
Görsün felek dedikleri hûn-hâre ibreti

Abdülhamîd Hanı Huda dâ'im eylesin
Tahtında tâ-be-rûz-ı ceza kâ'im eylesin

XI

Ey şehriyâr-ı nâmver ey Hayder-i zaman
Olsun mu'în sana kerem-i Rabb-i müste'an
Sen zîb-i çâr-bâliş-i iclâl ü şevket ol
Yatdıkca hâk-i pâkda Abdülazîz Han
Mevlâ muvaffak etdi seni bir gazâyâ kim
Hoşnûdun oldu cümle şehîdân u râstan
Bir pâdişâh eylemedi böyle bir gazâ
İcrâ-yı inkilâb edeli devr-i âsuman
Şâd oldı yerde mâtemiyan-ı şikeste-dü
Tebrîk kıldı bir birini gökde kudsiyan
Aldın rızâ-yı Hakk'ı senin gayretinle hep
Memnûn-ı intikam-ı Azîz oldu ins ü cân
Asl-ı diraht-ı fitne adîm oldı ortadan
Elbette var fûrû'ı da ey şâh-ı nüktedan
Bâzû-yı iktidârına kuvvet verip Hudâ
Dünyâda koymasın ebedî fitneden nişan
Har u has-ı fesâd u fiten i'tiyâddan
Bulsun halâs gülşen-i ma'mûre-i cihân
İlân-ı adl ü dâd-ı lutfunla sû-be-sû
Tâ rûz-ı rüsta-hîz okunsun bu dâstan

Eflâke çıksın ism-i bülend ü mukaddesin
Olsun mukîm-i taht-ı serâ hasm-ı nâ-kesin

XII

Yâ Rab Cenâb-ı Şâh-ı cihânı mu'ammer et
Tâ rûz-ı haşr revnak-ı dîhim ü efser et
Şemşîr-i âb-dârına baş eğsin âsuman
A'dâ-yı kîne-hâhına dâim muzaffer et
Evc-i a'lâda kevkeb-i sa'd-ı iktidârını
Elmâs-ı âfitâb-ı münevverden enver et
Cümle müdebbirân-ı isâbet-nisâbını
Te'sîr-sâz-ı hükm-i kazâ-yı mukadder et
Mânend-i çeşmesâr-ı dil-i pâk-i Mustafâ
Aksâm-ı hayr u izzet ü iclâle mazhar et
Tahtında müstedâm ola mansûr u kâmran
Âmâlini be-hakk-ı Muhammed müyesser et
Seyf-i cihân-güşâsına su ver memâlikin
Levs-i vücûd-ı ehl-i fitenden mutahhar et
Feyyâzi-i pey-â-pey-i lutfunla şâd kıl
Her nusratında- kâmver-i feth-i diğere et
Hem-vâre kıl makâm-ı hilâfetde ber-devâm
Seccâde-zîb-i şer-i Cenâb-ı Peyamber et
Dâr-ı cihânda düşmen-i hızlan-me'âbını
Hasret-keş-i mezellet-i rüsvâ-yı mahşer et

Dâim budur du'â-yı dil-i Avnî-i hakîr
Mansûr kıl şehinşeh-i îslâmı yâ Nasîr

53

ZEKÂYÎ

53/1

TERCÎ-İ BEND-İ MERSİYE-İ GÛNE

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Vaslıñ nizâm-ı dâ'ire-i dûd-mân imiş
Hecriñ nişân-ı tefrika-i hânümân imiş
Gitdiñ vedâ-ı meclis idip ayrılık günü
Ol ibtidâ-yı fitne-i âhir zamân imiş
Âhım yakarsa n'ola sipihriñ ocağım
Pertev-fürûz-ı şu'le-i bâd-ı figân imiş
Gurbet ilinde der-be-der itdiñ firâk ile
Kûyûñ melâz-ı melce-i emn ü emân imiş
Gördüm riyâz-ı Adne hırâmân olup gider
Bildim o nahl-i nâz-ı ki serv-i revân imiş

Âhir ayırdı ol kaşı yâdan beni felek
Atdı yabana ok gibi gerdûn giderek

II

Yollarda kaldı çeşm-i terim lîk haber yok
Eflâke çıkdı âh-ı seher-gâh eser yok
Bir lahza tâkatim yoğ iken derd-i firâka
Yıllar geçer ki rû-yı dilârâya nazar yok
Ol nûr-ı dîde bilmediğim yirlere gitdi
Bâd-ı sabâya dahi o etrâfa güzer yok
Devr itdi şöyle çarh-ı denî reh-güzeriñden
Bî-çâre âşîka ser-i kûyûñdan makarr yok
Hâk-i mezârîñ üzre yolum düşmedi âhir
Mehcûrun olduğum o yire seyr ü sefer yok
Ber-vech ile derde tahammül idemem âh
Ben derd-mende çâre ide Hazret-i Allâh

III

Gör tâli-i ki kıldı baña bunca sitekler
Âzürde-hâl-i mihnet olup irdi elemler
Çeşmimde kaldı gözleriniñ resm ü hayâli
Yâ kaşlarıñ kemânına menkûs kalemler
Ben zâr-ı derd-i hecre sezâ kıldıñ efendim
Sohbet deminde kanı olan va'd ü keremler
Vaslıñ gününde hüsnüñe hayrân idim seniñ
Hicrân ilinde kaldı gönül geçti o demler
Çâh-ı ademde Yûsuf'um zî'be yedirdim
Beytü'l-hazânda aksa gözümden n'ola yemler

Âh ol cemâle hasret ile hâl yamandır
Rü'yâda dahi göremedim hayl-i zamândır

IV

Ben bî-nevâyi terk ideli şûh-ı cihânım
 Sûz-ı derûnum oldu füzûn artdı figânım
 Yâ n'eyleyim bu derde devâ virmemiş tabîb
 Girmez elime bir dahi ol rûh-ı revânım
 Tâ subh olunca nâle vü zâr eylesem ne sûd
 Vardı gurûba hayf o meh-rû-yı zamânım
 Cânımdan özge aşkıñı cânımda tutardım
 Kâyil midir ki sensiz ola râhat-ı cânım
 Ben bezm-i gamda cur'a-keş-i ehl-i harâbât
 Meyhâne-i fenâda olur nâm u nişânım

Mevlâdan isterim ki ola zevk u safâda
 Mahşer olunca ânı bulam taht-ı livâda

V

Yâ Rab bu mübtelâ kuluña eyle hidâyet
 Lutfuñdan ola tesliye-i sabr u selâmet
 Bir nev-civânıñ oldum esîr-i mahabbeti
 Hecr ile eyledi beni mihnet-keş-i garîb
 Mecnû'a-yı nizâmı bozup kıldı perîşân
 Endûh-ı firkat ü elem-i âteş-i hasret
 Bir kimse yok ki hâli bulup çâre-sâz ola
 Ey çâre-sâz-ı âlemiyân eyle inâyet
 Bâb-ı niyâza var mı yüzüm sürmeye lâyıık
 Lutf-ı Hüdâ-yı zü'l-kereme kaldı bu hâcet

Eşk ile dîde-i sâgar pür-hûn olup durur
 Kalb-i Zekâyî öylece mahzûn olup durur

53/2

TERKIB-İ BEND

Me'ûlü Fâ'ilâtü Me'fâ'ilü Fâ'ilün

I

Tâ key esîr-i hatt-ı rûh-ı yâr olur gönül
 Dîvâne gibi kayda giriftâr olur gönül
 Âzâdelikde her ne kadar itsem ihtimâm
 Bir şûh-ı ser-fîrâza hevâ-dâr olur gönül
 Biz mübtelâ-yı derd ü gam-ı baht-ı bî-vefâ
 Her dem cefâ-yı dehr ile bî-zâr olur gönül
 Bir demde şâhid-i emelim yüz virirse de
 Her lahza biñ itâba sezâ-vâr olur gönül
 Hâmûna yohsa tîh-i beyâbâne mi gidem
 Mecnûn olalı sâkin-i kuhsâr olur gönül

Ayâ ne dem ki tâli-i bed yâr olur baña
 Dilde gubâr-ı hubb-ı sivâbâr olur baña

II

Biz gerçi düşdük ise hazîz-i mezellete
 Saldım hümâ-yı himmeti tâ evc-i rif'ata

Kıldık nihâde haymemizi deşt-i gurbete
 Amma açıldı revzenesi semt-i mihnete
 Kâr eylemez alîle sipihriñ devâları
 İtdim havâle emrimi dâna-yı hikmete
 Gör zâhidi ki derd-i nedâmet za'îf idip
 Bir dahi tevbe virdi felek iş u işrete
 Sâkî-yi rûzgâr ise cevri ü cefâ ider
 Deymez safâ-yı bezmi humâr-ı nedâmete

Gördüm ki âsümâna çıkar dūd-ı âhımı
 Atdım havâyâ fart-ı tarabdan külâhımı

III

Muhkem değil çü kasr-ı sipihriñ imâreti
 Bilmem bu köhne hânede kim ide râhatı
 Dünya harâbe-zâr ne çok rûzgâr eser
 Bir nev-nihâl-i bağa irişir mûhâfeti
 Bülbül hezâr zâr i der ammâ ne fâ'ide
 Bâd-ı hazân irer güle kalmaz tarâveti
 Bâr-ı girâne mûr-ı za'îfiñ mecâli yok
 Haml-ı sakîl-i mihnete kim ide tâkatı
 Olmaz necât düşmeyegör bahr-i kesrete
 Çıkdıñ kenâr-ı vahdete bulduñ selâmeti

Yok mu felekde tâli sâ'd-i ahterim benim
 Hâke düşürdü çarh-ı denî gevherim benim

IV

Bir dilberin ki sevdim ise ebruvânını
 Çekdim gamıyla çille-i saht-ı kemânını
 Yol virmez oldu sâha-i maksûda çarh-ı dîn
 Âhım bozarsa n'ola reh-i kehkeşânını
 Dehriñ belâ vu mihnetini ehl-i dil çeker
 Nâdâna kimse sormadı zât u zamânını
 Sâkî ayagı girse eline mürâyîniñ
 Bî-şekk içerdı hırs ile ol demde kânını
 Çok zûr-mendi zâr u zebûn eyledi felek
 Devrân kem itdi nicesiniñ nâm u şânını

Bu kahbe zenle var mı bir er ber-murâd ola
 Gaddâr-ı bî-vefâyâ neden i'timâd ola

V

Yâ Rab bu özge bâdiyede eylegil nigâh
 Sahrâ-yı tende olmaya tâ hâlimiz tebâh
 Âh eylesem aceb mi bu rîş-i sefid ile
 Çeşmim akıtsa eski n'ola defterim siyâh
 Bâb-ı inâyetiñde ricâ-mend-i rahmetim
 İhsân ider fakîre kerîm olsa pâdişâh
 Deryâ-yı afv u mağfiretiñ katresi yeter
 Cümle usâta şâmil olur rahmet-i ilâh

Sûz-ı derûn u âh-ı seher-gâh-ı mücrimân
Lutf-ı Hudâya bâ'is olur itme iştibâh

Mahzûn olan kapıña varıp anda şâd olur
Bir gün olur Zekâyî dahi ber-murâd olur

54
ZİYA PAŞA

TERKÎB-i BEND

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

I

Sâki getir ol bâdeyi kim mâye-i cândır
Ârâmdih-i akl-i melâmet zedegândır
Ol mey ki olur saykal-i dil ehl-i kemâle
Nâpuhtelerin aklına bâdi-i ziyândır
Bir câm ile yap hâtırî zirâ dil-i virân
Mehcûr-u harâbât olalı hayli zamândır
Sâki içelim aşkına rindân-ı Hudâ'nın
Rindân-ı Hudâ vâkıf-ı esrâr-ı nihândır
Sâki içelim ragmına sofi-i harîsin
Kim maksadı Kevser emeli Hûr-i cinândır
Aşk olsun o pîr-i mey-i perverde-i aşka
Kim bâdesi sadsâle vü sâkîsi civândır
Pîr-i meye sor mes'elede var ise şüphen
Vâ'izlerin efsâneleri hep hezeyândır
Ben anladığım çarh ise bu çarh-ı çependaz
Yahşi görünür sureti ammâ ki yamandır
Benzer felek ol çember-i fanûs-i hayâle
Kim nakş-ı temâsîli seri-ül-cereyândır
Sâki bize mey sun ki dil-i tecrûbetâmuz
Endişe-i encâm ile vakf-ı helecândır

İç bâde güzel sev var ise akl ü şuûrun
Dünya var imiş ya ki yok olmuş ne umurun

II

Yetmez mi bu kasrî revîş-i ağreb-i âlem
Bir menzîle ermez mi acep kevkeb-i âlem
Şimdi uyuyanlar o zamânda uyanırlar
Bir sübha reşide olur âhir şeb-i âlem
Pamâl eder encâm kimin üstüne dönse
Âgaz edeli devre budur meşreb-i âlem
Bin böyle cihân-ı zer ü sîm olsa yetişmez
Mümkün mü ki is'af oluna matleb-i âlem
Hariçten eğer olsa temâşâsına imkân
Müthiş görünür helkel-i müstâceb-i âlem

Almış yükünü şöyle ki seyrinde halelsiz
 Bir zerre dahi kaldıramaz merkeb-i âlem
 Ebnâ-yi beşerde kalacak mı bu muâdat
 Bilmem ne zaman doğrulacak mezheb-i âlem
 Her safhada bir şekli hakikat eder ibrâz
 Her gün çevirir bir varaka mikleb-i âlem
 Bin ders-i ma'ârif okunur her varakında
 Ya Rab Ne güzel mektep olur mekteb-i âlem
 Bu cism-i kesîfin neresi merkez-i kuvvet
 Ya Rab ne matıyyeyle gezer kâleb-i âlem

Süphaneke yâ men haleka-al-halka ve sevvâ
 Süphaneke Süphaneke Süphaneke elfâ

III

Ey kudretine olmıyan âgaz ü tenâhi
 Mümkün değil evsâfını idrâk kemâhi
 Her nesne kılar varlığına hüsn-ü şehâdet
 Her zerre eder vahdetine arz-ı güvâhi
 Hükmün kılar izhâr bu âsar ile mihri
 Emrin eder ibrâz bu envâr ile mâhî
 Dilsir-i bisat-ı niâmın mürğ-i havâi
 Siyab-ı zülâl-i keremindir suda mahî
 Eyler keremin âteşi gülzâr Halil'e
 Mağlûp olur peşşeye Nemrud-i mübahi
 Zâlimleri adlin ne zamân hâk edecektir
 Mazlumların çıkmadadır göklere âhı
 Bigânelere münhasır envâ-ı huzuzat
 Mihnetzede-i aşkına mahsus devâhi
 Sensin eden idlâl nice ehli tarîkı
 Sensin eden ihda nice gümgeşte-i râhı
 Hükmün ki ola mucib-i hayr ü şer-i ef'âl
 Ya Rab ne içindir bu evâmir bu nevâhi
 Sendendir İlâhi yine bu mekr ü bu fitne
 Bu mekr ü bu fitne yine sendendir İlâhî

Gûfti bikün ü bâz zeni seng-i melâmet
 Dest-i men ü dâmân-ı tü der rûz-ı kıyâmet

IV

Bir katra içen çeşme-i pür hûn-u fenâdan
 Başın alamaz bir dahi bârân-ı belâdan
 Âsude olam dersin eğer gelme cihâna
 Meydana düşen kurtulamaz seng-i kazâdan
 Sabit kadem ol merkez-i me'mûn-ı rızâda
 Vareste olup dâ'ire-i havf ü ricâdan
 Dursun kefi hükmünde terâzi-yi adâlet
 Havfin var ise mahkeme-i rûz-i cezâdan
 Her kim ki arar bûy-i vefâ tab-ı beşerde
 Benzer ona kim devlet umar zıll-i hümâdan

Bibaht olanın bağına bir katrası düşmez
 Bârân yerine dürr ü güher yagsa semâdan
 Erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar
 Rencide olur dîde-i huffâş ziyâdan
 Her âkile bir dert bu âlemde mukarrer
 Rahat yaşamış var mı güruh-u ukalâdan
 Halletmediler bu lûgazın sırrını kimse
 Bin kafîle geçti hükemadan fuzalâdan
 Kıl san'at-ı üstâdı tahayyürle temâşâ
 Dem vurma eğer ârif isen çûn ü çirâdan

İdrâk-ı meâli bu küçük akla gerekmez
 Zirâ bu terazi o kadar sıkleti çekmez

V

Dehrin ne safa var acabâ sîm ü zerinde
 İnsan bırakır hepsini hîn-i seferinde
 Bir reng-i vefâ var mı nazar kıl şu sipihrin
 Ne leyl ü nehârında ne şems ü kamerinde
 Seyretti hava üzre denir taht-ı Süleymân
 Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde
 Hür olmak eğer ister isen olma cihânın
 Zevkinde safasında gamında kederinde
 Cânân gide rindân dağda mey ola rizânâ
 Böyle gecenin hayr umulur mu seherinde
 Hayr umma eğer sadr-ı cihân olsa da bilfarz
 Her kim ki hasaset ola ırk u güherinde
 Yıldız arayıp gökte nice turfe müneccim
 Gaflet ile görmez kuyuyu rehgüzerinde
 Onlar ki verir lâf ile dünyaya nizâmât
 Bin türlü teseyyüp bulunur hanelerinde
 Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz
 Şahsın görünür rütbe-i akli eserinde
 Ben her ne kadar gördüm ise bazı mazarrat
 Sâbit-kademim yine bu rey'in üzerinde

İnsana sadakat yakışır görse de ikrâh
 Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allâh

VI

Gadr ede reâyâsına vali-yi eyâlet
 Dünyada ve ukbâda ne zillet ne rezalet
 Lâyık mıdır insan olana vakt-i kazâda
 Hak zâhir iken bâtın için hükmü imâlet
 Kadı ola da'vâcı ve muhzır dahi şâhit
 Ol mahkemenin hükmüne derler mi adâlet
 Ey mürtekib-i har bu ne zillet ki çekersin
 Birkaç kuruşa müddet-i ömrünce hacâlet
 Lânet ola ol mala ki tahsiline anın
 Ya din ola ya ırz ü ya nâmus ola âlet

Âdem olanın hayr olur âdemlere kasdı
 İnsanlığa insanda budur işte delâlet
 İnsan ana derler ki ede kalb-i rakîki
 Âlâm-i benî-nev'i ile kesb-i melâlet
 Âdem ana derler ki garazdan ola sâlim
 Nefsinde dahi eyliye icrâ-yı adâlet
 Sâdık görünür kisvede erbâb-ı hiyânet
 Mürşit sanılır vehlede eshâb-ı dalâlet
 Ekser kişinin suretine sireti uymaz
 Ya Rab bu ne hikmettir ilâhi bu ne hâlet

Ümmid-i vefâ eyleme her şahs-ı degalde
 Çok hacıların çıktı haçı zîr-i bagalde

VII

Bir abd-i Habeş dehre olur baht ile sultan
 Dahhâk'in eder mülkünü bir Gâve perîşan
 İkbâline idbârına dil bağlama dehrin
 Bir dâ'irede devredemez çember-i devrân
 Zâlim yine bir zulme giriftâr olur âhır
 Elbette olur ev yıkanın hânesi vîrân
 Ekser görülür çünkü cezâ cins-i amelden
 Encâmda âhenden olur rahne-i suhan
 Tezkir olunur lâ'n ile Hacac ile Cengiz
 Tebcîl edilir Nûşirevân ile Süleymân
 Kâbil midir elfâz ile tağyir-i hakikat
 Mümkün mü ki tefrîk oluna küfr ile İmân
 Bir hâlden inşa olunur deyr ile mescit
 Birdir nazar-ı Hakta mecus ile müsleman
 Her derdin olur çaresi her inleyen ölmez
 Her mihnete bir âhır olur her gama pâyân
 Geh çâk olunur dâmen-i pâkize-i ismet
 Geh iffet eder âdemi ârâyış-i zindan
 Sabret siteme ister isen hüsn-ü mükâfat
 Fikreyle ne zulmeylediler Yusuf'a ihvân

Zâlimlere bir gün dedirir kudret-i Mevlâ
 Tallahi lekad âserek Allahü aleynâ

VIII

Her şahsı harîm-i Hakk'a mahrem mi sanırsın
 Her tâç giyen çulsuzu Edhem mi sanırsın
 Dehri araşan binde bir âdem bulamazsın
 Âdem görünen harları âdem mi sanırsın
 Çok mukbili gördüm ki güler içi kan ağlar
 Handân görünen herkesi hurrem mi sanırsın
 Bil illeti kıl sonra müdâvâta tasaddu
 Her merhemi her yâreye merhem mi sanırsın
 Kibre ne sebep yoksa vezirim diye gerçek
 Sen kendini düstur-ı mükerrerem mi sanırsın

Ey müftehir-i devlet-i yekrûze-i dünya
 Dünya sana mahsus ü müesellem mi sanırsın
 Hâli ne zairon kaldı cihân ehl-i tama'dan
 Sen zatım bu âleme elzem mi sanırsın
 En ummadığın keşfeder esrâr-ı derûnun
 Sen herkesi kör âlemi sersem mi sanırsın
 Bir gün gelecek sen de perîşân olacaksın,
 Ey gonca bu cem'iyyeti her dem mi sanırsın
 Nâmert olayım çarha eğer minnet edersem
 Cevrinle senin ben keder etsem mi sanırsın

Allah'a tevekkül edenin yâveri Hak'tır
 Nâşat gönül bir gün olur şâd olacaktır

IX

Pek rengine aldanma felek eski felektir
 Zirâ feleğin meşreb-i nâsazı dönektir
 Ya bister-i kemhâda ya virânede cân ver
 Çün bay ü gedâ hâke beraber girecektir
 Allah'a sığın şahs-ı halîmin gazâbından
 Zirâ yumuşak huylu atın çiftesi pektir
 Yaktı nice cânlar o nezaketle tebessüm
 Şîrin dahi kasdetmesi câna gülerektir
 Bed-asl'a necâbet mi verir hiç üniforma
 Zerdûz palan vursan eşek yine eşektir
 Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde
 İşret güher-i âdemi temyize mehenktir
 Nush ile yola gelmiyeni etmeli tekdîr
 Tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötektir
 Nadanlar eder sohbet-i nadanla telezzüz
 Divânelerin hemdemi divâne gerektir
 Aff ile mübeşşer midir eshâb-ı merâtip
 Kanunu cezâ âcize mi has demektir
 Milyonla çalan mesned-i izzette ser-efraz
 Birkaç kuruşu mürtekibin cây-ı kürektir

Îman ile din akçedir erbâb-ı gnâda
 Namus u hamiyet sözü kaldı fukarâda

X

İkbâl için ahabbı siâyet yeni çıktı
 Bilmez idik evvel bu dirayet yeni çıktı
 Sirkat çoğalıp lâfz-ı sadakat modalandı
 Namus tamam oldu hamiyet yeni çıktı
 Düşmanlara ahabbını zem oldu zarâfet
 Dildârdan ağyâra şikâyet yeni çıktı
 Sadıkları tahkîr ile red kâ'ide oldu
 Hırsızlara ikrâm ü inâyet yeni çıktı
 Hak söyleyen evvel dahi menfur idi gerçi
 Hâinlere ammâ ki riâyet yeni çıktı

Evrâk ile ilân olunur cümle nizâmât
 Elfâz ile terfih-i raiyyet yeni çıktı
 Âciz olanın ketm olunur hakk-ı sarihi
 Mahmileri her yerde himâyet yeni çıktı
 İsnâd-ı taassup olunur merd-i gayura
 Dinsizlere tevcîh-i revîyyet yeni çıkdı
 İslâm imiş devlete pâbend-i terakki
 Evvel yoğ idi işbu rivâyet yeni çıktı
 Milliyeti nisyân ederek her işimizde
 Efkâr-ı Frengi tebaiyyet yeni çıktı

Eyvâh bu baziçede bizler yine yandık
 Zirâ ki ziyân ortada bilmem ne kazandık

XI

Zâhirde görüp bizleri sanma ukalâyız
 Biz bir sürü âkil sıfatında budalayız
 Âkil denilir mi bize kim hali bilirken
 Dildâde-i âlâyış-i nîreng-i hevâyız
 Yârân-ı vatandan bizi özler bulunursa
 Düşük sefer-i gurbete muhtâc-ı duayız
 Terkîb-i acîbiz, iki hâsiyyetimiz var
 Ahbâbımızın devletiyiz hasma belâyız
 Küncide durur hırkamız altında künûzat
 Dervişleriz gerçi nazarda, fukarâyız
 Ukbâya yarar bir işimiz yok ise bari
 Âzâdedil-i şâibe-i zerk u riyâyız
 Devletlilere bizleri tahkir düşer mi
 Biz âciz isek de yine mahlûk-ı Hudâ'yız
 Bir âfet-i hunhâra esir oldu gönül kim
 Her nazma her lahzada bin kerre fedâyız
 Hatırda durur sohbetinin lezzeti hâlâ
 Gerçi o şereften nice yıldır ki cüdâyız
 Her cevrine razıleriz ey şah-ı melâhat
 Bizler ki kuluz mûtasım-ı bâb-ı rızâyız

İster bize lutfeyle diler bizden irag ol
 Dünyada hemen sen şeref ü şan ile sağ ol

XII

Her millet için bir düziye lutfunu âm et
 Fikr-i gazâb-ı Hazret-i Mâbud-u enâm et
 Bevval-i ceh-i Zemzem'i lânetle anar halk
 Sen Kâbe gibi kendini hürmetle benâm et
 İncinmemek istersen eğer mülk-i fenâda
 Bir kimseyi incitmemeğe hasr-i meram et
 Bir yerde ki yok nağmeni takdir edecek gûş
 Tazyi-i nefes eyleme tebdîl-i makam et
 Avrat gibi mağlûb-u hava olma er ol er
 Nefsin seni râm etmiye sen nefsim râm et

Mânend-i geçer nâbit olur sabit olanlar
Her hangi işin ehli isen onda devam et
Noksanını bil bir işe ya başlama evvel
Ya başladığın kârı pezira-yı hitam et
Uğrarsa sabâ rahm eğer semt-i Irak'a
Bağdat iline doğru dahi azm ü hıram et
Merdân-ı sühahdanı ziyâret edip andan
Âdâp ile var ravza-i Ruhî'ye selâm et
Tahsinini arz eyleyip evvelce Ziya'nın
Bu beyti huzurunda oku hatm-i kelâm et

Meydân-ı sühande yok iken sen gibi bir er
Bir şâ'ir-i Rum oldu sana şimdi beraber

2-TERCÎ-İ BENDLER

2.1. XVII. YY TERCÎ-İ BENDLER

1

1/1

ABDÜLAHAD NÛRÎ

Fe'ilâtün Mefa'ilün Fe'ilün

I

Ey dil-zen-i dünyânuñ çün âline aldanduñ
Pervâne gibi her dem şem'i rihte yanduñ
Kardaş o yalancınuñ rengine mi boyaduñ
Va'dine mi tayandun ahdine mi inanduñ

Bilmem saña bu dünyâ bâkî mi kalur sanduñ
Bu meclisi fânîde sâkî mi kalur sanduñ

II

Dünyâya nazar itseñ biñ başlı ırmakdur
Her başda dehânı bin her lokması âdemdür
Tiryâkî ânuñ semdür her bir demi mâtemdür
Fıkr eyle bu ma'nâyı fehm eyle ne âlemdür

Bilmem sana bu dünyâ bâki mi kalur sanduñ
Bu meclisi fânide sâki mi kalur sanduñ

III

Mât oldu o şehler kim vaslını gönül özler
Vasfını murâd itsen şerh eyleyemez sözler
Hâk oldu o sîm tenler şu oldu siyeh gözler
Kâni o kalem kaşlar kanı o güzel yüzler

Bilmem saña bu dünyâ bâkî mi kalur sanduñ
Bu meclisi fânîde sâkî mi kalur sanduñ

IV

Âkil geçinen cânlar âhir aña aldandı
Dünyâya virüp vârin assı iderüm sandı
Sa'yile göçüp kandı cehdile binüp indi
Üryân giricek kabre hasret odına yandı

Bilmem saña bu dünyâ bâkî mi kalur sanduñ
Bu meclisi fânîde sâkî mi kalur sanduñ

V

Ey Nûrî uyar cânı sakın ki geçer fırsat
Seyl gibi akar ömrüñ yıl gibi ider sür'at
Biñ yıl yaşasañ âhir gelmez saña bir sâ'at
Ey göz nice bir uyhû ey dil nice bir gaflet

Bilmem saña bu dünyâ bâkî mi kalur sanduñ
Bu meclisi fânîde sâkî mi kalur sanduñ

1/2

TERCÎ-İ BEND RAHMETU'LLAH

Fe'ilâtün Mefa'ilün Fe'ilün

I

Bir seher çeşmüme gelüp uyku
 Kaplamışdı vücûdunu kamu
 Cân u dil-bahr-ı gaflet içre kakıp
 Gark-ı hayretde tende her bir mû
 Gaybden bir nidâ gelüp ol dem
 Didi kim “ iftah aynüke” yâ Hû
 Dîde-i ibreti güşâde ile
 Tâ-be-key h^vâb-ı gaflet ey bed- hû
 Cân meşâmmını feth idüp alıgör
 Gülsitân-ı ilâhî de hûş-bû
 Bîdâr ol bu h^vâb-ı gafletden
 Seyl-i gam başa koymadan bir şû
 Felek ten içre lücce-i sekerât
 Tolmadan gel yerâguñı göre ko
 Gâfil olma tedârik eyle bu gün
 Bir aceb özge fırtınâdur bû
 Dâmen-i hazrete yapışdı destüñ
 Kaldırup tut cenâb-ı izzete dû

Dilerisen hakîkâte kapu
 Zikr kün-i lâ-ılahe illâ Hû

II

Nice ejderleri yutup dünyâ
 Eyledi her birini nâ-peydâ
 N'oldı bildüñ mi Rüstem-i hûnî
 Kanı yâ Kahramân-ı bî-pervâ
 Kanı Nûşirevân u İskender
 Kanı Hûşeng Kuytebâ Kısra
 Kanı Sultân Yûsuf-ı devrân
 Kanı Ya'kûb-ı Âdem ü Havvâ
 Kanı Ferhâd-ı sûret-i Şîrîn
 Kanı Mecnûn-ı hâlet-i Leylâ
 Cümlesi sâyeveş gelüp gitdi
 Zâil oldı hayâl-i zill-âsâ
 Hücçet ile bu hâne-i şûmuñ
 Eyle hakk-ı fenâsını imzâ
 Âmed ü refet şâdî vü mihnet
 Saña bu ma'nâyı ider inhâ
 Gırrelenme vücûd-ı âriyete
 Yokdurur hiç hakîkati aslâ

Dilerise hakîkate kapu
 Zikr kün-i lâ-ılahe illâ Hû

III

Çün kelâmında Hazret-i Yezdân
 Buyurur كل من عليها فان
 Âsmân (u) zemîn ü cümle cihân
 Lâ-cerem bozulup olur vîrân
 Teng olur takyesi feleğüñ
 Mest olur anda bende vü sultân
 Ger karîb olsa sâ'ate sâ'at
 Aña dermân ider mi hiç yârân
 Gûş-ı cânı güşâd idüp diñle
 Gerek ise bu ma'nâya bürhân
 Gel basîretle nazar it
 Dikkat ile dakîkaya el'an
 Şâh-ı rakkâs mât olup kaldı
 Çün kurulmadı sâ'ate devrân
 Habl-ı şeri'at kuruldı mı eyâ
 Yoksa çarhdan döküldi mi dendân
 Nâ-bedîd oldı na'rası çarhuñ
 Ânı akreb mi çaldı ki ey cân

Dilerisen hakîkate kapu
 Zikr kün-i lâ ilâle illâ Hû

IV

Bildüñ mi ki vâhid-i Kakhâr
 Limen el-mülki dîser âhir-i kâr
 Saña bâkî degüldür ey gâfil
 Bu tezeyyün bu tarz bu etvâr
 Gel kuyûd-ı alâyıkı kat it
 Gözle bâb-ı hakîkati her-bâr
 Kalb-i mir'âtını mücellâ kıl
 Ola gör gark-ı pertev-i envâr
 Ne dürür câhilâne bu gaflet
 Nice bir i'tibâr-ı âr u vekâr
 Şol beden cübbesin vücûduñdan
 Gît fenâ râhına misâfir vâr
 Ger adem şehrine benüm rûhum
 Şöyle kim hiç görünmesün âsâr
 Eyleyüp cübbe-i devleti sülb
 Ki libâs-ı hüviyyeti ey yâr
 Mahv idüp sırrı ser-sırta değış
 Eyle cümle zevâhirüñ esrâr

Dileriseñ hakîkate kapu
 Zikr kün-i lâ-ilâhe illâ Hû

V

Çün bilürsüñ ki nefis-i bed-endâm
 Eyleyemez bu hânede ârâm

Gel bekâ mülkine azîmet kıl
 Dest-i bâkîden iç mey-i gül-fâm
 Kâf-i vahdetde ola gör ankâ
 Kâf-i kesretde itmeden ahşâm
 Ka'be-i zâte eyleyüp niyyet
 Arkaña âsmânı kıl ihrâm
 Geç fenâyı fezâyı nâsutdan
 Melekûte urûca kıl ikdâm
 Ceberûtına sidreden seyr it
 Ârif ol vahdete vücûda temâm
 Vahdeti zâte irgürüb sırrı
 Mey-i vahdetten eyle şürb-i müdâm
 Gel adem bahrına olup gavvâs
 Vâr ama âleminde ol bî-nâm
 Hâsılı gark-ı bahr-ı lâhut ol
 Eyleme Nûriyâ ta'ayyüni dâm

Dilerisen hakîkate kapu
 Zikr-kün-i lâ- ilâhe illâ Hû

2 CEM'Î

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Hâne berdûş kûy-ı hammâram
 Hak-i pây-ı gulâm-ı meyh^vâram
 Hufteyem gâhî gâh bîdâram
 Gehî mestâne gâh huşyâram
 Hançer-i der-niyâm-ı esrâram
 Tîr-i cevşen-güzâr-ı pindâram
 Çâk-sâz-ı libâçe-i âram
 Hem sebük-rûh u hem sebük-bâram
 Bir harâbâtî hâne bî-zâram
 Herze-kerd-i diyâr-ı dildâram

Âşıkam bî-dilem dil-figâram
 Âsiyem mücrimem kühenkâram

II

Sâkiyâ nûr-ı bâdedür her dem
 Rûşenî-bahş-ı dîde-i âlem
 Duhter-i rez o sîmyâgerdür
 Ki harâbâtı gösterür hurrem
 Şu'le-i mey o tîgdür ki olur
 Nîme-sâz-ı silâh u cevşen-i gam
 Kabzasında o tîg-i ser-tîzüñ
 Bulur zahm-ı câna merhem-i Cem

Sâkî ol merhemi yetişdür kim
Ben hem işkesteyem bu arsada hem

Âşıkam bî-dilem dil-figâram
Âsîyem mücrimem kühenkâram

III

Yârdan ne ferâg-ı bâlum var
Cüst ü cûya ne hod mecâlüm var
Duhter-i rez gibi yanumda ne hod
Bir gül-endâm u hoş-hısâlüm var
Mey-i gülgûnı n'eyleyem ki benüm
Tağlar deñlü infi'âlüm var
Sâkiyâ bezm-i meyde gerçi benüm
Ne neşâtum ne hod melâlüm var
Fikr-i yâr ile her gice ammâ
Özge derdüm garîb hâlün var

Âşıkam bî-dilem dil-figâram
Âsîyem mücrimem kühenkâram

IV

Meclis-i yâra vara vara baña
Ta'n ider her şarâbhâne baña
Yoluñ ugrarsa Cem'iyâ lutf it
Bezm-i dilberde çâre ara baña
Câm devr itmedi murâd üzre
Kılmadı sâkî bir nezzâre baña
Uyup ol âfete neler itdi
Sâkî-i baht-ı bed-sitâre baña
Meded ey sâkî şarâb-ı tahûr
Senden olur olursa çâre baña

Âşıkam bî-dilem dil-figâram
Âsîyem mücrimem kühenkâram

3
CEVRÎ

3/1

**DER-TERGÎB-İ MERTEBE-İ KEMÂL-İ
İNSÂNİ Kİ MAKSAD-I AKSÂ-YI ÂDEMİST**

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Diler isen ki izz u cân bulasın
Devlet ü kadr-i câvidân bulasın
İdesin âfitâbı farkuña tâc
Pâye-i fark-ı fark-dân bulasın
Hem o âlî mekân-ı hurremde
Kendüñi şâh-ı kâm-rân bulasın
Olasın nâ-murâd-ı her dü cihân
Cevher-i kâmı râyegân bulasın
İdesin nakd-ı cismüñi ber-bâd
Bî-te'ab genc-i şâyegân bulasın
Olmaya gam dilünde hâtıruñı
Bezm-i vuslatda şâdumân bulasın
Nûş idüp câm-ı ışk-ı cânânı
Zevk-ı cânı cihân cihân bulasın
Hırz idüp câna sırr-ı İhlâsı
Mekr-i İblîsden âmân bulasın
Bilesin sırr-ı Mantıku't-tayrı
Râz-ı Sîmurgdan nişân bulasın
Keşf ola saña ma'nî-i Fûrkân
Dili ol ilme tercemân bulasın
Kendüñi yokladukca dünyâda
Sâkin-i ravza-i cinân bulasın

Âdem ol âdem ol ki cân bulasın
Cânda gencîne-i nihân bulasın

II

Ey giriftâr- zevk-i şehvânî
Vey esîr-i hevâ-yı nefsânî
Nice h^vâb- gâh-ı gaflette
İdesin huft e çeşmi iz'ânı
Aç gözüñ sen saña nazar eyle
Gör nedür nakş-ı levh-i imkânı
Eyle mi'râtı akli pîş-i nihâd
Gör ne kâr üzredür ne hıdmet ider
Bedenüñde kuvây-ı cismâni
Bil vücûduñ nedür neden geldüñ
Neyedür sende meyl-i rûhânî
Asluñı âşikâr idüp evvel
Fer'uñı soñra eyle pinhânî
Cevherüñ gün gibi ı'yân eyle
Arazuñ cümle ide gör fâni

Geçe gör ma'den- i tabî'atdan
 Gevher iseñ de bekleme kânı
 Çıka gör gülşen-i nebâtiden
 Gül iseñ de ko bu gül-sitânı
 Nakâ-i Sâlih oldu ise eger
 Eyle tayy-ı mekân-ı hayvânî
 Rûh ile âşinâlıg ister isen
 Menzîlüñ kıl makâm-ı insânî

Âdem ol âdem ol ki cân bulasın
 Cânda gencîne-i nihân bulasın

III

Merd iseñ olma evvel ü âhır
 Zînet-efzâ-yı sûret zâhir
 Eyleyüp cüll-i himmet mebzûl
 Eyleme fikr-i câme-i Fâhir
 Hiç mümkün midür ki ola haruñ
 Cul-ı zer-baft aybını sâtir
 Ola levş-i revsk-i şehvetden
 Nefsüñi eyle tayyib ü tâhir
 Soñra insân-ı pâk olup eyle
 Gün gibi nûr-ı zâtuñi bâhir
 Nefsini Rabb'ini bilende olur
 Mâ-sivadan feragat-ı hatır
 Sen de bu ilmi itmege tahsîl
 Rûz u şeb cidd ü cebr kıl vâfir
 Kuvvet-i himmeti getür fi'le
 Mülküñ olsun bu sıfât-ı nâdir
 Cümle evkâtuñi buña sarf it
 Tâ ki fennüñde olasın mâhir
 Fe'dhulî fi ibâda dâhil olup
 Ve'dhulî Cennetide ol hâzır
 Bula gör Hızır u Âb-ı hayvânı
 Kalma dil-mürden hâyib ü hâsir

Âdem ol âdem ol ki cân bulasın
 Cânda gencîne-i nihân bulasın

IV

Sa'y idüp şöhre-i cihân olma
 Cehd idüp umde-i zemân olma
 Kayd-ı nâm u nişâna beste olup
 Tâlib-i itibâr-ı şân olma
 Kendüñe hüsn zann idüp dâyim
 Ehl-i tahkîka bed-gümân olma
 Kalma tahsîl-i ilm-i resmîde
 Münkir-i fazl-ı ârifân olma
 Düşme fikr-i kazâya zü'muñla
 Hasta-i derde imtihân olma

Terk-i endîşe-i riyâset kıl
 Ya'ni hizbinde sârbân olma
 Lehçeñe nutkuna olup meftûn
 Lafz u ma'nâya terceman olma
 İstimâ itme felsefiyyâtı
 Mâyil-i zevk-ı dâsıtân olma
 Âdemîlik bunuñla kesb olmaz
 Yok yere mazhâr-ı ziyân olma
 Har-ı lâyefhem olduđuñ fehm it
 Kendü akluñca nükte-dân olma
 Çıka gör hâsılı bu kâlibden
 Ya'ni mahrûm-ı feyz-ı cân olma
 Nükte-i kıl ü kâli itme dirâz
 Ko bu cehli cerî-çebân olma

Âdem ol âdem ol ki cân bulasın
 Cânda gencîne-i nihân bulasın

V

Zâhid-i gırra olma tâ'atüñe
 İstinâd eyleme ibâdetüñe
 İtme dünyâyâ savmuñı izhâr
 Katma dâyim riyâ riyâzatüñe
 Bürinüp şâl u perde her gâh
 Halkı âşufte itme sûretüñe
 Sübhañı dâmu dâne itmek ile
 Âlemi çekme bend-i hizmetüñe
 Sa'y-i bîhûdede olup çâlâk
 Virme âzâr pây-ı himmetüñe
 Tualum eylemiş cihân teslîm
 Kavlüne fi'lüne kerâmetüñe
 Tualum nevbet ile cins-i melek
 Ola hâdim harîm-i halvetüñe
 Tualum kim hemîşe nev-i beşer
 İde secde cenâb-ı hazretüñe
 Yine mağbûn u yine hâsirsın
 İrmedüñse eğer hakîkatüñe
 Ehl-i insâf iseñ sözüm diñle
 İ'tirâf it hata vü zilletüñe
 Bir yola sâlik ol ki erişesin
 Menzil-i müntehâ-yı izzetüñe
 Cism-i bî-rûhsın hakîkatde
 Sûretâ bakma şekl ü hey'etüñe

Âdem ol âdem ol ki cân bulasın
 Cânda gencine-i nihân bulasın

VI

Düşme Ey sûfi-i degâ-pîşe
 Halka mekr eylemekde teşvîşe

Bir iki eblehi murîd idinüp
 Türrhâtuñla virme endîşe
 Vâkı'a sorma mest-i gafletden
 Çekme her bî-şûr-ı teflîşe
 Arza kılma tarîk u mezhebüñi
 Rind-i sâgar-keş-i sâgâ-kîşe
 Rind olup neşe-dâr-ı yek-rengi
 Dönicek reng-i bâdeye şîşe
 Gayri ko gör ne hâsıl itmişdür
 Şâh-ı cismüñdeki rek ü rîşe
 Tâc u sof u ridâyile bezenüp
 Yolda bırakmakdasın pes ü pîşe
 Rast gelseñ selâm virmezsın
 Pâ-berehne gedâ-yı dervîşe
 İtseñ âyîne-i derûnuñı sâf
 Meylüñ olmazdı şâre vü rîşe
 Dâyimâ şîr-i nefse eylersin
 Hâr-zâr-ı vücûduñı bîşe
 Az u çok var ise eğer akluñ
 Hırsı ko ni'met-i kem ü bîşe
 İtme âyîne-i sûret-i beşeri
 Sıfat-ı gâv u berr vü mîşe

Âdem ol âdem ol ki cân bulasın
 Cânda gencîne-i nihân bulasın

VII

Men aref nüktesin idün iz'ân
 Ola gör mest-i neşve-i irfân
 Sâlik ol sıdk ile reh-i Hakk'a
 Eyle biñ dürlü âlemi seyrân
 Cehd idüp bir mükemmel âdem bul
 Ki saña bildüre nedür insân
 Himmet ile ide seni kâmil
 Ki umuruñda kalmaya noksân
 Gerçi kim akluña uyup dirsın
 Olsa âlemde böyle bir ârif-i cân
 Baş koyup ayağına olur idüm
 Aña cân ile bende-i fermân
 Kendü zu'muñca var mıdur yohsa
 Öyle âdemde gayrı gûne nişân
 Nedür âdem alâmeti nicedür
 Nice bilsün senüñ gibi nâ-dân
 Ekserî böyle âdemüñ zîrâ
 Kimisi mest ü kimisi hayrân
 Sen ise böyle gördüğüñ şahsı
 Dem idersin idüp nice bühtâr
 Âdemi bilmek ister iseñ eğer
 Aña Cevrî gibi bu remz-i İyân

Ola gör mazhar-ı dem-i İsâ
Tâ ki rûh ide cismüñe süryân

Âdem ol âdem ol ki cân bulasın
Cânda gencîne-i nihân bulasın

3/2

**İN TERCÎ DER-BİDÂYET-İ
TAKLÎD GÜFTE-ŞOD**

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Dil-i ârifde bed-hayâl olmaz
Hükm-i vesvâsa imtisâl olmaz
Kâr-ı dünyâya iştigâl olmaz
Sâlik-i vâdî-i dalâl olmaz
Nazm-ı hâlinde ihtilâl olmaz
Hâtırında gam-ı muhâl olmaz
Fakr için kalbi pürmelâl olmaz
Mâl için ehl-i ibtizâl olmaz
Fikri her kârda me'âl olmaz
Tâlib-i mâl olanda hâl olmaz

Kalb-i kâmilde meyl-i mâl olmaz
Mâil-i mâlde kemâl olmaz

II

Kâmilüñ himeti olur âlî
Mülkü mâle görünmez ikbâli
Olsa da mâl ü câh u celâli
Yine olmaz hâris u meyyâli
Ârifüñ rind-i fâriğu'l- bâli
Terk ider hep ümîd ü âmâli
Ger karîn-i kemâl ise hâli
Büt idinmez mahabbet-i mâli
Hubb-ı dünyâdan olsa dil hâli
İstemez iddihâr-ı emvâli

Kalb-i kâmilde meyl-i mâl olmaz
Mâil-i mâlde kemâl olmaz

III

Arifüñ kâmil olsa irfânı
Mâle meyl eylemez dil ü cânı
Bulsa sim ü zer-i firâvânı
Dâyimâ bezl ü sarf ider anı
Hıfz-ı mâle düşürmez iz'ânı
Olamaz gencinüñ nigeñ- bânı
Ne kadar olsa bezl ü ihsânı
Çekmez aslâ melâl-i noksânı

Dil- dânda feyzı Rabbânî
Sim ü zer fikrini ider fânî

Kalb-i kâmilde meyl-i mâl olmaz
Mâil-i mâlde kemâl olmaz

IV

Gerçi nice nebî vü velî
Buldılar mülk ü mâlik-i bî-cedeli
Anlaruñ ger hafî eğer ki celî
Bezl-i mâl idi ahsen-i ameli
Oldılar terk idüp gam-ı emeli
Vâsılân-ı se'âdet ezeli
Çekmeyüp fakd-ı nakd için keseli
Virmediler mahabbete haleli
Dir iseñ sıdk ile bu kavle belî
Dime kâmil hasîse mâ-hasali

Kalb-i kâmilde meyl-i mâl olmaz
Mâil-i mâlde kemâl olmaz

V

Gör kemâl ehlinüñ nedür eseri
Gûş kıl bu beyân-ı muhtasarı
Ger mâ'îşet gamından olsa berî
Çekmese vech-i zâd için kederi
Gelse vaktinde nakd-i sîm ü zeri
Olmasa dahl ü haracdâ zararî
Bezl-i bî-tab olup anuñ hüneri
Olur ihsâna cüst u lutfâ cerî
Böyledür şeyh-i kâmilüñ haberi
Diñle Cevrî bu kavli mu'teberi

Kalb-i kâmilde meyl-i mâl olmaz
Mâil-i mâlde kemâl olmaz

4

FASÎH AHMED DEDE

4/1

DER-MERSÎYYE-İ ŞÂH-ZÂDE-İ GÜZÎN NÛR-I
DÎDE-İ ZEHRÂ MAHDÛM-I HER DÛ-SERÂ
HAZRET-Î HÛSEYN RAZIYA'LLÂHU ANH

Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

I

Gurre-i mâh-ı Muharremdür bu
Mevsim-i sûziş-i mâtemdür bu
Bu dem-i girye-i pey-der-peydür
Vakt-i feryâd-ı dem-â-demdür bu

Gel gel iy dil şeb ü rûz ağlalyalum
Âteş-i gamla ciğer dağlalyalum

II

Gonçe-veş çâk-i girîbân idelüm
Murg-ı bülbül gibi efgân idelüm
Olsun eflâk-i güzâr âh kebûd
Eşk-i çeşm-i terimüz kan idelüm

Gel gel iy dil şeb ü rûz ağlalyalum
Âteş-i gamla ciğer dağlalyalum

III

Ceybümüzle bir idüp dâmenümüz
Âteş-i gam idelüm me'menümüz
Çeşmümüz hûn-ı ciğerle pür idüp
Âl idüp eşk ile pîrâhenümüz

Gel gel iy dil şeb ü rûz ağlalyalum
Âteş-i gamla ciğer dağlalyalum

IV

Virelüm rîziş-i eşke ruhsat
Bulsun âh-ı dilimüz germiyyet
Bulmasun kalbe safâ râh-ı duhûl
Gelmesün hâtıra ayş u işret

Gel gel iy dil şeb ü rûz ağlalyalum
Âteş-i gamla ciğer dağlalyalum

V

Eyleyüp dîdeyi mu'tâd-ı bükâ
Rûz u şeb görmeyelüm h'âb-ı safâ
Dağ dağ eyleyelüm cismümüzüzi
İdelüm çeşmümüzüzi hûn-pâlâ

Gel gel iy dil şeb ü rûz ağlalyalum
Âteş-i gamla ciğer dağlalyalum

VI

Uralum sînemüze dâğ-ı sarîh
 İdelüm hüccet-i ihlâsı sahîh
 Çehremüz hâk-i niyâza sürelüm
 Şeyl idüp eşkümüzüzi hem-çü Fasîh

Gel gel iy dil şeb ü rûz aglayalum
 Ateş-i gamla ciğer dağlayalum

4/2

DER-MERSİYYE-İ HAZRET-İ HÜSEYN

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün

I

Geldi dem-i ferhunde-kadem mâh-ı Muharrem
 Gitsün dilümüzden gâm-ı endîşe-i âlem
 Gelsün demidür hâne-i bî-minnet-i câna
 Mihmân-ı mükerrer-ter-i gam şâm u seher dem
 Bir elde girîbân be-dâmen-res-i feryâd
 Bir elde ser-i gîsû-yı ham-der-ham-ı mâtem

İcrâ idelüm mâtemin ol şâh-ı cihânuñ
 Dürler dökөлüm yâdına ol gevher-i cânuñ

II

Hûn-âb-ı ciğerden virelüm dâğa tarâvet
 Gelsün nem-i dilden o kühen-bâga letâfet
 Huşk-ı gamı itsün lebi şad-pâre-i feryâd
 Âh-ı seherîden ide (hem) kesb-i harâret
 Âhı alem ü dâğı çerâğ eyleyüp iy dil
 Gerdân olalum kûçe vü bâzârı temâmet

İcrâ idelüm mâtemin ol şâh-ı cihânuñ
 Dürler dökөлüm yâdına ol gevher-i cânuñ

5

FEHÎM-İ KADÎM

5/1

TERCÎ- İ BEND

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

I

Efsûs o düşmen-i temennî
 Vermez dil-i zâruma tesellî
 Mir'ât-ı dilüm ider şikeste
 Ger sehv ile eylese tecellî
 Müstagni-i hüsndür o resme
 Ol âfet-i cân-ı dîn ü dünyâ
 Bir nîm-nigâh eylemezdi
 Âyîne olaydı rûy-ı Leylî
 Benzerdi nihâl-i kâmetine
 Şûr-efgen-i mahşer olsa Tûbî
 Ümmîd-i tecellisinde muzmer
 Mazmûn-ı beyân-ı **لن ترافی**
 Bu ye's ile oldı cümle uşşâk
 Hem-vâkı'a-i acîb-i Mûsî
 Devrinde o gamzenüñ kazâ ger
 Katline cihânuñ itse da'vî
 Bî-bâk verür o çeşm-i kâfir
 Bir işve ile kazâya fetvî
 Nutkında nühüfte ma'ni-i rûh
 Merkûz lebinde rûh-ı ma'nî
 Ammâ ki şehîd-i reşk-i la'lî
 Yüz biñ dil-i Hızır u cân-ı İsí
 Hep küştesi şâd-ı mergdür çün
 Bu reşk ile baña ölmek evlî

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Mîn-ba'd olayım o şûha kurbân

II

Ey aşk eyâ belâ-yı uşşâk
 Ey gamze gibi kazâ-yı uşşâk
 Tâ-key gam-ı hecr ile melûlüz
 Ey âfet-i gam-fezâ-yı uşşâk
 Ol şûh-ı cihân-ı fitne-gerle
 Âyâ n'ola mâcerâ-yı uşşâk
 Bigânedür ol kadar ki olmaz
 Şahş-ı gamum âşinâ-yı uşşâk
 Ol şûh ki rûz-ı haşr besdür
 Kim şivesi hûn-behâ-yı uşşâk
 Mâr oldı belâ-yı turrasından
 Târ u pûd-ı kabâ-yı uşşâk
 Ol mutrıb-ı bezm-i işve-kârî
 Oldukça cefâ-sezâ-yı uşşâk

Tâ böyle iderse nâza âheng
 Dünyâyı tutar nevâ-yı uşşâk
 Çeşminde bulur ilâc gerçi
 Bîmâri-i cân-gezâ-yı uşşâk
 Çeşmi dahi hastadur ne bilsün
 Merg ola meğer devâ-yı uşşâk
 Dün kûyını gördüm ol belânuñ
 Her gûşesi Kerbelâ-yı uşşâk
 Olmuş şühedâ-yı ehl-i dilden
 Bismil-geh-i merg cây-ı uşşâk

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

III

Gûyâ ki nesîm-i âh-ı şeb-gîr
 İtmîşdür o gonca-la'le te'sîr
 Gördüm seherî şügüfte çün gül
 Ol zülf-kemend ü gamze-şemşîr
 Çeşmi gibi sayd-ı cânâ itmiş
 Nâz u nigehiyle nice tedbîr
 Dest-i nigeğinde hançer-i nâz
 Çeşm-i siyehinde tîr-keş ü tîr
 Her künc-i şikenc-i turrasında
 Biñ dil-i mahbûs pâ-be-zencîr
 Çeşmidür o âhuvâne câdû
 Kim hâme-i sihr-nakş-ı takdir
 Hârût'a verüp libâs-ı âhû
 İtmîş o firîb-kâra teshir
 Müjgânından ideydi Mânî
 Ger hâme-i mûyı vakt-i tahrîr
 Pür-nakş-ı gül eyler idi cismin
 Zahm-ı tîr-i nigâh-ı tasvîr
 Hey hey ne turursın ey dil-i zâr
 Ey bî-gayret nedür bu te'hîr
 Râhında yatur gürûh-ı uşşâk
 Âğuşte-be-hûn misâl-i nahcîr
 Öldürdi beni bu şerm-i cân-sûz
 Telh itdi mezâkum âb-ı teşvîr

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

IV

Dil gamzesini ta'akkul itmez
 Mecnûn ölümün tahayyül itmez
 Âşüfte-dimâğ pâ-be-zencîr
 Efkâr-ı belâ-yı kâkül itmez
 Zülfinde olan dil-i belâ-keş
 Nezzâre-i zülf-i sünbül itmez

Feryâd o gül-i terâne-düşmen
 Cibrîl de olsa bülbül itmez
 Bezminde o havf ile surâhî
 Sâkînüñ elinde kulkul itmez
 Ben tâlib-i ruhsat-ı nezâre
 Ol gamze ise tegâfûl itmez
 La'linden anuñ ki rûh-ı kudsî
 Mest eylemede ta'allül itmez
 Bir dem mi olur ki rûh-ı Cemşid
 Deryûze-i neşve-i mül itmez
 Hûn olsun o dil ki lâle-âsâ
 Dâg-ı gamuma tahammül itmez
 Gül-gonca-i zahm-ı hançerinden
 Her mûyumı gülbün-i gül itmez
 Cân virmeye tîg-i çeşm-i yâra
 Merdân-ı vefâ te'emmül itmez
 Ben mest-i şehâdet-ârzûyam
 Her çend o şeh tenezzül itmez

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

V

İtdüm yine berk-ı âhî bî-bâk
 Âteş-zen-i dûdmân-ı eflâk
 Çârûbi-i tîre-dûd-ı dilden
 Kıldum mehi gerd-i nûrdan pâk
 Zehr ola mezâk ehl-i derde
 Ger bî-elmâs olursa tiryâk
 Tûfân hazer it ki cânım itdüm
 Tîz-âbi-i kufl-ı genc-i imsâk
 Bir şâhsüvâra sayddur dil
 İtmiş ser-i aşkı bend-i fitrâk
 Bir zülfüñ esîriyem ki eyler
 Ef'i-i belâya arz sad-çâk
 Oldum heves-i nezâresiyle
 Âyine-fürûş-ı çeşm-i idrâk
 Ber-aks-i âteşin ruhından
 Giryân oldukça çeşm-i nem-nâk
 Hem-pûye-i mihr-i şu'le dîvdür
 Her katre-i eşk-i germ ü çâlâk
 Kûyındaki bâg-ı fitne güldür
 Mirrîh olamaz o bâğa hâşâk
 Çün gonca nesîm-i tîgi itmiş
 Gördüm nice başı zînet-i hâk
 Gülzâr-ı fenâda her birinüñ
 Gül-berg-i vücûdî çâk-der-çâk

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
Min-ba'd olayım o şûha kurbân

VI

Dâğum k'ola gül-feşân-ı âteş
Eyler dili gülsitân-ı âteş
Her dem gül-i dâg-ı tâze terdür
Olmaz zîrâ hazân-ı âteş
Dûd-ı dil-i pür-şerârüm it seyr
Ey tâlib-i ergavân-ı âteş
Her şâhını âşiyâne itmiş
Murgân-ı şerer-h^vârân-ı âteş
Aslum soran ehl-i aşk-ı cân-sûz
Sevgend-h^vârân-ı cân-ı âteş
Bir âh ile sûzum eyleyem fâş
Dûd oldu veli nişân-ı âteş
Dâğum gül-i gonca-zâd-ı ahker
Dil ahker-i dûdmân-ı âteş
Ben şu'le-i pâk-zâd-ı aşkam
Perverde-i hânedân-ı âteş
Efgân ki o berk-ı aşk-düşmen
Ol âteş-i hânümân-ı âteş
Hûn-rîzi-i halka bağlamış bel
Ol şu'le-i der-miyân-ı âteş
Kûyında bihâr-ı germ-i hûndan
Olmış nice âsumân-ı âteş
Gayret dilüm eylese aceb mi
Bu sûziş ile cihân-ı âteş

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
Min-ba'd olayım o şûha kurbân

VII

Gönlüm ki hazîne-i emeldür
Ye's olsa cevâhiri mahaldür
Cây ideli cevfini süveydâ
Bahtum felek ahteri Zühal'dür
Dil zevrâk-ı bahr-ı aşk olaldan
Çeşmüm sadef-i dür-i sebeldür
Her katre tenûr-ı eşk-i germüm
Tûfân-ı şerâre-der-bagaldür
Dîvâr u zemîn-i hâne-i ten
Teb-gerde-i lerze-i haleldür
Keyf-i mey-i ıztırâb-ı gamdan
Dest-i dil ra'se-dâr-ı şeldür
Bir âfet-i sulh-şûhı sevdüm
Kim cengde gamzesi meseldür
Sulh itse de çeşmi gamze-i mest
Dâmen-zen-i âteş-i cedeldür

Hüsnine nazîr olurdu hurşîd
 Ammâ ki o mâh aceb güzeldür
 Âyîne-i mihr olursa bakmaz
 Kim âyîne mûcib-i bedeldür
 Göñlüm ki odur vücûd-ı evvel
 Mestâne-i bâde-i ezeldür
 Bezm-i nigehinde ol kazânuñ
 Deryûze-ger-i mey-i eceldür

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

VIII

Sâkî kanı câm o şem-i Rûşen
 Elmâs-kandil ü şu'le-revgân
 Elmâs ammâ ki kân-ı yâkût
 Yâkût veli bilür-ı maden
 Fâş eyle karâbe içre meyden
 Ebr olduğın âfitâba mesken
 Ol mey k'ide âteş ile peygâr
 Ger penbe-i mevci olsa cevşen
 Ol mey ki fûrûg-ı neşvesidür
 Keş-i dil ü dîne berk-efgen
 Ol mey ki içerse mâtemî ger
 Şükr ola lebinde savt-ı şîven
 Hal-gerde şerâr-ı katresinden
 Gark-âb-ı arak cebîn-i külhan
 Her katre habâb-ı teng zarfı
 Biñ şâhid-i neşveye neşîmen
 Bir katre-i âteşîni besdür
 Akl olsa eger hezâr hırmen
 El-kıssa o câm-ı mâh-tab'ı
 Pür eyle ziyâ-yı mihr-i meyden
 Sun bana ki hûn-ı dilden oldı
 Bismil-geh-i aşk hâne-i ten
 Tâ mest olup eyleyem vücûdum
 Kurbâni-i yâr-ı dost u düşmen

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

IX

Ol şûh ki düşmen-âşinâdur
 Bîgâne-küş olsa ger revâdur
 Bir hasta ki katl-i âm bi't-tab
 Derdine şifâ-dih-i devâdur
 Çeşmi n'ola katl-i âm itse
 Bîçâre o derde mübtelâdur
 Mânend-i felek-nihâd hûyı
 Her-cüz -i sirişte-i cefâdur

Alsun mı hayâline hayâlin
 Dil gerçi hayâl-müdde'âdur
 Bir bâga güzâr itse tâ-haşr
 Bûy-ı gülî düşmen-i sabâdur
 Şehbâz-ı nigâhı sag olsun
 Sayyâd-ı ecel şikeste-pâdur
 Subhânallâh subhânallâh
 Zülfi mi ya subha-i belâdur
 Allâhü ekber Allâhü ekber
 Ol büt ne aceb belâ-fezâdur
 Şan Ka'be-i kûyî küşte-gândan
 Kurbân-geh-i vâdi-i fenâdur
 Mir ât-ı vücûd-ı ehl-i aşka
 Çün kim keder-i ecel safâdur
 Sa'y ile vücûdum eyleyem hâk
 Gerçi aña biñ cihân fedâdur

Tâ-key gam haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

X

Efsâne-i hâb-ı gamla bir şeb
 Olmuşdı hayâle dil muhâtab
 Ol şeb dil-i beste-revzen-i çeşm
 Kûyın mı hayâl iderdi yâ Rab
 K'oldı aña bir behişt zâhir
 Dîdâr-sitân denilse enseb
 Gılmânı belâ nigâhı hurî
 Ma'suka-i âşıkâne-meşreb
 Bir gülşen-i pür-ziyâ ki olmuş
 Gûyâ gül-i mihreden mürekkeb
 Nâgâh gördüm ki hûr u gılmân
 Hem-çün tıflân-ı şûh-ı mekteb
 Geldi diyü rûz-ı id-i kurbân
 Leb-rîz-i besâret itdi her leb
 Her gûşesi küşteden pür olmuş
 Âguşte-be-hûn cism-i pür-teb
 Gülzâr-ı behişt ü id-i kurbân
 Geldi baña bu hayâl agreb
 Hâtifden o dem hitâb geldi
 K'ey âşık-ı vasl-ı yâr-matlab
 Aç gözünü gâfil olma zinhâr
 Olma bu hayâl ile müzebzeb
 Bu kûyıdur ol cüvân-şûhuñ
 K'olmuş şühedâ ile lebâleb

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

XI

Ne mâ'il-i huld u ne na'imem
 Ne bülbül-i gülşen-i kadîmem
 Âteş-zen-i gülşen-i Halîl'em
 Ârâyiş-i Eymen-i Kelîm'em
 Âyîne-i hüsn-i lâyezâl'em
 Sermâye-i hayret-i hakîmem
 Üstâdam u pîş-i dîlde nâdân
 Nâdân-ı dü- âlem-i alîmem
 Âteş-bâzî idersem evlâ
 Bezm-i şeh-i aşkda nedîmem
 Tâvûs-ı semenderî-nihâdam
 Perverde-i şu'le-i cahîmem
 Âh-ı dil-i dâg-dâr-ı aşkam
 Gülzâr-ı cahîmde nesîmem
 Bûy-ı ciğer-i kebâb-ı dâgam
 Gül-gonca-i ahker-i şemîmem
 Dil-beste-i kurs-ı mihr olmam
 Âzâde-i minnet-i le'imem
 Ol itdi beni cihânda mümtâz
 Mecnûn-ı tabî at-ı selîmem
 Mahşerde ki diyeler şehîdân
 Ben tîg-i fülân ile dü-nîmem
 Bu hacletden Fehîm ölmek
 Yegdür dir iseñ fehîmem

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

XII

Haydar o gazanfer-i şehâdet
 Ser-safha-i defter-i şehâdet
 Zehr-âbe-çeşân ol iki masûm
 Atşân-ı leb-i kevser-i şehâdet
 Kâm-ı dil-i Zeynü'l-âbidîn'dür
 Perverde-i şekker-i şahâdet
 Bâkır ki odur tarîk-i Hak'da
 Bî-perde-i rehber-i şehâdet
 Sâdık ki vücûd-ı pâki oldı
 Magsûl ü mutahhar-ı şehâdet
 Kâzım ki yakîn şâhuñ itdi
 Mir'âtını mazhar-ı şehâdet
 Oldı çü Rızâ kazâya râzı
 Hak eyledi der-hör-ı şehâdet
 Hayyât-ı kazâ Takî'nüñ itdi
 Destârını pister-i şehâdet
 Deryâ-yı tevekküle Nakî'nüñ
 Oldı dili gevher-i şehâdet

Âh-ı dil-i Askerî ki oldur
 Râyet-keş-i leşker-i şehâdet
 Mehdi ki cemâline verilmiş
 Hurşidî-i mahşer-i şehâdet
 Hep oldı şehîd ben de oldum
 Ser-dâde-i hançer-i şehâdet

Tâ-key gam-ı haclet-i şehîdân
 Min-ba'd olayım o şûha kurbân

6 İBRAHİM HANÎF

TERKİB-i BEND-Î BULEGÂ-PESEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Gam-ı hattıñla esîr-i şeb-i târ oldum ben
 Evvel âyîne iken şimdi gubâr oldum ben
 Meh gibi munhasif-i firkat-ı yâr oldum ben
 Yine âşufte-i hicrân-ı nigâr oldum ben
 Mûnis-i bezm-i gam-âbâd-ı figâr oldum ben
 Bu kohen hânede serşâr-ı humâr oldum ben
 Âteşimden felege şu'le-nisâr oldum ben
 Meh-i rûze gibi hicriñle nizâr oldum ben

Ey tabîb-i dil ü cân sen beni bîmâr etdiñ
 N'eyledim ben saña kim her demimi zâr etdiñ

II

Fenn-i hicrâna ne tîz oldu o şîrîn üstâd
 Eyleyip bendesini dest-i belâda Ferhâd
 Hedef-i cânım olup tîr-i cefâña âbâd
 Âkîbet oldu gönül hicriñ-ile gam mu'tâd
 Etdi kasr-ı dilimi bâd-ı mihenle berbâd
 Ben kime eyleyeyim çarh-ı felekden feryâd

Ey tabîb-i dil ü cân sen beni bîmâr etdiñ
 N'eyledim ben saña kim her demimi zâr etdiñ

III

Kodu zulmetde dil-i zârı o mihr-i rahşân
 Elyeyip furkat-ıla dağ-ı derûnum sûzân
 İntizârıyla sabâ-veş n'ola olsam pûyân
 Beni âzurde-i hâr eyledi ol gonca-dehân
 Çekmeğe bâr-ı gamıñ kalmadı bende dermân
 Yok mu bu sûziş-i hicrâna aceb ki pâyân
 Ben idem nâle vû efgân olasın sen handân
 Bire zâlim bu mudur lâyıık-ı şart-ı îmân

Ey tabîb-i dil ü cân sen beni bîmâr etdiñ
N'eyledim ben saña kim her demimi zâr etdiñ

IV

Şem'a-i meclis edip bir gececik efgânım
Bâri görsün nicedir bir kere sûz-ı cânım
Yine bu derd u gamıla o gül-i handânım
Yetişir hâr eline verdi benim dâmânım
Olmadan çarha resâ âh-ı dil-i nâlânım
Saña tevfiğ-i Hak insâf ola sultânım
Söyleyem bâri yine râz-ı dil-i pinhânım
Âteşimden bilinir kalb-i sitem-sûzânım

Ey tabîb-i dil ü cân sen beni bîmâr etdiñ
N'eyledim ben saña kim her demimi zâr etdiñ

V

Ezelî eyleyip ey hâsıl-ı ömrüm ulfet
Verecekken giderek ülfetine germiyyet
Nedir eyâ garazıñ etmeden âhir uzlet
Hiç umulmaz idi senden bu edâ-yı vahşet
Sanma beyhûde ola sende bu vahşî sîret
Yohsa âzürde misin bencileyin ey âfet
Komadı derd u gamıñ sîne de tâb u tâkat
Öldürür gayrı Hanîfâ'yı bu derd u gayret

Ey tabîb-i dil ü cân sen beni bîmâr etdiñ
N'eyledim ben saña kim her demimi zâr etdiñ

7

KELİM

7/1

MERSİYYE-İ TERCİ-İ BEND

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Yine ey çerh-i bî-insâf kâr-ı nâ-savâb itdüñ
Yine bir genc-i hüsnüñ meskenin zîr-i türâb itdüñ
Dil-i ahhâbımı hasretle yandırdıñ kebâb itdüñ
Dimâg-ı cân-ı halka neşr-i bû-yı ıztırâb itdüñ

O Yûsuf-sûretüñ kasr-ı vücûdın rahne-yâb itdüñ
Dil-i âşık gibi yıkduñ esâsından harâb itdüñ

II

Felek kıyduñ Solakzâde gibi mahdûm-ı zî-şâne
Yine bir tâze dâg urduñ dil-i erbâb-ı irfâne
Tahammül eylemez kâfir dahî bu derd-i hicrâne
Aceb mi murg-i dil her dem gelürse âh ü efgâne

O Yûsuf-sûretüñ kasr-ı vücûdın rahne-yâb itdüñ
Dil-i âşık gibi yıkduñ esâsından harâb itdüñ

III

Sehâb-ı sünbülünden ter düşerken verd-i handânı
Niçe gördüñ o servi tahta-i tâbûta erzânı
Nice hâk ile memlû kılduñ ol çâh-ı zenahdânı
Gıdâ-yı mûr u mâr itdün o hatt-ı zülf-i pîçânı

O Yûsuf-sûretüñ kasr-ı vücûdın rahne-yâb itdüñ
Dil-i âşık gibi yıkduñ esâsından harâb itdüñ

IV

İdüb mahrûm-ı bû-yı müşk-i zülf-i dil-sitânından
Felek şerm itmedüñ uşşakınuñ âh ü figânından
Ayırduñ sine-i mecrûh-ı halkı tatlı cânından
Koparduñ ol gül-i nev-hîzi bâğ-ı hândânından

O Yûsuf-sûretüñ kasr-ı vücûdın rahne-yâb itdüñ
Dil-i âşık gibi yıkduñ esâsından harâb itdüñ

V

Dem-â-dem dehri gark-âb eyleyüb bu çeşn-i hûn-çâhâ
Aceb mi çıksa fark-ı rûzgâra âh ü vâveylâ
Koyub künc-i belâ-yı hasretinde dilleri تنها
Dehâmı gibi âhir eyledüñ ol şûhı nâ-peydâ

O Yûsuf-sûretüñ kasr-ı vücûdın rahne-yâb itdüñ
Dil-i âşık gibi yıkduñ esâsından harâb itdüñ

VI

Kanı ol çarh-ı hüsnüñ neyyir-i dîdâr-ı pür-nûrı
Kanı ol mest-i sâgar rîz-i nâzuñ çeşm-ı mahmûrı
Kanı ol asmayan fitrâke mürğ-i rûh-ı mensûrı
Koduñ sandûka-i tâbûta hem çün şem-i kâfûrı

O Yûsuf-sûretüñ kasr-ı vücûdın rahne-yâb itdüñ
Dil-i âşık gibi yıkduñ esâsından harâb itdüñ

VII

Kelîmâ tâ-be-key kârı dilüñ âh ü enîn olsun
Du'â eyle o mürğ-i câna kim râhat-karîn olsun
Makâmı gülşen-i cennet enîsi hur-i în olsun
Benüm tek hâtıruñ ey çarh-ı merdüm-küş hazîn olsun

O Yûsuf-sûretüñ kasr-ı vücûdın rahne-yâb itdüñ
Dil-i âşık gibi yıkduñ esâsından harâb itdüñ

8
NÂ'İLÎ

8/ I

**MERSİYE-İ TERCÎ-İ BEND BERÂY-I
BİRÂDER-İ HOD BA'D EZ-VEFÂT**

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Ey rûzgâr-ı kîne-ver ü çarh-ı kîne-hâh
Bîdâd-kerden oldu o mazlûm-ı bî-günâh
Senden ne vech ile alınır intikâmımız
Ey baht-ı kîne-hû felek-i bî-mürrüvet âh
Pîr-i hamîde-kâmet iken şefkat etmeyip
Kıydın o nevcevâna edip kametin dütâh
Bilsin siyeh-derûn idigin cümle kâ'inât
Etsin kebûd iken nemedin dûd-ı dil siyah
Bir şemmedir bu vâkı'adan hâl-i Kerbelâ
Kerrûbiyân-ı arş bu zulme yeter güvâh
Tut dâmen-i sipihri hemân rûz-ı rusta-hîz
Mazlûm-ı bî-günâh idiğinde yok iştibâh
Bu mâcerâyı şerha-dil olsun yegân yegân
Tâ haşr kabrin üzre nümûdâr olan giyâh

Ey vâh ey birâder-i bâ-cân berâberim
Ey mâye-i hayât-ı dil-i derd-perverim

II

Yâ Rab ne merg olur ki za'f-ı mizâcı yok
Yâ Rab ne derd olur ki hergiz ilâcı yok
Derviş idin ki husrev-i mülk-i kemâl idin
Sultân idin ki ârzû-yı taht u tacı yok
Teslîm-i nakd-ı cân ile oldu işin tamâm
Düşdü yolun o kişvere kim gayrı bâcı yok
Nakd-ı hayâta eylemedin hergiz i'tibâr
Dünyâ metâ'mın nazarında revâcı yok
Sen mâhdan cüda bize bu âlem-i ferâh
Bir teng ü târ hücreye benzer sirâcı yok
Aslın egerçi hâk idi ammâ aceb bu kim
Hâki siyehle hîç zerin imtizâcı yok
Döndü vücûdun ol zer-i kâmil-ayâra kim
Hergiz mihekk-i tecrübeye ihtiyâcı yok

Ey vâh ey birâder-i bâ-cân-berâberim
Ey mâye-i hayât-ı dil-i derd-perverim

III

Dil hasretinle âşık-ı rûy-ı nezâredir
Cân u ciğer firâkın ile pâre pâredir
Hâk olsun encüm-i katarat-ı sirişkimiz
Çün kim sebep bu fîtneye hükm-i sitâredir
Sen gevher-i sadefçe-i cân u cihân idin

Bâlin ü bisterin ne için seng-i hâredir
 Kıydın karîn-i nâkes olup kendi kendine
 Şahsı kazâ bu meşgaleden hiç-kâredir
 Firdevs cilvegâhın ola gerçi kim bize
 Sensiz hayât dûzah u dûzah şerâredir
 Sâhil-nişîn-i sohbet idin hâliyâ tenin
 Sad-pâre fülk-i garka gibi bî-kenâredir
 Bir dürr-i bî-behâ-yı müşârü'l-benân idin
 Şimdi nişâne kabrine bir seng-pâredir

Ey vâh ey birâder-i bâ-cân-berâberim
 Ey mâye-i hayât-ı dil-i derd-perverim

IV

Derbendî-i fenâ ki şikest etdi mahmilin
 Dehlîz-i teng-hâne-i kûr oldu menzilin
 Bî-kişt ü kâr mezra'a-i rûzgâr idin
 Ey nâmurâd n'oldu ki merg oldu hâsılın
 Cismüm ki oldu dâhil-i sermenzil-i adem
 Kaldı reh-i firâkda kavm u kabâ'ilin
 Ol denli sür'at eyledi cemmâze-i ecel
 Kim lemhatü'l-basarda nihân oldu mahfilin
 Hayfa ki kaldı mahşere dâdın zamânedin
 Mazlumsun ki olmadı ma'lûm katilin
 Bir bahr idin eyledi mihr-i ecel serâb
 Bir gevher-i kemâl idi dâmân u sahilin
 Bir dürr idin ki dâğ idi reşginle şeb-çerağ
 Deldi zemâne mıskab-ı endûh ile dilin

Ey vâh ey birâder-i bâ-cân-berâberim
 Ey mâye-i hayât-ı dil-i dert-perverim

V

Saldın derûna tab-ı harâret firâk ile
 Yakdın cihânı nâ'ire-i iştiyâk ile
 İtlâf-ı nakdi ömr-i girân-mâye eyledin
 Yârân-ı bî-hakikat ü ehl-i nifâk ile
 Hayfâ ki oldu sohbet-i nâ-cins rehzenin
 Ma'ruf idün nihâyet-i hüsn-i vifâk ile
 Bin yılda rûzgâra gelir bir vücûd idin
 Gitdin hezâr hasret-i mâlâ yutâk ile
 Dest-i gelü-feşâr-ı ecel aldı dâmenin
 Şol haste gibi kim ola renc-i hunâk ile
 Dil çâk çâk-i el- ataş-ı deşti Kerbelâ
 Ten şarha şarha zemezme-i el-firâk ile
 Sen olmadıkça yerlere geçsin harâb olup
 Eyvân-ı çâr-rükn-i felek heft-tâk ile

Ey vâh ey birâder-i bâ-cân-berâberim
 Ey mâye-i hayâtı dili derd-perverim

VI

Sincâb iken hemîşe libâsın semûr ile
Pûşîde etdiler bedenin hâk-i kûr ile
Hâk-i siyaha kim kodular cism-i pâkini
San defn-i zulmet eylediler kabre nûr ile
Dâr u diyârın eyledin ey nâmurâd terk
Âhır bu hâkdân-ı fenadan mürur ile
Azürde-i libâs-ı perend ü harîr iken
Âmîzis eyledi bedenin mâr u mûr ile
Füşhat-serây-ı dehri koyup ülfet eyledin
Âhır mezîk-i hâkde ehl-i kubur ile
Dil-teng-i dâr-ı mihnet-i dünyâ idin tamâm
Meks eyle hâbgâh-ı ademde huzûr ile
Rûh-ı revân-ı pâkine ukbâda cilvegâh
Maksûre-i bihişt ola hûr u kusûr ile

Ey vâh ey birâder-i bâ-cân-berâberim
Ey mâye-i hayât-ı dil-i derd-perverim

VII

Bir lazha kim bu bezm-i fenâda dem eyledin
Tayy-ı bisât-ı kârgah-i âlem eyledin
Koydu biri birine bu mâtem felekleri
Kasd-ı harâb-kârî-i nüh-târem eyledin
Etdin salâ-yı nevha tarabgâh-ı âleme
Tecdîd-i resm ü kâ'ide-i mâtem eyledin
Gösterdin ol menin bize eksikliğin tamâm
Ey çarh-ı bî-vefâ-yı sitemger kem eyledin
Âh ey sürûr-ı sîne vü ey nûr-ı dîde âh
Rûz-ı neşâtımız şeb-i târ-ı gam eyledin
Tâk u revâk-ı arşa tezelzül verip tamâm
Çarhun da Nâ'ilî gibi kaddin ham eyledin

Ey vâh ey birâder-i bâ-cân berâberim
Ey mâye-i hayât-ı dil-i derd-perverim

9
SABÛHÎ

TERCÎ-İ BEND

Fe'ilatün Mefâ'ilün Fe'illin

I

Ey tılısm-ı hazîne-i envâr
V'ey muhît-i cevâhir-i esrâr
Ey zemîn ü zamâne maksûdu
V'ey güzîn-i netîce-i her-kâr
Sen seni bil ki mazhar-ı külsün
Sensin âyîne-i ruh-ı dil-dâr
Eyle halvet-sarây-ı hâssa duhûl
Gezme bîgâneler gibi zinhâr
Varlığıñ sedd-i râh-ı ma'nîdir
Varı yok eyle kim ola yok var
İ'tibâr-ı vücûda verme vücûd
Koma mir'at-ı dilde jeng ü gubâr
Çeşm-i hak-bîn-i pür-safâ kesb et
Nice bir gözde perde-i pindâr
Ayn-ı vahdetle kıl cihâna nazar
Bir görünsün gözüñe her ne ki var
Bir hakîkattir ey Sabûhî kamu
Aks-i mir'at-ı dîde vü dîdâr

Aşk u ma'sûk u âşık oldu yâr
Leyse fi'd-dâri gayruhu deyyâr

II

Aşk çün perdeden ıyân oldu
Mâsiva-yı Hudâ rihân oldu
Çekti uşşâkı mülk-i itlâka
Aşk minhâc-ı âşıkân oldu
Dîde-i âşıkıñ ziyâsı aşk
Hüsn-i dil-berde aşk ân oldu
Tâ bilindi hakîkat-ı eşyâ
Her varak defter-i beyân oldu
Zerre mihr-i cihân-fürûz oldu
Katre ummân-ı bî-Kerân
Zerreden tâ varınca hurşîde
Mazhar-ı zât-ı gaybdân oldu
Erdi Haktan nesîm-i vahdet-i zât
Pîr-i ham-geşte nev-civân oldu
Kâmil oldu tılısm-ı kenz-i vücûd
Cism-i hâkî karîn-i cân oldu
Nûşidenler Sabûhî câm-ı meyi
Kest ü bî-hûş-ı câvidân oldu

Aşk u ma'şûk u âşık oldu yâr
Leyse fi'd-dâri gayruhu deyyâr

III

Eger esfel egerçi a'lâdır
Mazhar-ı zât-ı pâk-i Mevlâdır
Perde olur egerçi Zâta sıfât
Görür ol kimseler ki bînâdır
Vech-i dil-ber nihândır ahvelden
Gerçi ol gün gibi hüveydâdır
Kimisini bu hayret almıştır
Kimi bu şûrişile şeydâdır
Cûy-veş kimi cüst ü cû eyler
Katre iken kimisi deryâdır
Kimi âşık olup kimi ma'şûk
Kimi Mecnûn kimisi Leylâdır
Dil-berân ol cemâle mazhardır
Âşıkân ol cemâle yağmadır
Gayrı yoktur vücûd vâhiddir
Kesrete aldananlar â'mâdır
Zâhiren her bir işte velî
Ey Sabûhî kamûsu yektâdır

Aşk u ma'şûk u âşık oldu yâr
Leyse fi'd-dâri gayruhu deyyâr

IV

Şâh-ı ma'nâ zuhûra çekti alem
Tuttu kevni sadâ-yı hayl ü haşem
"Künt ü kenz"iñ demi ıyân oldu
Kabladi kâ'inatı nûr-ı kadem
Nûr u zulmet çü imtizâc etti
Oldu mir'ât-ı vech(e) pâk-âdem
Yetti vuslat safâsına âşık
Oldu mahrûm olanlar ehl-i Harem
Ni'met-i vuslata salâ dendi
Her gedâya erişti nâz ü ni'am
Erişir menzil-i murâda yakîn
Şol ki merdâne kor bu yolda kadem
Cür'a-i câm-ı bezm-i vahdettir
Ehl-i aşka bu nükte-i mübhem
Bu hakâyıkdan añlamaz münkîr
Deyebilmez nedir dem-i Hâtemem
Sen Sabûhî anuñla bînâyım
Kande baksam anı görür dîdem

Aşk u ma'şûk u âşık oldu yâr
Leyse fi'd-dâri gayruhu deyyâr

V

Sâlikiseñ tarîk-i vahdete ger
 Dâmen-i aşkı tut odur rehber
 Kime sunulsa sâgarı aşkıñ
 Anı mest-i cemâl-i dil-ber eder
 Aşktır bir muhît-i a'zam kim
 Anuñ emvâcıdır nukûş-ı suver
 Aşk bir zâttır velî her dem
 Niçe biñ kisvetile cilve eder
 Gâh îmân olur gehî inkâr
 Geh Birâhim olur gehî Âzer
 Gâh dervîş olur gehî sultân
 Gâh Dârâ olur geh İskender
 Gâh envâr-ı Ahmed-i ümmî
 Gâh esrâr-ı sîne-i Haydar
 Geh olur nâtık-ı suhan-ârâ
 Gâh nutk-ı Sabûhî-i kemter
 Görmege her libâsile anı
 Ey Sabûhî kanı bir ehl-i nazar

Aşk u ma'sûk u âşık oldu yâr
 Leyse fi'd-dâri gayruhu deyyâr

10
ŞEHRÎ

TERCÎ-BEND-İ DER-NA'T-I HABÎB-İ HUDÂ VÜ
GÜZÎDE-İ ENBİYÂ MUHAMMED MUSTAFÂ
SALLA'LLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fa'ûlün

I

Ey Nâsıh -i hükm-i köhne- edyân
V'ey dîn-i cedîdine viren şân
Ey mûcib- i hulk u mazhar-ı Hak
Memnûnumdur vücûb u imkân
Çekdün kalem-i yegânen ile
Ser-defter-i şirke hatt-ı butlân
Ey âlem-i nûr u nûr-ı âlem
Hem âyinesin hem âyinedân
Hallâk-ı münevverât-ı evvel
Nûr-ı nübüvvetün itdi tâbân
Ol nûr-ı kinâre-i ilimden
Âğuş-ı ayinde oldı rahşân
Âğuş-be-âğuş eyledüm seyr
Ey kurre-i ayn-ı cümle a'yân
Saldun melekût u mülke pertev
İtdün kıdemi hudûsa hayrân
Sen olmasan ol "Künûz-ı Mahfî"
İtmezdi cevâhirin nümâyân

Şânunda buyurdu îzîd-i pâk
Levlâke lemâ halakte'l-eflâk

II

Ey neşve-i evvel-i irâdet
Perverde-i ağuş-ı hidâyet
Sensin o peyem-ber-i be-hak kim
Eyler seçer ü meder şehâdet
İsbât-ı nübüvvetünde el-hak
Yok mu mu'cizüne had ü nihâyet
Erbâb-ı dile delîl-i kâti
Kur'ân-ı Azîm ider kifâyet
Ey şâh-ı melâ'ike-asâkir
V'ey sâhib-i seyf-i berk-hiddet
Bu âlem-i mülke eyledükde
Dârü'l-melekût dan azîmet
Eflâk degül süzergesinde
Ey hâdî-i güm-rehân-ı ümmet
Nûrdan mevzû-ı tûdelerdür
Kim oldı mürûruna alâmet
Mülk ü melekût-ı mâ-verâsın
Ol sâni-i bî-şerîk u âlet

Manzûr-ı serîfün itdi cümle
Tekrâr idüp hitâb-ı izzet

Şânunda buyurdı Îzîd-i pâk
Levlâke lemâ halakte'l-eflâk

III

Ey mu'cize-gûy u mu'cize-sâz
Allâh ekber nedür bu i'câz
Kim eyledi tâ'ir-i hudûsun
Pervâzgâh-ı kıdemde pervâz
Ey sırr-ı hakîkatü'l-hakâyık
Sübhâne'llah nedür bu i'zâz
Kim tâc-ı nübüvvet ile oldun
Mâbeyn-i ulû'l-azm ser-efrâz
Ger berk-i zuhûrun olmasaydı
Hirmengehine şerâre-endâz
Bulurdu reh istirâk-ı sem'a
Dîvân-ı racîm-i kâhin-enbâz
Mesmû'-ı çihâr-yârün oldı
Ahcârdan emrûn ile âvâz
İlhâm-ı cevâmi'ü'l-kelimle
Kıldum bülegâ-yı dehri i'câz
İtsen n'ola ey muhâtab-ı Hak
Kevneyne vü fîhi-mâsına nâz

Şânunda buyurdı Îzîd-i pâk
Levlâke lemâ halakte'l-eflâk

IV

Ey garka- be-nûr-ı hubb-i Mevlâ
Dil-hâh-ı Hudâ-yı zîr ü bâlâ
Olmasa cebîn-i Bü'l-beşerde
Envâr-ı şefâ'atün hüveydâ
Olmazdı sücûd-ı Tevbenâki
Makbûl-i Cenâb-ı Zât-ı yek-tâ
Ger mücid-i âlem itmeseydi
Aslâb-ı Halîli nutfene câ
Olur mıydı hayl-i enbiyâda
Yâ dost nidâsına münâdâ
Eylerdi tecellîye tahammül
Ger hükmüni yâd ideyidi Mûsâ
Zikr itmese menziline ismün
Mu'ciz-dem olur mıydı Mesîhâ
Esmâ-i gürûh-ı enbiyâya
Sensin ezel ü ebed müsemmâ
Zühriyye-i hâtemün o demde
Mümzî-i kazâ ki itdi imzâ

Şânunda buyurdı izîd-i pâk
Levlâke lemâ halakte'l-eflâk

V

Na'tun nice kâbil itmek imlâ
Sığmaz bu ibârete o ma'nâ
Olmış tatalum güşâde-âgûş
Âgûşî-i mevc olur mı deryâ
Vassâfı Hudâ olan vücûdun
Kim vasf-ı şerîfin ide icrâ
Bu bî-edebâne fikre bâ'is
Hep Şehrî-i bî-edebdür ammâ
Bir mest-i harâb-ı ma'siyetdür
Ol yolda vücûdın itmiş ifnâ
İster ki ide sabâh-ı mahşer
Ser-şâr-ı şefâ'atünle ihyâ
Ser-mestî-i şefkatünle ol dem
Feryâd iderüm vâ-şefî'â
Ben bülbül-i na'tunam ne ister
Benden bir âlây azâb-peymâ
Bir nağme-serâna söz mi geçmez
Ey gül-bün-i bî-hazân-ı Mevlâ

Şânunda buyurdı İzîd-i pâk
Levlâke lemâ halakte'l-eflâk

2.2. XVIII. YY. TERCÎ-İ BENDLER

11

AHMED SÂDİK ZÎVER
NAZÎRE BE-TERCÎ-İ BEND-İ RÂMİZ PAŞA
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Derûnım hastesinde yok nefes bir âhdan gayrı
 Acır yok bu dil-i mecrûha hayf ü vâhdan gayrı
 Döner yok rûz u şeb başımda mihr ü mâhdan gayrı
 Bulunmaz vakt-i ârâmım gam-ı bî-gâhdan gayrı
 Baña kimse ısınmaz âteş-i cân-gâhdan gayrı
 Yanar âdem bu hâle çâre ne eyvâhdan gayrı
 Mekânım yok cefâ semtindeki dergâhdan gayrı
 İrâdım kalmadı pîr-i dil-i âgâhdan gayrı
 Görünmez çehre-i ümîd ye's-i câhdan gayrı
 Misâfir konmadı hânemde gird-i râhdan gayrı

Garîbim bîkesim yokdur enîsim âhdan gayrı
 Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan gayrı

II

Siyeh mest-i humârım neş'e-i ikbâl-i hâletden
 Yapılmak kaydı yoğiken harâb oldum kedûretten
 Şikest olmuş gören mînâ-yı kalbim seng-i mihnetden
 Olurdu eşk-rîzân sâgar-ı çeşm-i mürüvvetten
 Ne hem-dem var ne sâkî ihtimâl-i havf u dehşetten
 Gelür yok meclis-i âfâka rindân-ı muhabbetden
 Ne keyfiyyet bu kim gelmez dimâga bûy-ı işretten
 Nevâ yok sâz-ı âlemde bir âheng-i meserretten
 Garîb âvâre düşdüm hayf kim vâdî-i râhatden
 Bu hâlim görse ahbâbım baña ağıldı rikkatden

Garîbim bîkesim yokdur enîsim âhdan gayrı
 Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan gayrı

III

Soğuk sözlerle âlem gönlümü cândan soğutdurdu
 Baña sayf u şifâyı germ ü serd-i dehr unuttırdı
 Rutûbet kesbine sayım baña kânım kurutturdu
 Ağız tâdı gelür belki ümîdi zehr yutturdu
 Cefâ bezminde bir matrab nevâ-yı âhı tutturdu
 Tufeyl-i hâtırı gehvâre-i gamda uyutturdu
 Zamân-ı râhatı hengâme-i mihnet unutturdu
 Sımât-ı vaslde gerdûn baña hicrânı yutturdu

Garîbim bîkesim yokdur enîsim âhdan gayrı
 Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan gayrı

IV

Gezüp pervâzda şimdi hümâ-veş âşiyânım yok
 Kanâdı altına alur efendim sâye-bânım yok
 Hevâ-dâr ol baña yâ Hakk bu menzilde nişânım yok
 Okum atdı yayım basdım diyecek pehlivânım yok
 Per ü bâlim yakup pervâne-veş âh u figânım yok
 Sitem-kâra yanup yakılmağa tâb ü tüvânım yok
 Bu cebrî meskenetden i'tizâle bir mekânım yok
 Dil-i mahzûnıma eyler tesellî bir civânım yok
 Benim n'oldığımı âlem bilür râz-ı nihânım yok
 Hudâ şahid bu kavlim mâ-sadak hâle yalânım yok

Garîbim bîkesim yokdur enîsim âhdan gayrı
 Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan gayrı

V

Yed-i kudretle dil vîrânesin ta'mîr kıl yâ Rabb
 Şeb-i bahtım çerâg-ı lutf ile tenvîr kıl yâ Rabb
 Gınâ-yı kalbimi ihsân ile dil-seyr kıl yâ Rabb
 Baña az vakt içinde ni'metiñ teksîr kıl yâ Rabb
 Gül-i eş'ârımı Firdevsîye tanzîr kıl yâ Rabb
 Riyâz-ı kalbi mânend-i cinân teşhîr kıl yâ Rabb
 Vusûlüm menzil-i âmâlîme çün tîr kıl yâ Rabb
 Bu gurbet çilesiniñ müddetin taksîr kıl yâ Rabb
 Giriiftâr olduğım derd-i gama tevbîr kıl yâ Rabb
 Virüp sıhhat haberler Zîveri tebşîr kıl yâ Rabb

Garîbim bîkesim yokdur enîsim âhdan gayrı
 Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan gayrı

12
AYINTABLI AYNÎ

MERSİYE VÜ TÂRİH-İ ŞEHÂDET-I SULTÂN
SELÎM HÂN-I HULD-ÂŞİYÂN

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Aksine devr eylesün şimden gerü çerh-i anîd
Âsumân geçsün zemîne encüm olsun nâ-bedîd
Ebr-i zulmetde kalup gün görmesün eyyâm-ı îd
Mâtem itsün karalar giysün şeb-i Kadr-i sa'îd
Mâh-ı tâbân olmasun mihr-i felekden müstefîd
Bulmasun fer âfîtâb-ı matla-ı subh-ı ümîd
Kalb ola dûd-ı siyâha pertev-i nûr-ı sefid
Atlas-ı çerh-i kühen-sâl olmasun aslâ cedîd
Ceyb ü dâmân-ı şafak pür-hûn ola ahd-i medîd
Âh u feryâd eylese âlem degül emr-i ba'id

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

II

Âteşe yansun gül-i gülzâr-ı dehr-i bî-vefâ
Bülbül-i sûzânuñ olsun lânesi dûzah-nümâ
Sînesinden lâlenüñ dûr olmasun dâğ-ı cefâ
Sünbülü dûd-ı siyâh-ı gamda kalsun dâ'imâ
Harmen-i ezhârı ihrâk eylesün berk-i belâ
Kül ocağında semender âşiyân tutsa revâ
Ola berg-i erguvân şeh-bâl-i kaknûs-ı kazâ
Her giyâh-ı sebz olup bir germ-i şeb-tâb-ı fenâ
Cümle üşkûfeyi murg-ı ne'âm itsün gıdâ
Olsun etfâl-i çemen kül öksüzi ser-tâ-be-pâ

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

III

Âh kim oldu şehîd ol şâh-ı memdûhü's-sıfat
Mâtemiyle hep ciger-sûz oldu ehl-i şeş-cihât
Ağladı gehvâre-i hasretde gılmân u benât
Yakasın çâk itdi âbâ yoldı saçın ümmehât
Akdı birden çeşme-sâr-ı çeşm-i halk-ı kâ'inât
Oldı zehr-âmîz eşk-i şûrdan mâ-i hayât
Kaldı hep neşv ü nemâdan yek-ser eşcâr u nebât
Nice âh itmez bu hâle merd olan ey nîk-zât
Hâsılı bir hâle girdük istedi herkes memât
Giryeden insân içinde kalmadı sabr u sebât

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

IV

Çünkü ol şâh-ı cihân itdi bu dünyâdan sefer
 Âh u feryâd eyledi gökde melek yirde beşer
 Çerh-i atlas itmede çâk-i girîbân her seher
 İhtirâk itdi felekde ahter-i mâtem meger
 Yandı yakıldı nücûm-ı âsumân hep ser-te-ser
 Âfitâba bu marazdan sarılık itdi eser
 Mâh-ı nev her ay başında böyle bir za'fi çeker
 Zühre saçın yoldı kaldı ebr-i zulmetde kamer
 Kehkeşân bu derd ile ipden kuşanmışdur kemer
 Rûz bî-fer kaldı şeb giydi siyehden câmeler

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

V

Gitdi ol şâh-ı şehîd ü hân-ı mazlûm âh âh
 Gitdi ol fahr-ı mülûk-i âl-i Osmân vâh vâh
 Gitdi ol hâkân-ı azîm hazret-i zillu'llâh
 Gitdi ol sultân-ı âlem dâver-i kişver-penâh
 Gitdi ol Iskender-i devrân adâlet-dest-gâh mihri
 Gitdi ol mihr-i sipihr-i saltanat encüm-sipâh
 Gitdi ol şâhen-şeh-i Dârâ-haşem Cemşid-câh
 Gitdi ol kutb-ı dil-âgeh hüsrev-i pür-intibâh
 Gitdi ol Mehdî-i vakt ammâ benüm hâlüm tebâh
 Âlemüñ kopdı kıyâmet başına bî-iştibah

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

VI

Yirde esnâf-ı beşer gökde sürûşân ağladı
 Sâbit ü seyyâreler hürşîd-i rahşân ağladı
 Ra'd u berk u berf ü yahce ebr ü bârân ağladı
 Berg ü bâr eşcâr u bâğ ezhâr u bostân ağladı
 Bülbül ü gül kumrı vü serv-i hırâmân ağladı
 Subha dek pervânelerle şem-i sûzân ağladı
 Murg u mâhî mâr u mûr u cins-i hayvân ağladı
 Mescid ü büt-hânedede gebr ü müselmân ağladı
 Bahr u ber kûh u hacir dest ü beyâbân ağladı
 Bûd u nâ-bûd-ı cihân kevn ü mekân kan ağladı

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

VII

Bir şeh-i gâzî-mücâhid fî-sebîli'llâh idi
 Bir hıdîv-i Cem-haşem Rüstem-vegâ Cem-câh idi
 Bîm-i kahrından adûnuñ kâri âh u vâh idi
 Nâzım-ı kânûn u devlet ceşş-perver şâh idi

Meslegi ser-menzil-i şer'e varur şeh-râh idi
 Aña tâbi olmayanlar bir alay güm-râh idi
 Âsumân ol şâh-ı âlî-rütbeye dergâh idi
 Pâs-bân-ı taht-ı bahtı âfitâb u mâh idi
 Bir kerâmet-pîşe sâhib-hâl ü dil-âgâh idi
 Hâsılı bir kutb-ı devrân ârif-i bi'llâh idi

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

VIII

On tokuz yıl pâdişâhlık itdi ol şâh-ı güzîn
 Lutf ile kıldı cihânı kâm-rân u kâm-bîn
 Eyledi ihlâs ile celb-i kulûb-ı ârifîn
 İzdi sıdk-ı cân ile çok hizmet-i Dîn-î mübîn
 Buldı fer devrinde mihr-i şer-i Fahrü'l-mürselîn
 Oldı hayfâ tâc u tahtı terk idüp uzlet-nişîn
 Kaldı on dört ay şeb-i firkatde giryân u enîn
 Şükr-i Yezdân eyleyüp oldu ibâdetde mekîn
 Zat-ı pâki oldu âhir gevher-i genc-i zemîn
 Hak Te'âlâ kabrin itsün ravza-i Huld-ı berîn

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

IX

Sâgar-ı dilde şerer-pâş olmada her bir habâb
 Bezm-i gamda dil kebâb oldu gözüm yaşı şarâb
 Oldı bu tennûr-ı tûfân-hîz-i çeşmüm âb u nâb
 Nâr-ı gam sâkî olup laht-ı ciger nukl-ı azâb
 Eyledüm âh u enini nağme-i çeng ü rebâb
 Nare-i mestânemüzdür hây u hûy-ı ıztırâb
 Her müjem dest-i nigâh-ı gamda nây-ı şu'le-tâb
 Sîne-i sûzânım oldu def-zen-i pür-iltihâb
 Hayf kim oldum humâr-ı ye's ile hâne-harâb
 Âteş-i firkatde cân rakş-âver-i pür-piçtâbâ

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

X

Ol vücûd-ı nâzenîn tâbût içinde gark-ı hûn
 Vaz idüp seng-î musallâya ricâl-i Enderûn
 Kıldılar ol şâh-ı mağfûruñ namâzın müslimûn
 Hep şehid göçdigin itdi şahadet hâzırûn
 Fâtiha-hân oldu rikkatle cemâ'at ez-derûn
 Arşa çıkdı nâle-i "inne ileyhi irciyn"
 Menzil-i kabre figân u âhlardur reh-nümûn
 Kalmadı nev-i beşerde giryeden sabr u sükûn
 Bayılıp çok kimse oldu hayretinden ser-nigûn
 Genc-i mihnetde muhibbânı olup zâr-ı zebûn

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XI

Âh elüñden ey felek senden kime şekvâ idem
Başuma yakup haşîri âh ile da'vâ idem
Sûziş izhâr eyleyüp dehri cahîm-âsâ idem
Cûy-bâr-ı dîde-i gam-dîdemi icrâ idem
Ağlamakdan âlemi müstağrak-ı deryâ idem
Eyleyüp çâk-i giribân derdimi ifşâ idem
Ser-nüviştüm ketb idüp mecmu'a-i kübrâ idem
Hûn-ı çeşmümle varup bir arz-ı hâl imlâ idem
Kutb-ı devrân pâdişâh-ı vakte ben atâ idem
Ayniyâ dâğ-ı dil-i sûzânımı imza idem

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XII

Ey hudâvend-i azîmü'ş-şân u Behrâm-intikâm
V'ey şenen-şâh-ı mükerrem dâver gerdûn-makâm
Öyle giryânem ki gülmem ömrüm olunca tamâm
Öyle mahzûnem ki şad olmam ilâ-yevmi'l-kıyâm
Eyledüm âfâkı pür-hûn ağlamakdan şubh u şâm
Encüm-âsâ çeşmüme uyku harâm oldu harâm
Sâkî-i devrân elinden içdigüm gamdur müdâm
Bazm-i gamda haşre dek almaz dimâgum bûy-ı kâm
Eyledüm ben âh u feryâd itmegi çün iltizâm
Mâtem itsün ağlasun yansun yakılsun hâs u âm

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XIII

Ey mülûkuñ a'zamı şâhen-şeh-i kişver-sitân
V'ey cihânuñ pâdişâhı hüsrev-i Cemşîd-şân
Bir oñulmaz derde düşdüm çâresi yok el-emân
Başuma seng-i belâ yağmakda rûzân u şebân
Berk-ı âhum âteş-efşân-ı cihân hâlüm yaman
Sîne sûzân dide giryân dil perîşân-ı figân
Her müjem deşt-i nigâhda bir mugaylân-ı nihân
Cism ü cânım âteş-i hasretde biryân her zemân
Lerze-nâk oldu figanumdan zemîn ü âsumân
Eyledüm bu matla'ı şeb-tâ-seher vird-i zebân

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XIV

Ey şeh-i mülk-i adâlet hân-ı mahmûdü'ş-şiyem
V'ey hıdîv-i muhterem sultân-ı memdûhü'l-ümem

Mâlik-i mülk-i vilâyet sâhib-i seyf ü kalem
 Pâdişâh-ı heft-kışver hüsrev-i ferruh-kadem
 Behmen-i kal'a-güşâ Afrâsiyâb-ı Cem-haşem
 Şaf-der-i encüm-sipeh hâkân-ı İskender-âlem
 Erd-şîr-i şîr-efgen dâver-i Rüstem-hadem
 Şâh-ı efser-bahş-ı sultân-ı Arab hân-ı Acem
 Mehdî-i sâhib-kırân u Kahramân u pür-himem
 Gam degüldür çeşm-i âlem kan dökerse dem-be-dem

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XV

Ey cenâb-ı şehriyâr u kâm-kâr-ı rüzgâr
 V'ey cihân-bân-ı zemân sultân-ı gerdûn-ıktidâr
 Âsitânuñla ider çerh-i mu'allâ iftihâr
 Eylemişdür kudsiyân dergâhuñı cây-ı karâr
 Âfitâb-ı bahtun olmuş âleme pertev-nisâr
 Nûr-ı feyzüñden olur şubh-ı sa'âdet aşikâr
 Şem-i bezm-i enverüñden mâl u encüm tâb-dâr
 İrişür cünd-i melâ'ik saña rûz-i kâr-zâr
 Giryeden hâli degül bu hüzn ile ebr-i bahâr
 Mihr ü meh ser-geştedür bu derd ile leyl ü nehâr

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XVI

Ey fûrûğ-ı âfitâb-ı âsumân-ı taht u tâc
 V'ey adâlet-pîşe şâhen-şâh-ı Fârûkî-mizâc
 Devr-i adlûñde iderler âb u âteş imtizâc
 Cem olurlar her gece pervâne vü nâr-ı sirâc
 Ahz idüp sâ'ir düvelde zûr ile bâc-ı harâc
 Sen bu dîn ü devlete virdüñ nizâm u ibtihâc
 Heybetüñden çölde şîri sıtma tutmuş nâ-mizâc
 Tab'uña isnâd ile mir'ât-ı İskender zücâc
 İltifâtuñla kumâş-ı ma'rifet buldı revâc
 Ey tabîbüm yâre-i sînem kabûl itmez ilâc

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XVII

Ey mülûkuñ emcedi şâhân-ı dehrüñ alemi
 V'ey cemi-i rûy-ı arzuñ pâdişâh-ı mülhemi
 Keşf ü ilhâm u kerâmetle pür itdüñ âlemi
 Olsalar irşâd iderdüñ Bâyezîd ü Edhemi
 Çeşm-i âlem görmedi sen gibi şâh-ı melhemi
 Dergeh-i lutfuñda der-bân eylemezsüñ Hâtemi
 Bir ser-i engüşt ile mağlûb idersüñ Rüstemi
 Hükmi cân-bahşuñ ider tiryâk-ı zehr-i erkümü

Nutk-ı dârû-yı şifâ-sâzuñ ider sükker semi
Çekdiler tîg-ı Yezîdi seyf-i İbn-i Mülcemi

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XVIII

Ey gül-i gülzâr-ı dîhim ü serîr-i saltanat
V'ey hümâ-yı evc-i devlet şâh-ı vâlâ-menkabet
Âsumân-mesned mu'allâ-câh kerûbî-sıfat
Menba-ı ayn-ı kerâmet kân-ı lutf u mekremet
Evc-i ikbâlûñ hümâya âşiyân-ı meymenet
Saña mahsûs u müsellemdür nizâm-ı memleket
Kalmamışdur dergehüñden gayrı cây-ı ma'delet
Tab-ı sâfuñ mekteb-i ilm ü kemâl ü ma'rifet
Devletüñde ehl-i ilm erbâb-ı irfân mültefet
Yok imiş anlarda îmân u diyânet merhamet

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XIX

Ey fûrûg-ı mihr-i şevket sâye-i Rabb-ı Mecîd
V'ey hıdv-i ma'delet-güster cihân-bân-ı reşîd
Sen tûfeng atup nişân urdukda ber-vefk-ı şedid
Rûh-ı Behrâm eyledi tahsîn bî-güft ü şinîd
Şeyh ü Vassâf itseler hıdmet saña ahd-ı medîd
Hattuña inşâña taklîd eylemek emr-i ba'id
İtmede şâhân-ı âlem bâb-ı lutfuñdan ümîd
Senden öğrenşün kemâl-i rüşdi Hârûnü'r-Reşîd
Oldı bu mısra dan târîh-i fevti müstefîd
"Dâver-i âlem Cenâb-ı Şeh Selîm oldu şehîd"

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XX

Ey şehân-ı âleme bûs itdiren pâ-yı semend
V'ey iden gam mülkine arz-ı adûdan kûy u kend
Tâb-ı kahr u lutfuñ eyler bahrı âteş zehri kand
Eşkîyâ kim devr-i adlûñde olur mı behre-mend
Hâtif-i gayb u zaferden geldi bir savt-ı bülend
Vâlid-i cennet-mekânüñ eyledi fahr-ı levend
Saat-ı nazlûmuñ itdüñ kâtilânın ahz u bend
Pâyma zencîr urdu-boynına takduñ kemend
Başar-kesdüñ cihâna virdi tîgun nush u pend
Bir gaza itdüñ ki rûh-ı Murtazâ kıldı pesend

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XXI

Hak Te'âlâ ömr ü dîn ü şevketüñ müzdâd ide
 Kalbüñ mesrûr idüp düşmenlerüñ nâ-şâd ide
 Leşkerüñ mansûr idüp iklîmüñi âbâd ide
 Devlet-i ser-keşleri fermânuña münkâd ide
 Berk-ı kahruñ mülk-i a'dâyı yakup berbâd ide
 Bîm-i tig-ı cân-sitânuñdan adû feryâd ide
 Sen gazâ itdükçe cünd-i kudsiyân imdâd ide
 Kanda azm itseñ seni Hızır-ı nebî irşâd ide
 Tigüñi her demde nabz-ı devlete fassâd ide
 Kûr olup ehl-i şekâ sâ'illigi mu'tâd ide

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XXII

İşte budur Hak Te'âlâdan ricâ vü mültemes
 Ehl-i İstanbul'a muhtâc olmasun kes bir nefes
 Bir süri dünyâ-perest ikbâle cân virmiş teres
 Olmadı bir kimse imdâda gelüp feryâd-res
 Ol gül-i ra'nâyı pâ-mâl itdi hayfâ hâr u has
 Yok mıdur cân kurtaran âdem diyü çok virdü ses
 Sâr-bân-ı mevt asmış üştür-i ömre ceres
 Kesdi cânından ümîd Allâh bes bâkî heves
 Uçdı murg-ı rûhı bâğ-ı cennete kaldı kafes
 Kalmamış dünyâda asla rahm u şefkat sözi kes

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
 Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

13
BİRRÎ

TERCÎ-İ BEND

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'iün

I

İtimât etme sakın çarh-ı kühen nâ-pây-dâr
Düşdi her bir devrde hâke nice âli-tebâr
Mihri seyr eyle kemâl-i rif'ate garrâlanur
Kılmada devr-i felek lâ-büdd zevâlin âşikâr
Kıl nazar kim serv-i ra'nâ oldugıçün ser-firâz
Başına toprak saçup şiddetler eyler rüzgâr
Bir muhalif rüzgâr ile olur kâri tamâm
Şevket-i gül-zâr-ı dehr ey dil degüldür ber-karâr
İbret al hâlî degül fark-ı serinde sâ'ika
Kibr idüp sengîn-i dil olmağla kûh-ı pür-vekâr
Âlemün ikbâli tev emdür gönül idbâr ile
Devlet u dünyâ-yı dün olmaz sezâ-yı iftihâr
Söylenür darb-ı mesel olmuş bu beyt-i bî-misâl
Habbezâ bir ehl-i dil kılmışdur ânı yâd-gâr

Nakş-ı devlet ber-karâr olmaz misâl-i dest-mâl
Câhe mağrûr olma müftî vak'asından örnek al

II

Bir teemmül eyle n'oldı hâl-i müftî-ül-enâm
Âlemi nâmı tutup bu leşker ahvâli nizâm
Nice müftî kim uluvvi şân ile olmuş idi
Bir zamân imzâ-yı fetvâsı Süreyyâ intizâm
Kerr ü ferr ile bulup mihr u meh-âsâ iştiyhâr
Söylenirdi nâmı bu elkâb ile subh u şâm
H'âce-i dâne-yı Sultân-ı ekâlim-i cihân
Mazhâr-ı envâr-i Feyzullâh-ı ser-hayl-i kirâm
Dergehinde çok du'â gûyâ ne devlet var idi
Olmış idi âsitân-ı mültecâ-yı hâs u âm
Böyle iken devletin bergeşte kıldı devrânun
Ba'is olmuşdur zevâline kemâl-i ihtişâm
Pes müverrihler didiler temm istidrâce
Fi1-hakîka oldı bu târihde kâri tamâm

Nakş-ı devlet ber-karâr olmaz misâl-i dest-mâl
Câhe mağrûr olma müftî vak'asından örnek al

III

Var mı bir ruhsâre kim hatt-ı siyeh-fâm olmaya
Dehr içince kankı gün gördük ki ahşâm olmaya
Var mı dur bu sayd-gende dâne kim ey murg-ı dil
Mâverâsında ânuñ elbette bir dâm olmaya
Var mıdur bir mâl ü mülk ey h'â ce bu âlemde kim
Âkıbet ârâyış-ı kırtâs-ı kassâm olmaya

Matbahında her bir kahruñ aceb insân için
 Var mıdur bir ni'meti kim nikmet encâm olmaya
 Devlet-i ikbâli değmez mihnet-i idbârına
 Alemün hâlin görüp kim der ki ilzâm olmaya
 Halk için ibret yeter müftî-i dehrüñ vak ası
 Kimse böyle mübtelâ-yı derd ü âlâm olmaya
 Levh-ı pîşânîsine yazmış kalem bir nüsha kim
 şerh olinsa bin sene bir harfî itmam olmaya

Nakş-ı devlet ber-karâr olmaz misâl-i dest-mâl
 Câhe mağrûr olma müftî vak'asından örnek al

IV

Rüzgâr evvel bu bâğun güllerin handân ider
 Sonra bir bâd eyleyüp- bülbüllerin giryân ider
 Ser-güzeşt-i müftî-i maktûl ânuñ tanzîridür
 Ol ser-encâm ey dil Eflâtûnı da hayrân ider
 Gark-ı hûn itdi kaza tîğı vücûdın hem-çü gül
 Zümre-i ahbâbı bülbüller gibi efğân ider
 Hep olup evlâd u insânı sadef-veş sîne-çâk
 Çeşm-i terden her biri dür-dâneler galtân ider
 Bü'l-aceb kim olmayup hâküster ol mihnet-keşân
 Nâr-ı sûzân-ı gamı dilde nice pinhân ider
 Tağlar itmez tahammül böyle bâr-ı mihnete
 Özge hikmet kim bu zaf-ı cism ile insân ider
 Kıymet-i nutk derd-i Bârî bilüp ârif olan
 Her sözün ehl-i dilüñ mengûş-ı gûş-ı cân ider

Nakş-ı devlet ber-karâr olmaz misâl-i dest-mâl
 Câhe mağrûr olma müftî vak'asından örnek al

V

Râyic olmaz her zamân nakd-i temennâ böyledür
 Ağlama ey h^vâce kim ümmîd-i dünyâ böyledür
 Ser-nigûn sâgar nice hâli olursa Bârdan
 Bî-vefâlıkda hemân bu çarh-ı mînâ böyledür
 Sanmasun cây-ı selâmet kimse bu menzil-gehi
 Gam elem her gûşesi dünyâ ser-â-pâ böyledür
 Bir aceb bîmâr-hâne bu cihân ey hasta dil
 Derd derd üzre olur bunda müdâvâ böyledür
 Macerâ-yı müftî-i devrânı gör ey bî-haber
 İktizâ-yı hikmet-i Rabbü te'âlâ böyledür
 Sırr-ı takdîri bilen ârif düşüp hâmûş olur
 Hiç dimez bir şey için şöyledür ya böyledür
 Levh-ı dilden nokta-i hâyı seki var hak it hemân
 Böyledür el-hâsıl ey gâfil bu ma'nâ böyledür

Nakş-ı devlet ber-karâr olmaz misâl-i dest-mâl
 Câhe mağrûr olma müftî vak'asından örnek al

VI

Rûzgârın devletiyle nice âdem şâd olur
 Hâne-i ikbâlinüñ bünyâdı çün ber-bâd olur
 Câhına mağrûr olan lâ-büdd düşüp gam-ı câhına
 Mihneti bâdî-i şâdî-i dil-i hassâd olur
 Gafletinden ey olan üftâde-i câh-ı ümîd
 Saña bîçâre olursa ye'sden imdâd olur
 Eylesün bûy-ı vefâ ümmîdini bu bâğdan
 Andelib-âsâ nasîbüñ nâle vü feryâd olur
 Masraf eylesen bekâ mülkine fânî maliñi
 كزلا يفتنه den iz'âf ı saña îrâd olur
 Câmîna azar virdikçe görürsin nef'anı
 Pes zebân-ı pend hemçün âlet-i fessâd olur
 Hoş nasîhatdür bu beyt-i eblaguñ mazmûnı kim
 Gûş-ı hûşiyle anı işgâ iden irşâd olur

Nakş-ı devlet ber-karâr olmaz misâl-i dest-mâl
 Câhe mağrûr olma müftî vak'asından örnek al

VII

Hâme-i Birrî kılup ruhsâr-ı evrâk-ı siyâh
 Câ-be-câ çıkdı beyâza hasb-ı hâl-i ehl-i câh
 Kalmadı tafsîle hâcet bildük icmâlîñi hep
 Ehl-i dünyânun gurûr-ı câh ile hâlî tebâh
 Devlet-i dünyâyı neylersin ki ol bâkî degül
 Şevket-i ukbâyı gör devlet odur bî-iştibâh
 Komayup elden dür-i şeh-vâr-ı istiğfârı var
 Sâhile vâsıl ol ey müstağrak-ı bahr-ı günâh
 Çarhdan döndürmişümdür göñlümi olmaz aceb
 Hân-kah-ı Mevlevî-i Rûmî kılsam cilve-gâh
 Bir şehinşâh-ı vilâyetdür ki olmuşdur ânuñ
 Her sedâyı âsitânı bir şeh-i sâhib-külâh
 Hâsılı ey ehl-i câh agâh ol erbâb-ı dil
 Deylet-i dünyâya kılmaz iltifât ile nigâh

Nakş-ı devlet ber-karâr olmaz misâl-i dest-mâl
 Câhe mağrûr olma müftî vak'asından örnek al

14

DÂNİŞ MEHMET EFENDİ

DÎVÂN-I DÂNİŞ EFENDİ DÎVÂN-I BELÂGÂTINDAN
DÂNİŞ-Î NÜKTEDÂN BÎSMİLLAHÎRRAHMÂNİRRAHÎM

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Leşker-i mihnet hücûm itdi dil-i nâ-şâdîma
Gerdiş-i çarh-ı felek kasd eyledi ber-bâdîma
Pençe saldı şîr-i gam cân-ı elem mu'tâdîma
Mâye-bahş oldı havâdis âh-ı âteş-zâdîma
Cûş-ı seyl-âb-ı sitem virdi hâlel bünyâdîma
Olmuşum mahsûr-ı gam yok bir gelür imdâdîma
Bilmezim rûz-ı ezel gam mı yazılmış adîma
Âh bir kez vâkıf olsam hikmet-i îcâdîma
Kimse mi'mâr olmadı kalb-i harâb-âbâdîma
Ye's pey-der-pey şitâb eyler mübârek-bâdîma

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdîma
Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş feryâdîma

II

Zât-ı pâkiñdir cihânı hiçden var eyleyen
Hâke temkîn-bahş olub eflâki devvâr eyleyen
Asl-ı vâhiddin bu deñlü fer'i izhâr eyleyen
Bir güneşden bunca zerrâtı bedîdâr eyleyen
Aslı mahcûb eyleyüb fer'i nümû-dâr eyleyen
Zerreyi nâ-ber-karâr mihr(i) envâr eyleyen
Kalb-i ehl-i aşkı gevher-rîz-i esrâr eyleyen
Katreyi bir lutf ile deryâ-yı zehhâr eyleyen
Dehrden cân u dilim tâ böyle bîzâr eyleyen
Halkdan nermîd idüb derd ile nâ-çâr eyleyen

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdîma
Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş feryâdîma

III

Kalbimi bir iş mi ihsânîla mesrûr eylemeñ
Bir nazarla öyle biñ virâne ma'mûr eylemeñ
Feyzine nezdîk idüb ağyârdan dûr eylemeñ
Sînemi hüznüñle bir kâşâne-i sûr eylemeñ
Afv idüb isyânımı lutfuñla manzûr eylemeñ
Çeşm-i nâ-bînâ-yı cân-ı zârı pür-nûr eylemeñ
Gerçi lâyıkdır beni bu rütbe mehcûr eylemeñ
Hâtırım endîşe-i firkatle meksûr eylemeñ
Tâli'im böyle siyâh ü bahtımı şûr eylemeñ
Âdetindir lîk me'yûsânı mesrûr eylemeñ

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdîma
Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş feryâdîm

IV

Hâk-tâ-eflâk makhûr-ı celâl-i izzetiñ
 Ser-be-ser emlâk mecbûr-i kemâl-i kudretiñ
 Bahrler bir katre-i âb-ı zülâl-i rahmetiñ
 Mâh-tâ-mâhî pezirâ-yı melâl-i hasretiñ
 Zerre zerre cümle eşyâ bî-mecâl-i firwatiñ
 Mû-be-mû hep şâhid rûşen-makâl-i vahdetiñ
 Halk bir nesneyle cüyâ-yı visâl-i hazretiñ
 Dehri tutmuş şavk-ı bezm-i bî-zevâl-i kurbetiñ
 Gerçi düşmez ben gibi hâke hayâl-i vuslatiñ
 Lîk ma'mûl eylerim senden nevâl-i re'fetiñ

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdıma
 Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş feryâdıma

V

Senden akreb yok baña billahi îmânım budur
 Bendeñ eb'âd yok saña bî-şübhe iz'ânım budur
 Bulmadım maksûdumı mahsûl-i vicdânım budur
 Bilmedim matlûbumı tahsîl ü irfânım budur
 Derd-i aşka düşmedim derd-i firâvânım budur
 El-amândır el-amân kârım ki dermânım budur
 Kâmil oldum sanuram kendimi noksânım budur
 Benligim eyler beni idlâl-ı şeytânım budur
 Berze-kârım herze-kâr ayın u erkânım budur
 Rahmetiñ yâd eylerim âsâyiş-i cânım budur

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdıma
 Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş feryâdıma

VI

Çeşm-i cânım fikri tahsîl-i nazar kıldı alîl
 Kara kara perdeler cekdi sevâd-ı kâl u kîl
 Rehzen oldı akl-ı dûr-endîş olmadı delîl
 Kanmadı işrâb-ı istilâlden cân-ı alîl
 Şeyhden dervîşden geldi kelâl ey bî-mesîl
 Târ-ı cânda sübha-veş biñ ukde var cismim nahîl
 Dostdan gördüm ziyân düşmen beni itdi zelîl
 Yârdan kim almadım ağıyardan oldum hacîl
 Herkesiñ bir zahmı var sînemde ey Rahb-i Celîl
 Mâsivâdan dergeh-i ihsânîña oldum dahîl

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdıma
 Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş feryâdıma

VII

Vey cihân-ı Kibriyâ'nıñ şâh-ı kudret leşkeri
 Lâ-mekân iklîminiñ Sultan-ı vahdet-kışveri
 Benden özge bâbıñıñ var nice yüz biñ çâkeri
 Senden özge yok bu ben zârıñ bir âciz-perveri

Añlamam hâk-i hamîrimden nişân-ı bihteri
 Hâkim ammâ hâk-dân-i âlemin müstakzeri
 Ben gibi hâkiñ egerçi âsuman olmaz yeri
 Koymak ister âsitân-ı aşkıña göñlüm seri

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdıma
 Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş feryâdıma

15

EDİRNELİ KÂMÎ

15/1

SIHHÂT-NÂME BERÂY-I SULTÂN

AHMED HÂN

Fe'ilatün Fe'ilâtün Fe'ilatün Fe'ilün

I

Ey şifâ-yı ferah-efzây-ı hümâyûn-makdem
 Eyledün gülşen-i dünyâyı yine reşk-i İrem
 Tazelendi yine ol gülbün-i bâğ-ı devlet
 Dem-i cân-bahşuñ ile oldı meserret hem-dem
 Görse tebhâle-i la'l-i leb-i efsürdesini
 Âb-ı hasretle ider Zühre ilâc-ı em sem
 Çeşm-i bîmâr-ı dil-ârâda olan hâlet ile
 Rûh-ı âlemde nümâyân idi za'f ile elem
 Müjde-i sıhhati şâd itdi bütün dünyâyı
 Böyle eyyâm-ı sürûr içre çi endûh u çi gam
 Tab-ı şûrîdemüz oldı bu ferahla bülbül
 Nice dem olmuş iken hüzn ile lâl ü ebkem
 Şöyle ser-şâr-ı neşât oldı zemîn ile zamân
 N'ola bu demde bihişt olmasa yâd-ı âdem

Nice bu demde cihân olmaya şâd u hurrem
 Buldı sıhhat o şehinşâh-ı penâh-ı âlem

II

Nice şükrin idelüm âtîfet-i Rabbânî
 Kıldı ol zat-ı hümâyûna şifa erzânî
 Nâzenîn-i azamet Hazret-i Sultân Ahmed
 Revnak-ı pür-şeref-i tahtgeh-i Osmânî
 O şehinşâh-ı melek-huy u kadir-kudret kim
 Gülşen-i saltanata mevhibe-i Sübhânî
 Dîde-i âleme göstermeye Hallâk-ı cihân
 Eser-i za'f ile ol dâver-i âli-şânı
 Hamdü li'llâh ki şifâ-hâne-i lutf-ı Hak'dan
 Buldı sıhhat feleküñ yirine geldi cânı
 İde âzürde o gülden dahi nazûk bedeni
 Teb-i pür-tâba da düşmez bu kadar nâ-dânî

Nice bu demde cihân olmaya şâd u hurrem
Buldı sıhhat o şehinşâh-ı penâh-ı âlem

III

Bâ-husûs olmuş iken böyle cihân pür tef ü tâb
Nice eylerdi tahammül şeh-i nâzende cenâb
Bakmaga kıymaz iken ârızına halk-ı cihân
Gül-i hod-rûya döne mihr-i cenâb-ı pür-tâb
Ne revâdur ki o nâzük bedeni kuçmak için
Isına sıtmaya ol çâr-şeb-i pister-i h^vâb
Arak-ı cebhesidür şübhesüz attâr-ı tebin
Gül-i nâzük-bedenin kızdurup almışdı gül-âb
Tâzelendürse n'ola sıhhati bağ-ı dehri
Kim vücûdıyla döner şimdi bu çerh-i dolâb
Âlemi itmededür mihr-i cemâli rûşen
Gülşen-i saltanat âb-ı keremiyle şâdâb

Nice bu demde cihân olmaya şad u hurrem
Buldı sıhhat o şehinşâh-ı penâh-ı âlem

IV

Yine el virdi bize şâhid-i baht u âmâl
Yine oldu haber-i sıhhati ile hoş-hâl
Nice dem âşıkâ dîdârı azîz itmiş idi
Gül cemâlin bize gösterdi Hudâ-yı müte'âl
Böyle bir pâdişeh-i mülk-i melâhat olmaz
Nedür ol tal'at-ı enver nedür ol hüsn-i cemâl
Münharif olsa mizâcı felek olmaz hemvâr
İ'tidal üzre bulunmaz ne cenûb u ne şimâl
Mübtelâ olmaya bir kerre dahi âlemde
Nüsha arz eyledi gûyâ ki hilâl-i Şevvâl
Şübhe yok oldu bütün âleme bu ıyd-ı sa'îd
Âkıbet müjde-i sıhhat-ber-i ıyd-ı iclâl

Nice bu demde cihân olmaya şâd u hurrem
Buldı sıhhat o şehinşâh-ı penâh-ı âlem

V

Yâ Rab ol pâdişeh-i vakt-i adâlet-güster
Görmeye gülşen-i âlemde dahi gerd-i keder
Tahtgâhında adâletle mukîm oldukça
Sarsâr-ı kahrı ide düşmenini zîr ü zeber
Pey-rev olduk feleküñ raksına bâ-şevk u neşât
Müjde-i âfiyetiyle gelicek câna haber
Böyle bir zevk-i safâ-güstere düş olmadılar
Çok zamândan beri âlemde olan nev-i beşer
Gerçi gelmiş kaleme bir nice sıhhat-nâme
Hâk-i pâyına sezâ bu dahi bir tuhfe eser
Devlet ü izzetine âfiyet ü sıhhatine
Kâmiyâ hayr du'âdur işümüz şâm u seher

Nice bu demde cihân olmaya şâd u hurrem
Buldu sıhhat o şehinşâh-ı penâh-ı âlem

15/2

**TERCÎ BERÂ-Y-I DÂMÂD ALİ PAŞA-YI
ŞEHÎD DER-FETH-İ MEMLEKET-İ MORA**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Ey cihânuñ âsaf-ı kişver-güşâ İskender'i
Şehriyar-ı a'zamuñ dâmâd-ı vâlâ-gevheri
Muktezâ-yı şer'i mirât-ı zamîrûñ gösterüp
Dest-i re'y-i sa'ibûñ açdı cihâd-ı ekberi
Hârzâr-ı mekr-i a'dâ sedd-i râh olmaz saña
Niyetün hâlis riyâdan sâha-i azmûñ berî
Aşikâr oldı âdûnuñ ser-nüvişti ser be-ser
Açdı çün âyine-i tab-ı şecâ'at-cevheri
İşidüp nâm-ı şerîfüñ kalb-i a'dâ oldı çâk
Eyledi te'sîr havf-i zü'l-fekâr-ı Haydarî
Cilvegerdür anda rûy-şâhid-i feth ü zafer
Kim ki eyler kârına âyîne şer-i enveri
Farz-ı ayn olan du'â-yı devletlüñ yâd eyleyüp
Birbirine arz ider bu matla'ı ins ü perî

Eyledüñ râzı dilîr-i kârzâr-ı Hayber'i
Bir gazâ itdüñ ki hoşnûd eyledüñ peygamberi

II

Nükte-i ser-beste-i nâmûs-ı devlet fikretüñ
Âteşin açdı gül-i örf-i nesîm-i gayretüñ
Aldı şemşîrûñ murâd üzre adûdan intikâm
Arşa asdı tığ-i İslâm-ı ulüvv-i himmetüñ
Âteş-i germ ıztırâb-ı gayret itdükçe zuhûr
Hân mân-sûz-ı a... dil-siyehdür heybetüñ
Karn-ı İskender ferâmûş oldı asruñ yâd idüp
Zîb-i güş-ı heft-iklîm oldı sît-i satvetüñ
Hurrem oldı bu cihâduñla riyâz-ı saltanat
Hüsn-i hulkuñdur gül-i sad-bergi bâğ-ı devletüñ
Sen vişâh-ı sadr-ı devletsin bütün âlem bilür
Gevher-i âlem-bahâ zâtuñla kadr ü kıymetüñ
Cüst ü cüy-ı taze ta'birât-ı vasfuñ eyledüm
Böyle buldum levh-i dilde şâh-beyt-i midhatüñ

Eyledüñ râzı dilîr-i kârzâr-ı Hayber'i
Bir gazâ itdüñ ki hoşnûd eyledüñ peygamberi

III

Kalmadı şâd olmaduk hiç bende vü âzâddan
Oldı gül-çîn-i meserret bağ-ı adl ü dâddan

Himmet itdũn ol sevâd-ı a'zamuñ teshîrine
 Mültezim hayr-ı duâyı devletũn evrâddan
 Âsaf-âbâd oldu Şimdi ol mübârek memleket
 Fârig olsunlar Mora nâmıyla anı yâddan
 Bî-sütũn olsun gerekse kũhsârı dũŐmenũn
 Mîh-i na'l-i esbũn ekser tîşe-i Ferhâd'dan
 Bu gazânuñ sũdı ancak devlet-i dâreyndür
 Şübhesüz yegdür nice hayrü'l-halef evlâddan
 Kalb-i a'dâ olsa da mânend-i kũh-ı âhenîn
 İtmeye temkîn icrâ kũre-i haddâddan
 Dürr-i mazmũnı iderken zîb-i tefrîk-i gazâ
 GũŐuma girdi lisanũ'l-gayb ile evtâddan
 Eyledũn râzı dilîr-i kârzâr-ı Hayber'i
 Bir gazâ itdũn ki hoŐnũd eyledũn peygamberi
 Menkabet-h^vân-ı gazâ oldukça vassâf-ı kalem
 Kand-i evsâfuñ ola lezzet-res-i kâam-ı cihân
 Mu'cizât-ı Ahmedî oldukda zâhir Kâmiyâ
 Didiler cümle meserret-yâb olup rûhâniyân

Eyledũn râzı dilîr-i kârzâr-ı Hayber'i
 Bir gazâ itdũn ki hoŐnũd eyledũn peygamberi

16
İZZET ALİ PAŞA

**TERCÎ-İ BEND-İ BEYT-İ MERHUM NEF'Î
BERÂ-YI FETH-İ KAL'A-İ TEBRİZ**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Şimdi Ahmed Hân olup te'yîd-i Hakk'ıñ mazharı
Anveten Tebrîz mülkin aldı bir ser-leşkeri
Gerçi te'hîr itdi ammâ oldı zâhir âkıbet
Gayret-i mülhid-güdâz u Şîa-sûz-ı Hayderi
Habbezâ tevfiğ-ı Rabbânî ki darb-ı dest ile
Aldı üç gün içre bir vüs'atlı zîbâ kişveri
Şöyle bir ceng oldı kim eflâke havf irâs idüp
Gösterür kendin siper şeklinde çarh-ı çenberi
Küşte-i şemşîr-i kahr oldı melâ'in-i Acem
Çar Yâr'ıñ eyleyüp ervâhı avn ü yâverî
Sell-i seyf itdükte a'dâya guzât-ı müslimîn
Geçdiler şemşîrdeñ cümle Kızılbaş askeri
Hamleler itdüğe eflâke salardı velvele
Cünd-i İslâmuñ çek-â-çâk-ı sinân u şeş-peri
Asker-i cerrâra pâ-mâl olmadan virsün Acem
Aklı var ise eğer Gence'yle Yezd ü Şüşter'i
Eyledükde kudsiyân tebşîr-i sad tahsîn ile
Alem-i ervâha bu ra'nâ gazâ-yı ekberi
Rûh-ı Nef'î gördüm eylerdi berây-ı tehniyet
Tâk-ı arş üzre Hu ra'nâ nazm ile cevlân-gerî

Âferin ey rüzgâruñ şeh-süvâr-ı saff-deri
Arşa as şimden-gerü tîğ-ı Süreyyâ-peykeri

II

Kuvvet-i ikbâl ile oldı şehensâh-ı cihân
Mâlik-i Tebrîz ü Kirmân-şâh u Azerbâyecân
Bu ne kuvveldür ki tahrîk itmedin râyâtını
Feth olındı hamle-i evvelde Tiflis ü Revân
Himmeti ser-hadd-i şarkı sû-be-sû zabt eyledi
Böyle ister arsa-i ikbâlde sâhib-kırân
Ba'd-ezîn nâm-ı hümayunun anuñ yâd eylesün
Dâstân-ı Rüslem'i tayy eylesün Şeh-nâme-hân
Müjde-i nusretle lâyıkdur ki şeh-âyîn idüp
Hep donansun peşt ü bâlâdan zemîn ile zamân
Atlas-ı çarh üstine tertîb-i bezm-i şevk idüp
Telli Tebrîzî kumâş-ı nev döşetsün kehkeşân
Bezm-gâh-ı âsumân üzre çerâğân eyleyüp
Sakfına kandiller assun ser-â-ser ahterân
Mîhr ü mâhı zîr-i dâmânında pinhân eyleyüp
Arsa-i meydâna çıksun tâs-bâz-ı âsumân

Sâzına râmişger-i Zühre virüp ra'nâ düzen
 Bezmede tutsun usûl ile felek devr-i revân
 Okısun bu beyti bir nev-nağme-i dil-sûz ile
 Eyleyüp Nâhîd âheng-i makâm-ı Isfahân

Âferin ey rûzgâruñ şeh-süvâr-ı saff-deri
 Arşa as şimden-gerü tîg-ı Süreyyâ-peykeri

III

Kuvvet-i İslâm ile i'lâ-yı emr-i dîn için
 Ba's-i ecnâd itdi kahr-ı kavm-i mürteddîn için
 Çar Yâr-ı bâ-safa ervâhını şâd eyledi
 Eyleyüp tertîb-i rezm A'câm-ı bed-âyîn için
 Hakk budur kim kuvvet-i kudsiyye izhâr eyledi
 Mülhidîni kahr u istîsâl ile tevhîn için
 Kudsiyân olmışdı bâm-ı arşda saff-beste hep
 Rûz-ı heycâda du'â-yı nusrete âmîn için
 Tîg-ı Osmânî ile ber-geşte-sâmân oldılar
 Sebb idenler Hazret-i Şeyhayn'e hâşâ kîn için
 Hamdüli'llâh kalmadı Fâris'de cây-ı kîl ü kal
 İdeler bahsi murahhaslar meğer kim Çîn için
 Cedvel-i Ceyhun'ı farz itsün muhaddidler sınır
 Söz götürmez şimdi Sultâniyye vü Kazvîn için
 Yakışur kâşân ile fağfûrı teshîr eylese
 Kubbe-i kâşâne-i ikbâlini tezyîn için
 Aldı zîr-i sâye-i iclâle mülk-i Fars'ı
 Ol diyâr-ı pâki şerr-i Rafz'dan te'mîn için
 İntihâb itmiş okur bu beyti pîr-i âsmân
 Bu gazâ-yı ekberüñ tebrîkine tazmîn için

Âferin ey rûzgâruñ şeh-süvâr-ı saff-deri
 Arşa as şimden-gerü tîg-ı Süreyyâ-cevheri

IV

Da'imâ mansur ider sultân-ı sâhib-şevketi
 Bî-tereddüd hüsn-i tedbîrüñ budur hâsiyyeti
 Bir şehenşâhuñ ki her dem kârı adl u dâd ola
 Reh-ber eyler cündine Allah fevz ü nusreti
 Nusret istikbâl ider elbette kanda gitseler
 Reh-nümâdur Müslimîn'e evliyânuñ himmeti
 Hamle-i evvelde teşât eyledi tevfik-ı Hakk
 Râfizî'nuñ hadden efzûnter iken cem'iyyeti
 Surh-ser kavmin bi-hamdi'llâh makhûr eyledi
 Çar Yâr'uñ eyleyüp imdâd rûhâniyyeti
 Rafizî'ler tîg-ı âteş-bârdan hep gördiler
 Rûz-ı mülhid-sûz-ı mahşerde olan germiyyeti
 Kahramân-ı saff-şiken dinmez mi ol sultâna kim
 Ola şarka muntehî re's-i cünûd-ı devleti
 Habbezâ âvâze-i ikbâli âlem-gîr olup
 Tutdı cümle sâha-i ikbâli sıyt-ı savleti

Himmetüñle ey hıdîv-i âsumân-mesned senüñ
 Râyet-i feth ü zafer artırdı kadd ü kâmeti
 Pây-ı taht-ı milket-i İran'ı teshîr eyledüñ
 Buldı nâm-ı saltanat ahdiñde şân ü şöreti

Âferîn ey rûzgâruñ şeh-süvâr-ı saff-deri
 Arşa as şimden-gerü tîg-ı Süreyyâ-peykeri

V

Saff-derâ nusret kadîmî yâr-ı gâruñdur senüñ
 Avn-i Hakk me'nûs-ı zât-ı kâmkaruñdur senüñ
 N'ola tedbîründe eylerseñ isâbet her zamân
 Âsaf İbrahim Paşa müsteşâruñdur senüñ
 Müjde her yerde muzaffersin ki öyle bir vezîr
 Hayr-h'âhuñ çâker-i hidmet-güzâruñdur senüñ
 Sen otur ikbâl ile tahtuñda bezl-i himmet it
 Masdar-ı nusret der-i devlet-medâruñdur senüñ
 Şeh-süvâr-ı arsa-i ikbâlsin isterseñ al
 İsfahân mevkûf-ı emr-i i'tibâruñdur senüñ
 Cânib-i Hakk'dan mü'eyyedsin semend-i azmi sür
 Kışver-i İrân ser-tâ-pâ şikâruñdur senüñ
 Bir mu'ânid düşmen-i bed-hâldür virme amân
 Rafizî makhûr-ı zûr-ı iktidâruñdur senüñ

N'ola bu nusretle izhâr-ı mübâhat eyleseñ
 Feth-i nev ser-mâye-bahş-ı iftihârûndur senüñ
 Olmamışken Karatağ ülkesi İslâm'a nasîb
 Şimdi şükr eyle efendüm murg-ı zâruñdur senüñ
 N'ola vasfuñda bu beyti îzzet îrâd eylese
 Müşterî bir bende-i midhat-güzârûndur senüñ

Âferin ey rûzgârûñ şeh-süvâr-ı saff-deri
 Arşa as şimden-gerü tîg-ı Süreyyâ-peykeri

17

NESÎB DEDE

17/1

TERCÎ-İ BEND DER NA'T-İ NEBÎ ALEYHİ'S-
 SALÂTÜ VE'S-SELÂM BU TERCÎ-İ BEND
 MEDÎNE-İ MÜNEVVERE'DE KALBE GELÜP
 HER BENDİ TAMÂM OLDUKÇA HUZÛR-I
 SULTÂN-I EKREM SALLA'LLÂHU ALEYHİ
 VE SELLEM'DE KIRÂ'AT OLUNMAK
 MÜYESSER OLDI

الحمد لله تعالى والمنة ذك فضل الله يؤتكم من يشا

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Ey riyâz-ı cemâl-i gül-çîni
 Şehr-i yâr-i diyâr-ı tekvîni
 Gam harâb itdi cân-ı miskîni
 Bir nigâh eyle gör bu gam-gîni

نظرة السلف منك كفييتي
 في حياتي وعين تكفييتي

II

Ey yegâne habîb-i Hazret-i Hak
 Nâzenîn-i yâr-i Hâkim-i Mutlak
 Dergeh-i Hakk'a yok yüzüm varacak
 Sañadur istinâd-ı dil ancak

نظرة اللطف منك بكفيتني
 في حماي وعين تكفيتني

III

Ey nebiyy-i kerîm-i Yezdânî
 Menzil-i kurb kurb-i mihmânî
 Amelüm yok Hudâ'ya erzânî
 Lutfuña kaldum ey kerem-kânî

نظرة اللطف منك بكفيتني
 في حماي وعين تكفيتني

IV

Sensin ey şeh şeff-i cümle ümem
 Saña mahsûsdur kemâl-i kerem
 Beni sermende itme yevm-i nedem
 Gayrı dergâha ilticâ itmem

نظرة اللطف منك بكفيتني
 في حماي وعين تكفيتني

V

Dâd ey dâver-i hakîkat dâd
 Meded ey şâh-ı kişver-i irşâd
 Senden eyler Nesîb istimdâd
 Kârı oldu bu matla'ı irşâd

نظرة اللطف منك بكفيتني
 في حماي وعين تكفيتني

17/ 2

TERCÎ-İ BEND-İ LATÎF

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Ey gâfil-i dekâyık-ı esrâr-ı mâ-selef
 Zinhâr çekme rencîş-i endîşe-i alef
 Tâ-key sihâm-ı zelle vücûduñ ola hedef
 Külliyyet ile eyle gam-ı ayşı ber-taref

İtse nükûd-ı ömrüñi fakr u fenâ telef
 Ankâ-yı kâf-ı hikmet olup açma gayre kef

II

Bil lutf-i Hakk'ı "nahnü kasebnâ" eyle yâd
Tefvîz idüp Hudâ'ya umûruñ kıl istinâd
Teslîm olup mukaddere itme sakın inâd
Rezzâk-ı âleme eger itdüñse i'timâd

İtse nükûd-ı ömrüñi fakr u fenâ telef
Ankâ-yı kâf-ı hikmet olup açma gayre kef

III

Ebnâ-yı dehre söyleme hâlûñ recâ ile
Fî'l-cümle şöreti dahi varsa atâ ile
Bîhûde kendi nâmuñı takdurma sâ'ile
Hâtem olursa dahı karîñün sehâ ile

İtse nükûd-ı ömrüñi fakr u fenâ telef
Ankâ-yı kâf-ı hikmet olup açma gayre kef

IV

Eyle atâ-yı Hazret-i Vehhâb'a bend-i bâl
Ebvâb-ı digerâna varup itme ibtihâl
Kıl dâde-i Hudâ'ya kanâ'at yiter suâl
Kendüñ gibi avâzice tâ çend arz-ı hâl

İtse nükûd-ı ömrüñi fakr u fenâ telef
Ankâ-yı kâf-ı hinmet olup açma gayre kef

V

Her nâ-kese şikâyeti ko ıztırâbdan
Fârig olup atıyye-i agyâr u yârdan
Kat eyleme niyâzı der-i Girdigâr'dan
Eyle hicâb Hazret-i Perverdigârdan

İtse nükûd-ı ömrüñi fakr u fenâ telef
Ankâ-yı kâf-ı hikmet olup açma gayre kef

VI

Her mümsik ü denîye sakın itme keşf-i râz
Göster Nesîb kendüñi mahlûka bî-niyâz
Eyle gınâ-yı kalb ile tahsîl-i imtiyâz
Zer hâme ile safhâ-i câna bu beyti yaz

İtse nükûd-ı ömrüñi fakr u fenâ telef
Ankâ-yı kâf-ı hikmet olup açma gayre kef

17/3

**NİYÂZ-NÂME-İ BÎ-RİYÂ DER
FEHVÂ-YI TERCÎ-İ BEND-İ RA'NÂ**

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Ey dil rızâ-yı İlahî'ye azîm ol
 Ey dâg dâg-ı sîne meded çeşm-i bâzım ol
 Ey rehber-i hidâyet olup maksada delîl
 Gâret-dih-i dükkânçe-i sûk-ı mecâzım ol
 Ey hûn-ı dîde geldi demi neş'e vir baña
 Vey âh u nâle ile eser söz ü sâzım ol
 Teller takup külâhuma ey âh-ı şûleden
 Serde nişâne-i sıfât-ı imtiyâzım ol
 Yalvar Cenâb-ı Hakk'a dilâ sıdk ile tamâm
 Ol demde cûşîş-i yem-i gufrâna câzım ol

Bî-çâreyim İlahî benim çâre-sâzum ol
 Dil-hasteyim tabîb-i gam-ı cân-güdâzım ol

II

Ey nefsi bed-mu'âmele insâfa gel yeter
 Tâ-key rızâ-yı Hakk'a muhalif amel yeter
 Râh-ı amelde şevk ile çâlâk ü çâpük ol
 Evkât-ı bendegî-i Hudâ'da kesel yeter
 Mânend-i meyl-i kıble-nümâ semt-i Hakk'a dön
 Meyl-i sivâ ile yeter olduñ mesel yeter
 Kesretde gör yegânegî-i râh-ı vahdeti
 Çeşm-i dilüñde niceye dek bu havel yeter
 Arz eyle hasb-i hâlüñi dergâh-ı izzete
 Bîhûde Zeyd ü Amr ile ceng ü cedel yeter

Bî-çâreyim İlahî benim çâre-sâzum ol
 Dil-hasteyim tabîb-i gam-ı cân-güdâzım ol

III

Kendüm sa'id zu'm iderem rû-siyâh iken
 Dâim hevâ-yı nefsi ile kârum günâh iken
 Ol dem menâm-ı gaflet ile reh-rev-i hatâ
 Abde hemîşe lâyıq olan intibâh iken
 Hayfâ ki gül-i nefsi beni itdi kem-şüde
 Zühd ü verâ behište çıkar şâh-râh iken
 İsbât-ı Hak'da tâlib-i bürhân u hucetüm
 Zerrât-ı kâ'inât-ı vücûda güvâh iken
 Gayra ne gûne eyleyem hâlümi beyân
 Sen bir atâ vü rahmeti çok pâdişâh iken

Bî-çâreyim İlahî benim çâre-sâzum ol
 Dil-hasteyim tabîb-i gam-ı cân-güdâzım ol

IV

Gâhî hayâl-i vasl ile mesrûr u hoş-terem
 Endîşe-i firâkuñla gâhî mükedderem
 Gâhî nesîm-i fikr-i kerem kim vezân olur
 Feyz-i neşât u handede çün verd-i ahmerem
 Geh adl-i Hakk u rûz-i cezâ yâduma gelüp
 Fikr-i me'âl-i hâl iderem kanlar aglaram

Hâsıl bu kim bu âlem-i kevn ü fesâdda
 Bî-mâye bir esîr-i hevâ-h^vâr u kemterem
 Şermende-i cerâ'im-i bî-hadd ü bî-hisâb
 Bir dil-şikeste haste fakîr u muhakkaram

Bî-çâreyim İlâhî benim çâre-sâzum ol
 Dil-hasteyim tabîb-i gam-ı cân-güdâzım ol

V

Kesmem Nesîb cürm ile gufrândan ümîd
 Hürşîd tâ zalâm-ı şebi ide nâ-bedîd
 Rahmân-ı bî-vezîr ü hatâ-pûş-ı bî-nazîr
 Gaffâr-ı bî-mu'ârız u Settâr-ı bî-nedîd
 Zannum budur ki ben kuluna ide mağfîret
 Cürm ü hatâ ile eğer olsam dahi ferîd
 Ola cerîde-i amelümden sivâd-ı cürm
 Kilk-i atâ-yı Hazret-i Sübhân ile resîd
 Yâ Rab egerçi ma'siyetüm bî-şumârdur
 Benden beterlerin keremüñ itmede sa'îd

Bî-çâreyim İlâhî benim çâre-sâzum ol
 Dil-hasteyim tabîb-i gam-ı cân-güdâzım ol

17/4

TERCÎ-İ BEND-İ ÂŞİKÂNE

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Senüñ üftâdeñ olan mihnet ile merd olsun
 Sararup hasret-i rûh-sâruñ ile zerd olsun
 Şevk ile geşt idüp âfâkı cihân-gerd olsun
 Leb-i şîrînüñ içüñ âleme dil serd olsun

Âşık olan saña Ferhâd ile hem-derd olsun
 Virmeyen cân u seri yoluña nâ-merd olsun

II

Kûhken gibi alup tîşe-i sevdâyı ele
 Bî-sütûn-ı gama hicrânuñ ile varsa gele
 Getirüp kuvvet-i bâzû-yı hayâlin ame
 Kârın itmezse de reşk-i dil-i Ferhâd hele

Âşık olan saña Ferhâd ile hem-derd olsun
 Virmeyen cân u seri yoluña nâ-merd olsun

III

İ'tibâr eylemeyüp derd ü gamuñ çâresine
 Tîg-i elmâs uran merhem yerine yâresine
 Tesliyet vire gamuñla dil-i âvâresine
 Sebt ide nakş-i ruhuñ sîne-i sad-pâresine

Âşık olan saña Ferhâd ile hem-derd olsun
 Virmeyen cân u seri yoluña nâ-merd olsun

IV

Kâle-i vasluña sarf itmede sîm ü zerini
 Cûy-i şîr itmede kuyuñda sirişk-i terini
 Râh-ı işkuñda fedâ itmede cân u serini
 Hâsılı kûhkenüñ derd ile tutsun yerini

Âşık olan saña Ferhâd ile hem-derd olsun
 Virmeyen cân u seri yoluña nâ-merd olsun

V

Sana şîrîn dehene mâ'il olan ehl-i hevâ
 Yog idüp vârimı itdüñ reh-i işkuñda hebâ
 Yohsa bî-fâ'idedür da'vî-i bihûde şehâ
 Cân virüp yoluña mânend-i Nesîb-i şeydâ

Âşık olan saña Ferhâd ile hem-derd olsun
 Virmeyen cân u seri yoluña nâ-merd olsun

18

NEVRES-İ KADİM

**TAZMÎN-İ BEYT-İ MEŞHÛR DER-VASF-I
 RÂTİB AHMED PAŞA BA'D-EZ-KAPUDÂNÎ**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Âsafâ Hazret-i Allâh nigehdârîñ ola
 Mihr-i ikbâl penâh-âver-i divârîñ ola
 Baht hem-kâfile-i devlet-i bîdârîñ ola
 Dilerim tâli-i ferhunde alemdariñ ola
 Kanda kim nakş süm-i cilve-i reh-vârîñ ola
 Düşmeniñ hâr ola mağlûb u nigûnsârîñ ola
 Reh-nümâ-yı ezeli yâr u meded-kârîñ ola
 Hem-rikâbîñ zafer ü feth-i kafâ-dârîñ ola
 Rehber-i îzid'i her yerde hevâ-dârîñ ola

Kanda azm eyler iseñ avn-i Hudâ yârîñ ola
 Hazret-i Hızr-ı Nebî kâfile-sâlârîñ ola

II

Sürme-i dîde-i hurşîd ola gerd-i kademiñ
 Zülf-i Nâhîd'i kese perçem-i tûğ-ı alemiñ
 İşleye tâ o kadar pâ-yı kümeyt-i kalemiñ
 Ki tuta âlemi âvâze-i hükm-i rakamiñ
 Eyleye mahşere dek zât-ı kerîmü'ş-şiyemiñ
 Şöhretin mesned-i ikbâlde kem nâm-ı Cem'iñ
 İtdi emvâc-ı pey-ender-pey-i lutf u keremiñ
 Beni müstağrak-ı deryâ-yı amîk-i nizamiñ
 Umarım menziliñe uğramaya yolu gamiñ

Kanda azm eyler iseñ avn-i Hudâ yârîñ ola
 Hazret-i Hızr-ı Nebî kâfile-sâlârîñ ola

III

Mesned-i devlete rûh idi vücûd-ı pâkiñ
 Çeşme-i Hızr idi şân âyine-i idrâkiñ
 Feyz-i ilhâma mehebb idi dil-i derrâkiñ
 Kâtib-i vahy idi gûyâ kalem-i çâlâkiñ
 Yuğurulmuş gibi ma'nâ ile âb u hâkiñ
 Gayra tasvîr idemem tab-ı letâfetnâkiñ
 Ne bu girâyî-i târ-ı nigeç-i çâlâkiñ
 Hep şikâr-ı dil-i ahbâb ile pür fitrâkiñ
 Gerçi mahzûn olurum ben bu seferden lâkin

Kanda azm eyler iseñ avn-i Hudâ yârîñ ola
 Hazret-i Hızr-ı Nebî kâfile-sâlârîñ ola

IV

Eylediñ izz ile sen azm-i sefer sultânım
 Lîk âverelere va'di keder sultânım
 Söylesem dilde neler var neler sultânım
 Ki gam-ı hicrin ile dil ne çeker sultânım
 Zîk-i sadr itmiş iken câna eser sultânım
 Seferiñ oldı baña derd-i diger sultânım
 Gice gündüz yanıyor laht-ı ciger sultânım
 Pek alâkam var imiş saña meger sultânım
 Ba'd-ez-in vird ideyim şâm u seher sultânım

Kanda azm eyler iseñ avn-i Hudâ yârîñ ola
 Hazret-i Hızr-ı Nebî kâfile-sâlârîñ ola

V

Meclisiñ baña medâr-ı şeref ü izzet idi
 Sohbetiñ âfet-i sâ mân-ı gam u mihnet idi
 Neydi bezmiñde o hâlet o ne keyfiyyet idi
 Ki neşât-âver-i cân u dil-i bi-râhat idi
 Sâde bir baña mı lutfuñ sebep-i rif'at idi
 Zâtın Allah bilür kim şeref-i devlet idi
 Bilmedik şükrini bir mâ'ide-i ni'met idi
 Sana geldikçe bütün şevk idi germiyyet idi
 Avdet itdikçe gönül derd ile germ-ülfet idi

Kanda azm eyler iseñ avn-i Hudâ yârıñ ola
Hazret-i Hızr-ı Nebî kâfile-sâlârıñ ola

VI

Âh erbâb-ı tabâyı yine kaldı bî-kes
Yine bu kafiye virdi keder bâng-i ceres
Ey felek koymamışın ayş idelim nim-nefes
Seniñ itdikleriñi itmedi rindâna ases
Şi'r ü inşâya heves eylemiş iken herkes
Düşmiş iken taraf-ı ma'rifet ü ilme heves
Hamdülillâh aradan çıkmış iken pâ-y-ı feres
Ne reva tûti-i endişe ola habs-i kafes
Çâre ne böyle du'â eyleyelim gel Nevres

Kanda azm eyler iseñ avn-i Hudâ yârıñ ola
Hazret-i Hızr-ı Nebî kâfile-sâlârıñ ola

19

NEYYÎR ABDÜLHALÎM DEDE

TERCÎ-İ BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey gönül derd ü gam-ı dehre nice zâr olalum
Seri sahrâya sâlup tâlib-ı kühsâr olalum
Meclis-i meyde o gül yüzli ile yâr olalum
Ayş u nûş eyleyelüm bî-gam u efkâr olalum
Hal-i ışkî diyelüm sâhib-i âsâr olalum
Bâri bizler dahi bu bezmde yekbâr olalum
Sûz-ı dil söyleyelüm menbâ'ı envâr olalum
Bakalum rûyına h'âhende-i dîdâr olalum
Sıhhat-ı dille olup zâhiri bîmâr olalum
Varalum zülf-i siyahkâre giriftâr olalum

Meclîs-i yâre varup dâfi-i ağyâr olalum
Bilelüm hâl-i dili vâkıf-ı esrâr olalum

II

Beni mahmur iden ol dîde-i mestânesidür
 Dûr olan hâtır-ı bîçârede peymânesidür
 Âşıkun bezm-i mahabbet dahi meyhânesidür
 Dolaşan semt-i visâle dil-i dîvânesidür
 Per-âverin şem-i ruh-ı yârına pervânesidür
 Söyleyen dilde heman kendinün efsânesidür
 Cümle ağyâre tevâzu bize bîgânesidür
 Hâsılı tavr u edâsı yine cânânesidür
 Esb-i nâz üzre süvâr olsa levendânesidür
 O levendâne hırâmı dahi şâhânesidür
 Takılan zülf-i perîşânına dil-şânesidür
 Zülfü sevdâsı mıdur serdeki âyânesidür

Meclîs-i yâre varup dâfî-i ağyâr olalum
 Bilelüm hâl-i dili vâkıf-ı esrâr olalum

III

Yüri gül-geşt-i temâşâ idelüm gülzârı
 Sîne dâğına yine merhem idüp her hârı
 Gonca-veş beste idüp geh dehen-i der-bârı
 Bülbül-âsâ ki idüp nâle-i hoş âşârı
 Sâkiyâ bezme getir ol kadeh-i serşârı
 İçelüm bâde-i gülfâmı kalender vâri
 Reşkden lâlelerün kân ola tâ ruhsârı
 Sünbülün gide serinden gele vü destârı
 Getür ol bâdeyi kim germ idelüm bâzârı
 Cûylar-veş dolaşup her taraf-ı kühsârı
 Cüst u cû eyler iken leyl ü nehâr ol yârı
 Didi bir pîr-i mahabbet bize bu güftârı
 Meclîs-i yâre varup dâfî-i ağyâr olalum
 Bilelüm hâl-i dili vâkıf-ı esrâr olalum

IV

Dildür ol feyz-i dem-i Hızr-ı mesîha dildür
 Dildür ol âb-ı hayât-ı dil-i dânâ dildür
 Dildür ol âyîne-i nûr-ı tecellî dildür
 Dildür ol şekker u hem tûtî-i gûyâ dildür
 Dildür ol zîb-i fer-i gülşen-i ma'nâ dildür
 Dildür ol nâle-keş u bülbül-i şeydâ dildür
 Dildür ol şem-i şeb-i bezm-i muallâ dildür
 Dildür ol bâl u per-i murg-ı şeb-ârâ dildür
 Dildür ol bâde-i gültreng ü musaffa dildür
 Dildür ol câm-ı Cem ü Hüsrev ü Dârâ dildür
 Dildür ol bağ-ı mahabbet gül-i ra'nâ dildür
 Dildür ol mest-i elest ü dem-i sahbâ dildür

Meclîs-i yâre varup dâfî-i ağyâr olalum
 Bilelüm hâl-i dili vâkıf-ı esrâr olalum

V

Hırka berduş olalum geşt ü güzâr evleyelüm
 Gidelüm kûy-ı harâbâta karar eyleyelüm
 Ser-be-sahrâ olalum terk-i diyâr eyleyelüm
 Varalum yine o âhûyı şikâr eyleyelüm
 Gülşen-i rûyını mânend-i bahâr eyleyelüm
 Azm idüp kûyına feryâd-ı hezâr eyleyelüm
 Fikr-i zülf ü ruhunu leyl ü nehâr eyleyelüm
 Yâd idüp la'l-i lebûñ def-i humâr eyleyelüm
 Dili ârâm gehi fikret-i yâr eyleyelüm
 Sa'y idüp ışkla bu cismi gubâr eyleyelüm
 Hâk-râh-ı kadem-i yâre nisâr eyleyelüm
 Yüz sürüp pâyine Neyyir gibi zâr eyleyelüm

Meclîs-i yâre varup dâfî-i ağyâr olalum
 Bilelüm hâl-i dili vâkıf-ı esrâr olalum

20 SABÎH

**ŞEVKETLÜ SULTÂN MUSTAFÂ HÂN
 MERHÛM BEYT-İ ÂTÎYİ ÂHİRÛÑ
 OLARAK BİRÂDERİMÛZ ABDULLAH
 EFENDİYE KIRÂ'AT BUYURUP EMR-İ
 HÛMÂYÛNLARIYLA TERCÎ-İ BEND
 OLMİŞDUR**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

I

Mülûkuñ âb-ı rûy-ı mecd ü şanı
 Cihânuñ pâdişâh-ı nükte-dâni
 Zamânun hûsrev-i mu'cîz- beyânı
 Müsahhardur aña genc-i me'âñi
 Sehâb-ı feyz-i tab'ı dürr-feşânı
 N'ola reşk- âver itse bahr u kâni
 Vücûdı Ka'be-i emn ü emânı
 Kalem destinde altun nâvedânı

O ŧâhenŧâh-ı mülhem nâgehânı
Ki nutk itdi bu beyt-i dilsitânı

Felek kaldurmuş altun ŧem'dânı
Gümüş pervâneler tutmuş cihânı

II

Bi-Hamdi'llâh yine geldi zemistân
Beyâzlar giydi nahl ü serv-i bûstân
Zemîne sanma kim berf oldı rizân
Çil akçe erba'inde saçdı devrân
Degül yah-beste her cûy-ı gül-istân
Gümüş âyîneler oldı nümâyân
Şebistân-ı hevâda mihr-i rahşân
İdüp sad-ŧem-i kâfûrı fûrûzân
Debistân-ı çemende andelîbân
Bu beyti ders iderler ŧimdi pinhân

Felek kaldurmuş altun ŧem'dânı
Gümüş pervâneler tutmuş cihânı

III

Vakâr ile Ayâz Paşayı gül-zâr
Gelünce kış kış oldı tıfl-ı ezhâr
Olup kış nev-bahâr-ı feyz-i-âsâr
Açar hep kar topı ağsân-ı eşcâr
Sarup kar saçağı sûd-bendi destâr
Giyindi sâde her serv-i çemen-zâr
Zemîne pençe-i mihr eyler isâr
Tegerg ü yah-çelerden dürr-i ŧehvâr
Okurlar karcıgar faslında tekrâr
Bu beyti mıtrabân-ı Zühre- güftâr

Felek kaldurmuş altun ŧem'dânı
Gümüş pervâneler tutmuş cihânı

IV

Dem-i sermâ olunca sa'de makrûn
Şu dîbâsı ser-â-ser giydi hâmûn
Elüñ hamsinde kar halvâsınâ sun
Aña hams-ı mübârek oldı kanûn
Şu rûtbe yağdı simîn berf ki anuñ
Cihânda kârı kurı oldı Karûn
İdüp berdiyle nûr-ı mihrı ma'cûn
Meges-veş berf üşürdi bâğa gerdûn
Zihî ilhâm ile tab-ı hümâyûn
Kış evsâfuñ bu beyte kıldı mazmûn

Felek kaldurmuş altun ŧem'dânı
Gümüş pervâneler tutmuş cihânı

V

Ola ol husrev-i fermân-ı fermâ
 Serîr-i saltanatda âlem-ârâ
 İdüp dâ'im muzaffer Hakk-teâlî
 Çekülsün emrine tevfik-i tuğrâ
 İde ol padişâh-ı dünya Mevlâ
 Nice şeh-zâde ü sultân-ı i'tâ
 Hak itdi bendesin medhinde gûyâ
 Nice itsem edâ-yı şükrin âyâ
 Güzel tercî-i bend itdün Sabîhâ
 Bu şeh-beyt-i şeref-pîrâyı hakka

Felek kaldurmuş altun şem'dâni
 Gümüş pervâneler tutmuş cihânı

21 SÂLİK EFENDİ

21/1
 TERCÎ-i BEND-İ DİL-PESEND
 Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Yeter ey dil heves-i kayd-ı mübâlât-ı riyâ
 Nice bir vâhime-i ta'n-ı ziyân-ı cühelâ
 Olma mizmâr-ı mecâzîde şitâbân min ba'd
 İde gör rahn-ı hakîkatde inân-ı irhâ
 Ne revâ sohbet-i nâdân ile mektûm kâle
 İddihâr itdügümüz gevher-i sâf-ı ma'nâ
 Kellimü'n-nâs ile olduk yeter âzürde dimâğ
 İdelüm tûtî-i idrâki şeker-rîz-i edâ
 Satr-ı eş'âr ile tertîb-i sufûf eyleyerek
 İdelüm leşker-i hussâde-i şeb-hûn-ı cefâ
 Eyleyüp şevk ile bâzû-yı hayâl-i teşmîr
 Sell-i şemşîr-i zebân eyleyelüm ahyâna

تابکی در ته ژنکار بودخنچر ما
چند باشد چو زره زیر قبا جوهر

II

Şîve-i nutk olan âsûdedür erbâb-ı cedel
K'oldı i'câze bedel sîga-ı lafz-ı mühmel
Olıcak kâbil-i tevcîh-i hitâbüñ nâ-bûd
Nice temhîd olınur nükte-i mâ kıl u del
Çıkıdı ser-rişte-i erbâb-ı sühan bâzâre
Bir olup ed'ıye-i gazl ile dîvân-gazel
Nice bercâ kalur ebyât-ı sühan geldükce
Sademât-ı gam ile penbe-i idrâke hâlel
Tâ-be-key ehl-i cehâletle mûmâşât-ı riyâ
Nice bir dâ'ıye-i sırr-ı vücûhât-ı zeled
Şimdi arz-ı suver-i hüsn-i edâdur kasdum
Virüp âyîne-i idrâke kemâ-hî saykal

تابکی در ته ژنکار بودخنچر ما
چند باشد چو زره زیر قبا جوهر

III

İdemez arz-ı nümâyiş be-tarîkü'l-âde
Kaldı ebkâr-ı sühan hacle-geh-i ma'nâda
Her sühan hil'at-i tahsîne olur mı şâyan
Dûş-ı idrâke kabâdur kelimât-ı sâde
Nefh-i feyz-i nefes eyler mi Mesîhâ nefesân
Rûh-ı nazmı göricek kâlbûd-i inşâda
Hikmet-i felsefe bâzîçe-i tıflân olmışam
Olup erbâb-ı hecâ ma'reke-i hicâda
Tab'umı fezleke-i sihr-i halâl itsemde
Yine tevhîn-i adûdan olamam âzâde
Niçin âzürde dilem ta'n-ı adûdan bilmem
Zülfekâr-ı kalemüm elde iken âmâde

تابکی در ته ژنکار بودخنچر ما
چند باشد چو زره زیر قبا جوهر

IV

Kimse dem-sâz olamaz da'vi-i i'câz itsem
Nahvet-i tab ile çok mı felege nâz itsem
Arsa-ı âlem olur germ-i revâc-ı âşûb
Gevher-i medhar-ı nazmumı ibrâz itsem
Olur efvâh-ı cihân-beste-i mihr-i hayret
Ben ki gencîne-i zehhâr-ı dilüm bâz-itsem
Hem-cenâhum olamaz kimse hazîz-i gamdan
Evc-i maksûre-i mülk-i dile pervâz itsem
Haşr-ı ecsâm-ı bayâl itmek için fimâ-ba'd
Nefh-i sûver sühane hâmemi dem-sâz itsem
Âleme velvele-endâz girîv-i dil olup
Vaktidür na'ra-ı mestâneye âgâz itsem

تابکی در ته ژنکار بودخنچر ما
چند باشد چو زره زیر قبا جوهر

V

Ragmile sadme-zen-i efser-i şâhî olalum
Ehl-i câhun leked-i mesned-i câhı olalum
İltifatında ne bulduk felek-i bed-menişüñ
Bâri şimden gerü matrûhı nigâhı olalum
Bâmdan tard-ı gurâb eylerüz inşallah
Rûz u şeb muntazır-ı hall-i İlâhî olalum
Siflegânuñ kereminden idelüm kat'ı ümîd
Fâ'iz-i mevhibe-i nâ-mütenâhî olalum
İdelüm arz-ı kemâlatla tahdîş-i na'am
Bir zamân mahfîl-i şöhretde mübâhî olalum
Kâsid oldı bu fezâlarda hüner ey Sâlik
Ma'rifet râ'ic olur kişvere râhî olalum

تابکی در ته ژنکار بودخنچر ما
چند باشد چو زره زیر قبا جوهر

21/2

TERCÎ-İ BEND-İ DİĞER

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I

Geşt idüp çünki şehrden şehre
Düş olup gâhi lutf u geh kahra
Nazar itdüm mezâhir dehre
Yok mükâfâta kimseden zehre
Ey olan nâm-ı acz ile şöhre
Yaz bu beyti sahîfe-i mühre

کر مرا نیست از فلک بهره
کیر مریخ بر کسر زهره

II

Böyledür tavr-ı nâ-be-câ-yı felek
Devr-i ma'kûs âsyâ-yı felek
Degülem tâlib-i rızâ-yı felek
Müstemidd-i kef-i atâ-yı felek
Olmam âzûrde-i cefâ-yı felek
Eylemem kasd-ı ilticâ-yı felek

گر مرا نیست از فلک بهره
کیر مریخ بر کسر زهره

III

Bir tehî neyl-i kâma cân çekemem
Fikr-i hırmân ile ziyân çekemem
Reh-i tecrîdden inân çekemem
Fevt-i âmâl ile zamân çekemem
Çille-i sahdur kemân çekemem
Ey sipihr itme imtinân çekemem

گر مرا نیست از فلک بهره
کیر مریخ بر کسر زهره

VI

Meyl-i naks eylemem kemâlumdan
Mihri fark eylemem sıfâlumdan
Pür-neşâtum ferâg-ı bâlumdan
Cünbişüm sanma infi'âlumdan
Fehm-i acz eyleme makâlumdan
Oku bu beyti hasbihâlumdan

گر مرا نیست از فلک بهره
کیر مریخ بر کسر زهره

V

Dehre olmam rübûde kânum için
İlticâ eylemem merâmum için
Kasd-ı bûy eylemem meşâmum için
Güle bakmam gam-ı zükâmum için
İstemem dâne-i murg bânum için
Çekmezem gam sabâh u şâmum için

گر مرا نیست از فلک بهره
کیر مریخ بر کسر زهره

VI

Sâlikâ elde var iken hünerüm
Süfle-gâne ne ilticâ iderüm
Çünkü mülk-i ferâgadur seferüm
Bâr-gâh-ı dil oldı reh-güzerüm
Nakş-ı levh-i cebînedir nazarum
Halef-i ye'sden nedür hazerüm

گر مرا نیست از فلک بهره
کیر مریخ بر کسر زهره

21/3

TAVR-I DİĞER

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Hod fûrûşân nigh-i rağbete şâyân olmaz
Merd-i kâmil hedef-i nâvek-i noksân olmaz

Dîde-i ehl-i hired hıyre-i hırmân olmaz
Ârife cevher-i zâtı gibi bürhân olmaz

Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânın bilmek gibi irfân olmaz

II

Nusha-ı hâlûñı kıl zîver zânû-yı nazar
Olasuñ tâ sebak-âmûz Aristo-yı nazar
Gerçi merd-efgen olur vakt-i bâzû-yı nazar
Hiç amelden mi kalur keff-i terâzû-yı nazar

Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânın bilmek gibi irfân olmaz

III

Bâri meyl-i vasat it menzilüñ a'raf eyle
Kurta-ı sâmi'anı kıssa-ı eslâf eyle
İtinâdan geçüp âyîneñi şeffâf eyle
Cây-ı kudret mi kalur acz ile insâf eyle

Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânın bilmek gibi irfân olmaz

IV

Tâ-be-key hestî-i mevhûm ile arz-ı timsâl
Eyle mahv-ı galat-ı zâtile ref-i eşkâl
Var iken dîde-i dil gibi mehekk-i a'mâl
Aramaz hayrda noksânüñi erbâb-ı kemâl

Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânın bilmek gibi irfân olmaz

V

Sâlikâ sük-ı hayâlüñ çekeli hüsrânın
Bulmadum meşk-i sükût eylemeden âsânın
Pest ider çünki felek kadr-ı sühan subhânın
İdemez arz-ı hüner kimki bilür noksânın

Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânın bilmek gibi irfân olmaz

21/4

VÂDÎ-İ DİGER

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Mevkûf-ı âteşi ter iken zemherîrdi
Gelmez hayâle bâde gibi neş'e-dâr şey
Lutf eylemez mi pîr-i mugân huçeste-pey
Renc-i humâr-ı neşve-i dûşına tâ-be-key

Humlar Şikeste-câm tehî yok vücûd-ı mey
İtdüñ esir-i kahve bizi hey zamâne hey

II

Sâkî te'âkub eylemeden hâlet-i humâr
Devr eylemez mi bir dâhi hoş-güvâr
Rindâne yok mı kesb-i neşât itmege medâr
Bu huşk-sâlde çekülür mi bu intizâr

Humlar Şikeste-câm tehî yok vücûd-ı mey
İtdüñ esir-i kahve bizi hey zamâne hey

III

Döndi fezâ-yı mey-kedemüz deyr-i zâhide
Nâ-çâr düşdi ehl-i safâ zühd-i bârda
Erbâb-ı Şevk itse de devrân müsâ'ade
Tertîb-i bezm-i işret olunmaz ne fâ'ide

Humlar Şikeste-câm tehî yok vücûd-ı mey
İtdüñ esir-i kahve bizi hey zamâne hey

IV

Kıldı Şitâ hücûm-ı temâm oldı vakt-i sayf
Meysüz olur mı bâde-keşân-ı esîr-i keyf
Besdür cihânda itmege mestâne sell-i seyf
Mey mevrîs-i celâdet iken sad-hezâr hayf

Humlar Şikeste-câm tehî yok vücûd-ı mey
İtdüñ esir-i kahve bizi hey zamâne hey

V

Ağyâr vâkîf olmadan îş-i Őebâneye
Atsak kapağı bâri hele kahve-hâneye
Hayretdeyüz tagayyür-i hâl-i zamâneye
Geldi hâlel teveccüh ile bu kâr-hâneye

Humlar Şikeste-câm tehî yok vücûd-ı mey
İtdüñ esir-i kahve bizi hey zamâne hey

VI

İbrâm-ı vasla bâde iken mâni-i hicâb
Oldı güşayîŐ-i dile vâbeste feth-i bâb
Teşrîf-i yâr ile oluruz gerçi Şevk-yâb
Bezme ne arzu ile gelsün o mest-hâb

Humlar Şikeste-câm tehî yok vücûd-ı mey
İtdüñ esir-i kahve bizi hey zamâne hey

VII

Der-beste çünkü mastaba-ı suffe-i safâ
Kılmış yasağ Şahne-i nâgeh-res-i kazâ
Dükkânçe-i Rahîkiye kıl bast-ı bûriyâ
Afyôn vü berŐ mevsimüdür Şimdi Sâlikâ

Humlar şikeste-câm tehî yok vücûd-ı mey
İtdüñ esir-i kahve bizi hey zamâne hey

22
SÂLİM

TERCÎ-İ BEND-İ LATÎF
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Âşık-ı nâlân olaldan sen meh-i tâbânıma
Mihri-rûyûn pertev-efgendir dil-i sûzânıma
Şem-i fânûs-ı hayâlim olmadaydı ârızıñ
Her şeb-i deycûr-ı vakt-i rencişi-hicrânıma
Hamdü li'llâh hûrd-bâzî-i nesîm-i şefkatîñ
Tâb-bahş oldu neşât-ı külbe-i ahzânıma
Hamdü li'llâh cûybâr-ı vuslatıñ seyl-âb edip
Tâze cân-bahşende oldu bu dil-i atşânıma
Hamdü li'llâh mihr-i rûyûñ şâdmân etdi beni
Meh-îzârıñ tesliyet verdi dil-i nâlânıma

Âfitâb-ı tal'atıñ cânâ zevâle ermesin
Mâh-ı tâbânsın Hudâ eksikligiñ göstermesin

II

Böyle oldukça nevâl-i lutfuñ ile âşinâ
Fikr-i dûr-â-dûr-ı hicriñ hâtıra gelmez şehâ

Böyle oldukça dahîl-i sûr- şehri- şefkatiñ
 Vechi vardır tabt-ı şevki eyler iseñ iddi'â
 Böyle oldukça Hümâ-yı evc-i şevk-ı sohbetiñ
 Yümn-i ikbâliñle eyler kadrimi gerdûn alâ
 Böyle oldukça safâ-yı ülfetiñden behremend
 Leşker-i gam zât-ı pâkimden ederler ihtirâ
 Şâdmân etdi visâliñ bu dil-i nâlânımı
 Lutfuñu gördüm boyumca ey meh-i burc-ı behâ

Âfitâb-ı tal'atıñ cânâ zevâle ermesin
 Mâh-ı tâbânsın Hudâ eksikligiñ göstermesin

III

Şevk-ı nûş-â-nûş-ı vaslıñda gönül sultânımıñ
 Zevki vardır devletinde bu dil-i şâdânımıñ
 Kondu bâzû-yı dile nev-nüşa-i şeyh-i kerem
 Gitdi derd-i rencişi tâb-ı teb-i hicrânımıñ
 Vefk-ı âmâlîm muvaffak oldu vakt-i kutbuna
 Sâ'ati geldi neşât-ı külbe-i ahzânımıñ
 Levbaşa'llâh ahterim ulvî imiş gerdûñda
 Bendesini etdi beni Hak sen şeh-i hûbânımıñ
 Zerrece cevri ü itâb etmezsin asla bendene
 Cürm ü noksânına bakmazsıñ dil-i nâlânımıñ

Âfitâb-ı tal'atıñ cânâ zevâle ermesin
 Mâh-ı tâbânsın Hudâ eksikligiñ göstermesin

IV

Olalı gönülüm hayâliñ ile cânâ âşinâ
 Reşk eder bîgâneler ahvâlîme ser-tâ-be-pâ
 Bendeñi ihyâ edelden şevk-ı vaslıñ sevdiğim
 Öldü gitdi gıbtadan baña rakîb-i bed-likâ
 Sen boyu serv ile sermed eyleyip şevkim benim
 Min-ba'ad ayınnaya senden bizi Bârî Hudâ
 Nice meftûn olmayam rûyuña cânâ ben seniñ
 Nice kapılmaya gönülüm târ-ı zülfüne şehâ
 Yâd-ı mihr-i rûyuñ eyler yâdımı her rûz nûr
 Meh cebîniñ fikri her şeb tîre bahtım rûşenâ

Âfitâb-ı tal'atıñ cânâ zevâle ermesin
 Mâh-ı tâbânsın Hudâ eksikligiñ göstermesin

V

Gülşene esdikçe geh bâd-ı sabâ-yı kârger
 Böyle bî-tâb etmesin kâkülleriñi ser-te-ser
 Serv-kaddiñ eyleyip hıfz u hirâset feyz-i Hak
 Gülşen-i hüsnüñ hemîşe eylesin şâd-âbter
 Ditresin üstüne hırsından sabâlar zülfüñüñ
 Her kazâña eylesin âşıklarıñ gönülün siper

Dâ'imâ Hak gül-ruhuñ lutfuyla handân eylesin
 Görmesin âlemde zât-ı pâkiñ asla bir keder
 Zülf-i müşgîniñle mihr-i rûyuñu yâd eyleyip
 Saña her şeb Sâlim'in budur du'âsı tâ seher

Âfitâb-ı tal'atıñ cânâ zevâle ermesin
 Mâh-ı tâbânsın Hudâ eksikligiñ göstermesin

VI

Dâ'imâ uşşâka kârıñ lutf u ihsân u kerem
 Âdetin ser-tâ-be-pâ âyîn-i eltâf u himem
 Şevk-ı nûş-â-nûş-ı vaslıñ mâye-i ayş u tarab
 Zevk-ı lutf u eltafiñ fersâ-yı renc-i derd ü hem
 Mihr-i âlem-sûz-ı hüsnüñ cümleye pertev-fiken
 Meh cebîniñ nûr u revnak-bahş-ı bezm-i ayş u dem

Âfitâb-ı tal'atıñ cânâ zevâle ermesin
 Mâh-ı tâbânsın Hudâ eksikligiñ göstermesin

23
 SENÂYÎ

TERCÎ-İ BEND

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Âh kim derd-i derûnum yine buldı zararı
 Yine eflâki siyâh eyledi âhum şereri
 Levh-i dilde komadı gerçi ki yaşum eseri
 Âh sır u sihrüm ile yine buldum kederi
 Yel gibi geldüm aradum bulamadım bir eri
 Diye ey bâd-ı sabâ sorma ki aldum haberi
 Hass ü âm şeyh dimişler bir âlây-ı hayr ü şerri
 Saña düldül diyü vallâhî satar leng-i harı
 Ne hakikat bilür ebter ne gök añlar ne yeri
 Bağlamaz terkeşine kâl ile hayrû'l-beşeri
 Her yaña gâh Sikender gibi kıldum seferi
 Geh Süleymân gibi saldum yedi iklime cerî
 Açdı şeh-bâz her yaña yâ bâl ü peri
 Eyledüm seyr nice mu'teberât-ı siyeri
 Okudum kavı-i Ebû-Bekr ile İbn-i Ömer'i

Kimi Abbâs delîli kimi İbn-i Haceri
Görmedüm gülşen-i akvâlde hîçbir şeceri
Ki bite şâhınıñ üstünde murâdum semeri

Yazmamış kâdî vü Keşşâf ü Cerîr ü Taberî
Haberüm yok güzelüm kimden alayum haberi

II

Seni âlem sanma arş-ı mu'allâda arar
Kimi esmâda kimi genc-i müsemmâda arar
Kimi havrâda kimi Âdem ü Havvâ'da arar
Kimi hurşîd-i cihân-tâb ü mücellâda arar
Kimi A'râf ü kimi cennet-i Me'vâ'da arar
Kimi yirde kimi gökde kimi deryâda arar
Kimi tagda kimi bağda kimi sahrâda arar
Kimisi sîm ü zer ü gevher-i yek-tâda arar
Beyt-i Makdis'de kimi Ka'be-i Ulyâ'da arar
Kimi deyre girüben Lât ile Uzzâ'da arar
Kimi Yakûb oluben Yûsuf-ı zibâda arar
Kimi Yûsuf oluben rû-yı Züleyhâ'da arar
Kimi Mecnûn'ıñ olup sûret-i Leylâ'da arar
Kimi Vâmık kimi nihâsâre-i Azrâ'da arar
Kimisi bâğa girüp serv-i semen-sâda arar
Gül ü sünbülde kimi bülbül-i şeydâda arar
Kimi levhe yazılan lafz ile ma'nâda arar
Kimi tahmîs ile eş'âr-ı mu'ammâda arar

Yazmamış kâdî vü Keşşâf ü Cerîr ü Taberî
Haberüm yok güzelüm kimden alayum haberi

III

Söyle ey mâh dahi kubbe-i hadrâda mısın
Yohsa şol şem-i münîr-i felek-ârâda mısın
Kürsî-i levh ü kalem Sidre-i Tûbâ'da mısın
Yohsa envâr-ı Hudâ encüm-i ziyâda mısın
Bâ'is-i hilkat olan gevher-i yek-tâda mısın
Bihi masnû'ıñ olan cümle-i eşyâda mısın
Sâye-i zâtuñ olan dâver-i Dârâ'da mısın
Şânuña şâhid olan dil-ber-i ra'nâda mısın
Aks-i ruhsâruñ olan rû-yı musaffâda mısın
Çeşm-i cân-binüñ olan nergis-i şehlâda mısın
Aceb enhâr gibi vâdî vü sahrâda mısın
Gehî esfelde keremle gehî a'lâda mısın
Gehî İsa vü gehî hâcir ü sârâda mısın
Gehî Mûsâ'da gehî ol yed-i beyzâda mısın
Mescid ü medrese vü künc-i musallâda mısın
Zâhidüñ hû diyüben itdigi gavgâda mısın
Leyte vü leysde vü "lâ"da mı "illâ" da mısın
Kâf ü Ankâ'da yâ "yâ-sâ" ile "tâ-hâ" da mısın

Yazmamış kâdî vü Keşşâf ü Cerîr ü Taberî
Haberüm yok güzelüm kimden alayum haberi

IV

Nice dem hem-nefes-i nâle vü feyâd oldum
Âh ile taht-ı Süleymân gibi ber-bâd oldum
Geh olup bende-i mutlak gehî âzâd oldum
Taht-ı izzetde gehî gerçi ki şeh-zâd oldum
Gâh ma'mûr olup vasl ile âbâd oldum
Yıkılıp geh gam ü hicrân le nâ-şâd oldum
Hızır ile hem-dem olup kâbil-i irşâd oldum
Cân u dilden ne ki dirler ise münkâd oldum
Gehî hem-zâd oluben Kutb'lâ ... oldum
Nice dem keşf ü kerâmâtle mu'tâd oldum
Şeref-i zühd ile geh eşref-i ibâd oldum
Şiddet-i nefisle geh berter-i Şeddâd oldum
Nefs-i bed-hâhumı öldürmege cellâd oldum
Cigerüm zahmına Selmân gibi fassâd oldum
Gehî mollalar ile zümre-i irşâd oldum
Gehî evbâş-u kumâr-bâz ile zâd oldum
Gehî sehârlık idüp gehî şeyyâd oldum
Gerçi kim okumada yazmada üstâd oldum

Yazmamış kâdî vü Keşşâf ü Cerîr ü Taberî
Haberüm yok güzelüm kimden alayum haberi

V

Kanda bulsam anı kim yokda degül varda da yok
Âşık-ı zârda da yok dil-ber-i mekkârda da yok
Nüh-felek şeş-cihet ü seb'a-i seyyârda da yok
Zâhir ü bâtın u ayân ile esrârda da yok
Hâl u müstakbel ü mâzi ile etvârda da yok
Nik ü bedde degül âsân ile düşvârda da yok
Ebr ü bârân-ı felek dîde-i enhârda da yok
Gül ile harda degül hâr ile gül-zârda da yok
Mısr ü Şâm ü Haleb ü Mekke vü seyyârda da yok
Yemen ü Hind ü Buhârâ ile Tâtârda da yok
Atlas u kemhâ degül dirhem ü dinârda da yok
Künc-i dükkânda degül şehir ile bâzârda da yok
Güşe-i mey-kedede hâne-i hammârda da yok
Ser-te-ser hayl-ı cihân günbed-i devvârda da yok
Dahi ser-cümle muhâcirde vü ensârda da yok
Fıkh u tefsîr ü ehâdis ile âsârda da yok
Şecer-i bâg-ı İrem'de biten esmârda da yok
Kalb-i virân ü Senâyi-i dil-figârda da yok

Yazmamış kâdî vü Keşşâf ü Cerîr ü Taberî
Haberüm yok güzelüm kimden alayum haber

24
SEYYİD VEHBÎ

24/1
KASÎDE-İ BÎ-HEMTÂ DER-ZIMN-I SULH-İ
EŞREF HÂN DER-ZEMÂN-I AHMED HÂN
ALEYHİ'R-RAHME

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Bâreka'llâh ey cehânuñ dâveri
Âlemüñ sâhib-kırân-ı saff-deri
Gelmedi evreng-i şân u şevkete
Mislüñ İskender zemânından beri
Gâlibâ ser virmek ister eyleyen
Sen dururken iddi'â-yı serveri
İşte Eşref Han ki Efgânîlerüñ
Olmış iken eşher-i nâm-âveri
Saña serkeşlik murâd itmekle ol
Kıldı Mevlâ kahr u hizlan mazharı
İbtidâ bâlâda pervâz eyledi
Soñra oldu rihte bâl ü peri
Saña baş egmezken itdi mültecâ
Üstine ta'yîn olan ser-askeri
Hûn-ı nâ-pâk ile öyle düşmenüñ
İtmeden âlûde tîg u hançeri
Eşref-i şâhan benem dirken saña
İde arz-ı nûkerî vü çâkerî

Bundan a'lâ ola mı fevz ü felâh
Gâlibâne olasın sulh u salâh

II

Pâdişâhum şükürin it bu ni'metüñ
Hak füzûn itsün şükûh u şevketüñ
Düşmenüñ kûh olsa kal u kam ider
Kuvvet-i bâzû-yı baht ü himmetüñ
Çün meges eyler perîşan hasmuñı
Cünbiş itdükce livâ-yı nusratüñ
İtdi Hak tûğuñ megesrân-ı zafer
Mirvaha bâl-i hümâdan râ'yetüñ
Düşmenüñ ye'cûc-i pür-şûr olsa da
Sedd-i iskender'dür aña satvetüñ
Da'vi-i sâhib-kırânı eyleseñ
Hüccet-i isbât besdür savletüñ
Oldı Eşref Hân-ı Efgâni-nijâd
Şâhidem mazmûnına bu hüccetüñ
Kim ıdüp izhâr-ı tugyan ba'd-ez-în
İtdi sulh için tazarru şefkatüñ

Fâ'iz-i gencîne-i nasr olduguñ
Remz ider bu beyti sâhib-devletüñ

Bundan a'lâ ola mı fevz ü felâh
Galibâne olasın sulh u salâh

III

Ey şeh-i Cem-çâker ü Dârâ-gulâm
Bâd-ı kahrûn Rüstem-i destâne Sâm
Eşref itmekle tecâvüz haddini
İtdüğüñde seyf ile harbe kıyâm
İtdi fermânuñla sadr-ı a'zamuñ
Şol kadar techîz-i ceyš ihtimâm
Yir götürmez asker irsâl eyleyüp
İtdi her menzilde a'dâd-ı mehâmm
Hâriku'l-âde idüp tayy-i mekân
Çâr-mâha râhdan ceyš-i be-nâm
Mevc-i deryâ gibi akdı fevc fevc
Düşmene itdürdi nâ-çâr iltiyâm
Garka-i girdâb-ı hayret oldılar
Ey kerâmet gördi a'dâ-yı li'âm
Kahramanlık ancak olur eyledüñ
Bî-te'ab düşmenden ahz-ı intikâm
Sulha baş egdi efendüm sen dahı
El-amân şemşîrûñ eyle der-niyâm

Bundan a'lâ ola mı fevz ü felâh
Gâlibâne olasın sulh u salâh

IV

Mîr Mahmûd evleyüp şedd-i visâk
Çözmedi râh-ı tagallübde kusâk
Şân Mansûr olmayup Dâvûd idüp
Nây-ı nîze ile sei-âgâz şikâk
Şu'be-i Kürdî iken cây-i karâr
Oldı Mahmûd'a Sıfahân u Irâk
Şeh Hüseyñ'üñ hanları beyninde hem
Olmamak ile o esnâda vifâk
Hil'at-i ikbâl andan hal olup
Ars-ı mülke hal ile virdi talâk
Aldı Mahmûd aña da hayr itmedi
Düşdi sevdâ ile mâ-beyne-fırâk
Ba'd-ez-in idüp tevassut Şeh Hüseyñ
İtdi ol delleyile Eşre-f i'tinâk
Aña mağrûr evveli bağı eyleyüp
İtmiş iken devlete teklîf-i şâkk
Gördi kahrın bildi haddin eyledi
Ger dinine sulh içün bend-i visâk

Bundan a'lâ ola mı fevz ü felâh
Gâlibâne olasın sulh u salâh

V

Allah Allah neydi evvelki gurûr
Şimdi arz-ı ma'zeret terk-ı gurûr
Hırkaya çekdi serin hem-çün kesef
Devlete kasd eylemişken şer ü şûr
Çıkdı ma'nâ-yı asâ en-tekrâhû
Şûr-ı sûr olup sūrûr oldı sūrûr
Neydi evvel da'vi-i İskenderî
Şimdi tâ bu mertebe acz ü fütûr
Neydi evvelki sebât-ı makdemi
Simdi tâ bu resme pâ-lagzî-i kûr
Neydi evvel fil-i mest-âsâ hücûm
Simdi arz-ı meskenet mânend-i mûr
Neydi istid'â-yı tevsî-i hudûd
Simdi kasr-ı yed ile tazyîk sanur
Nâgehan kopdı kıyâmet başına
Sandı bang-ı kürre nâyi nefh-i sûr
Pâdişâhum bildi haddin ba'd-ez-în
Lazım oldı eylemek afv-ı kusûr

Bundan alâ ola mı fevz ü felâh
Gâlibâne olasın sulh u salâh

VI

Ey şehensâh-ı kerâmet-destgâh
Hem veliyyu'llâhsın hem pâdişâh
Hırka-i fâhr-i cehânuñ dâmenin
Komayup elden iderken bûsegâh
Dâmen-i mülküñ adû-yı devlete
Öpmege virmez Hudâ bî-istibâh
Ol humâ-yı Hak da mahfûz u emîn
Çünkü sensin ey şeh-i âlem-penâh
Hâzin-i gencîne-i kabr-i Nebî
Hâmi-i din hâfız-ı beyt-i İlâh
Olur Allâh u Resûl'üñ düşmeni
Kim olursa saña hasm-ı kîne-hâh
Hakk olur mânend-i a'câm-ı galat
Saña bir merdüm ki ola kec nigâh
Sende iken râyet-i fâhr-i cehân
Cünd-i gaybî saña olmaz mı sipâh
İdesin te'yîd-i Rabbâni ile
Gâh istîsâl-i düşmen gâh gâh

Bundan a'lâ ola mı fevz ü felâh
Gâlibâne olasın sulh u salâh

VIII

Hak Mu'ammer ide Sultân Ahmed'i
 Lutf u kahrın hükmin icrâ eyledi
 Düşmene bildürdi hem mikdârını
 Hem suçın atv itdi isrâr itmedi
 Kevkeb-i şemsîri itdi devrden
 Ehl-i bagyi râh-ı Hakka mühtedî
 İtdürüp ahkâm-ı şer'a ittibâ
 Hem imâm-ı asra kıldı muktedî
 Ebher ü Sincân ü Sultâniyye'yi
 Virdi hem çekdi Huveyze'den yedi
 Pes o şâhenshâh-ı kevhüsrev-gulâm
 Kim mülûke kıblegehdür mesnedi
 Buldı Eşref Hân'ı server-pîş-i acz
 Hem edâ-yı meskenetle mürtedi
 Tâc-ı şâhiyle ser-efrâz eyleyüp
 İsfehan mülkin aña bağışladı
 Vehbiyâ sad-şükr bî-sefk-ı dimâ
 Hâsıl oldı cânibinüñ maksadı
 Bundan a'lâ ola mı fevz ü felâh
 Gâlibâne olasın sulh u salah

24/2

**TERCÎ-İ BEND BERÂY-İ TAZMÎN-İ
 BEYT-İ SULTÂN AHMED HÂN-I SÂLİS**
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Hamdü li'llâh gün olup feyz-i safâdan behredür
 İtdi Hak âyîne-i âfâkı bî-jeng ü keder
 Kalmadı aslâ gubâr-ı gussadan şimdi eser
 Reh-nümâ-yı gülsitân-ı şevk olup bâd-ı seher
 Azm-i gül-geşt idicek hâkân-ı İskender-sîr
 Def-i sıklet itdi dünyâdan keder gitdi gider
 Başına vüs'at-serây-i âlem oldı tengter
 Böyle fermân itdi zîrâ ol hidîv-i dâdger

Biz safâ ile Neşât-âbâd'ı itdük çün makarr
 Saña da ey gam adem-âbâda lâzımdur sefer

II

Hamdü li'llâh şimdi dünyâ gussadan âzâddur
 Ser-be-ser ma'mûre-i âlem Neşât-âbâd'dur
 Vaktümüz mahsûd-ı sûz u gıpta-i a'yâddur
 Her doğan evlâd şimdi zevkde hem-zâddur
 Ahdümüz eyyâm-ı şâhenshâh-ı kistrâ-dâddur
 Sâyesinde halk cümle râhat ü dil-şâddur
 Lîk gam fermân ile menfi işi ber-bâddur
 Diñle bu nazm-ı hümâyun beyt-ı istishâddur

Biz safâ ile Neşât-âbâd'ı itdük çün makarr
Saña da ey gam adem-âbâda lâzımdur sefer

III

Dinse lâyıkdur Neşât-âbâd'a dünyâ cenneti
Selsebîlinde ıyan Tesnîm ü Kevser lezzeti
Lekke-sûy-i gussadur âb-ı musaffâ tıyneti
Hâk-i dergâhında vardır kîmyâ hâsiyyeti
Hiç degül oldı anuñ eczâ-yı hâk-i hilkati
Nev-bahârûñ zevki ıydüñ şevki sûruñ ziyeti
Lâlenüñ rengi gülüñ bûyı meyüñ keyfiyyeti
Diñle vafında bu beyt-i hüsrev-i Cem-şevketi

Biz safâ ile Neşât-âbâd'ı itdük çün makarr
Saña da ey gam adem-âbâda lâzımdur sefer

IV

Meyl idüp âb u hevâ-yı mevki-i zîbâsına
Ol Mesîhâ-menkabet oldı sebep ihyâsına
Emr idüp dâmâdı destûr-ı cehân-ârâsına
Oldı tarh-endâz-ı himmet kasr-ı müstesnâsına
Gördi sâyeste kudûm-i meymenet-bahşâsına
İtdi tahsin resmine isrâfına inşâsına
Geldi bu matla zebân-ı kilk-i gevher-zâsına
Kim sezâ resm olsa arşuñ zirve-i a'lâsına

Biz safâ ile Neşât-âbâd'ı itdük çün makarr
Saña da ey gam adem-âbâda lâzımdur sefer

V

Beyt olursa böyle olsun kim me'âli cân-fezâ
Hem zemîni tâze hem bahri selîs ü dil-güşâ
Selsebîl-i sâfa beñzer iki satrı gûyiyâ
Oldı her harfi içinde mevce-i ab-ı bekâ
Kan mıdur deryâ mıdur tab-ı hümâyun Vehbıyâ
Kim çıkardı sâhile böyle dür-ı âlem-bahâ
Hasre dek evreng-i şevketde ide zevk u safâ
Hidmetinde baht ile devlet disünler dâ'imâ

Biz safâ ile Neşât-âbâd'ı itdük çün makarr
Saña da ey gam adem-âbâda lâzımdur sefer

25
ŞEYH GÂLİB

25/ 1

**TERCÎ-İ BEND TERCÎ-İ BEND-İ BEYT-İ
ŞERÎF-İ MEŞHÛR Lİ-CENÂB-I HAZRET-İ PİR**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Ey rûh-ı pâkinde ayân nûr-ı zât
Sînesi âyîne-i vech-i sıfât
Pertev-i hüsnünde nümâyân tamâm
Sırr-ı Hudâ mâ-hasal-ı kâ'inât
Sen urıcak vakt-i semâ içre çarh
Şem'ine pervâne olur şeş cihât
Şevk ile cân tâzelenir ben desem
Nutm-ı safâ-bahşına rûhu'l-hayât
Pertev-i envâr-ı cemâlin senin
Aşk ile verdi dü cihâna sebât
Doldu tecellî-i Hudâ'dan sivâ
Şems-i mahabbet idicek iltifât
Yandı o âteşle dil ü cânımız
Etdi cemâlin velî keşf-i simât

Ah mine'l-aşkı ve hâlâtihî
Ahraka kalbî bi-harârâtihi

II

Görmeğe istersen eğer mahşeri
Çarhda seyr eyle o meh-peykeri
Aşk ile galtîde olup mihr-veş
Salmada âlemlere nûr u ferî
Etmede nüh kubbeyi envâra gark
Düpdüz edip bâhter ü hâveri
Kûy-sıfat pey-rev olup sen dahi
Düş yola fark eyleme pâ vü seri
Def ü celâcille semâ et hemân
Alma kola bu felek-i çenberi
Tutma kulak devrine ahkâmına
Serserîdir serserîdir serserî
Ben hele gayb eylemişim kendimi
Ateş-i sevdâya düşelden beri

Ah mine'l-aşkı ve hâlâtihî
Ahraka kalbî bi-harârâtihi

III

Aşıka ne ser ve ne server gerek
Başına buyruklara efser gerek
Devr-i felekden n'ola pervâneye
Şem-i tavâf etmeğe bir per gerek

Yanması hâzır yolu ma'lûm anun
 Haccına ne zâd u ne reh-ber gerek
 Bu söz ammâ ki kolay sanma sen
 Aşk gibi sîne de gevher gerek
 Kuvvet-i bâzû bu kapuda durur
 Rüstem işi anlama Haydar gerek
 Terk-i hevâ etmesi âsân değil
 Avn-i Hudâ feyz-i peyember gerek
 Başına gavgâ-yı kıyâmet kopup
 Sîne de bir mihr-i münevver gerek

Ah mine'l-aşkı ve hâlâtihî
 Ahraka kalbî bi-harârâtihi

IV

Aşk gelip mülk-i dile oldu şâh
 Derd ü gam u mihneti kıldı sipâh
 Etdi o vîrâne yi ma'mûrezâr
 Leşker-i endûha kılıp cilvegâh
 Meş'aleler yandı derûn u birûn
 Nûr-ı tecellî tolup ol hânkâh
 Arsa-i Mahşer gibi oldu ayân
 Kûşe-be-kûşe nice bin dâd-hâh
 Sûr mu mâtem mi bilinmez yakîn
 Nây kudûm ile gelir âh âh
 Hayret alıp aklımı oldum hamûş
 Dehşetim idrâk ederim gâh gâh
 Sabr u sükûn gitdi elimden tamâm
 Anlamadım aslını Bârî güvâh
 Nûr-ı mücessem midir âteş midir
 Yakışını söyleyemem âh âh
 Ah mine'l-aşkı ve hâlâtihî
 Ahraka kalbî bi-harârâtihi

V

Bak o mehin zülf-i siyeh-târına
 Cân geçinir darınâ ber-dârına
 Gonca yeter şu'lesi pervâne ye
 Hakk yetire bülbülü gülzârına
 Çeşmi okur hışm ile İsm-i Celâl
 Bakışı Yâ Hû çeker envârına
 Sırrını keşf etmek için hayretin
 Kıl nazar âyîne-i ruhsârına
 Bir nefes olduysa eğer rû-nümâ
 Cenneti ver müjde-i didârına
 Bilse eğer yâr ne Cennet nedir
 Kimse değişmez bu günü yarına
 Tûr gibi nûr-ı tecellî-i Rabb
 Sardı bu cismin der ü divârına

Ah mine'l-aşkı ve hâlâtihî
Ahraka kalbî bi-harârâtihi

VI

Çeşmi elâ gamzesi mestânedir
Ya da biliş âşıkâ bigânedir
Bâz-ı nigeş sayddan etmez ferâğ
Cân evi hâlâ ki ana lânedir
Her ne kadar nâza çekerse sezâ
Bahtı yüce meşrebi şâhânedir
Söz dükenir kim diye Monlâ Celâl
Şems dahi şem'ine pervânedir
Hakk bu ki memnûnuyum ihsânının
Alemin ikrârı o sultânadır
Sâye-i lutfunda neler gördüğüm
Ben bilirim illere efsânedir
Gâlib eğer eylese da'vâ-yı aşk
Kim inanır kavline dîvânedir

Ah mine'l-aşkı ve hâlâtihî
Ahraka kalbî bi-harârâtihi

25/ 2

TERCÎ-İ MISRA GARRÂ-YI RÂMİZ BEĞ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Gürûh-ı evliyanın ekmelidir Şems ü Mevlânâ
Misâl-i mihr ü subh-ı mühcelîdir Şems ü Mevlânâ
Şeh-i aşkın iki kudret elidir Şems ü Mevlânâ
Sıfât u zâta bürhân-ı celîdir Şems ü Mevlânâ

Hemân ayn-ı Muhammedle Alîdir Şems ü Mevlânâ

II

Rûh-ı aşka iki mihrâb-ı ebrû-yı ibâdetdir
Görünmüş birbirinden rû-be-rû mir'ât-ı hayretidir
Biri nûr-ı hakikat biri erkân-ı tarîkatdır
Cihân-ı gayba mihr ü mâh-ı gerdûn-ı celâletdir

Hemân ayn-ı Muhammedle Alîdir Şems ü Mevlânâ

III

Dil-i erbâb-ı dilde simdir İslâm u imânın
Muhakkak sûret-i îdeydir belki cedîdânın
İki ser-çeşme-i âb-ı hayâtıdır dil ü cânın
Me'âl-i matlabıdır gütt-gûy-ı Hızır u Mûsânın

Hemân ayn-ı Muhammedle Alîdir Şems ü Mevlânâ

IV

İki sultân-ı ma'nâ birbiriyle ittifâk etmiş
 Dönüp bir Zülfikâra tâkat-ı şemşîri tâk etmiş
 Mükerrer çün ezân fermânları şirke yasak etmiş
 Birisi küfrü sürmüş ol biri nefy-i nifâk etmiş

Hemân ayn-ı Muhammedle Alîdir Şems ü Mevlânâ

V

Mecâz ammâ ki tahkîke yakın ta'bîrdir bu söz
 Cemâl ile celâlin mushafın tefsîrdir bu söz
 Bırak isbât u nefyi vahdeti takrîrdir bu söz
 Gönülden kat-ı inkâra dedim şemşîrdir bu söz

Hemân ayn-ı Muhammedle Alîdir Şems ü Mevlânâ

VI

Revânı şâd ola Râmiz Beğın Gâlib bu mısra'dan
 Füzûn-terdir hakikat ehline bin hüsn-i matla'dan
 Olur tevhîd-i rûşen bu mu'ammâ-yı mülemmâdan
 Cüdâlık hiç saçılmaz ol iki nûr-ı müşa'sa'dan

Hemân ayn-ı Muhammedle Alîdir Şems ü Mevlânâ

25/3

**TERCÎ-İ BEND DER-VASF-I ŞERÎF-İ
 KUTBU'R-RABBÂNÎ CENÂB-I HAZRET-İ
 SULTÂN DÎVÂNÎ KUDDİSE SIRRUHÛ**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Vücûd iklîmini yağmaya verdi cünd-i Şeytânî
 Göründü her taraftan leşker-i bî-hadd ü pâyânî
 Birikdi fevc fevc âmîne çıkdı eşk-i tıflânî
 Emân ü el-emândır her birinin âh u efgânı
 Girip zabt idiyor emmâre yek-ser kişver-i cânı
 Külâh-ı seyfi-i imdâd-ı gaybın geldi devrânı

Yetiş ey seyf-i meslûl-i tarîkat şîr-i Yezdânî
 Erenler pîşvâsı Hazret-i Sultân-ı Dîvânî

II

Niyâm-ı bânından Zülfikârın âşikâr eyle
 Toğup hûrşîd-veş deycûr-ı küfrü târümâr eyle
 Yine Haydarlığın isbât edip bir kârzâr eyle
 Bozulmuş çaresiz askedere lutfun hisâr eyle
 Bizi pür-zahm eden nefsi habîsi zahmdâr eyle
 İnâyet vaktidir bir tesliyet himmet-nisâr eyle

Yetiş ey seyf-i meslûl-i tarîkat şîr-i Yezdânî
 Erenler pîşvâsı Hazret-i Sultân-ı Dîvânî

III

Cihâna leşker-i Ye'cûc-veş doldu münâfıklar
Safâda ehl-i gaflet dâ'imâ giryân uyanıklar
Tahammül kalmadı sabr etmeğe hep yandı âşıklar
Yalan dünyâyı terk etmek hevâsın tutdu sâdıklar
Bu zulmün ref' için âh eyledikçe bağı yanıklar
Bakıp merdâniyânın her biri bir gûne sayıklar

Yetiş ey seyf-i meslûl-i tarîkat şîr-i Yezdânî
Erenler pîşvâsı Hazret-i Sultân-ı Dîvânî

IV

Bu zu'ma düşdü münkirler ki himmet kalmamış aslâ
Cihânda merd-i ma'nâ şîr-i savlet kalmamış aslâ
Gürûh-ı evliyâda zerre kudret kalmamış aslâ
Sanırlar hâşe li'llâh hiç kerâmet kalmamış aslâ
Budur sohbetleri kim Haydariyyet kalmamış aslâ
Geçen pîrânın ervâhında kuvvet kalmamış aslâ

Yetiş ey seyf-i meslûl-i tarîkat şîr-i Yezdânî
Erenler pîşvâsı Hazret-i Sultân-ı Dîvânî

V

Celâle'd-dîn-i Rûmun aynısın bi'llâh kendisin
Gürûh-ı evliyânın pâdişâhı bir efendisin
Hakikat bâğının âzâde serv-i ser-bülendisin
Tarîk-ı Mevlevînin Mehdî-i hâtır-pesendisin
O devr ashâbının sen Kahramân-ı dîv-bendisın
Bu beyti oku Gâlib rahm edersen derdmendisın

Yetiş ey seyf-i meslûl-i tarîkat şîr-i Yezdânî
Erenler pîşvâsı Hazret-i Sultân-ı Dîvânî

25/4

**TERCÎ-İ BEND DER-VASE-İ ŞERÎF-İ PÛŞÎDE-İ
TÛRBE-İ LATÎF-İ HAZRET-İ MEVLÂNÂ-YI RÛM
KADDESE'LLÂHU SIRREHÛ**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Zihî pûşîde-i zer-dûz u pür-zer zühre-pîrâye
Ki kat-ber-kat müreccah köhne tâk-ı çarh-ı bâlâya
Zemîni belki fâ'ik atlas-ı gerdûn-ı hadrâya
Resâdır perde perde vâsıl etmek Arş-ı A'lâya
Ki misli girmemiştir çeşm-i mihr-i âlem-ârâya
Münevver bir şafaktır gûyiyâ subh-ı tecellâya

Müceddid olduğu Sultân Selîmin dîn ü dünyâya
Nümâyândır bu nev-pûşîdesinden kabr-i Monlâya

II

Selîm Hân İbni Sultân Mustafâ kim dâd-perverdir
 Süleymân tahtına hem zâtı hem âsârı zîverdir
 Sipihrin çok zamândan ârzûsu bir dilâverdir
 Vücûd-ı pâk-i pür-cûdu bu yüz başına efserdir
 Hele bulsun biraz işler karâr emr-i mukarrerdir
 Cihânı ser-te-ser feth edecek bir şâh-ı serverdir

Müceddid olduğu Sultân Selîmin dîn ü dünyâyâ
 Nümâyândır bu nev-pûşîdesinden kabr-i Monlâyâ

III

Değil pûşîde gûyâ safha-i âyât-ı Kur'ânî
 Safâdan sadrı olmuş Levh-i Mahfûzun sebak-hânî
 Müşâ'şa hâme-i nûr ile yazmışdır kalem anı
 Per-i Cibrîl olup ser-levha-i satr-ı zer-efşânî
 Nigâhı âşinâ-yı rûh eder erbâb-ı irfânî
 Nükûşundan çıkar kim tutduğu cây-ı Süleymânî

Müceddid olduğu Sultân Selîmin dîn ü dünyâyâ
 Nümâyândır bu nev-pûşîdesinden kabr-i Monlâyâ

IV

Selîm-i Evvele olmuşdu zâhir sırr-ı Muhyi'd-dîn
 Bu sultân-ı celâlet-pîşeye feyz-i Celâle'd-dîn
 Edip hem türbesin ta'mîr hem pûşîdesin tezyîn
 Bu takrîb ile oldu âlem-i ma'nâda şehr-âyîn
 Ki ya'nî şimdi buldu sâhibin bu devlet ü bu dîn
 Olur bir bir mükemmel hep nizâm-ı ekmel-i pîşîn

Müceddid olduğu Sultân Selîmin dîn ü dünyâyâ
 Nümâyândır bu nev-pûşîdesinden kabr-i Monlâyâ

V

O Monlâ kim veliler hâline medhûş-ı hayretdir
 Makâmı derk olunmaz Allâh Allâh bu ne hâletdir
 Kitâb-ı Mesnevîsi âyet âyet ders-i hikmetdir
 Tokuşmuş mevc mevce kulzüm-i aşk u mahabbetdir
 Ser-â-ser nutk-ı pâki hep keremdir hep kerâmetdir
 Cenâb-ı Şehriyâra şübhe yok tevfik-i hazretdir

Müceddid olduğu Sultân Selîmin dîn ü dünyâyâ
 Nümâyândır bu nev-pûşîdesinden kabr-i Monlâyâ

IV

Müzerkeş târ-ı mihri eyleyip bâfide üstâdân
 Zümürüd safha üzre eylemişler nakş-ı câvidân
 Behiştin nev-bahârın eylemişler câ-be-câ rîzân
 Kamer hal-gerdesinden bir su çekmişler ki cân hayrân
 Görüp bu âb u tâbı cevher-i aklım olup nâlân
 Bu beyti okudum yâdimda kaldı su gibi el-ân

Müceddid olduğu Sultân Selîmin dîn ü dünyâya
Nümâyândır bu nev-pûşîdesinden kabr-i Monlâya

VII

Hudâyâ nâ'il-i maksûd edip şevketlü hünkârı
Hemîşe ede tedbîrine tevfkîni mededkârı
Olup her kârı âsân kalmasın bir emr-i düşvârı
Gelip eyyâm-ı adli ağlasın a'dâ-yı bed-kârı
Kasâ'idlerle kılsın Gâlib-i bî-dil senâkârı
Bu beyti olsun ammâ sâkinân-ı Arşın ezkârı

Müceddid olduğu Sultân Selîmin dîn ü dünyâya
Nümâyândır bu nev-pûşîdesinden kabr-i Monlâya

25/5

**TERCÎ-İ BEND DER-VASF-I ŞERÎF-İ CENÂB-I
HAZRET-İ YÛSUF-I SÎNEÇÂK KUDDİSE
SIRRIHU'L-AZÎZ**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Burc-ı hüsnün mâhı gerdûn-ı celâlin pey-revi
Şems-i aşkın nûru hûrşîd-i safânın pertevi
Bî-muhâbâ kişver-i fakr u fenânın hüsvi
Cûy-ı Nil-i ma'rifet ummân-ı feyz-i Mesnevî

Seyf-i meslûl-i celâlet şâh-ı taht-ı ma'nevî
Yûsuf-ı mısır-ı hakikat Sîneçâk-ı Mevlevî

II

Sîneçâk ammâ ki subh-ı nev-bahâr-ı ma'rifet
Rüstem-i Haydar-neberd-i kârzâr-ı ma'rifet
Şehriyâr-ı gayb u sultân-ı diyâr-ı ma'rifet
Destine olmuş müselleme Zülfikâr-ı ma'rifet

Seyf-i meslûl-i celâlet şâh-ı taht-ı ma'nevî
Yûsuf-ı mısır-ı hakikat Sîneçâk-ı Mevlevî

III

Mâlik olmuş Mesnevînin genc-i lâ-yefnâsına
Reh-ber olmuş sâlikân-ı râh-ı müstesnâsına
Mahv u sahv etmiş Cezîre gösterip deryâsına
Aferin sad âferîn bürhânına da'vâsına

Seyf-i meslûl-i celâlet şâh-ı taht-ı ma'nevî
Yûsuf-ı mısır-ı hakikat Sîneçâk-ı Mevlevî

IV

Gelmiş iklim-i bekâdan eyleyip mahv-ı rüsûm
Sükker-i sekr ile şîrîn olmuş ol bahri ulûm

Hall-i tahkîkâtda Cevrî eder sebt-i rukûm
Bes değil mi ana dervîşim demiş Monlâ-yı Rûm
Seyf-i meslûl-i celâlet şâh-ı taht-ı ma'nevî
Yûsuf-ı mısır-ı hakîkat Sîneçâk-i Mevlevî

V

Gerçi ol genc-i hakîkat perde-i ahfâdadır
Güft-gûy-ı hüsn-i seyri târem-i â'lâdadır
Nûr-ı mutlakdır ki kayd-ı lafzdan âzâdedir
Feyzi dâ'im zümre-i ebdâla vü evtâdadır

Seyf-i meslûl-i celâlet şâh-ı taht-ı ma'nevî
Yûsuf-ı mısır-ı hakîkat Sîneçâk-i Mevlevî

VI

Hamdüli'llâh hâk-rûbî hıdmeti oldu nasîb
Mihmân-ı lutfuyum dergâhına düşdüm garîb
Aşıkım Gâlib cemâlinden ne mümkündür şekîb
Eylemez mahrûm-ı rahm elbet o sultân-ı mehîb

Seyf-i meslûl-i celâlet şâh-ı taht-ı ma'nevî
Yûsuf-ı mısır-ı hakîkat Sîneçâk-i Mevlevî

25/6

**TERCÎ-İ BEND DER-VASF-I ŞERÎF-İ İSMETLÜ BEYHÂN
SULTÂN ALİYYETÜ'Ş-ŞÂN DÂMET İKBÂLÜHÂ**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Bâreke'llâh şeref-i dûde-i Al-i Osmân
Ne güherlerle pür etmiş feleki ol ummân
Kimi hûrşîd ü kimi meh kimi bahr u kimi kân
Her biri nâdire-i devr-i zamân kutb-ı cihân
Lutf u hayrât u müberrâtları bî-pâyân
Midhat u mahmidete cümlesi gerçi şâyân
Mâh-ı burc-ı azamet hâmî-i ehl-i irfân
Mîhr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhân Sultân

II

Bir sühanla dil-i vîrânımı ma'mûr etdi
Ede mesrûr anı Hakk gönlümü mesrûr etdi
Şafak-ı şefkati kâşânemi pür-nûr etdi
Hâtırımdan silem-i dehri bütün dûr etdi
Dîde-i hâsid ü câhid var ise kûr etdi
Dâstân-ı hünerim âleme meşhûr etdi

Mâh-ı burc-ı azamet hâmî-i ehl-i irfân
Mîhr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhân Sultân

III

Fukarâ zümresini lutf ile etdi dil-şâd
Bir dahi eylemeziz çarhın elinden feryâd

Verdi hakkâ ki kerâmetle tesellî-i fu'âd
 Bizi âbâd-ı hayât eyledi olsun âbâd
 Bir nefesle gül-i âmâlimizi kıldı küşâd
 Biz de yerden göğe dek eyleriz ihsânını yâd

Mâh-ı burc-ı azamet hâmî-i ehl-i irfân
 Mihr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhân Sultân

IV

Hâher-i pâdişeh-i rûy-ı zemîn Hân Selîm
 Ced-be-ced revnak-ı menşûru kerîm ibni kerîm
 Süddesi kible-i ikbâle olup Rûkn-i Hatîm
 Hâk-i dergâhına etmekte melekler ta'zîm
 İsmet ol derden olur hûr-ı Behişt ta'lîm
 Harem-i hâssına envâr-ı şeref ferş-i harîm

Mâh-ı burc-ı azamet hâmî-i ehl-i irfân
 Mihr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhân Sultân

V

Ol kadar bezi eder âfâka nevâl-i keremi
 Ki feleklerde pesend oldu kemâl-i keremi
 Binde bir vasf ola mümkün mi hısâl-i keremi
 Bahr u kân olmağa lâyıık mı misâl-i keremi
 Hâverân olsa seza saff-ı ni'âl-i keremi
 Şark u garba erişir nûr-ı zılâl-i keremi
 Mâh-ı burc-ı azamet hâmî-i ehl-i irfân
 Mihr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhân Sultân

IV

Ehl-perverdir o hakkâ ki kerem-pîrâdır
 Şübhesiz müntesib-i Fâtıma-i Zehrâdır
 Merhamet kalbine Gâlib kerem-i Mevlâdır
 Mazhar-ı sırr-ı dil-i Hazret-i Mevlânâdır
 Lutfu tahrîr ile vasf eylemeden a'lâdır
 Rûz u şeb midhatını söylemeğe ahrâdır

Mâh-ı burc-ı azamet hâmî-i ehl-i irfân
 Mihr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhân Sultân

25/ 7

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Kabûl eyler mi yâ Rab zahm-ı pür-nâsûrumuz bî-hûd
 Kalır mı yohsa bu âteşle dâğ-ı dil gibi pür-dûd
 Alırsa pençeye yazık beni bu baht-ı nâ-mes'ûd
 Kıyâmet kopsa gevher tolsa âlem olmayam hoşnûd
 Ferah nâmin dahi yâd edemez bu cân-ı zehr-âlûd
 Rızâdır çâresi her ne dilerse Hazret-i Ma'bûd

Belâ mevc-âver-i girdâb-ı hayret nâ-hudâ nâ-bûd
 Adem sâhillerin tutdu dirîgâ bâng-ı nâ-mevcûd

II

Gözüm bir nesne görmez dîde-i giryândan gayrı
 Erişmez gûş-ı cânâ sohbet-i hicrândan gayrı
 Yazılmaz levh-i dilde sûret-i hırmândan gayrı
 Bulunmaz sînede bir sûziş-i pinhândan gayrı
 Ümîdim yok hemân bir hâhiş-i ihsândan gayrı
 Serâpây-ı tenimde kalmadı efgândan gayrı

Belâ mevc-âver-i girdâb-ı hayret nâ-hudâ nâ-bûd
 Adem sâhillerin tutdu dirîgâ bâng-ı nâ-mevcûd

III

Düşüp dâm-ı hevâya hasret-i gülzâr kaldım ben
 Gidip nefh-i Mesîhâ-veş sabâ bîmâr kaldım ben
 Gül-i ümmîd soldu mübtelâ-yı hâr kaldım ben
 Bu gülşen külhan oldu çeşmime nâçâr kaldım ben
 Şarâb-ı ye'se düşdüm teşne-i dîdâr kaldım ben
 Başımdan aşdı seyl-âb-ı keder bizâr kaldım ben

Belâ mevc-âver-i girdâb-ı hayret nâ-hudâ nâ-bûd
 Adem sâhillerin tutdu dirîgâ bâng-ı nâ-mevcûd

IV

Aceb ey Hızr-ı ma'nâ bî-nevâya himmet olmaz mı
 Şefâ'at yoğsa da bir tesliyetgûn sohbet olmaz mı
 Diyem hâşâ bu nâ-kâma ümîd-i vuslat olmaz mı
 Sezâvâr-ı hitâb olmak gibi bir ruhsat olmaz mı
 Ya ehliyyet mi lâzım bahşîş-i ehliyyet olmaz mı
 Esîr-i derd-i fûrkat lâ-cerem ye's-ülfet olmaz mı

Belâ mevc-âver-i girdâb-ı hayret nâ-hudâ nâ-bûd
 Adem sâhillerin tutdu dirîgâ bâng-ı nâ-mevcûd

V

Eğer küstâh isem de çâre ne bî-çârelikdendir
 Hezârân kayd u bende düşdü kim âvârelikdendir
 Gönül cem'iyyeti sevmezse de sad-pârelikdendir
 Devâdan şekvemiz var ise de pür-yârelikdendir

Sirişkim bî-sebebdir menba-ı gam-hârelikdendir
Mahaldir gark-ı eşk olsa gözüm hûn-bârelikdendir

Belâ mevc-âver-i girdâb-ı hayret nâ-hudâ nâ-bûd
Adem sâhillerin tutdu dirîgâ bâng-ı nâ-mevcûd

VI

Belâ bu kim dahi sûret miyim ma'nâ mıyım bilmem
Sezâ-vâr-ı meges yâ lukme-i ankâ mıyım bilmem
Esîr-i pîçtâb-ı zülf-i müşg-efzâ mıyım bilmem
Perîşânî-i gam menşuruna tuğra mıyım bilmem
Gam-ı Yûsufîya tolmuş Mısr-ı istiğna mıyım bilmem
Garîk-i Nîl-i hasret Gâlib-i rûsvâ mıyım bilmem

Belâ mevc-âver-i girdâb-ı hayret nâ-hudâ nâ-bûd
Adem sâhillerin tutdu dirîgâ bâng-ı nâ-mevcûd

25/8

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Ey dil ey dil yine bu rütbede pür-gamsın sen
Gerçi vîrâne isen genc-i mutalsamsın sen
Secde-fermâ-yı melek zât-ı mükerrremsin sen
Bildığın gibi değil cümleden akdemsin sen
Rûhsun nefha-i Cibril ile tev'emsin sen
Sırr-ı Haksın mesel-i İsî-i Meryemsin sen

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

II

Merteben ayn-ı müsemmâdadır esmâ sanma
Merci'in Hâlık-ı eşyâdadır eşyâ sanma
Gördüğün emr-i muhakkaktan rü'yâ sanma
Başkasın kendini suretle heyûlâ sanma
Keşf ile sâbit olan ma'nîyi da'vâ sanma
Hakkına söylenen evsâfi müdârâ sanma

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

III

İnleyip sırrımı fâş eyleme ağyâra sakın
Düşme bilmezlik ile varta-i inkâra sakın
Değmesin ellerin kâkül-i dildâra sakın
Sonra Mansûr gibi çıkman olur dâra sakın
Arz-ı acz itmeyesin yâreden ol yâra sakın
Bulduğun gevher-i âlîleri bî-çâre sakın

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

IV

Sendedir mahzen-i esrâr-ı mahabbet sende
Sendedir ma'den-i envâr-ı fütüvvet sende
Gizli gizli dahi vardır nice hâlet sende
Ma'rifet sende hüner sende hakikat sende
Nazar etsen yer ü gök Dûzah u Cennet sende
Arş u Kürsiyy ü melek sendedir elbet sende

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

V

Hayfdır şâh iken âlemde gedâ olmayasın
Keder-âlûde-i ümmîd ü recâ olmayasın
Vâdi-i ye'se düşüp hiç ü hebâ olmayasın
Yanılıp reh-rev-i sahrâ-yı hevâ olmayasın
Ademe muttasıl ol tâ ki cüdâ olmayasın
Secdeler eyle ki merdûd-ı Hudâ olmayasın

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

VI

Berk-ı hâtıf gibi bu kayd-ı sivâdan güzer et
Erişen hâr u hâsa âteş-i aşkı siper et
Dâmenin tutmaya âsâr-ı alâyık hazer et
Şems-veş hâhiş-i Monlâyıla azm-i sefer et
Sâf kıl âyîneni kâbil-i aks-i suver et
Hele bir cem-i havâs eyle de Gâlib nazar et

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

25/ 9

TERCÎ-İ BEND-İ MATLA-I HAYÂLİ

Mef'ûlü Fâ'lâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Kalb bir gencînedir cismim anun vîrânesi
Feyz bir bahr-ı kerâmetdir sözüm dür dânesi
Nutk bir tûtî-i hoş-gûdur derûnum lânesi
Eşk bir sahbâ-yı âteşdir gözüm peymânesi
Ye's bir mihmân-ı gamdır hâtırım kâşânesi
Dâğ bir mürğ-i semenderdir ten âteş-hânesi

Aşk bir şem-i İlâhîdir benim pervânesi
Şevk bir zencîrdir gönlüm anun dîvânesi

II

Ah bir kez fırsat olmaz cevri-i gerdûndan bana
 Bir nefes düşmez şikâyet tab-ı mahzûndan bana
 San gülâb-efşân olur dil çeşm-i pür-hûnda bana
 Kesb-i zevk etmek ne mümkün câm-ı gül-gûndan bana
 Feyz yokdur hikmet-i akl-ı Felâtûndan bana
 Keşf olur âdâb-ı sûziş rûh-ı Mecnûndan bana

Aşk bir şem-i İlâhîdir benim pervânesi
 Şevk bir zencîrdir gönlüm anun dîvânesi

III

Geh hakikat cilvegâh eyler derûnum geh mecâz
 Geh safâ-yı lutf-ı hayret geh şikest-i imtiyâz
 Gâh sulh u gâh ceng ü gâh nâz u geh niyâz
 Bin belâ teskîn eder ol gamze-i hâtır-nevâz
 İztrârîdir efendim bende bu sûz u güdâz
 Mahv olur bir gün bu cism-i zâr olur ifşâ bu râz

Aşk bir şem-i İlâhîdir benim pervânesi
 Şevk bir zencîrdir gönlüm anun dîvânesi

IV

Eylemiş zülfün perîşân rûy-ı âteş-tâbda
 Hâb-ı mahmûrâne-i çeşmin gören mehtâbda
 Ol siyeh-mest-i nîgeh mey nûş eder mihrâbda
 Ben hayâl-i kâkül ile böyle pîç ü tâbda
 Söylenir bu güft-gûlar meclis-i ahhâbda
 Aşk ol efsâne zann eyler hayâl-i hâbda

Aşk bir şem-i İlâhîdir benim pervânesi
 Şevk bir zencîrdir gönlüm anun dîvânesi

V

Böyledir hâl-i dilim vallâhi inkâr eylemem
 Mürg-i dînim beste-i tesbîh ü zünnâr eylemem
 Bülbül-âsâ her dem efgân-ı gül ü hâr eylemem
 Mâcerâ-yı girye-i hicrânı tekrâr eylemem
 Ben zebân-ı şu'le-i âhî şerer-bâr eylemem
 Gamla hoşnûd olmuşum hiç şekve izhâr eylemem

Aşk bir şem-i İlâhîdir benim pervânesi
 Şevk bir zencîrdir gönlüm anun dîvânesi

VI

Hastegî-i çeşm-i bîmârî hakîm etmiş beni
 Ol leb-i cân-bahş gûyâ kim adîm etmiş beni
 Za'f ile gülzâr-ı ma'nâya nesîm etmiş beni
 Bir vücûd olmuş vücudumla nedîm etmiş beni
 Gamzesi tîğ-ı nigâh ile dû nîm etmiş beni
 Berk-ı hüsnü hem hamûş u hem kelîm etmiş beni

Aşk bir şem-i İlâhîdir benim pervânesi
Şevk bir zencîrdir gönlüm anun dîvânesi

VII

Hatt-ı rûy-ı dilberi Gâlib edip bir şeb hayâl
Oldum âhir âteş-i baht-ı siyehden bî-mecâl
Gâh fikr-i Dûzah-ı hecrinde hatır pür-melâl
Geh cünûn-ı şevk ile kayd-ı ser-i zülf-i visâl
Tâb-ı sevdâ-yı mahabbetden ederken kîl ü kâl
Geldi eş'âr-ı Hayalîden bu matla hasbîhâl

Aşk bir şem-i İlâhîdir benim pervânesi
Şevk bir zencîrdir gönlüm anun dîvânesi

25/10

TERCÎ-İ BEND-İ MATLA-I NEŞ'ET

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

I

Bu gülsitânda bülbül ü cû âh u zârımız
Laht-ı ciğerle ukde-i dil berg ü bârımız
Şâh-ı ümîde şerha-i pür-hâr hârımız
Üşkûfelendi dâğ ile cism-i nizârımız
Yandı hava-yı aşk-ıla ammâ simârımız
Soldu açılmadan gül-i tab-ı figârımız

Oldu hazân mâ-hasal-ı nev-bahârımız
Pîrâna geçdi hayf bizim rûzgârımız

II

Bin pîçtâb dilde vü yüz âteş âh âh
Benzetdi kendüye beni ol zülf-i rû-siyâh
Bir şahsı böyle eylemesin Hazret-i İlâh
Gönlüm harâb ağlamasam ağlasam günâh
Mesrûr-ı zâhirim ne diyem hâtırım tebâh
Erbâb-ı aşk böyle imiş böyle vâh âh

Oldu hazân mâ-hasal-ı nev-bahârımız
Pîrâna geçdi hayf bizim rûzgârımız

III

Sünbûlsitân-ı dil ki letâfetle ham-be-ham
Çün mûy-ı mâtem oldu perîşân u hem müjem
Berk ol çemende şimdi olup âhû-yı harem
Encâmkâr saldı bizi hâke gerd ü gamm
Yanmak şem-veş oldu bize lutf-ı bezm-i Cem
Mûy-ı sefid-i mihr ile toğduk çü subh-dem

Oldu hazân mâ-hasal-ı nev-bahârımız
Pîrâna geçdi hayf bizim rûzgârımız

IV

Ol hân mân-ı şebnem olan gül olup harâb
 Esdi nesîm-i hoş yerine âh-ı şu'le-tâb
 Gülşende îş u nûşa bedel şimdi sûz u tâb
 Sahbâ-yı eşk-i bülbüle gül-goncalar kebâb
 Sevdâ-yı aşk u zülf-i perîşân hayâl-i hâb
 Yokdur su'âl olunsa beğim bundan iy cevâb

Oldu hazân mâ-hasal-ı nev-bahârımız
 Pîrâna geçdi hayf bizim rûzgârımız

V

Oldukça germ-i işrete ol mâh-ı şu'le-pûş
 Yüz âfitâb nûr-ı tecellî ederdî nûş
 Kendi çerâğ-ı Tûr idi pervânesi sürûş
 Mestâne çeşmi na'ra-zen-i hûşdâr-ı hûş
 Ol şu'le-pâş-ı nutk idi gül-berg-i terdî gûş
 Efsûs o gülşene yine biz bülbül-i hamûş

Oldu hazân mâ-hasal-ı nev-bahârımız
 Pîrâna geçdi hayf bizim rûzgârımız

VI

Es'ad hamûş bezm-i mahabbetde beste leb
 Da'vâ-yı hâl Hazret-i Neş'et değil edeb
 Kıldı zuhûr hâmeden ammâ belâ taleb
 Gerçi me'âl-i hâtırma mâsadakdı hep
 Hayretdeyim bu sırr-ı garîbe aceb aceb
 Vallâhi ben de bilmem efendim nedir sebeb

Oldu hazân mâ-hasal-ı nev-bahârımız
 Pîrâna geçdi hayf bizim rûzgârımız

25/ 11

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ta-be-key Arşa âh-ı dil-i nâ-şâdım
 Gökleri ağılada hasretle giden feryâdım
 Niçe bir cânı yaka nâle-i âteş-zâdım

Müsta'id kıl yoğusa lutfuna isti'dâdım
 Sana güçlük mü var ey şâh-ı kerem-mu'tâdım

II

Mur isem şem'ine pervâne kılıp eyle kabûl
 Ab isem gevher-i yek-dâne kılıp eyle kabûl
 Seng isem Ka'be vü kâşâne kılıp eyle kabûl

Müsta'id kıl yoğusa lutfuna isti'dâdım
 Sana güçlük mü var ey şâh-ı kerem-mu'tâdım

III

Kâbiliyyet ver eğer vaslına nâ-kâbil isem
Yeniden ver bana ser-mâye-i bî-hâsıl isem
Hâlimi kâle bedel eyle eğer nâkil isem

Müsta'id kıl yoğusa lutfuna isti'dâdım
Sana güçlük mü var ey şâh-ı kerem-mu'tâdım

IV

Müslimân eyle eğer kâfir isem kudretini
Şâkir et lutfuna ger münkir isem ni'metini
Dahi efzûn et eğer kemter isem rahmetini

Müsta'id kıl yoğusa lutfuna isti'dâdım
Sana güçlük mü var ey şâh-ı kerem-mu'tâdım

V

Maksadın bey u şîrâ ribh u hasâret değıle
Keremin beste-i ser-rişte-i illet değıle
Bî-garaz lütfün ümîd etme kabâhat değıle

Müsta'id kıl yoğusa lutfuna isti'dâdım
Sana güçlük mü var ey şâh-ı kerem-mu'tâdım

VI

Afv kıl Gâlib-i nâ-pâk ü sefâhatkârı
O da olsun kerem ü cûduna lâyıık bâri
Bî-nevâdır deyü redd eyleme bu nâçârı

Müsta'id kıl yoğusa lutfuna isti'dâdım
Sana güçlük mü var ey şâh-ı kerem-mu'tâdım

26
YAHYÂ NAZÎM

TERCÎ-İ BEND

Mef'ûlü Fa'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Görmek olur mı almadan Allâh cânımı
Cânânımı habîbümü ol nev-civânımı
Azrâ-izâr Leylî-i devr ü zamânımı
Şekker-makâl Hüsrev ü Şîrîn-zebânımı
Burc-ı melâhat üzre meh-i mihrîbânımı
Ol gülbün-i letâfet o gonçe-dehânımı
Gülzâr-ı i'tidâlde serv-i çemânımı
Mahsûl-i bâg-ı ömrümi nahl-i revânımı
Vîrân-serâ-yı sînede genc-i nihânımı
Ma'mûre-i dilümde şeh-i kâmrânımı

Sultânımı efendümi şâh-ı cihânımı

II

Râm eylemek olur mı o ârâm-ı cânı ben
Ol şûh-ı nâz-perveri ol nev-civânı ben
Müjgânı tîr-i işve kemân-ebrevânı ben
Virsem peyâm-ı la'line nakd-i revânı ben
Görsem o gül-izârı o gonçe-dehânı ben
Peykân-ı çeşminüñ yine olsam nişânı ben
Añsam melâl-i hâl-i dil-i nâtüvânı ben
Alsam selâmını o perînüñ nihânî ben
Olsam hezâr şevk ile bülbül-figânı ben
Arz eylesem görünce bu nev dâstânı ben

Sultânımı efendümi şâh-ı cihânımı

III

Ney gibi oldu nâle işüm şâm ile seher
Yakdum derûna âteş-i firkatle dâğlar
Gİtdükce eyleyüp alev-i nâr-ı aşk eser
Dârü' l-emân-ı dil tutuşup yandı ser-be-ser
Dâmân u âstînümi pür-hûn-ı eşk ider
Sildükce her dü-çeşümümi pergâle-i ciğer
Ey burc-ı hüsne tal'ati şems ü ruhi kamer
Meh-tal'atân u zühre-cebînân-ı işve-ger
Hurşîd olursa itmeyeyum zerrece nazar
Var ise bir dahi göricek gözlerüm eger

Sultânımı efendümi şâh-ı cihânımı

IV

Ey büstân-ı kûyî baña gülşen-i İrem
Vey Serv-i sidre-kâmet ü gül-rûy ü gonçe-fem

Gîsûsı saçlı sünbül-i âşüfte-veş behen
 Zülf-i Nigâr.....
 Hâl-i ızârı muşg-ı ter-ı âhû-yı harem
 Lâle-had ü benefşe-hatt-ı anberîn rakam
 Levh-i cemâl-i behcete ebrûları kalem
 Ey serv kaddi gibi olan hüsn ile alem
 Şekl-i beşerde hûr-sirişt ü melek-şiyem
 Bu vech ile baña kimi gördüñ disen disem

Sultânımı efendümi şâh-ı cihânımı

V

Ey bâğ-ı behcete lebi gül-gonce-i besîm
 Vey zülf-i sünbül-i siyeh-i anberîn-şemîm
 Gülbün-tırâz-ı ravza-i hüsn ü vefâ-nesîm
 Gülşen-serâ-yı kûyı riyâz-ı îrem-harîm
 Çeşmü ü dilümde aks-i ruhuñdur Hudâ alîm
 Ey dürr-i şâhvâr hem itdüñ beni yetîm
 Gayre şikâyet eyle dimişsin Nazîm
 Benden rerâgat itdi o dîrîne-i kadîm
 Âyâ kimüñledür kime oldı aceb nedîm
 Ya'nî kimi sever dir iseñ şimdi an-samîm

Sultânımı efendümi şâh-ı cihânımı

XIX. YY. TERCÎ-İ BENDLER

27
HALÎMÎ

27/1

**TERCÎ-İ BEND-İ MUSEMMEN BEYT-İ
TERCÎ'Ş BERÂ-Y-I HAZRET-İ FAHRU'Ş-
ŞU'ARÂ SÂBÎT EFENDİ EL-MERHÛM**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Şâne-âsâ ala gör bûyı ham-ı perçemden
Gider ey pîr-i mugân eşk-i teri dîdemden
Revna-efzâ ola tâ meclise câm-ı Cem'den
Şöyle sevk-âver ola her dem o ayş-ı demden
İtmedüñ kalmaya reşk aña benî-Âdemden
Gel dilâ sâf ide gör sîneñi bîş ü kemden

Süpürsün harem-i sîne gubâr-ı gamdan
Keyf dirler dile bir tafralı mihmân geliyor

II

Dili tenvîr idelüm sırr-ı hakîkatla n'ola
Görüp ol menzile-i dîde-i ter vâkıf ola
Hâr ü hasdan gide âlâm u keder şevk bula
Râst olup eylemeye atf-ı inân egri yola
Vire tezyîn riyâzetle ziyâ sağ u sola
Genc-i dil nûr-ı mezâyâ-yı mahabbetle dola

Süpürsün harem-i sîne gubâr-ı gamdan
Keyf dirler dile bir tafralı mihmân geliyor

III

Neş'e-dâr-ı ezel olduñsa eger şahbâ var
N'eyesün câm-ı mecâzı ele alsun dil-i zâr
Her dem erbâb-ı dile mesned-i şevkında ne var
Yâri almakda ele Hâtırını leyl ü nehâr
Girmesün ehl-i riyâ zâhid-i nahvet-girdâr
Koyma hâşâk-i hem ü gussadan aslâ âsâr

Süpürsün harem-i sîne gubâr-ı gamdan
Keyf dirler dile bir tafralı mihmân geliyor

IV

İdeyim gül-bün-i gülzârını tîmâre şitâb
Seyl gibi akıdayum dîdelerümden hûn-âb
Bilmez erbâb-ı riyâ n'eydüğini zevk-i şarâb
Anı mahmûra soruñ keyfi virür mi mey-i nâb
Bezedi meclisi sâkî yine kıldı âdâb
Elde çârûb-ı asâ hizmet içün itdi hitâb

Süpürülsün harem-i sîne gubâr-ı gamdan
Keyf dirler dile bir tafralı mihmân geliyor

V

Demidür eyleyelüm zevk u safâ vü ayşuñ
Diñlesün nağme-i hoş-sâzını gel tut gûşuñ
Gel kesel virme sakın bezmine nûş-â-nûşuñ
Çek çevir dâmenini başına gelsün hûşuñ
Bâgbâr öpdi ayağında anuñ pâ-pûsuñ
Sünbili saçın alup deste piyâzı rîşuñ

Süpürülsün harem-i sîne gubâr-ı gamdan
Keyf dirler dile bir tafralı mihmân geliyor

VI

Ortada düzmeyigör câm-ı mül ü mutrib sâz
Hele hâmûş olalum diñle okunsun şehnâz
Yine yek-reng olarak cümle ser olsun dem-sâz
Böyle hengâm-ı sürûr içre olur nâz ü niyâz
Kûy-ı dilberden idüp tâze haberle pervâz
Gelüp ol hüdhüd-i dil eyledi söze âgâz

Süpürülsün harem-i sîne gubâr-ı gamdan
Keyf dirler dile bir tafralı mihmân geliyor

VII

Sâbitâ eyleyelun bezm-i neşâtı tecdîd
Revnağ-ı şevk u vedâd-ı dilümüz ola mezîd
Düzmege bezm-i meyi şân-ı dil itdi te'kîd
At sürüp rûh-ı revân sâkîye kıldı tehdîd
Reşk ide Husrev aña mat ola tâ kim Cemşîd
Ey Halîmî amân ol mâh-likâ oldı bedîd

Süpürülsün harem-i sîne gubâr-ı gamdan
Keyf dirler dile bir tafralı mihmân geliyor

27/2

**TERCÎ-İ BEND-İ MÜSEMMEH BEYT-İ
TERCÎ'Ş BERÂ-YI HAZRET-İ ÖRFÎ-İ RÛMÎ
NEF'Î EFENDÎ RAHMETU'LLÂHÎ ALEYH**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Zerre zerre eyledi cismüm dilâ hemçü habâb
Tu'medür laht-ı ciger ol gamzeler sîh-ı kebâb
Gâh mahmûr eyledi cevriyle geh sundı şarâb
Dür nisâr eylese bir dem bir zamân serper şarâb
Güldürür bir lahza turmaz akıdur dîdemden âb
Açdurur mı söylesem baña dehen şerr ü savâb

Göz ucıyla âşıkâ geh lutf ider gâhi îtâb
Bir su'âle yer komaz ol gamze-i hâzır-cevâb

II

Âşıkâr oldu yine ketm eyledümse sırr u râz
Bu dil-i şeydâ ider mâ-dâm aña arz-ı niyâz
Der-akab kanı- eyler eylese biraz lutf u nevâz
Gösterüp zîr-i sehâb içre mehüm rûyın biraz
Pençe-i hicrinden âzâd it beni ey çeşm-bâz
Geh nevâziş gâh kahr u geh niyâz u gâhi nâz

Göz ucıyla âşıkâ geh lutf ider gâhi îtâb
Bir su'âle yer komaz ol gamze-i hâzır-cevâb

III

Zâhiren ebru ider îmâ aralıkda nigeş
Bende-i üftâdenem kıyma baña ey pâdişeh
Eylesem eşk-i terüm rîzân olsam hâk-i reh
Zîr-i pâ eyler alursa destine fevrî o meh
Dirler ise bend ider âzâd ider zülf-i siyeh
Vasf-ı hâl-i dil-rübâda bulmadum kat'â şübeh

Göz ucıyla âşıkâ geh lutf ider gâhi îtâb
Bir su'âle yer komaz ol gamze-i hâzır-cevâb

IV

Giryeye itdükçe ben ol kıldı tebessümle nigâh
Sûret-i şâdîde baksam cebhe pür-çîn rû-be-râh
Tug-ı hüsne tub-ı zerrin aşdı sandılar o şâh
Gîsuvâna olmuş âvîze meger kim mihr ü mâh
Gamze gaddâr olduğına ebruvânıdur güvâh
Kor mı takrire mahal da'vâmı basta n'itsem âh

Göz ucıyla âşıkâ geh lutf ider gâhi îtâb
Bir su'âle yer komaz ol gamze-i hâzır-cevâb

V

Müşk-i âhu mı getürdi bûy-ı gîsû mı nesîm
Misk midür anber midür fark itmeden kaldı şemîm

Nef'î zâhir ma'nî-i şî'rûñ eger görse Fehîm
Zeyn ider dürr-i mezâmîn ile ol tab-ı selîm
Nîm nigâh eylerse ol sâ'at ider lutfın adîm
Ünf iderse ey Halîmî gâh u geh olur halîm

Göz uciyla âşîka geh lutf ider gâhi itâb
Bir suâle yer komaz ol gamze-i hâzır-cevâb

27/3

**TERCÎ-İ BEND-İ HOŞ-ÂYENDE BER-
VECH-İ TISMÎN BEYT-İ TERCÎ'Ş Lİ-NÂBÎ
RAHMETU'LLÂHÎ ALEYH**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Kîl u kâle dür-i dendânuñ olup şâne gibi
Sözlerüñ boş yire bi-ma'nî vü efsâne gibi
Gösteriş azm-i rehûñ kûh-ı beyâbâne gibi
Gezmeñ âvâre midür serserî hayvâne gibi
Gözlerüñ neş'e-i meyle yine mestâne gibi
Böyle bu sûz u güdâz bir şeh-i hûbâne gibi

Var mıdur sûziş-i gam sende de pervâne gibi
Yohsa ey murg-ı çemen bir kurı âvâze midür

II

Ne olur fa'ide esrârı ayân eylemede
Her zamân hâl-i dilin böyle beyân eylemede
Gezme gel zâyî-i evkât u zamân eylemede
Dem-be-dem bülbül-i nâlende figân eylemede
Gulşen içre gül ise keff-i dehân eylemede
Bî-vücûd olmalıdır aşkı nihân eylemede

Var mıdur sûziş-i gam sende de pervâne gibi
Yohsa ey murg-ı çemen bir kurı âvâze midür

III

Zâhiren arz-ı sürûr itmededür fasl-ı bahâr
Biri birine halef olmadadır leyl ü nehâr
Andelîbe ne elemeler virür ol zâlim hâr
Kilk-i evrâkı gidüp kalmadı hiç bir âsâr
Vâlih olmak nice bir subh u mesâ Mecnûn-vâr
Vâdî-i aşka düşüp sen de mi olduñ nâ-çâr

Var mıdur sûziş-i gam sende de pervâne gibi
Yohsa ey murg-ı çemen bir kurı âvâze midür

IV

Dilüñ âzâde iken n'oldı ki düşdüñ dâma
Mey-i nâb olmayıcak virnedi revnâk câma
Bâde nûş ol hele el sunma tehî bådâma
Kadd ü endâma münâsib kesilürmiş câme

Yir bulur mı dil-i üftâde meger ârâma
Zâr zâr inleyerek çâre ararsın râma

Var mıdur sûziş-i gam sende de pervâne gibi
Yohsa ey murg-ı çemen bir kurı âvâze midür

V

Cüst u cûdan giçe mi dil seni ey kişver-i nâz
Murg-ı vaslı ala mı destine bir dem şeh-bâz
Buldı gâyetle kemâlin nice bir nâz ü niyâz
Yetişür hicr ü elemle mihen-i tûl u dırâz
Dahi olmaz mı Halîmî'ye revâ hüsn-i nevâz
İde teskîn-i harâret dil-i âşüfte biraz

Var mıdur sûziş-i gam sende de pervâne gibi
Yohsa ey murg-ı çemen bir kurı âvâze midür

28 SELÂMÎ

TERCÎ-BEND NÂKIZA-İ ŞÂYİ

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

I

Ey çeken derd-i sanemle gice gündüz kederi
Eylesin firkat ile dem-be-dem âh-ı seheri
Geşt idüp bezm-i cihânı dolansun bahr u beri
Görmeyen dehre gelüp vuslat-ı yârdan eseri
Hârdan bülbülveş câna çeküp nişteri
Kokmaduñ gülşen-i âlemde gezüp verd-i teri
Bulmaduñ kendine bir pür aziz-i râh-beri
İtmedüñ kûy dil-ârâ-yı murâda seferi
İtmedün nefse uyup râh-ı Hudâ'ya güzeri
Bulmadum diyü güzâf eyleme eyle hazeri
Dinde dil perdeyi kaldur güzel eyle nazarı
Avn-ı hakkı ile kuşan mûy-ı meyâna kemeri
Sûz-ı aşk ile yakup cismüñi hûn it cigeri
Yoluna eyle fedâ bu lemga bin cân-ı seheri
Çeke gör ... nefse gice gündüz teberi
Alasıñ sen dahi esrâr-ı hudâdan haberi
Bite bestân u cûduñda hakîkat şeceri
Ola her şâhınuñ üstünde ma'ârif semeri
Ârif ol cân ile kevser ile bu pend-i güheri
Bulamazsıñ okusañ bin kütb-i mugteberi

Okudum Kâdî vü Keşşâf u Harîrî Taberî
Aradım sordum anı pîrden aldum haberi

II

Nice bulsun kişi ol yârı ki ehvâda arar
 Gâh tenziye geh teşbiye ile hülyâda arar
 Bilmeyüp men arefi gayri bir eşyâda arar
 Benzer ol mâhiye suyu yine deryâda arar
 Haşr u neşri arasa âlem-i ukbâda arar
 Görmeye dest yüzini cennet-i me'vâda arar
 Sırrı zâhirde arar zâhiri ihfâda arar
 Gûyiyâ pertev-i mihri şeb-i zulmâda arar
 Âb-ı hayvân diyü İskender ü Dârâda arar
 Nefh-i râhı koyup İsâ'yı atbâda arar
 Zâhidi meykede de rindi musallâda arar
 Ârif ü ehl-i dili mesned-i takvâda arar
 Kimi esrâr diyü şîre ile bâde arar
 Neş'e-i aşkı varup sâgar-ı sahbâda arar
 Kimi indince riyâzât ile esmâda arar
 Kesret-i halvet ile bulmaga tenhâda arar
 Ârif oldur ki hemân nüsha-i kübrâda arar
 Kalb-i mü'min gibi mir'ât-ı mücellâda arar
 Cümle kendinde bulur her ne ki dünyâda arar
 Aña hep zâhir olur nesne ki ma'nâda arar

Okudum Kâdî vü Keşşâf u Harirî Taberî
 Aradım sordum anı pîrden aldum haberi

III

İsteyen yârini serrâ ile dârrâda bulur
 Sıdk ile âşık olan kesret ü tenhâda bulur
 Nûr-ı mihri dileyen çârüm-i mînâda bulur
 Matlabı lü'lü'ü mercân ise deryâda bulur
 Teşne-i zemzem olan Ka'be-i ulyâda bulur
 Hızrveş âb-ı hayâtı kişi zulmâda bulur
 Yed-i beyzâ dileyen Hazret-i Mûsâda bulur
 İsteyen nefha-i rûhı dem-i İsâ'da bulur
 Sırr-ı mi'râc arayan sûre-i İsrâ'da bulur
 Mustafâ sırrını kavseyn-i ev-ednâda bulur
 Ârif irfân ile hep cümle-i eşyâda bulur
 Her neye mazhar ise sûret-i ma'nâda bulur
 Kaysveş âşık olan matlabı Leylâ'da bulur
 Kimi pervâne gibi şem-i şeb-ârâda bulur
 Bülbülü görki murâdın gül-i hamrâda bulur
 Âşık-ı mest-i ezel câm-ı musaffâda bulur
 Kimi mescîdde egüp boynını takvâda bulur
 Kimisi zikre müdâvim olup esmâda bulur
 Nefy ü isbât iderek maksadın illâda bulur
 Kimi meczûb oluben cezbe-i Mevlâ'da bulur

Okudum Kâdî vü Keşşâf u Harirî Taberî
 Aradım sordum anı pîrden aldum haberi

IV

Nice dem firkat-i cânân ile berbâd oldum
 Serseri kevnî gezüp pür-şîşe mu'tâd oldum
 Kûh idüp meskeni Vâmık gibi nâ-şâd oldum
 Câm-ı Azra ile na'rezen-i feryâd oldum
 Tiş-e-i gam-zen-i kûh-ı dile ferhâd oldum
 Kûy-ı şirin arayup âzim-i Ba'dâd oldum
 Bir zamân sübha-keş-i meslek-i zühhâd oldum
 Düşürüp râhımı mescîdlere ibâd oldum
 Gice gündüz çalışup sâhib-i evrâd oldum
 Yâr hayâlin dile nakş itmeğe Behzâd oldum
 Dâd-i divdâdîma geşt-i der-i her râd oldum
 Âkıbet dâmen-i pîri dutıcak şâd oldum
 Yüz sürüp pâyna bin cân ile münkât oldum
 Mihnet-i bend ü belâdan hele azâd oldum
 Yapılıp beyt-i dilüm feyz ile âbâd oldum
 Şimdi gelmiş gibi bu âleme nev-zâd oldum
 Okudum ilm ü ledün dersini imdâd oldum
 Derd-mendân-ı dilüñ derdine imdâd oldum
 Ayn-ı ibretle bakup her şeye dil-şâd oldum
 Vahdet-i hakkı görüp cümlede irşâd oldum

Okudum Kâdî vü Keşşâf ü Harirî Taberî
 Aradım sordum anı pîrden aldım haberi

V

Bir mu'ammâdur o kim yokda da var varda da var
 Şeb-i zulmetde de var rûz-ı pür-envârda da var
 Cehr ü ihvâda da var bâtın u izhârda da var
 Heme esmâ vü sıfat fi'l ile âsârda da var
 Tekke vü medresede sûfi-i ebrârda da var
 Mü'min ü fâsık ü ahyâr ile eşrârda da var
 Şem-i pervânede var bülbül-i gülzârda da var
 Aşk ile ef'ide de mûkîd olan nârda da var
 Hüzn-i âşıkda da var gezdiği kuhsârda da var
 Dâ'ima hû çeküp âh itdiği dil-dârda da var
 Zâhidüñ cennet için sürdüğü ezkârda da var
 Ârifüñ vuslat için kıldığı efkârda da var
 Gözüñ aç perdeyi sil şehr ile pâzârda da var
 Her neye baksañ odur yâr ile ağyârda da var
 Belki sanduka-ı sarrâf-ı güher-bârda da var
 Cümle dükkânçe-i esnâf ile attârda da var
 Ehl-i sevkiñ çalışup eylediği kârda da var
 Cem'ine baş ile cân virdiği dînâr da da var
 Okı gel nazm-ı dürer-bârımı eş'ârda da var
 Bu Selâmî gibi dil-haste vü nâ-çârda da var
 Okudum Kâdî vü Keşşâf ü Harirî Taberî
 Aradım sordum anı pîrden aldım haberi

29
ZİYA PAŞA

29/1
TERCÎ-İ BEND

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I

Bu kârgâh-ı sun acep dershânedir
Her nakş-ı bir kitab-ı ledünden nişânedir
Gerdûn bir âsiyâb-ı felâket medârdır
Gûyâ içinde âdem-i âvâre dânedir
Mânend-i div beççelerin iltikam eder
Köhne ribat-ı dehr acep âşyanedir
Tahkîk olunsa nakş-ı temâsil-i kâinat
Ya hâb ü ya hayal ü yahut bir fesânedir
Müncer olur umûr-u cihân bir nihâyete
Sayfin şitâyâ meyli bahârın hazânedir
Kesb-i yakîne âdem için yoktur ihtimal
Her itikât akla göre gâibânedir
Yâ Rab nedir bu keşmekeş-i derd-i ihtiyac
İnsanın ihtiyacı ki bir lokma nânedir
Yoktur siper bu kubbe-i firûze-fâmnda
Zerrât cümle tîr-i kazâyâ nişânedir
Asl-ı murâd hükm-i ezel bulmadır vücut
Zâhirdeki savab ü hatâ hep bahânedir
Bir fâilin meâsiridir cümle hâdisât
Ne iktizâ-yı çerh ü ne hükm-i zamânedir

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

II

Ecrâm-ı bî-nihâye ile pürdür âsumân
Nispet olunsa zerre değildir bu hâkdan
Bin şems-i tâbdâr ü hezâran meh-i münîr
Yüz bin sevabit ü nice seyyâre-i âyân
Her şems eder tevâbi-i mahsûsasiyle seyr
Her tâbia tevâbi-i uhrâ eder kıran
Her şems eder levahıkına neşr-i feyz-i hâs
Her lâhikin tabiatı emsâline nihân
Her cümle merkezinde eder seyr-i bî-vukûf
Her kıt'a mihverinde bulur feyz-i câvidân
Her cümle-i vesiada mebsût bin vücut
Her kıt'a-i fesîhâda meşhût bin cihân
Herbir vücut masdar olur bin vücut için
Herbir cihân hezâr cihândan verir nişân
Her zerrede tarîka-i mahsûsa üzre feyz
Her cismde tabiat-ı mahsûsa üzre cân

Her âlemin sinîn ü tevârîhi muhtelif
Herbir zeminde başka hesap üzredir zamân
Peyvestedir sevâhili girdâb-ı hayrete
Bir bahrdır ki hâsılı bu bahr-i bikerân

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

III

Bir zerredir ki zerre-i nâmünteha-yı hâk
Bir zerre harice edemez ondan infikâk
Lübbü lehîb-i nâr ile bir gû-yi âteşin
Kışrı mecâri-i yem ü nehr ile çâk çâk
Nispetle kışrı hacmına ol lübb-i ateşin
Şol kubbedir ki ferş oluna onda berk-i tâk
Bu kışrdır ki cümle-i hayvâna rûz ü şeb
İhzar-ı rızık u tûşe için eyler inhimâk
Gâhî teneffüs eyleyicek ejder-i zemin
Kûh-i şerer-feşânlar eder arzı lerzenâk
Ol zerre-i cesîmeyi fanûsu şem vâr
Olmuş muhit tûde-be-tûde nesîm-i pâk
Kim rûz u şeb o sofrâ-i âlem şümulden
Her nefis rızkın almada berveçh-i iştirâk
Bu noktadır yemîn ü şimâli beyân eden
Eyler cihata akl bu merkezden insilâk
Zerrât-ı kevn bunda bulur neşve-i hayat
Efrâd-ı halk bunda çeker cür'a-i helâk
Husbîde-i firâş-ı emândır nüfûs hep
Bir top-i şûlenâkte bî-kayd-i vehm ü bâk

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

IV

Dendân-ı şîre lokma olur ahuvân-ı zâr
Bir gûsfendi tûme kılar gürg-i cân-şikâr
Bî-cürm iken gıdâ-yı anâkip olur meges
Mâsum iken kebûteri şahin eder şikâr
Âciz iken ukaba giriftâr olur keşef
Gûk-i zaîfi kut edinir bî-vesile mâr
Bî-cünhâ makiyan beçeyi çâkeder zegan
Bi-sâbıka dü pâre eder mûşu mûşhâr
Güncişk-i zârı bâşe-i perran helâk eder
Eyler tezervi pençe-i gadrinde bâz hâr
Mâr-ı zemine lokma olur mürg-u tîzper
Mürg-i havâya tûme olur mâhi-i bihar
Gavvâsı hırs-ı gevher eder lokma-i nehenk
Kebki ümîd-i dâne eder telleye şikâr
Dürdâne-i derûnu için çâk olur sedef
Âvâzıdır kafeste eden bülbülü nizâr

Bidesterin helâkine hâye olur sebep
 Katl-i samuru zâra olur postu medâr
 Gâlib zebûnu kâidedir eylemek telef
 Yerde havada bahrde câri bu gîr ü dar

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

V

Gâh âfitâb ü gâh kevâkip gehi cemât
 Oldu İlâh-ı mutekâd-i zümre-i ibâd
 Geh ıcl ü gâh âteş u Yezdân ü Ehrimen
 Geh nûr ü zulmet oldu kazâya-yı itikâd
 Akl ü cemâl ü aşk İlâh oldu bir zamân
 Putlarla doldu bir nice yıl cümle-i bilâd
 Encâm erdi nevbet-i tevhîd-i zât-ı Hak
 Geldi zuhûra bunda da bin fitne bin fesad
 Geh ayn ü gâh gayr sanıp halk u Hâlik'ı
 Geh cem'e gâh farka ukûl etti i'timad
 Oldu hezâr zât denip geh sıfâta ayn
 Bir aslda geni nice asletti ittihad
 Her şahs nefsi unsuruna nispet eyleyip
 Aklınca bir İlâh-ı müşahhas eder murâd
 Yekdigere ne rütbe muhalifse şahs ü akıl
 Âlemde ol kadar mütehâliftir itikât
 Hikmet budur ki âherine hasm olur bilip
 Her kavm kendi mesleğini menhec-i sedât
 Ammâ bu ihtilâf ile maksûdu cümleinin
 Bir Hâlik'a hulûs ile etmektir inkıyâd

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

VI

Güller güler figânla geçer ömr-i andelip
 Bîmâr ihtizârda ücret diler tabîb
 Mânend-i lâşe nâ's-i tüvânger zelîl ü hâr
 Kerkes-misâl vâris ü gassâl nâşekîb
 Bâlîn-i nâza hâce-i şehri eyler ittikâ
 Hâk-i mezellet üzre yatar aç bir garip
 Pertev-fürûz-ı bezm-i tarâb şem-i handeriz
 Pervâne-i şikesteper üftâde-i lehip
 Sûm u basal çü nergis ü lâle küşadelep
 Mahbus-i künc-ü mahfaza-i tengnâda tıyb
 Bister-nüvâz-ı izz ü safâ ahmak-ı hasîs
 Külhan-nişîn-i züll ü hevan âkıl-ı hasib
 Geh devlet-i cihândan eder cehl behre-yâb
 Geh lokma-i işâdan eder akl bî-nasîb
 Makbul-i bezm-i sohbet olur müfsîd-i leîm
 Menfûr-ı tab-ı âlem olur nâsîh-ı musîb

Gâhi muhakkâr-ı cühelâ şâir-i belîğ
 Gâhi musahhâr-i humaka fâzıl-ı edîb
 Bir âcizin mâişeti noksan-pezîr olur
 Bir zâlimin umûru eder kesb-i ferr ü zîb

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

VII

Ya Rab nedir bu dehrde her merd-i zû-fünûn
 Olmuş bela-yı akl ile ârâmdan masûn
 Ya Rab niçin bu arsada her şahs-ı ârifin
 Mikdâr-ı fazlıña göre derdi olur füzûn
 Herhangi suya atf-ı nigâh etse bî-huzûr
 Herhangi şeye sarf-ı hayâl etse akli dûn
 Mümkün müdür hakikat-i eşyâyı vezn ü derk
 Mîzan-ı akla dirhemi tâdil iken zunûn
 Küncîde-i basîret olur mu bu acz ile
 Haysiyet-i havâdis ü keyfiyet-i şuûn
 Gûya ki bunca mihnet ü gam az gelip olur
 Bir de tahakküm-i cühelâ ile bağı hûn
 Bilmem ki muktazâ-yı nizâm-ı cihân mıdır
 Dâ'im cihânda câhil olur mes'adet-nümûn
 Cârî cihân cihân olalıdır bu kâ'ide
 Bir ahmak-ı denîye olur ehl-i dil zebûn
 Nâdân firâz-ı izz ü saadette ser-firaz
 Dâna hazîz-i acz ü mezellekte ser-nigûn
 Nâdânı kâm-perver eder tali-i bülend
 Ehl-i kemâli sâil eder baht-ı vajgûn

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

VIII

Düştü cüdâ nâim-i safâdan Ebülbeşer
 Oldu Halîl'e tecrübe-geh gerden-i püser
 Yâkûb'u kıldı firkat-i ferzend eşkbâr
 Oldu cenâb-ı Yûsuf'a çâh-ı belâ makar
 Eyyûb'u illet-i beden inletti zâr zâr
 Minşâra eyledi Zekerriyyâ fedâ-yı ser
 Baş kesildi gadr ile Yahyâ-yı mürselîn
 Düştü hezâr mihnete İsí-i bî-peder
 Tâifde nâ'li lâ'le dönüp oldu hem şikest
 Yevm-i Uhud'da dürre-i nâb-ı Peyâmber
 Taş bağladı mucâ'a ile batn-ı pâkine
 Dünyaya rağbet eylemedi Seyyidü'l-beşer
 Te'sîr-i semle eyledi Sıddîk irtihâl
 Oldu şehîd-i tîg-i kazâ âkibet Ömer
 Encâm erdi Câmi-i Kur'an şehâdete
 Âhir cenâb-ı Hayder'e de etti tîg eser

Mesmûmen etti zât-ı Hasan Adn'e intikal
 Mazlûmen oldu Şâh-ı şehîdân bürîde-ser
 Her kimde aşk gâlib ise kurb-ı Hazret'e
 Ol denlü anda derd ü belâdır füzûnter

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

IX

Kimdir bu aczi has kılan nev-i âdeme
 Kimdir bu nev'i eşref eden cümle âleme
 Şeytân-ı nefsi kimdir eden âlet-i şürûr
 Kimdir koyan zebûn-ı hevâyı cehenneme
 Mansûr'u kim düşürdü ene'l-Hak diyârına
 Kim verdi hükm katli için şer-i ekreme
 Kimdir şarâbı hürmet ile telhkâm eden
 İ'mal-i câm ü bâdeyi kim öğreten Cem'e
 Kimdir Yehûd'u münkîr-i i'câz-ı Hak eden
 Kimdir Mesîh-i nefh kılan zât-ı Meryem'e
 Kimdir veren cesâret-i şerr ü fezahati
 Süfyân'a Câde'ye Şimir'e İbni Mülcem'e
 Kimdir Nasîr-i Tûs'u Hülâgû'ya sevkeden
 Müstâsım'ı kim etti karîn İbn-i Alkam'e
 Kimdir veren alîle tedâviye ihtiyaç
 Kimdir koyan meziyyet-i ıslâhı merheme
 Zenbûr kimden eyledi tahsil-i hendese
 Bülbüllere kim eyledi talim-i zemzeme
 Kimdir bu kârgâha çeken perde-i hafâ
 Kimdir veren tasavvur-ı teftiş âdeme

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

X

Etmiş kimisi râhatın ikbâl için fedâ
 Olmuş kimi beliyye-i idbâra müptelâ
 Olmuş kimi tüvanger-i devrân iken zelîl
 Olmuş kimine devleti sermâye-i anâ
 Toplar kimisi vâris ü hadis için nükûd
 Eyler kimisi servet için ömrünü hebâ
 Düşmüş kimi tecessüs-i kibrit-i ahmere
 Olmuş kimine mûcib-i iflâs kimya
 Etmiş kimin harîs-i kıtâl arzu-yı şân
 Kılmış tamâh kimisini cândâde-i vegâ
 Olmuş kimi müsahhar-i efsûn-ı çeşm-i yâr
 Olmuş kimi mukayyed-i gîsû-yu dilrübâ
 Etmiş hevâ-yı lâle kimin dağdâr-ı gam
 Olmuş kimine derd-i gül ü yasemen belâ
 Tefrîk için kimisi okur rukye-i füsûn
 Teshîr için kimisi yazar nusha-i dua

Olmuş kimi safâ ile rind-i piyâle-keş
 Olmuş kimisi hırs ile üftâde-i riyâ
 Etmiş hulâsa bir emel-i hâs bî-lüzûm
 Her şahs-ı hürrü kayd-i esâretle mübtelâ

Suphâne men tahayyere fî sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

XI

Mazlûma zâlim eyler iken zulm it gadr ü âl
 Kârında âsim olduĝunu eylemez hayâl
 Emval-i halkı sârik alıp sârikım demez
 Kâtil vebâl-i katle dahi vermez İhtimâl
 Bir vech-i hak beyân eder elbette fî'line
 Her hangisinden eyler isen ayrıca sual
 Bir memlekette salbolunur kaatı-ı tarîk
 Bir yerde mucib-i şeref ü fahr olur bu hâl
 Bir beldede hicâb-ı zenan aybolur gene
 Bir şehrde bu hâlet olur bais-i cemâl
 Meşrep olur şarabı içer hürmetin bilir
 Mezhep olur hukuk-ı ibâdî görür helâl
 Bir âkd-i müselleml-ü-âvâra mahrem ol
 Mişvâr u tavrını nazar-ı i'tibâra al
 Seyret ne denlü vaz-ı garîbi eder zuhûr
 Kim her biri cünûna olur başka başka dâl
 Vâbestedir hayâline ef'ali herkesin
 Kimse umuruna edemez nispet-i dalâl
 Akl ü cünûna batıl ü hakkı beyân için
 Yoktur cihânda hayf ki mîzân-ı itidal

Suphâne men tahayyere fî sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

XII

Eyler sabâh şâmı ve leylî nehâr eder
 Sayfî kılar şitâ vü hazâmı bahâr eder
 Nez'î hayât-ı hayy eder emvâta cân verir
 Eyler gubârı âdem ü cismi gubâr eder
 Cism-i Halîl'e nârı eder nûr kudreti
 Nûru Kelîm'e hikmeti hem-reng-i nâr eder
 Leylî-i hüsnü çeşmine Şirin gösterip
 Ferhâd'ı derd-i aşk ile Mecnûn u zâr eder
 Demlerce bir tamahla kılar kalbi bî-huzûr
 Yıllarca bir emelle dili bî-karar eder
 Bir mülkü bir harîsi sitemkâr için yıkar
 Bir kavmi bir münâfik ile târumâr eder
 Bir cismi izz ü nâz ile sad sâl besleyip
 Encâm-ı kâr pençe-i merke şikâr eder
 Yüz yılda bir vücûdu kılıp genc-i ma'rifet
 Âhir yerin neşîmen-i hâk-i mezâr eder

Ârif odur ki muterif-i acz olup Ziya
 Bu hâdisât-ı câriyeden itibâr eder
 Mülkünde Hakk tasarruf eder keyfemâyeşâ
 İsterse kevnî yok eder isterse var eder

Suphâne men tahayyere fi sun'ihî'l-ukul
 Suphâne men bikudretihî yâciz'ül-fuhûl

29/2

TERCÎ-İ BEND

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Bir zamanlar ben dahi düştüm belâyı gayrete
 Doğrulukla uğradım bin türlü derd ü zahmete
 Geh vatandan ayrılıp gittim diyâr-ı gurbete
 Âkıbet oldum giriftâr işbu mühlik illete
 Fikr için görmek beni kâfidir ehl-i ibrete
 Vah yazık sarf ettiğim ömre zamana hizmete
 Hayli demler bilmedim bâ'is nedir bu hâlete
 Şimdi oldum dostlar vâkıf bu sırr u hikmete

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

II

Kendimi bezl eyleyip ıslâhı devlet uğruna
 Ben neler çektim neler bu istikâmet uğruna
 Hanümanım târumâr oldu hamiyet uğruna
 Berk ü bârım hep perîşân oldu gayret uğruna
 Nefsime zulm eyledim halka adâlet uğruna
 Cism ü cân ettim fedâ bu mülk ü millet uğruna
 Ben hele oldum telef gittim bu fikret uğruna
 Hey ne humk u cehl imiş yanmak sadâkat uğruna

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

III

Bir senin sâyin usul-ü dehri tağyir eylemez
 Abd-i âciz sây ile tahvîl-i takdîr eylemez
 Âlim olsan ilmüne bir kimse tevkir eylemez
 Câhil olsan cehlîni tâyip ü tâyir eylemez
 Mülkü yıksan kimseler tevbih ü tâzir eylemez
 Cânını etsen fedâ bir kimse takdir eylemez
 Her ne yapsan hâsılı bu halka tesir eylemez
 Kimseler bu hâl için bir rey ü tedbîr eylemez

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

IV

Feyz ise maksat mümaşat-ı zamana mâil ol
 Fırka-i yağmakeran-ı asra sen de dâhil ol
 Hissene mahsulden her ne çıkarsa kâil ol
 Her ne derlerse sana kaydeyleme deryâdil ol
 Hâin ol ister sefih ister rezil ü câhil ol
 Tek sadâkat fikrini etme merâma vâsıl ol
 Olma mecnûn-u muanit ben gibi sen âkil ol

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

V

Millet-i islâmda evvelki gayret kalmamış
 Eski iffet eski nâmus eski himmet kalmamış
 Cehle düşmüş halk fikr-i istikâmet kalmamış
 Za'f gelmiş dine âsar-ı metânet kalmamış
 Eski mecnûnlardaki gayret hamiyet kalmamış
 Şimdi herkes âkil olmuşlar o cinnet kalmamış
 Kimsede evvelki ikdam u sadâkat kalmamış
 Hâsılı ahlâk bitmiş mülk ü millet kalmamış

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

VI

Sen mi kaldın hey efendi dehre vermekçin nizâm
 Öyle merhemler ile bulmaz bu yare iltiyam
 Gaze-i attar ile gelmez âcuza intizâm
 Asrımızda sıdk u gayret ehli bulmaz ihtirâm
 Var ise himmet onu sarfetmiş eslâf-ı kirâm
 Cân verip etmişler ahlâfın refâhın iltizâm
 Sen bu mecnân-âne fikre verme asla ihtimâm
 Uy mizâc-ı asra ger rahat ise kast ü merâm

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

VII

İmtizaç ü aklda olsan dahi reşk-i melek
 Çünkü sâdiksın ya huysuzdur adın yahut eşek
 Müstaitlikle çıkar nâmın uyarsan halka pek
 Münteziç derler eğer töhmette olsan müşterek
 Doğruluk derdiyle aklın var ise çekme emek
 İstesen de çünkü imkânsızdır icrâ eylemek
 Gelmeyince elden ıslâhı varıp üzme yürek
 Hoş geçirmek istiyen vaktin bunu bilmek gerek

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

VIII

Her kim ile hasbihâl etsen acır gûyâ sana
 Hâlden senden ziyâde kendi eyler iştikâ
 Menfaat bahsinde ammâ eylemez asla hayâ
 Balsa ger fırsat sana eyler husûmet evvelâ
 Herkese olmuş iken meşrep bu tezvir ü riyâ
 Kâr-ı âkıl mı bu halka nefsinin etmek fedâ
 Çâresiz hükm-i zemâne böyle eyler iktizâ
 Tut bu nuhs u pendî benden yadigâr olsun sana

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

IX

Çünkü etmezsin umurunda hıyânet irtikâp
 Uğradıkça derde baht u talihe etme itap
 Rahat ü ikbâl ile olmak dilersen kâm-yâb
 Çal becer uydur mücâzâtından etme içtinap
 Âr ü nâmus u hayâyı eyleme çokluk hesap
 Cümleden evvel fakat bir bâba eliyle intisap
 Doğruluktan hâsılı sorsa bir ehli irtiyap
 Tecrübem üzre budur benden ona doğru cevap

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

X

Sen düşersen kimseler gelmez senin imdâdına
 Destgîr oldukların hattâ yetişmez dâdına
 Hande eylerler uzaktan cümlesi feryâdına
 Dikkat etmez kimse istihkâk u istidâdına
 Kendin etme sây ü himmet kendinin berbâdına
 Senden evvel sây eden eslâf gelsin yâdına
 Yoksa rahmin kendine bari acı evlâdına
 Var ise aklın eğer mecnûn dedirme adına

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
 İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

XI

Sıyt-ı mecdî mahvedelden nâre-i Hel men mezeit
 Asrımızda farkolunmaz oldu ahrar ü abît
 Âlemin olmuş usûlü şimdi bir tarz-ı cedîd
 Çünkü ıslâhından etmiş âkilân kat-ı ümit
 İstemişler bari enkâzından olmak müstefid
 Her işin üstünde bir cem'iyet-i yağma bedid
 Sen de hâtırdan hayal-i iffeti eyle baît
 Virdin olsun her dem-i fırsatta bu beytülkasîd

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

XII

Halini ecdâdının tarihten etme suâl
Eyleme nâmus u insaniyyeti asla hayâl
Hatırından çıkmasın endişe-i ehl ü ayâl
Ömrünü rahat geçir çingânelerden ibret al
Akl ü malin cem'ine âlemde yoktur ihtimâl
Sen işinde muktezâ-yı asra eyle imtisâl
Güft ü gûsundan hasudun eyleme kat'â melâl
Dâ'imâ olsun sana bu beyt-i rengin hasbihâl

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

XIII

Müslümanlık feyz ü asayiş için gâyet muzır
Her husûmet millet-i islâma olmuş münhasır
Devletin üss-i esâsın din ederken müstakır
Kimseler islâmı istishaba olmaz muktedir
Bir zamanlardan beri bu hâlet oldu müstemir
Söyleyin Allah için bu milletin cürmü nedir
Bundan akdemce hıyanet sıdk ile derlerdi bir
Şimdi sâdık müttehem, ehl-i hıyanet müftehir

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete

XIV

Nerdesin sen nerde çık ey Mehdi-i sahip-zuhûr
Millet-i islâmı pamal eyledi ceys-i fütûr
Kalmadı islâm için bir yerde âram ü huzûr
Kapladı mülkü ser-a-pa leşker-i zulm-i sürûr
Geçti naehl ellere hayfa zimam-ı her umur
Bir kişi yapsa bini yıkmak için etmekte zûr
Ehl-i sıdk u istikâmet asrda görmez sürûr
Ol sebepten söylemiş bu beyti bir sahip-şuûr

Derde uğrar kim sadâkat etse elbet devlete
İstikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete